

ISSN 2414-5858 (Print)

ISSN 2414-5866 (Online)

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

Серія "Державне управління"

Збірник наукових праць

Випуск 1 (20)

Харків 2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – Домбровська С.М., д-р. наук держ. упр., проф.

Відповідальний секретар – Помаза-Пономаренко А.Л., д-р. наук держ. упр., с.д.

Члени редакційної колегії:

Ажажа М.А., д-р. наук держ. упр., проф.

Дегтяр А.О., д-р. наук держ. упр., проф.

Іваницька О.М., д-р. наук держ. упр., проф.

Леоненко Н.А., д-р. наук держ. упр., доц.

Майстро С.В., д-р. наук держ. упр., проф.

Мороз С.А., д-р. наук держ. упр., с.д.

Мороз В.М., д-р. наук держ. упр., проф.

Поступна О.В., д-р. наук держ. упр., проф.

Ромін А.В., д-р. наук держ. упр., проф.

Сиченко В.В., д-р. наук держ. упр., проф.

Стрельцов Володимир, д-р. габіліт., проф. (Польща)

Кучабський Олександр, д-р. габіліт., проф. (Польща)

Міхальські Томаш, д-р. габіліт., проф. (Польща)

Урбанек Анджей, д-р. габіліт., проф. (Польща)

Засновник:

Національний університет цивільного захисту України

Свідоцтво Державної реєстраційної служби України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 21020-10820р від 15.10.2014 р.

Вісник НУЦЗУ включено до Переліку наукових фахових видань України групи «Б» (Наказ Міністерства освіти і науки України № 775 від 16.07.2018 р.).

ISSN 2414-5858 (Print).

ISSN 2414-5866 (Online)

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1

УДК 351

ББК 67.99(2)116 Ф 43

Друкується за рішенням вченої ради НУЦЗУ. Протокол № 11 від 30.05.2024 р.

Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2024. – Вип. 1 (20). – 500 с. – (Серія "Державне управління").

У статтях наукового збірника, згрупованих у тематичні розділи, висвітлено проблеми розвитку системи державного регулювання економічних і соціальних процесів, а також реагування на надзвичайні ситуації.

Призначений для науковців, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, а також усіх, хто цікавиться сучасними проблемами державного управління.

The articles of the scientific journal are grouped in thematic sections; the problems of the state regulation system of economic and social processes are enlightened, as well as response to emergencies.

For scientists, civil servants, local government officials, and anyone who is interested in modern problems of public administration.

Вісник НУЦЗУ включено:

1. У 2016 р. до міжнародної бібліографічної бази даних *RePEc* (США) і міжнародної наукометричної бази даних *Index Copernicus* (Польща).

2. У 2017 р. до міжнародної бібліографічної бази даних *Ulrich's Periodicals Directory*.

3. У 2018 р. до міжнародних індексаційних баз даних *Eurasian Scientific Journal Index* (Казахстан) і *ResearchBib* (Японія).

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-1

УДК 35.077.6

*Крюков О.І., д.держ.упр., проф., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-6335-5429,*

*Луценко С.М., к.держ.упр., доц., КЗ «Сумський обласний інститут післяди-
пломної педагогічної освіти», м. Суми,
ORCID: 0000-0002-1318-3999*

*Kryukov O., Doctor in Public Administration, Professor,
Educational and Production Center of the National University
of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,*

*Lutsenko S., PhD of Public Administration, Associative Professor,
Dean of Faculty of Advanced Training and Retraining of Sumy Regional Institute
of Postgraduate Pedagogical Education, Sumy*

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

INFORMATION COMPONENT OF PUBLIC ADMINISTRATION IN MODERN CONDITIONS

У статті аналізуються дослідження у сфері формування інформаційно-го суспільства в Україні та світі. Підкреслюється необхідність урахування інформаційних чинників при формуванні державної політики. Обґрунтовано роль комунікацій у системі публічного управління. Розглянуто інформаційне забезпечення органів публічного управління як оперативну систему одержання, зберігання та обробки інформації в сучасних умовах.

Ключові слова: *інформаційне суспільство, інформаційне забезпечення органів державної влади, інформаційна політика держави.*

The article analyzes research in the field of information society formation in Ukraine and the world. The need to take into account informational factors in the formation of state policy is emphasized. The role of communications in the public administration system is substantiated. Information provision of public administration bodies as an operational system of obtaining, storing and processing information in modern conditions is considered.

***Keywords:** information society, information support of state authorities, information policy of the state.*

Постановка проблеми. Роль інформації в житті держави та суспільства дуже велика. З початком у лютому 2022 р. війни в Україні роль інформації та інформаційних технологій значно розширюється, підвищуються вимоги до органів державної влади вчасно реагувати на нові інформаційні загрози суспільству та державі. З розвитком нових інформаційних і комунікаційних технологій в сучасних умовах інформація стала розглядатися як цінність, що найбільше сприятиме розвитку цивілізації. Інформаційне суспільство надає нові можливості для розвитку держави. Існуючі інформаційні можливості України, інтелектуальний капітал нації є тим суспільним благом, вміле розпорядження яким повинно послужити процвітанню держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження інформаційного суспільства становлять праці класиків Д. Белла, М. Кастельса, М. Маклюєна, Е. Тоффлера. Свій внесок у теорію інформаційного суспільства зробили такі відомі зарубіжні вчені, як Дж. Гелбрейт, У. Дайзард, К. Кветонь, Д. Лайон та ін.

Проблеми інформаційного суспільства та інформаційного забезпечення органів публічної влади в Україні вивчають такі вітчизняні науковці, як Т. Бельська, В. Воронкова, О. Крюков, В. Ліпкан, А. Марущак, Г. Почепцов, С. Чукут, В. Соснін, В. Цимбалюк, М. Швець та ін..

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати стан інформаційного забезпечення органів публічного управління а також готовність органів державної влади вчасно реагувати в умовах війни на ті чи інші інформаційні загрози українському суспільству.

Виклад основного матеріалу. Інформаційне або постіндустріальне суспільство – це така фаза («хвиля») в розвитку цивілізації, коли головними продуктами виробництва стають не речі та енергія, а інформація і знання.

Основними рисами, що вирізняють подібний соціум від усіх його попередників вважаються:

– створення глобального інформаційного простору здатного забезпечити нову якість життя;

– збільшення питомої ваги інформаційно-комунікативних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країни;

– поява якісно нових комунікацій та ефективною інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, подолання інформаційної нерівності (бідності), прогресуюче задоволення людських потреб в інформаційних продуктах і послугах [1, с. 3].

Інформацію і знання Е. Тоффлер називає визначальними

досягненнями ХХ століття. Для «інформаційного суспільства» характерне повсюдне розповсюдження комп'ютерів, турбореактивної авіації, гнучких технологій. Інформаційне суспільство (третя хвиля) несе з собою нові інститути, відносини, цінності, те, що Е. Тоффлер називає новим ладом життя. Цей устрій життя заснований на різноманітних поновлюваних джерелах енергії; на методах виробництва, які заперечують більшість фабричних складальних конвеєрів; на нових не нуклеарних сім'ях; на новій структурі, яку Е. Тоффлер називає «електронним котеджем»; на радикально змінених школах і об'єднаннях майбутнього. Тобто в інформаційному суспільстві формуються нові види сім'ї, стилі роботи, життя, нові форми політики, економіки та свідомості. Е. Тоффлер обґрунтовував думку про те, що «влада, заснована на силі й багатстві, втрачає свій вплив, хоча й не зникає повністю. Але справжню владу набуває знання в різних формах – інформації, науки, мистецтва» [3, с. 114].

Інформація та звання стали основним предметом праці більшої частини людей, а знаряддям праці виступають інформаційно-комунікаційні технології. Змінився характер праці, набуваючи ознак творчої діяльності. Більшість людей вже не знаходиться в механічному середовищі, а проводить більшість свого виробничого часу в спілкуванні з людьми та символами. Людина вже не зосереджена на виробництві матеріальних товарів, а більшість свого часу присвячує комунікації і обробці інформації.

Визначні характеристики інформаційного суспільства як моделі є, по суті, ідентичними характеристикам постіндустріального суспільства. Головним чинником суспільних змін стає виробництво та використання інформації; теоретичне знання як вища цінність і основний товар стає чинником формування нової соціальної структури суспільства, а також нових моделей керування.

Якщо в індустріальну епоху в умовах капіталістичної економіки вирішальне значення мали власність і капітал, то в інформаційному суспільстві відбувається перехід до обслуговуючої економіки, коли домінуючу роль починає відігравати сфера послуг, причому послуг передусім інформаційних.

У розвинених країнах величезний потенціал – як позитивний, так і негативний – соціокультурної складової процесів інформаційної «технологізації» вже давно усвідомлений не тільки на науково-експертному, а й на політичному рівнях.

Формування нової людини – «людини інформаційної» – це одна з базисних характеристик інформаційного суспільства. У даній характеристиці важливими стають такі визначальні моменти.

Насамперед, значущим є те, якою повинна бути особистість в умовах інформатизації. В умовах розгортання інформатизації кожне з діалектично взаємозв'язаних начал людини – фізичне, психічне й соціальне – вимагає

спеціального врахування, оскільки тільки в цьому випадку нові можливості інформаційного суспільства можуть бути повною мірою використані для розвитку людини. Без урахування специфіки цих начал людини інформатизація загрожує негативними суспільними наслідками [2, с. 13].

У сучасних умовах українське суспільство характеризується як комунікаційна система, в якій відбувається постійний обмін інформацією та думками і де кожен член суспільства має право на доступ до інформації й відстоювання власної позиції.

На нашу думку, комунікація сьогодні пронизує всі соціальні процеси, проте вона має не лише позитивні, а й тривожні наслідки, оскільки призводить до віртуалізації реальності, уможлиблює маніпуляцію свідомістю, перетворює людину на «розірваного» «часткового» суб'єкта, який виступає «ретранслятором» повідомлень, наслідком чого стає втрата власного «Я», втрата особистості [4].

Створення сучасного світового інформаційного простору висуває все нові вимоги до людини як духовно-суспільної істоти, здатної приймати виклики інформаційної цивілізації й нести відповідальність за власні дії та їх наслідки.

У сучасних умовах вражаючим є прогрес комп'ютерів і телекомунікацій, які сприяли тому, що маловідома технологія Інтернет перетворилася на рушійну силу переходу до мережевого суспільства. Мережева структура проникає в усі сфери життя людини та суспільства – економіку, політику та культуру, і тим самим перетворює людину. Як зазначає М. Кастельс, «незважаючи на всі проби врегулювати, приватизувати та комерціалізувати Інтернет і системи, які входять до нього, мережі комп'ютерних комунікацій, як в Інтернеті, так і за його межами, характеризуються щонайширшим розповсюдженням, багатобічною децентралізацією й гнучкістю» [5, с. 339]. Зокрема, він вважає Інтернет технологічним базисом формування нової людини. На його думку, сучасний Інтернет-мислитель уподібнюється енергетичній системі і електродвигуну, тому що «він здатний поставити «інформаційну енергію» для будь-яких сфер людської діяльності» [5, с. 8].

У цих умовах слід акцентувати увагу на тому, що інформація і ІКТ швидко оновлюються. Так, у роботі «Багата дитина. Розумна дитина» Р. Кийосаки описав закон інформаційного суспільства. Зокрема, він акцентував увагу на законі Муаро, відповідно до якого кількість інформації подвоюється кожні вісімнадцять місяців. Отже, щоб йти в ногу з часом, необхідно вчитися заново кожні вісімнадцять місяців. Людина постійно й безупинно має вчитися, змінюватися й адаптуватися до нової інформації.

Інформаційно-комунікаційні технології сприяють швидкому розповсюдженню, накопиченню та використанню інформації як продукту виробництва. Тісно пов'язане з цим поняттям і поняття «інформаційне забезпечення» – це оперативна система одержання, зберігання та обробки ін-

формації, створена з метою розроблення та прийняття управлінських рішень. Її можна розглядати і як процес забезпечення інформацією, формування нормативної бази, розміщення інформації, що використовується в інформаційній системі. Функції ринку в умовах інформаційного суспільства виконує система інформаційних мереж.

Інформація є найбільш демократичним джерелом влади. Цю думку підтверджують політологи, які вважають, що мати важливу інформацію означає мати владу; вміти відрізнити важливу інформацію від неважливої – означає мати ще більшу владу; можливість розповсюджувати важливу інформацію у власній режисурі чи приховувати її – означає мати подвійну владу [2, с. 151].

Усі високорозвинені держави розглядають побудову інформаційного суспільства як основу свого соціально-економічного, політичного та культурного розвитку й проводять цілеспрямовану державну інформаційну політику. Інформаційне забезпечення різних країн залежить від особливостей їх соціально-економічного та культурного розвитку. Головна стратегічна мета державної інформаційної політики України – це забезпечення переходу до нового етапу розвитку нашої держави, побудова інформаційного суспільства й входження її у світове інформаційне співтовариство.

Роль держави в інформаційному забезпеченні полягає в такому [2, с. 197]:

- розробленні законодавчої бази;
- адміністративному регулюванні, яке сприяє інвестиціям, розвитку справедливої конкуренції у галузях інформаційної індустрії;
- удосконалюванні системи освіти;
- наданні соціальних державних послуг за допомогою ІКТ;
- забезпеченні інформаційного обслуговування структур громадянського суспільства та населення на основі розвитку масового інформаційного обміну і масових комунікацій;
- урахуванні громадської думки при розробці рішень;
- створенні умов розвитку для зростання інформаційного сектору національної економіки;
- підтримці інноваційних проектів створення і розвитку інформаційних систем у пріоритетних галузях економіки;
- забезпеченні інформаційної безпеки та захисті інформації;
- забезпеченні рівноправної участі у міжнародному розподілі праці.

Зауважимо, що створення таких умов є найбільш прийнятним і для України в сучасних умовах формування інформаційного суспільства на національному рівні. Необхідно використовувати весь передовий світовий досвід і всі досягнення, щоб на основі вітчизняного наукового потенціалу отримувати рішення, принаймні, на рівні світових стандартів.

При цьому слід зазначити, що в останні роки відбуваються певні зміни

у свідомості державних службовців. Вони потребують інформаційного забезпечення, бо це прискорить та удосконалив процес прийняття рішень.

Як зазначають дослідники, сучасні інформаційні технології відіграють все більш важливу роль у системі державного управління розвинених країн світу. За допомогою інформаційних технологій прискорюється процес прийняття рішень, з'являються нові способи надання громадянам інформації та послуг. Саме рівнем інформаційного забезпечення оцінюється ступінь зрілості суспільства [7].

Для характеристики рівня розвитку інформаційного суспільства використовуються ІКТ-індекси (е-індекси). До основних індикаторів експерти відносять індикатори стану доступу до телекомунікаційної інфраструктури, а саме [7]:

- доступ населення й суспільства до радіо, телефону, персонального комп'ютера (ПК), Інтернет;
- учнів у школах – до ПК, Інтернет;
- у медичних установ, органів місцевої влади та уряду – до телефону, ПК, Інтернет.

Існує понад двадцять різних е-індексів. Для характеристики інформаційного забезпечення важливим є критерій готовності суспільства до використання ІКТ. За допомогою індексів можна оцінити прогрес країн на шляху до інформаційного суспільства й сприяти просуванню компаній на перспективні ринки збуту.

Починаючи з 2000 року організація Economist Intelligence Unit і корпорація IBM щорічно публікують рейтинги провідних країн світу в галузі «Електронної готовності» (e-readiness). Ці рейтинги засновані на моделі, розробленій спільно з інститутом IBM Institute for Business Value. «Електронна готовність» – це критерій готовності країни до використання різних інтернет-можливостей. Методологія ранжирування країн є багатоаспектною й постійно модифікується, модель складається зі ста кількісних і якісних критеріїв, що представлені наступними категоріями [5]:

- забезпеченість зв'язком і технологічна інфраструктура (20 % оцінки) проникнення Інтернету, мобільних телефонів, персональних комп'ютерів, WiFi-доступ, захист Інтернету;
- бізнес-середовище (15 %) – загальна оцінка ділового клімату, що охоплює розвиток економіки, політичну стабільність, регуляцію оподаткування, ринку праці, якість інфраструктури, відкритість ринку до торгівлі та інвестицій;
- соціальне і культурне середовище (15 %) – рівень загальної освіти, комп'ютерна грамотність, використання електронного бізнесу як катализатора інновацій, кількість зареєстрованих патентів, технічні навички робочої сили;
- правове середовище (10 %) – законодавче і державне регулювання

використання Інтернету, легкість реєстрації нового бізнесу, захист інтелектуальної власності, урядова підтримка інфраструктури Інтернету, рівень цензури;

– урядова політика і бачення (15 %) – законодавче і державне регулювання використання Інтернету, легкість реєстрації нового бізнесу, захист інтелектуальної власності, урядова підтримка інфраструктури Інтернету, рівень цензури;

– пристосованість споживача і бізнесу до електронної комерції (25 %) – національні витрати на інформаційно-телекомунікаційні технології, рівень і вектор розвитку електронної торгівлі, якість логістики і систем постачання, дієвість корпоративних фінансів.

У 2023 р. Україна посіла 63-є місце в рейтингу самого швидкого Інтернету з оцінкою 69,92 бала [8]. При цьому перше місце в рейтингу посів Сінгапур (254,55 бала), а США – шосте. На другому місці опинився Гонконг (243,59 бала). У десятку також увійшли такі країни, як Чилі, ОАЄ, Таїланд, Китай, Німеччина, Ісландія та Іспанія [8].

Найвище місце з пострадянських країн у рейтингу посіла Молдова – 35-є місце, Литва – 44-є, Росія – 57-є, Україна – 63-є, Естонія – 69-є, Узбекистан – 89-є, Білорусь – 90-є, Казахстан – 96-є місце [8].

За даними ІВМ, у 2017 р. рівень електронної готовності продовжує підвищуватися в усьому світі, проте забезпечувати готовність країн до розвитку електронного бізнесу стає складніше [8].

За наявністю доступу до Інтернету Україна посідає 84-є місце у світі, що, на наш погляд, свідчить про серйозні проблеми забезпечення цією послугою в Україні. Насамперед у першу десятку увійшли такі країни, як Південна Корея, Бахрейн, Японія, Норвегія, Ісландія, Люксембург, Катар, Саудівська Аравія, ОАЄ і Данія [8].

Щодо пострадянських країн, то тут ситуація наступна: Естонія посіла 21-є місце, Казахстан – 28-є, Азербайджан – 42-є, Молдова – 48-є, Узбекистан – 50-є, Росія 52-є, Литва – 57-є, Білорусь – 71-є, Вірменія – 76 місце, Грузія – 90-є [8].

Загалом ці показники свідчать про низький рівень електронної готовності нашої держави до функціонування в умовах інформаційного суспільства. Перед Україною стоїть завдання – здійснити соціально-економічну модернізацію на основі використання новітніх ІКТ, що потребує мобілізації значних політичних, економічних, фінансових, наукових і кадрових ресурсів.

Слід зазначити, що Україна вже зробила певні кроки в розвитку інфраструктури інформатизації та інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури.

Водночас упровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах життя людини, суспільства, еко-

номіки, держави, з огляду на світові тенденції, є недостатнім для того, щоб Україна посіла гідне місце серед країн світу.

На шляху розвитку інформаційного суспільства в Україні існує ціла низка проблем, які потребують вирішення.

По-перше, це наукове та кадрове забезпечення сфери ІКТ. З одного боку, Україна має обмежений фінансовий і кадровий ресурс для забезпечення швидкого переходу до створення інформаційного суспільства, що зумовлено «еміграцією інтелектуального капіталу» – в середньому 2,5 тис. професіоналів виїжджають на роботу за кордон щорічно). Водночас слід підкреслити, що наукове та кадрове забезпечення сфери ІКТ в Україні традиційно є досить потужним. Щорічно українські заклади вищої освіти випускають майже 50 тис. фахівців в інформаційно-технологічній сфері. Крім того, за даними ВАК України впродовж останнього часу за спеціальностями, які належать до ІТ-сфери, було захищено 39 докторських та 256 кандидатських дисертаційних робіт.

По-друге, суттєвою проблемою, що негативно впливає на підготовку кадрів для ІКТ-сфери, залишається матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, особливо шкіл. Дані Держкомстату свідчать про те, що рівень забезпечення шкіл комп'ютерними класами у цілому по країні становить 93 %. Підключення до мережі Інтернет мають 42,7 % загальної кількості навчальних закладів. Безумовно, такий стан матеріально-технічного забезпечення не є сприятливим для ефективного розвитку як кадрового забезпечення сфери інформаційних технологій [9, с. 18–20].

По-третє, уповільнення впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Кризова ситуація й пов'язане з нею важке економічне становище країни у 2019–2023 рр. (Ковід-19, війна, інші виклики) вже призвели до значного скорочення витрат на інформаційні технології. Серед основних причин такого стану – падіння ВВП на 10 % і недостатність фінансових ресурсів у всіх категорій споживачів.

По-четверте, однією з проблем інформаційного забезпечення у сфері публічного управління є забезпеченість комп'ютерною технікою державних органів. Так, показник забезпеченості обчислювальною технікою у розрахунку на одного державного службовця центральних органів виконавчої влади та обласних державних адміністрацій складає відповідно 2,09 і 0,63. Тобто в центральних органах виконавчої влади (разом із структурними підрозділами) у середньому на одного держслужбовця припадає дві одиниці комп'ютерної техніки, тоді як на держслужбовця ОДА – менше одиниці [9, с. 30].

З метою подальшого впровадження ІКТ Україні розроблено проєкт Концепції Державної цільової програми впровадження в органах державної влади програмного забезпечення з відкритим кодом [10].

Надання органами державної влади електронних інформаційних та

адміністративних послуг громадянам та бізнесу на базі електронних інформаційних ресурсів з використанням мережі Інтернет є вкрай важливим для підвищення ефективності державної влади та суттєвим кроком до впровадження Електронного урядування в Україні. Такий підхід цілком відповідає європейським стандартам.

Наразі проблемами у сфері публічного управління в нашій державі залишаються:

- низька ефективність створених інформаційно-аналітичних систем окремих органів державної влади, які практично не використовують можливості сучасних методів аналітики, ситуаційного аналізу та прогнозування;

- повільне впровадження нових методів навчання, заснованих на використанні інформаційно-комунікаційних технологій;

- зниженню обсягів використання неліцензійного програмного забезпечення, зниженню видатків державного бюджету на легалізацію програмного забезпечення, розвитку індустрії програмного забезпечення в Україні.

Усе це свідчить про необхідність неухильного дотримання органами державної влади чинного законодавства у сфері інформатизації, визначення пріоритетних напрямів інформатизації відповідних галузей з метою забезпечення комплексності та цілісності виконання робіт з інформатизації та недопущення створення передумов отримання неякісних послуг. Основним завданням, що стоїть сьогодні перед державою, є створення національної інноваційної системи, що базується на розвиненій інфраструктурі, цивілізованому ринку технологій та законодавчій охороні результатів інтелектуальної праці. Спираючись на ефективну державну політику, Україна має реальні можливості здійснити технологічний прорив. Для підвищення ефективності державного управління важливим залишається удосконалення механізму інформаційного забезпечення.

Висновки. Аналіз ситуації в інформаційно-комунікаційної сфері дозволяє сформулювати такі основні завдання держави:

- створення умов розвитку і зростання інформаційного сектора української економіки;

- підтримка інноваційних проектів створення та розвитку систем інформатизації;

- інформаційне забезпечення та захист інформації;

- розвиток правової бази інформатизації.

Список використаних джерел:

1. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. Київ : НІСД, 2010. 64 с.

2. Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку : кол. монографія / за ред. д. філос. наук, проф. В. Г. Воронкової ; Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. 282 с.

3. Тоффлер Е. Третя хвиля / пер. А. Євса ; за ред. В. Шовкуна. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
4. Воронкова В. Г., Соснін О. В, Нікітенко В. О., Максименюк М. Ю. Філософія інформаційно-комунікативного суспільства: теоретико-методологічний контекст. Запоріжжя : ЗДІА, 2016. 276 с.
5. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / пер. з англ. Київ : Ваклер, 2007. 304 с
6. Кийосаки Р., Лектер Ш. Богатий ребенок, умный ребенок. Минск : Попурри, 2008. 36 с.
7. Рейтинг стран по уровню доступности Интернета среди населения. URL: https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fnonews.co%2Fdirectory%2Flists%2Fcountries%2Fhouseholds-internet&psig=AOvVaw08iOftq_D3m06R6ISfVhiA&ust=1709730940825000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAYQn5wMahcKEwjw5O2Kn92EAXUAAAAAHQAAAAAQBA.
8. ТОП-100 країн з найшвидшим інтернетом в 2023 році. URL: https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fterazus.com%2Fru%2F1569-top-100-krain-z-najshvidshim-internetom-v-2023-rotsi&psig=AOvVaw08iOftq_D3m06R6ISfVhiA&ust=1709730940825000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAYQn5wMahcKEwi42qL2mt2EAXU.
9. Дзюба М. Т., Демцов А. А. Ведення державної інформаційної політики у побудові єдиного інформаційного простору. Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2009. № 19. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Znrviknu/2009_19/vip19-21.pdf.
10. Про схвалення Концепції Державної цільової програми впровадження в органах державної влади програмного забезпечення з відкритим кодом : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1588-р від 23.12.2009 р. URL: www.rada.gov.ua.
11. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // *Revista San Gregorio*. Special edition-2020. Núm. 42. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/R SAN42/showToc>.
12. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

Reference:

1. Dubov D. V., Ozhevan O. A., Hnatiuk S. L. Information society in Ukraine: global challenges and national opportunities: analyst. add. [Informatsiine suspilstvo v Ukraini: hlobalni vyklyky ta natsionalni mozhlyvosti: analit. dop.] / Kyiv: NISD, 2010. 64 p.

2. Information society in the world and in Ukraine: problems of formation and patterns of development: coll. monograph [Informatsiine suspilstvo v sviti ta Ukraini: problemy stanovlennia ta zakonornosti rozvytku] / Ed. by Dr. Philos. Sciences, Prof. V. G. Voronkova; Zaporizhzhya state Eng. Acad. Zaporizhzhia: ZDIA, 2017. 282 p.
3. Toffler E. The third wave. Kyiv: Ed. House "Vsesvit", 2000. 480 p.
4. Voronkova V. G., Sosnin O. V, Nikitenko V. O., Maksymenyuk M. Yu. Philosophy of information and communication society: theoretical and methodological context [Filosofia informatsiino-komunikatyvnoho suspilstva: teoretyko-metodolohichni kontekst]. Zaporizhzhia: ZDIA, 2016. 276 p.
5. Castells M. Internet galaxy. Considerations regarding the Internet, business and society. Kyiv: Wakler, 2007. 304 p
6. Kiyosaki R., Lecter Sh. Rich child, smart child. Minsk: Popurry, 2008. 36 p.
7. Ranking of countries by the level of Internet accessibility among the population [Reitynh stran po urovniu dostupnosti Ynterneta srede naselenyia]. URL: https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fnonews.co%2Fdirectory%2Flists%2Fcountries%2Fhouseholds-internet&psig=AOvVaw08iOftq_D3m06R6ISfVhiA&ust=1709730940825000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAYQn5wMahcKEwjw5O2Kn92EAxUAAAAHAQAQAQAQAQA .
8. TOP-100 countries with the fastest Internet in 2023 [TOP-100 krain z naishvydshym internetom v 2023 rotsi]. URL: https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fterazus.com%2Fru%2F1569-top-100-krain-z-najshvidshim-internetom-v-2023-rotsi&psig=AOvVaw08iOftq_D3m06R6ISfVhiA&ust=1709730940825000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAYQn5wMahcKEwi42qL2mt2EAxU.
9. Dzyuba M. T., Demtsov A. A. Conducting state information policy in the construction of a unified information space [Vedennia derzhavnoi informatsiinoi polityky u pobudovi yedynoho informatsiinoho prostoru]. *Collection of scientific works of the Military Institute of Taras Shevchenko Kyiv National University – Collection of scientific works of the Military Institute of Taras Shevchenko Kyiv National University*. 2009. No. 19. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Znpviknu/2009_19/vip19-21.pdf.
10. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1588-r dated 12/23/2009 "On the approval of the Concept of the State target program for the introduction of open source software in state authorities". URL: www.rada.gov.ua.
11. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // *Revista San Gregorio*. Special edition-2020. Núm. 42. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/R SAN42/showToc>.
12. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

*Лопатченко І.М., к.держ.упр., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-4838-2154,*

*Помаза-Пономаренко А.Л., д.держ.упр., с.д., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0001-5666-9350,*

*Батур Ю.Г., к.е.н., доц., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0001-5282-3680*

*Lopatchenko I., PhD of Public Administration, Lecturer of the Department of Public Administration in the sphere of Civil Defense of the Training Research and Production Centre of National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,
Pomaza-Ponomarenko A., Doctor in Public Administration, Senior Researcher, Head of the Scientific Department for State Security Problems of the Training Research and Production Centre of National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, ORCID: 0000-0001-5666-9350,
Batur Yu., PhD of Economic Sciences, associate professor, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

STATE REGULATION IN THE SPHERE OF INFORMATION SECURITY OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

У сучасних військово-політичних реаліях важко і навіть недоречно заперечувати роль інформації як інструменту протистояння, фактично – зброї. Інформація дозволяє вигравати війни та політичні кризи без жодного пострілу, формуючи та розпалюючи внутрішні протиріччя. Така тактика характерна для війн нового формату – гібридних, де безпосередній військовий фактор є лише однією зі складових цілого. Варто звернути увагу на те, що в умовах, коли цілий комплекс інформації розрахований на маніпулювання громадською думкою, свідомістю людини та подається за допомогою фізіологічних і психологічних методів і засобів її сприйняття, постає питання низького рівня інформаційної культури, що спричиняє зниження здатності людини до критичного сприйняття, стає важливим аналіз та оцінка отриманої інформації. У цьому випадку здатність до формування власної думки практично відсутня. Цілком правильно вважати, що інформаційна безпека

передбачає: належний рівень інформаційної культури, тобто теоретичну і практичну підготовку особистості, що забезпечує захист і реалізацію її життєво важливих інтересів і гармонійний розвиток в умовах інформаційного суспільства, незалежно від наявності інформаційних загроз; здатність держави створити умови для гармонійного розвитку та задоволення інформаційних потреб особи незалежно від наявності інформаційних загроз; забезпечення, розвиток і використання інформаційного середовища в інтересах особи; захист від різноманітних інформаційних загроз. У статті розкриваються аспекти забезпечення інформаційних прав та свобод суспільства з врахуванням захисту інформаційної безпеки держави в умовах воєнного стану. Визначаються пріоритетні напрямки захисту інформаційної безпеки. Розглядаються типові загрози інформаційній безпеці та їх походження. Також, важливим є висновок про те, що забезпечення інформаційної безпеки полягає у створенні заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки.

Ключові слова: *інформаційна безпека, інформаційна культура, загрози інформаційній безпеці.*

In modern military realities, it is difficult and even inappropriate to deny the role of information as a tool of confrontation, in fact - a weapon. Information allows you to win the war without firing a single shot, creating and fueling internal contradictions. Such tactics are characteristic of new format wars - hybrid wars, where the direct military factor is only one of the components of the whole. It is worth paying attention to the fact that in conditions where a whole set of information is designed to manipulate public opinion, human consciousness and is presented with the help of physiological and psychological methods and means of its perception, the issue of a low level of information culture arises, which causes a decrease in a person's ability to critical perception, the analysis and evaluation of the received information becomes important. In this case, the ability to form one's own opinion is practically absent.

Key words: *information security, information culture, threats to information security.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах інформатизації суспільства, за допомогою фейкової або маніпулятивної інформації ворог не втрачає можливість скористатися цим на свою користь, посягти в суспільстві страх та панічні настрої, дестабілізувати політичну та соціально-економічну ситуацію в Україні. Вторгаючись в український інформаційний простір, ворог робить замах на громадянську ідентичність українців. Актуальність статті полягає у необхідності аналізу наявних механізмів протидії інформаційним операціям країни-агресора в умовах воєнного стану.

Варто звернути увагу на те, що в умовах, коли цілий комплекс інформації розрахований на маніпулювання громадською думкою,

свідомістю людини та подається за допомогою фізіологічних і психологічних методів і засобів її сприйняття, постає питання низького рівня інформаційної культури, що спричиняє зниження здатності людини до критичного сприйняття, стає важливим аналіз та оцінка отриманої інформації. У цьому випадку здатність до формування власної думки практично відсутня.

Цілком правильно вважати, що інформаційна безпека передбачає: належний рівень інформаційної культури, тобто теоретичну і практичну підготовку особистості, що забезпечує захист і реалізацію її життєво важливих інтересів і гармонійний розвиток в умовах інформаційного суспільства, незалежно від наявності інформаційних загроз; здатність держави створити умови для гармонійного розвитку та задоволення інформаційних потреб особи незалежно від наявності інформаційних загроз; забезпечення, розвиток і використання інформаційного середовища в інтересах особи; захист від різноманітних інформаційних загроз [6].

Ми є свідками того, як ведеться інформаційний вплив спрямований на свідомість людини. Об'єктом даного впливу є як окремі особи, групи осіб, так і цілі держави. Психологічний вплив здійснюється за допомогою засобів масової інформації, а підставою для використання такого впливу є легкість сприйняття та поверхневність. Створення масових інформаційних атак, ботів, фейків, як свідчать сучасні реалії, є дієвими інструментами для дезорієнтації суспільства, залякування, маніпулювання та паніки. Спеціально створені інформаційні ресурси привчають людину бездумно сприймати інформацію та вірити в неї. Питання інформаційної безпеки та культури в умовах війни є питанням виживання людини, суспільства і держави. Адже забезпечення інформаційної безпеки обумовлено не тільки інтересами держави, але і інтересами людини в контексті забезпечення її прав та свобод [6]. Основою сучасної інформаційної безпеки є цілісність даних, доступність інформації, конфіденційність та достовірність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам державного регулювання інформаційної безпеки в умовах війни присвятили такі вчені, як В. Бондаренко Ю. Горбань, М. Дмитренко, Ф. Медвідь, А. Пишна, Я. Михальський, О. Черевко Д. Смотрич, Л. Браїлко, Т. Француз-Яковець, І. Шинкаренко, І. Залевська, Г. Удренас, Л. Мазуренко та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити окремі особливості державного регулювання інформаційної безпеки в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національні інтереси України вимагають забезпечення сприятливих умов політичного розвитку країни. Так, інтереси особи полягають у реальному забезпеченні політичних прав і свобод громадян, суспільство потребує зміцнення демократії, а інтереси держави виражаються у необхідності ефективного захисту конституційного ладу суверенітету та територіальної цілісності країни, вста-

новлення та підтримання політичної стабільності, включаючи стабільність державної влади та її інститутів. В інформаційній сфері на основі національних інтересів України формуються стратегічні та поточні завдання політики держави щодо забезпечення інформаційної безпеки [6].

З метою забезпечення інформаційної безпеки в Україні Указом Президента України від 25.02.2017 р. була затверджена «Доктрина інформаційної безпеки України» [9]. У жовтні 2021 року була прийнята Стратегія інформаційної безпеки, що передбачає комплексну взаємодію на основі Конституції України, законів України, Стратегії національної безпеки України, Стратегією кібербезпеки України, затвердженою, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. У Стратегії було зазначено, що: «інформаційна політика РФ – загроза не лише для України, але й для інших демократичних держав» [10]. Згідно зі Стратегією, інформаційна безпека України – складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом [9]. В умовах воєнного стану в Україні загострилось питання необхідності єдиної інформаційної політики. У зв'язку із цим Президент України підписав Указ № 152/2022, Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави 140 яким увів в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану».

В сучасних умовах війни 18.03.2022 р. прийнято рішення РНБО «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану», в якому визначено, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки» [10]. Наразі в Україні функціонує також Центр протидії дезінформації при РНБО України, на сайті якого можна ознайомитись з актуальною інформацією та подіями в цій сфері.

Центр протидії дезінформації (далі – Центр) є робочим органом Ради національної безпеки і оборони України, утвореним відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року “Про створення Центру протидії дезінформації”, уведеного в дію Указом Президента України від 19 березня 2021 року № 106. Центр

забезпечує здійснення заходів щодо протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки України, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою. У своїй діяльності висвітлює тенденції з інформування стану військової справи, ОПК, боротьби зі злочинністю та корупцією, зовнішньої та внутрішньої політики, економіки, об'єктів критичної інфраструктури, екології, охорони здоров'я, соціальної сфери, формування суспільної свідомості, науково-технологічного напрямку тощо. Основна увага зосереджена на протидії поширенню неправдивої інформації та боротьбі з інформаційним тероризмом. Центр функціонує відповідно до Конституції і законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, міжнародних договорів України, цього Положення, а також розпоряджень Секретаря Ради національної безпеки і оборони України.

Основними завданнями Центру є:

1) проведення аналізу та моніторингу подій і явищ в інформаційному просторі України, стану інформаційної безпеки та присутності України у світовому інформаційному просторі;

2) виявлення та вивчення поточних і прогнозованих загроз інформаційній безпеці України, чинників, які впливають на їх формування, прогнозування та оцінка наслідків для безпеки національних інтересів України;

3) забезпечення Ради національної безпеки і оборони України, Голови Ради національної безпеки і оборони України інформаційно-аналітичними матеріалами з питань забезпечення інформаційної безпеки України, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою;

4) підготовка та внесення Раді національної безпеки і оборони України, Голові Ради національної безпеки і оборони України пропозицій щодо: визначення концептуальних підходів у сфері протидії дезінформації та деструктивним інформаційним впливам і кампаніям; координації діяльності та взаємодії органів виконавчої влади з питань національної безпеки в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою; здійснення системних заходів, спрямованих на посилення спроможностей суб'єктів сектору безпеки та оборони, інших державних органів задля забезпечення інформаційної безпеки, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним

інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою, розвитку національної інфраструктури у відповідній сфері; удосконалення системи правового та наукового забезпечення інформаційної безпеки, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою;

5) участь у розбудові системи стратегічних комунікацій, організації та координації заходів щодо її розвитку;

6) участь у розробленні та реалізації Стратегії інформаційної безпеки України, здійсненні аналізу стану її реалізації, зокрема з питань ефективності заходів щодо протидії дезінформації;

7) участь у створенні інтегрованої системи оцінки інформаційних загроз та оперативного реагування на них;

8) розроблення методології виявлення загрозливих інформаційних матеріалів маніпулятивного та дезінформаційного характеру;

9) сприяння взаємодії держави та інституцій громадянського суспільства щодо протидії дезінформації та деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, організація та участь в інформаційно-просвітницьких заходах з питань підвищення медіа-грамотності суспільства;

10) вивчення, узагальнення й аналіз досвіду інших держав і міжнародних організацій з протидії дезінформації та підготовка пропозицій щодо його використання в Україні;

11) бере участь у визначенні пріоритетів залучення міжнародної технічної допомоги з питань забезпечення інформаційної безпеки, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою.

Сьогодні Центр активно залучений у протидії російській агресії. Його пріоритетами є: оперативне інформування населення; розкриття дезінформації та маніпуляцій; забезпечення інформаційної безпеки; боротьба з інформаційним тероризмом. Як один із результатів роботи, фахівцями центру було розроблено освітній курс «Дезінfakeція твого інфопростору».

Відповідно до дослідження Центру, кожна людина знаходяться в так званій «інформаційній бульбашці». Це стан інтелектуальної ізоляції, тобто явище, що спричинене результатами персоналізованого пошуку, в якому алгоритм вебсайту вибірково припускає, яку інформацію ти хотів би бачити, базуючись на інформації про тебе ж (як-от розташування, поведінка «після кліка» та історія пошуку). Як наслідок, їх відділяють від інформації, яка не відповідає твоїм поглядам, фактично ізолюючи тебе у власній культурній або ідеологічній бульбашці. Це відбувається двома шляхами – алгоритм і персоналізація. Алгоритм – це лайки, коментарі, шері, хештеги

та пошукові слова: алгоритм соцмережі завжди аналізує твою мережеву активність і на її основі формує стрічку новин, рекомендує активності чи товари, життєво необхідні виключно тобі. Так працюють усім нам відомі Instagram, TikTok та навіть Google. Персоналізація – деякі соціальні медіа дозволяють тобі персоналізувати контент, тобто самостійно пройти процес створення контенту, що буде релевантним, цікавим та корисним виключно для тебе. Так, до прикладу, працює популярний Telegram. Також, аналітичним відділом виділяють три стани людини під час перебування в «інформаційній бульбашці»:

1. «Спіраль мовчання» – ситуація, коли ти відчуваєш зростаючу потребу приховувати свої погляди, якщо вони не підтримуються більшістю. Перед тим, як висловити свою думку зору щодо якогось явища або ситуації, ти схильний несвідомо перевіряти, чи поділяє твої погляди більшість. Якщо так, то у тебе з'являється вища мотивація та бажання вільно висловлювати свої переконання. Якщо ж його точка зору підтримується невеликою частиною аудиторії, тобто меншістю, то ти, найімовірніше, не матимеш стимулу відкрито говорити непопулярні переконання на публіці.

2. Ефект ехокамери – ефект, що утворюється під час обговорення новин та посиляється на ситуації, коли переконання посилюються або підсилюються спілкуванням і повторенням всередині закритої системи та ізолюються від спростування.

3. «Підтвердження упередження» – тенденція шукати або інтерпретувати інформацію таким чином, щоб вона підтверджувала твої власні переконання або гіпотези. «Підтвердження упередження» проявляється тоді, коли ти збираєш або запам'ятовуєш інформацію вибірково чи інтерпретуєш її упереджено. І чим емоційно напруженіше питання або сильніше переконання, тим сильніше проявляється ефект. Також ти схильний до інтерпретування неоднозначної інформації з певного питання так, щоб підтримати власну усталену позицію щодо такого питання.

Після того, як твоя персональна інформаційна бульбашка сформувалася, при чому неважливо яким саме чином – завдяки алгоритмам чи завдячуючи персоналізації, до неї починає «просочуватися» ворожа пропаганда. І потрапляє вона до інформаційної бульбашки конкретної людини різними шляхами, наприклад через:

- Рекламу та рекомендації.
- Ботів, що враховують твої вподобання.
- Блогерів та псевдоекспертів.
- Псевдомісцеві медіа.
- Псевдопатріотичні медіа.

Розглянемо їх більш детально.

Реклама та рекомендації – зважаючи на дані щодо активності користувача в мережі, котрі акумулюють алгоритми різних соцмереж, пропа-

гандисти можуть налаштувати таргетовану рекламу таким чином, що вона зможе проникнути саме в ту інформаційну бульбашку, яку бажають зловмисники. Якщо ж над змістом реклами попрацюють не тільки пропагандисти, а ще й психологи, то людина обов'язково на неї відреагує. Це ж стосується і контенту, рекомендованого різними соцмережами та месенджерами.

Боти, що враховують вподобання. Вивчивши інформацію про конкретну людину, зокрема список друзів, музичні чи спортивні вподобання, хобі, перелік спільнот, в яких перебуває користувач, чи навіть відомості про подорожі, пропагандист може створити або скоригувати профіль бота таким чином, що він зацікавить цю людину та, відповідно, потрапить до її інформаційної бульбашки. Тому, чим більше даних відкрито для всіх користувачів мережі, тим вища ймовірність потрапити «на гачок» до такого бота.

Блогери та псевдоексперти. Отримавши інформацію про вподобання, пропагандисти враховують людину як одиницю тієї чи іншої цільової аудиторії, що є об'єктом «опрацювання» блогерів та псевдоекспертів. Через діяльність таких блогерів та псевдоекспертів до інформаційної бульбашки проникають необхідні пропагандистам деструктивні наративи. І зважаючи на те, що в роботі блогерів та псевдоекспертів від самого початку було враховано вподобання конкретної людини, такі наративи не сприйматимуться нею вороже.

Псевдомісцеві ресурси. Всім цікаво читати новини про власне місто чи регіон. І це правило працює в будь-якому куточку нашої планети. Тому, щоб бути ближче до людини пропагандисти створюють псевдомісцеві ресурси, які імітують роботу локальних медіа. У стрічках таких медіа, серед нейтральних чи навіть патріотичних публікацій, заховані необхідні пропагандистам меседжі та наративи. Таку роботу пропагандисти проводять для того, аби людина щось не запідозрила і продовжувала дивитися та читати.

Псевдопатріотичні та інсайдерські ресурси. Не можна заперечувати факт того, що людині завжди було цікаво знати щось трохи більше або трохи швидше за інших. Звісно, що такою особливістю на можуть не скористатися пропагандисти. І щоб задовольнити цю цікавість, вони створюють контрольовані інсайдерські медіа, які люди читають без найменшого докору сумління. Що ж до псевдопатріотичних медіа, то тут ситуація дещо схожа, адже за часів протистояння росії, ті чи інші патріотичні ресурси є у кожній персональній інформаційній бульбашці. Як, на жаль, і псевдопатріотичні.

Зважаючи на все вищезазначене, фахівці Центру розробили конкретні поради та рекомендації про те, як зруйнувати небезпечну інформаційну бульбашку:

1. Усвідомити, що ти в інформаційній бульбашці. У цьому людині

допоможе уважність під час перегляду контенту та критичне мислення (аналіз інформації з декількох абсолютно різних джерел дозволяє відшукати «спільну» інформацію, яка, скоріше за все, і є об'єктивною).

2. Отримуйте інформацію тільки з офіційних джерел. Це дозволить розуміти стан справ усередині нашої країни та завжди бути в курсі актуальних українських новин.

3. Диференціюйте джерела інформації, з яких люди споживають контент. Це дозволить населенню отримувати контент із різними точками зору та порівнювати його.

4. Налаштуйте власну інформаційну бульбашку таким чином, щоб отримувати різномірну інформацію й аналізувати її.

Висновки. Підсумовуючи відзначимо, що нині інформація як зброя є доволі серйозним засобом ведення війни оскільки її технологічна інноваційність, потужність є небезпечними. Відповідно, інформаційна безпека України має базуватися на синхронізованих діях структур держави та громадянського суспільства. Під час війни суттєво зросла роль інформаційної культури як чинника підсилення опору дезінформаційній зброї громадянами та збереження державного суверенітету України. Нинішня війна добре демонструє, що інформація використовується і в якості зброї масового ураження. У зв'язку з цим потрібно побудувати ефективний механізм, котрий би гарантував інформаційну безпеку України, в основу якого, на нашу думку, важливо покласти такі складові: 1) технічну – створити належну технічну базу функціонування інформаційної безпеки; 2) політичну – державна політика повинна бути направлена на забезпечення інформаційної безпеки; 3) правову – оформлення всіх заходів інформаційної безпеки якісними нормативно-правовими актами.

Аналіз проблеми забезпечення інформаційної безпеки громадянина та держави під час бойових дій та конфліктів дозволяє дійти висновку, що інформаційна безпека відіграє надзвичайно важливу роль особливо під час війни. Адже дезінформація може викликати панічні настрої серед населення, негативно вплинути на перебіг подій, прискорювати внутрішню міграцію населення, що може негативно позначитись на даєдатності Збройних Сил України, а також на фізичному й психічному стані громадян. Ефективно протидіяти інформаційній агресії видається, на нашу думку, можливим за рахунок залучення до цього процесу міжнародних організацій, інституцій та міжнародної спільноти загалом. Практика показує – кордонів для ведення інформаційної війни не існує. Начасі захищати відкритий інформаційний простір країни від ворожих впливів та навіювань. Перспективами подальших досліджень є проведення аналізу зарубіжного досвіду протидії поширенню фейків в умовах інформаційних війн та висвітлення воєнних подій.

Список використаних джерел:

1. Бодрук О.С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти: Монографія. Київ: НІПМБ. 2001.
2. Гончаренко О., Джангужин Р., Лисицин Е. Громадянський контроль і система національної безпеки, Національна безпека України. 2003. № 1. С. 39-46.
3. Залєвська, І.І., Удренас, Г.І. Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії, Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 20–26.
4. Конституція України. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-20#n2>
5. Кочубей Л.О. Інформаційна безпека держави: інструменти захисту українського інформаційного поля (на прикладі особливостей інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному Донбасі). Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса. 2015. № 3. С. 220-237.
6. Мазуренко Л.І. Інформаційна безпека в умовах російсько-української війни: виклики та загрози. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології». 2022. № 42. С. 50-57. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-08>.
7. Пархоменко-Куцевіл, О. І. Забезпечення інформаційної безпеки під час здійснення військових операцій та бойових дій. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні: м-ли Всеукр. наук.-практ. конф. у 3х т. Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України. 2022. № 1. С. 39-43.
8. Писаренко, Л.М. Фейки як інструменти інформаційної війни. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття»: у 2 т.: м-ли Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2022. № 1. С. 859-861.
9. Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України №47/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України 2021: Указ Президента України № 685/2021 від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.
11. Цимбалюк В.С. Правове регулювання інформаційної безпеки в Україні: проблеми теорії та практики, Адміністративне право і процес. 2014. № 2(8). С. 22–30.

References:

1. Bodruk, O. 2001. Structures of military security: national and international aspects: Monograph. Kyiv: NIPMB.
2. Ghoncharenko, O., Dzhanghuzhyn, R., Lysycyn, E. 2003. Civil control and the system of national security, National security of Ukraine. 1: 39–46.
3. Zaljevsjka, I., Udrenas, Gh.. 2022. Information security of Ukraine in the conditions of Russian military aggression, South Ukrainian legal journal. 1-2: 20–26.
4. Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Kochubej, L. 2015. State information security. tools for the protection of the Ukrainian information field (on the example of the features of information and communication technologies in modern Donbas), Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies named after I.F. Kurasa. 3: 220- 237.
6. Mazurenko, Lyudmila. 2022. Information Security in the Terms: The Russian-Ukrainian War: Challenges and Threats. The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science» 42: 50-57. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-08>.
7. Parkhomenko-Kucevil, O. 2022. Ensuring information security during military operations and hostilities. Public management and administration in the conditions of war and in the post-war period in Ukraine: materials of Vseukr. science and practice conf. in three volumes. Kyiv: DZVO «University of Education Management» National Academy of Sciences of Ukraine 1: 39-43.
8. Pysarenko, L.2022. Fakes as tools of information warfare, The European choice of Ukraine, the development of science and national security in the realities of large-scale military aggression and global challenges of the 21st century: in 2 volumes: materials of International Sciences.- practice conf. Ukraine, Odesa: «Helvetika» publishing house 1: 859-861.
9. About the Doctrine of Information Security of Ukraine: Decree of the President of Ukraine No. 47/2017 «On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated December 29, 2016 «On the Doctrine of Information Security of Ukraine». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.
12. About the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine 2021: Decree of the President of Ukraine No. 685/2021 dated October 15, 2021 «On Information Security Strategy». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.
10. Cymbaljuk, V. 2014. Legal regulation of information security in Ukraine: problems of theory and practice, Administrative law and process 2(8): 22-30.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-3

УДК 351.777:504.06

*Майстро С.В., д.держ.упр., проф., ННВЦ НУЦЗ України, м. Харків,
ORCID: 0000-0003-3035-4304*

Maistro S., Doctor in Public Administration, Head of the Department of Public Administration for Civil Protection of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПЕЦІАЛЬНОСТІ
281 «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»
У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ**

**ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE SPECIALTY
281 "PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION"
IN THE FIELD OF CIVIL PROTECTION IN UKRAINE**

Охарактеризовано особливості становлення та розвитку спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у сфері цивільного захисту в Україні. Визначено проблеми та суперечності становлення та розвитку спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» в Україні. Обґрунтовано напрями подальшого розвитку спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у сфері цивільного захисту в Україні.

Ключові слова: *публічне управління та адміністрування, державне управління, сфера цивільного захисту, цивільна безпека, освітньо-професійна програма, освітньо-наукова програма.*

The peculiarities of the formation and development of specialty 281 "Public management and administration" in the field of civil protection in Ukraine are characterized. The problems and contradictions of the establishment and development of specialty 281 "Public management and administration" in Ukraine are identified. The directions of further development of specialty 281 "Public management and administration" in the field of civil protection in Ukraine are substantiated.

Keywords: *public management and administration, governance, the field of civil protection, civil security, educational and professional program, educational and scientific program.*

Постановка проблеми. *Вже понад двадцять п'ять років науковий супровід політичних, економічних та соціальних реформ у процесі розбудови*

нашої держави здійснює галузь науки «Державне управління». Так, 13 березня 1997 р. новоутворену галузь науки «Державне управління» було включено наказом Вищої кваліфікаційної комісії України № 86 до Переліку наукових спеціальностей [1], а Україна стала першою серед країн пострадянського простору, де була запроваджена галузь науки «Державне управління».

З 2016 р. галузь науки «Державне управління» трансформувалася спочатку у спеціальність 074 «Публічне управління та адміністрування», а в подальшому у спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду особливостей становлення та розвитку спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», в тому числі у сфері цивільного захисту, а також теоретико-методологічними та практичними аспектами науки державного управління займалися такі вчені, як О. Амосов, В. Бакуменко, М. Білинська, В. Воротін, С. Домбровська, В. Князев, О. Крюков, Ю. Куц, М. Латинін, В. Мартиненко, А. Мерзляк, Н. Нижник, Г. Одінцова, Ю. Сурмін, Ю. Шаров та інші [8].

Однак чимало теоретико-методологічних питань стосовно визначення шляхів подальшого розвитку спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у сфері цивільного захисту в Україні залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей становлення та розвитку спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у сфері цивільного захисту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Об'єктами вивчення спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», згідно стандарту є: принципи і закономірності функціонування системи публічного управління та адміністрування, як сукупності інститутів державного управління, місцевого самоврядування, громадянського суспільства відповідно до покладених на них функцій і повноважень; відносини, явища, процеси, моделі та механізми, що характеризують прояви публічного управління та адміністрування на вищому, центральному, регіональному та місцевому рівнях [2; 3].

Стандарти України першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» було затверджено відповідно Наказом Міністерства освіти і науки України від 29.10.2018 р. № 1172 та Наказом Міністерства освіти і науки України від 04.08.2020 р. № 1001 [2; 3].

Стандарт України третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ступеня «доктор філософії» у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» ще не затверджено (існує лише його проект).

Тому нагальною є потреба розміщення на сайті Міністерства освіти і науки України у розділі «Проекти стандартів вищої освіти» проекту вищезазначеного стандарту для громадського обговорення з подальшим його затвердженням. Стандарт вищої освіти для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти «доктор філософії» має містити обов'язкові вимоги до компетентностей і результатів навчання здобувачів із зазначеної спеціальності, та відповідати Закону України «Про вищу освіту» [4], дескрипторам Національної рамки кваліфікацій [5] та Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженому Постановою Кабінету міністрів України № 261 від 23 березня 2016 р.

Важливим напрямом подальшого розвитку спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» є забезпечення якості вищої освіти в публічно управлінській сфері. З цією метою у 2021 р. в Україні було запроваджено Єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ) за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» на другому (магістерському) рівні вищої освіти, який є обов'язковим компонентом атестації здобувачів вищої освіти за вказаною спеціальністю. За допомогою ЄДКІ здійснюється оцінювання готовності випускників закладу вищої освіти самостійно розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері публічного управління та адміністрування шляхом встановлення відповідності досягнутих здобувачем вищої освіти результатів навчання вимогам стандарту вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» для другого (магістерського) рівня вищої освіти [6].

Слід зазначити, що у списку закладів вищої освіти України (який налічує 106 установ), де проходив ЄДКІ 16 листопада 2023 р. зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», наявний лише один заклад вищої освіти, який здійснює підготовку фахівців за вказаною спеціальністю у сфері цивільного захисту на другому (магістерському) рівні вищої освіти – Національний університет цивільного захисту України (м. Харків).

Випускаючою кафедрою Національного університету цивільного захисту України за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» є кафедра публічного адміністрування у сфері цивільного захисту, яку було створено згідно з наказом Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 04.09.2015 р. № 448. [7].

Кафедра публічного адміністрування у сфері цивільного захисту є окремим підрозділом навчально-науково-виробничого центру (ННВЦ) Національного університету цивільного захисту України, основним функціональним призначенням якої є навчально-виховний процес зі здобувачами вищої освіти. Метою діяльності кафедри публічного адміністрування у сфе-

рі цивільного захисту ННВЦ є підготовка магістрів та докторів філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» (галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»). Кафедра готує фахівців із зазначеної спеціальності за освітньо-професійними програмами: «Публічне управління та адміністрування» та «Публічне управління та адміністрування у сфері цивільної безпеки» (другий (магістерський) рівень вищої освіти) та за освітньо-науковою програмою «Публічне управління та адміністрування у сфері цивільної безпеки» за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти «доктор філософії».

Так, у березні 2015 р. Національним університетом цивільного захисту України було отримано ліцензію на освітню діяльність у сфері вищої освіти на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю 8.15010001 «Державне управління» (галузь знань 1501 «Державне управління») з ліцензійним обсягом 50 осіб (рішення АК від 31.03.2015 р. (протокол № 115), наказ МОН від 14.04.2015 р. №553л), що дозволило розпочати підготовку фахівців за вищезазначеною спеціальністю та рівнем вищої освіти.

У грудні 2016 р. Національним університетом цивільного захисту України було отримано ліцензію на освітню діяльність у сфері вищої освіти на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю 074 «Публічне управління та адміністрування» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування») (наказ МОН від 19.12.2016 р. №1565), що дозволило кафедрі публічного адміністрування у сфері цивільного захисту продовжити підготовку фахівців за оновленою назвою та шифром спеціальності у переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні [7].

Ліцензований обсяг прийому до Національного університету цивільного захисту України на спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування» на другому (магістерському) рівні вищої освіти складає 50 осіб, в тому числі на ОПП «Публічне управління та адміністрування» – 25 осіб, на ОПП «Публічне управління та адміністрування у сфері цивільної безпеки» – 25 осіб.

Дію сертифікату про акредитацію (№ 1151 від 29.01.2021 р.) освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» визначено терміном 01.07.2026 р. Дію сертифікату про акредитацію (№ 1152 від 29.01.2021 р.) освітньої програми «Публічне управління та адміністрування у сфері цивільної безпеки» на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» визначено терміном 01.07.2026 р. [7].

Слід зазначити, що випускники, які отримують фах за спеціальністю

281 «Публічне управління та адміністрування за другим (магістерським) рівнем вищої освіти в Національному університеті цивільного захисту України мають широкий перелік можливостей для працевлаштування, а саме:

- на посадах в центральних і місцевих органах державної влади;
- на посадах в органах місцевого самоврядування;
- на посадах в органах і підрозділах цивільного захисту;
- на посадах в структурах недержавних суб'єктів громадянського суспільства та громадських організацій;
- на керівних посадах і посадах фахівців на підприємствах, установах і організаціях державної і комунальної форм власності;
- на управлінських і адміністративних посадах в міжнародних організаціях та їх представництвах в Україні тощо, а також в інших організаціях, на які поширюється дія Закону України «Про державну службу» (категорії посад вищої та середньої керівних ланок у державному управлінні).

Також кафедра публічного адміністрування у сфері цивільного захисту ННВЦ НУЦЗ України здійснює підготовку здобувачів освітньо-наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» (освітньо-наукова програма «Публічне управління та адміністрування у сфері цивільної безпеки»).

Так, у березні 2016 р. Національним університетом цивільного захисту України отримано ліцензію на освітню діяльність у сфері вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти за спеціальністю 074 «Публічне управління та адміністрування» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування») (наказ МОН від 10.03.2016 р. №655), що дозволило кафедрі публічного адміністрування у сфері цивільного захисту розпочати підготовку здобувачів за вищезазначеною спеціальністю та рівнем вищої освіти [7].

Ліцензований обсяг прийому до Національного університету цивільного захисту України за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» на третьому (доктор філософії) рівні вищої освіти на освітньо-науковій програмі «Публічне управління та адміністрування у сфері цивільної безпеки» складає 5 осіб. А фактична чисельність здобувачів за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» на третьому (доктор філософії) рівні вищої освіти на освітньо-науковій програмі «Публічне управління та адміністрування у сфері цивільної безпеки» станом на кінець 2023 р. складає 22 особи.

Дію сертифікату про акредитацію освітньої програми за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти (ОНП «Публічне управління та адміністрування у сфері цивільної безпеки») № 1090 від 29.01.2021 р., визначено терміном 01.07.2026 р.

У 2014 р. в навчально-науково-виробничого центру НУЦЗУ було

створено Спеціалізовану вчену раду з захисту кандидатів наук з державного управління, а у 2015 р. відкрито докторантуру за спеціальностями 25.00.02 – механізми державного управління та 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Це дало змогу у 2016 р. трансформувати Спеціалізовану вчену раду та проводити захисти ще й докторів наук з державного управління [7].

З 30 червня 2015 р. навчально-науково-виробничим центром видається збірник наукових праць «Вісник НУЦЗУ: серія державне управління», який визнається МОН України, як фаховий у галузі науки «Державне управління». А з 2018 р. «Вісник НУЦЗУ: серія державне управління» став першим збірником наукових праць із зазначеної спеціальності, який увійшов до групи «Б» МОН України.

Завдяки плідній міжнародній співпраці у 2017 р. було започатковано перший міжнародний електронний науковий збірник «East Journal of Security Studies» разом з Поморською Академією (Польща), а в 2021 р. засновано разом з Університетом міжнародних відносин та соціальних комунікацій (м. Хелм, Польща) видання збірника наукових праць «Public administration and state security aspects», який увійшов до групи Б МОН України та є фаховим виданням у галузі науки 28 «Публічне управління та адміністрування».

Якісний склад наукових та науково-педагогічних працівників ННВЦ НУЦЗУ за весь час його існування формували доктори наук, професори, заслужені працівники освіти України, кандидати наук та доценти, які неодноразово були нагороджені різними державними та науковими відзнаками, а саме: призери конкурсу «Наукова Еліта України», відзначені Грамотами Верховної ради України, Почесними грамотами Голови ДСНС України, Подяками міністра МВС України, Почесними грамотами обласних державних адміністрацій, Подяками Харківського міського голови, Дипломами регіонального конкурсу «Вища школа Харківщини, кращі імена», Грамотами та Подяками Національного університету цивільного захисту України. Тобто навчально-науково-виробничий центр Національного університету цивільного захисту є лідером в Україні у сфері підготовки докторів наук, кандидатів наук, докторів філософії та магістрів зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у сфері цивільного захисту.

Важливим напрямом подальшого розвитку спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у сфері цивільного захисту є міжнародне співробітництво, яке активно розвиває ННВЦ Національного університету цивільного захисту України.

Так, з 2016 р., після підписання Угоди про співпрацю з Поморською Академією (м. Слупськ, Польща), ННВЦ активно розвиває міжнародні відносини та підписує міжнародні договори з Балтійським Міжнародним Уні-

верситетом (м. Рига, Латвія), Університетом міжнародних відносин та соціальних комунікацій (м. Хелм, Польща), Грузинським технічним університетом (м. Тбілісі, Грузія), Новим Болгарським Університетом (м. Софія, Болгарія), Університетом імені Микола Ромеріо (м. Вільнюс, Литва), Гданським Університетом (м. Гданськ, Польща), Академією МЧС Азербайджанської Республіки (м. Баку, Азербайджан) та іншими закордонними освітньо-науковими установами [7].

Також науково-педагогічні та наукові працівники ННВЦ НУЦЗУ неодноразово приймали участь у міжнародних грантових проєктах, проходили стажування та організовували міжнародні стажування студентів та магістрів. Відбувається активна взаємодія і творче співробітництво з науково-дослідними установами та закладами вищої освіти ДСНС та МОН України, з науковими установами і підприємствами інших центральних органів виконавчої влади шляхом проведення наукових заходів, стажування, видання наукової продукції та координації тематики науково-дослідних робіт, що пов'язані з проблемами публічного управління та адміністрування, в тому числі у сфері цивільного захисту.

Що стосується перспектив подальшого розвитку спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у сфері цивільного захисту, то вкрай необхідним є комплексне та всебічне удосконалення системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, яка передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітньо-професійних та освітньо-наукових програм;
- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти;
- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньо-професійною та освітньо-науковою програмою;
- забезпечення наявності відповідних інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- забезпечення публічності інформації про освітньо-професійні та освітньо-наукові програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективною системи запобігання та виявлення академічного плагіату тощо.

Висновки. У сучасних умовах освітньо-професійні та освітньо-наукові програми за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністру-

вання» у сфері цивільного захисту мають відповідати існуючим викликам та загрозам, пов'язаним з російською військовою агресією та забезпечити якісну підготовку фахівців з публічного управління та адміністрування, здатних вирішувати існуючі проблеми та розв'язувати складні завдання у сфері цивільного захисту, як в умовах запровадженого в країні воєнного стану, так і в подальшому, в умовах повоєнної відбудови України, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Перелік галузей знань і спеціальностей, 2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p>.

2. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ступеня «бакалавр» галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 29.10.2018 р. № 1172. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/281-Publ.upr.ta.administruvannya-bakalavr.21.01.22.pdf>.

3. Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти ступеня «магістр» галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 04.08.2020 р. № 1001. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/281publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-magistr.pdf>.

4. Закон «Про вищу освіту». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

5. Національна рамка кваліфікацій. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>.

6. МОН: Випускники-магістри спеціальності «Публічне управління та адміністрування» складатимуть пробний ЄДКІ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mon-vipuskniki-magistri-specialnosti-publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-skladatimut-probnij-yedki>.

7. Навчально-науково-виробничий центр Національного університету цивільного захисту України. URL: <http://nnvc.nuczu.edu.ua/uk/pro-nnvts>.

8. Державне управління : словник-довідник / В. М. Князєв, В. Д. Бакуменко та ін. К. : Вид-во УАДУ, 2002. С. 117 – 118.

References:

1. List of fields of knowledge and specialties, [Perelik haluzey znan' i spetsial'nostey]. 2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p>.

2. The standard of higher education of Ukraine of the first (bachelor) level of higher education of the "bachelor" degree in the field of knowledge 28 Public management and administration with the specialty 281 Public management and administration approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 10/29/2018 No. 1172. [Standart vyshchoyi osvity Ukrayiny per-shoho (bakalavrs'koho) rivnya vyshchoyi osvity stupenya «bakalavr» haluzi znan' 28 Publichne upravlinnya ta administruvannya za spetsial'nisty 281 Publichne upravlinnya ta administruvannya zatverdzenyy Nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 29.10.2018 r. № 1172]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/281-Publ.upr.ta.administruvannya-bakalavr.21.01.22.pdf>.

3. The standard of higher education of Ukraine of the second (master's) level of higher education of the "master's" degree in the field of knowledge 28 Public management and administration with the specialty 281 Public management and administration was approved by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 04.08.2020 No. 1001. [Standart vyshchoyi osvity Ukrayiny druhoho (mahisters'koho) rivnya vyshchoyi osvity stupenya «mahistr» haluzi znan' 28 Publichne upravlinnya ta administruvannya za spetsial'nisty 281 Publichne upravlinnya ta administruvannya zatverdzenyy nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 04.08.2020 r. № 1001]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/281publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-magistr.pdf>.

4. Law "On Higher Education". [Zakon «Pro vyshchu osvitu»]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

5. National framework of qualifications. [Natsional'na ramka kvalifikatsiy]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>.

6. MES: Master's graduates of the "Public Management and Administration" specialty will take a trial EDKI. [MON: Vypusknyky-mahistry spetsial'nosti «Publichne upravlinnya ta administruvannya» skladatymut' probnyy YEDKI]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mon-vipuskniki-magistri-specialnosti-publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-skladatimut-probnij-yedki>.

7. Educational-scientific-production center of the National University of Civil Defense of Ukraine. [Navchal'no-naukovo-vyrobnychyy tsentr Natsional'noho universytetu tsyvil'noho zakhystu Ukrayiny]. URL: <http://nnvc.nucz.edu.ua/uk/pro-nnvt>.

8. State administration: dictionary-reference. [Derzhavne upravlinnya : slovnyk-dovidnyk] / V. Knyazev, V. Bakumenko and others. K.: Publishing House of the Ukrainian Academy of Sciences, 2002. P. 117-118.

Сиченко В.В., д.держ.упр., професор, ректор КЗВО«ДАНО» Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро,

ORCID: 0000-0001-9655-2317,

Рибкіна С.О., доктор філософії зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування», КЗВО«ДАНО» Дніпропетровської обласної ради»,

м. Дніпро, ORCID: 0000-0002-1063-6462,

Соколова Е.Т., доктор філософії зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування», КЗВО«ДАНО» Дніпропетровської обласної ради»,

м. Дніпро, ORCID: 0000-0003-2430-751X

Sychenko V., Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of Dnipropetrovsk Regional Council, Dnipro,

Rybkina S., PhD in public administration, Associate Professor of the department of public management and law, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of Dnipropetrovsk Regional Council, Dnipro,

Sokolova E., PhD in public administration, Associate Professor of the department of public management and law, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of Dnipropetrovsk Regional Council, Dnipro,

ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В РОЗВИТКУ СПОРТИВНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE DEVELOPMENT OF SPORTS INFRASTRUCTURE IN UKRAINE

У статті здійснюється теоретичний огляд та окреслюються практичні засади публічно-приватного партнерства у розвитку спортивної інфраструктури в умовах повоєнної відбудови в Україні як важливого аспекту розвитку громадянського суспільства. Визначено, що публічно-приватне партнерство у сфері розвитку спортивної інфраструктури є цілеспрямованою систематичною діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, що спрямоване на загальне регулювання спортивної діяльності, розбудові спортивної інфраструктури, модернізації спортивних об'єктів, забезпечення їх належним обладнанням. Проаналізовано низку чинників, які у подальшому можуть бути

вирішальними у формуванні державної політики розвитку спорту на регіональному рівні, зокрема з урахуванням особливостей сучасних демографічних процесів, розвитку системи громадського здоров'я, наслідків збройної агресії на території України. Методологічні засади дослідження узгоджуються з концепціями системного, інтеграційного та структурно-функціонального підходів. Проаналізовано особливості державної політики у застосуванні інструментарію публічно-приватного партнерства в умовах впровадження Законів України «Про фізичну культуру і спорт», «Про державно-приватне партнерство». Здійснено аналіз статистичної інформації щодо стрімкого зменшення усіх видів спортивних споруд, зокрема спортивних залів та майданчиків, стадіонів, футбольних полів, лижних та кінно-спортивних баз, що пов'язано з окупацією територій та знищенням або значним пошкодженням наявних споруд. Наразі спостерігається відсутність цілісної системи державного регулювання ринкових відносин та виникає необхідність у створенні умов організаційної, консалтингової, організаційно-правової та фінансової підтримки у розвитку, розбудові та відновленні спортивної інфраструктури. Визначено, що публічно-приватне партнерство передбачає моделювання спеціального інституційного середовища з чітко окресленою та визначеною нормативно-правовою базою, врахування державного регулювання у питаннях стратегічного розвитку та використання власності, можливостей приватного сектора. У роботі здійснено структурування позитивних і негативних наслідків у процесі реалізації публічно-приватного партнерства щодо розвитку спортивної інфраструктури.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство, механізми публічного управління, фізична культура і спорт, спортивна інфраструктура.

The article provides a theoretical overview and outlines the practical principles of public-private partnership in the development of sports infrastructure in the context of post-war reconstruction in Ukraine as an important aspect of civil society development. It is determined that public-private partnership in the field of sports infrastructure development is a purposeful systematic activity of public authorities and local self-government bodies aimed at general regulation of sports activities, development of sports infrastructure, modernization of sports facilities, and provision of their proper equipment. The author analyzes a number of factors that may be decisive in the future in shaping the state policy of sports development at the regional level, in particular, taking into account the peculiarities of modern demographic processes, the development of the public health system, and the consequences of armed aggression in Ukraine. The methodological foundations of the study are consistent with the concepts of systemic, integration and structural-functional approaches. The article analyzes the peculiarities of the state policy in the application of public-private partnership tools in the context of implementation of the Laws of Ukraine "On Physical Culture and Sports" and "On Public-Private Partnership". The article analyzes statistical information on the rapid decline in all types of sports facilities, including gyms and playgrounds, stadiums, football fields, ski and equestrian facilities, due to the occupation of territories and the destruction or significant damage to existing facilities. Currently, there is a lack of a comprehensive system of state regulation of market relations and there is a need to create conditions for organizational, consulting, organizational, le-

gal and financial support for the development, construction and restoration of sports infrastructure. It is determined that public-private partnership involves modeling a special institutional environment with a clearly defined and defined regulatory framework, taking into account state regulation in matters of strategic development and use of property and private sector opportunities. The paper structures the positive and negative consequences in the process of implementing public-private partnerships for the development of sports infrastructure.

Keywords: *public-private partnership, public administration mechanisms, physical culture and sports, sports infrastructure.*

Постановка проблеми. Розвиток моделі публічного управління у галузі фізичної культури та спорту в Україні є принципово важливим аспектом повоєнного відновлення, реінтеграції територій, розбудови громад, удосконалення засад громадянського суспільства. Модернізація та оновлення територіальної забудови громади має відбуватися з урахуванням ролі та значення фізичної культури та спорту, посилення позицій охорони здоров'я, покращення добробуту населення, а також сприяння економічному зростанню, соціальному розвитку країни. У сучасних умовах, коли державний бюджет надзвичайно обмежений, публічно-приватне партнерство стає все більш важливим інструментом для фінансування та реалізації проєктів розвитку спортивної інфраструктури. Враховуючи соціальну значущість спорту, цей вид діяльності має стати одним із пріоритетних напрямів державної політики. Публічно-приватне партнерство наразі підтримується урядами багатьох країн світу для залучення приватного сектору у сфері розвитку, фінансування, розбудови спортивної інфраструктури. Незважаючи на наявність широкого кола досліджень у сфері управління сферою фізичної культури та спорту, спостерігаємо відсутність ґрунтовних наукових розвідок щодо імплементації принципів публічно-приватного партнерства у практичну діяльність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні наукові розвідки у царині фізичної культури та спорту здійснювали такі вчені як В. Базенко, Д. Безуглий, Т. Мальцева, Н. Нерода, В. Черба [1, с. 172]. Дослідження правових засад функціонування та розвитку спортивної сфери, особливості фінансування висвітлені у працях Д. Гадайчука, О. Іванова, С. Нікітенка [11, с. 84]. Комплексний аналіз системи управління фізичною культурою та спортом, визначення механізмів державного управління, що є притаманними сфері спорту здійснено у працях О. Борисової, Л. Гасюк, О. Шевчука [6, с. 462]. Особливості державного регулювання фізичної культури та спорту в контексті досягнення цілей соціальної політики, визначення ролі економічного блоку у реформуванні сфери досліджено С. Домбровською, С. Вавренюком, В. Палюхом [5, с. 64]. Ґрунтовний аналіз закордонного до-

свіду управління у сфері державного управління спортом висвітлено у праці Є. Бондарець [3, с. 23].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних засад та практичного досвіду використання публічно-приватного партнерства у розвитку спортивної інфраструктури держави. Провідними завданнями дослідження є розкриття теоретичних засад функціонування публічно-приватного партнерства, аналіз досвіду використання публічно-приватного партнерства у розвитку спортивної інфраструктури в Україні, визначення основних моделей публічно-приватного партнерства, що застосовуються у сфері спорту, оцінка переваг та недоліків використання публічно-приватного партнерства для розвитку спортивної інфраструктури.

Виклад основного матеріалу. Визначальну роль у розвитку фізичної культури та підтримці здоров'я нації відіграє доступ до якісної спортивної інфраструктури. Усталений та вже традиційний підхід до розвитку сфери спорту у нашій країні здебільшого відзначався фінансуванням різноманітних спортивних заходів, підтримці участі команд у міжнародних змаганнях. Проте в умовах сьогодення та складних процесах повномасштабного воєнного вторгнення, необхідності відновлення міської інфраструктури, підтримці здоров'я населення все більше постає завдання щодо трансформації забудови громад, виділення територій під будівництво та (або) відновлення спортивних споруд, які були б доступні для відвідування пересічним громадянами. Постає необхідність у вдосконаленні спортивної сфери України, зокрема через підтримку та розвиток масового спорту, запровадження ефективних програм та ініціатив, спрямованих на залучення більшої кількості людей до занять спортом, створення сприятливих умов для популяризації здорового способу життя та фізичної активності, підтримки спортивних організацій та клубів, що діють на місцевому рівні. Для вирішення окреслених завдань значного розвитку потребує удосконалення мережі спортивної інфраструктури України в контексті будівництва та модернізації спортивних об'єктів по всій країні, забезпечення доступності спортивних майданчиків та обладнання для всіх верств населення, підтримки належного стану спортивної інфраструктури.

Відповідно до відомостей щорічного звіту про стан здоров'я та епідемічної ситуації за 2022 рік, визначено, що перспективи збільшення показника середньої тривалості життя для українців не є обнадійливими, і це пов'язано з ризиком виникнення й розвитку різноманітних хвороб, зловживання алкоголем, куріння, нездорового харчування, ожиріння та недостатньої фізичної активності. Відтак одним з пріоритетних напрямів збільшення тривалості життя в Україні є розвиток фізичної активності та створення безпечних умов для вільної спортивної діяльності [7, с. 24]. Широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України призводить до серйозного зростання ризиків для системи громадського здоров'я,

зокрема через постійне руйнування інфраструктури системи життєзабезпечення територій. Зруйновані або пошкоджені тисячі спортивних об'єктів по всій країні, негативно впливають на розвиток спорту та загальне здоров'я населення. За даними Міністерства молоді та спорту України, станом на 16 травня 2024 року внаслідок війни зруйновано або пошкоджено більше ніж 1200 спортивних об'єктів, включаючи стадіони, басейни, спортзали, фітнес-центри та інші споруди. Частина спортивної інфраструктури України, розташована на тимчасово окупованих територіях, опинилася під контролем окупантів. Це призвело до втрати Україною доступу до цих об'єктів, а також до ризику їх використання в пропагандистських цілях. Внаслідок війни мільйони людей були змушені покинути свої домівки та переміститися в інші регіони України, що створило додаткове навантаження на спортивну інфраструктуру в тих областях, де зосередилися внутрішньо переміщені особи. Тому сьогодні ми спостерігаємо повсюдне зменшення можливостей для занять спортом як для професійних спортсменів, так і для широкого загалу, що негативно позначається на фізичній формі та здоров'ї населення. Руйнування спортивної інфраструктури також призводить до значних економічних втрат, повсякчас спортивна інфраструктура є важливою складовою туристичної індустрії, а також стимулює розвиток інших видів економічної діяльності. Втрата доступу до спортивних об'єктів може мати негативні психологічні наслідки для людей, адже спорт є важливим джерелом релаксації та емоційної розрядки, що особливо важливо в умовах підвищеної тривожності внаслідок повномасштабного вторгнення.

Публічне управління фізичною культурою та спортом – це цілеспрямована систематична діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, що спрямована на загальне регулювання спортивної діяльності, розвиток спортивної інфраструктури, зокрема будівництва та модернізації спортивних об'єктів, забезпечення їх належним обладнанням та інвентарем, стимулювання розвитку масового спорту [4, с. 57]. Імплементация державних ініціатив, підтримані Урядом України щодо розроблення ряду програм, спрямованих на відновлення та розвиток спортивної інфраструктури передбачають виділення коштів на будівництво та ремонт спортивних об'єктів, а також на підтримку розвитку спорту. Сьогодні також спостерігаємо поодинокі приклади підтримки міжнародної спільноти через надання Україні значної допомоги для відновлення спортивної інфраструктури. Ця допомога здебільшого зорієнтована на фінансування проєктів з будівництва та ремонту спортивних об'єктів, а також надання спортивного обладнання та інвентарю. Громадські організації та деякі приватні компанії також інвестують у відновлення спортивної інфраструктури України. Це все свідчить про те, що бізнес-структури визначають потенціал для розвитку спорту в країні перспективним і незважаючи на значні руйнування, є всі шанси відновлення та розвитку спортивної інфраструктури. Для цього

необхідні спільні зусилля уряду, міжнародної спільноти та приватного сектору, бо надзвичайно важливо, щоб спортивна інфраструктура стала доступною для всіх людей, незалежно від їх місця проживання та соціального статусу.

У результаті аналізу звіту статистичної інформації щодо спортивної інфраструктури відзначаємо стрімке зменшення усіх видів спортивних споруд, зокрема спортивних залів та майданчиків, стадіонів, футбольних полів, лижних та кінно-спортивних баз, що пов'язано з окупацією територій та знищенням або значним пошкодженням наявних споруд (рис. 1).

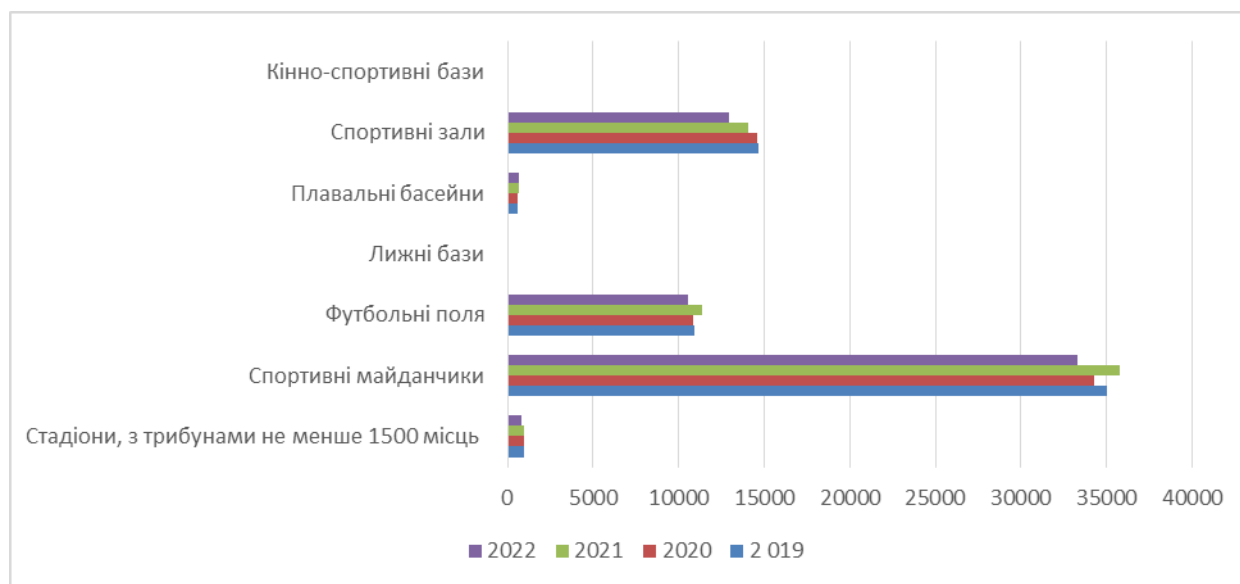

Рис. 1. Динаміка забезпечення спортивними спорудами України у 2019-2022 роках

Джерело: опрацьовано авторами на основі [7]

Водночас на думку таких науковців, як Ю. Наумко та Т. Самойлова відзначено, що складна макроекономічна ситуація в Україні зумовила кризовий фінансовий стан фізичної культури й спорту, що відображається через скорочення обсягу виділених з державного бюджету фінансових коштів та позначається в першу чергу на можливості використання спортивної інфраструктури [9, с. 523]. У дослідженнях В. Камінської здійснено ґрунтовний аналіз особливостей імплементації нормативних засад державно-приватного партнерства, зокрема змін, які необхідно застосувати. У першу чергу це стосується реалізації принципу доступності публічних послуг для усіх видів громадянського суспільства, створення конкретного переліку проєктів публічно-приватного партнерства у сфері спорту [8, с. 45]. Погоджуємось із дослідниками у частині відсутності цілісної системи державного регулювання ринкових відносин та створення умов організаційної, консалтингової, організаційно-правової та фінансової підтримки у розвитку, розбудові та відновленні спортивної інфраструктури. В умовах недо-

статнього фінансування, окремі блоки витрат щодо експлуатації, розвитку є необхідно перерозподілити за проєктами публічно-приватного партнерства, що створить передумови стрімкого зменшення фінансових тягарів для держави. Сучасний стан громадянського суспільства дозволяє реалізовувати державну політику у забезпеченні та підтримці здорового способу життя та змістовного дозвілля, підвищенню авторитету держави у світовому спортивному русі. Співпраця держави та приватного сектору у сфері фізичної культури і спорту України відкриває нові горизонти для розвитку вітчизняної економіки. Цей тандем зумовлює модернізацію міської інфраструктури та вдосконалення системи державного управління, стимулює появу нових видів послуг для населення, а також стає рушійною силою інноваційного розвитку [10, с. 89]. Зміни, які несе із собою публічно-приватне партнерство: оновлення інфраструктури міст, оптимізація процесів управління спортивною галуззю, підвищення її прозорості та підзвітності, розширення ринку послуг для спортивного дозвілля, тренувань та оздоровлення; інноваційний прорив як впровадження сучасних технологій у сфері спорту, що робить тренування та змагання більш ефективними та безпечними. Публічно-приватне партнерство у сфері фізичної культури і спорту – це не просто співпраця, це запорука динамічного розвитку всієї країни.

Публічно-приватне партнерство (ППП) у сфері спорту ґрунтується на співпраці між державними органами та приватними компаніями з метою спільного розвитку та управління спортивною інфраструктурою. Публічно-приватне партнерство ґрунтується на засадах взаємовигідності, розподілу ризиків, прозорості, спільної підзвітності, підтримка сталого розвитку. Таким чином, публічно-приватне партнерство має бути вигідним як для держави, так і для приватного сектору [8, с. 47]. Світові практики публічно-приватного партнерства свідчать про можливість залучення великої кількості зацікавлених сторін, чий інтереси можуть конкурувати між собою, що призводить до конфлікту у реалізації цілей проєкту. У деяких випадках конкуренція зацікавлених сторін є основною причиною невиконання договорів публічно-приватного партнерства. У той же час, відносини зі стейкхолдерами є основним джерелом низької ефективності проєктів. Світовим банком визначено сім основних бар'єрів для приватних інвестицій, зокрема існування великого розриву між урядом і приватним сектором з точки зору очікувань; забезпечення операційної ефективності проєктів. Співпраця між державним і приватним секторами на різних етапах планування, будівництва, фінансового забезпечення, експлуатації та управління розвитком спортивної інфраструктури, забезпечується державним і публічним сектором [2, с. 64]. Однак, враховуючи можливість приватизації спортивних об'єктів, виникає необхідність для уряду виходу з певної сфери ринку державних послуг. Виходячи з того, що в основі публічно-приватного парт-

нерства лежить поділ власності та прийняття ризиків між державним і приватним секторами виникають відмінності у практиці застосування публічно-приватного партнерства.

Держава отримує доступ до необхідних ресурсів та експертизи, а приватний сектор отримує можливість отримувати прибуток від інвестицій у спортивну інфраструктуру. Ризики, пов'язані з проектом публічно-приватного партнерства, мають бути справедливо розподілені між державою та приватним сектором. Проекти публічно-приватного партнерства мають бути спрямовані на сталий розвиток спортивної інфраструктури та довгострокову підтримку потреб населення. Публічно-приватне партнерство у сфері спорту може бути реалізовано у таких формах як: концесії, лізинг, спільні підприємства. Моделювання принципів засад організації публічно-приватного партнерства у розвитку спортивної інфраструктури відображено на блок-схемі (рис. 2).

Рис. 2 Моделювання публічно-приватного партнерства у розвитку та оновленні спортивної інфраструктури в Україні
Джерело: складено авторами на основі [4, 8, 11]

Публічно-приватне партнерство передбачає моделювання спеціального інституційного середовища, з чітко окресленою та визначеною нормативно-правовою базою, врахування державного регулювання у питаннях стратегічного розвитку та використання власності, можливостей приватного сектора.

Правові засади публічно-приватного партнерства можна визначити через розуміння реалізації органами публічної влади й приватними суб'єктами корреально-функціональної й конкордантно-цільової консолідації власних ресурсів для спільної реалізації проектів розбудови спортивної інфраструктури за умови забезпечення пріоритетності публічних інтересів. Консорціумна узгодженість передбачає спільні дії та цілі усіх партнерів у межах проектів по відбудові спортивної інфраструктури у громадах, які зближаються в частині необхідності досягнення об'єктивних результатів. Особливості застосування публічно-приватного партнерства у контексті ймовірних переваг та недоліків представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги і недоліки реалізації ППП у розбудові спортивної інфраструктури

Переваги	Недоліки
Залучення інвестицій: ППП дозволяють залучити приватні інвестиції у розвиток спортивної інфраструктури, що може призвести до значного збільшення ресурсів, доступних для цієї мети.	Втрата контролю: Уряд може втратити певний контроль над спортивною інфраструктурою, якщо ППП буде структуровано неправильно.
Ефективність: ППП можуть бути більш ефективними, ніж державні проекти, завдяки оптимальному управлінню та стимулам для приватного сектору.	Вартість: ППП можуть бути дорожчими, ніж державні проекти, через залучення приватного сектору.
Інновації: ППП можуть стимулювати інновації у розвитку спортивної інфраструктури, оскільки громадський сектор може бути більш схильним до ризику та впровадження нових технологій.	Відсутність прозорості: ППП можуть бути непрозорими, що може призвести до корупції та інших проблем.
Доступність: ППП можуть зробити спортивну інфраструктуру більш доступною для громадськості, оскільки приватний сектор може бути більш зацікавлений у створенні об'єктів, які користуються попитом.	Соціальні наслідки: ППП можуть мати негативні соціальні наслідки, наприклад, призвести до дискримінації певних груп людей.
Досвід: Уряд може отримати цінний досвід роботи з приватним сектором у розвитку спортивної інфраструктури.	Політичний тиск: ППП можуть бути піддані політичному тиску, що може призвести до прийняття неефективних або несправедливих рішень.

Джерело: опрацьовано автором на основі [2, 5, 8]

У процесі реалізації публічно-приватного партнерства у сфері спортивної інфраструктури є необхідність врахувати особливості визначення та оцінювання суспільної цінності та соціальної спрямованості в умовах розвитку громади. Проте, за твердженням Ю. Шарова, І. Чикаренко специфічні особливості розвитку фізичної культури і спорту не сприяють уніфікації критеріїв оцінювання та визначенню їх соціальних ефектів, наслідків [3, с. 25]. Відтак, налагодження системи конструктивної взаємодії між ключовими стейкхолдерами сфери фізичної культури та спорту, а саме органами публічного управління регіонального рівня, органами місцевого самоврядування та іншими установами сфери спорту є одним із найбільш ефективних інструментів удосконалення проєктно-орієнтованої діяльності в умовах публічно-приватного партнерства в регіоні.

Висновки. Метою статті щодо дослідження теоретичних засад та практичного досвіду використання публічно-приватного партнерства у розвитку спортивної інфраструктури держави досягнуто. Проаналізовано теоретичні засади функціонування публічно-приватного партнерства у розвитку спортивної інфраструктури в Україні. Здійснено аналіз чинників, що впливають на управління розвитком спортивної інфраструктури в частині викликів повномасштабної ворожої агресії, зміни демографічних показників у державі, стану громадського здоров'я. Визначено основні переваги та недоліки та принципові засади застосування публічно-приватного партнерства у сфері спорту та для розвитку спортивної інфраструктури з урахуванням функціонування інституційного середовища, з чітко окресленою та визначеною нормативно-правовою базою, державного регулювання у питаннях стратегічного розвитку та використання власності, залучення можливостей приватного сектора.

Список використаних джерел

1. Базенко В.А. Механізми підтримки розвитку фізичної культури та спорту в умовах децентралізації. *Молодий вчений*. Херсон, 2017. № 1(41). С. 172–178.
2. Безуглий Д.Г., Шаров Ю.П. Проектний підхід в управлінні розвитком та співробітництвом укрупнених територіальних громад. *Аспекти публічного управління*. Львів, 2015. № 9 (23). С. 64–71.
3. Бондарець Є.М. Зарубіжний досвід державного управління розвитком спорту: найкращі практики для України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Одеса, 2023. №36. С. 23–27.
4. Вавренюк С.А. Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні : монографія. Харків : НУЦЗУ, 2020. 284 с.
5. Вавренюк С. А., Домбровська С. М., Палюх В. В. Державне регулювання фізичної культури та спорту в Україні: монографія. Харків : НУЦЗУ, 2020. 307 с. URL:

<http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/10760>. (дата звернення 16.05.2024 р.).

6. Гасюк І. Л. Нормативно-правові засади державного управління фізичною культурою та спортом у країнах Європи. *Українські наукові записки*. № 4(48). С. 462–472 URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_2_55 (дата звернення 17.05.2024 р.).

7. Державна служба статистики України 2022. Статистичний щорічник України за 2022 рік. Культура, відпочинок, спорт і туризм. URL: <https://stat.gov.ua/sites/default/files/2024.pdf> (дата звернення 16.05.2024 р.).

8. Камінська В.В. Публічно-приватне партнерство у реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту в Україні: перспективи вдосконалення. *Держава та регіони. Серія Публічне управління і адміністрування*. Запоріжжя, 2022. №3(77). С. 45–51. DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.3.7>.

9. Наумко Ю.С. , Самойленко Т.Г. Розвиток спортивної інфраструктури як дієвий інструмент впровадження соціальної політики в регіоні. *Інфраструктура ринку*. Одеса, 2019. № 37. С. 523–529.

10. Сиченко В.В., Лукашук М.В. Трансформація державного управління в умовах глобальних та євроінтеграційних вимірах. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Миколаїв, 2022. №33(72). С. 89–94.

11. Шевчук О.Р. Механізми державного регулювання фізичної культури й спорту в Україні : дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2019. 202 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/14782> (дата звернення 16.05.2024 р.).

References:

1. Bazenko, V.A. “Mechanisms to support the development of physical culture and sports in the context of decentralization.” [Mekhanizmy pidtrymky rozvytku fizychnoi kultury ta sportu v umovakh detsentralizatsii]. *Molodyi vchenyi* 1 (2017) pp. 172–178. Print.

2. Bezuhlyi, D.H., Sharov, Yu.P. “Project-based approach to managing the development and cooperation of enlarged territorial communities.” [Proektnyi pidkhid v upravlinni rozvytkom ta spivrobitnytstvom ukрупnennykh terytorialnykh hromad]. *Aspekty publichnoho upravlinnia* 9 (23) (2015). pp. 64–71. Print.

3. Bondarets, Ye.M. “Foreign experience in public administration of sports development: best practices for Ukraine.” [Zarubizhnyi dosvid derzhavnoho upravlinnia rozvytkom sportu: naikrashchi praktyky dlia Ukrainy].

Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini. 36 (2023). pp. 23–27. Print.

4. Vavreniuk, S.A. State Administration of Higher Education Reform in Ukraine [Derzhavne upravlinnya reformuvanniam vy`shhoi osvity` v Ukraini]. Xarkiv, 2020. 284 p.

5. Vavreniuk, S.A., Dombrovska, S.M., Palyukh, V.V. State regulation of physical culture and sports in Ukraine [Derzhavne reguluvannia fizy`chnoi kul`tury` ta sportu v Ukraini]. Xarkiv, 2020. 307 p.

6. Hasiuk, I. L. “Regulatory and Legal Framework for Public Administration of Physical Culture and Sports in European Countries.” [Normatyvno-pravovi zasady derzhavnoho upravlinnia fizychnoiu kulturoiu ta sportom u krainakh Yevropy]. *Ukrainski naukovi zapysky* 4(48) (2009). pp. 462–472. Web. 17 May 2024. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_2_55.

7. Statistical Yearbook of Ukraine for 2022. Culture, recreation, sports and tourism [Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy 2022. Statystychni shchorichnyk Ukrainy za 2022 rik. Kultura, vidpochynok, sport i turyzm.] Web. 16 May 2024. <<https://stat.gov.ua/sites/default/files/2024.pdf>.

8. Kaminska, V.V. “Public-Private Partnership in the Implementation of State Policy in the Field of Physical Culture and Sports in Ukraine: Prospects for Improvement.” [Publichno-pryvatne partnerstvo u realizatsii derzhavnoi polityky u sferi fizychnoi kultury i sportu v Ukraini: perspektyvy vdoskonalennia]. *Derzhava ta rehiony. Serii Publichne upravlinnia i administruvannia* №3(77) (2022). pp. 45–51. Print.

9. Naumko, Yu.S., Samoilenko, T.H. “Development of sports infrastructure as an effective tool for implementing social policy in the region.” [Rozvytok sportyvnoi infrastruktury yak diievyi instrument vprovadzhennia sotsialnoi polityky v rehioni]. *Infrastruktura rynku*. 37 (2019). pp. 523–529. Print.

10. Sychenko, V.V., Lukashuk, M.V. “Transformation of public administration in the context of global and European integration dimensions.” [Transformatsiia derzhavnoho upravlinnia v umovakh hlobalnykh ta yevrointehratsiinykh vymirakh]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia*. №33(72) (2022). pp. 89–94. Print.

11. Shevchuk, O.R. “Mechanisms of state regulation of physical culture and sports in Ukraine.” [Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання fizychnoi kultury y sportu v Ukraini] : dys. kand. nauk z derzh. upr. : 25.00.02. Kharkiv, 2019. 202 p. Web. 16 May 2024. <<http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/14782>.

*Сокол О.А., аспірант НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0009-0005-7577-737X*

Sokol O., adjunct, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ І ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ЕКОНОМІКИ

THEORETICAL APPROACHES AND PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF ECONOMIC COMPETITIVENESS

В умовах глобалізації та посилення конкуренції на міжнародних ринках забезпечення конкурентоспроможності національної економіки стає ключовим фактором сталого економічного зростання та підвищення рівня життя населення. Цю роботу присвячено дослідженню теоретичних підходів і передумов формування конкурентоспроможності економіки. Під час дослідження проводиться аналіз різних теоретичних концепцій, розглядаються ключові макро- і мікроекономічні чинники, інноваційні процеси, інституційні умови, а також роль державної політики у формуванні конкурентних переваг.

Особлива увага приділяється інтеграції різних теоретичних підходів і розробці методологічних засад для оцінки та підвищення конкурентоспроможності. Робота спрямована на виявлення ефективних стратегій, здатних забезпечити сталий економічний розвиток в умовах глобальної економіки.

Ключові слова: конкурентоспроможність, економіка, теоретичні підходи, інновації, державна політика, економічна стратегія.

In the context of globalization and increasing competition in international markets, ensuring the competitiveness of the national economy is becoming a key factor in sustainable economic growth and improving living standards. This paper is devoted to the study of theoretical approaches and prerequisites for the formation of economic competitiveness. The study analyzes various theoretical concepts, examines key macro- and microeconomic factors, innovation processes, institutional conditions, and the role of public policy in shaping competitive advantages.

Particular attention is paid to the integration of different theoretical approaches and the development of methodological frameworks for assessing and improving competitiveness. The work is aimed at identifying effective strategies that can ensure sustainable economic development in the global economy.

Keywords: competitiveness, economy, theoretical approaches, innovations, public policy, economic strategy.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та наростаючої конкуренції на світових ринках, питання формування та підтримання конкурентоспроможності національної економіки стає ключовим аспектом для забезпечення сталого економічного розвитку та підвищення добробуту населення. Останніми десятиліттями в економічній науці та практиці приділяється значна увага вивченню теоретичних підходів і чинників, що впливають на конкурентоспроможність, проте досі немає єдиного розуміння та універсальної методології, яка б давала змогу ефективно оцінювати та підвищувати конкурентоспроможність різних економік.

Основна проблема полягає в необхідності комплексного аналізу та інтеграції різноманітних теоретичних підходів, а також виявлення та систематизації ключових передумов, що сприяють формуванню конкурентних переваг. Це включає вивчення макро- та мікроекономічних чинників, інноваційних процесів, інституційних умов, державної політики, а також впливу глобальних економічних тенденцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сутності конкурентоспроможності економіки країни було предметом досліджень класиків економічної думки Т. Мена, А. Монкретьєна, Д. Юма, А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Мілля, А. Маршалла. Істотний внесок у формування парадигмальних засад національної конкурентоспроможності зробили Е. Чемберлін, Е. Хекшер, Б. Олін, В. Леонт'єв, Й. Шумпетер, М. Портер, Ч. Донг-Санг, Г. Мун, А. Рагмен, А. Вербеке, А. Тільман, Х. Вольфганг, Й. Меєр-Стаєр, С. Гареллі, Д. Аджемоглу, Дж. Робінсон, Дж. Сакс, А. Ворнер, Дж. Стігліц, Дж. Лін, А. Крюгер, Д. Родрік, П. Кругман та багато інших. Серед вітчизняних дослідників слід звернути увагу на імена Б. Кваснюка, В. Геиця, Л. Антонюк, А. Філіпенка, А. Гальчинського, Я. Жаліла, Я. Базилюка, О. Длугопольського, В. Македона, О. Біттера, І. Єгорова, Ю. Кіндзерського, С. Корабліна, М. Скрипниченко. Попри значну кількість наукових праць, донині дискусійною залишається сутність конкурентоспроможності країни, потребують уточнення і систематизації методичні засади її формування і аналізу тощо.

Постановка завдання. Мета цієї статті – є систематизація і узагальнення теоретико-методичних засад конкурентоспроможності економіки країни та чинників її формування.

Виклад основного матеріалу. Національну економіку в сучасних умовах глобалізації можна розглядати як відкриту систему, вбудовану в зовнішнє оточення, що динамічно змінюється. Інтеграція є неминучим, об'єктивним та незворотним процесом, який визначає економіко-соціальний розвиток більшості країн світу, включаючи Україну. Економічна складова інтеграції пов'язана з джерелами, факторами та формами господарської еволюції. Одним із найважливіших механізмів інтеграції та економічної практики високорозвинених економік є конкуренція. Конкуренція – невід'ємна внутрішньосистемна умова існування ринкового середовища, причому усім ста-

дія її розвитку. Конкуренція - це механізм, що виражає суть ринкових відносин і забезпечує безперервність їх розвитку. Як демократія у політиці, і конкуренція над ринком є казуальними ознаками їх відтворення.

Поняття «конкуренція» у найзагальнішому вигляді є наріжним каменем сучасної економічної теорії, а також в еволюційній теорії Дарвіна, згідно з якою конкуренція є рушійною силою еволюції та забезпечує виживання найбільш пристосованих видів, що призводить до появи більш високоорганізованих організмів. Вважають, що ринкова конкуренція також веде до загальної економічної та соціальної вигоди. Конкуренція як безперервно поновлюваний процес, характерний для товарного виробництва, може бути визначена як змагальність між виробниками товарів та послуг за найбільш вигідні умови докладання капіталу, ринки збуту та джерела сировини.

Серед економістів сформувалися два підходи до інтерпретації концепції конкуренція». Перший – визначає конкуренцію як невидиму руку ринку, яка без жодних обмежень сприяє стабільному, справедливому та ефективному розподілу економічних ресурсів між усіма членами суспільства. Другий, пізніший, розглядає конкуренцію як еволюційний процес, характерний для «шумпетерського» прогресивного капіталізму. Ідея досконалої конкурентного ринку по А. Сміту передбачала, що коли фірми пропонують ідентичний товар на тому самому ринку, то збільшення числа виробників веде до загострення конкуренції та відповідного зниження ціни, за якою товар продається. Виникає цінова конкуренція [1].

Обов'язковою умовою досконалої конкуренції є: вільний доступ на ринок, егалітаризм або відсутність на ринку такої кількості виробників та покупців, за якої ніхто з них не може впливати на ціни, відсутність втручання з боку держави та загальнодоступність усієї інформації про стан ринку. Неокласична економічна теорія уточнює, що з досконалої конкуренції досягається стабільна ринкова рівновага, тобто ніхто з учасників ринку вже не має наміру щось змінювати, наприклад, знижувати ціни. Обмежена спроможність і реалістичність першого підходу доведена самим історичним досвідом розвинених країн.

До другого підходу належить відносно нова теорія М. Портера про порівняльні та конкурентні переваги країн, де автор пропонує розширену концепцію конкурентної переваги країн, що включає еволюцію конкурентних переваг фірм у глобальному масштабі, детермінанти та динаміку конкурентної переваги країн у міжнародному суперництві.

Основним моментом теорії М. Портера можна вважати положення про те, що в період індустріального та постіндустріального розвитку суспільства в ринковому середовищі дозрівають принципово нові конкурентні умови, що змінюють загальний вектор конкуренції від переважного використання порівняльних національних переваг до використання динамічно змінних конкурентних переваг, заснованих на досягненні НТП та інновації на всіх

стадіях від створення товару до його просування до споживача. Крім того, будь-яка конкретна комбінація порівняльних та конкурентних переваг (безвідносно до рівня об'єкта) має синергетичний ефект, тобто посилює спільну дію цих факторів [2].

Конкуренція існує між окремими фірмами, галузями та виробництвами, нарешті, між ТНК та цілими країнами. Остання є дуже дієвим механізмом регулювання пропорцій суспільного виробництва, завдяки їй відбуваються процеси міжнародного поділу праці та пов'язані з цим зовнішня торгівля, міжкраїнний обмін технологіями та капіталом. Як будь-який об'єктивний процес конкуренція може мати своє якісне та кількісне вираження.

У процесі конкурентної боротьби завжди є ті, хто виграв і програв, тому для визначення їх місця за підсумками економічного змагання вводиться поняття конкурентоспроможності». Конкурентоспроможність є властивість упредметненого товару, послуги або суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку краще, або на рівних з присутніми там аналогічними товарами, послугами та суб'єктами ринкових відносин. Інакше кажучи, конкурентоспроможність змістовно означає здатність об'єкта повністю відповідати вимогам сучасного ринку.

Конкурентоспроможність - категорія, якій складно дати одне єдине визначення, вона багатоплоскова і багатогранна. Форма взаємодії величин конкурентоспроможності окремих елементів, у результаті складових конкурентоспроможності національної економіки слабо вивчена. Не можна поки що точно сказати як вона утворюється: адитивно, мультиплікативно, лінійно, нелінійно, синергічно тощо. Це предмет окремих досліджень. Стосовно будь-якого об'єкта, суб'єкта, процесу тощо, вона змінюється залежно від цілей, завдань і конкретики дослідження; розкривається з нових сторін залежно від об'єкта дослідження (чинники виробництва, стратегії, системи та ін.), суб'єкта конкуренції (людини, підприємств, регіонів, кластерів, інституційних секторів та ін.). Відповідно до сфер дії конкурентних відносин конкурентоспроможність поділяється на конкурентоспроможність товару, конкурентоспроможність фірми, конкурентоспроможність галузі, конкурентоспроможність ТНК, конкурентоспроможність національної економіки, чи країни загалом.

Сучасні процеси глобалізації економіки висувують першому плані проблеми конкурентоспроможності окремих сегментів економіки, регіонів, будь-якої частини економіки та території країни. Крім того, конкурентні відносини розвиваються і між міждержавними спілками та інтегральними об'єднаннями та інститутами.

Конкурентоспроможність товару означає здатність бути проданим за ціною, що перевищує собівартість. В умовах масового промислового виробництва та стандартизованих технологій вирішальним критерієм конкурентоспроможності товару стає його ціна, а домінуючою залишається цінова кон-

куренція виробників. Пізніше конкурентоспроможність товару стала дедалі більше визначатися такими неціновими чинниками як якість, дизайн, популярність торгової марки, бренд виробника тощо. І тепер окремо ні ціна, ні якість не могли вважатися достатніми критеріями конкурентоспроможності товару. Споживач став обирати оптимальне з його погляду співвідношення ціна – якість. Рамки конкурентоспроможності конкретного виду товару розсунулися, але незмінною залишилася умова для виробників – вартість реалізації товару має повністю покривати витрати. З'явилися й нові форми конкуренції, коли окремі виробники просування свого товару і захоплення ринку почали використовувати недобросовісні форми конкуренції, у яких певний період часу допускали можливість збитковості свого виробництва (демпінг). Однак такі дії є незаконними та караються учасниками сучасних ринкових відносин на всіх рівнях.

Існує два основних механізми, що забезпечують виробництво конкурентоспроможної продукції, а саме державне управління та механізм конкуренції. І за раніше, і зараз перший метод використовувався і використовується при виробництві військової продукції, яка є конкурентоспроможною і на внутрішньому, і на світовому ринках. Це багато в чому пояснюється більшим обсягом витрат за виробництво продукції, ніж цивільної, і жорстким технічним контролем за якістю виробленої продукції. Однак у цивільному секторі, де витрати на виробництво намагаються мінімізувати всіма способами та відсутня система технічного нагляду, цей механізм не працює. Імовірність активізації конкурентного механізму може підвищитися лише за підтримки державними інститутами.

Конкурентоспроможність фірми залежить переважно від її організаційно-правової форми. Якщо фірма є акціонерним товариством і її співзасновники обмежені у вилученні власного капіталу, то вона матиме конкурентоспроможність поки приносить прибуток. Для акціонерних товариств критерій конкурентоспроможності безпосередньо пов'язані з прибутковістю її чи прибутковістю акціонерного капіталу. Теорія досконалої конкуренції свідчить, що менше витрати на одиницю готової продукції, тим фірма інвестиційно привабливіше і, отже, конкурентоспроможніша, оскільки вона має більше можливостей для залучення нових капіталів і розширення виробництва.

У системі світогосподарських зв'язків конкурентоспроможність окремої галузі визначається показником середнього значення витрат за одиницю готової продукції для фірм цієї галузі межах окремого району, країни чи цілого регіону. Конкурентоспроможність галузі тим вища, що нижчий цей показник. У разі глобалізації світового господарства відбувається міграція галузей у регіони, де середній рівень витрат за одиницю готової продукції нижче, дедалі більшої ваги у витратах виробництва набувають витрати на робочої сили, відбувається міграція цього виробництва з промислово розвине-

них країн напівпериферію і периферію світової господарської системи. Так відбулася міграція текстильної промисловості зі США до країн Азії, чорної металургії з Японії на Тайвань та Республіку Корею тощо .

У сучасних умовах основними суб'єктами світового економічного життя і насамперед у сфері науки та технологій виступають транснаціональні корпорації. Деякі аналітики окремо виділяють конкурентоспроможність ТНК, оскільки останні, будучи фірмами за своїм статусом, часто мають економічну вагу, порівнянну з вагою цілих галузей і навіть цілих країн. Тому критеріями конкурентоспроможності ТНК є не лише показники ефективності капіталу та можливості розширення ринків збуту, вірніше прагнення домінування на ринку за певним видом продукту (ресурсу), але також створення альянсів виробників з різних держав попри окремі протиріччя у їхньому законодавстві. Іншими словами, на конкурентоспроможність ТНК помітну роль може надавати політичний фактор.

До цього часу в економічній літературі відсутнє чітке формулювання поняття конкурентоспроможності країни чи національної економіки. Точніше, вона розглядається та оцінюється за цілим набором факторів, що іноді розрізняються по угрупованню та ваговим характеристикам їх показників. За аналогією з конкурентоспроможністю взагалі, конкурентоспроможність національної економіки можна визначити, як здатність країни відповідати вимогам сучасної світової економіки або здатність країни постачати на світовий ринок товари та послуги за цінами їхньої можливої реалізації. Проте останнє дещо звужує, на наш погляд, визначення конкурентоспроможності національної економіки, тому що в межах окремо взятої країни її конкурентоспроможність на світовому ринку не повинна обмежуватись товаровиробниками та експортними операціями. Воно може і має включати також оцінки наслідків ефективності виробництва у розвиток всієї соціальної сфери країни та інституційної структури держави. Особливо важливим є цей аспект аналізу в епоху, коли людський фактор у вигляді умов життя населення та рівня знань стає фактично продуцентом економічного розвитку замість прямих витрат праці. М. Портер вважає, що конкурентоспроможність залежить як від порівняльних національних, і від конкурентних переваг. Причому перші пов'язані з початковим міжнародним поділом праці, такі як дешева праця, сприятливі кліматичні умови, багаті природні ресурси, інфраструктурні фактори тощо. можуть бути згодом вичерпані, то другі, власне конкурентні переваги, що ґрунтуються на науково-технічних досягненнях, інноваціях, якісних характеристиках праці та життя людей практично безмежні. Звідси випливає, що конкурентоспроможність на рівні національної економіки має величезний потенціал розвитку в перспективі, якщо активно використовуватиме і розвиватиме свої конкурентні переваги.

Різноманітність факторів, на основі яких досягається національна конкурентоспроможність, можна розділити на чотири великі групи:

- оснащеність виробничими факторами (природні, трудові та матеріальні ресурси);
- можливість інвестицій (фінансовий капітал);
- розвиток інноваційної сфери (науково-технічний потенціал);
- накопичене багатство.

У теоретичній моделі досягнення національної конкурентоспроможності за М. Портером конкуренція, що відбувається на основі послідовного використання перших трьох факторів, супроводжується помітним економічним зростанням усієї системи, тоді як конкуренція, що здійснюється на основі вже накопиченого багатства, призводить до стагнації та поступового згасання. На першій стадії, коли конкурентоспроможність національної економіки визначається головним чином за рахунок конкуренції на основі факторів виробництва, володіння значними запасами природних ресурсів може забезпечити високий дохід на душу населення протягом тривалого часу, проте не гарантує сталого економічного зростання. Вона характерна для всіх країн, що розвиваються, країн з плановою економікою, колишніх країн соцтабору і частини капіталістичних країн, що мають значні природні багатства, таких, наприклад, як Канада і Австралія. Модель такого типу характерна також сучасної української економіки.

Конкурентоспроможність на основі інвестицій базується на готовності та спроможності національних суб'єктів ринку до агресивного інвестування. Не тільки держава, а й підприємства, і фірми, і приватні особи виступають активними інвесторами, які легко йдуть на підприємницькі та фінансові ризики. Така поведінка, можливість та бажання інвестувати у розвиток економіки та становить стійку базу для підтримки зростання та конкурентоспроможності національної економіки в перспективі. Яскравим прикладом такого підходу був розвиток Японії та Південної Кореї наприкінці ХХ століття. Економіки інших нових індустріальних країн сьогодні або намагаються обминати цю стадію розвитку, конкурентоспроможності, або тільки перебувають на підступах до неї, відчуваючи суттєву нестачу інвестиційних коштів. Зовсім не характерна вона для сьогоденної української економіки, незважаючи на величезний потенціал накопичених фінансових ресурсів, які має країна. Причина цього у відсутності загальнонаціонального визнання пріоритетності спрямування коштів у виробництво та взаємної довіри всіх суб'єктів ринку та держави [3].

Стадія досягнення конкурентоспроможності з урахуванням розвитку інноваційної сфери відрізняється тим, що тепер володіння чинниками виробництва, а, навпаки, їх брак, сприяє зростанню конкурентоспроможності, стимулюючи проникнення наукових досягнень у економічну сферу. На цій стадії може існувати значний технологічний розрив у галузях, але потім неминуче відбувається перелив нових технологій через галузеві та державні

кордони, різко зростає конкурентоспроможність у сфері послуг та складної структури попиту.

Модель конкурентоспроможності за рахунок нововведень має найбільшу опірність до макроекономічних коливань та екзогенних впливів. Національна економіка стає менш залежною від різкої зміни цін та валютних курсів, оскільки конкуренція ґрунтується на використанні інновацій та структурної диференціації виробництва. На цій стадії рішуче змінюється роль держави та її вплив на економіку. Характерні для попередніх стадій розподіл капіталу, протекціонізм, ліцензійний контроль, експортні мита та субсидії, як і інші форми прямого втручання, втрачають свій зміст та ефективність, коли конкуренція ведеться на основі інновацій. Найважливішою умовою цієї стадії конкурентоспроможності є те, що імпульси до розвитку інноваційної сфери та сигнали для впровадження нових технологій у конкурентні виробництва мають прийти із приватного сектору. Великобританія досягла цієї стадії у першій половині XIX століття; США, Німеччина та Швеція – на рубежі XIX та XX століть; Італія та Японія у 70-ті роки XX століття. Україна поки що не може вступити на шлях зростання конкурентоспроможності за рахунок інновацій через незавершеність ринкових перетворень та війни.

Нарешті, досягнення національної конкурентоспроможності з урахуванням накопиченого багатства, зрештою, призводить до спаду виробництва, оскільки виробник втрачає здатність до зміцнення вже завойованих переваг і прагне зберегти їх з урахуванням досягнутого достатку; зменшується інвестиційна активність. Відмітною ознакою цієї стадії національної конкурентоспроможності є лавиноподібне зростання кількості злиттів і поглинань, оскільки фірми, що мають надлишковий капітал, шукають можливість отримання прибутку, минаючи ризики створення нових виробництв. Цим створюється ілюзія підприємницького прогресу без посилення конкурентоспроможності. До таких економік сьогодні належать Велика Британія, Швейцарія, частково Данія та Швеція.

Отже, конкурентоспроможність країни нині розглядається не лише як теоретичний концепт, а як стратегічний орієнтир сталого розвитку держави и суспільства, трансформації інституційного середовища, інтеграції національної економіки у замкнені міжнародні економічні відносини.

Висновки. Конкурентоспроможність країни є важливим фактором її успіху на міжнародній арені. Водночас вона є багатогранною концепцією, що системно простягається від внутрішньої структури економіки до зовнішнього середовища. Комплексне розуміння різних теорій і підходів до цього поняття є базою для розроблення ефективних стратегій розвитку національних економік, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності країни в глобалізованому світі.

У результаті дослідження встановлено, що економічний зміст конкурентоспроможності країни кардинально змінився з простого збагачення цінними металами в умовах жорсткого протекціонізму у міжнародних відносинах до парадигми формування інклюзивних інститутів, економічного зростання і досконалої конкуренції, набуття конкурентних переваг за рахунок інновацій, цифровізації і орієнтації на споживчий попит, реалізацію глобальних цілей сталого розвитку та ESG-орієнтованих стратегій суб'єктів господарювання. У подальшому стратегічними орієнтирами конкурентоспроможності країн, імовірно, стануть роботизовані технології виробництва, штучний інтелект, біоекономіка, новітні джерела енергії що потребуватимуть виваженого та стратегічного державного регулювання цих напрямків. Перспективами подальших розвідок вважаємо дослідження теоретичних засад формування конкурентоспроможності країн у постіндустріальному світі, розроблення ефективних стратегій конкурентоспроможного розвитку економіки України у повоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. La Vergne: True Sign Publishing House, 2023. 539 p.
2. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. New York: The Free Press, 1980 (2nd ed. New York: Free Press), 1998. 397 p.
3. Конкуентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / за ред. Я.А. Жаліла. Київ: НІСД, 2005. 388 с.
4. Garelli S. Top Class Competitors: How Nations, Firms, and Individuals Succeed in the New World of Competitiveness. Chichester: John Wiley & Sons, 2010. xvi, 272 p.

References:

1. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. La Vergne: True Sign Publishing House, 2023. 539 p.
2. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. New York: The Free Press, 1980 (2nd ed. New York: Free Press), 1998. 397 p.
3. Konkurentospromozhnist ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii / za red. Ya.A. Zhalila. Kyiv: NISD, 2005. 388 s.
4. Garelli S. Top Class Competitors: How Nations, Firms, and Individuals Succeed in the New World of Competitiveness. Chichester: John Wiley & Sons, 2010. xvi, 272 p.

*Степанов В.Ю., д.держ.упр., проф., ХДАК, м. Харків,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5892-4239>*

*Stepanov V., Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor,
Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5892-4239>*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА РИЗИКИ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ

DIGITALIZATION AND DIGITAL SECURITY RISKS

У статті концептуально розглянуто сутність ризику цифрової безпеки в умовах цифровізації суспільства. Показано, що цифровізація – це загальний термін, що означає цифрову трансформацію нашого суспільства та економіки. Обґрунтовується думка, що ризик цифрової безпеки має динамічний характер та може бути наслідком поєднання загроз і вразливостей у цифровому середовищі. Зроблено висновок, що управління ризиками цифрової безпеки – це процес, за допомогою якого особи, які приймають рішення, враховують у плануванні та здійсненні своєї діяльності фактори, які можуть вплинути на досягнення їхніх цілей.

***Ключові слова:** цифровізація, ризики, цифрова безпека, суспільство, цифрові стратегії.*

The article conceptually examines the essence of digital security risk in the context of digitalization of society. It is shown that digitalization is a general term that refers to the digital transformation of our society and economy. The author argues that digital security risk is dynamic and may result from a combination of threats and vulnerabilities in the digital environment. It is concluded that digital security risk management is a process by which decision makers take into account factors that may affect the achievement of their goals in planning and carrying out their activities.

***Keywords:** digitalization, risks, digital security, society, digital strategies.*

Постановка проблеми. Цифрову трансформацію нашого суспільства та економіки можна висловити через загальний термін «Цифровізація». У ньому описується перехід від індустріальної епохи до епохи творчих знань, що характеризується цифровими технологіями та цифровими бізнес-інноваціями. Тобто цифровізація, як розвиток цифрових інновацій, є однією з найважливіших бізнес-тенденцій для майбутнього економіки.

Цифровізація – це радикальні зміни в економіці та суспільстві. По-перше, підприємствам доводиться зацифровувати свої внутрішні процеси та

процедури. По-друге, підприємствам доводиться розробляти нові послуги та цифрові бізнес-моделі. При цьому підприємствам необхідно розробляти цифрові стратегії та зосередитись на ключових факторах цифрової трансформації. У будь-якому випадку їм доведеться стикатися з ризиками, що пов'язані з використанням, розвитком та керуванням цифрового середовища під час будь-якої діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання аспектів цифровізації в Україні досліджували науковці: Голюк В. Я. [4], Грінчук І. О. [5], Гавриленко Н. Г. [3], Дергачова В. В. [4], Дзуліт З. П. [5], Завербний А. С. [5], Завдовєва Ю. М. [10], Карінцева О. І. [10], Котелевець Д. О. [7], Краус К. М. [6], Краус К. М. [6], Кубатко О. В. [10], Лапін А. В. [8], Любохинець Л. С. [9], Манжура О. В. [6], Мельник Л. Г. [10], Оленюк Д. О. [8], Романюк А. О. [5], Сотник І. М. [10], Тарасенко І. О. [3], Шпуляр Є. М. [9] й ін. У різнопланових працях науковці розглядали ключові ознаки цифровізації, використання інформації, цифровізацію економічного сектору, цифрові бізнес-моделі, цифрову ідентифікацію, цифровізацію соціального життя та управління, цифрові канали зв'язку, штучний інтелект тощо. Проте, основні тенденції та ризики цифрової безпеки в Україні не були детально розглянуті.

Виділення невирішених проблем. Надумку фахівців, цифровізація має наслідки для будь-яких підприємств. З одного боку, підприємствам доводиться проходити цифрову трансформацію, з іншого боку, їм доводиться розробляти нові послуги та враховувати нові ризики. Ризик цифрової безпеки, який ще недостатньо досліджений, є однією з багатьох інших категорій ризиків, з якими стикаються зацікавлені сторони та може бути наслідком поєднання загроз і вразливостей у цифровому середовищі.

Постановка завдання. Концептуально розглянути сутність ризику цифрової безпеки в умовах цифровізації суспільства.

Виклад основного матеріалу. В останні роки двадцятого століття різні цифрові технології (мобільний Інтернет, штучний інтелект тощо) отримали подальший розвиток та перейшли від експертного застосування до повсякденного життя людей. Поряд з інноваціями в бізнесі цифровізація, як цифрова трансформація суспільства, стала однією з найважливіших бізнес-тенденцій для майбутнього економіки. За твердженням фахівців, до 2030 року бізнес-інновації та цифровізація змінять ринки швидше ніж у попередні десять років [3, 9, 10, 12, 15].

Починаючи з 2020 року швидкість цифрової трансформації у суспільстві постійно прискорюється. Тенденції бізнесу вказують напрямок, у якому підприємствам необхідно розвивати інноваційні та цифрові стратегії [2, 11–13]. При цьому технологічні прориви стануть мейнстримом бізнес-тенденцій.

Очікується, що штучний інтелект та блокчейн, як технології, у цьому десятилітті з'являться в спеціалізованих підрозділах підприємств [7, 9, 12].

Зокрема, технології, які п'ять років тому були доступні лише фахівцям, будуть доступні практично кожному. Тобто однією з основних бізнес-тенденцій підприємств у найближчі роки стане полегшення доступу співробітників та менеджерів до цих нових технологій.

Цифровізація потребує нового підходу до стратегічного планування – розробки цифрової стратегії. Окрім бачення ролі, яку підприємства планують грати на цифрових ринках майбутнього, цифрова стратегія включає конкретні заходи та проєкти цифрової трансформації, це план дій щодо реалізації цифрової трансформації для підприємства. Вона включає розвиток цифрових бізнес-процесів, цифрового маркетингу, цифрових продажів, а також розробку цифрових бізнес-моделей. Зокрема, в розробці цифрової стратегії беруть участь усі відділи підприємства.

Слід зазначити, що реалізація цифрової стратегії часто дотримується принципів гнучкого управління проєктами. Замість статичного плану дій, проєкти цифровізації регулярно оцінюються. При цьому, через високий рівень невизначеності, що пов'язана з цифровізацією, необхідно регулярно переглядати проєкти, змінювати їх або навіть припиняти.

Усвідомлення того, що деякі проєкти можуть зазнати невдачі, стає важливою передумовою для визначення ризику цифрової безпеки. Термін «ризик цифрової безпеки» використовується для опису категорії ризику, пов'язаного з використанням, розвитком і управлінням цифрового середовища під час будь-якої діяльності. Цей ризик може підірвати досягнення економічних та соціальних цілей, порушуючи конфіденційність, цілісність та доступність діяльності чи навколишнього середовища [14].

Ризик цифрової безпеки, маючи динамічний характер, концептуально включає аспекти, що пов'язані з цифровим і фізичним середовищем та людьми, які беруть участь у діяльності й підтримують її організаційними процесами. Тобто діяльність, що здійснюють зацікавлені сторони для досягнення своїх цілей, залежить від факторів, які можуть мати наслідки для ймовірності успіху [14].

На думку фахівців, «ризик» – це наслідки невизначеності щодо цілей, які переслідують зацікавлені сторони, тобто відхилення, яке реальність може накласти на те, що вони очікують [4, 13–15]. Цей підхід до ризику ґрунтується на стандартах ISO/IEC 31000:2009, серії ISO/IEC 27000 та ISO Guide 73 [13, 14]. Слід зауважити, що ризик цифрової безпеки не охоплює невизначеності, що пов'язані з порушенням прав інтелектуальної власності або поширенням невідповідної інформації у цифровому середовищі.

У повсякденній мові «ризик» зазвичай охоплює лише шкідливі наслідки невизначеності, яка може підірвати досягнення економічних і соціальних цілей. Невизначеність є частиною людського життя. Зокрема, це наші знання, а розуміння різних факторів і того, як вони можуть вплинути на наші цілі, обмежені. Однак невизначеність також може мати позитивний вплив

і приносити користь діяльності. Відповідно, управління ризиками цифровізації розглядається як засіб захисту цінностей для найкращого досягнення економічних і соціальних цілей [14].

Сприятливий вплив невизначеності часто називають «можливістю», а не ризиком. Зв'язок між поняттями «ризик» і «можливість» є важливим, оскільки управління ризиками цифровізації також можна використовувати для створення цінності шляхом систематичного виявлення та використання невизначеності для стимулювання інновацій.

Ризик цифровізації залежність від цифрового середовища, потребує програмного та апаратного забезпечення. Зокрема, прямого чи непрямого втручання, чи взаємодії людини та аспектам, які можуть піддаватися загрозам, уразливостям та інцидентам. При цьому загрози, уразливості та інциденти можуть мати як цифровий, так і фізичний або людський вимір [13–15].

Вплив або наслідки цифрової невизначеності є економічними й соціальними та можуть впливати на матеріальні й нематеріальні активи. Таким чином ризик має бути сформульований в економічних і соціальних термінах: фінансові втрати, втрата конкурентоспроможності, втрата можливостей, шкода репутації, іміджу чи довірі тощо.

Ризик може виникнути внаслідок подій, коли загрози в поєднанні з вразливими місцями породжують економічні наслідки. Події, які можуть змінити очікуваний хід діяльності та цілі впливу, часто називають «інцидентами». Інцидент може бути наслідком дій людини, таких як ненавмисні помилки, або людей, що маніпулюванні методами соціальної інженерії [14]. Тривалість інцидентів може варіюватися від дуже короткої до надзвичайно тривалої (багаторічної), як у випадку таємного вторгнення в інформаційну систему з метою усунення компанії з ринку шляхом викрадення її комерційних секретів.

І загрози, і вразливі місця необхідні для створення наслідків для діяльності. Загрози без уразливостей або вразливості без загроз не збільшують ризик. Зокрема, в повсякденній мові термін «ризик» використовується у вільній формі.

Управління ризиками цифрової безпеки, однак, вимагає чіткого розмежування між причинами та їх наслідками та розглядає перші (загрози, вразливі місця та інциденти), щоб керувати останнім (ризиком). Щоб підкреслити цю різницю, загрози, уразливості та інциденти називаються «факторами ризику» [13–15].

Загрози, як правило, зовнішні стосовно діяльності, тоді як уразливості зазвичай є слабкими місцями в діяльності. Як наслідок, зацікавлені сторони часто мають обмежені можливості впливати на загрози, тоді як зазвичай вони можуть діяти більш безпосередньо на вразливості. У деяких випадках і загроза, і вразливість походять зсередини діяльності.

Таким чином управління ризиками цифрової безпеки «це набір скоординованих дій, що вживаються всередині організації та/або між організаціями для розв'язання проблеми цифрової безпеки, ризик безпеки при максимальному використанні можливостей. Це невіддільна частина процесу прийняття рішень і загальної основи управління ризиками для економічної та соціальної діяльності. Він спирається на цілісний, систематичний і гнучкий набір циклічних процесів, який є максимально прозорим і чітким. Цей набір процесів допомагає гарантувати, що заходи з управління ризиками цифрової безпеки («заходи безпеки») відповідають і співмірні з ризиком, економічними та соціальними цілями, які поставлені на карту...» [14].

Ризик цифрової безпеки не можна усунути, але ним можна керувати, сприяючи та захищаючи економічну та соціальну діяльність. Таким чином, управління ризиками цифрової безпеки має на меті сприяти досягненню економічних і соціальних цілей.

Висновки. Розвиток цифровізації сприяє появі безлічі інтеграційних можливостей. Зокрема: створення нових викликів для шкіл та освіти; навчання та подальшої освіти; державного управління; удосконалення вітчизняного нормативно-правового регулювання цифровізації тощо.

Управління ризиками цифрової безпеки – це процес, за допомогою якого особи, які приймають рішення, враховують у плануванні та здійсненні своєї діяльності фактори, які можуть вплинути на досягнення їхніх цілей. Оскільки їхня економічна та соціальна діяльність прямо чи опосередковано залежить від цифрового середовища, управління ризиками цифрової безпеки має бути невіддільною частиною процесу прийняття рішень і розглядатися разом із їхніми стратегіями для максимізації можливостей.

Керівники підприємств повинні розглядати управління ризиками цифрової безпеки як економічну та соціальну, а не суто технічну проблему. Вони повинні співпрацювати з іншими зацікавленими сторонами, такими як ті, хто відповідає за експлуатацію та підтримку цифрового середовища, щоб краще зрозуміти ключові фактори ризику. Подібним чином лише керівники та особи, які приймають рішення, можуть враховувати ризики цифрової безпеки в головних стратегічних цілях і планах підприємств, що є перспективним напрямком та потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні, Закон України, (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 6-7, ст.18) із змінами, (дата звернення: 15.05.2024).

2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.12.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80.>, (дата звернення: 15.05.2024).

3. Гавриленко Н. Г., Тарасенко І. О. Сучасні тенденції цифровізації еконо-

міки: проблеми та перспективи розвитку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки», 2021. № 3 (47). Т. 1. С. 36-46.

4. Дергачова В. В., Голюк В. Я. Цифрова термінологія у стратегіях. Сутність, місце та роль діджитал менеджменту. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інституту»*, 2022. № 22. С. 114–117. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.22.2022.260165>.

5. Двудіт З. П., Завербний А. С., Романюк А. О. Діджиталізація – дієвий інструмент антикризового розвитку бізнесу в умовах пандемії. *Ефективна економіка*, 2021. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=85571-8>. (дата звернення: 30.11.2022).

6. Краус К. М., Краус Н. М., Манжура О. В. Електронна комерція та Інтернет-торгівля: навчально-метод. посібник. Київ : Аграр Медіа Груп, 2021. 454 с.

7. Котелевець Д. О. Тенденції розвитку цифрової економіки в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: «Економіка та управління», 2022. № 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-03-01>.

8. Лапін А. В., Грінчук І. О., Оленюк Д.О. Діджиталізація економіки в Україні: сучасний стан та перспективи. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2022. № 7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.7.22>.

9. Любохинець Л. С., Шпуляр Є. М. Цифрова трансформація національної економіки: сучасний стан та тренди майбутнього. *Вісник Хмельницького національного університету*. *Економічні науки*, 2019. № 4. С. 213–128.

10. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдочева Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство. *Механізм регулювання економіки*, 2020. № 2. С. 9–28.

11. Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності – IMD. URL: <https://www.imd.org/centers/worldcompetitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness>, (дата звернення: 15.05.2024).

12. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього, 2018. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html>, (дата звернення: 15.05.2024)

13. ENISA (European Union Agency for Network and Information Security), National Cyber Security Strategies in the World. www.enisa.europa.eu/activities/Resilience-and-CIIP/national-cyber-security-strategies-ncsss/national-cyber-security-strategies-in-the-world.

14. OECD (2015), “Digital Security Risk Management for Economic and Social Prosperity: OECD Recommendation and Companion Document”. OECD Publishing, Paris.

15. Piper, A. (2014), “Risk-informed innovation. Harnessing risk management in the service of innovation”. URL: www.economistinsights.com/technologyinnovation/analysis/risk-informed-innovation.

References:

1. On Stimulating the Development of the Digital Economy in Ukraine, Law of Ukraine, (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2023, No. 6-7, Article 18) as amended, (accessed on May 15, 2024).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), "About the conceptualization of the development of the digital economy for Ukraine and Ukraine for 2018-2020 and the hardening of the plan for entry into the project", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (accessed on May 15, 2024).

3. Havrylenko N. H., Tarasenko I. O. (2021) Current trends in the digitalization of the economy: problems and prospects for development. *International scientific journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"*, No. 3 (47). V. 1. P. 36-46.

4. Derhachova V. V., Goliuk V. Ya. (2022) Digital terminology in strategies. The essence, place and role of digital management. *Economic Bulletin of NTUU "Kyiv Polytechnic Institute"*, No. 22. P. 114-117.

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.22.2022.260165>.

5. Dvulit Z. P., Zaverbnyi A. S., Romaniuk A. O. (2021) Digitalization is an effective tool for anti-crisis business development in a pandemic. *Efficient economy*, No. 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=85571-8>. (accessed on November 30, 2022).

6. Kraus K. M., Kraus N. M., Manzhura O. V. (2021) E-commerce and Internet trade: a study guide. Kyiv: Agrarian Media Group. 454 p.

7. Kotelevets D. O. (2022) Trends in the development of the digital economy in Ukraine. *Problems of modern transformations. Series: «Economics and management»*, No. 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-03-01>.

8. Lapin A. V., Hrinchuk I. O., Oleniuk D.O. (2022) Digitalization of the Economy in Ukraine: Current Status and Prospects. *Electronic journal "Effective Economy"*, No. 7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.7.22>.

9. Liubokhynets L. S., Shpuliar Ye. M. (2019) Digital transformation of the national economy: current state and future trends. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, No. 4. P. 213-128.

10. Melnyk L. H., Karintseva O. I., Kubatko O. V., Sotnyk I. M., Zavdovieva Yu. M. (2020) Digitalization of economic systems and human capital: enterprise, region, economy. *Mechanism of economic regulation*, No. 2. P. 9-28.

11. IMD World Digital Competitiveness Index. URL: <https://www.imd.org/centers/worldcompetitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness/> (accessed on May 15, 2024).

12. Ukraine 2030E is a country with a developed digital economy. Ukrainian Institute of the Future, 2018. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyucifrovoyu-ekonomikoyu.html>. (accessed on May 15, 2024).

13. ENISA (European Union Agency for Network and Information Security), National Cyber Security Strategies in the World. www.enisa.europa.eu/activities/Resilience-and-CIIP/national-cyber-security-strategies-ncsss/national-cyber-security-strategies-in-the-world.

14. OECD (2015), "Digital Security Risk Management for Economic and Social Prosperity: OECD Recommendation and Companion Document". OECD Publishing, Paris.

15. Piper, A. (2014), "Risk-informed innovation. Harnessing risk management in the service of innovation". URL: www.economistinsights.com/technologyinnovation/analysis/risk-informed-innovation.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-7

УДК 352 (477): 322

*Lunyak V., Postgraduate student of the Classical Private University,
Zaporizhzhia*

*Луняк В.Е., аспірант, КПУ, м. Запоріжжя,
ORCID: 0000-0002-3469-3680*

**ANALYSIS OF THE FUNCTIONING OF PUBLIC ADMIN-
STRATION MECHANISMS IN THE SPHERE OF DIGITALIZATION
OF INNOVATIVE ACTIVITIES ABROAD**

**АНАЛІЗ СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧ-
НОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІ-
ЯЛЬНОСТІ ЗА КОРДОНОМ**

The state of functioning of state policy mechanisms in the field of digitization of innovative activities abroad has been studied. The role of development vectors of public management mechanisms in the field of digitization of innovative activities is substantiated.

Keywords: *public management, mechanisms of public management, digitalization, digitalization technologies, innovative activity.*

Досліджено стан функціонування механізмів державної політики у сфері цифровізації інноваційної діяльності за кордоном. Обґрунтовано роль вектори розвитку механізмів публічного управління у сфері цифровізації інноваційної діяльності.

Ключові слова: *публічне управління, механізми публічного управління, цифровізація, технології цифровізації, інноваційна діяльність.*

Problem setting. In the world economy in recent years, there have been changes in the main course of informational and technological development of economic entities, industries and regions. Universal informatization is being replaced by digitization (digitalization), which should result in the establishment of a digital economy. The digital economy (DE) as a new phenomenon attracts a lot of attention from politicians and economists. The governments of many countries have already chosen the digital path of development. National initiatives of South

Korea, USA [7], Great Britain [19], Singapore [4; 10], China [12] and other countries with developed or rapidly developing economies are aimed at realizing the possibilities of digitalization and achieving new effects of CE. The need for new sources of innovation that ensure sustainable economic growth is the main impetus for national initiatives of many countries to transfer the economy to a digital development path.

Recent research and publications analysis. Organizational, legal, economic and other aspects of the formation and implementation of state policy in the conditions of digitalization were studied in the scientific works of scientists L. Anaya, L. Antonova, O. Borysenko, M. Castells, L. Gren, O. Gromyko, A. Davidson, S. Nambisan, N. Nasir, A. Pomaza-Ponomarenko, Yu. Ulyanchenko, A. Khaletska, E. Shchepansky, and others.

Paper objective. The purpose of the article is to analyze the current state of implementation of public management mechanisms in the field of digitization abroad.

Paper main body. Innovative activity, like other types of activity, undergoes significant changes under the influence of digitalization of society [9]. Digitization of society is expressed in the integration of IT, accumulated by society, into the IT infrastructure, which becomes available for use in the economic activities of citizens and organizations. As a result, new opportunities were created for the creation of innovations by organizations. The achievements of digitalization should include the ubiquitous coverage of the territory by telecommunication networks, the spread of the Internet of Things, the availability of state support and a legal framework for the development of the digital economy. Thousands of mobile application developers have the opportunity to offer their software to smartphone users around the world through a mobile computing device owned by users. In essence, digitalization, as a stage of IT application in society, differs from informatization in that the scale of electronic communications and interaction has acquired a truly global character, including people, organizations, and numerous devices via the Internet.

The source of new opportunities for innovative activity is also the modern IT culture of society, which includes the widespread use by citizens of personal mobile computing devices (smartphones and tablet computers), personal computers, as well as high information and computer competence of citizens. According to the estimates of the World Bank [17], Ukraine ranks 27th among 180 countries according to the index of readiness for the digital economy (Table 1).

The results of research by international organizations [8] show that digitization creates opportunities for organizations to transition to a digital economy, i.e., to increase the efficiency of their activities due to the use of accumulated IT aggregates and large volumes of data. However, the use of these opportunities depends on the innovative activity of the organizations themselves.

Table 1

Top 40 countries according to the World Bank's digital economy readiness index, 2019 [17]

Rating	Country	Index	Rating	Country	Index
1	Singapore	0,871	21	Italy	0,765
2	Luxembourg	0,863	22	Spain	0,765
3	Austria	0,862	23	Great Britain	0,764
4	South Korea	0,858	24	Uruguay	0,759
5	Malta	0,855	25	Chile	0,756
6	Germany	0,840	26	France	0,754
7	Netherlands	0,838	27	<i>Ukraine</i>	0,747
8	Japan	0,835	28	Iceland	0,744
9	Estonia	0,833	29	Latvia	0,739
10	Sweden	0,832	30	Czech	0,731
11	UAE	0,823	31	Slovenia	0,724
12	Switzerland	0,822	32	Australia	0,715
13	Finland	0,807	33	Qatar	0,712
14	Norway	0,804	34	New Zealand	0,708
15	Lithuania	0,793	35	Canada	0,706
16	Denmark	0,791	36	Hungary	0,691
17	Israel	0,788	37	Poland	0,691
18	Bahrain	0,786	38	Slovakia	0,690
19	Portugal	0,785	39	Serbia	0,690
20	Belgium	0,780	40	Malaysia	0,687

From the table 1 shows that Ukraine is ahead of 11 countries in terms of the level of use and distribution of IT, but is inferior to 43 countries in terms of the level of innovative activity of organizations. Thus, we can single out Russia, Chile and Poland as countries where the potential of accessible IT in innovation is not fully used [17].

A low level of innovation activity hinders the development of the digital economy, since the use of IT or its availability alone does not lead to increased efficiency. IT needs to become a source of innovation for organizations. The results of Russian researchers confirm that the introduction of IT into the activities of enterprises does not automatically lead to changes in business processes, products, services or methods of their distribution. While studies conducted among European [11] and Arab [5] organizations show the great influence of IT on the creation of different types of innovations.

The ongoing changes in the information technology paradigm of society create opportunities for expanding the list of subjects and resources of innovation

activity. At the same time, the modern idea of the innovation environment in which the interactions of subjects and resources of innovation activities take place does not take into account new opportunities for its development due to the digitalization of society.

Many researchers focus their attention on financial [5], regional [8; 11; 12] and other aspects [16] of the innovation environment. Research into the innovation environment is acquiring great importance in the context of the development of digital economics, since obtaining new economic effects is possible by using the achievements of digitalization of society in innovation activities.

Research in the field of DE has been carried out in world science since the end of the 20th century. In early studies, the digital economy was most often understood as the use of information technology in economic activities. At that time, the terminological apparatus was just being formed and many concepts were identical in meaning and were used equally widely in the academic and business communities. Such identical terms include “digital technologies”, “electronic technologies”, “information technologies”, and derivative concepts such as “digital economy”, “electronic business”, “information society”. Later, many terms began to be clarified and adjusted. The author of some of the first works on CE, Don Tapscott, [16] a professor at the University of Toronto, introduced the concept of “wikinomics” in his later works.

The first studies on the digital transformation of society were carried out by scientists: Manuel Castells [2; 6], professor at the Open University of Catalonia, Frank Webster, professor at the University of London, and many others. The impact of innovation on economic development was studied by Robert Reich [15], an American professor, and Peter Drucker [1], a professor at Harvard University. Russian economists have studied the importance of information support in the formation of resources of an innovative economy - knowledge.

Researchers [15; 16] confirm the fact of the transition to the next phase of socio-economic development from post-industrial (information) to “post-information” (smart, digital). A distinctive feature of DE is the ability of business entities to carry out innovative activities using a set of IT and information resources, covering almost the entire IT infrastructure. Achieving high socio-economic results is ensured through the synergistic effect of information resources accumulated in society and technologies that allow working with them. Thus, the entire IT infrastructure will be involved in the creation of new economic benefits in the digital economy, including the computing power of the business entity itself, other organizations, as well as individual devices of its consumers (clients).

Based on the definition of the digital economy, the main resource for increasing the efficiency of various types of economic activities lies in the digital form of data representation. This is practically the entire modern volume of information. In rare cases, the form of information presentation may be non-digital.

In the context of government initiatives and steps taken to promote the idea of digital economics, the key to transformative activities on digital data lies in their automated processing and analysis, which serves as the basis for the creation of new knowledge that can lead to the creation of innovations.

Working with information resources should allow business entities to obtain new economic effects in production, promotion of goods and services, interaction with clients, i.e., achieve a new level of efficiency thanks to the totality of IT and information resources accumulated in society.

Indeed, the totality of information technology accumulated by society, including user and corporate computing devices, the volume and quality of Internet connections with various systems and Internet services leads to the accumulation of information resources in the systems that were previously inaccessible. Every entity or device connected to the network leaves a long-lasting and detailed digital trail across multiple systems and Internet services. This footprint, expressed in digital data, is stored in data centers.

Automated processing of collected data using predictive analytics, machine learning, and artificial intelligence technologies can provide a new quality of decisions made, for example, in customer service (customization), organizing the safety and comfort of citizens. In a broader sense, information resource activities involve analytics. Information analytics methods applied to digital data provide new insights that lead to innovation.

Since the beginning of the intensive development of IT, three stages can be distinguished in the practice of their use in the economy: automation, informatization and digitalization (Table 2). As IT developed and penetrated into production and management processes, automation occurred, first of individual functions and operations, and then of entire economic and management systems.

So, the development of IT keeps pace with the development of the theory of managing the economy as a cybernetic system, which must be managed taking into account the many complex elements and relationships that arise in this system.

It is possible to measure and control changes in individual elements of the system only using electronic computer systems. Their use makes it possible to automate routine operations performed according to a given algorithm. Thanks to automation, the speed of data processing, its accuracy, and the number of errors are significantly increased compared to human data processing.

The spread of the cybernetic approach to the management of economic systems leads to the formation of a need for IT and an increase in demand for IT and communication lines. At the same time, the formation and intensive development of the IT industry and IT market is taking place. The IT industry includes the design and production of computer and telecommunications equipment, as well as the creation of software for a variety of applications and computing devices.

Table 2

Stages of using information technologies in economic and management systems

IT application stage	Target of IT impact	Core IT	Characteristics of socio-economic and management relations
Automation 1960s	Routine operations, agglomerated functions	Software calculation algorithms, automated workstation TPS (Transaction Processing System)	Post-industrial economy
Informatization 1980s	Business process, new types of management activities	Analytical information systems, management information systems DSS (Decision Support System), ERP (Enterprise Resource Planning)	Network economy. Information economy E-government
Digitalization 2000s	Market, industry, new types of economic and management activities	Digital platforms IoT (Internet of Things), distributed registry systems, augmented and virtual reality, neurotechnologies, mobile applications that help improve the quality of administrative services	Digital economy or web-economy

As IT develops and spreads, a post-industrial economy is being formed, where competitive advantages are based on intangible assets and the quality of automated data processing. With the development of the post-industrial economy in the world, the need for national economic systems in IT is growing. Figure 1 shows the dynamics of the number of countries participating in the global IT market.

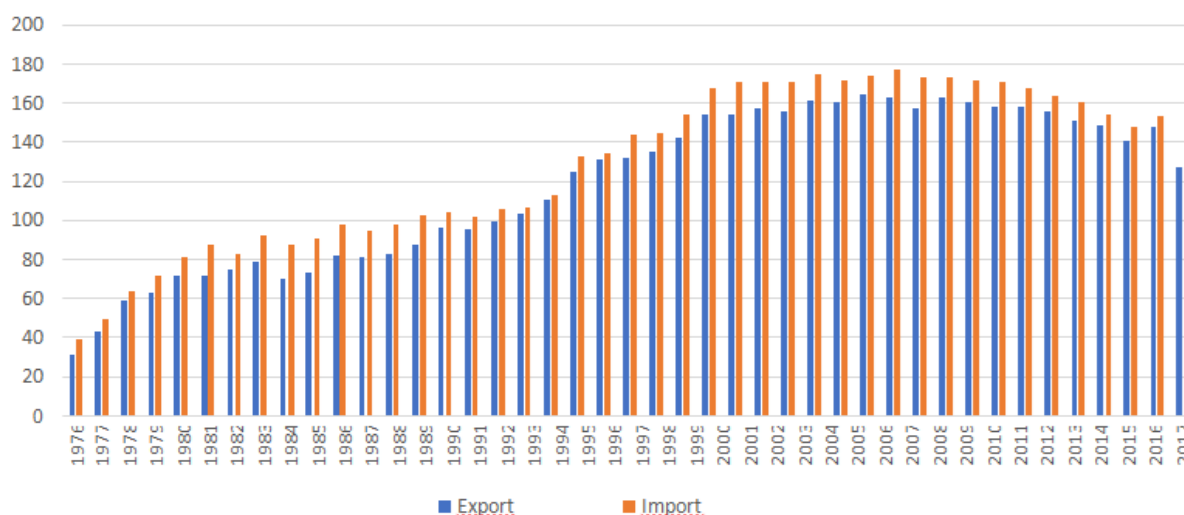

Figure 1. Number of countries involved in international trade in computer and telecommunications technologies, 1976–2018

Source: Developed by the author based on UN Comtrade data [19]

The dynamics of the global market for computer and telecommunications equipment indicate high rates of its development, which are many times higher than the growth rates of other markets during the formation of the post-industrial (information) socio-economic phase. The development of the IT industry leads to technologies becoming more productive and complex. In 1965, Gordon Moore established a pattern that microcircuits with double the number of transistors on one chip appear on the market every 1.5 years [19].

At the same time, IT is becoming more accessible for use in various areas due to lower costs. Figure 2 shows market dynamics in US dollars. In physical terms, the growth rate of the global IT market will be significantly higher.

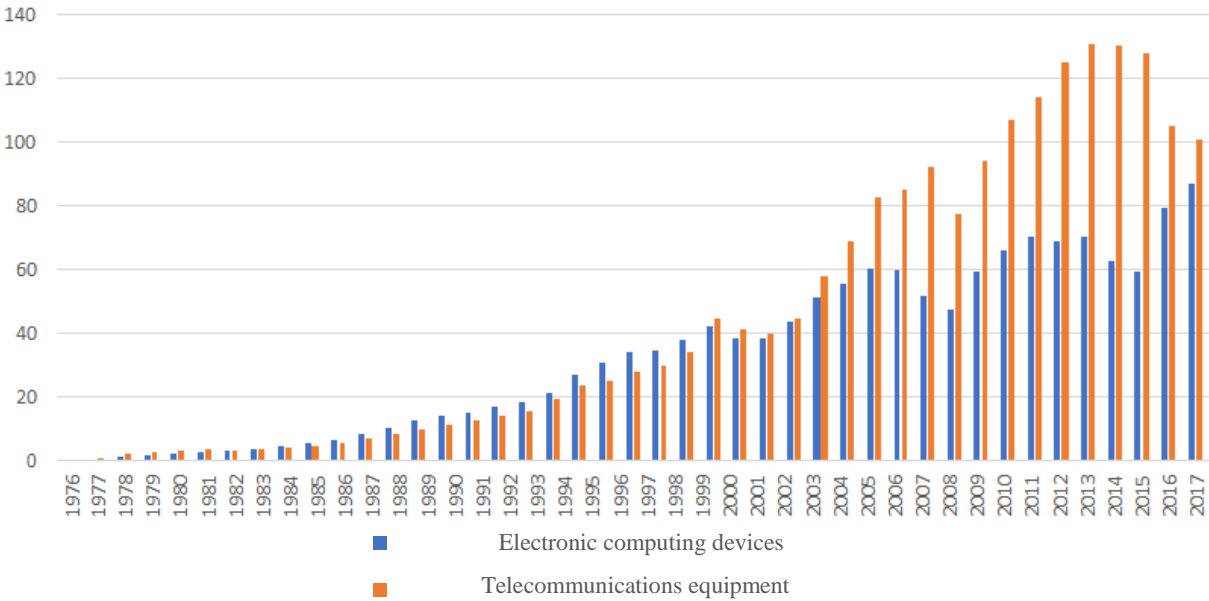

Figure 2. Dynamics of the global market for computer and telecommunications equipment, 1981–2018, billion dollars.

Source: Developed by the author based on UN Comtrade data [19]

Thus, as IT penetrates into society and the economy, the importance of the quality of information support for the development of business entities and regions increases, and the need for more complex information solutions grows.

Conclusions of the research. The information infrastructure created in society, consisting of telecommunication networks, computing power, and volume of content, creates the basis for the expanded use of IT. In essence, digitalization characterizes a new level of use of the totality of IT in the economy and society, which involves not only the devices of the business entity itself, but also the consumers of its products and services. Thus, digitalization makes it possible to use

access to computing power and information resources to use the totality of IT society in its economic activities.

The processes of automation, informatization and digitalization do not replace each other, but reflect the consistent path of an economic entity to a digital economy and management system.

The transition from automation to informatization is characterized by comprehensive coverage of the business process by the information system. And the transition from informatization to digitalization involves the collection and processing of digital data using the IT infrastructure of a business entity, as well as government bodies that provide electronic public services, and consumers who, using their personal computing devices, interact with IT services or digital platforms. Fundamental changes in information technology support occur as a result of the fact that the content of information systems changes significantly. At the automation stage, the business entity carries out algorithmic processing of resources, structured data that it collects independently as a result of its production activities, or purchases data resources from suppliers. At the stage of informatization, needs expand to flows of various information, structured, semi-structured and unstructured, requiring appropriate IT and methods of management and use. The number of sources and formats used for data is growing. During the transition to digitalization, data sources increase many times over, and the volume of information resources to be processed increases sharply.

The digitalization of society has led to the creation of the following significant achievements: the integration of numerous computer and telecommunication devices into the IT infrastructure of society; accumulation of large volumes of information resources; growth of computing power; regulatory support; widespread use of the Internet and IT by citizens (76% of the population are Internet users, 53.1% use mobile Internet, 99% own a mobile phone, and 76% are users of social networks).

References:

1. Drucker, P. Business and innovation. Peter F. Drucker. 2009. 432 p.
2. Onoprienko, V. Internet and science in a globalized world: Manuel Castells. Internet galaxy. Marketing for the Internet, business and marriage. Per. from English K.: "Vidavnitstvo "Vakler", 2007. 304 p.
3. Pomaza-Ponomarenko, A.L., Taraduda, D.V. Foreign evidence of ensuring social security through the sustainable functioning of critical infrastructure and advanced security // Science and technology today. 2024. No. 4 (32). pp. 371-384.
4. About Smart Nation. Smart Nation Singapore. URL: <https://www.smartnation.sg/about-smart-nation>.
5. Anaya, L. An Investigation into the Role of Enterprise Information Systems in Enabling Business Innovation / L. Anaya, M. Dulaimi, S. Abdallah // Business Process Management Journal. 2015. Vol. 21. N 4. P. 771–790.
6. Castells, M. The new public sphere: Global civil society, communication

networks, and global governance // *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2008. Vol. 616, no. 1. P. 78–93.

7. Davidson, A. Commerce Department Digital Economy Agenda 2016 / Department of Commerce, United States of America. May 2019. URL: https://www.ntia.doc.gov/files/ntia/publications/alan_davidson_digital_economy_agenda_deba_presentation_051616.pdf.

8. International Telecommunication Union. Measuring the Information Society Report 2018. URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications/misr2018.aspx>.

9. Nambisan, S. Digital Innovation Management: Reinventing innovation management research in a digital world / S. Nambisan, K. Lyytinen, A. Majchrzak, M. Song // *Mis Quarterly*. – 2017. – Vol. 41. – No. 1. – pp. 223-238.

10. Nasir, N. Smart Nation and Digital Government Group Office to Be Formed under PMO. 20.03.2017. URL <https://www.gov.sg/news/content/smart-nation-and-digital-government-group-office-to-be-formed-under-pmo>.

11. Nica, E. ICT Innovation, Internet Sustainability, and Economic Development // *Journal of Self-Governance and Management Economics*. 2015. N 3(3). P. 24–29.

12. Pomaza-Ponomarenko, A., Hren, L., Durman, O., Bondarchuk, N., Vorobets, V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // *Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020*. Núm. 42 . URL: http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/R_SAN42/showToc.

13. Pomaza-Ponomarenko, A., Kryvova, S., Hordieiev, A., Hanzhuk, A., Halunko, O. Innovative Risk Management: Identification, Assessment and Management of Risks in the Context of Innovative Project Management // *Economic Affairs (New Delhi)*. 2023, 68(4), pp. 2263–2275.

14. Pomaza-Ponomarenko, A., Taraduda, D., Leonenko, N., Poroka, S., Sukhachov, M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220.

15. Reich, R. B. *The Work of Nations: Preparing Ourselves for 21st Century Capitalis* / Robert B. Reich. Vintage. 2010. 340 p.

16. Tapscott, D., Williams A. *Macrowikinomics: Rebuting Business and the World* / D. Tapscott, A. Williams / Penguin. 2012. 428 p.

17. The World Bank Digital Adoption Index. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2019/Digital-Adoption-Index>.

18. UK Digital Strategy 2017 / Department for Digital, Culture Media & Sport. 1 March. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-digital-strategy/uk-digital-strategy>.

19. UN Comtrade. URL: <https://comtrade.un.org/data/>.

*Білоконь Ю.М., старший науковий співробітник, УкрНДІ «Ресурс», м. Київ,
ORCID: 0000-0001-5503-7247*

*Сторож О.В., к.с.-г.н., начальник відділу, УкрНДІ «Ресурс»,
ORCID: 0009-0006-2372-5436*

*Шевчук Л.М., заступник начальника відділу, УкрНДІ «Ресурс» м. Київ,
ORCID: 0009-0001-8419-2331*

*Грицун В.М., старший науковий співробітник, УкрНДІ «Ресурс», м. Київ,
ORCID: 0009-0002-8893-0001*

Bilokon Yu., Senior Researcher, Department of Quality Research and Storage Conditions of Material Values of Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine, "Honored Worker of Industry of Ukraine.

Storozh O., Ph.D. Senior Researcher, Department of Quality Research and Storage Conditions of Material Values of Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine.

Shevchuk L., Deputy Head of the Department, Department of Quality Research and Storage Conditions of Material Values of Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine.

Grytsun V., Senior Researcher, Department of Quality Research and Storage Conditions of Material Values of Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine.

СТРАХУВАННЯ ЗАПАСІВ МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДЕРЖАВНИХ РЕЗЕРВІВ

INSURANCE OF STOCKS OF MATERIAL VALUES OF STATE RESERVES

У статті досліджені питання, пов'язані із запровадженням нових підходів до зберігання матеріальних цінностей державного резерву, а саме здійснення страхування матеріальних цінностей державних резервів, розміщених на відповідальне зберігання та резервування. З метою оптимізації видатків, пов'язаних із необхідністю гарантування державою повне і своєчасне фінансування державних

резервів в обсязі, достатньому для їх належного забезпечення, при визначенні номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву, що підлягають обов'язковому страхуванню, запропоновано враховувати ступені ризику при розміщенні їх запасів на відповідальне зберігання та резервування. Для класифікації ступенів ризику запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, визначені критерії оцінки, які характеризують важливість для забезпечення життєдіяльності суспільства та подолання різноманітних викликів, пов'язаних із цим. Відповідно до критеріїв оцінювання ступеня ризику, при розміщенні матеріальних цінностей державного матеріального резерву на відповідальне зберігання та резервування, їх запаси класифіковані, як такі, що мають високий, середній та незначний ступень ризику, здійснена відповідна оцінка запасів номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву за напрямками. При цьому, до високого ступеня ризику віднесені запаси матеріальних цінностей енергетичного напрямку, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, водночас запаси продовольчого напрямку номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву можуть бути віднесені до незначного ступеня ризику.

Ключові слова: державний матеріальний резерв, державні резерви, запаси матеріальних цінностей, напрями номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву, страхування матеріальних цінностей.

The article studies issues related to the introduction of new approaches to the storage of material values of the state reserve, namely the insurance of material values of state reserves placed for responsible storage and reservation. In order to optimize the costs associated with the need for the state to guarantee full and timely financing of state reserves in an amount sufficient for their proper provision, when determining the nomenclature of material values of the state material reserve subject to compulsory insurance, it is proposed to take into account the degree of risk when placing their reserves for responsible storage and reservation.

For the classification of risk levels of stocks of material assets of the state material reserve placed for responsible storage and reservation, the evaluation criteria are defined, which characterize the importance for ensuring the life of society and overcoming various challenges associated with this. In accordance with the criteria for assessing the degree of risk, when placing material values of the state material reserve for responsible storage and reservation, their reserves are classified as having a high, medium and insignificant degree of risk, an appropriate assessment of the stocks of the nomenclature of material values of the state material reserve in the directions is carried out. At the same time, the stocks of material values of the energy direction placed for responsible storage and reservation are attributed to a high degree of risk, while the stocks of the food direction of the nomenclature of material values of the state material reserve can be attributed to a small degree of risk.

Keywords: state material reserve, state reserves, stocks of material values, directions of nomenclature of material values of state material reserve, insurance of material values.

Постановка проблеми. Створення запасів матеріальних цінностей для подолання можливих ризиків дефіциту ресурсів у зв'язку із необхідністю ведення військових дій, природних або техногенних катаклізмів, несприятливої ситуації на ринку для певних груп товарів є невід'ємним елементом державної політики більшості розвинутих держав. Кожна країна визначає цілі політики у сфері державних резервів та механізми її реалізації, зважаючи на фінансову спроможність, власні особливості організації життєдіяльності суспільства та моделі державного управління. Управлінська діяльність у цій сфері потребує врахування різних аспектів життєдіяльності країни, створення належних умов та застосування різних механізмів для досягнення оптимального результату.

Запаси матеріальних цінностей у державних резервах є важливим компонентом державної безпеки України, які у сукупності з іншими складовими створюють економічний та оборонний потенціал держави, що насамперед впливає на стабільність та добробут країни, впевненість громадян у соціальній захищеності [10].

Не викликає сумнівів необхідність зберігання в сучасних умовах запасів матеріальних цінностей в державному резерві. Водночас вимагає удосконалення здійснення самих процесів формування номенклатури, накопичення та підтримання в належному стані таких ресурсів [10].

Широкомасштабна збройна агресія РФ, необхідність здійснення заходів із запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного та природного характеру і виконання першочергових робіт з ліквідації їх наслідків, а також забезпечення стабілізації економіки – незворотність впливу цих подій на життєдіяльність країни та зобов'язання адекватного реагування на них - черговий раз привертають увагу до питання накопичення і підтримання у необхідних обсягах запасів матеріальних цінностей державних резервів.

Разом з тим, як відмічено у стратегії реформування системи державного матеріального резерву, що затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2022 року № 771 – р, відсутність запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву в обсягах, які передбачені рішеннями Кабінету Міністрів України, і, як наслідок, неспроможність забезпечення виконання встановлених на законодавчому рівні призначень державного резерву, є однією з першочергових проблем, які вимагають розв'язання у сучасній ситуації [10].

Розв'язання цієї, а також інших визначених проблем планується забезпечити шляхом реалізації низки стратегічних цілей, у тому числі і запровадженням нових підходів до зберігання матеріальних цінностей державного резерву.

Одним з показників досягнення стратегічних цілей визначено забезпечення зберігачами якісного та кількісного зберігання матеріальних цінностей державного резерву відповідно до вимог нормативно-правових актів [10].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання функціонування системи державного матеріального резерву розглядалися у працях фахівців у сфері державного управління (серед яких Світлана Коваленко, Віктор Мельник) [6, 7], дотримання законодавства при здійсненні операцій з матеріальними цінностями державного матеріального резерву досліджували юристи (Ігор Близнюк, Олена Сахарова) [3, 9], окремі питання реформування системи державного резерву розглядалися у попередніх роботах авторів статті [1, 2], водночас, питання запровадження нових підходів до зберігання матеріальних цінностей, у тому числі страхування матеріальних цінностей, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, нормативно-правове забезпечення визначення номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву, що підлягають страхуванню, вимагають окремого розгляду, що і становить мету даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Прийняття Верховною Радою України у серпні 2023 року Закону України «Про державні резерви» [8] (далі – Закон) спрямоване на реалізацію завдання, яке доцільно віднести до першочергових завдань стратегії реформування системи державного матеріального резерву.

До знакових новацій, які запроваджуються цим Законом і можуть бути кваліфіковані у якості нових підходів до зберігання матеріальних цінностей державних резервів, є норма щодо їх страхування при розміщенні на відповідальне зберігання та резервування.

Зокрема, абзацами 2 та 3 частини першої статті 11 Закону встановлено, що «запаси матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщені на відповідальне зберігання та резервування, підлягають обов'язковому страхуванню на випадок втрати, псування, пошкодження, знищення, у тому числі внаслідок стихійних лих, техногенних катастроф, нещасних випадків, протиправних дій третіх осіб.

Номенклатура матеріальних цінностей державного матеріального резерву, що підлягають страхуванню, визначається Кабінетом Міністрів України» [8].

Безумовно, з метою захисту державних майнових інтересів в частині збереження запасів державного матеріального резерву, а також зважаючи на негативну практику їх збереження у попередніх періодах, доцільно було б запровадження обов'язкового страхування для всієї номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву.

Водночас, попередній аналіз загальнодоступної інформації щодо вартості страхування майна свідчить, що у середньому вона десь становить орієнтовно 0,05% до 0,3% від вартості застрахованого майна та залежить від набору застрахованих ризиків, типу товарних запасів тощо [11, 5].

Отже, зобов'язання відповідального зберігача та резерванта щодо укладення договору страхування матеріальних цінностей державного матеріального резерву на користь держави автоматично збільшуватиме вартість таких послуг.

Таким чином, з метою оптимізації видатків, пов'язаних із необхідністю гарантування державою повне і своєчасне фінансування державних резервів в обсягах, достатніх для їх належного забезпечення, при визначенні номенклатури матеріальних цінностей, що підлягають обов'язковому страхуванню, на нашу думку, необхідно враховувати ступені ризику при розміщенні їх запасів на відповідальне зберігання та резервування.

При цьому, ступені ризику запасів матеріальних цінностей, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, пропонується оцінювати за такими критеріями, а саме:

- попит у матеріальних цінностях задовольняється переважно за рахунок закупівель по імпорту, питома вага, яких у загальному обсязі становить більше 50 відсотків;

- важливість матеріальних цінностей для забезпечення сталого функціонування економіки;

- попит у матеріальних цінностях може бути забезпечений за рахунок продукції вітчизняного виробництва;

- наявність відомчих, регіональних, виробничих або індивідуальних запасів аналогічних матеріальних цінностей;

- універсальність використання матеріальних цінностей для забезпечення виконання законодавчо встановлених призначень, у тому числі без здійснення додаткових переробок;

- необхідність зберігання матеріальних цінностей на об'єктах підвищеної небезпеки;

- довготерміновий цикл виготовлення матеріальних цінностей;

- кількість виявлених у минулих періодах порушень відповідальними зберігачами правил і умов зберігання, незабезпечення збереження матеріальних цінностей державних резервів, у тому числі самовільного відчуження, крадіжок, відмов від зберігання тощо.

Відповідно до критеріїв оцінювання ступеня ризику запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, пропонуємо їх класифікувати, як такі, що мають високий, середній та незначний ступень ризику.

Частиною другою статті 9 Закону встановлено, що номенклатура матеріальних цінностей державних резервів формується за продовольчим, медичним, технічним, сировинним та енергетичними напрямками [8].

Виходячи із запропонованих критеріїв ступеня ризику запасів матеріальних цінностей, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, а також з огляду на міркування стосовно запобігання розголошенню інформації з обмеженим доступом, спробуємо здійснити їх відповідну оцінку за напрямками номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву. При цьому, оцінка ступеня ризику запасів за окремими позиціями номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву може бути здійснена із застосуванням запропонованих критеріїв за аналогічною схемою.

Зокрема, зволікання із виконанням Україною зобов'язань стосовно імплементації вимог директиви 2009/ЄС [4] щодо створення та утримання стабілізаційних запасів нафти і нафтопродуктів, майже повна залежність від зовнішніх поставок нафтопродуктів, важливість для забезпечення сталого функціонування економіки, універсальність для забезпечення виконання законодавчо встановлених призначень, необхідність зберігання на об'єктах підвищеної небезпеки тощо – є підставами для віднесення запасів матеріальних цінностей енергетичного та сировинного (енергетичні позиції) напрямів, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, до високого ступеня ризику.

Запаси матеріальних цінностей державного матеріального резерву за технічним напрямом, розміщені на відповідальне зберігання та резервування, які призначені для забезпечення виконання першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; належать до середнього ступеня ризику, що пов'язане із довготривалим циклом виробництва, важливістю для забезпечення сталого функціонування економіки, частковою закупівлею за імпортом тощо. Разом з тим, існує імовірність наявності відомчих (регіональних) запасів аналогічних матеріальних цінностей у ДСНС та місцевих органів виконавчої влади.

Наявність досить потужного потенціалу агропромислового комплексу країни з вирощування та переробки харчової продукції, можливість забезпечення потреб продукцією вітчизняного виробництва, запаси аналогічних ресурсів на різних стадіях виробництва та споживання (у виробників, дистриб'юторів, торгових мережах, домогосподарствах тощо), дають підстави стверджувати стосовно відповідності запасів матеріальних цінностей за продовольчим та сировинним (продовольчі позиції) напрямками, розміщені на відповідальне зберігання та резервування, незначному ступеню ризику.

Враховуючи специфічність створення і використання запасів лікарських засобів та медичних приладів у державному матеріальному резерві,

можна стверджувати про необхідність зваженого, професійного підходу до формування самої номенклатури за цим напрямом, а отже здійснення оцінки та класифікації цих запасів, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, а також окремих позицій цієї номенклатури, свідчить, що вони можуть мати високий, середній або незначний ступень ризику.

При цьому, слід зазначити, що здійснення оцінки за ступенями ризику запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, як за напрямами номенклатури, а також за окремими позиціями, є актуальним для сьогодення і повинно корегуватися в залежності від зміни ситуації у подальшому.

Висновки. Запровадження страхування запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщених на відповідальне зберігання та резервування є вагомим чинником нових підходів до зберігання матеріальних цінностей державного резерву, що спрямоване на забезпечення зберігачами якісного та кількісного зберігання запасів державного резерву відповідно до вимог нормативно-правових актів.

З метою оптимізації видатків, пов'язаних із необхідністю гарантування державою повне і своєчасне фінансування державних резервів в обсягах, достатніх для їх належного забезпечення, при визначенні номенклатури матеріальних цінностей, що підлягають обов'язковому страхуванню, необхідно враховувати ступені ризику від розміщення їх запасів на відповідальне зберігання та резервування.

Для класифікації ступенів ризику запасів матеріальних цінностей державного матеріального резерву, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, запропоновані критерії оцінки, які характеризують важливість для забезпечення життєдіяльності суспільства та подолання різноманітних викликів, пов'язаних із цим.

До високого ступеня ризику віднесені запаси матеріальних цінностей енергетичного напрямку, розміщених на відповідальне зберігання та резервування, водночас запаси продовольчого напрямку номенклатури матеріальних цінностей державного матеріального резерву можуть бути віднесені до незначного ступеня ризику.

Здійснення оцінки ступенів ризику і відповідно класифікація запасів матеріальних цінностей, які розміщені на відповідальне зберігання та резервування є надзвичайно чутливим та залежним від дії зовнішніх та внутрішніх факторів, отже є актуальним для сьогодення і повинно корегуватися в залежності від зміни ситуації у подальшому.

Список використаних джерел:

1. Білоконь Ю.М., Сторож О.В. // Деякі аспекти реформування системи державного матеріального резерву у сучасних реаліях // Вісник наці-

онального університету цивільного захисту України. Сер. : Державне управління. 2023. Вип. 4 (106). С. 98-108.

2. Білоконь Ю.М., Сторож О.В., Шевчук Л.М., Грицун В.М. // Нові підходи до збереження матеріальних цінностей у державних резервах // Електронний журнал. Дніпровського аграрно-економічного університету. Державне управління: Удосконалення та розвиток. № 3 2024. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3237>.

3. Близнюк І.Л. Особливості виявлення злочинів, що вживаються у системі державного матеріального резерву України. // Вісник ДУВС. Дніпро, 2018. №4 (42). С. 146-154.

4. Директива ради 2009/119/ЄС від 14 вересня 2009 року зобов'язання держав-членів підтримувати мінімальний рівень резервів сировини нафти та/або нафтопродуктів. URL : https://ips.ligazakon.net/document/EU090139?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.53672430.759990127.1713508850-586931611.1713508850#_gl=1*mgd510*_gcl_au*Nzk5OTMyNTMwLjE3MTM1MDg4NDk.

5. Карпенко А.В. В зоні ризику: як захистити запаси продукції та витратних матеріалів? Страхування товарних запасів : веб сайт. URL: <https://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=v-zoni-riziku-ak-zahistiti-zapasi-produkcii-ta-vitratnih-materialiv>.

6. Коваленко С.О. Державний матеріальний резерв України: проблеми та перспективи функціонування. // Вісник ХНАУ. Економічні науки. Харків, 2016. № 1. С. 100-108.

7. Мельник В.І., Погріщук Б.В. Організаційно-економічні засади перспективного розвитку державного резерву України // Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія Економіка. Ужгород, 2020. Вип. 1 (55). С. 48-52.

8. Про державні резерви : Закон України від 09 серпня 2023 року № 3310 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3310-20#Text>.

9. Сахарова О.Б. Особливості виявлення злочинів, що вчиняються у процесі відпуску матеріальних цінностей з державного резерву України // Наука і Правоохорона. 2019, № 1(43). С. 236-245.

10. Стратегія реформування системи державного матеріального резерву на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2022 року № 771-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2022-%D1%80#Text>.

11. Страхування майна від ризиків стихійних лих. Страхування : веб сайт. URL: <https://consoris.com.ua/mayno/>.

References:

1. Belokon Yu.M., Storozh O.V.// Some aspects of reforming the system of state material reserve in modern realities//Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine. Ser.: Public administration. – 2023. - Vol. 4 (106). - S. 98-108.
2. Belokon Yu.M., Storozh O.V., Shevchuk L.M., Gritsun V.M. // New approaches to the preservation of material values in state reserves//Electronic journal. Dnipro Agrarian and Economic University. Public Administration: Improvement and Development. №3 2024. / <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3237>
3. Bliznyuk I.L. Features of detection of crimes committed in the system of state material reserve of Ukraine .// Bulletin of DUVS. Dnipro, 2018. №4 (42). S. 146-154.
4. Council Directive 2009/119/ES of 14 September 2009 obliges Member States to maintain a minimum level of reserves of crude oil and/or petroleum products. URL : https://ips.ligazakon.net/document/EU090139?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.53672430.759990127.1713508850-586931611.1713508850#_gl=1*mgd510*_gcl_au*Nzk5OTMyNTMwLjE3MTM1MDg4NDk.
5. Karpenko A.V. At risk: how to protect stocks of products and consumables? Inventory insurance: web site. URL: <https://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=v-zoni-riziku-ak-zahistiti-zapasi-produkcii-ta-vitratnih-materialiv>.
6. Kovalenko S.A. State Material Reserve of Ukraine: Problems and Prospects of Functioning .//Bulletin of KhNAU. Economic sciences. Kharkiv, 2016. № 1. S. 100-108.
7. Melnik V.I., Pogryshchuk B.V. Organizational and economic foundations of the promising development of the state reserve of Ukraine. Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series Economics. Uzhgorod, 2020. Vol. 1 (55). S.48-52.
8. On State Reserves: Law of Ukraine of August 09, 2023 №. 3310 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3310-20#Text>.
9. Sakharova O.B. Features of detection of crimes committed in the process of release of material assets from the state reserve of Ukraine//Science and Law Protection. 2019, № 1(43). S. 236-245.
10. Strategy for reforming the state material reserve system for the period until 2025: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 19, 2022 No. 771 - p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2022-%D1%80#Text>
11. Property insurance against disaster risks. Insurance: web site. URL: <https://consoris.com.ua/mayno/>.

*Галушко С.П., здобувач вищої освіти НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0009-0005-3169-1478*

*Galushko S., Postgraduate student of the Educational, Research and
Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

THEORETICAL PRINCIPLES OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF NATIONAL SECURITY UNDER THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION

Досліджено теоретичні засади публічного управління у сфері національної безпеки в умовах цифровізації. Обґрунтовано роль штучного інтелекту у сфері забезпечення у сфері національної безпеки.

***Ключові слова:** публічне управління, сфера національної безпеки, цифровізація, технології цифровізації, цифрова трансформація, органи влади.*

The theoretical principles of public administration in the field of national security in the conditions of digitalization have been studied. The role of artificial intelligence in the provision of national security is substantiated.

***Keywords:** public administration, sphere of national security, digitalization, digitalization technologies, digital transformation, authorities.*

Постановка проблеми. Вітчизняні та закордонні дослідники слушно наголошують, намагаючись попередити ті чи інші кризові явища, що технології, пов'язані зі штучним інтелектом, змінюють звичний порядок життя, у т.ч. у внутрішній та міжнародній безпеці. Крім того, ці технології забезпечують трансформацію системи публічного управління у сфері забезпечення національної безпеки. Вони передбачають застосування інших підходів до всієї гарантування глобальної системи безпеки. Проте як саме змінюється система безпеки держави під впливом поширення «штучного інтелекту». З огляду на це можемо відзначити важливість науково-теоретичного дослідження особливостей такого впливу штучного інтелекту на зазначену сферу суспільної життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду особливостей формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки присвячені публікації таких науковців, як Базиліук Я., Гриценко А., Денисенко М., Карсруд А., Клют Р., Колісніченко П., Лекарь С., Орлик В., Почепцов Г, Тайер А., Чуб С. та інші [1-5; 13; 20-26].

Однак чимало питань стосовно можливостей запровадження в Україні існуючого передового світового досвіду формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки залишаються недостатньо дослідженими, і ці аспекти пов'язані з використанням цифрових технологій.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану реалізації механізмів публічного управління у сфері національної безпеки в умовах цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Група вчених слушно зауважили, що прийняття урядових рішень ґрунтується на певних даних та інформації [2; 3; 15; 17]. З огляду на це набуває актуальності питання використання, обміну, аналізу даних, а також забезпечення прозорості та підзвітності державного управління. Ці питання стають усе більш важливими як для сфери політики та державного управління, так і з технологічної погляду.

У теоретичний і практичний обіг був введений термін «datafication», що означає можливість трансформувати нетрадиційні джерела інформації, такі як текст, зображення та транзакційні записи, у дані. Поява такої можливості дозволяє управлінцям краще розуміти інформацію, що витягується з різноманітних даних, і забезпечує проникнення кількісного аналізу в політичний процес глибше, ніж будь-коли раніше.

Зростання здатності збирати та аналізувати дані в режимі реального часу визначає потребу у розширенні доступу до них та створює умови для прийняття рішень, що ґрунтуються на фактичних даних [2; 3; 17]. У сфері державної політики системи безпеки зазначені зміни проявляються по-різному, зокрема, з позиції національних інтересів (державних, суспільних, приватних й окремо взятих громадян), а саме:

– академічні дисципліни, які вивчають політику та управління, усе більше розвиваються у форматі data-driven та method-driven, і пропонують все більшу кількість обчислювальних (computational social/political science) та алгоритмічних підходів, які мають на увазі роботу з даними;

– громадськість приділяє все більшу увагу питанням цифрового середовища, приватності та конфіденційності в роботі з даними (звідси – явища «дата-активізму» (data-activism) та посилення дискусій про безпеку цифрового простору);

– державні органи покликані створювати умови та (або) безпосередньо розвивають цифрові (електронні) технології, таким чином, підвищуючи результативність державної політики та публічного управління

(electronic/digital democracy, electronic/digital government, GovTech, electronic participation та ін.). При цьому все більш впливовим підходом стає «державна політика, заснована на даних, як різновид та прояв доказової політики (evidence based policy);

– бізнес комерціалізує дані, використовуючи їх (наприклад, дані користувачів) для отримання прибутку, збільшення власної вартості тощо. (виражається в розхожому виразі «дані – це нова нафта»);

– у наднаціональному плані мають вирішуватися питання, пов'язані з даними та цифровими технологіями на міжнародному рівні

Отже, дані та цифрові технології сприймаються як драйвер розвитку держав, населення, приватного сектору та громадян в цілому («Digital Transformation Initiative») [25]. При цьому спостерігається трансформаційний ефект цифрових технологій в останні десятиліття, що став основним фокусом розвитку конкурентоспроможності держав та формування сталого та гнучкого суспільства, на думку експертів ООН, а цифрова конкурентоспроможність сприймається як основний виклик соціально-економічного розвитку (IMD World Competitiveness Center) [22] та ін. У той же час, будь-який виклик - це певною мірою джерело загроз.

Збільшення джерел даних, їх варіативність, поширеність й обсяги нарівні з підвищенням обчислювальних потужностей зумовлюють стрімкий розвиток різних технологічних концепцій, де метадані є базисом. Це призводить до появи нової соціально-політичної моделі «цифровізації», що, з одного боку, забезпечує модернізацію приватного й державного секторів, а з іншого – ці сектори стають мішенню, площадкою для апробації цифрових технологій з метою дестабілізації нормальної роботи цих секторів.

Останнім часом цифровізація та цифрова трансформація привертають величезну увагу як з боку представників держав, так і з боку міжнародних організацій (державних та недержавних). Здебільшого дослідники розглядають цифровізацію як «рятувальне коло», що є цілком виправданим. Згідно з різними розробками, ефективна цифрова адаптація відіграє ключову роль у досягненні зростання доходів та підвищенні задоволеності користувачів [11], тобто громадян. Цифрові технології можуть принести користь суспільству, полегшуючи доступ до державних послуг, підвищити зайнятість населення та темпи економічного зростання, що може сприяти підвищенню рівня благополуччя громадян [12]. Цифровізація доповнює та компенсує традиційні та формальні механізми взаємодії громадян та уряду, створюючи додаткові та/або доповнюючі традиційні інститути. Більше того, цифровізація значно змінила відносини між державою та суспільством, поступово підвищуючи частоту й якість взаємодії між громадянами та урядом [24].

Зазначені процеси змінюють структуру та зміст державної політики та державного управління [6; 8]. Слід зазначити, що через комплексний

характер феномену цифровізації відбувається термінологічна плутанина. З однією сторони, такі терміни, як оцифрування (завантаження форм в Інтернеті), цифровізація (заповнення форм в Інтернеті) та цифрова трансформація (надання повного обслуговування в режимі онлайн), використовуються в літературі як взаємозамінні та часто зосереджені лише на перших двох функціях [15]. З іншого – в основі безпосередньо цифровізації лежить взаємозв'язок різних типів цифрових технологій, а також система трьох елементів, що включає: інфраструктуру технології, програмне забезпечення, а також користувачів та програмне забезпечення, що зв'язує як технологію та користувача, і користувачів між собою. У зв'язку з цим для цілей даного дослідження застосовується концептуалізація, запропонована Мергелем, Едельманном та Хаугом [15], сфокусована на концепті цифровізації:

- оцифрування, що передбачає перехід від аналогових до цифрових послуг зі зміною «один до одному» у «доставці» контенту/інформації та з додаванням технологічного канал зв'язку;

- цифровізація, що зосередження уваги на потенційних змінах процесах (як соціальних, економічних, так і політичних), крім звичайного оцифрування існуючих процесів і форм;

- цифрова трансформація, що охоплює реалізацію процесів у цифровому середовищі з урахуванням культурних, соціальних й організаційних особливостей із застосуванням цілісного підходу та отриманням різних результатів.

На наше переконання, слушною в цьому контексті є позиція вчених Кастеллса та Почепцова, за якої цифровізація охоплює технологічні досягнення й інституційні зміни такі, як надійне з'єднання та стандарти якості, мережа Інтернет і безпека даних, фінансові та правові основи, а також науковий, інноваційний та людський капітал [1; 9].

Поширення цифрових технологій у політичному житті є хоч і щодо недавнім, але визнаним об'єктом дослідження (наприклад, дослідження глобальних політичних комунікацій та глобального політичного управління [9], впливу цифрового розриву на політичну участь [21], впливу використання Інтернету та онлайн-діяльності на політичну участь [18], впливу інформаційних та цифрових технологій на електоральну поведінку [23]; дослідження інституційних та неінституційних форм політичної участі з застосуванням інформаційних та цифрових технологій [14], «цифрових аборигенів» та «мережевого покоління» [6], негативного впливу Інтернету та онлайн середовища на політичну замученість [7], електронної участі [19], електронного уряду та ін.).

Таким чином, забезпечення безпеки впливає на ефективність держави як усередині її кордонів, і поза ними. В останні роки все більше уваги вчені приділяють дослідженню формування, регламентації та безпосередньому

забезпеченню національної безпеки з позиції посилення процесів цифровізації. У цьому контексті набувають важливості питання, пов'язані з підтримкою інформаційної безпеки та кібербезпеки. Результат – це сфера забезпечення нацбезпеки, що розширюється та наповнюється новими елементами такими, як кібербезпека, безпека комп'ютерних мереж, інформаційна безпека тощо. Відповідно, за рахунок використання цифрових технологій збільшується арсенал засобів забезпечення національної безпеки (технології, а також технічні, програмні, лінгвістичні, правові, організаційні засоби, включаючи телекомунікаційні канали, що використовуються в системі забезпечення нацбезпеки для збору, формування, обробки, передачі або прийому інформації про стан такої безпеки та заходи щодо її зміцнення).

Висновки. Отже, спостерігаючи підвищення статусу та свого роду відокремлення галузі соціальних наук (включаючи і політичну), що фокусується на цифровій тематиці, можна констатувати, що відсутня єдність оцінок та підходів до осмислення соціально-політичних ефектів цифровізації.

Залишається безліч проблем, пов'язаних з таким: 1) обробкою, зберіганням та обігом даних [26]; 2) з наслідками впровадження різних технологічних рішень, за яких потенційно можливе зниження національного контролю не лише над даними, але й над тим, що ці дані описують (як приклад можна взяти хмарні обчислення в іноземній юрисдикції та пов'язані ризики «цифрової вразливості») [13]; 3) з використанням персональних даних, особливо медичних [20]; 4) формуванням та адмініструванням державних реєстрів [14] та ін.

Цифрові технології викликають зміни у сфері забезпечення безпеки. Однією з основних функцій сучасної держави, незалежно від типу політичного режиму, залишається забезпечення безпеки громадян (певних груп громадян) і себе в цілому. Якість реалізації такої функції впливає на сприйняття громадянами легітимності уряду, політичних інститутів та акторів.

Список використаних джерел:

1. Почепцов Г. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. Харків : Віват, 2022. 384 с.

2. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Закордонний досвід забезпечення соціальної безпеки шляхом стійкого функціонування об'єктів критичної інфраструктури та підвищеної небезпеки // Наука і техніка сьогодні. 2024. № 4 (32). С. 371-384.

3. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Механізми забезпечення цивільної безпеки України: аспекти попередження НС на об'єктах військово-промислового комплексу // Публічне адміністрування та національна безпека. 2024. № 3 (44). <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2024/3/9732>.

4. Тайер А.А. Вплив комунікативних технологій на ефективність

публічного управління в Україні в умовах воєнного стану. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/dis/25-00-05/tajer-disertaciya.pdf/>.

5. Чуб С.В. Механізми прийняття державно-управлінських рішень у сфері національної безпеки в сучасній Україні. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/dis/25-00-05/chub-disertaciya.pdf>.

6. Bennett S., Maton K., Kervin L. The digital natives debate: A critical review of the evidence // *British Journal of Educational Technology*. 2008. Vol. 39, no. 5. P. 775–786.

7. Boulianne S. Does internet use affect engagement?: A meta-analysis of research // *Political Communication*. 2009. Vol. 26, no. 2. P. 193–211.

8. Bretschneider, Mergel. Technology and Public Management Information Systems: Where we have been and where we are going // *The state of public administration: issues, challenges, and opportunities*. 1st ed. London:Routledge Taylor Francis Group, 2015. P. 187–203.

9. Castells. The new public sphere: Global civil society, communication networks, and global governance // *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2008. Vol. 616, no. 1. P. 78–93.

10. Data science meets public policy. URL: <https://mag.uchicago.edu/university-news/data-science-meets-public-policy>.

11. Dong Q.J. Moving a Mountain with a Teaspoon: Toward a Theory of Digital Entrepreneurship in the Regulatory Environment // *Technological Forecasting and Social Change*. 2019. Sept. Vol. 146. P. 923–930.

12. Galindo-Martin M.-A., Castano-Martinez M.-S., Mendez-Picazo M.-T. Digital Transformation, Digital Dividends and Entrepreneurship: A Quantitative Analysis // *Journal of Business Research*. 2019. Vol. 101(C), no. 146. P. 522–527.

13. Hagen J., Lysne O. Protecting the digitized society—the challenge of balancing surveillance and privacy // *The Cyber Defense Review*. 2016. Vol. 1, no. 1. P. 75–90.

14. Hooghe M., Marien S., Quintelier E. Inequalities in non-institutionalized forms of political participation: A multi-level analysis of 25 countries // *Political Studies*. 2010. Vol. 58, no. 1. P. 87–213.

15. Mergel, Edelmann, Haug. Defining digital transformation: Results from expert interviews // *Government Information Quarterly*. 2019. Oct. Vol. 36, no. 4. P. 101385.

16. Office of the Provost, The University of Chicago. URL:<https://provost.uchicago.edu/directory/daniel-diermeier>.

17. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

18. Quintelier E., Vissers S. The effect of Internet use on political participation: An analysis of survey results for 16-year-olds in Belgium // *Social Science Computer Review*. 2008. Vol. 26, no. 4. P. 411–427.

19. Saebo O., Rose J., Skiftenes Flak L. The shape of e-Participation: Characterizing an emerging research area // *Government Information Quarterly*. 2008. Vol. 25, no. 3. P. 400–428.

20. Sun T., Medaglia R. Mapping the challenges of Artificial Intelligence in the public sector: Evidence from public healthcare // *Government Information Quarterly*. 2019. Vol. 36, no. 2. P. 368–383.

21. Sylvester D., McGlynn A. The digital divide, political participation, and place // *Social Science Computer Review*. 2010. Vol. 28, no. 1. P. 64–74.

22. The IMD World Digital Competitiveness Ranking 2018 by Arturo Bris, Jose Caballero, Christo Cabolis and Marco Pistis. IMD World Competitiveness Center.

23. Tolbert C., McNeal R. Unraveling the effects of the Internet on political participation? // *Political Research Quarterly*. 2003. Vol. 56, no. 2. P. 175–185.

24. Wong, Chu. Digital Governance as Institutional Adaptation and Development: Social Media Strategies between Hong Kong and Shenzhen // *China Review*. 2020. Aug. Vol. 20, no. 3. P. 43–70.

25. World Economic Forum. Digital Transformation Initiative. URL: <http://reports.weforum.org/digital-transformation>.

26. Wright D., Raab C. D. Constructing a surveillance impact assessment // *Computer Law and Security Review*. 2012. Vol. 28, no. 6. P. 613–626.

References:

1. Pocheptsov G. Toxic infospace. How to maintain clarity of thinking and freedom of action. Kharkiv: Vivat, 2022. 384 p.

2. Pomaza-Ponomarenko A.L., Taraduda D.V. Foreign experience of ensuring social security through the sustainable functioning of critical infrastructure objects and increased danger // *Science and technology today*. 2024. No. 4 (32). P. 371-384.

3. Pomaza-Ponomarenko A.L., Taraduda D.V. Mechanisms for ensuring civil security of Ukraine: aspects of emergency prevention at the facilities of the military-industrial complex // *Public administration and national security*. 2024. No. 3 (44). <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2024/3/9732>.

4. Thayer A.A. The impact of communication technologies on the effectiveness of public administration in Ukraine under martial law. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/dis/25-00-05/tajer-disertaciya.pdf/>.

5. Chub S.V. Mechanisms of state-management decision-making in the field of national security in modern Ukraine. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/dis/25-00-05/chub-disertaciya.pdf>.

6. Bennett S., Maton K., Kervin L. The digital natives debate: A critical review of the evidence // *British Journal of Educational Technology*. 2008. Vol. 39, no. 5. P. 775–786.

7. Boulianne S. Does internet use affect engagement?: A meta-analysis of research // *Political Communication*. 2009. Vol. 26, no. 2. P. 193–211.

8. Bretschneider, Mergel. Technology and Public Management Information Systems: Where we have been and where we are going // *The state of public administration: issues, challenges, and opportunities*. 1st ed. London: Routledge Taylor Francis Group, 2015. P. 187–203.

9. Castells. The new public sphere: Global civil society, communication networks, and global governance // *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2008. Vol. 616, no. 1. P. 78–93.

10. Data science meets public policy. URL: <https://mag.uchicago.edu/university->

news/data-science-meets-public-policy.

11. Dong Q.J. Moving a Mountain with a Teaspoon: Toward a Theory of Digital Entrepreneurship in the Regulatory Environment // *Technological Forecasting and Social Change*. 2019. Sept. Vol. 146. P. 923–930.

12. Galindo-Martin M.-A., Castano-Martinez M.-S., Mendez-Picazo M.-T. Digital Transformation, Digital Dividends and Entrepreneurship: A Quantitative Analysis // *Journal of Business Research*. 2019. Vol. 101(C), no. 146. P. 522–527.

13. Hagen J., Lysne O. Protecting the digitized society—the challenge of balancing surveillance and privacy // *The Cyber Defense Review*. 2016. Vol. 1, no. 1. P. 75–90.

14. Hooghe M., Marien S., Quintelier E. Inequalities in non-institutionalized forms of political participation: A multi-level analysis of 25 countries // *Political Studies*. 2010. Vol. 58, no. 1. P. 87–213.

15. Mergel, Edelmann, Haug. Defining digital transformation: Results from expert interviews // *Government Information Quarterly*. 2019. Oct. Vol. 36, no. 4. P. 101385.

16. Office of the Provost, The University of Chicago. URL:<https://provost.uchicago.edu/directory/daniel-diermeier>.

17. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

18. Quintelier E., Vissers S. The effect of Internet use on political participation: An analysis of survey results for 16-year-olds in Belgium // *Social Science Computer Review*. 2008. Vol. 26, no. 4. P. 411–427.

19. Saebo O., Rose J., Skiftenes Flak L. The shape of e-Participation: Characterizing an emerging research area // *Government Information Quarterly*. 2008. Vol. 25, no. 3. P. 400–428.

20. Sun T., Medaglia R. Mapping the challenges of Artificial Intelligence in the public sector: Evidence from public healthcare // *Government Information Quarterly*. 2019. Vol. 36, no. 2. P. 368–383.

21. Sylvester D., McGlynn A. The digital divide, political participation, and place // *Social Science Computer Review*. 2010. Vol. 28, no. 1. P. 64–74.

22. The IMD World Digital Competitiveness Ranking 2018 by Arturo Bris, Jose Caballero, Christo Cabolis and Marco Pistis. IMD World Competitiveness Center.

23. Tolbert C., McNeal R. Unraveling the effects of the Internet on political participation? // *Political Research Quarterly*. 2003. Vol. 56, no. 2. P. 175–185.

24. Wong, Chu. Digital Governance as Institutional Adaptation and Development: Social Media Strategies between Hong Kong and Shenzhen // *China Review*. 2020. Aug. Vol. 20, no. 3. P. 43–70.

25. World Economic Forum. Digital Transformation Initiative. URL: <http://reports.weforum.org/digital-transformation>.

26. Wright D., Raab C. D. Constructing a surveillance impact assessment // *Computer Law and Security Review*. 2012. Vol. 28, no. 6. P. 613–626.

*Головко В.В., ад'юнкт ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID 0000-0002-5596-3221*

*Golovko V., Adjunct of the Educational, Research and Production Center,
National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

PROBLEMS OF IMPLEMENTATION AND DIRECTIONS OF TRANSFORMATION OF STATE POLICY OF SOCIAL PROTECTION IN UKRAINE

У статті охарактеризовано проблеми та суперечності державної політики соціального захисту в Україні. Визначено особливості формування та реалізації державної політики соціального захисту в умовах європейської інтеграції України. Обґрунтовано напрями трансформації державної політики соціального захисту в Україні.

Ключові слова: *публічне управління та адміністрування, державна політика, соціальний захист, державна політика соціального захисту, проблеми та трансформація державної політики соціального захисту.*

The article describes the problems and contradictions of the state policy of social protection in Ukraine. The peculiarities of the formation and implementation of the state policy of social protection in the conditions of the European integration of Ukraine are determined. The directions of transformation of the state policy of social protection in Ukraine are substantiated.

Keywords: *public management and administration, state policy, social protection, state social protection policy, problems and transformation of state social protection policy.*

Постановка проблеми. В умовах російської військової агресії проти України значно погіршилася реалізація конституційних прав людини на життя, на працю, недоторканість житла, відповідне соціальне забезпечення, а також усебічний соціальний захист вразливих груп населення нашої держави.

Адже війна в Україні має широкомасштабні макроекономічні та соціальні наслідки: ВВП країни у 2022 р. скоротився на 29,2%, загинуло

9655 мирних жителів, зокрема 461 дитина, а найбільш постраждалими регіонами стали Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька, Київська та Херсонська області. Загальні потреби в реконструкції та відновленні України оцінюються приблизно в 411 млрд. дол. При цьому секторами з найвищими передбачуваними потребами для суспільства є транспорт (22%), відновлення житла (17%), а також соціальний захист та засоби для існування (10%) [1].

Тобто в умовах воєнного стану існує безліч проблем та суперечностей у питаннях забезпечення соціальним захистом вразливих груп населення, а тому обґрунтування напрямів трансформації державної політики соціального захисту в Україні в сучасних умовах набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань формування та реалізації державної політики соціального захисту в Україні, в тому числі в умовах воєнного стану, присвятили свої наукові публікації Браславський Д., Левченко Д., Палій О., Скуратівський В. та інші [1; 6; 10; 11].

Однак чимало питань стосовно визначення проблем та обґрунтування напрямів трансформації державної політики соціального захисту в Україні в сучасних умовах залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є визначення існуючих проблем та обґрунтування напрямів трансформації державної політики соціального захисту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі звітом Світового банку, рівень бідності в Україні збільшився з 5,5% у 2021 р. до 24,2% – у 2022 р., внаслідок чого 7,1 млн. українців опинилися за межею бідності [2].

Окрім того, за даними Світового банку, неофіційний рівень безробіття наприкінці 2022 р. в Україні становив 36%, інфляція склала 26,6%, а знецінення національної валюти стосовно долара сягнуло 20%. Як наслідок, значно подорожчали продукти харчування, паливо, послуги, вартість деяких з них зросла на 50%, а заробітна плата практично не змінилася. Найбільш проблемним у цій ситуації залишається питання працевлаштування економічно активного населення, а тому в майбутньому все більше українців можуть опинитися за межею бідності [2].

Тобто війна в Україні призвела до значних втрат кількості робочих місць, зниження доходів у приватному секторі, а також втрати купівельної спроможності українців, а отже відбулося значне зниження рівня соціального захисту населення.

Війна і запровадження воєнного стану в країні значно погіршили рівень соціального захисту населення України через наступні причини:

- руйнування об'єктів соціальної інфраструктури і втрата доступу до особистих справ бенефіціарів соціальної підтримки;
- зростання навантаження на систему соціальної підтримки та

соціального страхування населення через постійне збільшення кількості громадян, які потребують отримання соціальних, реабілітаційних послуг та соціальних виплат при одночасному зменшенні надходжень до державного, місцевого бюджетів та фондів загальнообов'язкового пенсійного та соціального страхування;

- спеціалісти сфери соціальної підтримки населення також стають вимушеними переселенцями, що впливає на якість обслуговування населення;

- ускладнення верифікації інформації щодо фактичної кількості як дорослих, так і дітей, які потребують соціального захисту та соціальної підтримки;

- недостатнє покриття громад мережею закладів, які надають соціальні, реабілітаційні послуги під час війни, особливо на територіях масового перебування переселенців;

- система соціальної підтримки не встигає адаптуватися до значних міграційних рухів населення, що ускладнює здійснення соціальних, страхових та пенсійних виплат громадянам;

- унеможливлення отримання громадянами, які проживають у зоні активних бойових, на прифронтових територіях, на тимчасово непідконтрольних територіях, належних їм виплат та соціальних послуг [7].

На жаль, існують також фундаментальні проблеми в системі соціального захисту незалежної України, які є наслідками екстенсивної соціальної політики, практику якої наша держава успадкувала ще від радянських часів, коли вважалося, що чим більше пільг, дотацій і соціальних виплат надано громадянам, тим турбота держави про своїх громадян вища. При цьому не враховувалися економічні можливості держави, доцільність та якість соціального забезпечення. Як результат – велика кількість неструктурованих, необґрунтованих пільг, дотацій і соціальних виплат, не підкріплених фінансовою спроможністю держави. Очевидною є недостатня адресність та ефективність використання соціальних коштів, відсутність пріоритизації соціальних видатків, що розпорошує ресурси (яких не вистачає) та не дозволяє вирішити існуючі проблеми бенефіціарів. Це становить загрозу соціально-економічній стабільності держави та не сприяє формуванню і реалізації ефективної державної політики соціального захисту [7].

Тому одним з напрямів трансформації державної політики соціального захисту в Україні має стати проведення комплексного аналізу поточних фінансових зобов'язань держави у соціальній сфері, наявного обсягу соціальних, пенсійних, страхових послуг і виплат, умов доступу до них, а також відповідність їх обсягу фінансовим можливостям держави. Держава (особливо в сучасних умовах воєнного стану), має переглянути діючі програми соціального захисту з позиції їх доцільності та спроможності виконання. Також необхідно встановити чіткі, прозорі і об'єктивні критерії от-

римання бенефіціарами права на соціальні послуги та соціальні виплати [7].

На наш погляд, одним з напрямків трансформації державної політики соціального захисту в Україні є реалізація активної моделі соціального захисту населення (на відміну від існуючої пасивно орієнтованої моделі). А важливою складовою такої моделі має бути запровадження на державному рівні проактивних соціальних послуг, тобто соціальні потреби вразливих груп населення мають вирішуватися заздалегідь, тобто ще до виникнення тих чи інших проблем соціального характеру [4].

А отже державна політика соціального захисту вразливих верств населення має носити переважно активний, а не пасивний характер. До такого активного напрямку реалізації державної соціальної політики можна віднести запроваджений Урядом України восени 2022 р. проєкт «Армія відновлення», метою якого є залучення людей, які тимчасово втратили роботу до відбудови країни через виконання ними суспільно корисних робіт. Програма орієнтована на працездатних громадян, які не мають обмежень за станом здоров'я або за віком до роботи в умовах воєнного стану [6].

Згідно з зазначеним проєктом, суспільно корисними є роботи, які спрямовані на задоволення потреб ЗСУ, або ж для забезпечення загальних потреб економіки та населення. Перелік робіт залежить від конкретного регіону. Зокрема: розбір завалів та відновлення будинків, пошкоджених у результаті бойових дій; розвантаження гуманітарної допомоги; укріплення дамб; розчищення автомобільних доріг від завалів; надання допомоги внутрішньо переміщеним особам, людям з інвалідністю та людям літнього віку; заготівля дров для військових та населення; укріплення блок-постів тощо.

Усього Державна служба зайнятості видала понад 54 тис. направлень на виконання суспільно корисних робіт, а на оплату за їх виконання спрямовано 371 млн. грн. Станом на 25 вересня 2023 р., починаючи з 1 жовтня 2022 р., участь у суспільно корисних роботах взяли 54676 українців із 19 областей, а на виплату заробітної плати за участь у суспільно корисних роботах було спрямовано 371 млн. грн. Лідером серед усіх областей України за реалізацією програми «Армія відновлення» є Харківській області, в якій до цього проєкту долучилося 10138 людей. Однак цього недостатньо. На жаль, заробітна плата за суспільно корисні роботи в «Армії відновлення» встановлена на рівні мінімальної і станом на 25 вересня 2023 р. становила 6700 грн. [6].

На наш погляд, посилити масштаби цього активного напрямку формування та реалізації державної політики соціального захисту в умовах воєнного стану доцільно шляхом підвищення рівня заробітної плати за суспільно корисні роботи в «Армії відновлення» в 1,5-2 рази, щоб залучити до відбудови країни більшу кількість соціально вразливого та недостатньо захищеного населення з метою забезпечення їх коштами для гідного життя.

Заслуговує на увагу також реалізація Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України ще одного соціального проєкту в умовах запровадженого в країні воєнного стану.

Так, у квітні 2023 р. в 12 громадах Львівській області стартував пілотний проєкт зі створення центрів з надання соціальних послуг найнезахищенішим верствам населення – внутрішнім переселенцям, літнім людям і особам з інвалідністю. Це стаціонарні центри – підрозділи територіальних центрів соціального обслуговування чи центрів надання соціальних послуг. У них зможуть одночасно проживати біля 20–30 осіб, яким надаватимуть необхідні соціальні послуги [3].

На наш погляд, зазначений проєкт зі створення центрів з надання соціальних послуг найнезахищенішим верствам населення доцільно розвивати й в інших регіонах країни, особливо де є значна кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), тобто людей, які були змушені залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків російської військової агресії проти України, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Як вже зазначалося в Україні актуальним є питання об'єктивної обмеженості державного бюджету для виконання історично та політично створених норм законодавства щодо соціального забезпечення тієї чи іншої категорії громадян. В українському законодавстві закріплено значна кількість соціальних гарантій, які не виконуються, а соціальні виплати не виплачуються, що породжує відповідні проблеми у системі соціального захисту держави.

І це при тому, що, наприклад, законотворча практика цивілізованих країн свідчить про те, що соціальна політика держав розробляється з урахуванням їх фінансової спроможності та згоди суспільств фінансувати окремі категорії населення відповідно до обставин, що виникають [10; 11].

Тобто потребує відповідної модернізації політико-соціальна платформа держави, зміна розуміння сутності та змісту системи соціального забезпечення у напрямку зміщення акценту з соціальних виплат на соціальні послуги.

Саме тому Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів розпочав роботу з напрацювання проєкту Соціального кодексу України, який має містити алгоритм реалізації соціальних прав і гарантій людини і громадянина, зокрема на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, а також механізм соціального захисту громадян, які потрапили у складні життєві обставини [11].

Соціальний кодекс України має враховувати міжнародні та європейські соціальні стандарти, у тому числі стандарти права на гідний рівень життя, стандарти соціального та пенсійного забезпечення тощо.

На думку керівника проєкту Ради Європи «Подальша підтримка розвитку соціальних прав людини в Україні» С. Мнацаканян, допомога має надаватися адресно особам, які знаходяться у складних життєвих обставинах, а не в залежності від категорії, яку людина отримала. І основна сума такої допомоги має збільшуватися, щоб її обсяг міг забезпечити нормальний рівень життя людини [11].

До речі, створення Соціального кодексу України також допоможе державі здійснити заходи загального характеру, передбачені рішеннями Європейського суду з прав людини, тобто у справах фізичних осіб проти України. Вищезазначене переформатування моделі соціальної політики держави може зупинити процес надходження судових рішень, як від ЄСПЛ, так і від національних судів, зобов'язання за якими не виконуються [9].

Відомо, що на соціальну сферу в Україні щорічно витрачається понад 700 млрд. грн. (субсидії, соціальні виплати, пенсійні виплати тощо), які складно відстежити, а тому до 10% всіх соціальних виплат є неефективними [8]. Наявність зазначених проблем спонукало Міністерство соціальної політики розробити і впровадити Єдину інформаційну систему соціальної сфери (ЄІССС), тобто значно спрощений і швидкий спосіб призначення, нарахування і виплати населенню соціальної допомоги та надання соціальних послуг шляхом автоматизації і централізації всіх процесів в соціальній сфері.

Робота над запуском системи розпочалася у травні 2021 р. і триває до сьогодні. Вже зараз завдяки ЄІССС чимало напрямків соціальної підтримки стають більш прозорими і доступними. У майбутньому система має охопити 100% процесів, і кожен громадянин отримає рівний доступ до соціального захисту без необхідності відвідувати кабінети чиновників з численними паперовими довідками [8].

З Єдиною інформаційною системою соціального захисту все стане набагато простіше, адже звернутися по соціальну допомогу можна навіть онлайн, а отримати виплати всього через 1–2 дні. Кількість спеціалістів, які займаються обробкою звернень, скорочена до 3 осіб. Крім того, діджиталізація процесу не потребує витрат паперу, адже можна зареєструвати звернення в Дії або у ЦНАП чи виконкомі територіальної громади.

Інтеграція ЄІССС з Дією забезпечила українців «єдиним вікном» та легким доступом до державної соціальної підтримки, коли немає потреби оформлювати та надавати численні довідки, адже все це можна зробити через особистий електронний кабінет.

Як наслідок, завдяки ЄІССС здійснюється прозорий, адресний розподіл коштів соціальної допомоги серед понад 6 млн. отримувачів. Централізований облік і контроль допомагає економити біля 11 млн. бюджетних коштів щороку, які раніше витрачалися через низьку ефективність процесів у сфері соціальних послуг. Впровадження Єдиної ін-

формаційної системи соціальної сфери спростило життя отримувачам, яким більше не потрібно чекати на соціальну допомогу 1–2 місяці, а оформлення допомоги тепер займає лише 1–2 дні [8].

Планується, що функціоналом Єдиної інформаційної системи соціальної сфери у 2023 р. буде охоплено більше 80% процесів, а орієнтовно за підсумками 2024 р. – 100% процесів в соціальній сфері.

На думку Міністра цифрової трансформації України Федорова М., запуск Єдиної інформаційної системи соціальної сфери в Україні дозволить заощадити до 11 млрд. грн. бюджетних коштів щороку [8].

Після остаточного впровадження системи планується перевести всі важливі соціальні допомоги і послуги в онлайн – на портал та застосунок Дія.

Таким чином, має стати реальністю єдина повноцінна інформаційна система для соціальної сфери, яка не лише систематизує та оптимізує соціальну роботу, але й значно спростить громадянам отримання різноманітних видів соціальної підтримки (усі процеси автоматизуються, усувається бюрократична тяганина, зводиться нанівець вплив «людського фактора» та корупційні зловживання). ЄІССС унеможливує різного роду помилки, зловживання та необґрунтовані соціальні виплати, які раніше могли призначатися у «ручному режимі».

Отже доцільно найближчими роками ввпровадити ЄІССС на території всієї України та перевести в онлайн-режим надання найбільш масових соціальних допомоги і соціальних послуг з одночасною їх оптимізацією.

Цифрова «Єдина інформаційна система соціальної сфери» має забезпечити доступність, прозорість, простоту отримання соціальних послуг та виплат бенефіціарами (зокрема військовослужбовцями, внутрішньо переміщеними особами, особами та сім'ями у складних життєвих обставинах, людьми з інвалідністю, ветеранами, пенсіонерами тощо) незалежно від місця реєстрації на всій території України.

Однак для подальшого розвитку та широкого впровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери необхідно створити основний і резервний Центри обробки даних (ЦОД), забезпечити техніко-технологічну їх роботу, а також прийняти на законодавчому рівні положення про Єдиний соціальний реєстр.

Слід зазначити, що у Верховній Раді України вже зареєстровано законопроект про Єдиний соціальний реєстр (ЄСР), який має об'єднати всіх отримувачів соціальної підтримки в одну базу даних, пришвидшити та оптимізувати процес призначення різних видів соціальних виплат населенню.

Єдиний соціальний реєстр – це централізована система для збору, обробки, зберігання та обліку електронних даних отримувачів соціальної підтримки, яка має об'єднати уніфіковані дані отримувачів усіх видів соціальної підтримки – послуг, допомог, субсидій тощо. Тобто кожна особа, яка потре-

бує або вже отримує соціальну підтримку від держави, матиме свою особову електронну справу, в якій буде вся інформація щодо соціальних виплат. ЄСР є центральним компонентом Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС), що належить до сфери управління Міністерства соціальної політики [4].

На наш погляд, ухвалення вищезазначеного законопроекту є надзвичайно важливим для ефективного продовження цифрової реформи соціальної сфери, тобто її подальшої діджиталізації (використання цифрових технологій) та надання проактивної спрямованості системі соціального захисту в Україні.

Важливим напрямом трансформації державної політики соціального захисту в сучасних умовах є всебічна інтеграція України з Європейським Союзом, результативність та ефективність якої залежить від досягнень України в імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [12], яка є дорожньою картою реформ, які проводяться в нашій державі та індикатором прогресу в наближенні до стандартів ЄС, в тому числі у соціальній сфері.

Загалом, протягом 2022 р. продовжувалася активна робота над імплементацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Так, Україна виконала 72% зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію, яка є важливим елементом інтеграції України до внутрішнього ринку Євросоюзу, а загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері «Соціальна політика та трудові відносини» за підсумками 2022 р. склав лише 54% (плюс 9% у порівнянні з 2021 р.) [5].

Тобто можна констатувати, що органи державної влади України за напрямом «Соціальна політика та трудові відносини» ще не повною мірою забезпечують імплементацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що потребує подальшої трансформації державної євроінтеграційної політики з метою забезпечення необхідного рівня соціального захисту населення в умовах існуючих викликів і загроз. Для цього на всіх рівнях публічного управління та адміністрування необхідно ґрунтовно проаналізувати висновки Звіту про виконання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом і врахувати рекомендації з метою подальшого впровадження порядку денного задекларованих реформ у соціальній сфері. Адже виконання Угоди про асоціацію з ЄС – це не лише процес внесення змін до існуючого законодавства в соціальній сфері, а формування нової державної політики соціального захисту України в умовах європейської інтеграції.

Висновки. Таким чином, існуючі виклики та загрози потребують відповідної трансформації державної політики соціального захисту в Україні з метою забезпечення відповідного рівня життя вразливих груп населення. Тільки подальша трансформація державної політики соціального захисту, модернізація системи надання соціальних послуг, її наближення до

стандартів ЄС дозволить вирішити існуючі проблеми та суперечності соціального характеру та сприятиме забезпеченню необхідного рівня життя соціально вразливого населення в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови країни, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Браславський Д. Що найбільше постраждало в Україні після вторгнення РФ: звіт Світового банку. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/shcho-naubilshe-postrazhdalo-ukrayini-pislya-1679593538.html>.

2. В Україні 7,1 млн. людей опинилися за межею бідності, – звіт Світового банку. URL: <https://rubryka.com/2023/05/01/v-ukrayini-7-1-mln-lyudej-opynyly-za-mezheyu-bidnosti-zvit-svitovogo-banku/>

3. В Україні з'являться центри соціального догляду. URL: <https://social.com.ua/soczzahyst/lyudy-z-invalidnistyu/v-ukrayini-zyavlyatsya-czentry-soczialnogo-doglyadu/>.

4. В Україні планують впровадити Єдиний соціальний реєстр: як вплине на отримувачів соцпідтримки. URL: https://enovosty.com/uk/news-ukr/news_society-ukr/full/2009-1909-v-ukraini-planuyut-vprovaditi-yedinij-socialnij-reyestr.

5. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2022 рік. К. 2023. 102 с. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf.

6. Левченко Д. У Харківській області найбільше людей долучилося до Армії відновлення. URL: <https://gwaramedia.com/u-harkivskij-oblasti-najbilshe-lyudej-doluchilosya-do-armii-vidnovlennya/>

7. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Соціальний захист». Липень 2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/social-protection.pdf>.

8. Реформи під час війни. Як Україна діджиталізує соціальну сферу. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/pensiji-ta-subsidiji-vnesut-do-yedinoji-informaciyoji-sistemi-ce-do-zaoshchadit-11-mlrd-grn-novini-50322277.html>.

9. Розпочалася робота над проєктом Соціального кодексу України. URL: <https://femida.ua/novyny/rozpochalasya-robota-nad-proektom-sotsialnogo-kodeksu-ukrayiny/>

10. Скурагівський В.А., Палій О.М. Основи соціальної політики: Навч. посіб. К. : МАУП, 2002. 200 с.

11. У Верховній Раді України взялися писати Соціальний кодекс. URL: <https://zib.com.ua/ua/151949.html>.

12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

References:

1. Braslavskiy D. What was most affected in Ukraine after the invasion of the Russian Federation: a report by the World Bank. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/shcho-naybilshe-postrazhdalo-ukrayini-pislya-1679593538.html>.
2. In Ukraine, 7.1 million people were below the poverty line, according to the World Bank report. URL: <https://rubryka.com/2023/05/01/v-ukrayini-7-1-mln-lyudej-opynylyya-za-mezheyu-bidnosti-zvit-svitovogo-banku/>.
3. Social care centers will appear in Ukraine. URL: <https://social.com.ua/soczzahyst/lyudy-z-invalidnistyu/v-ukrayini-zyavlyatsya-czentry-soczialnogo-doglyadu/>.
4. Ukraine plans to implement the Unified Social Register: how will it affect recipients of social assistance. URL: https://enovosty.com/uk/news-ukr/news_society-ukr/full/2009-1909-v-ukraini-planuyut-vprovaditi-yedinij-socialnij-reyestr.
5. Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU for 2022. K. 2023. 102 p. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.
6. Levchenko D. In the Kharkiv region, the largest number of people joined the Reconstruction Army. URL: <https://gwaramedia.com/u-harkivskij-oblasti-najbilshe-lyudej-doluchilosya-do-armii-vidnovlennya/>.
7. Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group "Social protection". July 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/social-protection.pdf>.
8. Reforms during the war. How Ukraine is digitizing the social sphere. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/pensiji-ta-subsidiji-vnesut-do-yedinoji-informaciyoji-sistemi-ce-do-zaoshchadit-11-mlrd-grn-novini-50322277.html>.
9. Work on the draft of the Social Code of Ukraine has begun. URL: <https://femida.ua/novyny/rozpochalasya-robotu-nad-proektom-sotsialnogo-kodeksu-ukrayiny/>.
10. Skurativskiy V.A., Palii O.M. Basics of social policy: Education. manual K.: MAUP, 2002. 200 p.
11. The Verkhovna Rada of Ukraine started writing the Social Code. URL: <https://zib.com.ua/ua/151949.html>.
12. Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part [Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

*Дзвінчук Д.І., д.філос.н., проф., ІПтаДУ І-ФНТУНіГ, заслужений працівник освіти України, м. Івано-Франківськ, ORCID: 0000-0002-6391-3822,
Лопушинський І.П., д.держ.упр., проф., І-ФНТУНіГ, заслужений працівник освіти України, м. Івано-Франківськ, ORCID: 0000-0002-7460-7476,
Гречаник Б.В., к.е.н., доц., І-ФНТУНіГ, м. Івано-Франківськ, ORCID: 0000-0002-0591-1001*

Dzvinchuk D., Director of the Institute of Humanitarian Training and Public Administration Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, doctor of philosophy, professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Ivano-Frankivsk,

Lopushynskiy I., Head of the Department of Public Management and Administration Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, doctor of science in public administration, professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Ivano-Frankivsk,

Hrechanyk B., Associate Professor of the Department of Public Management and Administration Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, candidate of economic sciences, associate professor, Ivano-Frankivsk

**ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА
ЯК ФОРСЕР РОЗВИНЕНОГО І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО
НА СВІТОВИХ РИНКАХ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ**

**CHAMBER OF COMMERCE
AS A FORCER OF DEVELOPED AND COMPETITIVE
ON WORLD MARKETS OF UKRAINIAN BUSINESS**

У статті розкривається роль Торгово-промислової палати України як форсера розвиненого і конкурентоспроможного на світових ринках українського бізнесу; показано, що торгово-промислові палати створюються з метою сприяння розвитку народного господарства та національної економіки, її інтеграції до світової господарської системи; з'ясовано, що до завдань торгово-промислових палат України належить сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, експорту українських товарів і послуг, подання практичної допомоги підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва; доведено, що торгово-промислові

палати слід розглядати як одну із найважливіших ланок у системі стимулювання розвитку підприємництва в Україні; показано, що з метою сприяння інвестиційній діяльності в сучасних умовах Торгово-промислова палата України вдається до таких ефективних кроків, як пошук потенційних міжнародних компаній – партнерів для реалізації спільних проєктів з українськими підприємствами та пошук міжнародних інвесторів, фондів для реалізації проєктів українських компаній; доведено, що зростання ролі Торгово-промислової палати та її регіональних представництв є актуальним питанням, вирішення якого набуває виняткового значення в умовах непростой економічної ситуації, спричиненої вторгненням РФ на суверенну територію України та, відповідно, – скороченням торговельно-економічних відносин нашої держави.

Ключові слова: національна економіка, Торгово-промислова палата, світові ринки, зовнішньоекономічні зв'язки, розвинутий і конкурентоспроможний вітчизняний бізнес.

The article reveals the role of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine as an enforcer of developed and competitive Ukrainian business on world markets; it is shown that chambers of commerce and industry are created with the aim of promoting the development of the national economy and the national economy, its integration into the world economic system; it was found out that the tasks of the chambers of commerce and industry of Ukraine include promoting the development of foreign economic relations, the export of Ukrainian goods and services, providing practical assistance to entrepreneurs in conducting trade and economic operations on the domestic and foreign markets, developing new forms of cooperation; it has been proven that the chambers of commerce and industry should be considered as one of the most important links in the system of stimulating the development of entrepreneurship in Ukraine; it is shown that in order to promote investment activity in modern conditions, the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine resorts to such effective steps as the search for potential international companies - partners for the implementation of joint projects with Ukrainian enterprises and the search for international investors, funds for the implementation of projects of Ukrainian companies; it has been proven that the growth of the role of the Chamber of Commerce and Industry and its regional offices is an urgent issue, the solution of which acquires exceptional importance in the conditions of a difficult economic situation caused by the invasion of the Russian Federation on the sovereign territory of Ukraine and, accordingly, the reduction of trade and economic relations of our state.

Keywords: national economy, Chamber of Commerce, world markets, foreign economic relations, developed and competitive domestic business.

Постановка проблеми. Розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України із зарубіжними країнами сприяють різні організації, водночас місце і участь Торгово-промислової палати України та її регіональних представництв важко переоцінити, оскільки розвиток підприємництва та підтримка підприємців, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність на місцях, – одне з пріоритетних завдань торгово-промислових палат [13]. Розвиток «па-

латівського» руху в незалежній Україні ознаменувався ухваленням 2 грудня 1997 року Закону «Про торгово-промислові палати в Україні» [12]. За роки свого існування система торгово-промислових палат довела свою ефективність у підтримці бізнесу. До регіональної структури торгово-промислових палат входять центральна ТПП України та 25 регіональних ТПП. Сьогодні система Палат об'єднує в своїх лавах близько 8 тис. членів. Понад 1000 представників бізнесу з усіх куточків нашої країни щодня отримують професійні консультації та допомогу експертів торгово-промислових палат в самих різних напрямках [10]. Торгово-промислова палата є органом недержавного управління зовнішньо-економічною діяльністю, що на основі делегування виконує окремі функції зовнішньо-економічної діяльності, а власні її функції щодо регулювання зовнішньо-економічної діяльності є продовженням реалізації державно-владних повноважень Кабінету Міністрів України та інших державних органів у зазначеній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом до проблеми діяльності торгово-промислових палат в Україні зверталися Александрова Б. В. (розглядає місце торгово-промислової палати України в системі чинників розвитку підприємництва [2], Александрова Б. В. та Т. В. Кальченко (вивчають торгово-промислову палату в системі економічних відносин України) [1], Возняковська К. А. (розглядає актуальні питання участі торгово-промислових палат у господарських відносинах [3] та особливості діяльності торгово-промислової палати в Україні [4]), Омельченко А. В. (описує систему та правовий статус суб'єктів недержавного управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні [8], розглядає правовий статус торгово-промислової палати України як суб'єкта недержавного управління зовнішньоекономічною діяльністю [6], досліджує правовий статус Українського національного комітету Міжнародної Торгової Палати як суб'єкта недержавного управління зовнішньоекономічною діяльністю [7]), Остроумова В. В. (описує Херсонську торгово-промислову палату як елемент інфраструктури підтримки підприємництва) [9], Рижкова Г. О. (аналізує підвищення ролі торгово-промислової палати в розвитку експортного потенціалу регіону) [13] та ін. Водночас ці та інші публікації опубліковано протягом 2011 – 2015 років, відтак – у них не розкриваються питання діяльності Торгово-промислової палати України та її регіональних представництв упродовж останніх років.

Постановка завдання. Саме тому метою нашої статті й стало висвітлення діяльності Торгово-промислової палати України та її регіональних представництв за останні роки, особливо в період повномасштабного вторгнення російського війська на суверенну територію Української держави.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України від 2 грудня 1997 року № 671/97-ВР «Про торгово-промислові палати» [12]

«торгово-промислова палата є недержавною неприбутковою самоврядною організацією, яка об'єднує юридичних осіб, які створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання» [12].

Торгово-промислові палати створюються з метою сприяння розвитку народного господарства та національної економіки, її інтеграції у світову господарську систему, формуванню сучасних промислової, фінансової і торговельної інфраструктур, створенню сприятливих умов для підприємницької діяльності, усебічному розвитку всіх видів підприємництва, не заборонених законодавством України, науково-технічних і торговельних зв'язків між українськими підприємцями та підприємцями зарубіжних країн [12].

Статут Торгово-промислової палати України, затверджений З'їздом Торгово-промислової палати України від 27 травня 2010 року, окрім закріпленого в Законі [12], містить положення про те, що Торгово-промислова палата «здійснює представницькі функції як в Україні, так і за її межами» [14]. Організаційна структура ТПП наведена на рис. 1.

Загальна стратегія системи Торгово-промислової палати України на 2020 – 2025 роки [5] закріплює відповідні місію, візію (бачення) та цінності.

Місія ТПП України. Система Торгово-промислових палат в Україні забезпечує сприятливе бізнес-середовище в Україні, створює та розширює можливості розвитку бізнесу через відкриття нових ринків для вітчизняного експорту, сприяння динамічній інтернаціоналізації українського бізнесу та активну інтеграцію в світову економіку, вдосконалення інституційного середовища в процесі діалогу бізнесу та влади, а також надання послуг, затребуваних бізнесом.

Візія (бачення) ТПП України. Система торгово-промислових палат в Україні – найбільша регіонально розгалужена незалежна членська та експертна організація, з високим рівнем корпоративної культури, шанована в Україні та світі, об'єднує висококваліфікованих співробітників та експертів, які із задоволенням співпрацюють задля реалізації окресленої місії.

Цінності ТПП України. 1. *Гармонія.* Ми діємо так, щоб одночасно враховувати інтереси всіх сторін, зацікавлених у процвітанні Палати. 2. *Довіра.* Ми діємо так, щоб формувати довіру до системи ТПП в Україні на національному та міжнародному рівнях як надійної, незалежної, третейської організації. 3. Ми збираємо, зберігаємо, цінуємо і примножуємо знання. 5. *Ефективність.* Ми орієнтовані на результат, бо цінуємо час як свій, так і партнерів. 6. *Члени ТПП, клієнти та інші стейкхолдери.* Ми прагнемо до перевершення очікувань членів ТПП, клієнтів та інших стейкхолдерів. 7. *Команда.* Кожен член команди відповідає за загальний результат. Ми відкриті до співпраці, допомагаємо і підтримуємо один одного [9].

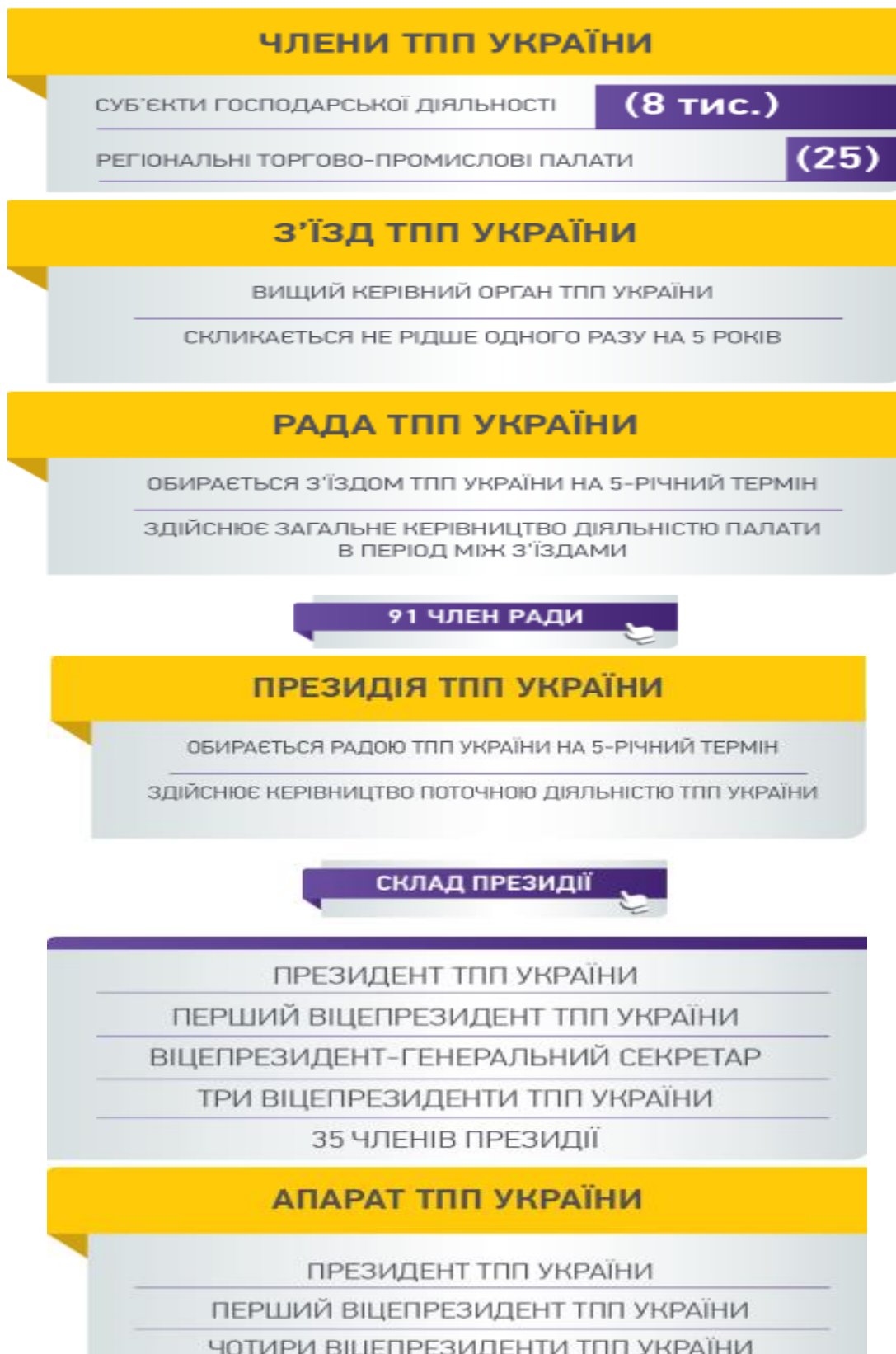

Рис. 1. Організаційна структура ТПП
Джерело: [9]

До завдань торгово-промислових палат України, зокрема, належать: сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, експорту українських товарів і послуг, подання практичної допомоги підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва; представлення інтересів членів палати з питань господарської діяльності як в Україні, так і за її межами; участь в організації в Україні та за кордоном професійного навчання і стажування фахівців – громадян України з питань підприємництва, розвитку конкуренції, а також у розробленні та реалізації державних і міждержавних програм у цій галузі; надання довідково-інформаційних послуг, основних відомостей, що не є комерційною таємницею, про діяльність українських підприємців і підприємців зарубіжних країн згідно з національним законодавством, сприяння поширенню, зокрема через медіа, знань про економіку і науково-технічні досягнення, законодавство, звичаї та правила торгівлі в Україні і зарубіжних країнах, можливості зовнішньоекономічного співробітництва українських підприємців; надання послуг для здійснення комерційної діяльності іноземним фірмам та організаціям; установа і розвиток зв'язків з іноземними підприємцями, а також організаціями, що об'єднують або представляють їх, участь у роботі міжнародних неурядових організацій та інших спільних організацій [12].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 1 квітня 1999 р. № 529 «Про підтримку діяльності торгово-промислових палат» [11] центральним органам виконавчої влади було доручено співпрацювати з Торгово-промисловою палатою України під час розроблення проєктів нормативно-правових актів і державних програм, а також у забезпеченні участі України в роботі міжнародних організацій [11]. Крім того, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям Урядом було доручено сприяти регіональним торгово-промисловим палатам у виконанні ними статутних завдань, залучати їх до підготовки проєктів нормативно-правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність, а також до розроблення і реалізації програм розвитку економіки регіонів [11].

У зв'язку з цим торгово-промислові палати слід розглядати як одну із найважливіших ланок у системі стимулювання розвитку підприємництва в Україні, і тому є справедливим твердження, що від їх активності залежать темпи зростання економіки країни та імідж держави на світовому ринку [13].

Палати надають практичну допомогу підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, сприяють розвитку експорту українських товарів та послуг, для чого надають своїм членам широкий спектр професійних послуг, у тому числі консультаційних, з питань зовнішньої торгівлі та оцінки ринків, проводять не-

залежну експертизу товарів, здійснюють оцінку рухомого і нерухомого майна, нематеріальних активів, надають послуги з штрихового кодування товарів, патентно-ліцензійні послуги, оформляють документацію з метою забезпечення захисту прав на інтелектуальну власність тощо. Палати надають українським та іноземним підприємцям ділову та юридичну інформацію, організовують семінари, конференції, виставки в Україні і за кордоном, забезпечують ділові переговори з економічних питань [10].

Торгово-промислова палата України уповноважена видавати сертифікати про походження товарів і карнети АТА (єдиний міжнародний митний документ, що приймається митними органами країн-учасниць Конвенції про карнет АТА, укладеної в Брюсселі 6 грудня 1961 року під егідою Ради митного співробітництва, як митна декларація й водночас як міжнародна гарантія покриття сум ввізного мита і податків згідно з національним законодавством країни ввезення/транзиту в разі порушення режиму тимчасового ввезення – *авт.*), засвідчувати обставини форс-мажору, а також торговельні та портові звичаї, заведені в Україні. На базі Торгово-промислової палати України діють Міжнародний комерційний арбітражний суд, що отримав широке визнання в світі, Морська арбітражна комісія, Третейський арбітражний суд [10].

При Палаті функціонують галузеві комітети підприємців, які проводять незалежну експертизу нормативно-правових актів, що регулюють підприємницьку та зовнішньоекономічну діяльність, а також експертизу з питань, що стосуються прав та інтересів підприємців, готують від імені членів Палати пропозиції органам державної влади щодо їх вдосконалення.

85% членів Палати - малий і середній бізнес, 15% – великі компанії, у тому числі ВАТ «Укрнафта», ВАТ «Запоріжсталь», ТОВ «Метінвест Холдинг», ВАТ «Турбоатом», АТ «Мотор-Січ», ДП «Антонов» та інші. Серед членської спільноти Палати – понад 60 бізнес-асоціацій країни: Українська асоціація якості, Українська асоціація підприємств легкої промисловості «Укрлепром», Асоціація турецького бізнесу в Україні TUID [10].

Торгово-промислова палата – організація, що успішно поєднує в своїй діяльності традиції та інновації. Торгово-промислова палата України є членом Міжнародної торгової палати і Всесвітньої федерації палат, Асоціації торгово-промислових палат Європи [10].

Торгово-промислова палата України має своїх 70 представників у 56 країнах світу, організацією підписано 174 міжнародних угоди про співпрацю з іноземними партнерськими організаціями, Палата виступає засновником і координатором 45 двосторонніх ділових рад [10].

З метою сприяння інвестиційній діяльності в сучасних умовах Торгово-промислова палата України вдається до таких кроків: пошуку потенційних міжнародних компаній – партнерів для реалізації спільних проєктів з

українськими підприємствами; пошуку міжнародних інвесторів, фондів для реалізації проєктів українських компаній; аналізу ринків товарів та послуг за певним напрямком; аналізу законодавства у відповідному сегменті ринку; підготовки проєктних пропозицій (презентації проєктів та компаній, інвестиційні пропозиції, пропозиції з продажу бізнесу, підготовка бізнес-планів); допомоги міжнародним компаніям щодо пошуку актуальних інвестиційних проєктів від українських компаній; допомоги міжнародним компаніям щодо аналізу ринку України щодо конкретних секторів; організації зустрічей міжнародних компаній з українськими підприємствами, органами державної та регіональної влади; надання юридичних консультацій щодо організації бізнесу в Україні, реєстрації компаній, реєстрації іноземних інвестицій, системи оподаткування; повного супроводу міжнародної компанії на території України (реалізація проєктів під ключ); організації тематичних конференцій, бізнес-форумів, B2B, B2G, презентації українських та міжнародних компаній по всій території України, у кожному регіоні тощо [10].

Щодо проєктної діяльності, до компетенцій Торгово-промислової палати належить: ведення реєстру відкритих та актуальних програм, проєктів, тендерів та колів по підтримці бізнесу та підприємництва від міжнародних організацій на території України; надання консультативної підтримки щодо участі українських компаній та організацій у програмах та проєктах з підтримки бізнесу; аналіз проєктних пропозицій українських підприємств/компаній для їх участі у програмах та проєктах підтримки бізнесу від міжнародних організацій; комплексний супровід щодо підготовки, подачі та дальшої реалізації проєктних пропозицій від українських компаній; надання допомоги в пошуку потенційних партнерів (у тому числі міжнародних) для українських компаній/організацій у створенні Консорціумів для їх спільної участі в проєктах та програмах; надання допомоги міжнародним організаціям та компаніям щодо спільної реалізації проєктів та програм на території України та за її межами (як субконтрактора) [10].

Торгово-промислова палата України, ураховуючи надзвичайно складну ситуацію, з якою зіткнулася наша країна, через вторгнення російського війська на суверенну українську територію, ухвалила рішення спростити процедуру засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). З метою позбавлення обов'язкового звернення до Торгово-промислової палати України та уповноважених нею регіональних представництв і підготовки пакету документів у період дії введеного Президентом України воєнного стану, на сайті Торгово-промислової палати України вже 28 лютого 2022 року було розміщено загальний офіційний лист Торгово-промислової палати України щодо засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). Такий підхід дав можливість у разі потреби роздруковувати відповідне підтвердження всім, кого це стосується. Цей

лист, особа, яка порушує свої зобов'язання, у зв'язку із обставинами, пов'язаними із військовою агресією Російської Федерації проти України, у період дії введеного Президентом України воєнного стану, має право долучати до свого повідомлення про форс-мажорні обставини, що унеможливили виконання зобов'язань за умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів у встановлений термін для можливості обґрунтованого перенесення строків виконання зобов'язань та вирішення спірних питань мирним шляхом [10].

При цьому, у разі потреби, сторона, що порушила свої зобов'язання в період дії форс-мажорних обставин, також має право звертатися до Торгово-промислової палати України та уповноважених нею регіональних представництв за отриманням відповідного Сертифіката, дотримуючись порядку встановленого Регламентом за кожним зобов'язанням окремо [10].

Висновки. Отже, основними завданнями Торгово-промислової палати України є організація роботи в самому офісі та системі регіональних торгово-промислових палат зі сприяння зростанню національної економіки, інвестиційної привабливості України та її регіонів, включаючи роботу, скеровану на розвиток належного інвестиційного клімату на національному та регіональному рівнях, збільшення обсягів залучених інвестицій в економіку країни та її регіони. Зростання ролі Торгово-промислової палати та її регіональних представництв є актуальним питанням, вирішення якого набуває великого значення в умовах непростої економічної ситуації, що склалася в результаті агресії Російської Федерації та скорочення торговельно-економічних відносин.

Список використаних джерел:

1. Александрова Б.В., Кальченко Т.В. Торгово-промислова палата в системі економічних відносин України // Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету. 2014. Вип. 44. С. 16-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VzKipu_2014_44_6.

2. Александрова Б.В. Торгово-промислова палата України в системі факторів розвитку підприємництва // Академічний огляд. 2015. № 1. С. 35-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2015_1_7.

3. Возняковська К.А. Актуальні питання участі торгово-промислових палат у господарських відносинах // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2015, №15. Т.2. С. 8-10. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc15/part_2/4.pdf.

4. Возняковська К.А. Особливості діяльності торгово-промислової палати в Україні. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11718/Voznakovska%20%D0%A2%D0%BE%D0%BC%202_2017-53.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

5. Загальна стратегія системи Торгово-промислової палати України на 2020 – 2025 роки. URL:

<https://ucci.org.ua/uploads/files/5ed4be843db52894381042.pdf>.

6. Омельченко А. Правовий статус торгово-промислової палати України як суб'єкта недержавного управління зовнішньоекономічною діяльністю // Економіка і право, 2013. № 8. С. 71-76. URL: file:///C:/Users/Administrator/Desktop/urykr_2013_8_14.pdf.

7. Омельченко А.В. Правовий статус Українського національного комітету Міжнародної Торгової Палати як суб'єкта недержавного управління зовнішньоекономічною діяльністю // Адвокат. 2013. № 6. С. 29-31.

8. Омельченко А.В. Система та правовий статус суб'єктів недержавного управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні // Адвокат. 2011. № 5. С. 24-28.

9. Остроумова В.В. Херсонська торгово-промислова палата як елемент інфраструктури підтримки підприємництва // Бізнес Інформ. 2015. № 11. С. 272-276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_11_45.

10. Офіційний сайт Торгово-промислової палати України. URL: <https://ucci.org.ua/about>.

11. Про підтримку діяльності торгово-промислових палат: постанова Кабінету Міністрів України від 1 квітня 1999 р. № 529. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/529-99-%D0%BF#Text>.

12. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 2 грудня 1997 року № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

13. Рижкова Г.О. Про підвищення ролі торгово-промислової палати у розвитку експортного потенціалу регіону. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2018/2/6.pdf>.

14. Статут Торгово-промислової палати України, затверджений 3'їздом Торгово-промислової палати України від 27 травня 2010 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/rada-beb/15%20%20Torhovo-promyslova%20pala/statut-tppu.pdf>.

References:

1. Aleksandrova B. V. Torhovo-promyslova palata v systemi ekonomichnykh vidnosyn Ukrainy [Elektronnyi resurs] / B. V. Aleksandrova, T. V. Kalchenko // Uchenye zapysky Krymskoho ynzhenerno-pedahohycheskoho unyversyteta. - 2014. - Выр. 44. - С. 16-20. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VzKipu_2014_44_6 (data zvernennia - 16.02.2024).

2. Aleksandrova B. V. Torhovo-promyslova palata Ukrainy v systemi faktoriv rozvytku pidpriemnytstva [Elektronnyi resurs] / B. V. Aleksandrova // Akademychnyi ohliad. - 2015. - № 1. - С. 35-43. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2015_1_7 (data zvernennia - 16.02.2024).

3. Vozniakovska K. A. Aktualni pytannia uchasti torhovo-promyslovykh palat u hospodarskykh vidnosynakh // Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho unyversytetu. Ser.: Yurysprudentsiia. 2015, №15. Т.2. С. 8-10. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc15/part_2/4.pdf (data

zvernennia - 16.02.2024).

4. Vozniakovska K.A. Osoblyvosti diialnosti torhovo-promyslovoi palaty v Ukraini. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11718/Voznakovska%20%D0%A2%D0%BE%D0%BC%20_2017-53.pdf?sequence=1&isAllowed=y (data zvernennia – 16.02.2024).

5. Zahalna stratehiia systemy Torhovo-promyslovoi palaty Ukrainy na 2020 – 2025 roky. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/5ed4be843db52894381042.pdf> (data zvernennia - 16.02.2024).

6. Omelchenko A. Pravovy status torhovo-promyslovoi palaty Ukrainy yak subiekta nederzhavnoho upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu// Ekonomika i pravo, 2013. № 8. S. 71-76. URL: file:///C:/Users/Administrator/Desktop/urykr_2013_8_14.pdf (data zvernennia - 16.02.2024).

7. Omelchenko, A. V. Pravovy status Ukrainskoho natsionalnogo komitetu Mizhnarodnoi Torhovo Palaty yak subiekta nederzhavnoho upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu [Tekst] / A. V. Omelchenko // Advokat. – 2013. – № 6. – S. 29-31.

8. Omelchenko A. V. Systema ta pravovy status subiektiv nederzhavnoho upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu v Ukraini [Tekst] / A. V. Omelchenko // Advokat. – 2011. – № 5. – S. 24-28.

9. Ostroumova V. V. Khersonska torhovo-promyslova palata yak element infrastruktury pidtrymky pidpriemnytstva [Elektronnyi resurs] / V. V. Ostroumova // Biznes Inform. - 2015. - № 11. - S. 272-276. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_11_45 (data zvernennia - 16.02.2024).

10. Ofitsiinyi sait Torhovo-promyslovoi palaty Ukrainy. URL: <https://ucci.org.ua/about> (data zvernennia - 16.02.2024).

11. Pro pidtrymku diialnosti torhovo-promyslovykh palat: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 kvitnia 1999 r. № 529. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/529-99-%D0%BF#Text> (data zvernennia – 16.02.2024).

12. Pro torhovo-promyslovi palaty v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 2 hrudnia 1997 roku № 671/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia – 16.02.2024).

13. Ryzhkova H.O. Pro pidvyshchennia roli torhovo-promyslovoi palaty u rozvytku eksportnoho potentsialu rehionu. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2018/2/6.pdf> (data zvernennia - 16.02.2024).

14. Statut Torhovo-promyslovoi palaty Ukrainy, zatverdzhenyi Zizdom Torhovo-promyslovoi palaty Ukrainy vid 27 travnia 2010 roku. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/rada-beb/15%20%20Torhovo-promyslova%20pala/statut-tppu.pdf> (data zvernennia - 16.02.2024).

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-12

УДК 329.09.5(477)

*Домбровський Л.В., головний судовий експерт у науково-експертному центрі МВС, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-2217-332X*

Dombrovskiy L., chief forensic expert at the Scientific and Expert Center of the Ministry of Internal Affairs, Kharkiv

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

INFORMATION SECURITY OF THE STATE IN THE NATIONAL SECURITY SYSTEM OF UKRAINE

У статті досліджуються інформаційні ризики в системі національної безпеки. Сьогоднішні виклики і ризики в інформаційній сфері примушують шукати нові взаємозв'язки між галузями для підвищення якості життя і зниження інформаційних загроз. Представлені інформаційні загрози вимагають ідентифікації і нівеляції в майбутньому при виникненні подібних зовнішніх обмежень. У статті розкривається роль і місце інформаційної безпеки в системі національної безпеки країни. У цій роботі розглядаються основні поняття інформаційної безпеки в системі забезпечення національної безпеки України, а також види загроз інформаційної безпеки, методи і засоби боротьби з цими загрозами. У цій статті проаналізована проблема правового забезпечення інформаційної безпеки. Визначено, що інформаційна політика України є регулятором публічних і приватних правовідносин, за допомогою чого реалізуються стратегічні завдання держави. Інформаційна безпека, як вид національної безпеки, своєю регуляторною дією пронизує усе різноманіття громадських стосунків, що виникають в процесі життєдіяльності людини і держави. З цього виходить, що законодавцем повинне проводитися вдосконалення не лише норм публічно-правового характеру, що містять приписи і заборони, але і приватноправових норм, конструкція яких ґрунтується на дозволенному (диспозитивному) регулюванні.

Ключові слова: *національна безпека, інформаційна безпека, цифровізація, загрози безпеки, ризики, стратегія безпеки, інформаційний захист, державна політика, державне управління.*

The article examines information risks in the national security system. Today's challenges and risks in the information field force us to look for new interrelationships between industries to improve the quality of life and reduce information threats. The presented information threats require identification and leveling in the future when similar external restrictions arise. The article reveals the role and place of information security in the country's national security system. This work examines the main con-

cepts of information security in the system of ensuring national security of Ukraine, as well as types of threats to information security, methods and means of combating these threats. This article analyzes the problem of legal provision of information security. It was determined that the information policy of Ukraine is a regulator of public and private legal relations, with the help of which the strategic tasks of the state are implemented. Information security, as a type of national security, with its regulatory action permeates all the diversity of public relations that arise in the course of the life of a person and the state. From this it follows that the legislator should improve not only the norms of a public-law nature, which contain prescriptions and prohibitions, but also private-law norms, the construction of which is based on permitted (dispositive) regulation.

Keywords: national security, information security, digitalization, security threats, risks, security strategy, information protection, state policy, public administration.

Постановка проблеми. Інтенсивність глобалізаційних процесів у світі, утвердження позицій транснаціональних корпорацій, їх політичних, економічних, інформаційних систем зумовлюють кожену державу світу, у тому числі й Україну, створювати власний інформаційний простір, який був би спроможний інтегруватися та взаємодіяти з інформаційними системами інших країн і міжнародними утвореннями, мати надійну систему захисту. Тому нині кожна країна світу одним зі своїх пріоритетних завдань установлює гарантування та забезпечення інформаційної безпеки особи, суспільства й держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вирішенню проблеми інформаційної безпеки держави присвячені чисельні роботи як вітчизняних, так і закордонних науковців. Серед зарубіжних вчених вагомий внесок у дослідження питань інформаційної безпеки внесли: П. Друкер, Г. Кіссінджер, Ч. Флавін. Серед сучасних вітчизняних дослідників хотілося б відзначити праці: О.В. Адамчука, Г.А. Атаманова, О.І. Барановського, А.Ю. Берко, О.В. Глазової, В.М. Грубова, В.В. Домарьова, В.Б. Дудикевича, В.В. Карасюка, О.О. Левіна, О.С. Олексюка, М.А. Судейко, І.О. Трубіна тощо. Однак попри вагомий внесок даних учених, враховуючи постійний вплив зовнішніх та внутрішніх чинників, доцільним є детальніший розгляд питань розвитку інформаційної безпеки як пріоритетного складника національної безпеки України.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження інформаційної безпеки держави через з'ясування сутності інформаційного захисту людини, суспільства, держави як важливої складової частини національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і підвищення вірогідності виникнення загроз в умовах інформаційного розвитку суспільства набуває актуальність проблема інформаційної безпеки в забезпеченні національної безпеки держави. Не випадково, що законодавець оперативно реагує на виклики, що виникають в цій

сфері. Згідно Стратегії національної безпеки України, інформаційній безпеці приділена особлива увага в системі національної безпеки, оскільки інформаційні технології, що швидко розвиваються, сприяють появі нових викликів і загроз. Зважаючи на це посилюється роль інформаційної безпеки в системі національної безпеки. В той же час національна безпека є безпекою як населення, що проживає на території країни, так і влади, і довілля в цілому. Усе це свідчить про багатоаспектний характер національної безпеки.

Отже, прийняті документи стратегічного планування свідчать про зміцнення суверенітету держави в інформаційному полі, які мають важливе значення в побудові інформаційної системи. У науковій літературі одногласно зроблений висновок про значущість Стратегії національної безпеки України для гарантії захисту прав і свобод громадян в області забезпечення безпеки. У цьому нормативно-правовому акті поняття безпека розглядається в широкому сенсі і включає державну, економічну, інформаційну, громадську, екологічну і інші види безпеки. При цьому в Стратегії національної безпеки України надається особливе значення саме інформаційної безпеки. Обумовлено це тим, що в умовах глобальної цифрової трансформації зростають випадки використання інформаційної зброї.

У той же час, О.О. Фролова справедливо відмічає що, поняття «Інформаційна безпека» є складним явищем, вищезгадану дефініцію слід розглядати як самостійний наднаціональний вид загальної безпеки, оскільки на сьогодні інформаційне право зачіпає усі сфери громадського життя і забезпечує розвиток держави в цілому [9].

На наш погляд, така позиція могла б мати під собою міцніше обґрунтування, якби держави прагнули до забезпечення загальної міжнародної інформаційної безпеки. Стратегічні документи зарубіжних країн переважно піклуються про власний інформаційний суверенітет.

Інформаційна безпека інших держав частенько турбує інших учасників геополітичної боротьби лише в тій мірі, в якій інформаційні загрози, що зачіпають інтереси однієї держави, можуть зачепити національні інтереси іншої держави. Подібна ситуація можлива при тісній інтеграційній співпраці між країнами, яка припускає взаємний захист секретної інформації. Побудовування партнерських і союзницьких стосунків припускає і взаємну відповідальність за інформаційну захищеність кожного з учасників інтеграційного об'єднання.

В той же час слід зазначити, що в публічному управлінні правове регулювання питань інформаційної безпеки відображається в Доктрині інформаційної безпеки України. Цей нормативно-правовий акт регулює частину громадських стосунків в інформаційній сфері, завдяки яким демонструється захищеність держави в інформаційній сфері і визначається подальше вдосконалення правових інститутів з метою балансування інтересів особи, суспільства і держави в інформаційному середовищі [1; 10].

Особливо увага в науці публічного управління віднесена питанням стану правового забезпечення інформаційної підгалузі права, так відповідно до Доктрин інформаційної безпеки України можна виділити наступні особливості національних інтересів :

- 1) прозорість і транспарентність діяльності держави в інформаційній сфері;
- 2) гарантія захисту конституційних прав і свобод громадян, що стосуються інформаційної безпеки;
- 3) взаємне і погоджене функціонування держави і громадянського суспільства, у тому числі у рамках зміцнення моральних цінностей суспільства;
- 4) забезпечення належного функціонування інформаційної інфраструктури як у разі безпосереднього впливу інформаційних загроз, так і в період стабільної мирної обстановки в країні;
- 5) стимулювання науково-технічного прогресу і розвитку економічних галузей, сприяючих забезпеченню інформаційної безпеки;
- 6) інтеграційна взаємодія з іншими країнами для забезпечення міжнародної інформаційної безпеки і стратегічної стабільності [4].

Національні інтереси у сфері інформаційної безпеки є загальними орієнтирами для органів публічної влади на яких покладена роль нейтралізатора інформаційних загроз і конфліктів. Закріплений в документах стратегічного планування перелік національних інтересів є правовим фундаментом, на якому стоїть уся система національної безпеки.

Забезпечення інформаційної безпеки є невід'ємним процесом реалізації системи національної безпеки. Основними функціями системи забезпечення інформаційної безпеки є:

- попереджувальна: здійснення комплексу заходів, спрямованих на попередження та нейтралізацію загроз;
- прогностична: прогнозування та ідентифікація внутрішніх і зовнішніх загроз;
- управлінська: створення умов та можливостей для ефективного управління інформаційними ресурсами. Інформаційна безпека держави багато в чому залежить від загального фінансово-економічного стану та політики, що проводиться в державі.

Серед завдань, які повинні виконувати суб'єкти системи забезпечення інформаційної безпеки слід виділити такі:

- виявлення чинників, ризиків і загроз інформаційній безпеці;
- визначення індикаторів інформаційної безпеки і порівняння їх з граничною межею;
- розробка системи моніторингу, що включатиме спостереження, збирання, обробку, зберігання і аналіз інформації щодо стану інформаційної безпеки держави;

- розробка заходів, спрямованих на зміцнення інформаційної безпеки держави [3, с. 97].

У аспекті правового регулювання стосунків у сфері національної безпеки можна виділити наступні цілі: врегулювання громадських стосунків, які склалися між суб'єктами з питань національної безпеки і створення умов для досягнення оптимального рівня безпеки в політичних, правових, військових, інформаційних і соціально-економічних сферах. На наш погляд, ці цілі спрямовані на реалізацію конституційних норм, виконання яких неможливе без застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Таким чином, продемонстроване смислове розуміння дозволяє розглядати національну і інформаційну безпеку як певне громадське благо, цінність якого нестримно підвищується за умови погодженої взаємодії не лише органів публічної влади, але і громадянського суспільства. Отже, стан інформаційної безпеки залежить не лише від діяльності законодавця, але і від правомірної і відповідальної поведінки громадян і організацій.

З позиції поставлених питань слід особливо відмітити конституційні перетворення. Відповідно до норм Конституції України, до відання держави віднесені питання інформації, інформаційних технологій і зв'язку, а також забезпечення безпеки особи, суспільства і держави при використанні інформаційних і комп'ютерних технологій. Як відмічає В. В. Карасюк розширення предметів, які входять ведення держави, за результатами поправок в Конституцію України, пов'язано зі збільшенням кількості користувачів в інформаційному середовищі, частина з яких інформаційні технології використовуються для протиправних дій. Таким чином, розширення повноважень держави в регулюванні громадських стосунків в цій сфері пов'язані з соціально-економічними передумовами. У той же час, потрібно відмітити, що надання практично усіх видів послуг за допомогою мережі Інтернет вже давно стало реальністю, як і необхідність технологічного, а також юридичного захисту цифрових даних. Так, у Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» зазначається, що реалізація Концепції дасть змогу: підвищити ефективність державного управління у результаті спрощення управлінських процедур, скорочення адміністративних витрат, застосування сучасних методів державного управління; підвищити якість адміністративних послуг та їх доступність; забезпечити здійснення контролю за ефективністю діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечити високий ступінь доступності інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, надання можливості громадянам та громадським організаціям безпосередньо брати участь у процесах підготовки проектів рішень, що приймаються на всіх рівнях державного управління; зменшити рівень корупції та тінізації

економіки; досягти якісно нового рівня управління державою і суспільством у цілому, а також зміцнити довіру до інститутів держави [7].

Важливо відмітити, що зобов'язання держави по вжиттю заходів, які направлені на підтримку світу в цілях забезпечення національної безпеки, можуть розглядатися як конституційно-правова гарантія суверенітету, цілісності і невтручання у внутрішні і зовнішні справи, відмітимо, що законодавчі акти строго відповідають документам стратегічного планування. Як справедливо відмічають С.В. Белаї С.В., Д.М. Корнієнко, актуальність дослідження питань правового регулювання правовідносин в інформаційній сфері визначаються появою нових конституційних гарантій забезпечення інформаційної безпеки [2, с. 120].

Якщо звернути увагу на окремі норми підзаконних актів в області розвитку інформаційного суспільства, то можна зробити висновок, що положення вищезгаданого нормативного акту порушують питання не лише інформаційної безпеки, економічного розвитку і модернізації у сфері оборони, але і нові правовідносини, що виникають в процесі пошуку, збору і зберігання інформації. Згідно Стратегій національної безпеки України однією з основних цілей державної безпеки являється створення належних умов використання інформаційних технологій. Зважаючи на це удосконалюється нинішнє законодавство. На думку О.О. Золотар вдосконалення правового регулювання інформаційної безпеки повинне мати системний, комплексний характер, усуваючи неоднозначність ключових понять і їх дефініцій [5, с. 187]. Варто погодитися з цим твердженням, оскільки фундаментальні порушення в понятійно-категоріальному апараті багаті порушення одноманітності судової практики зважаючи на неможливість встановлення істинного сенсу правових норм, що суперечать один одному.

Таким чином, з аналізу Закону України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» витікає, що істотним чинником розвитку національної політики держави виступає інформаційна складова. Для підтвердження цієї позиції можна привести слова Г. О. Сацук, який в своєму дослідженні відмічав, що роль інформаційної безпеки і її місце в системі національної безпеки визначається державною інформаційною політикою, яка нерозривно взаємодіє державною політикою забезпечення національної безпеки країни через систему інформаційної безпеки, де остання виступає важливою сполучною ланкою усіх основних компонентів державної політики в єдине ціле» [8].

Висновки. Інформаційна політика України є регулятором публічних і приватних правовідносин, за допомогою чого реалізуються стратегічні завдання держави. Інформаційна безпека, як вид національної безпеки, своєю регуляторною дією пронизує усе різноманіття громадських стосунків, що виникають в процесі життєдіяльності людини і держави. З цього виходить, що законодавцем повинне проводитися вдосконалення не лише норм пуб-

лічно-правового характеру, що містять приписи і заборони, але і приватно-правових норм, конструкція яких ґрунтується на дозволенному (диспозитивному) регулюванні.

Глобальна цифровізація усіх сфер життєдіяльності і поступальна побудова інформаційного суспільства, незважаючи на усі переваги і зручності, ставлять проблему забезпечення інформаційної безпеки усіх учасників інформаційних стосунків. Ефективні заходи інформаційної безпеки здатні забезпечити законність і правопорядок в суспільстві. З цієї причини вивчення питань інформаційної безпеки як компоненти національної безпеки дуже актуально.

Список використаних джерел:

1. Асанова А. А. Електронний уряд як дійовий механізм взаємодії і форма співпраці держави та громадян в інформаційному суспільстві / А. А. Асанова // Державне управління. – 2016. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/TEKNOLOGIYA/03-ASANOVA.pdf>.

2. Бєлай С.В., Корнієнко Д.М. Інформаційна безпека сьогодення – невід’ємна складова воєнної безпеки. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави. Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2018. 408 с.

3. Бондаренко Р. В., Михальчук В. М. Інформаційна безпека держави. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 5. С. 95–101

4. Доктрина інформаційної безпеки України : затверджено Указом Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>.

5. Золотар О.О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика : монографія. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 446 с.

6. Інформаційні загрози та комунікативна інфраструктура в державному секторі: монографія. Домбровська С.М., Помаза-Пономаренко А.Л., Крюков О.І., Порока С.Г. Харків: НУЦЗУ, 2024. 244 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19990>.

7. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 № 2250-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>.

8. Сащук Г.О. Інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки. URL: http://journ.univ.kiev.ua/trk/publikacii/satshuk_publ.php/.

9. Фролова О.М. Роль ООН в системі міжнародної інформаційної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/3468/3140.

10. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

Reference:

1. Asanova A. A. Elektronnyi uriad yak diiovyi mekhanizm vzaiemodii i forma spivpratsi derzhavy ta hromadian v informatsiinomu suspilstvi / A. A. Asanova // Derzhavne upravlinnia. – 2016. – № 1 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/TEKNOLOGIYA/03-ASANOVA.pdf>.

2. Bielai S.V., Korniienko D.M. Informatsiina bezpeka sohodennia – nevidiemna skladova voiennoi bezpeky. Aktualni problemy upravlinnia informatsiinoiu bezpekoiu derzhavy. Kyiv : Natsionalna akademiia Sluzhby bezpeky Ukrainy, 2018. 408 s.

3. Bondarenko R. V., Mykhalchuk V. M. Informatsiina bezpeka derzhavy. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2021. № 5. S. 95–101

4. Doktryna informatsiinoi bezpeky Ukrainy : zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 25 liutoho 2017 r. No. 47/2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>.

5. Zolotar O.O. Informatsiina bezpeka liudyny: teoriia i praktyka : monohrafiia. Kyiv : TOV «Vydavnychi dim «ArtEk», 2018. 446 s.

6. Information threats and communication infrastructure in the public sector: a monograph. Dombrovska S.M., Pomaza-Ponomarenko A.L., Kryukov O.I., Poroka S.G. Kharkiv: NUZZU, 2024. 244 p. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19990>.

7. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku elektronnoho uriaduvannia v Ukraini : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13.12.2010 № 2250-r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>.

8. Sashchuk H.O. Informatsiina bezpeka v systemi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky. URL: http://journ.univ.kiev.ua/trk/publikacii/satshuk_publ.php/.

9. Frolova O.M. Rol OON v sistemi mizhnarodnoi informacijnoi bezpeki [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/3468/3140.

10. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-13

УДК 351: 342.25

*Жаров Д.О., аспірант, ТНУ ім. В.І. Вернадського, м. Київ,
ORCID: 0000-0003-0742-9259*

Zharov D., graduate student, V.I. Vernadsky Taurida National University, Kyiv

ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ

APPROACHES TO THE CONSTRUCTION OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS IN THE SPHERE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF URBAN AGGREGATIONS

У статті охарактеризовано підходи до побудови механізмів публічного управління у сфері сталого розвитку міських агломерацій. Серед цих підходів виокремлено географічний, економічний, містобудівний тощо. У той же час, обґрунтовано застосовувати комплексний управлінський підхід до характеристики механізмів публічного управління у сфері сталого розвитку міських агломерацій.

***Ключові слова:** механізми публічного управління, сталий розвиток, агломерації, міські агломерації.*

The article describes approaches to the construction of public management mechanisms in the field of sustainable development of urban agglomerations. Geographical, economic, urban planning, etc. are distinguished among these approaches. At the same time, it is justified to apply a complex management approach to the characterization of public management mechanisms in the field of sustainable development of urban agglomerations.

***Keywords:** mechanisms of public management, sustainable development, agglomerations, urban agglomerations.*

Постановка проблеми. У територіальній організації населення сучасної України чітко сформувалася тенденція щодо переходу від відносно автономно міських і сільських поселень, що розвиваються, до нових форм розселення людей. Ці форми характеризуються високою концентрацією територіальних, виробничих, трудових та інших зв'язків. Найбільш перспективною для України й новою формою є, на наш погляд, міська агломерація. Факт необхідності місту, як доповнення, мати певну територію усвідомлено в Україні давно серед науковців-теоретиків і практиків публічного управ-

ління. У той же час, відсутня єдина наукова думка щодо визначення поняття «міська агломерація», а також щодо побудови механізмів публічного управління такими агломераціями. Усе це зумовило вибір проблематики дослідження, що є беззаперечно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування механізмів управління у сфері сталого розвитку агломерацій досліджували численні вчені та практики, зокрема, Ю. Батир, І. Бодрова, О. Дронова, О. Їжак, О. Ізаров, І. Ізарова, А. Лелеченко, Я. Лис, А. Назарко, Х. Патицька, А. Плехатий, А. Помаза-Пономаренко, Л. Сергієнко, Н. Чувікіна та ін. [1–21]. Однак механізми публічного управління в зазначеній сфері в сучасних реаліях все ще залишаються недостатньо розробленими.

Постановка завдання. Зважаючи на вищевказану актуальність теми дослідження, метою статті є визначення структури механізмів публічного управління у сфері сталого розвитку міських агломерацій.

Виклад основного матеріалу. З часом потреба сучасного міста в ефективній взаємодії з навколишньою територією зростає пропорційно до збільшення чисельності міського населення, ускладнення проблем міського розвитку. Крім того, така взаємодія зумовлена необхідністю концентрації актуальних ресурсів для вирішення економічних та соціальних завдань сучасної України, а саме: людського капіталу, знань та інновацій, сучасних технологій, динамічний розвиток ринку й організації виробництва за постіндустріальним типом. Довготривалі та затяжні зміни, що відбуваються в українській економіці, зумовили необхідність формування принципово нових процесів у розвитку «міських агломерацій» як великих міських систем, що, у свою чергу, дозволить забезпечити конкурентоспроможність нашої держави в глобальній економіці та сталі економічне зростання України.

Зазначені вище особливості вказують на загальні та глобальні закономірності розвитку розселення, що для України мають особливе значення. По-перше, наша країна відзначається значними територіальними просторами та відстанями, що суттєво ускладнює частину зв'язків суспільства з органами державної влади. Реформа децентралізації влади, запроваджена у 2015 році, покликана була забезпечити локалізацію й оперативність надання адміністративних та інших послуг населенню. Це має скоротити витрати коштів та часу на приїзд тієї ж швидкої допомоги або оперативно-рятувальної служби до місця локалізації надзвичайної ситуації, переміщення вантажів, людей, інформації [10].

Загалом міські агломерації зроблять раціональнішим територіальну організацію в Україні та дозволять перейти до ареальної концентрації ресурсів і сформувати опорні каркаси із посиленими вузлами. На даний час у дослідників не сформувалася єдина точка зору й існує кілька основних підходів до розуміння терміна «міська агломерація»:

1. Економічний підхід, що полягає в обґрунтуванні необхідності клас-

теризації економічної діяльності виробничих фірм із метою мінімізації витрат і негативних мережевих ефектів.

2. Географічний підхід безпосередньо пов'язаний із теорією розселення, та передбачає включення до поняття «міська агломерація» компактно розташованих міських і сільських поселень, об'єднаних різноманітними та інтенсивними зв'язками.

3. Містобудівний підхід є комплексним і поєднує в собі економічні, географічні, соціальні та інші фактори, визначальні формування групових форм розселення населення.

4. Управлінський підхід, що розглядає агломерацію як скоординовану форму управління її елементами на вирішення загальних задач.

Починаючи з кінця ХІХ ст. з'являються перші наукові роботи, присвячені економічному розумінню агломераційних ефектів. Так, у 1890 році британський економіст Альфред Маршал у роботі «Принципи економічної науки» описав агломерації як спосіб економії транспортних витрат, обміну виробничим досвідом та людським капіталом при взаємодії фірм у галузевих кластерах [20].

Німецький економіст та соціолог Альфред Вебер у 1909 році розробив модель розміщення промисловості за принципом агломерації промислового виробництва через ресурсно-виробничі зв'язки, що означає просторову концентрацію виробництва в умовах промислової революції [7].

У міру розвитку суспільних відносин, починаючи з другої половини ХХ століття у визначенні поняття «агломерація» починає переважати кластерний підхід, за якого дане соціально-економічне територіальне утворення розглядається як форма економічної активності системи регіональних кластерів.

Вперше цю ідею висунув американський економіст Майкл Портер 1980-ті роки. Взаємодію регіональних кластерів він розглядав як спосіб посилення конкурентних переваг агломерації, заснованої на їх географічній, культурній та історичній близькості [20].

Серед учених, які підтримують ідею кластерної основи агломерації в економічному підході, автор Т. Цихан [14] та ін. Вони основну увагу приділяли територіальній концентрації вертикальних та горизонтальних виробничих і галузевих зв'язків, а також населення.

З погляду географічного підходу агломерація розглядається як система розселення та територіальної організації населення, яка представляє собою опорний каркас розселення, що складається з великих центрів, об'єднаних між собою стійкими зв'язками: транспортними, логістичними, політичними, культурними та економічними.

На думку більшості дослідників, основоположником географічного підходу до визначення поняття «агломерація» став французький вчений М. Руже, який розглядав агломерацію як нову форму розселення населення з

концентрацією та перерозподілом міських видів діяльності межі адміністративних кордонів міста [8].

Агломерація – це компактне розташування, угруповання поселень, об'єднаних не тільки в просторовому сенсі, але які мають розвинені виробничі, культурні, рекреаційні зв'язки [7]. З цього визначення можна дійти невтішного висновку, що агломерації – це певна група поселень, що мають спільний простір, а також різні взаємозв'язки (виробничі, культурні, рекреаційні та ін.).

Учений Б. Райзберг та ін. під агломераціями розуміють – компактне розташування, угруповання поселень, об'єднаних тільки в територіальному сенсі, але які мають розвинені виробничими, культурними, рекреаційними зв'язками. Термін відноситься переважно до поселень міського типу (міська агломерація) [11].

Також у новому словнику іноземних слів визначення агломерації дається як єдиного міського поселення: «агломерація – фактичне злиття багатьох муніципальних утворень та населених пунктів до єдиного міського поселення, а також саме таке поселення» [1; 4].

Не поодинокими є випадки, коли в науковій літературі, а також у документах органів державної та муніципальної влади, статистики та документів інших організацій й установ, у межах міської агломерації виявляється велика кількість населених пунктів, насамперед, міських поселень, що знаходяться на значній відстані один від одного і мають досить слабкі виробничі, культурні та рекреаційні зв'язки.

На думку вчених, об'єднання таких поселень можна називати «потенційною агломерацією», тому що на даній території є всього тільки передумови формування агломерації у перспективі [16; 19].

Сучасний економічний словник дає таке трактування: агломерація – термін, який використовується для позначення групових форм міського розселення. Це скупчення прилеглих населених пунктів, що мають суцільну забудову, загальну транспортну інфраструктуру та тісні виробничі зв'язки (місто та його передмістя). Фактичний кордон міських агломерацій визначається за кінцевими пунктами маятникових міграцій [18]. У даному визначенні, на думку авторів дослідження, умова існування міської агломерації – це суцільна забудова, але вона є незначним чинником. По-перше, навіть не всі міста мають суцільну забудову, не кажучи вже про агломерацію, а по-друге, суцільна забудова може утворитися після формування агломерації (при створенні відповідної інфраструктури). Крім того, вважаємо, що не зовсім коректно визначати, що фактична межа міських агломерацій установлюється за кінцевим пунктам маяткової міграції, оскільки критерії визначення маяткової міграції можуть бути різними, тоді межі агломерацій, відтак, будуть непостійними, динамічними (за різних умов) і дуже часто виходитимуть за фактичні межі агломерації. Власне, критерій існування маяткової

міграції на території агломерації є обов'язковим.

Маятникова міграція – це умовна назва регулярних (зазвичай – щоденних) поїздок населення з одного населеного пункту (місця проживання) до іншого – на роботу чи навчання тощо. Маятникова міграція виникає в суспільствах, де є доступ до сучасних транспортних засобів, розвинена транспортна інфраструктура, що дозволяють людям жити далеко від місця своєї роботи. Маятникову міграцію не відносять до міграції населення.

Містобудівні підходи надзвичайно різноманітні та містять концептуальні підходи до просторового планування міста з урахуванням ресурсного потенціалу території, розселення населення, структури розміщення трудових місць тощо [17].

Родоначальник теорії сучасного містобудування, шотландський вчений П. Геддес вперше вводить у науковий обіг термін «конурбація», а також термін «агломерація» як «конурбація агломерацій». На думку П. Геддеса різниця між цими поняттями полягає в тому, що в агломерації зближення міських і сільських поселень відбувається під впливом сильного центру, а конурбації – відокремлено [5].

У 60-ті та 70-ті роки ХХ століття вченими М. Хауке, Д. Ашауер та ін. розробили територіальну структуру міської агломерації [6; 15]. Для її характеристики автор використовує поняття «опорний каркас», куди включає основні з його точки подання елементи міської агломерації. Учені М. Хауке, Н. Чувікіна розглядають місто як складне територіальне утворення, ядро агломерації, від якого вздовж транспортних магістралей проходять «промені розселення». Єдиний агломераційний простір виникає, на думку дослідника, внаслідок маятникової міграції від замикаючих супутників до центральному місту, що, у свою чергу, забезпечує необхідність і можливість формування цілісного планувального та функціонального простору [13].

У наступні роки (1970-1990-ті) активно розробляється теорія агломерації, яка набуває рис комплексного аналізу та моделювання агломераційних процесів: від розселення населення та концентрації трудових ресурсів до їх взаємозв'язку з територіально-виробничими комплексами й підприємствами [14].

У сучасний період в окрему групу важливо виділити дослідження з проблем управління формуванням та розвитком міських агломерацій. У рамках управлінського підходу до цієї проблематики серед учених існує велика різноманітність думок. Частина авторів здійснюють пошук шляхів ефективного управління агломерацією в Україні на основі аналізу закордонного досвіду, проте більшість авторів досліджують питання управління окремими агломераціями в територіальному поділі нашої держави, що сформувався [9].

Особливість сучасного етапу вивчення розвитку міських агломерацій в Україні полягає не так в обґрунтуванні необхідності забезпечення керован-

ності стихійного процесу виникнення агломерацій, як у пошуку заснованих на практиці шляхів, способів й інструментів ефективного публічного управління розвитком міських агломерацій.

У зв'язку з цим наразі зростає інтерес дослідників до аналізу питань конституційно-правового регулювання розвитку міських агломерацій, оскільки його відсутність стримує комплексний розвиток агломерованих територій [12].

Основна проблема, на думку більшості авторів, полягає в тому, що міська агломерація, будучи складною динамічною освітою, одного боку, виступає як об'єкт державного управління (регіонального та місцевого) та органів місцевого самоврядування, а з іншої сторони, структурні елементи міської агломерації залишаються юридично й організаційно самостійними. Відсутність правостановлюючих законодавчих актів призводить до того, що регіональні органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування самостійно визначають управлінські інструменти фактичної інституціоналізації агломерацій [1; 2; 7].

Отже, дослідниками слушно відзначається тенденція щодо переходу між муніципальними утвореннями (громадами), що входять до міської агломерації, формальним юридичним відносинам (угоди, договори, координаційні ради та ін.), що полегшують спільне управління територіями. При цьому більшість авторів наголошують на необхідності юридичного закріплення пріоритетів державної політики у сфері регулювання процесів агломерації.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи визначення поняття «агломерація», наведені у наукових джерелах, можна дійти висновку, що основними параметрами для існуючих визначень є:

- 1) розташування компактного типу або угруповання поселень;
- 2) інтенсивні та розвинені зв'язки всередині освіти;
- 3) визначення загального кордону кінцевими пунктами.

З'ясовано, що кордони агломераційних утворень визначаються маятниковою міграцією, динамічними та щільними економічними, культурними та рекреаційними зв'язками, загальною транспортною інфраструктурою, а також загальною системою органів взаємодії й управління, що функціонують на конкретно взятій території населених пунктів.

Зважаючи на значну кількість різних підходів поняття «агломерація», запропоновано міську агломерацію розглядати як динамічну систему, що змінюється та складається з наступних підсистем: соціально-економічної, транспортно-логістичної, екологічної, адміністративно-управлінської та фінансової.

Виявлено, що міська агломерація розглядається в науковій роботі як багатокомпонентний об'єкт публічного управління, який формується здебільшого природним еволюційним шляхом. Проте можливі ситуації спонтан-

ного виникнення міських агломерацій під час територіальної організації населення. Це територіальне утворення необхідно розглядати як складну соціально-економічну систему, елементами якої є муніципальні утворення (громади), що зберігають власну самостійність, при цьому вони мають стійкі агломераційні зв'язки. Мешканці міської агломерації при цьому можуть користуватись єдиними послугами.

Таким чином, міські агломерації – це взаємовигідна взаємодія всіх елементів агломерації муніципальних утворень з метою підвищення ефективності публічного управління на регіональному та місцевому рівнях, а також підвищення якості життя населення.

З точки зору застосування комплексного управлінського підходу до змістовної характеристики такого територіального об'єкта та явища як агломерація рекомендовано використовувати термін «міська агломерація», оскільки термін «агломерація» та «агломерацій муніципальних утворень» більше відображає суть географічного підходу та визначення кордонів.

Уважаємо, що міська агломерація – це багатокомпонентна єдина складна та динамічна соціально-економічна територіальна система, елементами якої є муніципальні утворення, які мають між собою розвинуті внутрішні зв'язки та спільну загальну мету щодо ефективного та взаємовигідного використання ресурсів для вирішення питань місцевого значення, а також єдині органи координації соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бодрова І. Проблеми законодавчого визначення статусу міських агломерацій в Україні. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2017. № 34. С. 12–25.
2. Дронова О., Лис Я. Управління міськими агломераціями: європейський досвід для реформ в Україні. Український географічний журнал. 2016. № 1. С. 47–52.
3. Їжак О. Щодо унормування функціонування міських агломерацій. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/miski-aglomeratsii1.pdf>.
4. Ізаров О., Ізарова І. Міські агломерації: пропозиції законодавчої ініціативи. Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури. 2017. № 66. С. 8–14.
5. Конурбація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%83%D1%80%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>.
6. Назарко А. Міські агломерації в Україні: проблеми правової інституціоналізації. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 61. С. 144–150.
7. Назарко А. Міське самоврядування в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02. Одеса, 2015. 224 с.
8. Панкєєв А.М. Еволюція теоретико-методичних підходів щодо визна-

чення поняття «міська агломерація». URL: <https://eprints.kname.edu.ua/42522/1/Pankeeva%20MTP57.pdf>.

9. Пелехатий А., Патицька Х. Міська агломерація як механізм взаємодії територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. Т. 30(69), № 3. С. 116–123.

10. Помаза-Пономаренко А.Л., Батир Ю.Г., Лопатченко І.М. План відновлення сталого розвитку та системи безпеки України: монографія. Харків: НУЦЗУ, 2023. 240 с.

11. Райзберг Б.А. Сучасний соціоекономічний словник. Бібліотека словників «Інфра-М». 640 с. URL: http://www.knigograd.com.ua/index.php?dispatch=products.view&product_id=77703.

12. Стешенко Т.В., Алиєва А.В. Міські агломерації як форма співробітництва територіальних громад // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 3. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2023/25.pdf.

13. Чувікіна Н. Аналіз зарубіжного досвіду управління розвитком міських агломерацій. Схід. 2015. № 5. С. 95–99.

14. Цихан Т. Угода про формування СЕП: рубежі євроінтеграційного комітету. URL: http://lib.rada.gov.ua/DocDescription?doc_id=53735.

15. Aschauer D.A. Infrastructure and Macro-economic Performance: Direct and Indirect Effects, Investment, Productivity and Employment. Paris: OECD, 1995. 78 p.

16. Christaller W. Die Zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomischgeographische Untersuchung über die Gesetzmässigkeit der Vorbereitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen. Jena, 1933.

17. Friedmann J., Fiani R. World city formation: an agenda for research and action // International Journal of Urban and Regional Research. 1982. № 3. P. 309-344.

18. Fujita M., Krugman P., Venables A.J. The Spatial Economy: Cities, Regions, and International Trade. The MIT Press, 1999. 367 p.

19. Guver E. Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure // Review of Economics and Statistics. 1955. Vol.37. № 4. P. 350.

20. Porter M. E. Towards a Dynamic Theory of Strategy // Strategic Management Journal, 1991, 12 (Winter Special Issue), pp. 95-117.

21. Pugh C. D. J. The household, household economics and housing // Housing Studies — Taylor & Francis, 1997. Vol. 12, Iss. 3. P. 383–392.

References:

1. Bodrova I. Problems of legislative determination of the status of urban agglomerations in Ukraine. State construction and local self-government. 2017. No. 34. P. 12–25.

2. Dronova O., Lys Ya. Management of urban agglomerations: European experience for reforms in Ukraine. Ukrainian Geographical Journal. 2016. No. 1. P. 47–52.

3. Yizhak O. Concerning the normalization of the functioning of urban agglomerations. National Institute of Strategic Studies. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/miski-aglomeratsii1.pdf>.

4. Izarov O., Izarova I. Urban agglomerations: legislative initiative proposals.

Bulletin of the Odessa State Academy of Construction and Architecture. 2017. No. 66. P. 8–14.

5. Conurbation. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%83%D1%80%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>.

6. Nazarko A. Urban agglomerations in Ukraine: problems of legal institutionalization. Actual problems of the state and law. 2011. Issue 61. P. 144–150.

7. Nazarko A. City self-government in Ukraine: dissertation. Ph.D. law Sciences: 12.00.02. Odesa, 2015. 224 p.

8. Pankeev A.M. The evolution of theoretical and methodological approaches to the definition of the concept of "urban agglomeration". URL: <https://eprints.kname.edu.ua/42522/1/Pankeeva%20MTP57.pdf>.

9. Pelekhaty A., Patytska H. Urban agglomeration as a mechanism of interaction of territorial communities in the conditions of administrative and financial decentralization in Ukraine. Scientific notes of TNU named after V. I. Vernadskyi. Series: Economics and management. 2019. Vol. 30(69), No. 3. P. 116–123.

10. Pomaza-Ponomarenko A.L., Batyr Y.G., Lopatchenko I.M. Plan for restoration of sustainable development and security system of Ukraine: monograph. Kharkiv: NUZZU, 2023. 240 p.

11. Raisberg B.A. Modern socio-economic dictionary. Dictionary library "Infra-M". 640 p. URL: http://www.knigograd.com.ua/index.php?dispatch=products.view&product_id=77703.

12. Steshenko T.V., Aliev A.V. Urban agglomerations as a form of cooperation between territorial communities // Legal scientific electronic journal. 2023. No. 3. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2023/25.pdf.

13. Chuvikina N. Analysis of foreign experience in managing the development of urban agglomerations. East. 2015. No. 5. P. 95–99.

14. Tsykhan T. The Agreement on the Formation of the European Union: Boundaries of the European Integration Committee. URL: http://lib.rada.gov.ua/DocDescription?doc_id=53735.

15. Aschauer D.A. Infrastructure and Macro-economic Performance: Direct and Indirect Effects, Investment, Productivity and Employment. Paris: OECD, 1995. 78 p.

16. Christaller W. Die Zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmässigkeit der Vorbereitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen. Jena, 1933.

17. Friedmann J., Fiani R. World city formation: an agenda for research and action // International Journal of Urban and Regional Research. 1982. No. 3. P. 309–344.

18. Fujita M., Krugman P., Venables A.J. The Spatial Economy: Cities, Regions, and International Trade. The MIT Press, 1999. 367 p.

19. Guver E. Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure // Review of Economics and Statistics. 1955. Vol. 37. No. 4. P. 350.

20. Porter M. E. Towards a Dynamic Theory of Strategy // Strategic Management Journal, 1991, 12 (Winter Special Issue), pp. 95–117.

21. Pugh C. D. J. The household, household economics and housing // Housing Studies — Taylor & Francis, 1997. Vol. 12, Iss. 3. P. 383–392.

*Карпеко Н.М., к.держ.упр., доц., НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0003-3420-7897*

Karpeko N., PhD, Associate Professor, Department of Management and organization in the field of civil protection, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

STATE SOCIAL POLICY INFLUENCE ON ECONOMIC SECURITY

У цій статті розглянуто основні принципи соціальної ринкової економіки, обґрунтовано невід'ємність економічного зростання і якості життя один від одного. Проаналізовано соціальна політика на сучасному етапі в Україні і основні соціально-економічні показники, що характеризують якість життя населення і стійкість розвитку країни. Оцінено взаємовплив соціальної політики, що проводиться, і економічної безпеки країни, а також їх взаємозалежність.

***Ключові слова:** державна соціальна політика, соціальний розвиток, рівень життя, економічна безпека, економічний розвиток.*

This article examines the main principles of the social market economy, substantiates the inseparability of economic growth and quality of life. Social policy at the current stage in Ukraine and the main socio-economic indicators characterizing the quality of life of the population and the sustainability of the country's development are analyzed. The mutual influence of the implemented social policy and the economic security of the country, as well as their interdependence, are evaluated.

***Keywords:** state social policy, social development, standard of living, economic security, economic development.*

Постановка проблеми. Все різноманіття наслідків соціально-економічної нерівності, різких соціально-економічних розривів і розшарувань, робить реалізацію заходів щодо зниження соціально-економічної нерівності, бідності, їх наслідків стратегічним напрямом діяльності будь-якої сучасної держави із соціально-орієнтованою економікою. В такій державі центральне місце приділяється людині, вирішенню її проблем, забезпеченню стабільного рівня доходів та покращенню якості життя для здійснення найважливішої мети діяльності держави – забезпечення економічної безпеки.

Постановка завдання. Метою статті є визначення чинників впливу соціальної політики держави на економічну безпеку.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах економічна безпека є феноменом життя суспільства і має комплексну природу. Суспільно-господарські процеси протікають в прискореному темпі, і своєчасний облік між соціальними і економічними аспектами стає важливим моментом в розробці соціальної політики і грамотному розрахунку впливу на неї економічних чинників. Актуальність проведення соціальної політики держави полягає в тому, що вона спрямована, в першу чергу, на населення країни, яке повинне відчувати захищеність своїх інтересів, бути упевненим у своєму майбутньому, знати, що держава здатна це забезпечити. Основна мета статті полягає в дослідженні сучасної соціальної політики України, і її впливі на економічний розвиток і економічну безпеку.

Соціальна сфера є спільністю різних інститутів, соціальних процесів і стосунків, яка, впливаючи на економіку, у свою чергу так само і залежить від неї. Зворотна дія економіки на соціум може виражатися в підвищенні рівня життя, або призводити до негативних проявів, таким як забруднення довкілля, стреси, викликані прискоренням в образі життя і характері трудової діяльності. Соціальна політика реалізується через соціальну спрямованість економіки, її модернізацію, при якій забезпечується соціальна стійкість і стабільність усіх членів суспільства в умовах підвищення рівня і якості життя. Благополуччя суспільства виражається в таких значимих складових як, матеріальне благополуччя, здоров'я і безпека.

У мультикомпонентній структурі виділяють наступні показники:

- матеріального благополуччя (рівень доходу, житлові умови);
- фізичне благополуччя (стан здоров'я, самопочуття, особиста безпека);
- соціальне благополуччя у вузькому сенсі (міжособові стосунки, участь в житті соціуму, задоволеність своїм соціальним статусом і соціальними ролями);
- емоційне благополуччя (позитивне функціонування особи, особовий ріст, соціальна повага і статус, психічне здоров'я, стрес, вірування і переконання);
- професійне благополуччя (професійні компетенції, продуктивність праці), в даному випадку йдеться не стільки про наявність трудової зайнятості, скільки про можливість реалізувати себе в професії [2, с.119].

Сучасні реалії полягають в рості потреб, виснаженні ресурсів, збільшенні чисельності населення, що ставить перед главами держав необхідність рішення складних завдань : економічного зростання і економічної ефективності. Показник економічного зростання є значимим, коли він супроводжується соціальною стабільністю. Економічне зростання і якість життя за визначенням нероздільні один від одного. Нині проблеми якості життя притягають дослідників і є центром уваги в економічній науці. Об'єктами управління повинні виступати не лише продукція і послуги, але і процеси, якість життя, яка визнана міжнародним співтовариством однією з важливих

характеристик, що відбивають рівень розвитку і економічного зростання країн і народів.

Незадовільний розвиток соціальної сфери, ріст убогості, безробіття, пропуски в забезпеченні житлово-комунальними послугами населення, інші соціальні потрясіння в основному пояснюються економічними проблемами і помилками формування витратної частини бюджетів, коли на фінансування соціальних заходів передбачають необгрунтовано обмежені засоби.

Слід підкреслити очевидний взаємозв'язок економічної і соціальної сфери. Економіка служить матеріальним базисом соціального прогресу, а прогрес в соціальній сфері сприяє прискоренню економічного зростання, оскільки забезпечує якість умов функціонування робочої сили. При цьому необхідно мати на увазі :

- рішення соціальних завдань вимагає великих тимчасових і фінансових витрат. Так, ріст витрат на освіту і медицину принесе віддачу тільки через тривалий проміжок часу. Чи взагалі не дасть очікуваного результату. Отже, в цілях підвищення ефективності соціальних витрат необхідно мінімізувати економічно не виправдані соціальні витрати:

- у зв'язку з розширенням продуктивних сил зростає роль економіки в соціальній сфері і, як наслідок, зростають витрати на неї. Наприклад, із-за збільшення випадків виробничого і побутового травматизму, емоційних перевантажень і загроз інфекційних захворювань, потрібні додаткові витрати на лікування і відпочинок;

- одночасно з громадським прогресом соціалізація економічних ресурсів має позитивну тенденцію, ці ресурси використовуються в інтересах усіх шарів суспільства;

- в першу чергу, в структурі соціальних витрат збільшується доля витрат на освіту, наступними етапами засобу в об'ємах, що зменшуються, виділяють на забезпечення незаможних, охорону здоров'я, культуру, спорт і туризм [1, с.160].

Дія соціальної сфери на економіку безмежна. Це можна спостерігати, наприклад, в динаміці економічного зростання, в модернізації структури економіки, в об'ємах і структурі попиту і пропозиції, і так далі. Такі залежності необхідно враховувати в процесі планування.

По досвіду розвинених країн видно, що в сприятливих соціальних умовах ефективність витрачання ресурсів стає вище з причин підвищеної трудової мотивації, збільшення працездатності персоналу, поліпшення якості робочої сили. На підставі цих чинників підвищується продуктивність праці, йде скорочення непродуктивних витрат і плинності кадрів, швидше відновлюється енергія і сили, з'являється більше часу на продуктивну роботу.

Поліпшення умов праці за допомогою зниження шуму, підтримка комфортної робочої температури повітря в приміщенні, краща освітленість робочих місць дозволяють значно підвищити продуктивність праці. З цього

виходить, що фінансові витрати, спрямовані на поліпшення умов праці повністю окупаються і сприяють росту економічної ефективності. Соціальному розвитку і росту економічного ефекту сприяє збільшення долі витрат на створення робочих місць і підвищення рівня зайнятості населення. Ці витрати можуть виявитися несуттєвими в порівнянні з тим ефектом, який вони можуть принести. Але, у свою чергу, можливий випадок, коли витрати на додаткову освіту або перепідготовку кадрів зовсім не окупаються або окупаються лише їх мала частина.

Модернізація продуктивних сил веде до того, що круг потреб стає ширше, міняються способи їх задоволення, але, у свою чергу, розширення людських потреб є потужним стимулом розвитку продуктивних сил.

Поширення засобів масових комунікацій привело до того, що розширення потреб посприяло створенню нових механізмів. Під зовнішнім впливом сукупний споживчий попит в менш розвинених країнах сконцентрувався на тих товарах, виробництво яких вимагає більш високі технічні стандарти. Виник «демонстраційний ефект», при якому в менш розвинених країнах економічне зростання і розвиток не встигають за стрімким збільшенням матеріальних потреб суспільства. У результаті, нині немало країн, де спостерігається поглиблення розриву між рівнем розвитку виробництва і характером потреб. Цей ефект є перешкодою для економічного розвитку, також росте соціальна напруженість.

При проведенні соціальної політики потрібний зважений підхід, при якому буде можливість активно впливати на економічне зростання і бюджетну політику і, що важливо, на економічну безпеку особи, суспільства і держави. Рішення проблем з розвитком виробництва здатне позитивно впливати на економічну стабільність України і її регіонів. З цим так само пов'язано питання формування прибуткової частини бюджетів різних рівнів, дефіциту фінансів і грошових ресурсів, що стосується і реалізації соціальної політики [5, с. 63]. Прикладом взаємозв'язків економічного і соціального зростання, може виступити плановане підвищення мінімальної заробітної плати в 2024 році. Згідно із Законом України “Про Державний бюджет України на 2024 рік” від 09.11.2023 р. № 3460-ІХ 24 жовтня, розмір МРОП складе 100% величини прожиткового мінімуму працездатного населення за другий квартал попереднього року. По прожитковому мінімуму за другий квартал кожного року МРОП встановлюється не випадково: в цей час, навесні, до отримання літнього і осіннього урожаю, фіксуються найвищі ціни на продукти, тобто і прожитковий мінімум в цей період вищий. Тому і було прийнято рішення при встановленні МРОП орієнтуватися саме на ці місяці.

У процентному співвідношенні ріст складе 7,5%, майже в два рази більше прогнозованої інфляції. Передбачається, що ця зміна дозволить зміцнити економічну стабільність. Також говориться про те, що ця міра допоможе притягнути молодь до спеціальностей, які зараз є дефіцитними.

Йдеться зокрема про професії токаря, слюсаря, водія большегрузов і сільгосптехніки.

В той же час, від МРОП залежить розмір лікарняних, виплат з безробіття і догляду за дитиною до півтора років. Залежність пряма, тобто якщо росте показник МРОП, ростуть і соціальні виплати.

Збільшення мінімального розміру оплати праці повинне стати важливим інструментом легалізації ринку праці. МРОП повинен рости, оскільки це сприяє частковій легалізації зайнятості. На 2021 рік є різні дані про громадян, які отримують зарплату в конвертах. Нерідко бувають ситуації, коли працівник отримує офіційну зарплату у розмірі МРОП, а основну частину — в конверті. Зі збільшенням мінімального розміру оплати праці «конвертна частина» виплати скорочуватиметься, а легальна — зростати, завдяки чому збільшуватимуться і податки на доходи фізичних осіб.

Таким чином, третина бюджетних витрат повинні повернутися у бюджетну систему у вигляді сплати страхових внесків до державних позабюджетних фондів і податку на доходи фізичних осіб. Також, ріст МРОП сприятиме зниженню соціальної нерівності [4, с.118].

Згідно Європейської соціальної хартії, захищаючої соціально- економічні права громадян, величина мінімального розміру оплати праці повинна складати приблизно 40% від середньої заробітної плати в країні. Існує соціальний підхід до визначення і оцінки якісного економічного зростання, а саме поняття «Соціальна результативність росту», яке має на увазі ріст рівня і якості життя населення, усунення високої поляризації населення по доходах за допомогою справедливого розподілу результатів економічного зростання і підтримку допустимого стану довкілля або ж його поліпшення. Усе це вимірюється показниками наступними показниками: 1) соціально-економічній ефективності (динаміка ВВП на душу населення); 2) соціальній ефективності (динаміка долі особистого споживання, особистого доходу, що розташовується, у ВВП); 3) децильні коефіцієнти (диференціація доходів, що виражає співвідношення між середніми доходами 10% населення з найбільш високими доходами і середніми доходами 10% найменш забезпечених громадян); 4) характеристиками стану довкілля, екологічно чистого виробництва.

Усі ці компоненти якості економічного зростання тісно пов'язані між собою і не можуть розглядатися окремо. А саме, в країні можуть робити товари високої якості, що при цьому не мають відношення до продукції високотехнологічних галузей; не виключено, що якщо вироблена в країні продукція є високотехнологічною і має високий попит на світовому ринку, то навіть при цьому якість життя населення може залишатися на низькому рівні. Можна припустити, що у зв'язку з нинішньою політичною і економічною нестабільністю його ріст частково стався тільки за рахунок динаміки рівня цін.

Економічна безпека – це такий стан національної економіки, при якому забезпечуються захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх та зовнішнім загрозам, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави. Економічна безпека є найважливішою складовою структури національної безпеки країни, але її неможливо розглядати, не зважаючи на економічну безпеку регіону. На економічну безпеку держави впливають різні детермінанти, серед яких можна виділити великі групи факторів, що класифікуються з різних напрямів впливу. Соціальне середовище виступає як важливий чинник у сфері механізму забезпечення економічної безпеки. Характер загроз та небезпек у соціально-економічній сфері має свої характерні особливості та якісні відмінності, а сама соціальна сфера як напрям національної безпеки інтегрує такі аспекти безпеки особистості, суспільства та держави, як загальносоціальний, соціально-економічний, соціально-політичний, соціалізаційний та ін.

Національні інтереси країни в області економіки виступають інтересами у соціальній сфері, і в загальній формі повинні виражатися в політику держави щодо забезпечення прийняттого та справедливого рівня життя населення.

Національні інтереси у соціально-економічній сфері, орієнтовані на забезпечення високого рівня життя населення, відображаються в динаміці грошових доходів населення та їх співвідношенні з прожитковим мінімумом, рівні споживання продовольчих та непродовольчих товарів, ступеня майнової диференціації населення, рівні зайнятості, доступності для всіх верств населення високоякісних послуг охорони здоров'я, освіти [3].

Нині пріоритетом національної безпеки має стати захист інтересів не просто держави, а особистості та суспільства всередині держави, оскільки внутрішня загроза національної безпеки походить не тільки від факторів, що послаблюють державу, а й від факторів, що послаблюють громадянське суспільство:

- соціально-економічні кризи, зниження рівня якості життя, у тому числі й поза межна соціальна нерівність.

Тому вирішення соціальних протиріч, мінімізація суспільно неприйнятної соціальної нерівності – один із найважливіших факторів забезпечення соціальної стабільності та як наслідок національної безпеки суспільства

Висновки. На підставі приведеного вище дослідження можна зробити висновок, що соціальна політика і економічна безпека тісно пов'язані між собою, тому питання соціальної політики, особливо ті, що спрямовані на довгострокову перспективу, не можна розглядати окремо від перспектив економічного розвитку країни. У разі низьких темпів економічного зростання, соціальна політика не буде ефективна, тобто без зв'язку соціальних перетворень з економічними, націленими на досягнення динамічного розвитку суспільства, соціальна політика приречена на невдачу. Це пояснюється тим, що

за часів економічного спаду, при якому виникає ряд негативних явищ, таких як інфляція, економічна криза, зниження реальних доходів населення, що стає наслідком недоотримання засобів державним позабюджетними фондами, які забезпечують соціальний захист нужденних громадян. У свою чергу, соціальна політика є одним з ключових чинників економічного зростання, тобто якщо економічне зростання не зв'язане з ростом добробуту населення країни, то у людей стає все менше мотивації до ефективної економічної діяльності. Поза сумнівом, приведення в життя вище розглянутих проєктів в державній соціальній політиці дозволить підвищити економічний добробут і зміцнить економічну безпеку населення і держави.

Список використаних джерел:

1. Антонюк В. П. Світові тенденції у розвитку соціально-трудових відносин як виклики для України. Соціально-трудова сфера: сучасний стан, проблеми та стратегічні напрями розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернетконф., 14-16 листоп. 2017 р. Київ : КНЕУ, 2017. С. 160-162.
2. Карпеко Н.М., Кравченко А.О. Проблеми оптимізації механізмів державної політики в соціальній сфері сучасної. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління Випуск 1(18). 2023. С. 118-125.
3. Коваль Л. А. Особливості розвитку соціально-трудових відносин в сучасних умовах. Ефективна економіка. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua..>
4. Мних М.В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. Український соціум. 2015. № 3 (54). С.114-124.
5. Морщ Я. І. Реалізація фіскальної та соціальної політики України: точки дотику з реальністю / Я. І. Морщ // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2017. – № 2 (95). – С. 62-66.

References:

1. Antoniuk V. P. Svitovi tendentsii u rozvytku sotsialno-trudovykh vidnosyn yak vyklyky dlia Ukrainy. Sotsialno-trudova sfera: suchasnyi stan, problemy ta stratehichni napriamy rozvytku : materialy mizhnar. nauk.-prakt. internetkonf., 14-16 lystop. 2017 r. Kyiv : KNEU, 2017. S. 160-162.
2. Karpeko N.M., Kravchenko A.O. Problemy optymizatsii mekhanizmiv derzhavnoi polityky v sotsialnii sferi suchasnoi. Visnyk NUTsZ Ukrainy. Serii: Derzhavne upravlinnia Vypusk 1(18)2023. S. 118-125.
3. Koval L. A. Osoblyvosti rozvytku sotsialno-trudovykh vidnosyn v suchasnykh umovakh. Efektyvna ekonomika. 2015. No.2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
4. Mnykh M.V. Sotsialna polityka nashoi derzhavy v umovakh asotsiiovanoho chlenstva Ukrainy v YeS. Ukrainyskyi sotsium. 2015. No.3 (54). S.114-124.
5. Morshch Ya. I. Realizatsiia fiskalnoi ta sotsialnoi polityky Ukrainy: tochky dotyku z realnistiu / Ya. I. Morshch // Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo. – 2017. – No.2 (95). – S. 62-66.

*Кравченко А. О., аспірант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-3824-0128*

*Kravchenko A., PhD student of Training, Research and Production Center of the
National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv*

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК ЧИННИК ФОРМУ- ВАННЯ ЯКОСТІ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ

THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM AS A FACTOR IN FORMING THE QUALITY OF WORK LIFE

В статті досліджено особливості реалізації в сучасних умовах базового елемента системи соціального захисту - соціальне страхування. Проаналізовано чинники впливу на якість трудового життя, визначено напрями та характер їх дії, обґрунтовуються напрями поліпшення якості трудового життя з урахуванням можливостей реалізації цих чинників. Зокрема, визначено проблеми формування вектору розвитку національної системи соціального страхування України орієнтованої на підвищення якості трудового життя.

***Ключові слова:** державні механізми, якість трудового життя, система соціального захисту, соціальні страхові ризики.*

The article examines the peculiarities of the implementation in modern conditions of the basic element of the social protection system - social insurance. The factors affecting the quality of work life are analyzed, the directions and nature of their action are determined, the directions for improving the quality of working life are substantiated, taking into account the possibilities of implementing these factors. In particular, the problems of forming the development vector of the national social insurance system of Ukraine focused on improving the quality of work life are identified.

***Keywords:** state mechanisms, quality of work life, social protection system, social insurance risks.*

Постановка проблеми. З 70-х років двадцятого століття спостерігається постійний ріст інтересу до проблеми якості трудового життя. Проте, незважаючи на активне обговорення і вивчення питання як вітчизняними, так і зарубіжними ученими за минулі десятиліття єдина концепція якості трудового життя не сформульована. Немає і однозначного розуміння, які чинники впливають на формування і розвиток якості трудового життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення ролі держави в урегулюванні соціально-трудої сфери, було присвячено безліч як вітчизняних так і закордонних досліджень. Серед науковців, які досліджували ці

питання, є такі: А. Колот, Б. Генкін, В. Васильченко, В. Жуков, В. Скуратівський, Г. Осовий, Д. Богиня, Е. Лібанова, Н. Діденко, Н. Єсінова, О. Бражко, О. Грішнова, О. Долгальова, О. Жадан, О. Новікова, О. Поплавська, П. Василенко, С. Бандур, Т. Заславська, Ю. Одегов та багато інших. Але, через складність та аспектність даної проблематики, багато завдань залишаються або недостатньо розробленими, або не вирішеними через відсутність єдиного методологічного та методичного підходу щодо оцінки явищ, які відбуваються у соціально-трудовій сфері.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд елементів системи соціального захисту населення з позиції формування і розвитку якості трудового життя, а також визначення напрямів вдосконалення системи соціального захисту України з точки зору підвищення якості трудового життя.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист – необхідний елемент функціонування будьякої розвиненої держави. Упродовж багатьох років в Україні та інших країнах світу активно обговорюються питання щодо сутності, стандартів і механізмів досягнення високого рівня соціального захисту населення. Окремі аспекти цього питання викликають дискусії у наукових колах, оскільки є надзвичайно актуальними для всіх країн. При розгляді питання формування і розвитку якості трудового життя в якості основних показників виділяють: належну і справедливу винагороду за працю, безпечні і здорові умови праці, а також, можливість працівників використати і розвивати свої здібності, задовольняти потребу в самореалізації і самовираженні.

На формування якості трудового життя роблять вплив значне число різноманітних чинників, що визначають його рівень. З усього різноманіття чинників ми хотіли б виділити систему соціального захисту населення. На наш погляд, цей чинник робить вплив на рівень якості трудового життя в Україні, проте, зараз це питання не досить вивчене і представлене в науковій літературі.

Як правило, систему соціального захисту населення розглядають в аспекті розвитку якості життя населення. Виділяють наступні компоненти якості життя населення: якість суспільства; якість довкілля; якість трудового і підприємницького життя; якість соціальної інфраструктури; особиста безпека; рівень життя; задоволеність людей своїм життям. Базою забезпечення якості життя є сфера трудової діяльності, що визначає можливість розгляду якості трудового життя як самостійного компонента і визначення взаємозв'язку показників якості трудового життя і системи соціального захисту.

Було б невірним розглядати систему соціального захисту як чинник забезпечення стійкості соціального положення тільки окремих груп населення. Об'єктом соціального захисту виступає усе населення, а історія формування сучасної системи соціального захисту свідчить, що спочатку вона була орієнтована на зайняте населення.

У будь-якому суспільстві, в цей конкретний момент часу, усе населення по своєму соціально - трудовому статусу можна умовно розділити на три великі групи: працездатна, економічно активна частина населення; ще непрацездатні (діти) і вже непрацездатні (літнє населення). У структурі населення домінуючою являється доля економічно активного населення, відповідно, акцент на формуванні соціального захисту на цій групі населення має ряд переваг.

По-перше, розвинені інститути соціального страхування дозволяють мінімізувати і компенсувати такі види соціальних ризиків як, наприклад, тимчасова непрацездатність, втрата місця роботи. Це визначає умови для ефективного використання потенціалу кожного працівника, зберігаючи таким чином досягнутий рівень якості трудового життя.

По-друге, для цієї категорії населення вибір форм здійснення соціального захисту значно вищий. Відповідно, домінування страхового механізму в здійсненні соціального захисту економічно активного населення створює можливість для розширення спектру і більшого об'єму фінансування програм соціального забезпечення непрацездатного населення.

По-третє, розвиток спектру пенсійного страхування усіх категорій працівників, дозволяє в майбутньому забезпечити гідний рівень пенсій. На сьогодні майже 60% пенсіонерів отримують пенсію порівнянну з прожитковим мінімумом. За стандартами Міжнародної організації праці розмір пенсії після 30 років трудового (страхового) стажу має бути не менше 40 відсотків зарплати кваліфікованого робітника. Стандарти Європейської соціальної хартії ще вищі: після 35 - 40 років страхового стажу пенсія повинна складати не менше 50 - 60% від зарплати [1, с.160].

По-четверте, соціальний захист, орієнтований на працездатне населення з урахуванням утриманців (тобто коли в якості об'єкту соціального захисту розглядається не індивід, а домогосподарство), дозволяє поліпшити якість життя дітей. Тим самим створюється стратегічна основа для формування потенціалу майбутньої робочої сили.

Таким чином, існує потреба в дослідженні і аналізі стану системи соціального захисту з позиції формуванні і розвитку якості трудового життя .

У нових економічних умовах система соціального захисту розвивається як особливий соціальний інститут, що характеризується сукупністю принципів, соціальних норм, установ, організацій і визначає стійкі форми соціальної поведінки і дії людей. У сучасній економічній літературі немає єдиного тлумачення соціально-економічного змісту категорії «соціальний захист зайнятого населення» і загальноприйнятого визначення категорії «соціальний захист».

За визначенням О.О. Фоміна : «Соціальний захист - це система економічних, соціальних, правових, організаційних, медичних і технічних заходів по захисту працівників від несприятливих чинників (соціального і профе-

сійного ризику), погіршуючих якість їх трудового життя, з метою охорони здоров'я, працездатності працівників, їх матеріального становища за допомогою створення на підприємствах, в регіонах і державі спеціальних механізмів, фондів, включаючи страхові, і інститути соціального захисту, у випадках і на умовах, встановлених законодавством і трудовими угодами» [5, с. 48]. Це визначення відбиває взаємозв'язок категорій якості трудового життя і соціального захисту зайнятого населення.

В цілому, система соціального захисту в Україні є найбільш поширеною в країнах з ринковою економікою модель, що включає соціальне страхування, соціальне забезпечення і соціальну допомогу. Проте, в процесі трансформації української економіки кожен з компонентів соціального захисту набув своїх специфічних рис, відмінних від західної практики. Базовим елементом системи соціального захисту є соціальне страхування, яке, у свою чергу, також може бути визнана самостійною системою по управлінню соціальними ризиками. За допомогою соціального страхування держава вирішує не лише проблеми соціального захисту працюючих громадян, але і використовує цей інститут в цілях підвищення соціально-економічної стабільності, гармонізації стосунків в трудових колективах.

Система соціального страхування відрізняється від інших форм соціального захисту тим, що в її основі лежать потреби, які можуть з великою вірогідністю виникнути в майбутньому, і широким колом соціальних гарантій без перевірки потреб конкретної особи, які реалізуються шляхом здійснення забезпечення по соціальному страхуванню (тобто соціального забезпечення).

У той же час, соціальне страхування виступає в ринковій економіці універсальним фінансовим механізмом, що дозволяє мінімізувати і компенсувати наслідки реалізації соціальних ризиків для найнятих робітників, членів їх сімей і самозанятого населення.

Одним з елементів системи є форми реалізації стосунків по соціальному страхуванню, а саме, обов'язкове і добровільне. На умовах загальності і обов'язковості проводиться обов'язкове соціальне страхування, на принципі добровільності страхових стосунків здійснюється добровільне особисте страхування. При цьому в якості критерію виділення галузей обов'язкового соціального страхування розглядалися: спільність економічних інтересів по відшкодуванню наслідків реалізації соціальних ризиків, ідентичність характеристик страхових випадків і наявність спеціального галузевого законодавства. Виділення напрямів добровільного особистого страхуванню здійснювалося залежно від об'єкту захисту і рівня страхового покриття.

На наш погляд, ефективна дія на якості трудового життя через систему соціального страхування (як базового елементу системи соціального захисту) можлива тільки при взаємному доповненні обов'язкових форм соціального страхування, добровільними формами страхових стосунків. При

цьому досягається ефект забезпечення стабільності доходів населення за рахунок різноманітних видів страхового забезпечення при реалізації соціальних ризиків. У той же час, законодавчо в Україні страховими, признаються не усі соціальні ризики. На сьогодні це втрата застрахованої особи заробітку або доходу, необхідність отримання застрахованим (чи бенефіціаром) медичній допомоги, а також, додаткові витрати застрахованої особи (бенефіціара) [2, с.10].

Тому, подальший розвиток системи соціального страхування з позиції формування і розвитку якості трудового життя можливо за умови визнання (тобто законодавчого закріплення) деяких соціальних ризиків - страховими. Враховуючи, що соціальне страхування покликане захищати, передусім, інтереси працюючого населення, доцільно визнати в якості страхових професійні ризики і дати їх якісну і кількісну оцінку. Ця обставина дозволить продовжити реформування пенсійного страхування і зробить позитивний вплив на розвиток корпоративних систем обов'язкового і добровільного медичного страхування.

Інтереси держави у системі соціального страхування визначаються ролями страховика, страхувальника, вигодонабувача та регулюючого органу у цій сфері. Однак держава повинна забезпечувати лише основні соціальні потреби працівника.

Розміри та форми соціальних гарантій з боку держави не повинні пригнічувати стимули до трудової діяльності. Державі необхідно формувати систему умов, що стимулюють працездатних громадян та особисту відповідальність за самозабезпечення. Така система, яка передбачає спільне страхування від соціальних ризиків, сприятиме переходу до здоровішого способу життя населення. Одночасно необхідно поступово залучати працівників до участі у помірному фінансуванні видатків на соціальне страхування. Подібна схема співфінансування активно застосовується в Західній Європі, Чехії, Угорщині, Словаччини та Словенії.

Модель соціального контракту, що широко застосовується на Заході, передбачає сплату страхових внесків до одного року у розмірі від 60 до 85% заробітної плати на працевлаштування безробітного громадянина. Така модель соціальної підтримки дозволяє знизити рівень безробіття в країні, скоротити витрати держави на допомогу з безробіття та одночасно фінансово підтримати малий та середній бізнес [4, с.183].

В даний час пенсійне та інші види соціального страхування в розвинутих країнах є просунуті організаційні, соціальні, фінансові та медико-реабілітаційні системи, органічно пов'язані з реальним сектором економіки та ринком праці, демографічною політикою країни. Подібний позитивний досвід підтверджує можливість узгодження інтересів сторін-учасників процесу страхових відносин.

На наш погляд, в процесі активної перебудови усіх елементів системи соціального захисту, найбільш складна ситуація склалася в області страхування від безробіття. Нині, в Україні в управлінні ризиком безробіття, відсутні страхові принципи, тобто на працедавців не накладається обов'язок по сплаті страхових внесків, на рівні держави не формується цільовий фонд грошових коштів, а соціальні виплати з безробіття тільки умовно прив'язані до заробітної плати працівника, яку він отримував до визнання його безробітним, а по суті - на рівні мінімальних соціальних стандартів.

З позиції управління якості трудового життя прийнятнішим буде механізм страхового забезпечення обов'язкового страхування ризику працевлаштування. У зв'язку з цим виникає питання, які шляхи реформування управління цим ризиком можливі на сьогодні.

Потреба в реформуванні визначається тим, що під впливом науково-технічного прогресу сучасна політика зайнятості звертається у бік перенавчання і перекваліфікації тих, що втратили роботу, а не тільки гарантією виплати грошових компенсацій і допомоги в пошуку роботи. Відповідно, це вимагає додаткових витрат, величина яких не повинна знаходитися залежно від величини державного бюджету і засобів, що перерозподіляються у рамках соціального забезпечення.

Для переорієнтації управління ризиком безробіття на принципах соціального страхування можна повернутися до практики створення окремого позабюджетного фонду або спробувати сформувати нові для України структури, орієнтуючись на досвід західних країн (наприклад, в скандинавській моделі соціального захисту страхування по безробіттю є добровільним і управляється профспілками). Проте, враховуючи той факт, що в системі обов'язкового соціального страхування переважаючим є механізм державного управління з елементами самоврядування страховиків, на наш погляд, страхування по безробіттю можна передати в управління Фондом соціального страхування України. Фонд соціального страхування України нині управляє засобами обов'язкового соціального страхування на випадок тимчасової непрацездатності і у зв'язку з материнством, а також, обов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань. Таким чином, функціонування цього фонду виключно орієнтоване на зайняте населення [3].

Найбільш дискусійним при проведенні страхування по безробіттю являється питання покладання обов'язків по сплаті страхових внесків. На нашу думку, зобов'язання по сплаті внесків повинне формуватися на паритетних началах, причому працівник має бути повноцінним учасником страхових стосунків, тобто має бути наділений окремими повноваженнями страховальника. Засоби, Фонд соціального страхування України, що акумулюються, на меті страхування по безробіттю не можуть бути використані на виплати інших соціальних допомог. На величину страхового забезпечення по цьому

виду соціальної послуги повинні робити вплив наступні чинники: тривалість страхового стажу працівника, середня заробітна за останнім місцем роботи, регіональний прожитковий мінімум.

Висновки. Формування і розвиток якості трудового життя в Україні значною мірою пов'язане з розвитком системи соціального захисту; ключовим аспектом формування нової структури соціального захисту зайнятого населення є переклад обов'язкового соціального страхування на механізм страхового забезпечення і розширення спектру страхованих соціальних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Антонюк В. П. Світові тенденції у розвитку соціально-трудових відносин як виклики для України. Соціально-трудова сфера: сучасний стан, проблеми та стратегічні напрями розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернетконф., 14-16 листоп. 2017 р. Київ : КНЕУ, 2017. С. 160-162.

2. Бандур С. І. Розвиток соціально-трудових відносин як передумова досягнення продуктивної зайнятості населення. Ринок праці та зайнятість населення. 2014. № 1. С. 8-13.

3. Жадан О. Моделі державного регулювання соціально-трудових відносин: загальна характеристика та порівняльний аналіз. URL: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol1/64-70.pdf>.

4. Карпеко Н.М. Удосконалення механізмів реалізації соціальної політики держави. Публічне управління: освіта, наука, практика: матеріали міжнар. Наук.-практ. інтернет-конф. 16 березня 2023 р. Харків: НУЦЗУ, 2023. С. 182-184

5. Фоміна О. О. Механізм регулювання соціально-трудових відносин на засадах відповідальності. Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. 2013. № 3 (59). С. 46-56.

References:

1. Antoniuk V. P. Svitovi tendentsii u rozvytku sotsialno-trudovykh vidnosyn yak vyklyky dlia Ukrainy. Sotsialno-trudova sfera: suchasnyi stan, problemy ta stratehichni napriamy rozvytku : materialy mizhnar. nauk.-prakt. internetkonf., 14-16 lystop. 2017 r. Kyiv : KNEU, 2017. S. 160-162.

2. Bandur S. I. Rozvytok sotsialno-trudovykh vidnosyn yak peredumova dosiahnennia produktyvnoi zainiatosti naseleattia. Rynok pratsi ta zainiatist naseleattia. 2014. No. 1. S. 8-13.

3. Zhadan O. Modeli derzhavnoho rehuliuвання sotsialno-trudovykh vidnosyn: zahalna kharakterystyka ta porivnialnyi analiz. URL: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol1/64-70.pdf>.

4. Karpeko N.M. Udoskonalennia mekhanizmiv realizatsii sotsialnoi polityky derzhavy. Publichne upravlinnia: osvita, nauka, praktyka: materialy mizhnar. Nauk.-prakt. internet-konf. 16 bereznia 2023 r. Kharkiv: NUTsZU, 2023. S. 182-184

5. Fomina O. O. Mekhanizm rehuliuвання sotsialno-trudovykh vidnosyn na zasadakh vidpovidalnosti. Visnyk Donetskoho natsionalnogo universytetu ekonomiky i torhivli im. M. Tuhana-Baranovskoho. 2013. No. 3 (59). S. 46-56.

*Кисельов Є.В., аспірант, ТНУ ім. В.І. Вернадського, м. Київ,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1848-0866>*

Kyselov I., graduate student, V.I. Vernadsky Taurida National University, Kyiv

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДВИЩЕННЯМ РІВНЯ АДАПТИВНОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СИСТЕМ

INVESTMENT MECHANISM OF PUBLIC ADMINISTRATION OF INCREASING OF THE LEVEL OF ADAPTABILITY OF ENERGY SYSTEMS

У статті здійснено формування інвестиційного механізму публічного управління підвищенням рівня адаптивності енергетичних систем. Зокрема, виокремлено принципи додавання нових елементів та взаємозв'язків до національної енергетичної системи. На основі дослідження виділених факторів, що забезпечують адаптивні властивості енергетичних систем, а також сформульованих принципів додавання нових елементів та взаємозв'язків до національної енергетичної системи були виділені такі основні напрями позитивного впливу інвестицій на адаптивні властивості енергетичних систем.

Ключові слова: *публічне управління, інвестиційний механізм, енергетична система, адаптивність, інвестиційний проєкт.*

The article is devoted with the formation of an investment mechanism of public administration of increasing of the level of adaptability of energy systems. In particular, the principles of adding of new elements and interconnections to the national energy system are highlighted. Based on the study of the selected factors that ensure the adaptive properties of energy systems, as well as the formulated principles of adding of new elements and relationships to the national energy system, the following main areas of positive impact of investments on the adaptive properties of energy systems were selected.

Keywords: *public administration, investment mechanism, energy system, adaptability, investment project.*

Постановка проблеми. Інвестиції виступають необхідним ресурсом, що забезпечує поступальний розвиток та трансформацію національної енергетичної системи, що, відповідно, призводить до зростання її адаптивних властивостей. Саме завдяки інвестиціям відбувається модернізація та реструктуризація енергетичних систем, що сприяє їх адаптації під нові умови функціонування та створенню фінансових і технічних резервів.

Ступінь впливу кожного конкретного інвестиційного проєкту на рівень адаптивності енергетичної системи залежить від інтегрованості нового об'єкта в національну енергетичну систему, кількості етапів перетворення енергії, що зачіпаються, рівня використання нових енергоефективних технологій, масштабів здійснюваних капіталовкладень тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування комунікацій в закладах освіти досліджували численні вчені та практики, зокрема, С. Крисюк, В. Микитенко, А. Шевченко та ін. Однак механізми публічного управління в зазначеній сфері в сучасних реаліях все ще залишаються недостатньо розробленими.

Постановка завдання. Враховуючи описану вище актуальність теми дослідження, метою статті є формування інвестиційного механізму публічного управління підвищенням рівня адаптивності енергетичних систем.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні завдання: 1) виокремити принципи додавання нових елементів та взаємозв'язків до національної енергетичної системи; 2) виділити характерні риси публічного управління великомасштабними інвестиційними проєктами; 3) сформулювати критерії оцінки інвестиційних проєктів з погляду ефективності їхнього впливу адаптивні властивості енергетичної системи.

Виклад основного матеріалу. На основі дослідження виділених факторів, що забезпечують адаптивні властивості енергетичних систем, а також сформульованих принципів додавання нових елементів та взаємозв'язків до національної енергетичної системи були виділені такі основні напрями позитивного впливу інвестицій на адаптивні властивості енергетичних систем [1; 3].

1. Збільшення виробничої потужності енергетичної системи загалом. Створення нових виробничих елементів системи за інших рівних умов збільшує виробничий потенціал системи загалом і дозволяє покривати більший попит на енергоносії. Наприклад, в електроенергетичних системах кожен новий інвестиційний проєкт, що створює нові генеруючі потужності, збільшує загальну потужність електрогенеруючої системи і дає можливість перерозподіляти потужність, що видається споживачам електростанціями всередині електроенергетичної мережі.

Зростання виробничих потужностей визначає зростання ринкової позиції енергетичних ресурсів, що у довгостроковій перспективі є необхідною умовою здійснення економічного зростання, що призводить до зростання попиту на енергетичні ресурси [4; 6].

2. Збільшення резерву потужності. Проєкт капіталовкладень з будівництва нових виробничих об'єктів може передбачати створення резерву потужності покриття стрибкоподібного зростання попиту на енергоресурс. І тут сумарний запас резервної потужності всієї енергетичної системи, куди входить новий промисловий об'єкт, зростає, збільшуючи, своєю чергою, і адаптивність цієї системи. Сумарний запас резервної потужності системи є

важливим фактором забезпечення адаптивності системи до змінних умов, оскільки саме резервна потужність може бути використана у наступних критичних ситуаціях: 1) у разі аварії одного із виробничих елементів системи; 2) при виході нові ринки збуту; 3) при забезпеченні потреб економіки, що різко зростають, в енергоресурсі [2; 5].

3. Відновлення основних фондів енергетичної системи. Будівництво нових виробничих потужностей оновлює парк обладнання, що використовується в енергетичній системі загалом. Оскільки нове обладнання, як правило, більш ефективне (менш витратне на одиницю продукції, більш екологічно безпечне, підтримує більшу кількість режимів роботи, запускається швидше, довговічніше тощо) і є адаптивнішим до змінних умов (за рахунок більш швидкого запуску, більш компактного розміру, більшої безпеки та надійності в роботі), то оновлення основних фондів енергетичної системи збільшує її адаптивність. Ця обставина особливо актуальна для України через сильне старіння основних фондів енергетичних об'єктів [1; 5].

4. Збільшення економічної ефективності функціонування енергетичної системи. Чим ефективніша енергетична система, тим більше вона адаптивна до мінливих зовнішніх умов, оскільки, по-перше, дохід від функціонування енергетичної системи може бути резервом, що використовується на адаптивні заходи, а по-друге, висока економічна ефективність залучає нові інвестиції, які, у свою чергу, сприятимуть підвищенню її адаптивності [2; 3].

5. Розширення ринків збуту. У деяких випадках великомасштабні інвестиційні проєкти можуть бути пов'язані з виходом енергетичних компаній на нові енергетичні ринки. У цьому випадку невизначеність функціонування енергетичної системи, пов'язана з волатильністю енергетичних ринків, зменшуватиметься за рахунок диверсифікації ринків збуту, а адаптивність енергетичної системи загалом збільшуватиметься за рахунок можливого її переорієнтування за певних змін з одних ринків збуту на інші [2; 4].

6. Розвиток інфраструктури. Будівництво нових промислових об'єктів супроводжується розвитком виробничої інфраструктури, що підвищує адаптивність енергетичної системи. Ця обставина є особливо актуальною для електроенергетики, де будівництво нової електростанції супроводжується розвитком електричних мереж, які збільшують адаптивність електроенергетичної системи в цілому за рахунок, з одного боку, збільшення пропускної спроможності мереж, а з іншого, – розширення можливостей підключення нових споживачів електроенергії до мереж [1; 3].

7. Зміна частки інерційних елементів у енергетичній системі. Великомасштабні інвестиційні проєкти можуть змінювати рівень адаптивності енергетичної системи з допомогою зміни у структурі активів частки інерційних, немобільних елементів. Прикладом інерційних елементів можуть бути дорогі газопроводи, що вимагають великих постійних витрат, але обмежують ринки збуту. Зниження частки інерційних елементів у структурі активів веде

до зростання рівня адаптивності енергетичної системи за рахунок зменшення часу, необхідного для підстроювання системи до нових умов [5; 6].

Зазначені напрями позитивного впливу інвестицій на адаптивні властивості енергетичних систем були виділені на основі аналізу принципів додавання нових елементів та взаємозв'язків до національної енергетичної системи з метою підвищення її адаптивних властивостей. За підсумками виділених напрямів можна запропонувати критерії оцінки інвестиційних проєктів з погляду ефективності їхнього впливу на адаптивні властивості енергетичної системи.

У реальних умовах у різних інвесторів будуть різні уявлення про майбутні зміни. Діапазон уявлень про майбутні зміни буде тим більш вузьким, чим доступнішою для учасників фондового ринку буде інформація про проєкт. Ступінь зміни ринкової капіталізації компанії внаслідок негативного чи позитивного ставлення учасників ринку до реалізації великомасштабного проєкту можна оцінити експертним методом. Декілька експертів, які не беруть участі у розробці проєктних матеріалів, повинні незалежно один від одного надати прогнози зміни чистого прибутку від періоду до періоду в результаті реалізації проєкту. Підставивши отримані дані у спеціальну формулу, можна отримати кілька значень очікуваних змін капіталізації, у тому числі шляхом розрахунку середньої можна обчислити очікувану зміну капіталізації підприємства [1; 4].

Для аналізу механізму впливу інвестицій на рівень адаптивності енергетичних систем необхідно розрізнити загальний потік сукупних інвестицій у паливно-енергетичному комплексі та окремі великомасштабні інвестиційні проєкти. Зокрема, до великомасштабних відносяться інвестиційні проєкти з такими характерними рисами: 1) значність обсягів інвестування та тривалість термінів реалізації; 2) значний вплив на фінансово-економічний стан компанії-реалізатора та на її ринкову капіталізацію; 3) висока соціальна, політична й економічна значущість для галузі, регіону та країни в цілому; 4) наявність ефекту зворотного зв'язку. Щодо паливно-енергетичного комплексу, то до цих особливостей додаються: значний вплив на екологію та висока невизначеність цін на енергоносії, зумовлена лібералізацією ринків та посиленням зовнішньоекономічних зв'язків [2; 5].

Висновки. Таким чином, інвестування в паливно-енергетичний комплекс є стратегічним, довгостроковим вкладенням коштів, у якому часовий інтервал, який розділяє час початку реалізації проєкту до часу запуску основного виробництва, є значним. Це накладає певні труднощі на процес прогнозування майбутніх макроекономічних та техніко-економічних показників. Виникає проблема вибору оптимального часу запуску проєкту. Тривалість термінів реалізації проєктів створює великі труднощі у прогнозуванні майбутніх основних техніко-економічних показників, таких як попит та ціна на енергоносії, що пояснюється складністю самої процедури прогнозування.

Список використаних джерел:

22. Драгомирецька Н. М., Кандагура К. С., Букач А. В. Комунікативна діяльність в державному управлінні: навчальний посібник. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. 180 с.
23. Крисюк С. В. Державне управління освітою: навч. посіб. для слухачів, асп., докторантів спец. «Державне управління освітою». Київ: НАДУ, 2009. 220 с.
24. Микитенко В. В. На чому базується енергетична безпека держави. *Вісник НАН України*. 2005. № 3. С. 41–47.
25. Прищак М. Д. Трансформація освіти України: пошук парадигми. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. Вип. 35. С. 30–33.
26. Шевченко А. О. Енергетична безпека як невід'ємний елемент забезпечення економічної безпеки держави в стратегіях національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. № 7. С. 163–168.
27. Яковлев А. О. Філософські концепції освіти: методологічний і аналітичний потенціал. *Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”*. 2013. № 2 (16). С. 91–99.

References:

1. Drahomyretska N. M., Kandahura K. S. and Bukach A. V. (2017). *Komunikatyvna diialnist v derzhavnomu upravlinni : navchalnyi posibnyk* [Communicative activity in public administration: tutorial], ORIDU NADU, Odesa,.
2. Krysiuk S. V. (2009). *Derzhavne upravlinnia osvitoiu: navchalnyi posibnyk dlia slukhachiv, aspirantiv, doktorantiv spetsialnosti “Derzhavne upravlinnia osvitoiu”* [tutorial for students, graduate students, doctoral students of the specialty “Public administration of education”], NADU, Kyiv.
3. Mykytenko V. V. (2005). *Na chomu bazuietsia enerhetychna bezpeka derzhavy* [What is the energy security of the state based on]. *Visnyk NAN Ukrainy*. 2005. № 3. P. 41–47.
4. Pryshchak M. D. (2011). *Transformatsiia osvity Ukrainy: poshuk paradyhmy* [Transformation of education of Ukraine: search for paradigm], *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Pedahohika i psykholohiia*. Vol. 35. P. 30–33.
5. Shevchenko, A. O. (2021). *Enerhetychna bezpeka yak nevidiemnyi element zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy v stratehiakh natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Energy security as an integral element of ensuring the economic security of the state in the national security strategies of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo*. 2021. № 7. P. 163–168.
6. Yakovlev, A. O. (2013). *Filosofski kontseptsii osvity: metodolohichni i analitichni potentsial* [Philosophical concepts of education: methodological and analytical potential], *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho”*. Vol. 2 (16). P. 91–99.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-17

УДК 351.851: 37.091

Кузнецова Г.І., аспірант, КЗВО «ДАНО» Дніпропетровської обласної ради, м. Дніпро, ORCID: 0009-0007-2291-1090

Kuznetsova H., graduate student, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of the Dnipropetrovsk Regional Council», Dnipro

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ КОМУНІКАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF COMMUNICATION PROCESSES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN MODERN CONDITIONS

У статті здійснено вдосконалення механізмів публічного управління процесами комунікації в закладах освіти в сучасних умовах. Зокрема, визначено специфіку трансформації комунікативних процесів в сучасній освіті. Показано, що освіта дедалі частіше сприймається як процес вrostання людини у культуру, особисте і творче засвоєння нею духовних цінностей, створення сприятливого середовища для вироблення молодого людиною власної світоглядної позиції, адаптації її у сучасному інформаційному суспільстві з метою подальшої успішної реалізації. Підкреслено, що, будучи соціальним інститутом суспільства, освітній заклад завжди відчував і відчуває на собі вплив соціального клімату у суспільстві. Економічні, правові, демографічні, культурні, духовно-моральні, соціально-психологічні процеси у своєму комплексному впливі визначають ціннісні орієнтації, мотивацію поведінки дітей та підлітків. Відзначено, що стратегічним завданням початку ХХІ століття стала модернізація освіти, де проблема управління процесом дорослішання перестає бути локальним завданням представників педагогічних професій і набуває характеру політичного та загальнонаціонального завдання через те, що інтереси суспільства і держави в галузі освіти не завжди збігаються з галузевими інтересами самої системи освіти. Виявлено проблеми публічного управління освітою в сучасних вітчизняних реаліях. Зазначено, що значне зниження культурного рівня сучасного суспільства, поширення масової культури, різноманіття субкультур значно ускладнює вирішення освітнім закладом його освітніх та виховних завдань, знижує рівень затребуваності якісної освіти суспільством загалом. Виокремлено напрями вдосконалення механізмів публічного управління процесами комунікації в закладах освіти. Підкреслено, що сучасне суспільство ставить перед освітнім закладом комплекс завдань зважаючи на те, що з усіма сферами культури дитину може ознайомити лише освітній заклад як повноцінний соціальний інститут сучасного суспільства. Однак для вирішення даного комплексу завдань потрібна і нова філософія освіти.

Ключові слова: публічне управління, механізми, заклад освіти, система освіти, соціальний інститут.

The article improves the mechanisms of public administration of communication processes in educational institutions in modern conditions. In particular, the specifics of the transformation of communicative processes in modern education is determined. It is shown that education is increasingly perceived as a process of human growth into culture, personal and creative assimilation of spiritual values by it, creating a favorable environment for the development of a young person's own worldview position, its adaptation in a modern information society in order to further successful implementation. It is emphasized that, being a social institution of society, an educational institution has always felt and feels the influence of the social climate in society. Economic, legal, demographic, cultural, spiritual-moral, socio-psychological processes in their complex influence determine value orientations, motivation of behavior of children and adolescents. It is noted that the strategic task of the beginning of the XXI century was the modernization of education, where the problem of managing the growing up process ceases to be a local task of representatives of pedagogical professions and acquires the character of a political and national task due to the fact that the interests of society and the state in the field of education do not always coincide with the sectoral interests of the education system itself. The problems of public administration of education in modern domestic realities are identified. It is noted that a significant decrease in the cultural level of modern society, the spread of mass culture, the diversity of subcultures significantly complicates the solution of its educational tasks by the educational institution, reduces the level of demand for quality education by society as a whole. The directions of improvement of mechanisms of public management of communication processes in educational institutions are allocated. It is emphasized that modern society sets a complex of tasks for the educational institution due to the fact that only an educational institution can acquaint a child with all spheres of culture as a full-fledged social institution of modern society. However, to solve this complex of problems, a new philosophy of education is also needed.

Keywords: public administration, mechanisms, educational institution, educational system, social institute.

Постановка проблеми. Розглядаючи соціалізацію як процес, з якого у дитині розвиваються якості, необхідні для успішного функціонування у суспільстві, слід зазначити, що аналізований феномен забезпечує наступність у розвитку культури, і навіть закріплення її цінностей у духовному житті людей. З функціональної точки зору система освіти входить до інституційних структур, що забезпечують соціалізацію індивідів.

У ході суспільного розвитку відбувається розробка та накопичення системи засобів ідейного, психологічного, організаційного характеру, спрямованих на виховання та навчання молодих поколінь, здатних успадковувати накопичений соціальний та культурний досвід як у галузі практичного перетворення дійсності, так і в галузі регулювання людських взаємин. Комунікацій-

ній стороні у створенні життя підростаючих поколінь надавалося величезне значення на будь-яких етапах суспільного розвитку, чи то архаїка, античність чи новий час. Проблемам виховання було присвячено праці педагогів і психологів, які приділяли велику увагу ролі спілкування у становленні дитині. Значний внесок у розробку теорії соціалізації особистості та місця спілкування (комунікації) у цьому процесі внесли соціологи та філософи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування комунікацій в закладах освіти досліджували численні вчені та практики, зокрема, О. Гомотюк, В. Маслова, М. Прищак та ін. Однак механізми публічного управління в зазначеній сфері в сучасних реаліях все ще залишаються недостатньо розробленими.

Постановка завдання. Враховуючи описану вище актуальність теми дослідження, метою статті є вдосконалення механізмів публічного управління процесами комунікації в закладах освіти в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні завдання: 1) визначити специфіку трансформації комунікативних процесів в сучасній освіті; 2) виявити проблеми публічного управління освітою в сучасних вітчизняних реаліях; 3) виокремити напрями вдосконалення механізмів публічного управління процесами комунікації в закладах освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початок ХХІ століття яскраво висвітлює диспропорцію, що розростається, між ступенем поінформованості підростаючого покоління і рівнем його моральності. Пріоритети прагматично орієнтованого наукоподібного знання сучасної системи освіти дедалі більше витісняли духовно-моральні цінності зі сфери повсякденного спілкування, системи нормативно-регламентуючих чинників поведінки [2; 6].

Відповідно, стратегічним завданням початку століття стала модернізація освіти, де проблема управління процесом дорослішання перестає бути локальним завданням представників педагогічних професій і набуває характеру політичного та загальнонаціонального завдання через те, що інтереси суспільства і держави в галузі освіти не завжди збігаються з галузевими інтересами самої системи освіти.

Освіта дедалі частіше сприймається як процес вростання людини у культуру, особисте і творче засвоєння нею духовних цінностей, створення сприятливого середовища для вироблення молодою людиною власної світоглядної позиції, адаптації її у сучасному інформаційному суспільстві з метою подальшої успішної реалізації [1; 4].

У діяльності самої системи освіти також відтворюється двояка функція процесу соціалізації: розвиток особистості та відтворення культурних цінностей у ряді поколінь.

Очевидно, що метою освіти є підготовка людини до входження у світ реальних життєвих процесів, коли особистість буде віч-на-віч з необхідністю усвідомленого вибору визначальних її життєвих шляхів цінностей.

В Україні йде активний пошук нових моделей шкіл, відпрацьовуються і нові шкільні системи у структурі освіти, здатні вирішити поставлені завдання та «погасити» кризову ситуацію в освіті [2; 3].

Будучи соціальним інститутом суспільства, заклад освіти завжди відчував і відчуває на собі вплив соціального клімату у суспільстві. Економічні, правові, демографічні, культурні, духовно-моральні, соціально-психологічні процеси у своєму комплексному впливі визначають ціннісні орієнтації, мотивацію поведінки дітей та підлітків. У сучасних дослідженнях справедливо зазначається, що соціальний клімат у суспільстві, загальний рівень соціальної стабільності (або напруженості) в діючій соціальній структурі, та соціальне розшарування, стан етноконфесійних відносин створюють більш-менш прийнятні умови для діяльності школи, для вирішення поставлених перед нею завдань. Переплетення проблем економічного та соціокультурного розвитку суспільства, трансформація комунікативних процесів, що відбуваються під впливом посилення впливу інструментальної раціональності, її дедалі глибшого вкорінення в комунікативному просторі сучасної цивілізації, посилює духовно-моральне навантаження на школу [3; 5].

Наприклад, економічні чинники, фактичний стан фінансової системи у суспільстві здатні не тільки вплинути на рівень задоволення освітніх потреб громадян, а й визначають можливості бюджетного фінансування самої освітньої системи. Ситуація, що склалася в сучасній Україні, зокрема, в економіці, різко скорочує можливості оптимізації мережі шкіл, матеріального стимулювання праці працівників освіти, ставить тим самим як школу, так і всю систему освіти в умови виживання, що загрожує незворотністю процесу падіння якості української освіти, втрати престижу української середньої та вищої школи, і це при тому, що в даний час інститути освіти є чи не єдиними соціокультурними факторами стабілізації українського суспільства, збереження його соціокультурної ідентичності та морально-правової нормативності. Процеси аномії та маргіналізації, руйнування культури мовної картини світу ведуть до дестабілізації комунікативних процесів і, відповідно, – до десоціалізації особистості [1; 5].

Соціально-психологічні та етичні фактори, спосіб та стиль життя різних соціальних груп, реально діючі моральні норми та правила, як важливі показники соціокультурної ситуації вимагають від школи значної перебудови в роботі з дітьми, демонструючи їм норми та способи діяльності, поведінки, відносини, спілкування, які допомогли б зберегти свободу, почуття власної гідності, довіру та відкритість світу, людям, і водночас протистояти аморальності та нелюдності.

Стан культури у країні, рівень духовного здоров'я та культурних запитів населення визначають рівень освітньої активності та її спрямованості.

Очевидно, що значне зниження культурного рівня сучасного суспільства, поширення масової культури, різноманіття субкультур значно усклад-

нює вирішення школою її освітніх та виховних завдань, знижує рівень за-
требуваності якісної освіти суспільством загалом.

Безумовно, стан української освіти безпосередньо пов'язаний з тими процесами, які відбувалися в Україні протягом останньої чверті ХХ століття [1; 2]. По-перше, зазнала катастрофи сім'я старого типу і родина взагалі. Слід констатувати, що цей процес відбувається і у наші дні, коли ми є свідками загибелі першого соціального інституту дитини – сім'ї. Переважна більшість українських сімей вже не в змозі нести в собі функції соціального інституту суспільства, відповідно, практично зійшла нанівець «домашня школа», що колись існувала. По-друге, молодше покоління не цінує досвіду старших поколінь. Результатом цієї соціальної катастрофи, є “дезидеологізація суспільства”. По-третє, руйнується вся система цінностей. Саме ця соціальна криза найбільш гостро відбивається на другому соціальному інституті дитини – школі, а в суспільстві з'явився тип людини малограмотної, безкультурної, асоціальної, з психологією та менталітетом злочинця. Цей тип з'являється у суспільстві у всіх верствах населення і знаменує собою критичну загрозу для самого суспільства [3; 4].

Сучасне суспільство ставить перед школою комплекс завдань зважаючи на те, що з усіма сферами культури дитину може ознайомити лише заклад освіти як повноцінний соціальний інститут сучасного суспільства. Однак для вирішення даного комплексу завдань потрібна і нова філософія освіти. Суть перетворень, що відбуваються, полягає в тому, що реформа своєю головною метою бачить докорінне перетворення освітньої системи саме як соціального інституту, отже, і розглядати її варто і як педагогічну, і як соціальну враховуючи те, що заклад освіти та освіта в цілому виступають не тільки як механізм трансляції знань, а й як механізм включення людини у певну культурну традицію, який дає початок будь-якій національній культурі. Таким чином, заклад освіти є головним інститутом національної культури, формування нації та національної держави [1-3].

Висновки. Таким чином, заклад освіти, як організація “культурозберігаюча” і “культуростворююча” намагається самостійно протистояти негативним тенденціям у суспільстві. Все частіше обговорюється питання про зміну освітньої парадигми сучасної української школи на культуроцентристську. Так, кожен народ створює і розвиває свою “вітчизняну школу” і формує її на основі своєї національної культури, своїх позицій, тому кожна система освіти і заклад освіти, як соціальний інститут, набувають своїх соціокультурних рис і властивостей.

Специфічною особливістю української школи було те, що вона завжди виступала як інститут, що виховує, а домінантами української філософії освіти були «гуманістична орієнтація» освітнього процесу, акцентування своєї діяльності на особистості дитини, а також культуровідповідність на-

вчання та виховання відповідно до геополітичних та соціокультурних факторів української цивілізації, а також згідно її регіональним особливостям.

Список використаних джерел:

1. Гомотюк О. Комунікації в освіті: історія, теорія, практика: монографія. Тернопіль, 2020. 207 с.
2. Драгомирецька Н. М., Кандагура К. С., Букач А. В. Комунікативна діяльність в державному управлінні: навчальний посібник. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. 180 с.
3. Крисяк С. В. Державне управління освітою: навч. посіб. для слухачів, асп., докторантів спец. «Державне управління освітою». Київ: НАДУ, 2009. 220 с.
4. Маслова В. А. Професійно-педагогічна комунікація як умова розвитку комунікативних можливостей педагога. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Психологія». 2021. Вип. 3. С. 81–85.
5. Прищак М. Д. Трансформація освіти України: пошук парадигми // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. Вип. 35. С. 30–33.
6. Яковлев А. О. Філософські концепції освіти: методологічний і аналітичний потенціал // Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. 2013. № 2 (16). С. 91–99.

References:

1. Homotiuk O. Komunikatsii v osviti: istoriia, teoriia, praktyka: monohrafiia [Communication in education: history, theory, practice: monograph]. Ternopil, 2020. 207 p.
2. Drahomyretska, N. M., Kandahura, K. S. and Bukach, A. V. (2017). Komunikatyvna diialnist v derzhavnomu upravlinni : navchalnyi posibnyk [Communicative activity in public administration: tutorial], ORIDU NADU, Odesa,.
3. Krysiuk S. V. Derzhavne upravlinnia osvitoiu: navchalnyi posibnyk dlia slukhachiv, aspirantiv, doktorantiv spetsialnosti «Derzhavne upravlinnia osvitoiu» [tutorial for students, graduate students, doctoral students of the specialty “Public administration of education”], NADU, Kyiv.
4. Maslova V. A. Profesiino-pedahohichna komunikatsiia yak umova rozvytku komunikatyvnykh mozhlyvostei pedahoha [Professional and pedagogical communication as a condition for the development of communicative capabilities of a teacher]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Psykhohohiia»*. 2021. Vol. 3. P. 81–85.
5. Pryshchak, M. D. (2011), “Transformatsiia osvity Ukrainy: poshuk paradyhmy” [Transformation of education of Ukraine: search for paradigm], *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriiia: Pedahohika i psykhohohiia*, 2011. Vol. 35. P. 30–33.
6. Yakovlev, A. O. (2013), “Filosofski kontseptsii osvity: metodolohichni i analitychni potentsial” [Philosophical concepts of education: methodological and analytical potential], *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho”*. Vol. 2 (16). P. 91–99.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-18

УДК 351.858; 379.8

*Лозова О.Ю., аспірантка ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків
ORCID: 0000-0002-0661-202X*

*Lozova O., PhD student of Training, Research and Production Center of the
National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv*

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕХНОЛОГІЙ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

RESOURCE POTENTIAL OF THE PUBLIC ADMINISTRATION TECHNOLOGIES OF SOCIAL AND CULTURAL ACTIVITIES

Стаття присвячена новим технологічним моделям публічного управління, що забезпечують швидку економічну віддачу і ефективність соціально-культурних програм і проектів, позитивну громадську думку, відкритість і доступність культурних продуктів і послуг в культурному обслуговуванні населення. Пріоритети технологій управління : моральні стимули, особистий приклад, авторитет, внутрішня потреба, усвідомлений борг. Модульні блоки технологій управління : науковий, діяльнісний ресурс, економічний і соціальний ресурс, організаційно-кадровий ресурс, персонал-технології, документальний і інституціональний ресурс.

Ключові слова: *сфера культури, реформи, технології, ресурси, моделі публічного управління, механізми публічного управління, ефективність.*

The article is devoted to the new technological management models to ensure rapid economic returns and efficiency of social and cultural programmes and projects a positive public opinion, openness and accessibility of cultural products and services in the public service. Priorities management technology: moral incentives, personal example, authority, internal necessity, an informed debt. Modular units of management technology: activity resource, economic and social resource, organizational and human resources staff, technologies and institutional documentary resource.

Keywords: *culture, reform, technology, resources, management, model management, the effectiveness of the mechanisms.*

Постановка проблеми. *Розвиток ринкових стосунків в країні істотним чином позначився не лише на її економіці, але передусім на групі*

управлінських галузей, що традиційно знаходилися під бюджетною опікою держави. Зміни в першу чергу торкнулися управлінців сфери культури, особливо місцевого рівня, де вимушені працювати в умовах жорсткого фінансового дефіциту. Це привело до того, що ця небагата галузь економіки стала усе більш залежною від ефективності управлінських ресурсів адміністраторів і менеджерів культури. Управлінський персонал сфери культури в українських регіонах вимушений на ходу міняти правила гри.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретична та практична актуальність зазначеної тематики зумовлює постійний інтерес зарубіжних та вітчизняних дослідників до питань ресурсного потенціалу технологій управління соціально-культурного розвитку сучасному світі. Серед праць вітчизняних дослідників, які зверталися до цієї теми, науковий і практичний інтерес становлять роботи: О. Гриценка, І. Дзюби, М. Стріхи, С. Дрожжиної та інших.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз нових технологічних моделей управління, що забезпечують швидку економічну віддачу і ефективність вирішення проблем соціально-культурного розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Необхідність відповідати новим ринковим умовам зажадала від управлінців сфери культури перейти до управління по моделі мінімізації витрат. Досить швидко стало ясно, що стратегія економії ресурсів і так звана оптимізація структури установ культури не в змозі вирішити проблеми, що накопичилися у сфері управління культурою. Українські реформи показали, що надії реформаторів на швидку і значну підтримку культури з боку спонсорів не збулися. Ринкові моделі виживання культури, які працюють в західних країнах, для України виявилися неефективними.

Вітчизняні управлінці сфери культури вимушені шукати нові, не орієнтовані на швидку економічну віддачу технології роботи в ринкових умовах. Необхідно формувати у сфері культури нові підходи до технологій управління, адекватні умовам ринкових стосунків. Здійснення цього завдання неможливе без розробки освітніх концепцій, які дозволили б наростити управлінські ресурси керівників, адекватні економічним і соціальнокультурним умовам.

Збудувати нову освітню концепцію для державних чиновників і муніципальних працівників сфери культури навряд чи можливо без знайомства з представленнями самих публічних управлінців, щоб зрозуміти, як і в якому напрямі слід розвивати майбутні освітні програми. Тим більше це неможливо зробити без аналізу того, як навчання, що проводиться на практиці, співвідноситься з тим, чому хочуть вчитися самі управлінці культури. Які мотиви лежать в їх прагненні підвищити освітній рівень? Які форми кадрової підготовки вони віддають перевазі і чому? Які нові освітні технології можуть бути запропоновані і який результат вони можуть дати,

якщо їх впровадити в практику? Відповіді на ці питання є предметом емпіричного аналізу, результати якого представлені в подальшому викладі.

У структурі сучасного ринкового господарства країни і у сфері культури діють два типи організацій - комерційні і некомерційні. Вони мають різні цілі і механізм функціонування, тобто потребують різних технологій публічного управління.

Моделі публічного управління комерційними організаціями в літературі представлені досить повно, але розробок теоретичної бази і практичних технологій управління некомерційними, автономними організаціями і організаціями, куди входять установи соціокультурної сфери, практично немає. Установи соціокультурної сфери не лише підвищують культурний рівень людей, але і є частиною економіки, роблячи продукти культури і послуги, виробляючи нові ідеї, творчі технології, надаючи робочі місця, будучи привабливою сферою для інвестицій.

Технологічні підходи до управління соціокультурними організаціями і установами мають специфічні властивості, на основі яких:

- розробляються ефективні соціокультурні програми і проекти;
- формується позитивна громадська думка соціокультурних акцій, що відносно проводяться;
- досягається відкритість і доступність культурних програм і послуг;
- визначається спрямованість соціокультурної діяльності з урахуванням різних категорій населення.

За допомогою публічних управлінських механізмів досягається оптимальне співвідношення некомерційної і підприємницької діяльності; забезпечується фінансова стійкість (притягуються різноманітні джерела фінансування; інтенсивно використовуються всілякі ресурси, включаючи представників громадськості, волонтерів, бізнесменів і підприємців, останніх, в якості меценатів, спонсорів і так далі).

Пріоритетні технології управління в соціально-культурній діяльності базуються на соціально-психологічних методах, заснованих на моральних стимулах: особистому прикладі, авторитеті, внутрішній потребі, усвідомленому боргу.

Важливим чинником оптимізації управління технологічними процесами є три суб'єктивні умови:

- 1) розуміння самими працівниками культури своєї місії по розвитку національної культури, створенню сприятливих соціокультурних життєвих умов людей, залученню їх до різних сфер громадського життя;
- 2) прагнення до співчуття і солідарності, гуманізації суспільства, компенсації втраченого гуманного відношення людей один до одного, які зробилися жорстокими внаслідок реформ і боротьби за виживання;
- 3) визнання того, що рівень життя багатих і бідних націй визначається в основному їх культурою, організацією соціокультурних інститу-

тів, ієрархією цінностей, закріплює за культурою високу місію виховання людини.

Держава довгий час прагне до впровадження в культуру ринкових механізмів, але в той же час обмежує ці ж механізми у формі державної, хай і недостатньої, підтримки культури.

Вдосконалення системи публічного управління сферою культури сприятиме створенню гнучкіших технологій управління і мобільних організаційних механізмів управління в установах культури, зміцненню партнерських стосунків працівників культури з бізнес-співтовариством, росту зарплати і престижності праці [3].

Суть ресурсного підходу полягає в тому, щоб в залученні ресурсів орієнтуватися на досягнення результатів, а не тільки на реалізацію самих процесів. Переконавшись в тому, що соціокультурна діяльність схильна до зовнішнього управління і регулювання, має великий внутрішній потенціал саморегуляції і саморозвитку, її можна представити одночасно і об'єктом, і суб'єктом управління. У зв'язку з цим виникає необхідність більш глибоко розглянути внутрішню структуру публічного управління - як технологічний процес, що протікає в структурі організацій і установ культури.

Визнаючи можливість і необхідність технологій управління соціокультурними процесами, доцільно звернутися до співвідношення управлінських технологій з основними компонентами самої соціокультурної діяльності як предмета публічного управління.

Мета розробки ефективних технологій соціокультурного управління - поліпшення умов для реалізації і поєднання інтересів усього масиву діючих в соціокультурній сфері суб'єктів : громадян, груп населення, формувань, що самоорганізуються, творчих колективів, об'єднань, організацій і установ, соціальних інститутів, фахівців - для ефективної взаємодії в розвитку соціокультурних процесів, поліпшенні життя людей. Щонайближче до людини знаходяться регіональні соціокультурні інститути.

Отже, тут зосереджені проблеми і рішення, труднощі і успіхи, тут слід шукати розгадку суперечливих тенденцій і оптимальних рішень публічного управління соціокультурною діяльністю. Головним суб'єктом управління є особа, що виступає і замовником, і творцем, і виконавцем культурної діяльності і управління і в теорії, і на практиці. Це послужило основою для істотного розширення функцій публічного управління у сфері культури, передусім муніципальних і регіональних органів і установ культури [4].

Сфера культури є реальним сектором духовного розвитку населення і реальним сектором економіки. На долю культури в країні припадає близько 2% від загальної чисельності зайнятого персоналу в економіці. Пропоновані на ринку культурні блага є результатом діяльності установ культури.

Результати діяльності установ культури визначаються, як мінімум, трьома умовами: наявністю власне ресурсної бази, модифікацією ресурсів по кількості, об'єму і складу, ефективністю технологій публічного управління наявними і нарощуваними потенційними ресурсами.

Технології управління ресурсами сфери культури є процесами оптимізації використання наявного науково-практичного потенціалу соціально-культурної діяльності, організаційних, адміністративних, кадрових, інформаційних, матеріальних, фінансових, технічних ресурсів, необхідних для реалізації соціально-культурного процесу.

Таким чином, технології управління ресурсами соціально-культурної діяльності диференціюються на три модульні блоки:

- 1) науковий, діяльнісний ресурс соціально-культурної сфери, що накопичений і розвивається в країні упродовж багатьох десятиліть;
- 2) економічний і соціальний ресурс;
- 3) організаційно-кадровий ресурс персонал-технологій, документальний і інституціональний ресурс [2, с.48].

Самодостатність кожного з цих модулів відносна і може розглядатися в контексті вивчення конкретного напрямку діяльності. На практиці технології управління усіма ресурсами взаємно погоджені, кожен ресурс має властивості іншого, і тільки в сукупності вони формують цілісну систему ресурсного забезпечення і технологічної керованості установи і організації культури.

Важливим технологічним ресурсом управління є матеріальна база соціально-культурної діяльності, на основі якої протікають соціокультурні процеси (органи управління, установи культури і мистецтва різних типів, об'єднання і організації, структури соціальної допомоги і захисту населення, реабілітаційні, оздоровчі, медико-соціальні комплекси і так далі). У арсеналі технологій управління соціокультурною діяльністю є багатий набір власних методів, методик, форм і засобів реалізації цілей і завдань, що свідчить про наявність перевіреної технології. У соціокультурній діяльності широко використовуються різноманітні унікальні форми технологічних культурно обумовлених процесів.

Технологіями публічного управління соціокультурною діяльністю займається велика армія фахівців, менеджерів різних напрямів і спеціалізацій. Впродовж багатьох десятиліть була вироблена система підготовки і перепідготовки кадрів управлінців у ВНЗ культури і мистецтв, однойменних середніх спеціальних закладах.

І, нарешті, в технологіях публічного управління накопичений величезний практичний досвід соціально-культурної роботи з людьми. Усе це вказує на те, що технологічні процеси управління соціокультурної діяльності являються не лише цілісним багатогранним об'єктом і суб'єктом управління, але і є теоретичною і прикладною дисципліною, предметом

якої є технології збереження, поширення і споживання соціокультурних цінностей, послуг. Як відомо, суть і сенс всяких управлінських технологій спрямовані на людину, в них відтворюється придбана можливість визначати культурну політику, управляти соціокультурною системою, що дозволяє ефективніше використати її потенціал.

Перш ніж перейти до розгляду другого і третього модульних блоків ресурсного забезпечення технологій публічного управління соціально-культурної діяльності, охарактеризуємо предметне поле соціально-культурної сфери (сфери культури) в професійно-процесуальному значенні, де вони продуктивно реалізуються [5, с. 94].

Соціально-культурна діяльність як система сенсів, що колективно розділяються, цінностей, переконань, норм і образів поведінки, властивих суспільству і його індивідам, в якості духовного начала включає декілька основних елементів. Перший - пізнавальний, знання, сформульовані в певних поняттях і представленнях, наділених значенням, які в процесі спілкування використовуються для отримання, зберігання і передачі інформації. Другим не менш важливим компонентом соціально-культурної діяльності є ціннісно-нормативна система. У систему цінностей соціального суб'єкта входить цілий ряд цінностей :

- життєві сенси і представлення - про добро і зло, щастя, мету і сенс життя;
- універсальні - життя, здоров'я, безпека, добробут, сім'я, освіта, кваліфікація;
- цінності громадського визнання - працьовитість, соціальне положення;
- цінності міжособового спілкування - чесність, безкорисливість;
- демократичні цінності — свобода слова, совісті, національний суверенітет.

Ціннісні установки орієнтують людину в соціальній дійсності, направляють і стимулюють її діяльність. Глибоко усвідомлюючи зміст цінностей, людина формує мотив своєї діяльності. Спонукальний мотив діяльності людини виступає певною метою. Кінцева мета є самоціллю усієї діяльності суб'єкта, пронизує його діяльність і зводить усі інші цілі до ролі технологій її досягнення; у ній криється кінцевий сенс усієї діяльності, а іноді - і усьому його життю. При такому підході соціально-культурна сфера як сфера культури є ресурсом матеріального втілення людських прагнень, утворює унікальний простір реалізації технологій управління.

Економічний ресурс технологій управління у сфері культури:

- сфера культури і мистецтва створює конкретні робочі місця, має власні автономні ринки, що мають істотний інвестиційний потенціал, здійснює безпосередній внесок у розвиток економіки конкретного регіону, району;

- сфера культури і мистецтва служить основним джерелом розвитку освіти, засобів масової інформації, туризму, індустрії розваг;
- сфера культури і мистецтва зберігає і транслює базові ціннісні зразки суспільства в колективах установ і організацій різних секторів економіки, застосовуючи технології управління соціально-культурної діяльності;
- взаємовигідна співпраця сфери культури і бізнес-співтовариства є найважливішим інструментом технологій формування громадянського суспільства.

Соціальний ресурс технологій управління у сфері культури:

- технології управління соціально-культурної діяльності забезпечують ефективність соціальної комунікації;
- технології соціально-культурної діяльності збагачують соціальне середовище, наповнюючи його різноманітними привабливими подіями;
- сфера культури є механізмом розвитку цивілізаційного процесу і соціальної організації людей. Технології управління стимулюють творчість, підвищуючи здатність людей до сприйняття і пошуку нового, подолання стереотипів свідомості і поведінки;
- у технологіях управління соціально-культурною діяльністю закладені програми освіти і виховання підростаючого покоління, впливи на інтелектуальний і емоційний розвиток дітей [1].

Організаційно-кадровий ресурс установ і організацій культури визначається рівнем відповідності структурного і кадрового потенціалу цілям і стратегії їх розвитку. Організаційні технології управління визначаються побудовою оптимальної структури установ, мірою стійкості і гнучкості їх організаційної конфігурації, а також співвідношенням і супідрядністю відділів, секторів. Персонал-технології забезпечують якісні і кількісні характеристики роботи співробітників.

Сучасні «персонал-орієнтовані технології» - це не просто традиційна робота з кадрами. Це, передусім, формування і розвиток мотивації до активної діяльності, систематичного пошуку нового і вдосконалення якості результатів праці.

Для успішного управління соціально-культурною діяльністю важливі не лише «морально-психологічний клімат», «профілактика конфліктів» в колективі, але і створення команди однодумців, здатної до динамічної, креативної роботи, пошуку нових технологій в управлінні людьми і колективом. Успішно працює стратегія залучення на роботу в сферу культури перспективних, ініціативних працівників не під програми, які їм пропонується реалізувати, а орієнтуючись на їх власну ініціативу - вони самі знайдуть цікаві проекти, що відповідають їх потенціалу.

Тому робота з персоналом цілком може і повинна розглядатися як відносно самостійна технологія управління, як система роботи з підготовки, підбору і розставляння компетентних працівників і фахівців, а також -

обліку, формуванню і розвитку мотивації до ініціативної, відповідальної і ефективної праці.

Висновок. На основі розглянутих вище науково-діяльного, соціально-економічного і організаційно-кадрового ресурсів забезпечення технологій публічного управління можна побудувати систему механізмів публічного управління стійким розвитком соціально-культурних установ і організацій.

Список використаних джерел:

1. Карпеко Н.М., Полякова Н.О. Нові підходи публічного управління у відтворенні соціально-трудоного потенціалу регіону // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління, 2022. № 1 (16).

2. Клочко В. П. Глобалізація: економічні та соціально-культурні. К.: ДАКККіМ, 2015. 189 с.

3. Культурна інфраструктура в умовах децентралізації. Український кризовий медіа-центр: сайт. 2019. URL: <https://uacrisis.org/wp-content/uploads/2019/06/Analitichnij-zvit-KIVUD.pdf>.

4. Розвиток культури на місцевому рівні: нові райони, повноваження та ресурси. Український кризовий медіа-центр: сайт. 10.09.2020. URL: <https://uacrisis.org/uk/rozvytok-kultury-na-mistsevomurivni-novi-raiony>

5. Стельмашук Ю.І. Державне регулювання розвитку соціально-гуманітарної сфери : термінологічний інструментарій. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 20. С. 93–97.

References:

1. Karpeko N.M., Poliakova N.O. Novi pidkhody publicлноho uprav-?innia u vidtvorenni sotsialno-trudovoho potentsialu rehionu / N.M. Karpeko, N.O. Poliakova / Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Seriiia : Derzhavne upravlinnia, 2022. No.1 (16).

2. Klochko V. P. Hlobalizatsiia: ekonomichni ta sotsialno-kulturni aspekty / V. P. Klochko. K. : DAKKKiM, 2015. 189 s.

3. Kulturna infrastruktura v umovakh detsentralizatsii. Ukrainskyi kryzovyi media-tsentr: sait. 2019. URL: <https://uacrisis.org/wp-content/uploads/2019/06/Analitichnij-zvit-KIVUD.pdf>.

4. Rozvytok kultury na mistsevomu rivni: novi raiony, povnovazhennia ta resursy. Ukrainskyi kryzovyi media-tsentr: sait. 10.09.2020. URL: <https://uacrisis.org/uk/rozvytok-kultury-na-mistsevomurivni-novi-raiony>.

5. Stelmashchuk Yu.I. Derzhavne rehuliuвання rozvytku sotsialno-humanitarnoi sfery : terminolohichniyi instrumentarii. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2016. No.20. S. 93–97.

*Ляшевська О.І., к.н.держ.упр., доц., НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-1469-4141*

Liashevska O., PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and organization in the field of civil protection, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

IMPROVING THE MECHANISM OF STATE CRISIS MANAGEMENT IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

У статті проведено діагностику показників соціально-економічної ситуації в Україні в умовах воєнного стану. Запропоновано систему державних антикризових заходів в умовах воєнного стану.

Ключові слова: антикризове управління, криза, розвиток.

The article analyzes the indicators of the socio-economic situation in Ukraine under martial law. The system of state anti-crisis measures under martial law is proposed.

Keywords: crisis management, crisis, development.

Постановка проблеми. Непередбачувана ситуація запровадження воєнного стану в Україні суттєво вплинула на заплановану стратегію розвитку та призвела до переривання її реалізації. Складна ситуація вимагає розробки системи антикризового управління для усунення кризових явищ та відновлення економіки, соціальної сфери та політичних процесів. Враховуючи потенційні ресурси української економіки, необхідно модернізувати механізми державної антикризової політики у найважливіших сферах, відповідальних за відновлення політичних, соціальних та економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти причин і наслідків кризових явищ у державі досліджують вітчизняні та зарубіжні вчені А. Бабич, Т. Безверхнюк, З. Бурик, В. Дзюндзюк, Г. Ортіна, Н. Сапа, І. Сенча, Т. Сивак, В. Шпачук та ін. аналізують механізми їх подолання [1; 2; 7; 8].

Постановка завдання. Метою статті є формулювання рішень щодо вдосконалення механізмів державного антикризового управління в Україні на основі обґрунтування необхідності запровадження системного державно-

го антикризового менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Україна опинилася у складній ситуації військово-політичної та економічної кризи внаслідок російської агресії, що підвищило ступінь відповідальності органів державної влади за забезпечення національної безпеки та поставило перед ними низку завдань з антикризового управління. В умовах війни органи державної влади виступають головними координаторами правових, фінансових, організаційних та адміністративних органів, що діють на всіх рівнях державного управління. Держава повинна взяти на себе основну частину витрат і повну відповідальність за готовність до кризових ситуацій та розширити функції державного сектору економіки для виконання найбільш важливих стратегічних і соціально значущих завдань.

Військово-політико-економічна криза в Україні зумовлює необхідність розробки плану, який дозволить швидко і невідкладно реагувати на різноманітні економічні, соціальні, екологічні та політичні виклики. Цей план має поєднувати стратегічний підхід антициклічної політики з антикризовим військовим управлінням. Антикризове управління з боку держави в умовах воєнного стану має бути спрямоване на максимальну підтримку та мотивацію реального сектору економіки, промисловості, сільського господарства та комунальної інфраструктури. Механізми антикризового управління в державному секторі мають бути реалізовані через плани націоналізації та приватизації оборонно-промислового комплексу. Національні програми антикризової готовності мають посилити бюджетування, фінансування та інвестиції в пріоритетні галузі та сфери, які впливають на шанси країни подолати військову, політичну та економічну кризу. Іншими словами, необхідно вжити низку заходів, які сприятимуть: виконання соціальних гарантій держави, підтримці економічного потенціалу держави, стимулювання внутрішнього ринку та розвитку конкуренції, стимулюванню інноваційної діяльності підприємств, створенню умов для європейської інтеграції на ринкових засадах, формування фінансової інфраструктури, забезпечення економічного зростання [6].

Власне, планування ефективності державних антикризових заходів в умовах воєнного стану оцінюється станом соціально-економічної системи, життєздатністю місцевих громад, державним регулюванням пріоритетних секторів і галузей, які сприяють відновленню рівня та якості життя населення, соціальному захисту найбільш вразливих громадян, реалізації суспільних потреб та інтересів. оцінюється ефективністю механізму.

Воєнно-політико-економічна криза в Україні характеризується низкою негативних факторів, а саме: 1) спад виробництва; 2) відтік трудових ресурсів; 3) нестача фінансового капіталу; 4) валютні коливання; 5) висока інфляція; 6) критична ситуація з інвестиційним попитом; 7) загострення соціальних проблем та політична нестабільність.

Основні прямі та непрямі наслідки воєнного стану для розвитку країни визначаються шляхом порівняння фактичних макроекономічних показників з тими, що прогнозуються в національній стратегії сталого розвитку [5]. Так, аналізуючи статистичні дані щодо наслідків війни станом на травень 2023 р., площа окупованої Росією території, включаючи територію АР Крим та ОРДЛО, становить близько 125 000 квадратних кілометрів; загальне падіння валового внутрішнього продукту - 35%; прямі втрати грошових ресурсів - близько 600 млрд євро, Зруйновано об'єкти інфраструктури: знищено 35% житла, 32% доріг, 11% бізнес-активів, 7% аеропортів; 13 мільйонів людей були змушені покинути свої місця проживання, з них понад 6 мільйонів виїхали за межі країни; зруйновано понад 200 підприємств, знищено міську, житлову інфраструктуру, транспортні та водопровідні системи. Втрачена економіка міст і малих населених пунктів. З огляду на втрату економіки міст і населених пунктів, країна опинилася на межі соціальної декапіталізації. Природне переміщення населення до центральних і західних регіонів України та міграція українців за кордон призвели до значних змін у професійному та демографічному складі регіонів, що постраждали від військового вторгнення. Втрачено соціальний потенціал не лише в економіці, а й у структурі суспільства, тобто в системах виховання та освіти, охорони здоров'я, сфери послуг, науки і техніки, проектної діяльності тощо.

Зокрема, були зруйновані виробничі зв'язки підприємств, порушені логістичні ланцюги, ускладнена торгівля та експорт. Виробництво великих, середніх і малих підприємств на територіях, що постраждали від військового вторгнення, припинилося або було різко скорочено. Це призвело до різкого скорочення надходжень до державного та місцевих бюджетів, неможливості фінансування життєво важливих об'єктів і програм, а також до зменшення загальної зайнятості.

Аналіз макроекономічної динаміки в період війни показав негативні тенденції соціально-економічних процесів в Україні та основні причини їх посилення, а також визначив відповідні шляхи подолання наслідків системної кризи. Сьогодні неконтрольований інфляційний процес спричиняє структурні дисбаланси в економіці та політиці, фінансові кризи, руйнування реального сектору та повну залежність від зовнішнього фінансування. Негативні макроекономічні процеси та військові дії призвели до кризи бізнесу на мікропідприємствах та локальних ринках. Великі металургійні підприємства, які забезпечують значну частину надходжень до державного бюджету, опинилися в епіцентрі воєнних дій, і більшість з них зіткнулися з численними проблемами у постачанні сировини, логістиці та закупівлі продукції.

У воєнний час стратегія відіграє важливу роль в антикризовому управлінні. Процес розробки антикризової стратегії зазвичай поділяють на такі етапи:

1. Аналіз зовнішніх факторів для виявлення причин наступної кризи

Потік інформації про всі зовнішні фактори перешкоджає точному і безпомилковому аналізу і, таким чином, сприяє прийняттю помилкових управлінських рішень.

2. Аналіз внутрішнього стану системи, для того, щоб виявити причини кризи в соціально-економічній системі, необхідно провести повний і ретельний аналіз внутрішніх факторів, щоб побачити всі можливі небезпеки, що існують в країні, якщо кризове явище могло походити від внутрішніх передумов. Національне антикризове управління є частиною загальної системи державного управління, яка включає прогнозування та своєчасну діагностику кризових ситуацій, аналіз їх причин, визначення першочергових заходів щодо стримування кризових явищ та розробку комплексних програм виходу з кризи та відновлення сталого економічного зростання.

3. В умовах економічної кризи основний тягар і відповідальність за забезпечення економічної безпеки країни лежить на органах державного управління. Це пов'язано з тим, що від державних антикризових заходів залежить виживання та вихід підприємств і домогосподарств з кризи, якість життя населення, підтримка споживчого та інвестиційного попиту, усунення адміністративних бар'єрів для підприємництва. В умовах кризи роль держави в управлінні економічними та соціальними процесами значно зростає. Держава виступає організатором і координатором правових, фінансових, організаційних та управлінських заходів, що здійснюються на всіх рівнях, особливо на мікрорівні. Основні принципи національного антикризового управління: 1) наукова обґрунтованість антикризових заходів; 2) правове забезпечення антикризового управління; 3) підтримка фінансової системи; 4) підтримка найбільших структурних підприємств; 5) пріоритетність соціального захисту населення; 6) запобігання масовим звільненням; 7) підтримка малого та середнього бізнесу та розширення самозайнятості населення.

Найважливішими напрямками державної антикризової політики є розробка правової бази антикризового управління, створення правової основи та методології антикризового регулювання, відображення правових норм у цивільному, бюджетному та податковому законодавстві. Найбільш швидкими та ефективними заходами стимулювання економічної політики під час кризи є заходи грошово-кредитної політики. В умовах воєнного стану слід переглянути політику фінансування пріоритетних державних видатків та запровадити заходи жорсткої економії, оскільки нераціональні державні витрати можуть стати новим джерелом фіскальної нестабільності. Як свідчить світовий досвід державного управління, в умовах кризи зростає роль і значення дій уряду щодо ефективного та результативного використання бюджетних коштів [5].

Суть антикризового державного регулювання в умовах військової агресії полягає у максимальній підтримці малого та середнього бізнесу в

місцевих громадах через створення додаткових можливостей для збереження виробництва стратегічно та соціально важливої продукції, підтримання задовільного рівня зайнятості та створення умов для збереження робочих місць. В рамках антикризових заходів уряду має бути створено фонд гарантування кредитів, надано податкові пільги, знижено адміністративні бар'єри та спрощено ліцензійні та адміністративні процедури для МСП. Антикризові заходи уряду повинні враховувати неналежний рівень управління організаціями, установами та підприємствами в районах активних бойових дій, а також відсутність можливостей для підготовки та перепідготовки фахівців з антикризового управління в багатьох постраждалих регіонах.

4. Удосконалення організаційної структури національного антикризового управління має здійснюватися на національному, регіональному та місцевому рівнях державного управління та військового управління. У цьому напрямі державою зроблено важливий крок щодо створення єдиної інформаційної платформи для забезпечення інформаційної підтримки розробки антикризових проектів, програм та заходів з подолання кризи.

5. Пріоритетом антикризових заходів держави є зниження рівня безробіття та викривлень на ринку праці як в Україні в цілому, так і в постраждалих від війни регіонах. Стримуючим фактором зростання безробіття в умовах воєнного часу є розробка цільових програм сприяння зайнятості, створення нових робочих місць та активізація громадських робіт. Особливого значення набуває систематичний моніторинговий аналіз ситуації на ринку праці в умовах воєнного стану та поглиблення кризи. Такий аналіз має здійснюватися щотижня в кожному регіоні країни, а отримані дані мають узагальнюватися, оброблятися та використовуватися як основа для оперативного управління ринком праці в умовах воєнного стану.

6. Розробка нових механізмів управління соціальним захистом населення, яке постраждало внаслідок воєнних дій, та відновлення довоєнного рівня і якості життя в місцевих громадах також має стати пріоритетом державної антикризової політики.

Війна спричинила катастрофічне падіння доходів населення в більшості регіонів і галузей, масове безробіття, заморозила зарплати держслужбовців, запровадила заходи жорсткої економії, збільшила податкове навантаження на бізнес, стимулювала інфляцію, підвищила ціни на товари першої необхідності та скоротила фінансування соціальної інфраструктури. Як наслідок, зросла недовіра до органів державної влади, спровоковані соціальні конфлікти та дестабілізовані суспільно-політичні процеси, тому сьогодні антикризові заходи держави мають набути яскраво вираженого соціального характеру.

В умовах військово-політичних та економічних криз ці дії ускладнюються недостатньою гнучкістю та ефективністю адміністративних інструментів, що обмежує результативність макроекономічної стабілізації та

дієвість заходів соціального регулювання ділової активності. У цьому контексті практичні шляхи реалізації механізмів державного антикризового управління у сфері галузевих пріоритетів мають бути спрямовані на досягнення мети комплексного підходу до координації макроекономічних процесів. Формування системи державного антикризового управління сприяє своєчасній діагностиці кризових явищ в економіці та соціальній сфері, швидкості реагування на них, адекватності регулювання загроз фінансовій рівновазі та використанню всіх внутрішніх можливостей підприємств для подолання кризових явищ і гнучкості дій [7].

Процес подолання воєнно-політичних та економічних криз має бути спрямований на досягнення повноцінної національної безпеки, з відновленням реальних секторів економіки, вирішенням соціальних проблем та забезпеченням сталого розвитку місцевих громад. Системний підхід до національного антикризового управління дозволяє державі ефективно боротися з кризовими явищами та адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні чинники, зумовлені політичними, економічними та соціальними процесами.

Таким чином, системний підхід до антикризового управління в системі державного управління забезпечує вирішення нагальних проблем і завдань державного регулювання в умовах воєнного стану шляхом розробки нормативно-правової бази антикризових заходів та формування системи методичного забезпечення функціонування інноваційних антикризових інструментів і механізмів. Шляхом формування комплексу якісних та ефективних антикризових інструментів і механізмів органи державної влади повинні стимулювати ключових суб'єктів економічного, політичного та інститутів громадянського суспільства. Необхідно переглянути основні інструменти управління фінансами. Зокрема, це стосується подолання виявлених недоліків в організації дохідної та видаткової частин державного, регіональних та місцевих бюджетів, причин виникнення дефіциту, напрямів розробки та реалізації антикризової програми з метою оновлення дохідних джерел та фінансування найважливіших галузей економіки. У період воєнних дій та відновлення соціально-економічної системи України державні антикризові заходи мають бути зосереджені на коригуванні податкової системи та підтримці реального сектору економіки через доступ до дешевих кредитних, фінансових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів. Військові адміністрації та органи місцевого самоврядування можуть спільно та системно впроваджувати комплексні заходи, програми та проекти, які дозволять модернізувати економічний сектор та вирішити соціальні та екологічні проблеми місцевих громад. Ефективні заходи з удосконалення управлінських структур на всіх рівнях забезпечують набуття державними службовцями нових компетенцій, оптимізують їхні посадові обов'язки та створюють мотиваційні чинники.

Список використаних джерел:

1. Бурик З. М. Прогнозування показників сталого розвитку України. Демократичне врядування: електрон. наук. фах. вид. / Львів. регіон. ін-т. держ. упр. Львів, 2017. Вип. 20. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk20/index.html.
2. Бурик З. М. Система методів державного регулювання сталого розвитку України. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ. 2016. № 1 (49). С. 37-44.
3. Особливості публічного управління та адміністрування: навч. посібник / Бакуменко В. Д. та ін. Київ.: КНУКіМ, 2016. 167 с.
4. План заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління до 2025 року: розпорядження / Кабінет міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-realizatsii-strat-a1126r>
5. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332>
6. Реформа системи державного управління та місцевого самоврядування в Україні: стан, виклики, перспективи здійснення: наук. доп. / авт. кол. ; за заг. ред. В. С. Куйбіди. Київ : НАДУ, 2018. 180 с.
7. Чальцева О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика: монографія. Вінниця: ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с.

References:

1. Buryk Z. M. Forecasting indicators of sustainable development of Ukraine. Democratic governance: electronic. of science profession. kind. / Lviv. region int. state example Lviv, 2017. Issue 20. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk20/index.html.
2. Buryk Z. M. System of methods of state regulation of sustainable development of Ukraine. Actual problems of state administration: coll. of science Kharkiv Ave.: HarRI NADU Publishing House. 2016. No. 1 (49). P. 37-44.
3. Peculiarities of public management and administration: education. manual / Bakumenko V. D. et al. Kyiv.: KNUKiM, 2016. 167 p.
4. Action plan for the implementation of the State Administration Reform Strategy until 2025: order / Cabinet of Ministers of Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-realizatsii-strat-a1126r>
5. Strategy of sustainable development of Ukraine until 2030 <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332>
6. Reform of the system of state administration and local self-government in Ukraine: status, challenges, prospects of implementation: science. add. / author number ; in general ed. V. S. Kuybidi. Kyiv: NADU, 2018. 180 p.
7. Chaltseva O. M. Public policy: theoretical dimension and modern practice: monograph. Vinnytsia: FOP Baranovska T. P., 2017. 336 p.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-20

УДК 351:355:342.7

*Рожко В.М., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0009-0009-8947-7932*

*Rozhko V., Ph.D. student at the National University of Civil Defense of Ukraine,
Kharkiv*

МЕХАНІЗМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

MECHANISMS OF INFORMATION SUPPORT OF MILITARY AND POLITICAL ACTIVITY OF THE STATE

У статті здійснено вдосконалення механізмів публічного управління інформаційним забезпеченням воєнно-політичної діяльності держави. Зокрема, визначено характерні риси інформаційного забезпечення діяльності. Показано, що інформаційне забезпечення є цілеспрямованим інформаційним процесом, який можна визначити як дію взаємопов'язаних факторів, що забезпечують появу (створення) нової інформації та знань, їх збір, передачу, зберігання, переробку, а також споживання та вплив на об'єкт аналізованої системи.

Ключові слова: держава, публічне управління, воєнно-політична діяльність, інформаційне забезпечення, механізми.

The article improves the mechanisms of public administration of information support of military and political activity of the state. In particular, the typical features of information support of activities are identified. It is shown that information support is a purposeful information process, which can be defined as the action of interrelated factors that ensure the emergence (creation) of new information and knowledge, their collection, transfer, storage, processing, as well as consumption and impact on the object of the analyzed system.

Keywords: state, public administration, military and political activities, information support, mechanisms.

Постановка проблеми. Інформаційне забезпечення являє собою цілеспрямований інформаційний процес між суб'єктом і об'єктом воєнної політики, що включає збирання, передачу, зберігання, обробку інформації, створення нової інформації та знань, а також її споживання і вплив на об'єкт. При цьому важливо помітити, що цей процес вимагає певних засо-

бів, форм та методів, за допомогою яких можливе його здійснення. Вищезазначене обумовлює необхідність формування дієвих механізмів інформаційного забезпечення воєнно-політичної діяльності держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність інформаційного забезпечення розуміється неоднозначно. Одні автори під інформаційним забезпеченням розуміють засіб організації управлінської праці, упорядковану систему процесів та дій із відомостями [2]; інші – функцію деякої системи, яка не тільки приймає, обробляє та подає інформацію, а й виробляє власні аналітичні матеріали та створює інформаційний фон [1; 3]; треті – як цілеспрямований процес, який здійснюється спеціально створеними органами зі збору, накопичення та подання інформації [4]; четверті – як сукупність інформаційних потоків, засобів та масивів, а також діяльність зі збирання та аналізу інформації [6]; п'яті – як сукупність сил, засобів, функцій інформаційної діяльності, а також форм та методів інформаційної взаємодії [5]. Проте питання інформатизації воєнно-політичної діяльності держави, зокрема, механізми публічного управління у цій сфері все ще залишаються недостатньо розробленими.

Постановка завдання. Враховуючи описану вище актуальність теми дослідження, метою статті є вдосконалення механізмів публічного управління інформаційним забезпеченням воєнно-політичної діяльності держави.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні завдання:

- визначити характерні риси інформаційного забезпечення діяльності;
- виявити специфіку інформаційного забезпечення воєнно-політичної діяльності держави;
- виокремити напрями вдосконалення механізмів публічного управління інформаційним забезпеченням воєнно-політичної діяльності держави.

Виклад основного матеріалу. Наведені вище визначення інформаційного забезпечення відповідають тим областям практики, в яких воно присутнє. І хоча всі вони відрізняються повнотою сутнісних характеристик, у той же час вони певною мірою доповнюють одне одного.

Аналізуючи подані вище та деякі інші підходи спробуємо визначити найбільш характерні ознаки інформаційного забезпечення діяльності.

По перше, інформаційне забезпечення є цілеспрямованим інформаційним процесом, який можна визначити як дію взаємопов'язаних факторів, що забезпечують появу (створення) нової інформації та знань, їх збір, передачу, зберігання, переробку, а також споживання та вплив на об'єкт аналізованої системи. По відношенню до інформаційного процесу інформаційне забезпечення постає як організаційно-упорядкована діяльність, що

реалізує інформаційні процеси [2; 4].

По-друге, це – предметність інформаційного забезпечення, що визначається цільовою установкою діяльності. Інформаційне забезпечення завжди здійснюється задля досягнення конкретних цілей діяльності. Тому абстрактного інформаційного забезпечення, а отже, і абстрактної його ролі просто не буває. Це з тим, що суб'єкт діяльності передусім зацікавлений у відомостях, які безпосередньо стосуються його предметної області. Так, наприклад, воєнно-політична діяльність держави має свою предметну сферу, до якої можна віднести воєнно-політичні відносини, воєнно-політичну обстановку, воєнно-політичне рішення, суспільну свідомість та думку тощо. Це означає, що суб'єкта воєнної політики діяльності держави насамперед цікавитимуть відомості, що стосуються її предметної галузі - воєнної безпеки та проблем її забезпечення [1; 3].

Таким чином, інформаційне забезпечення призначене для вирішення завдань на користь будь-якої діяльності, а предметна сфера діяльності формує цільову спрямованість та обсяг інформаційного забезпечення діяльності, у нашому випадку - воєнно-політичної діяльності держави.

По-третє, це – пізнавально-управлінський характер інформаційного забезпечення діяльності. Ця ознака інформаційного забезпечення обумовлена особливостями власне його «продукту» – інформацією, яка у своєму діяльнісному аспекті має дві основні сторони - пізнавальну та регулятивну (управлінську). Тут логічно припустити, що пізнавальна функція інформації полягає у фіксації у певній знаковій формі результатів пізнавальної діяльності та використання цих результатів для виробництва нового знання та нової інформації. Сутність регулятивної (управлінської) функції виражена в цілепокладанні та розробці програм діяльності, на основі яких відбувається управління цією діяльністю. У цьому важливо помітити, що цей розподіл дуже умовний, оскільки ці сторони інформації діалектично взаємопов'язані, бо лише інформуючи можна управляти, а управлінська інформація завжди має водночас і інформаційний характер [5; 6].

Таким чином, інформаційне забезпечення, представляючи інформацію суб'єкту діяльності, дає йому можливість глибше пізнати навколишню дійсність, виключаючи тим самим невизначеність, що в результаті дозволяє прийняти обґрунтоване, правильне рішення, а також впливати (керувати) на свідомість особистості, організацій, соціальних груп, широких мас, викликаючи цим певне ставлення (позитивне чи негативне) і відповідну поведінку. З цього випливає, що від інформаційного забезпечення значною мірою залежить спрямованість і характер діяльності суб'єкта, і навіть створення інформаційних умов його діяльності [1-4].

По-четверте, це – організаційна оформленість інформаційного забезпечення діяльності. Справді, організаційність виступає суттєвою ознакою

інформаційного забезпечення, оскільки збирання, обробка, аналіз, видача та поширення інформації неможливі без наявності певних структур, засобів, організаційних зв'язків та правового регулювання. Ця теза не потребує особливої аргументації, бо ані складання відносин, ані функціонування інформаційних органів та установ не можна уявити без ознак організації та організованості [2; 5].

Таким чином, до найважливіших рис інформаційного забезпечення воєнно-політичної діяльності держави можна віднести:

а) цілеспрямований характер інформаційного забезпечення воєнно-політичної діяльності держави;

б) предметність інформаційного забезпечення воєнно-політичної діяльності держави, яка визначається предметною областю самої воєнно-політичної діяльності;

в) пізнавально-управлінський характер, тобто інформація допомагає суб'єкту воєнної політики глибше і всебічно пізнати навколишню воєнно-політичну дійсність, проблеми самого суб'єкта, а також сприяти створенню сприятливих умов воєнно-політичної діяльності держави;

г) організаційна оформленість, що передбачає наявність спеціальних структур, органів, установ за суб'єктів воєнної політики, які професійно займаються інформаційною діяльністю [1; 6].

Виділення даних суттєвих рис інформаційного забезпечення соціальної воєнно-політичної діяльності держави дозволяє нам констатувати, що воно фактично є невід'ємною частиною воєнно-політичної діяльності держави та по суті є певною специфічною інформаційною діяльністю. Це означає, що інформаційному забезпеченню воєнно-політичної діяльності держави притаманні такі діяльні компоненти як об'єкт, суб'єкт, мета, засоби, методи та результат.

Висновки. Таким чином, у найзагальнішому вигляді інформаційне забезпечення можна визначити як специфічну інформаційну діяльність, що здійснюється в інтересах та цілях суб'єктів воєнної політики держави, спрямовану на задоволення її інформаційних потреб за допомогою пошуку, збору, переробки, аналізу, зберігання та надання інформації, а також створення сприятливого інформаційного тла для воєнно-політичної діяльності, суб'єктів воєнної політики держави.

Список використаних джерел:

1. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. 2015. № 1. С. 136-141.
2. Єпіфанова І., Оранська Н. Сутність антикризового управління підприємством. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 265–269.

3. Кічурчак М. Вплив сектору інформації та комунікації на просторовий розвиток і пост-воєнну відбудову креативних індустрій в економіці України. *Економічний форум*. 2023. № 1(3). С. 12-21.

4. Скалецька З. Захист прав споживачів: виклики воєнного часу та потенційні зміни в рамках євроінтеграційних процесів. *Академічні візії*. 2022. № 12. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/230>.

5. Разметаєва Ю.С. Приватність в інформаційному суспільстві: проблеми правового розуміння та регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія «Право»*. 2016. Випуск 37. Том 1. С.43-46.

6. Шпарик О. Концептуальні засади цифрової трансформації освіти: європейський та американський дискурс. *Український Педагогічний журнал*. 2021. № (4). С. 65-76.

References:

1. Horban Yu. O. Informatsiina viina proty Ukrainy ta zasoby yii vedennia [Information war against Ukraine and its means of conduct]. *Visn. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezidentovi Ukrainy*. 2015. Vol. 1, P. 136-141.

2. Jepifanova I., Oransjka, N. Sutnistj antykrizovogho upravlinnja pidprjemstvom [The essence of anti-crisis management of the enterprise]. *Ekonomika i suspiljstvo*. 2016. Vol. 2, P. 265-269.

3. Kichurchak M. Vplyv sektoru informatsii ta komunikatsii na prostoro - yi rozvytok i post-voiennu vidbudovu kreatyvnykh industrii v ekonomitsi Ukrainy [Impact of the information and communication sector on spatial development and post-military reconstruction of creative industries in the Ukrainian economy]. *Ekonomichnyi forum*. 2023. Vol. 1(3), P. 12-21.

4. Razmietaieva Yu.S. Pryvatnist v informatsiinomu suspilstvi: problemy pravovoho rozuminnia ta rehuliuвання [Privacy in the information society: problems of legal understanding and regulation]. *Naukovyi visnyk Uzhho - ?odskoho natsionalnoho universytetu: serii «Pravo»*. 2016. Vol. 37, Issue 1, P. 43-46.

5. Shparyk O. Kontseptualni zasady tsyfrovoi transformatsii osvity: yevropeyskyi ta amerykanskyi dyskurs. [Conceptual foundations of digital transformation of education: European and American discourse]. *Ukrainskyi Pedagogichnyi zhurnal*. 2021. № (4). S. 65-76.

6. Skaletska Z. Zakhyst prav spozhyvachiv: vyklyky voiennoho chasu ta potentsiini zminy v ramkakh yevrointehratsiinykh protsesiv [Consumer protection: wartime challenges and potential changes in the framework of European integration processes]. *Akademichni vizii*. 2022. № 12. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/230>.

*Тресков А.В., к.держ.упр., докторант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0001-9495-4806*

Treskov A., PhD of Public Administration, doctoral student of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧ- НОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

FEATURES OF THE STATE CONTROL MECHANISM OVER COM- PLIANCE WITH THE LEGISLATION ON THE PROTECTION OF ECONOMIC COMPETITION IN THE ENERGY SPHERE OF UKRAINE

У статті досліджено науково-теоретичні та нормативно-правові засади механізму державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в енергетичній сфері. Охарактеризовано сучасний стан дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в енергетичній сфері. Визначено особливості та напрями реалізації механізму державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в енергетичній сфері України в сучасних умовах.

Ключові слова: *публічне управління та адміністрування, механізми державного управління, енергетична сфера, державна енергетична політика, економічна конкуренція, антимонопольна політика, державний контроль.*

The article examines the scientific-theoretical and normative-legal foundations of the mechanism of state control over compliance with legislation on the protection of economic competition in the energy sector. The current state of compliance with the legislation on the protection of economic competition in the energy sector is characterized. The peculiarities and directions of implementation of the mechanism of state control over compliance with the legislation on the protection of economic competition in the energy sector of Ukraine in modern conditions are determined.

Keywords: *public management and administration, state management mechanisms, energy sphere, state energy policy, economic competition, antimonopoly policy, state control.*

Постановка проблеми. Сучасна Україна пройшла складний шлях розвитку від командної планово-адміністративної системи, яка практично

виключала повноцінні конкурентні відносини в економічній сфері, до незалежної країни з міжнародно визнаною ринковою економікою, що передбачає активну регулюючу роль держави щодо захисту та розвитку економічної конкуренції, в тому числі в енергетичній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду теоретико-методологічних питань державного регулювання конкурентного розвитку економіки, а також особливостей формування та реалізації конкурентної (антимонопольної) політики в Україні, в тому числі в енергетичній сфері присвятили свої наукові публікації такі вчені, як Амосов О., Борисенко З., Залога З., Кривуцький В., Латинін М., Майстро С., Михасюк І., Москалюк С. та інші [1; 2; 3; 9; 10].

Однак чимало питань стосовно визначення напрямів реалізації механізму державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в енергетичній сфері України в сучасних умовах залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є механізм державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в енергетичній сфері України.

Виклад основного матеріалу. Конституція України гарантує захист державою конкуренції у підприємницькій діяльності, а саме: не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція (стаття 42) [8].

Саме тому на запобігання монопольній діяльності, на її обмеження та припинення має бути спрямована конкурентна (антимонопольна) політика держави – комплекс цілеспрямованих державних заходів, направлених на створення і захист конкурентного середовища, здійснення профілактики та безпосереднє припинення порушень конкурентного законодавства, сприяння розвитку добросовісної конкуренції на ринках [1].

Основою конкурентної політики держави є антимонопольне законодавство, представлене Законами України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист економічної конкуренції», іншими законодавчими актами [5; 6].

Формування та реалізацію конкурентної (антимонопольної) політики в Україні здійснює державний орган зі спеціальним статусом – Антимонопольний комітет України, основним завданням якого є:

- здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;
- контроль за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів госпо-

дарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

- сприяння розвитку добросовісної конкуренції;
- методичне забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;
- контроль щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері публічних закупівель [4].

За підсумками 2022 р. Антимонопольний Комітет України виявив загалом 611 порушень конкурентного законодавства в економічній сфері. Серед іншого у 2022 р. було відкрито 226 нових справ щодо змов під час державних закупівель, тендерів та аукціонів і розпочато більше 200 досліджень, які в подальшому також можуть призвести до відкриття проваджень. Загалом, завдяки припиненим порушенням та попередженню неправомірних втрат і витрат юридичних та фізичних осіб, економічний ефект діяльності АМКУ у 2022 р. склав 5,3 млрд. грн., що на 2% більше за показник 2021 р. Також в межах діяльності у сфері законопроектної та нормотворчої діяльності органами Антимонопольного Комітету України впродовж 2022 р. розглянуто та опрацьовано 71 проект законодавчих та інших нормативних актів та 310 проектів рішень органів місцевого самоврядування [7].

Стратегічно важливої складовою національної економіки, особливо в умовах російського вторгнення в Україну, є енергетична сфера. Тож не випадково що Антимонопольний Комітет приділяє багато уваги стратегічно важливим для країни енергетичним ринкам, зокрема електроенергії, природного газу, пального тощо.

Ринки електроенергії та природного газу є ринками, які належать до критичної інфраструктури від якої залежить стан економіки та забезпечення життєдіяльності суспільства. Тож в умовах російської військової агресії саме ці ринки першими потрапили під нищівний удар і зазнали суттєвих втрат. Чимало суб'єктів господарювання були змушені тимчасово припинити діяльність, оскільки їх виробничі та енергетичні потужності було знищено. Також атаки на енергетичну інфраструктуру вплинули й на пов'язані товарні ринки, в тому числі паливно-мастильний ринок. Внаслідок цього значно зменшилася кількість учасників ринку. Так, було знищено частину енергетичних потужностей, що виробляли відновлювану електроенергію (сонячні панелі, вітряні станції), а лівова їх частка опинилася на тимчасово окупованих територіях. Також споживачі на окупованих територіях виявилися обмеженими в отриманні послуг від суб'єктів господарювання в енергетичній сфері. Окрім того, внаслідок руйнування електромереж та підстанцій якість послуг зазнала суттєвих змін, адже для споживачів значний час обмежувалося постачання електроенергії тощо [7].

Однак, навіть в зазначених складних умовах воєнного стану в Україні здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист

економічної конкуренції в енергетичній сфері має залишатися одним із пріоритетних напрямків державної антимонопольної політики, в тому числі в енергетичній сфері.

Зокрема, в 2022 р. у відповідь на звернення органів державної влади та суб'єктів господарювання, АМК України продовжував моніторити енергетичні ринки. Так, на ринках природного газу Антимонопольний Комітет України розпочав справи щодо дій ТОВ «Нафтогаз Трейдинг» (співвідповідачі – ДК «Газ Україна» НАК «Нафтогаз України» та АТ «НАК «Нафтогаз України»), ТОВ «Оператор ГТС» та НКРЕКП. Завдяки виконанню рекомендацій, наданих АМКУ ТОВ «Нафтогаз Трейдинг» було досягнуто економічного ефекту на більше ніж 808,1 млн. грн. Навесні 2022 р., у відповідь на дефіцит автомобільного пального, АМКУ розпочав власні дослідження на зазначеному ринку щодо причин обмеження пропозиції та ціноутворення. За проміжними підсумками вказаного дослідження, КМУ надано пропозиції щодо повернення державного контролю за обігом світлих нафтопродуктів. Також, надано рекомендації НКРЕКП та опрацьовано 56 нормативно-правових акти, що можуть мати вплив на конкуренцію у цій сфері [7].

Слід зазначити, що органи державної влади та безпосередньо АМКУ приділяють особливу увагу ринку природного газу, оскільки він має стратегічне значення для економіки держави (особливо в умовах війни), а також є соціально важливим.

Тому у 2022 р., Антимонопольний Комітет продовжив розслідування справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції суб'єктами господарювання, що діють на ринку природного газу та розпочав нові справи про порушення. Враховуючи той факт, що на ринку природного газу діє значна кількість суб'єктів господарювання, які мають ринкову владу, основними порушеннями, на яких АМКУ зосередив увагу були порушення такими суб'єктами законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді зловживання монополюючим (домінуючим) становищем, передбаченого статтею 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [6].

Особливу увагу Антимонопольний Комітет України приділив ринкам природної монополії та оптової реалізації (постачання) природного газу. До ринків у стані природної монополії належать:

- ринок транспортування природного газу (монополююче становище на відповідному ринку займає ТОВ «Оператор ГТС України»);
- ринок зберігання природного газу (монополююче становище на відповідному ринку займає АТ «Укртрансгаз»);
- ринки розподілу природного газу (монополююче становище на ринках розподілу природного газу займають 46 суб'єктів господарювання – операторів системи розподілу (облгази) в межах території їх діяльності, тобто

місця розташування газотранспортної системи, що перебувають у їх власності) [7].

Слід зазначити, що для забезпечення рівних та конкурентних умов на ринках для суб'єктів господарювання та не допущення ущемлення прав споживачів, серед іншого, держава активно застосовує механізм адвокатування, в тому числі й в енергетичній сфері.

Так, наприклад, зазначений механізм адвокатування та / або виявлення й припинення порушень конкурентного законодавства на ринках електричної енергії та природного газу мав місце при розгляді АМКУ справи за ознаками вчинення ТОВ «Оператор ГТС України» порушення, у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку транспортування природного газу газотранспортною системою шляхом безпідставного та необґрунтованого розподілу потужності, нарахування плати за розподілену та / або перевищену потужність у точці виходу з газотранспортної системи до газорозподільної системи ПрАТ «Гадячгаз» [7].

Антимонопольний Комітет розпочав розгляд справи за ознаками вчинення:

- ТОВ «Оператор ГТС системи України» порушення, у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку природного газу, що полягає у незабезпеченні закріплення на інформаційній платформі ЕІС-кодів типу «У» Операторам ГРМ, а саме: АТ «Житомиргаз», АТ «Дніпрогаз» та АТ «Дніпропетровськгаз» для забезпечення придбання природного газу з метою покриття об'ємів (обсягів) втрат та виробничо-технологічних витрат природного газу;

- НКРЕКП порушення, у вигляді дій органів влади, що полягають у створенні умов для вчинення порушення ТОВ «Оператор ГТС України» законодавства про захист економічної конкуренції, що стало можливим лише у зв'язку з прийняттям Постанов, умови яких дозволяють Оператору ГТС не закріплювати на інформаційній платформі ЕІС-коди типу «У» для Операторів ГРМ [7].

Також АМК України рекомендував НКРЕКП вжити заходів щодо визначення та затвердження строку, протягом якого усі учасники ринку електричної енергії, які отримують послуги з передачі електричної енергії та послуги з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління, зобов'язані внести зміни в договори про надання послуг з передачі електричної енергії та послуг з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління відповідно до вимог чинної редакції Кодексу систем передачі. Це призводить до нерівнозначних умов, за яких окремі суб'єкти господарювання не сплачують тариф за послуги з передачі електричної енергії та за послуги з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління при здійсненні експорту та імпорту електричної енергії, в той саме час як більшість учасників ринку підписали додаткові угоди та здійснюють оплату за послуги із

передачі електричної енергії та послугу з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління з урахуванням змін, внесених Постановою № 360.

Як наслідок, АМКУ застосував механізм адвокатування шляхом надання рекомендацій НКРЕКП щодо необхідності затвердження строку, протягом якого усі учасники ринку мають внести зміни в договори про надання послуг із передачі електроенергії та диспетчерського управління. Також обов'язкові для розгляду рекомендації АМКУ надав ТОВ «ГК «Нафтогаз Трейдинг», які стосувалися необхідності приведення умов договорів постачання природного газу з виробниками теплової енергії у відповідність із Правилами постачання природного газу. Окрім того, Міністерству енергетики України було спрямовано пропозиції щодо нормативно-правового регулювання з метою повернення державного контролю за обігом світлих нафтопродуктів [7].

Що стосується теоретико-методологічних підходів до формування та реалізації державної конкурентної (антимонопольної) політики, слід зазначити, що розрізняють дві основні її моделі: європейську та американську.

Так, американська модель базується на засадах практичної заборони монополій, як таких, незалежно від соціально-економічних наслідків їх діяльності (структуралістський підхід). При цьому мається на увазі, що галузь (сфера), що має монополістичну структуру і поводитися буде як монополіст, тобто наслідки обов'язково будуть негативними з суспільної точки зору, а тому мають підпадати під дію антимонопольного законодавства. Тобто зазначена модель державної конкурентної (антимонопольної) політики передбачає форму правозастосувального процесу і судове переслідування порушників закону.

В той же час, європейська модель державної конкурентної (антимонопольної) політики, на відміну від американської, полягає в застосуванні принципу контролю за зловживаннями (біхевіористський підхід), в межах якого акцентується увага не на структурі галузі (сфери), а на поведінці окремих господарюючих суб'єктів. Тобто використовується «розумний підхід», який проголошує незаконною не будь-яку монополію, а лише ту, соціально-економічні наслідки діяльності якої мають для суспільства негативні наслідки. Такий підхід вимагає створення спеціальної системи адміністративних органів, які на постійній основі аналізують і контролюють стан конкуренції на різних ринках, і лише у разі потреби використовують регулюючі і заборонні заходи, як правило, адміністративного характеру [2; 3; 9; 10].

На наш погляд, подальша трансформація української державно управлінської практики антимонопольного контролю в енергетичній сфері має відбуватися у напрямку європейської моделі (що є логічним за умов євроінтеграційних процесів, які тривають в нашій державі). Це має знайти відобра-

ження в українському антимонопольному законодавстві, а також в повноваженнях і змісті практичної діяльності АМКУ, який використовує у своїй діяльності переважно адміністративно-організаційні методи контролю у сфері формування та реалізації державної конкурентної (антимонопольної) політики, в тому числі в енергетичній сфері України.

Висновки. Отже, монопольні прояви гальмують економічний прогрес і стримують зростання добробуту українського суспільства. Окрім того, російська військова агресія проти України, і пов'язані з цим енергетична криза та соціально-економічні її наслідки залишаються ключовими для нашої країни в сучасних умовах. Це потребує, в тому числі формування та реалізації відповідної державної конкурентної (антимонопольної) політики, в тому числі в енергетичній сфері. Більше того, тільки послідовна, прогнозована, прозора, чітко сформульована та старанно реалізована стратегія щодо захисту економічної конкуренції і обмеження монопольної влади має стати обов'язковою і невід'ємною складовою державної енергетичної політики, яка має ефективно реалізовуватись відповідними органами державного управління з метою забезпечення цілісної системи розподілу і перерозподілу ресурсів в енергетичній сфері, сприяти економічному зростанню та підвищенню добробуту населення навіть в умовах воєнного стану в Україні, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Амосов О. Ю., Латинін М.А. Конкурентна політика: Підручник. Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2008. 236 с.
2. Борисенко З. М. Основи конкурентної політики. Підручник. К.: Таксон, 2004. 704 с.
3. Державне регулювання економіки : підручник / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залого ; за ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН вищої школи України І. Р. Михасюка ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Атіка ; Ельга-Н, 2000. 592 с.
4. Завдання та повноваження Антимонопольного комітету України. URL : <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zavdannya-ta-povnovazhennya>.
5. Закон України «Про Антимонопольний комітет України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
6. Закон України «Про захист економічної конкуренції». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
7. Звіт Антимонопольного комітету України за 2022 рік. URL : <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/641/87f/e95/64187fe957f1c745683055.pdf>.
8. Конституція України // ВВР України. 1996. № 30. С. 381 – 418.
9. Кривуцький В.В. Шляхи удосконалення державного регулювання діяльності природних монополій в Україні /за ред. Стадницького Ю.І. Львів:

ЗУКЦ, 2005. 62 с.

10. Майстро С.В., Москалюк С.В. Механізми реалізації державної енергетичної політики : теоретико-методичні засади // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ при Президентові України. Вип. 2(59) / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. С. 96 – 107.

References:

1. Amosov O.Yu., Latynin M.A. Competitive policy. [Konkurentna polityka]. Textbook. Edition of HarRI NADU "Master", 2008. 236 p.

2. Borysenko Z. M. Fundamentals of competitive policy. [Osnovy konkurentnoyi polityky]. Textbook. K.: Takson, 2004. 704 p.

3. State regulation of the economy. [Derzhavne rehulyuvannya ekonomiky]. Textbook / I. Mykhasyuk, A. Melnyk, M. Krupka, Z. Zaloga; under the editorship Dr. Econ. of Science, Prof., Acad. Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine I.R. Mykhasyuk; Lviv. national University named after I. Franko. 2nd ed., ed. and additional K.: Attica; Elga-N, 2000. 592 p.

4. Tasks and powers of the Antimonopoly Committee of Ukraine. [Zavdannya ta povnovazhennya Antymonopol'noho Komitetu Ukrayiny]. URL: <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zavdannya-ta-povnovazhennya>.

5. Law of Ukraine "On the Antimonopoly Committee of Ukraine". [Zakon Ukrayiny «Pro Antymonopol'nyy Komitet Ukrayiny»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.

6. Law of Ukraine "On Protection of Economic Competition". [Zakon Ukrayiny «Pro zakhyst ekonomichnoyi konkurenciyi»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.

7. Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2022. [Zvit Antymonopol'noho Komitetu Ukrayiny za 2022 rik]. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/641/87f/e95/64187fe957f1c745683055.pdf>.

8. Constitution of Ukraine. [Konstytutsiya Ukrayiny]. VVR of Ukraine. 1996. No. 30. P. 381-418.

9. Kryvutsky V.V. Ways of improving state regulation of natural monopolies in Ukraine. [Shlyakhy udoskonalennya derzhavnoho rehulyuvannya diyal'nosti pryrodnykh monopoliy v Ukrayini] / edited by Stadnytskyi Yu.I. Lviv: ZUKTS, 2005. 62 p.

10. Maistro S., Moskalyuk S. Mechanisms of implementation of state energy policy: theoretical and methodological foundations. [Mekhanizmy realizatsiyi derzhavnoyi enerhetychnoyi polityky : teoretyko-metodychni zasady]. Effectiveness of state management [Text]: coll. of science Ave. of the LRIPA NAPA under the President of Ukraine. Issue 2(59) / in general ed. member-cor. National Academy of Sciences of Ukraine V. Zahorskyi, Assoc. A. Lipentseva. Lviv: LRIDU NADU, 2019. P. 96 – 107.

Федосова К.В., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID 0009-0003-5740-4305

Fedosova K., Postgraduate student of the Educational, Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

MECHANISMS FOR THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF STATE POLICY IN THE SPHERE OF ENSURING ECONOMIC SECURITY IN FOREIGN COUNTRIES

У статті розглядаються особливості формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки в різних країнах світу. Визначено результативність та ефективність механізмів формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки за кордоном. Окреслено напрями удосконалення державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки України з урахуванням існуючого зарубіжного досвіду.

Ключові слова: механізми державного управління, державна політика, економічна безпека, механізми формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки.

The article examines the peculiarities of the formation and implementation of state policy in the sphere of ensuring economic security in different countries of the world. The effectiveness and efficiency of mechanisms for the formation and implementation of state policy in the field of ensuring economic security abroad have been determined. Directions for improving state policy in the sphere of ensuring economic security of Ukraine are outlined, taking into account the existing foreign experience.

Key words: mechanisms of state administration, state policy, economic security, mechanisms of formation and implementation of state policy in the sphere of ensuring economic security.

Постановка проблеми. Глобальний розвиток в сучасних умовах відбувається на тлі нових загроз національній безпеці багатьох країн світу, в тому числі в економічній сфері. Тобто у міжнародних відносинах не знижується роль фактору сили, а, відтак, необхідність забезпечення націо-

нальної безпеки, в тому числі економічної її складової, стрімко зростає.

Процесу забезпечення необхідного рівня економічної безпеки будь-якої країни світу притаманна своя специфіка, яка пов'язана з різними історичними, політичними, географічними, ментальними та іншими факторами, які сформували особливості їх розвитку в довгостроковій перспективі, і має на меті протидіяти існуючим викликам та ризикам сьогодення в економічній сфері. Зрозуміло, що зазначені особливості вимагають від кожної країни відповідного реагування на виклики та ризики економічного характеру шляхом формування та реалізації відповідної державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду особливостей формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави присвятили свої публікації такі науковці, як Базилюк Я., Гриценко А., Денисенко М., Колісніченко П., Лекарь С., Орлик В., Carsrud A., Clute R. та інші [1; 2; 3; 4; 6; 7; 10; 11].

Однак чимало питань стосовно можливостей запровадження в Україні існуючого передового світового досвіду формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є визначення механізмів формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки в зарубіжних країнах світу з метою удосконалення державної політики у зазначеній сфері в Україні.

Виклад основного матеріалу. Формування та реалізації відповідної державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки дозволило розвинутим країнам світу досягти значних успіхів у захисті своїх національних інтересів в економічній сфері.

Враховуючи це, доцільним є вивчення зарубіжного досвіду щодо основних концептуальних положень державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки провідних країн світу з метою формування сучасної стратегії економічної безпеки України, що особливо актуально в умовах російської військової агресії проти нашої держави.

Адже діюча «Стратегія економічної безпеки України до 2025 року» [5] була прийнята ще у довоєнному 2021 р., а тому не враховує сучасні виклики і ризики в умовах запровадженого 24 лютого 2022 р. в країні воєнного стану [1].

Це потребує розробки та прийняття нового стратегічного документу у зазначеній сфері, який враховуватиме існуючі реалії сьогодення та досвід провідних країн світу у питаннях забезпечення власної економічної безпеки.

Слід зазначити, що державна політика забезпечення економічної без-

пеки в зарубіжних країнах не завжди існує відокремлено, і досить часто вона є частиною політики забезпечення національної безпеки, а також може набувати форми державної політики економічного розвитку. Окрім того, на її зміст впливають різні теоретико-методологічні підходи в тій чи іншій державі до сутності та змісту поняття «економічна безпека» та до розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки країни.

Тому проаналізуємо особливості формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, економічного розвитку тощо зарубіжних країн в тій частині, яка має безпосереднє відношення до державної політики забезпечення економічної безпеки.

Ідея сутності та змісту наукової дефініції «економічна безпека» виникла та сформувалася у Сполучених Штатах Америки, а потім отримала поширення в Європі. На початку XXI ст. сутність економічної безпеки дещо змінилася, втративши характер основного елемента національної безпеки, що знайшло своє відображення у реалізованій в провідних державах політиці забезпечення економічної безпеки [7].

Так, наприклад, у США підхід до вирішення проблеми забезпечення економічної безпеки сьогодні відповідає концепції, коли в основі системи національної безпеки лежить військова міць, а економічний елемент розглядається у межах можливості досягнення військової переваги.

В підтвердження цієї тези, зазначаємо, що Адміністрація США 12 жовтня 2022 р. представила нову Стратегію національної безпеки США (National Security Strategy of The United States of America), в якій було акцентовано увагу на двох фундаментальних стратегічних викликах: конкуренції між великими державами за формування майбутнього міжнародного порядку й транснаціональних спільних загрозах (shared threats) – це, зокрема, зміна клімату, загроза продовольчій безпеці, інфекційні захворювання, тероризм, дефіцит енергії, інфляція тощо. При цьому свої зусилля США зосереджуватимуть на трьох напрямках: інвестуванні в основні джерела сили Сполучених Штатів (Underlying Sources of U.S. Strength); співпраці із союзниками та партнерами для посилення колективного впливу на формування глобального стратегічного середовища й вирішення спільних проблем; модернізації та зміцненні американської армії відповідно до вимог епохи стратегічної конкуренції [4].

Владні структури США вважають, що існуючі глобальні виклики вимагають потужних внутрішніх інвестицій, які одночасно посилюватимуть стійкість держави та зміцнюватимуть зовнішні конкурентні переваги. Необхідним є об'єднання інноваційних зусиль приватного бізнесу зі стратегічними державними інвестиціями у ключові сектори економіки, а також створення й захист ланцюгів постачань, особливо в критично важливих технологічних галузях [4].

Отже, саме вплив науково-технічного прогресу, що все більшою мірою є визначальним у виробничій діяльності, а також у повсякденному житті суспільства, все більше враховується в державній політиці забезпечення економічної безпеки США.

Тобто, у державній політиці США, як пріоритетний напрям економічного розвитку визначається розвиток галузей, пов'язаних зі знаннями та новими технологіями, а саме: США повинні гарантувати наявність найбільш кваліфікованої робочої сили у світі, мати приватний сектор, який сприяє впровадженню нововведень, громадяни та підприємства повинні отримати вільний доступ до охорони здоров'я, щоб конкурувати у об'єднаній економічній системі. США повинні удосконалювати способи використання енергії, досягаючи різноманітності у постачанні, вкладаючи капітал в інновації та екологічно чисті енергетичні технології» [7].

Слід зазначити, що інновації та інвестиції на сучасному етапі глобального розвитку тією чи іншою мірою характеризують державну політику забезпечення економічної безпеки будь-якої держави світу, особливо це стосується розвинутих країн.

Окрім того, існує ще один елемент, властивий державній політиці забезпечення економічної безпеки кожної держави, яка обрала демократичний шлях розвитку, - пріоритетність інтересів суспільства та окремих громадян. Навіть якщо при реалізації політики ці інтереси враховуються не повною мірою, при визначенні цілей та завдань розвитку наголошується на необхідності створення умов для благополуччя та забезпечення гідного рівня життя населення країни.

Так, наприклад, у стратегії національної безпеки США народ проголошується найбільшим надбанням Америки і наголошується на необхідності гарантій розвитку економіки таким чином, щоб вона служила двигуном можливостей для американського народу [7].

У Великій Британії державна політика значною мірою орієнтована на національні інтереси на протигагу регіональним. Також в цій країні (як і у державній політиці США) простежується тісний зв'язок економічної та військової (оборонної) політики. А пріоритетним національним інтересом визначається інтерес суспільного господарства [2].

В умовах європейської інтеграції України для розуміння загальних теоретико-методологічних засад, механізмів та інструментів формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки необхідно ознайомитися з відповідними концепціями держав-членів ЄС, які мають свої особливості.

Переходячи до аналізу державної політики забезпечення економічної безпеки держав – членів ЄС, слід зазначити, що загальноєвропейський підхід до цієї проблематики полягає у необхідності не тільки розробки

власної державної політики забезпечення економічної безпеки та формування власного підходу до визначення пріоритетів та способів досягнення відповідних цілей, а й узгодження зазначеної політики з політикою держав-партнерів так, щоб економічна політика в межах ЄС була не набором розрізнених елементів, а єдиною і цільною. При цьому національні інтереси окремих держав співдружності мають поєднуватися і не суперечити загальносоюзним інтересам. Саме такий підхід до політики забезпечення економічної безпеки дозволяє ЄС (та окремим його членам) займати провідне місце на світовій арені та дозволяє активно впливати на загальносвітові економічні процеси [6].

Країни ЄС при формуванні моделі державної політики забезпечення економічної безпеки за основу беруть рівень конкурентоспроможності власної економіки та рівень її інтегрованості у глобальну економічну систему. Особливого значення країни Євросоюзу приділяють саме інтеграції разом із питаннями забезпечення певного рівня конкурентоспроможності, а саме, досягнення високого рівня інтеграції для забезпечення високого рівня власної конкурентоспроможності. Унікальність можливостей держав-членів ЄС у досягненні визначених цілей полягає в тому, що, часто володіючи відносно незначним потенціалом, маючи обмежені ресурси, однак об'єднавшись в ЄС, вони істотно розширили свої можливості за рахунок партнерів по співдружності. Подібний підхід став передумовою того, що було створено значну кількість державних установ, діяльність яких націлена на захист регіональних інтересів і розвиток на цій основі інтеграційних процесів [8].

Однак, вищезазначене не означає, що в ЄС діє єдина політика забезпечення економічної безпеки, а окремі держави-члени не мають власного бачення способів захисту національних інтересів в економічній сфері. Безумовно, кожна з них має власну політику забезпечення економічної безпеки, особливості яких доцільно розглянути докладніше з метою виявлення тих елементів, що дозволяють державам, які мають значні відмінності в економіках, бути конкурентоспроможними. Ці особливості надзвичайно важливо виокремити та використовувати в Україні з метою формування та реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки в умовах європейської інтеграції.

Так, у Німеччині відсутній будь-який законодавчий акт, в якому було б закріплено основи державної політики забезпечення економічної безпеки (що, однак, не заважає Німеччині бути однією з найбільш успішних та економічно потужних держав не тільки ЄС, а й світу). При цьому вся чинна система законодавства країни формує систему економічної безпеки за допомогою наявності відповідних елементів у кожному нормативно-правовому чи законодавчому акті [11].

У Франції також головним документом, що регламентує процес та параметри захисту національних економічних інтересів, є не стратегія, а Закон «Про національну безпеку». Тобто має місце відмінність такого підходу від традиційного європейського, який майже всі питання економічної безпеки зводить до підвищення конкурентоспроможності. У Франції ж економічну безпеку асоціюють із національним добробутом та можливістю подальшого розвитку потенціалу економіки. При цьому особливе значення надається можливості збереження самостійності у зовнішньоекономічній політиці та зниженню залежності від глобальної економічної системи всупереч інтеграційним настроям ЄС [3]. Зазначений підхід можна пояснити необхідністю зниження економічних ризиків, пов'язаних з інтеграційними процесами, і певною мірою відображає специфіку та проблемність формування регіональної політики економічної безпеки.

Державна політика забезпечення економічної безпеки в Італії передбачає використання переваг інтеграції з метою зовнішньоекономічної експансії товарів та послуг іспанських суб'єктів господарювання, тобто наголос робиться не стільки на внутрішній, як на зовнішній ринок, в першу чергу країн-членів Європейського Союзу.

Найбільш суттєво інтеграційна складова представлена у державній політиці забезпечення економічної безпеки Іспанії, яка розглядає економіку країни саме у контексті її інтеграції до ЄС. Тому в цій країні створено сприятливі умови для співробітництва, що проявляється насамперед у формуванні гнучкої законодавчої бази, що дозволяє підлаштовуватися країні під особливості економічного розвитку співдружності (регіональних партнерів). Разом з цим державною політикою забезпечення економічної безпеки Іспанії передбачено суворий контроль за її реалізацією та є чітко регламентований розподіл повноважень між відомствами та організаціями. Крім того, загальні положення державної політики забезпечення економічної безпеки країни доповнюються короткостроковими програмами економічного розвитку, які приймаються на кожному новому етапі з урахуванням визначених у межах визначеної політики пріоритетів.

Низка європейських країн, таких як Бельгія, Данія, Нідерланди, Люксембург спрямували свою державну політику забезпечення економічної безпеки у напрямку створення умов для сталого зростання економіки та на її модернізацію для забезпечення відповідності умовам міжнародної конкуренції. Основною метою цих країн є формування економічної спеціалізації для підвищення власної ефективності та трансформація структури економіки відповідно до умов міжнародної конкуренції. Зазначений державний підхід пояснюється тим, що економіки цих країн не здатні суттєво впливати на світову економічну систему, а тому вони змушені підлаштовуватися під діяльність глобальних економічних лідерів [10].

Слід зазначити, що аналіз державної політики забезпечення економічної безпеки вищенаведених європейських країн свідчить про важливість та необхідність інтеграції, однак у цьому випадку потрібно враховувати можливі загрози, які виникають саме під впливом всебічної інтеграції. Адже інколи економічна інтеграція може негативно впливати на таку важливу складову забезпечення економічної безпеки держави, як економічна незалежність. Звісно, не можна стверджувати, що інтеграція знижує рівень економічної безпеки, тим більше що інтеграційні процеси – об'єктивна реальність сучасної глобальної економіки.

Тому, на наш погляд, Україна, в тому числі в умовах європейської інтеграції має самостійно визначати, який рівень економічної інтеграції, як у регіональну, так і у глобальну економіку їй потрібен і, виходячи з цього, вибудувувати власну стратегію забезпечення економічної безпеки.

Отже, судячи з положень основних доктрин європейських держав в сфері економічної безпеки, можна зробити висновок про те, що вони виступають за консолідацію Європейського Союзу і подальшу інтеграцію шляхом формування спільної економічної політики, як внутрішньої, так і зовнішньої.

Цікавим є досвід формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки Японії, де, незважаючи на недостатність ресурсів, було створено одну з найпотужніших економік світу, і яка вже багато десятиліть інтенсивно розвивається.

Слід зазначити, що при стабільному економічному зростанні Японія не прагне всебічної інтеграції та повного відкриття своїх ринків для інших країн, а чітко дотримується принципу «японоцентризму» та принципу єдності нації. Ці принципи мають значний вплив на бачення шляхів економічного розвитку і, як наслідок, знаходять відображення і в державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки, яка проявляється в орієнтації Японії на зміни і відповідне реагування на такі зміни. Тобто державна політика у сфері забезпечення економічної безпеки Японії має ситуативний характер і є гнучкою, що дозволяє на державному рівні швидко і ефективно реагувати на загрози економічній безпеці країни, що виникають, як на внутрішньому ринку, так і ззовні [9].

Тобто довгострокове стале економічне зростання Японії можна пояснити не тільки японським менталітетом (в першу чергу надзвичайна працьовитість нації), «японоцентризмом» та інноваційною спрямованістю економіки, а й ефективністю та результативністю державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки країни.

Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що державна політика у сфері забезпечення економічної безпеки розвинених країн націлена як на створення умов для інтенсивного економічного розвитку, так і на збере-

ження вже досягнутого рівня економічного розвитку шляхом захисту власних економічних інтересів. Основною загрозою економічній безпеці цих країн є втрата конкурентоспроможності та перехід економіки з категорії такої, що виробляє, у категорію споживчої економіки, що загрожує досліджуваним державам поступовою втратою провідних позицій у глобальній економіці, і ставить їх економіки в залежність від економік держав, що розвиваються.

Окрім того, в результаті аналізу особливостей існуючих державних концепцій забезпечення економічної безпеки в зарубіжних країнах можна відзначити, що характерною їх особливістю останніми роками є посилення уваги до вирішення внутрішніх економічних проблем. А провідні країни світу на фоні російської військової агресії в Україні посилюють свою військову могутність, як один із механізмів забезпечення національних інтересів в економічній сфері, як на внутрішньому, так і на глобальному рівні. Отже, все вищезазначене свідчить про необхідність використання в Україні існуючого передового досвіду забезпечення економічної безпеки інших країн з урахуванням їх особливостей і нових викликів з метою прийняття ефективних державно управлінських рішень, спрямованих на забезпечення необхідного рівня економічної безпеки нашої країни. Безумовно, сучасний рівень економічної безпеки України (який є недостатнім) вимагає відповідних інституційних змін в системі державного управління, в організаційно-правовому забезпеченні, урахування основних теоретико-методологічних підходів до вирішення цієї наукової проблематики у світі, що дозволить забезпечити необхідний рівень економічної безпеки нашої держави.

Однак, на наш погляд, при формуванні та реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки України слід уникати «сліпого» копіювання механізмів, інструментів, напрямів та елементів державної політики у зазначеній сфері інших держав. В цьому контексті, доцільним, на наш погляд, є врахування японського досвіду у питаннях формування державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки України в частині реалізації концепції «україноцентризму» та забезпечення інноваційної спрямованості розвитку національної економіки.

Висновки. Отже, узагальнення існуючого досвіду формування та реалізації державної політики у сфері економічної безпеки в зарубіжних країнах дозволило виявити ефективні механізми та інструменти її забезпечення та запропонувати їх для впровадження та використання в Україні. В розвинутих країнах саме держава формує та реалізує політику у сфері економічної безпеки (як важливої складової національної безпеки), а також сприяє забезпеченню необхідного її рівня. Тому використання вищезазначеного передового досвіду для реалізації в нашій країні відповідної державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки

має стати одним з ключових чинників перемоги у війні з російським агресором, а також важливою передумовою подальшої повоєнної відбудови та сталого розвитку України в довгостроковій перспективі, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Базилюк Я. Б. Переосмислення стратегії економічної безпеки України в умовах глобальних трансформацій. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-12/tezi-gch_gotove_final_02.pdf.

2. Денисенко М. П., Колісніченко П. Т. Зарубіжний досвід регулювання економічної безпеки // Інвестиції: практика та досвід: наук.-прак. журнал : Вид-во Чорноморського національного університету імені Петра Могили, ТОВ «ДКС Центр». № 6/2017. С. 15-19.

3. Лекарь С. І. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави: адміністративно-правовий аспект // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2012. № 4 (2). С. 103-111. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2012_4\(2\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2012_4(2)_16).

4. Орлик В., Гриценко А. Основні положення нової Стратегії національної безпеки США. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/osnovni-polozhennya-novoyi-stratehiyi-natsionalnoyi-bezpeky>.

5. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року : Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 11 серпня 2021 р. № 347. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n2>.

6. Carsrud, A.L. Entrepreneurship and Enterprise Formation: A Brief Perspective on the Infrastructure in Europe / A.L. Carsrud. - Text: unmediated // Entrepreneurship Theory and Practice. Vol. 15, 3. April 1, 1991. P. 69-75.

7. Clute, R.C. The Effect of U.S. Economic Policies on the Rate of Business Failure / R.C. Clute, G.B. Garman. - Text: unmediated // American Journal of Small Business. 1980. Vol. 5, 1. July 1. P. 6-12.

8. European economic security strategy. Brussels, 20.06.2023. URL: <https://circabc.europa.eu/rest/download/a75f3fb8-74e3-4f05-a433-fdbf406d5de6>.

9. National Security Strategy of Japan. December, 2022. URL: <https://www.cas.go.jp/jp/siryuu/221216anzenhoshou/nss-e.pdf>.

10. Parker, R. Governance and the Entrepreneurial Economy: A Comparative Analysis of Three Regions / R. Parker. - Text: unmediated // Entrepreneurship Theory and Practice. 2008. Vol. 32, 5. Sept. 1. P. 833-854.

11. Tom Keatinge. The EU lacks a credible economic security strategy. April 27, 2023. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-lack-credible-economic-security-strategy>.

References:

1. Bazylyuk Y. B. Rethinking the strategy of economic security of Ukraine in the conditions of global transformations. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-12/tezi-gch_gotove_final_02.pdf.
2. Denysenko M. P., Kolisnichenko P. T. Foreign experience in regulating economic security // Investments: practice and experience: science and practice. journal: Publishing House of the Black Sea National University named after Peter Mohyla, LLC "DKS Center". No. 6/2017. P. 15-19.
3. Lekar' S. I. Foreign experience in ensuring the economic security of the state: administrative and legal aspect // Bulletin of the Kharkiv National University of Internal Affairs. 2012. No. 4 (2). P. 103-111. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2012_4\(2\)__16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2012_4(2)__16).
4. Orlyk V., Hrytsenko A. Main provisions of the new US National Security Strategy. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/osnovni-polozhennya-novoyi-stratehiyi-natsionalnoyi-bezpeky>.
5. On the Economic Security Strategy of Ukraine for the period until 2025: Decree of the President of Ukraine "On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine" dated August 11, 2021 No. 347. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n2>.
6. Carsrud, A.L. Entrepreneurship and Enterprise Formation: A Brief Perspective on the Infrastructure in Europe / A.L. Carsrud. - Text: unmediated // Entrepreneurship Theory and Practice. Vol. 15, 3. April 1, 1991. P. 69-75.
7. Clute, R.C. The Effect of U.S. Economic Policies on the Rate of Business Failure / R.C. Clute, G.B. Garman. - Text: unmediated // American Journal of Small Business. 1980. Vol. 5, 1. July 1. P. 6-12.
8. European economic security strategy. Brussels, 20.06.2023. URL: <https://circabc.europa.eu/rest/download/a75f3fb8-74e3-4f05-a433-fdbf406d5de6>.
9. National Security Strategy of Japan. December, 2022. URL: <https://www.cas.go.jp/jp/siryou/221216anzenhoshou/nss-e.pdf>.
10. Parker, R. Governance and the Entrepreneurial Economy: A Comparative Analysis of Three Regions / R. Parker. - Text: unmediated // Entrepreneurship Theory and Practice. 2008. Vol. 32, 5. Sept. 1. P. 833-854.
11. Tom Keatinge. The EU lacks a credible economic security strategy. April 27, 2023. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-lack-credible-economic-security-strategy>.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-23

УДК 351.82:338.242

*Шведун В.О., д.держ.упр., проф., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-5170-4222,*

*Рубан А.В., к.держ.упр., доц., ЛДУБЖ, м. Львів,
ORCID: 0000-0002-9174-7315*

*Shvedun V., Doctor of Science in Public Administration, Full Professor, Head of the Department of Management of the Educational, Scientific and Production center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,
Ruban A., PhD (Public Administration), Associate Professor, Head of the department of liquidation of the consequences of emergency situations, Lviv State University of Life Safety, Lviv*

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

INNOVATIVE DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION OF COMPETITIVENESS OF THE ECONOMY OF UKRAINE

У статті здійснено виокремлення інноваційних напрямів вдосконалення державного управління конкурентоспроможністю економіки України. Зокрема, здійснено загальний огляд дефініції «інновації». Власне кажучи, є два поняття інновації – у вузькому і загальному значенні слова. Зокрема, перша ситуація описує науково-технічні та технологічні новинки, тобто про нові продукти або технології, у другому – маються на увазі всі зміни, що впливають на оновлення організаційних процесів, фінансування або соціальних технологій. В останньому випадку в понятті «інновація» переплітаються технологічні й організаційні, соціальні та економіко-фінансові чинники. Визначено ключові фактори національної інноваційної системи. Показано, що визначальним фактором національної інноваційної системи, є ефективність взаємодії між фірмами, науково-дослідними установами, конструкторськими бюро і державою, діючими в інноваційному середовищі, в якій існують достатньо потужні стимули для проведення інновацій. Сформульовано методичні принципи державної підтримки інновацій конкурентоспроможності економіки. По-перше, інноваційну діяльність, як окремий випадок загального процесу розвитку, слід розглядати з позицій системного підходу. По-друге, ін-

новації необхідно використовувати як товар, що володіє особливими властивостями. По-третє, інновації доцільно застосовувати як каталізатор нових циклів життя, спряжених елементів економічної системи. Нарешті, інновації створюють у суспільно-економічному середовищі серію ефектів, про які мова піде далі. Грунтуючись на цих принципах, перш за все, необхідно визначити структуру, джерела і взаємозв'язок основних типів інновацій.

Ключові слова: державне управління, інноваційні механізми, конкурентоспроможність економіки, державна підтримка.

The article highlights innovative directions of improvement of public administration of competitiveness of the economy of Ukraine. In particular, a general overview of the definition of "innovation" is carried out. In fact, there are two concepts of innovation – in the narrow and general meaning of the word. In particular, the first situation describes scientific, technical and technological innovations, that is, new products or technologies, in the second situation – all changes that affect the updating of organizational processes, financing or social technologies are meant. In the latter case, technological and organizational, social and economic and financial factors are intertwined in the concept of "innovation".

The key factors of the national innovation system are identified. It is shown that the determining factor of the national innovation system is the efficiency of interaction between firms, research institutions, design bureaus and the state operating in an innovative environment in which there are sufficiently powerful incentives for innovation. The methodical principles of state support of innovation of competitiveness of economy are formulated. First, innovation, as a separate case of the overall development process, should be considered from the standpoint of a systematic approach. Secondly, innovation must be used as a product with special properties. Thirdly, innovations should be used as a catalyst for new life cycles, conjugated elements of the economic system. Finally, innovations create a series of effects in the socio-economic environment, which will be discussed further. Based on these principles, first of all, it is necessary to determine the structure, sources and relationship of the main types of innovation.

Keywords: public administration, innovative mechanisms, competitiveness of the economy, state support.

Постановка проблеми. Ключова ідея, на основі якої повинна формуватися стратегія підвищення конкурентоспроможності України, – перехід до радикально-інноваційної моделі економічного розвитку. Дана модель передбачає концентрацію зусиль на розробці та впровадженні кардинально нової продукції і технологій виробництва, аналоги якої відсутні в світі. Єдина можливість радикальної зміни спеціалізації України у світовій економіці та підвищення її конкурентного статусу полягає не в спробах «наздогнати і перегнати» існуючих лідерів в зайнятих ними сферах, а у створенні абсолютно нових видів високотехнологічної продукції і нових підприємств з подальшим розвитком до рівня нових секторів і галузей економіки. Йдеться про

те, що стратегія підвищення конкурентоспроможності України повинна мати своєю метою формування в тридцяти-п'ятдесятирічній перспективі нової структури економіки країни. При цьому для реалізації саме такої стратегії в Україні ще зберігаються необхідні передумови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного управління конкурентоспроможністю економіки досліджували численні вчені та практики, зокрема, О. І. Апостол, О. Ю. Бобровська, В. М. Гриньова та ін. Однак інноваційні напрями вдосконалення державного управління в зазначеній сфері в сучасних реаліях все ще залишаються недостатньо розробленими.

Постановка завдання Виходячи із описаної вище актуальності теми дослідження, метою статті є виокремлення інноваційних напрямів вдосконалення державного управління конкурентоспроможністю економіки України. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі завдання:

- здійснення загального огляду дефініції «інновації»;
- визначення ключових факторів національної інноваційної системи;
- формулювання методичних принципів державної підтримки інновацій конкурентоспроможності економіки.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай інновації визначаються як:

- посилене застосування у виробництві, поширення та експлуатація новинок економічного і соціального характеру;
- швидка трансформація ідей у технічний виріб, який успішно реалізується на ринку;
- новий спосіб вирішення проблем, який відповідає потребам як окремого індивідуума, так і суспільства в цілому.

Звідси зрозуміло, чому інновації викликають багато труднощів при їх практичному втіленні. Успішний перебіг інноваційних процесів передбачає наявність особливих, «інноваційних» якостей у всіх складових соціально-економічної системи елементів механізму фінансування, менеджменту виробників та інших учасників процесу, від яких у кінцевому підсумку залежить освоєння інновацій. Причому кожен з учасників процесу має, з одного боку, мати можливості для участі в ньому, а з другого – повинен мати для цього досить сильні економічні мотиви.

Власне кажучи, є два поняття інновації – у вузькому і загальному значенні слова. Зокрема, перша ситуація описує науково-технічні та технологічні новинки, тобто про нові продукти або технології, у другому – маються на увазі всі зміни, що впливають на оновлення організаційних процесів, фінансування або соціальних технологій. В останньому випадку в понятті «інновація» переплітаються технологічні й організаційні, соціальні та економіко-фінансові чинники. Дійсно, без достатньої кількості висококваліфікованих кадрів вчених, інженерів, конструкторів, а також без інвестицій інновації неможливі. Потрібні також спеціально навчені менеджери, здатні органі-

зувати досить складний процес взаємодії в процесі трансферу технологій з науки у виробництво різних за своєю соціальною природою структур, а також здатні грамотно оцінити ринкові перспективи того чи іншого товару або послуги. Нарешті, потрібно соціально-економічне середовище, що стимулює розвиток.

Інновації завжди пов'язані з інноваційним менеджментом. Інновації потребують особливих джерел фінансування, а також пред'являють високі вимоги до економічної політики й орієнтації на інновації. Інновації вимагають вироблення послідовно проведеного стратегічного курсу на досягнення економічного зростання, а також на соціальний розвиток, так як інноваційний процес, який залучає широкі верстви учасників, не може відбуватися за відсутності економічних стимулів у всіх його учасників. Він припускає високий рівень розвитку інтелектуального капіталу, недосяжного без соціальної орієнтації суспільного розвитку.

Для реалізації на практиці інноваційного розвитку потрібно особливе мотиваційне середовище, що робить інновації можливими і необхідними – інновативного середовища.

Великим спрощенням було б зведення поняття інновацій до економічного технологічного процесу або явища, адже інновації – це, насамперед, – соціальний феномен. Здатність генерувати науково-технічні нововведення і впроваджувати їх у виробництво визначається всією сукупністю характеристик даного суспільства:

- економічним, культурним і освітнім рівнем;
- особливостями соціальної політики й історичного шляху розвитку;
- галузевою структурою й особливостями його інституційного механізму.

Подальший розвиток інноваційної діяльності та поняття «інновація» призвело до введення такого нового поняття, як «національна інноваційна система», сутність якого у взаємодії між різними джерелами нових знань і чинниками визначає їх застосування на практиці.

Визначаючим фактором національної інноваційної системи, є ефективність взаємодії між фірмами, науково-дослідними установами, конструкторськими бюро і державою, діючими в інноваційному середовищі, в якій існують достатньо потужні стимули для проведення інновацій.

Лідерства в інноваційній сфері досягти набагато складніше, ніж в науковій або науково-технічній, на яких вона базується. Це пояснюється тим, що ефективні інновації крім сильного наукового науково-технічного базису передбачають наявність ефективного механізму, що забезпечує трансфер наукових знань зі сфери НДДКР в економіку (важливою його частиною є наявність мотивації й особливого механізму фінансування новацій). Підтримку інноваційних умов у довгостроковому плані важко досягти без ефективного державного стимулювання інноваційних процесів шляхом створен-

ня і постійного підтримання особливого інноваційного клімату, який включає в себе всі вищезазначені умови. Це означає, що відповідна країна повинна не тільки створювати нові продукти і технології, але й ефективно освоювати їх у виробництві, а також просувати їх на внутрішній та зовнішній ринки та мати досить потужний і гнучкий інвестиційний механізм, орієнтований на застосування науково-технічних новинок у реальному секторі економіки.

Звідси, виділяються три ключові умови, створення яких необхідно для створення умов інноваційного типу економічного розвитку, що забезпечує максимальну конкурентоспроможність країни в світовій економіці:

- виникнення і підтримку в суспільстві реальної потреби в інноваціях, попиту на інновації та відповідного мотиваційного середовища;

- наявність відповідного інноваційного потенціалу, що включає потужний науково-технічний потенціал, а також і загальний кадровий потенціал в економіці країни, тобто в сфері практичного застосування науково-технічних розробок;

- наявність необхідного інвестиційного потенціалу.

Визнання того, що Україна, як було зазначено, має потужний науково-технічний і кадровий потенціал, а також, на відміну від укорієнених уявлень, володіє значними внутрішніми інвестиційними можливостями, і в той же час значно відстає в рівні технологічного розвитку економіки від західних країн виключно підтверджує те, що в Україні як не було, так і немає однієї з головних необхідних умов, а саме – за роки реформ так і не було створене необхідне інноваційне середовище.

При цьому найбільш важливим і складним завданням є визначення ступеня впливу кожного типу інновацій, що впроваджуються та підтримуються державою, на процес розвитку економіки. Для цього необхідно сформулювати ключові методичні принципи державної підтримки інновацій конкурентоспроможності економіки.

По-перше, інноваційну діяльність, як окремий випадок загального процесу розвитку, слід розглядати з позицій системного підходу.

По-друге, інновації необхідно використовувати як товар, що володіє особливими властивостями.

По-третє, інновації доцільно застосовувати як каталізатор нових циклів життя, спряжених елементів економічної системи.

Нарешті, інновації створюють у суспільно-економічному середовищі серію ефектів, про які мова піде далі. Ґрунтуючись на цих принципах, перш за все, необхідно визначити структуру, джерела і взаємозв'язок основних типів інновацій.

Незважаючи на те, що варіантів класифікації інновацій у науковій літературі наведено достатньо, доцільно обмежитися розглядом основних з них:

- за ступенем радикальності (новизни) – базові та поліпшуючі;

- за характером застосування – продуктивні і технологічні;
- організаційні й інституціональні;
- комерційні.

Висновки. Таким чином, оцінка конкурентоспроможності економіки здійснюється за кінцевими результатами реакції конкретного ринку на конкретний товар чи послугу, а оцінка конкурентних переваг – на початку інвестування, до моменту, коли бізнес розпочато, при техніко-економічному обґрунтуванні інноваційних та інвестиційних проєктів.

Список використаних джерел:

1. Апостол О. І. Роль і функції держави у забезпеченні конкурентоспроможної економіки. *Право та державне управління*. 2019. № 4. С. 160–163.
2. Бобровська О. Ю. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів у контексті активізації економічного розвитку. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2013. 48 с.
3. Гриньова В. М. Державне регулювання економіки : підручник. Київ : Знання, 2008. 398 с.
4. Ларіна О. Г. Оцінка конкурентоспроможності регіонів в американській та європейській моделі розвитку. *Науковий вісник ЧДЕІУ*. 2011. № 2 (10). С. 54–59.
5. Турило А. А. Основи управління інноваційним розвитком підприємства : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2017. 307 с.

References:

1. Apostol O. I. (2019). Rol i funktsii derzhavy u zabezpechenni konkurentospromozhnoi ekonomiky [Role and functions of the state in ensuring of a competitive economy]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*. Vol. 4, P. 160–163.
2. Bobrovska, O. Yu. (2013). Zabezpechennya konkurentospromozhnosti regioniv u konteksti aktyvizaciyi ekonomichnogo rozvytku [Regional competitiveness in the context of enhanced economic development], Dnipropetrovsk : DRIDU NADU, 48 p.
3. Hrynova V. M. (2008). Derzhavne rehuliuvannia ekonomiky : pidruchnyk [State regulation of economy: textbook]. Kyiv : Znannia, 2008. 398 s.
4. Larina, O. G. (2011). Ocinka konkurentospromozhnosti regioniv v amerykanskij ta yevropejskij modeli rozvytku [Assessing the competitiveness of regions in the American and European Development Models], *Naukovyj visnyk ChDEIU*, Vol. 2 (10), P. 54–59.
5. Turylo, A. A. (2017). Osnovy upravlinnya innovacijnym rozvytkom pidpryyemstva [Bases of management of innovative development of the enterprise], *Kryvyj Rig : Vyd. R. A. Kozlov*, 307 p.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-24

УДК 351.85.304

*Васюк А.Г., аспірант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків
ORCID: 0000-0002-0398-5226*

Vasyuk A., PhD student of Training, Research and Production Center of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

ГУМАНІТАРНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: РЕАЛІЗАЦІЯ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

HUMANITARIAN SECURITY OF THE STATE: HUMANITARIAN POLICY IMPLEMENTATION

У статті проаналізовані теоретичні аспекти безпеки та визначаються можливі шляхи реалізації гуманітарної політики держави у контексті здійснення гуманітарної безпеки. Наявність безпеки дозволяє суспільству зберігати та множити свої базові цінності. Виявлення гуманітарних аспектів безпеки країни проводиться з метою збереження та зміцнення базових цінностей української культури. Саме на основі цих аспектів і має формуватися змістовний простір освіти й інституційне забезпечення гуманітарної безпеки.

Ключові слова: гуманітарна сфера; гуманітарна політика; національна безпека; публічне управління.

The article analyzes the theoretical aspects of security and identifies possible ways of the state humanitarian policy implementation in the context of humanitarian security execution. The presence of security allows society to preserve and multiply its basic values. The identification of humanitarian aspects of the country's security is carried out with the aim of preserving and strengthening the basic values of Ukrainian culture. It is on the basis of these aspects that the meaningful space of education and institutional provision of humanitarian security should be formed should be formed.

Keywords: humanitarian field; humanitarian policy; National security; public administration.

Постановка проблеми. Гуманітарна безпека України є невід'ємною складовою національної безпеки держави. У сучасному науковому дискурсі гуманітарні аспекти безпеки визначаються як проблема збереження людської особистості при традиційних культурних нормах і цінностях, що руйну-

ються, і при одночасному збереженні самобутності народу. Саме певний набір світоглядно-ціннісних орієнтацій є соціокультурною основою сфери забезпечення безпеки суспільства і лежить в основі формування загальнонаціональної ідентичності як однієї з основних консолідуючих і інтегруючих суспільство чинників.

У такому контексті гуманітарна безпека має бути спрямована на захист чинників, що забезпечують збереження і розвиток культурної самобутності нації. Це завдання є одним з основних напрямів гуманітарної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи джерельну базу окресленої проблематики зазначимо, що значний внесок у дослідження сутності та проблем розвитку гуманітарної політики здійснили такі вчені, як М. Баюк, В. Бульба, В. Деріга, В. Дзоз, С. Здіорук, М. Іваніцька, В. Ковальчук, А. Меляков, С. Овчаренко, П. Петровський, Л. Сергієнко, В. Скуратівський, О. Степанко, В. Трощинський, І. Черничко, С. Чукут та ін.

Із позицій забезпечення національної безпеки, гуманітарну політику досліджували: С. Гнатюк, М. Степико, В. Горбулін, О. Литвиненко, А. Качинський, Г. Новицький, С. Кісельов, О. Крюков, М. Розумний, Б. Парахонський, А. Помаза-Пономаренко, Г. Ситник, М. Ожеван, Ю. Опалько, Л. Чупрій та ін. Проблеми і шляхи формування гуманітарної безпеки досліджували: Н. Божко, Р. Валіхновський, Д. Веденєєв, С. Зубченко, О. Коваль, В. Пироженко та ін.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз теоретичних аспектів безпеки і визначення шляхів реалізації гуманітарної політики держави в контексті здійснення гуманітарної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Безпека – це певний стан системи, при якому вона зберігає свою цілісність, стійкість, здатність до ефективного функціонування і прогресивного розвитку, а, відтак, це можливість надійного захисту усіх її елементів від будь-яких деструктивних внутрішніх і зовнішніх дій [4; 6]. Враховуючи це, можна стверджувати, що безпека суспільства – цей такий стан, при якому передусім забезпечуються свобода вибору шляху подальшого буття, самовдосконалення і розвиток суспільства, або ж для їх захисту знаходяться адекватні засоби. Особиста безпека – певний стан самопочуття індивіда, що характеризується його упевненістю (інтуїтивною або такою, що базується на достовірних знаннях) в тому, що небезпека, передусім його життю і майну, відсутня, або ж для захисту від них є відповідні засоби.

Варто підкреслити необхідність відділення безпеки в природній визначеності від безпеки людини як свідомої живої істоти. Природна необхідність збереження життя забезпечується становленням психічних форм і механізмів самозбереження (рефлекторна форма). Безпека для живого організму – це дії з самозбереження (інстинкт самозбереження). Саме тому фено-

мен безпеки має подвійну природу, обумовлену єдністю загальності природи самозбереження і особливості форми її прояву в людській життєдіяльності.

В процесі історичного розвитку безпека пізнається через чуттєвою досвід і завдяки раціональному пізнанню. Накопичені знання трансформувалися в практичний досвід і достовірні знання. Такий гносеологічний підхід до дослідження.

Аксіологічний підхід до вивчення безпеки полягає у включенні її в загальний ряд загальнолюдських цінностей, таких як добро, істина, краса, маючи ціннісну значущість для багатьох поколінь людей, попри те, що в різні епохи її сенс і значення розуміли по-різному.

Це означає, що потреба у безпеці, а отже, і саме це поняття як категорія виникло разом з появою людини на землі, а її забезпечення – головна передумова її прогресивного розвитку [5, с. 38].

Безпека сама є цінність разом з іншими цінностями суспільства і держави.

В той же час безпеку можна вважати характеристикою відносно інших базових цінностей, зокрема, таких як «добробут», «стійкий розвиток», тому що наявність певного рівня безпеки є умовою збереження і розвитку (накопичення) вказаних цінностей.

Таким чином, згідно з сучасними уявленнями, безпека, не будучи чимось матеріальним, є своєрідною характеристикою і необхідною умовою життєдіяльності, прогресивного розвитку і життєздатності суспільства.

Суспільство розвивається в середовищі, параметри якого формуються під впливом різних, взаємозв'язаних і взаємообумовлених чинників, оцінюваних інтегральним рівнем загроз безпеки суспільства. Загалом, сказане справедливе по відношенню до людини і людської цивілізації. Тому органи державної влади і міжнародні організації при вирішенні проблеми забезпечення безпеки повинні гарантувати певний рівень задоволення життєво важливих потреб людини.

Очевидно також, що досягнутий рівень безпеки залежить від можливостей, які є у розпорядженні суспільства, ефективності практичних заходів по реалізації вказаних можливостей при прогнозуванні, виявленні, нейтралізації або зниженні інтегрального рівня загроз безпеки [1].

Сьогодні найважливішими серед чинників, що роблять вплив на безпечний розвиток соціальної системи, являються:

- стійка тенденція зростання ролі екологічних чинників в житті людства;
- все більше усвідомлення економічної суті і природи проблем, які накопичилися у біосфері і вимагають для успішного їх вирішення загальних зусиль світової спільноти, тобто. певного рівня співпраці в системі міжнародних відносин;

- необхідність подальшого пізнання і обліку при розробці стратегії безпечного розвитку того або іншого суспільства еволюційних законів функціонування і розвитку природи і суспільства;
- важливість вибору такої стратегії національного розвитку, при якій досягається гармонізація екологічних, соціальних, економічних, політичних і гуманітарних взаємовідносин і співвідношень;
- усебічний облік не лише культурно-історичних особливостей національного розвитку, але і основних параметрів міжнародної безпеки, вплив яких часто є визначальний при рішенні проблем забезпечення національної безпеки (тобто обліку реалій суперечливого, але в цілому досить взаємозв'язаного розвитку країн світу);
- суперечність, взаємозалежність і тенденція росту динаміки змін загальнолюдських, національних, класових, групових і особових інтересів, а в деяких випадках і ціннісних орієнтацій, які все більше знаходять свій прояв на регіональному і глобальному рівні міжнародних відносин.

Окремо варто відмітити наступне: оскільки безпека є громадською необхідністю, головним принципом стійкого розвитку суспільства має бути передусім громадська згода в питаннях необхідності усебічного обліку вищезазначених чинників. Тому розкол національної ідентичності на будь-яких напрямках громадського розвитку неминуче призводить до відсутності національної злагоди по основних напрямках назрілих суспільно-політичних і соціально-економічних реформ [4, с. 168].

Вказані реформи часто, незважаючи на об'єктивну необхідність їх проведення, як правило, супроводжуються рядом криз (кризових явищ, ситуацій). Вони значною мірою руйнують традиційні цінності і світоглядні уявлення про безпеку життєдіяльності як на рівні окремого індивіда, так і суспільства в цілому. Ці цінності і представлення функціонують на рівні соціальних взаємодій і поведінки окремих індивідів, а в сучасних умовах глобалізації з'являється і вагомий міжнародний контекст (вплив).

Конфлікт в розумінні визначальних чинників безпеки, основ зовнішньої і внутрішньої політики як між соціальними групами, так і в політичному середовищі не може не призводити до росту соціальної нестабільності, злочинності, корупції, виникненню етнічних, конфесійних і регіональних конфліктів і в цілому — до зниження ефективності використання наявного потенціалу для забезпечення безпечного і стійкого розвитку суспільства.

Таким чином, безпека як комплексна характеристика соціальної системи розглядається в різних ракурсах.

По-перше, безпека як об'єктивна характеристика зовнішніх умов середовища функціонування системи, що припускає наявність спрямованої зовні на систему небезпеки і певні можливості її прояву (реалізації). Цей, так би мовити, зовнішній вимір небезпеки. У цьому сенсі джерело небезпеки і об'єкт (система), на який вона спрямована є розділеними. Тому акцент при

аналізі умов функціонування соціальної системи робиться на об'єкті (елементі системи), інтереси (потреби) якого вимагають виконання заходів по його захисту.

Як правило, результати вказаного аналізу характеризують наступні аспекти функціонування соціальної системи :

- елементи, які забезпечують захищеність об'єкту від небезпеки;
- стан об'єкту (елементу системи), при якому йому не може бути нанесений істотний збиток (шкода);
- стан функціонування об'єкту (елементу системи), при якому вірогідність небажаної зміни будь-яких його параметрів (показників), що характеризують його нормальну (природну) життєдіяльність, відносно незначна, тобто нею практично можна нехтувати;
- прийнятний рівень небезпеки, а отже, і можливість захиститися від неї, залежні від можливих витрат на обмеження дії чинників, які породжують небезпечне явище (подія, процес і т. п.);
- здатність об'єкту (системи) зберігати свої основні характеристики (параметри) і природну суть при негативних діях з боку інших об'єктів, явищ або процесів;
- умови, при яких не наноситься істотний збиток (шкода) іншим об'єктам (елементам системи).

По-друге, безпека як комплексна характеристика соціальної системи досліджується крізь призму психологічної реакції людини на зовнішні умови свого існування. У такому разі вказаним умовам дається оцінка як безпечним або небезпечним на основі чуттєво-емоційного їх сприйняття, яка надалі переноситься на характеристику умов дії зовнішнього середовища на систему або її елементи. При цьому вказана оцінка представляється як об'єктивна оцінка її характеристики.

По-третє, при дослідженні соціальних систем безпека часто розглядається як комплексна характеристика взаємовідносин усередині самої системи (внутрішній вимір безпеки). В даному випадку джерело небезпеки і об'єкт, на який вона спрямована, певною мірою співпадають. Історичний досвід свідчить, що неефективність взаємодії елементів соціальної системи, зокрема, державних інститутів і інститутів громадянського суспільства, корупція, недосконалість правових норм, правовий нігілізм, масове порушення прав і свобод людини, дефіцит необхідних для розвитку системи ресурсів породж дає ряд небезпек, які можуть досить швидко привести до руйнування соціальної системи (держави). Тому в даному випадку безпека значною мірою зв'язується з необхідністю вдосконалення теоретико-методологічних основ державного управління і їх реалізацією в практичну діяльність управлінців. У результаті, сучасні уявлення про безпеку індивіда, соціальної групи, суспільства, держави, міжнародного співтовариства знаходять своє відо-

браження у визначеннях, які, зокрема, передбачають оцінювання таких аспектів:

- стан захищеності системи;
- відсутність загроз;
- наявність специфічної властивості (атрибуту) системи;
- результат специфічної діяльності тих або інших інститутів;
- певний стан системи;
- сукупність чинників, що забезпечують життєздатність системи або сприятливі умови для її розвитку;
- акцент уваги на культурно-історичних феноменах розвитку;
- певну інституціоналізацію взаємодій елементів соціальної системи в контексті задоволення їх життєво важливих потреб і накопиченого досвіду культурно-історичного розвитку. При цьому, як правило, кожне визначення поняття безпеки як комплексної характеристики соціального об'єкту породжує необхідність визначення і обліку інших додаткових характеристик для ґрунтовнішого розкриття суті того або іншого запропонованого визначення поняття безпека. Іншими словами, сучасні уявлення про феномен безпеки різні, що, безумовно, знаходить своє відображення і в керівних документах з питань забезпечення національної і міжнародної безпеки.

Гуманітарна політика держави має бути орієнтованою як на внутрішній простір, так і на зовнішнє сприйняття. Проте розвиток культурної індустрії не повинен означати заміну естетичних цінностей на комерційні, а національної культури — на масову культуру [2, с. 187].

У стратегії національної безпеки України відзначається, що «стратегічними пріоритетами політики національної безпеки є найважливіші напрями забезпечення національної безпеки, по яких реалізуються конституційні права і свободи громадян України, здійснюються стійкий соціально-економічний розвиток і охорона суверенітету країни, її незалежності і територіальної цілісності, подолання як об'єктивних, так і штучних протиріч соціокультурного, конфесійного, етнічного, мовного, міжрегіонального і регіонального характеру на основі безумовного дотримання конституційних гарантій прав і свободи людини і громадянин»

Гуманітарна державна політика має бути орієнтована на збереження соціальної, політичної стабільності в довгостроковому періоді в умовах стійкого економічного зростання.

Серед великого арсеналу форм і засобів гуманітарної політики провідне місце належить освіті, історико-культурній спадщині. Потужне джерело конструювання масових історичних представлень — історичні документи, витвори мистецтва, література. Механізми передачі — система освіти, засобу масової інформації, культурно-масові заходи. Для підвищення ефективності гуманітарної політики потрібно вдосконалення нормативно-правової і інституціональної бази цього сегменту державного управління [3, с.135].

Одним з напрямів реалізації державної політики в контексті забезпечення гуманітарної безпеки держави є дослідження стану збереження і популяризації історико-культурної спадщини. Цей потужний культурний потенціал не використовується повною мірою. Слід зазначити досить низький рівень державного менеджменту в області охорони культурних об'єктів, в просуванні культурного, історичного, туристичного бренду національної спадщини. Причиною тому являється інерція адміністративного управління, невикористання актуальних і інтелектуальних інформаційних технологій і недостатність відповідного фінансування галузі. Виникає насущна проблема пошуку недержавних джерел фінансування, спрямованих на збереження об'єктів культурної спадщини, у тому числі через використання механізмів оренди, концесії або приватизації. При суворому державному контролі за подальшим використанням, збереженням профілю об'єктів культурно-історичної спадщини.

Висновки. Об'єктом пріоритетної уваги державного управління в гуманітарній сфері повинна стати активізація інноваційних процесів в освітній, науково-технологічній та інформаційно-комунікаційній сферах, які в сукупності формують інфраструктуру економіки знань – основу майбутньої конкурентоспроможності країни у світі, що глобалізує.

Для підвищення рівня якості освіти важливе все більше використання інтерактивних методів навчання і підвищення технічного забезпечення учбового процесу; поширення моделі безперервного навчання впродовж усього життя. Принципово важливо створити умови для розвитку триєдності освіти, науки і виробництва. Це дасть можливість реалізації стійкого розвитку суспільства в довгостроковому періоді.

До соціальних інститутів, що формують духовно-моральну особу, відносяться сім'я, освіта, засоби масової інформації, релігія, конфесійні організації, культура. Саме вони є важливою складовою національної безпеки країни.

Гуманітарна безпека постає як інтегральна сукупність генетичної, демографічної, соціальної, психологічної, духовно-моральної, правової складових. Державна політика у сфері гуманітарної безпеки може бути ефективно здійснена тільки за умови структурних інституціональних змін, що характеризуються довгостроковими позитивними тенденціями стійкого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Арістова І.В. Соціальна функція держави як визначальна категорія права соціального забезпечення. Форум права. 2019 № 2. С. 18-21. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2776> (дата звернення: 22.04.2022).

2. Баюк М. І. Гуманітарна складова політики державної безпеки: поняття, принципи / Університетські наукові записки. 2018, № 65, С. 186-199.

3. Меляков А. Гуманітарна сфера як предмет досліджень в науці державного управління. Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. Х.: в-во «Магістр», 2012. № 1. 205 с

4. Сергієнко Л. В. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів // Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування, вип. 2(88). С. 162-173. DOI : [https://doi.org/10.26642/jen-2019-2\(88\)-162-173](https://doi.org/10.26642/jen-2019-2(88)-162-173).

5. Чупрій Л. Концептуальні засади політики національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері / Політичний менеджмент. 2013, № 1-2. С. 35-41.

6. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

References:

1. Aristova I.V. Sotsialna funktsiia derzhavy yak vyznachalna katehoriia prava sotsialnoho zabezpechennia. Forum prava. 2019 No.2. S. 18-21. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2776> (дата звернення: 22.04.2022).

2. Baiuk M. I. Humanitarna skladova polityky derzhavnoi bezpeky: poniattia, pryntsypy / Universytetski naukovy zapysky. 2018, No.65, S. 186-199.

3. Meliakov A. Humanitarna sfera yak predmet doslidzhen v nautsi derzhavnoho upravlinnia. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia : zb. nauk. pr. Kh.: v-vo «Mahistr», 2012. No.1. 205 s

4. Serhiienko L. V. Humanitarna polityka Ukrainy: identyfikatsiia skladovykh, obiektiv, subiektiv ta priorytetiv / Visnyk ZhDTU: Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia, vyp. 2(88). S. 162-173. DOI : [https://doi.org/10.26642/jen-2019-2\(88\)-162-173](https://doi.org/10.26642/jen-2019-2(88)-162-173)

5. Chuprii L. Kontseptualni zasady polityky natsionalnoi bezpeky Ukrainskoi derzhavy v humanitarnii sferi / Politychnyi menedzhment. 2013, No.1-2. S. 35-41.

6. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

*Дишук А.О., аспірант НАУ, м. Київ,
ORCID: 0009-0004-4310-1255*

Dyshuk A., Postgraduate student of the National Aviation University, Kyiv

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ Й ІНСТИТУЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

FEATURES OF STATE LANGUAGE POLICY IMPLEMENTATION IN THE CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES AND INSTITUTIONAL OPPORTUNITIES

Із використанням інституційного підходу визначено місце мовної політики у забезпеченні сталого розвитку. Обґрунтовано особливості функціонування інституційного середовища з позиції конкретизації його ролі в україномовному середовищі. Систематизовано дані щодо стану індексу глобальної конкурентоспроможності мов за 2021-2022 рр. Виявлено, що українська мова не входить до топ 20 країн найбільш популярних мов у світі у звітному періоді. Крім того, протягом останніх років спостерігається тенденція щодо збільшення кількості осіб, які говорять східними мовами (арабська, хінді тощо). Аналіз чинної Стратегії популяризації української мови (2019 р.) дозволив визначити її переваги та недоліки, усунути які рекомендовано в межах уточнених векторів мовної політики України (зовнішнього та внутрішнього).

Ключові слова: державна політика, публічне управління, мовна політика, українська мова, стратегія, органи державної влади, індекс глобальної конкурентоспроможності мов, оцінювання, сучасні виклики, інституційні можливості.

With the use of an institutional approach, the place of language policy in ensuring sustainable development is defined. The peculiarities of the functioning of the institutional environment are substantiated from the point of view of specifying its role in the Ukrainian-speaking environment. Data on the state of the index of global competitiveness of languages for 2021-2022 were systematized. It was found that the Ukrainian language is not among the top 20 most popular languages in the world in the reporting period. In addition, in recent years there has been a trend towards an increase in the number of people speaking Eastern languages (Arabic, Hindi, etc.). The analysis of the current Strategy for the Popularization of the Ukrainian Language (2019) made it pos-

sible to determine its advantages and disadvantages, which are recommended to be eliminated within the specified vectors of the language policy of Ukraine (external and internal).

Keywords: *state policy, public administration, language policy, Ukrainian language, strategy, state authorities, global language competitiveness index, evaluation, modern challenges, institutional opportunities.*

Постановка проблеми. Сучасний світ зумовлює появу нових викликів мовній політиці. Починаючи з 2005 року, коли рф прийняла законодавство у сфері мови щодо захисту її за межами країни, із кожним днем стає все очевидніше, що для держави-агресора «мова» є інструментом для ведення війни, а не захисту. Зважаючи на це й інтеграційні прагнення України, стратегія її мовної політики (як зовнішня, так і внутрішня) має бути максимально західноорієнтованою, а також ефективною та результативною. Інакше виклики, наявні у сфері мовної політики, трансформуються в небезпеки, і апріорі означатимуть провал такої політики. Відтак, виклики мають дати їй стимул до самовдосконалення й еволюції, що вимагає наявності політичної й інституційної волі, а також суспільної легітимації (визнання та підтримки). Здатність мовної політики відповідати на зовнішньополітичні виклики й адаптуватися до них є ключовим критерієм її ефективності особливо. Мовна політика виступає своєрідною «м'якою силою» держави, здатної залагодити міжнаціональні конфлікти та забезпечити взаєморозуміння і довіру між представниками різних культур. Зважаючи на такі властивості мови та важливість забезпечення результативності державної політики в цій сфері, вважаємо, що обрана проблематика дослідження є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей формування та реалізації державної комунікативної та мовної політики присвячені публікації закордонних і вітчизняних науковців Б. Баургіна, Є. Бондаренко, Дж. Вебера, Л. Грень, І. Грицяка, В. Дрешпака, І. Лопушинського, С. Мороз, А. Помази-Пономаренко, Н. Талеба та ін. [1; 4; 6; 7; 8; 10; 12; 15; 17]. У той же час, низка питань стосовно інституційних можливостей розвитку державної мовної політики України з урахуванням інституційного підходу залишаються недостатньо дослідженими, і ці аспекти пов'язані з підвищенням іміджу нашої країни на міжнародній арені, збереженням її культурної та мовної самоідентичності, які загрожує рф.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз й узагальнення основних напрямів мовної політики України, а також визначення перспективних її напрямів розвитку із залученням інституційного потенціалу на всіх рівнях публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Сьогоднішня відзначається глобальними змінами, яку вчені схильні називають «цивілізаційним зломом», «ерою нової

моральності» та ін. У цей період міжнародне співробітництво та взаємодія зумовлені низкою факторів, до яких слід зарахувати: 1) масову цифровізацію всіх сфер життєдіяльності людства; 2) всесвітню пандемію COVID-19, що стала причиною соціального та віртуального дистанціювання людей, а також буквального закриття географічних кордонів між країнами, територіями й у окремих випадках – і містами; 3) загострення політичних відносин між РФ й Україною та західними державами.

Беручи до уваги важливість вибудовування співробітництва на основі «м'якої сили» держави, на передній план виходить саме мовна політика. Це було відзначено в розпорядженні КМУ «Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава»» (2019 р.) [9]. Згідно з цією стратегією українська мова розуміється як важливий інструмент взаємодії, засіб самоідентифікації зарубіжних співвітчизників, офіційна чи робоча мова публічних організацій, засіб формування позитивного іміджу України, інструмент її впливу у світі. Крім того, розробники аналізованої стратегії визначили мову як інструмент соціальної згуртованості, зростання та процвітання. Адже мова забезпечує належне отримання освіти та професійну підготовку, що у свою чергу є основними напрямками «людських інвестицій». Від того, наскільки розвинутою, функціональною і поширеною є мова, залежить ефективність такого інвестування [9, Розділ «Загальна частина»]. Така залежність чітко простежується в найрозвинутіших державах світу, в яких функції державної мови виконує рідна мова більшості населення цих держав. Винятком з цього правила є Канада, США, Швейцарія, що пояснюється відсутністю в них власних мов.

Вітчизняна стратегія популяризації української мови була розроблена у відповідності із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Слід зазначити, що аналіз норм цієї стратегії дозволив виокремити низку її переваг, а саме:

1) вона розроблена з урахуванням положень стратегічного планування (середньострокове планування має бути реалізовуватися понад 10 років, а чинна стратегія розрахована на період 11 років);

2) у межах стратегії акцентується на важливості державної та *інституційної* підтримки мови, а також активізації цифрових технологій [9, Розділ «Проблеми мовної сфери»];

3) представлено сучасне визначення факторів успішного функціонування мов. До них зараховано такі: абсолютна кількість мовців (так званий комунікативний потенціал мови); відношення кількості носіїв мови до загальної кількості населення; мовна спадкоємність поколінь (демографічний потенціал мови); ставлення спільноти до власної мови; зміни у сферах використання мови; закріплення офіційного статусу та використання мови в державі; тип і якість документації (писемних джерел і

ресурсів мови, її графічної фіксації); відповідність мови новим сферам життєдіяльності соціуму та його інформаційному середовищу; наявність матеріалів для навчання мови та розвитку грамотності.

У той же час, вищезазначені фактори є результатом лише представлення позиції експертів ЮНЕСКО, а не позиції вітчизняних дослідників, хоча досліджень проведених ними вдосталь.

На наш погляд, наступний недолік Стратегії популяризації української мови до 2030 року пов'язаний із тим, що розробники аналізованої стратегії не до кінця розібралися в особливостях застосування інституційного підходу під час забезпечення дієвої реалізації державної мовної політики. Цей підхід передбачає врахування принципів інституціоналізації, визначення інституційного середовища тощо [2; 3; 5; 7; 10; 11; 12; 14]. Зважаючи на напрацьовані науковцями розробки щодо застосування інституційного підходу, можемо обґрунтувати власне бачення реалізації державної мовної політики (рис. 1).

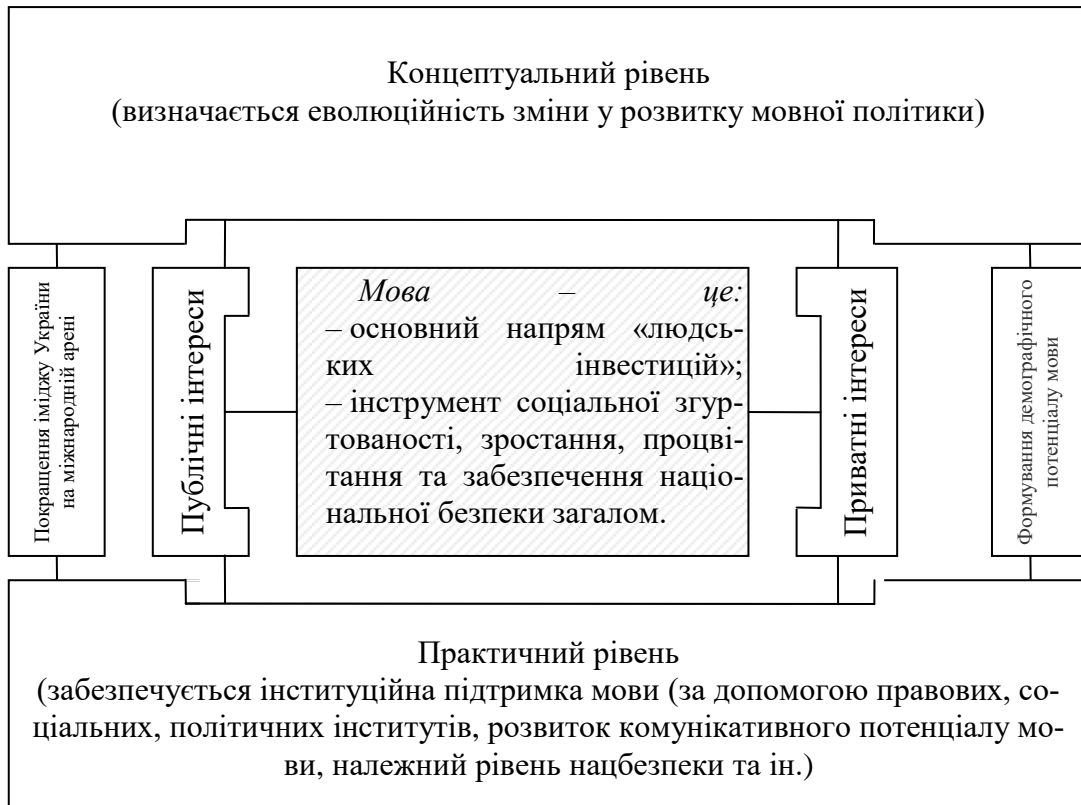

Рис. 1. Інституційне середовище реалізації державної мовної політики
Джерело: авторська розробка

Крім того, серед недоліків вітчизняного правового поля у сфері мовної політики можемо визнати слабку орієнтованість на міжнародне поширення української мови. Дійсно, у межах стратегічної цілі 3 визнано актуальність

популяризації національного культурного продукту, виконаного українською мовою, за кордоном. Проте потрібно бути відвертими, що в цьому плані наша держава суттєво програє, не користуючись результативно інституційною можливістю не тільки щодо популяризації мови за кордоном, а й збереження її ідентичності та унікальності, як-то робить, наприклад, Франція. Ми не випадково вказали вище, що найрозвиненіші держави світу захищають рідну мову (це проявляється організаційно, законодавчо, економічно, інформаційно, ресурсно тощо). Україні потрібно зорганізуватися в цьому напрямку якомога швидше, забезпечивши синергетичний ефект у розвитку власної мовної політики. Застарілою також виглядає положення аналізованої стратегії щодо «збільшення до 80 відсотків частки використання української мови в телерадіоефірі» [9, Розділ «Мета, цілі та завдання»].

Однак підкреслимо, що через два роки після прийняття цієї стратегії з неї було виключено розділ «Етапи та оцінка стану реалізації Стратегії», що зумовлює появу нових наукових дискусій: як можна оцінювати стану реалізації такого надважливого правового документа, якщо методика оцінювання відсутня. Цей факт, на жаль, засвідчує, що більш новим розпорядження КМУ, яке виключило цілий розділ щодо оцінювання, було апріорі поховано чимало новацій у сфері реалізації мовної політики, хоча розробники стратегії самі ж вказали в її преамбулі, що «функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території є важливим елементом забезпечення національної безпеки та національних інтересів України» [там само, Розділ «Загальна частина»]. На цій підставі зазначимо, що потребує конкретизації «очікуваний» результат реалізації стратегії у 2030 році – «формування комфортного та функціонального *україномовного середовища* на всій території України для всього її населення, підвищення престижу і авторитетності української мови, створення умов для задоволення мовних потреб українців за кордоном» [там само, Розділ «Очікувані результати»]. На нашу думку, не зрозумілим виглядає терміноконструкція «україномовне середовище», чи включає воно інституційне. Уважаємо, що україномовне середовище має включати інституційне, адже держава є соціальним інститутом, правові інститути як невід'ємна частина держави формується за умови залучення й легітимації суспільства.

На останок до недоліків Стратегії [9] щодо популяризації української мови до 2030 року можемо віднести недостатнє опрацювання інформаційного вектору розвитку мовної політики. Хоча аналізована стратегія й містить вказівку на результати опитувань громадян, експертів та ін., але знову ж таки не власних досліджень, які могли провести розробники цього правового документу. У той же час, Україна стикнулася з потужним інформаційним впливом, що набуває обертів у межах гібридної війни,

розпочатої рф. Відтак, завданням вітчизняних інституцій усіх рівнів управління є вчасне та системне протистояння впливу інформаційних загроз рф. Для цього має бути розроблений комплекс публічно-управлінських заходів, що включатимуть правові, організаційні, фінансові, інформаційні, кадрові та інші ресурсні заходи.

У продовження зауважимо, що українська мова в контексті мовної політики виконує низку функцій, які мають як зовнішню, і внутрішню спрямованість (табл. 1). Ураховуючи сучасні виклики, державна мовна політика має бути здатною не тільки ефективно реагувати на них, долаючи географічні кордони та міжкультурні бар'єри, що зводяться на геополітичному та соціокультурному рівнях, а й еволюціонувати, перетворюючи виклики на можливості, тобто набувати властивостей антикрихкості (див. термінологію Н. Талеба) [15]. Вона полягає у здатності не тільки сприймати та реагувати на зовнішні загрози, а й самовдосконалюватись, тобто здатність отримувати користь із виникнення несподіваних подій (синергетичного впливу певного фактора).

Таблиця 1

Функції української мови в контексті реалізації державної мовної політики

Функція	Спрямованість	Опис
1. Інтеграція	Внутрішня	Об'єднання населення у загальний соціокультурний простір з урахуванням державної політики та мови.
2. Соціалізація	Внутрішня	Допомога іноземним громадянам у засвоєнні соціокультурних і цінностей України у вигляді української мови для повноцінного функціонування.
3. Трансляція	Зовнішня	Формування позитивного іміджу України та її громадян у світовому співтоваристві.
4. Комунікація	Зовнішня / внутрішня	Забезпечення ефективного міжкультурного діалогу між українцями та громадянами інших країн.

Джерело: авторська розробка

Для розуміння векторів трансформації мовної політики до та після повномасштабної агресії рф важливо розглянути динаміку її розвитку та ключові її напрями. Традиційно завдання мовної політики України полягали у такому: а) підвищенні світової значущості та конкурентоспроможності української мови; б) розвитку української як державної і як мови

міжнаціонального спілкування;в) забезпеченні ефективності та доступності системи вивчення української мови як рідної (але не іноземної); г) розвитку кадрового та методичного потенціалу у сфері навчання українській мові як рідній.

Слід зазначити, що згідно з цим прогнозу, країни Європи та Північної Америки відзначені як країни, у яких спостерігається підвищений попит на програми вивчення мов колишнього СРСР та відповідних фахівців. Як правило, це країни, які активно розвивають науково-технічне та культурне співробітництво та ділові зв'язки з країнами СНД. До речі, ці регіони не є ключовими цілями зовнішньої мовної політики держави-агресора, для якої цінним є поширення своєї мови у країнах, які її підтримують (Китай, Венесуела, деякі країни Африки та ін.).

У межах розвитку співпраці з пріоритетними країнами експертами наголошувалося на необхідності:

– активізації співробітництва у сфері освіти, у тому числі створення центрів української мови, а також навчання представників даних країн у закладах вищої освіти (у тому числі щодо спільних освітнім програмам із закордонними ЗВО);

– інтенсифікація взаємодії зі ЗМІ даних країн;

– розвиток мережі українських шкіл за кордоном, стимулювання повернення українських громадян, які отримали вищу освіту за кордоном, до України (як-то для прикладу реалізує Китай, ОАЕ та ін.).

У табл. 2 представлено індекс положення мов у світі за 2021 р., в основу якого було покладено індекс впливу мови, що розраховується за методикою Дж. Вебера [17]. Автор запропонував шість параметрів для оцінювання: кількістю тих, хто розмовляє мовою, використання мови в міжнародних організаціях, наукових публікаціях, використання у ЗМІ, кількість користувачів та частка n-мовних сайтів в Інтернеті.

Згідно з цією методикою, логічно, що в межах підрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності української мови, вона не увійшла до 10 найбільш популярних мов світу. У рейтингу перші місця (зі значенням вище 2,5) у світі посіли англійська, китайська, іспанська, французька й арабська мови.

При цьому станом на початок 2024 року маємо такі щодо кількості осіб, які спілкуються тією чи іншою мовою:

1) англійською мовою – 1,5 мільярда осіб в усьому світі;

2) мовою мандарин (переважно у КНР) – 1,1 мільярда осіб;

3) мовою хінді (переважно в Індії) – 602 млн осіб (цей показник значно зріс, у порівнянні з 2021 р.);

4) іспанською мовою (переважно)Південна та Центральна Америка) – 548 млн осіб;

5) французькою мовою – 274 млн осіб в усьому світі [16].

Таблиця 2

Індекс глобальної конкурентоспроможності мов за 2021-2022 рр.

Позиція в індексі-2021	Позиція в індексі-2022	Зміна позиції	Мова	ГК-Індекс	Кількість осіб, які розмовляють	Міжнародні організації	Наукові публікації	ЗМІ	Кількість користувачів	Частка сайтів в Інтернеті
1	1	-	Англійська	16,67	1	1	1	1	1	1
2	2	-	Іспанська	5,26	4	3	3	3	3	3
3	4	+1	Китайська	3,70	2	6	2	8	2	7
4	3	-1	Французька	3,70	7	2	6	2	6	4
5	6	+1	Арабська	2,50	5	5	9	9	4	8
6	5	-1	Португальська	2,38	9	7	7	5	5	9
7	7	-	Німецька	2,33	11	8	4	4	11	5
8	9	+1	Японська	2,08	12	8	8	6	8	6
9	9	-	Хінді	2,04	3	8	11	10	7	10
10	10	-	Бенгалі	1,72	6	8	12	11	10	11
11	-	-	Урду	1,56	10	8	10	12	12	12

Джерело: складено на підставі [16]

Отже, мовна та національна політика безпосередньо пов'язані. На підставі наведеного можна визначити перелік ключових напрямів діяльності держави у сфері мовної політики:

1. У рамках вирішення завдань щодо зміцнення загальноукраїнської громадянської ідентичності й єдності багатонаціонального народу:

1.1. Забезпечення міжнаціонального миру та злагоди;

1.2. Гармонізація міжнаціональних (міжетнічних) відносин;

1.3. Сприяння проведенню урочистих заходів до Дня української писемності та мови, Міжнародного дня корінних народів світу.

2. У рамках вирішення завдань щодо збереження та підтримки української мови як державної мови та мов народів в Україні:

2.1. Організація та проведення заходів у рамках Міжнародного десятиліття мов корінних народів (2022-2032 рр.);

2.2. Реалізація заходів на честь Дня української писемності та мови та Дня вишиванки, зокрема за кордоном;

2.3. Розвиток кадрового потенціалу у сфері вивчення та викладання української мови;

2.4. Проведення наукових досліджень про мовну ситуацію в Україні;

2.5. Проведення форуму «Мовна політика в Україні та за кордоном»;

2.6. Реалізація пілотного етапу міжвідомчої програми, спрямованої на зміцнення позицій української культури та мови у південних регіонах України та на де окупованих територіях.

У зовнішньополітичній діяльності може бути визначено два ключові вектори мовної політики:

1. У межах використання інституційних можливостей і механізмів міжнародного співробітництва щодо взаємодії із співвітчизниками за кордоном забезпечення вивчення, популяризації та поширення української

мови та культури в Європі.

2. Взаємодія із країнами СНД. Ключовим для другого напрямку діяльності стало оголошення 2025 р. роком української мови як мови міжнародного спілкування в СНД, що сприятиме розширенню взаємодії у гуманітарній сфері, зміцненню позицій української мови в інших країнах.

Також здається, що в рамках розширення ЄС було б значним досягненням розширення мовної політики та в рамках даного міжнародного об'єднання. Це могло б стати наступним етапом розширення зовнішньої мовної політики України.

Висновки. Проведене дослідження дозволило визначити декілька перспективних напрямів розвитку державної мовної політики України з урахуванням поточної геополітичної ситуації світі:

1. Зовнішня орієнтація (на Європу та країни Азії). Логічним висновком в умовах обмеження можливостей співробітництва у сфері мови, освіти та культури з країнами Заходу через повномасштабну агресію РФ, є орієнтація даної діяльності на іноземних партнерів. Україна конституційно закріпила свої інтеграційні прагнення, дотримання яких є неможливим без зацікавленості країн Європи, яку вони, власне, і виявляють (прийнявши заявку на членство України у ЄС). Останніми роками закордонні партнери активно підтримують нашу державу. У той же час, слід зважати й на ментальність нашої країни та її східний тип мислення (наявність «патерну»). Китай є яскравим прикладом того, як потрібно зберігати власну культуру та забезпечувати при цьому розвиток економіки і «людських інвестицій». Акцентовано, що спочатку китайські громадяни вчилися по всьому світу, переймаючи найкращі практики ведення бізнесу, виробництва ІКТ тощо, а тепер китайський уряд фінансує навчання іноземних громадян (у т.ч. українців) у КНР із метою збільшення кількості людей, які перейняли китайську культуру та мову. Авторська позиція передбачає, що у вітчизняних ЗВО має відбуватися поступовий перехід до вивчення як європейських мов, так і східних мов: китайської, арабської, хінді та ін. Дана комплексна орієнтація у ситуації світової нестабільності може бути універсальним рішенням для України, яка, за прикладом Франції, має забезпечувати стале функціонування українського середовища.

2. Розвиток внутрішньої політики. У зв'язку з сказаним вище логічним видається внутрішній вектор орієнтації мовної політики. При цьому важливо розуміти, що внутрішньополітичний напрямок не означає «ізоляції» України та її унікальної мови від світової спільноти, навпаки, важливим є зміцнення української самоідентичності через мову, формування глобальної конкурентоспроможності української мови за рахунок збільшення його значущості на просторі багатонаціональної Європи, присутність україномовних користувачів в мережі Інтернет, а також підтримки українських співвітчизників за кордоном. Вирішення даних задач

здатне покращити місце нашої держави й української мови у світовому рейтингу, що у перспективі стане стійкою основою розширення її позицій у світі. Варто підкреслити, що Україна в усьому світі асоціюється як держава-катастрофа, держава-мішень, держава-війна тощо. Таким чином, у межах мовної політики в Україні лише один шлях у найближчі п'ять і десять років, – переорієнтуватися «на себе». Адже італієць, француз та інший житель Європи з гордістю каже, що він з якоїсь маленького регіону, провінції, і українець не має соромитися ні мови, ні свого походження з м. Мерефи, Люботина тощо. Уважаємо, що саме цим буде забезпечено антикрихіть державної мовної політики, яка сприяє посиленню та розвитку позицій і впливовості української мови у світі. Геополітичні та соціокультурні виклики, що включають загострення геополітичної ситуації у світі, закриття кордонів через світову пандемію та війну, активізація розвитку інформаційно-комунікаційних технологій повинні стати тією можливістю для мовної політики України, що дозволить перенаправити свої вектори на зміцнення власної позицій на міжнародній арені, починаючи з внутрішньоукраїнської інтеграції до ЄС та згодом переходячи до трансляції цінностей української культури в країни далекого зарубіжжя.

Список використаних джерел:

1. Баштанник В.В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів : монографія. 2010. Дніпропетр. регіон. ін-т держ. Упр. НАДУ. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2010. 389 с.
2. Баурінг, Білл. Мовна політика в Україні. Міжнародні норми та зобов'язання і український закон та законодавство. – У кн.: Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації /За ред. Юліане Бестерс-Дільгер. Вид. дім “Києво-Могилянська академія”. 2008. С. 55–95.
3. Баштанник О.В. Інституціоналізм раціонального вибору: теоретико-методологічні основи та українська політична наука // Грані. 2019. № 22 (11). С. 37–46.
4. Грицяк І.А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади: монографія. Київ: Вид-во «К.І.С.», 2006. 398 с.
5. Домбровська С.М., Лукиша Р.Т., Помаза-Пономаренко А.Л. Інституціональна державна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах ризиків : монографія. Харків: НУЦЗ України, 2018. 216 с.
6. Дрешпак В.М., Бондаренко Є.М. Комунікативна культура державного службовця у світлі циклічної парадигми. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2019. Т. 30 (69). № 6. С. 1–6.
7. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с.
8. Лопушинський І.П. Державна мовна політика в Україні: сучасні реалії та

перспективи // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Державне управління. 2012. Т. 194, Вип. 182. С. 20–25.

9. Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 р. № 596-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-2019-%D1%80#Text>.

10. Помаза-Пономаренко А.Л. Мовна політика держави: функціонали та новації публічного управління // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні питання публічного управління та адміністрування в контексті реалізації адміністративної реформи». Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2018. С. 222–224.

11. Сегеда Т.М. Інституційні механізми реалізації публічної політики в контексті розвитку громадянського суспільства // Менеджер: вісник Донецького державного університету управління. 2014. № 1. С. 121–128.

12. Dreshpak V.M., Kovalov V.G., Babachenko N.V., Pavlenko E.M. (2020) Communicative policy of public authorities in european countries: comparative analysis, *International Journal of Management*, Vol. 11, Iss. 06, pp. 529-543.

13. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Vol. 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

14. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // *Revista San Gregorio*. 2020. Núm. 42. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSAN42/showToc>.

15. Taleb Nassim Nicholas. *Antifragile: Things That Gain from Disorder*. Random House. 2012.

16. Top 20 most spoken language in the world 2024. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/most-spoken-languages-in-the-world/#top-20-most-spoken-language-in-the-world-2024>.

17. Weber G. The world's 10 most influential languages // *Language Monthly*. 1997. Vol. 3.

References:

1. Bashtannyk V.V. Transformation of public administration in the context of European integration processes: monograph. 2010. National Acad. state example under the President of Ukraine, Dnipropetrovsk. region state university example Dnipro: DRIDU NADU, 2010. 389 p. Print.

2. Bowring, Bill. Language policy in Ukraine. International norms and obligations and Ukrainian law and legislation. – In the book: *Language Policy and Language Situation in Ukraine: Analysis and Recommendations* / Edited by Juliane Besters-Dilger. Kind. house "Kyiv-Mohyla Academy". 2008. pp. 55–95. Print.

3. Bashtannyk O.V. Institutionalism of rational choice: theoretical and methodological foundations and Ukrainian political science // *Grani*. 2019. No. 22 (11). P. 37–46. Print.

4. Hrytsiak I.A. European management: theoretical and methodological foundations: monograph. Kyiv: K.I.S. Publishing House, 2006. 398 p. Print.

5. Dombrovska S.M., Lukysha R.T., Pomaza-Ponomarenko A.L. Institutional state policy of socio-economic development of the regions of Ukraine under risk conditions: monograph. Kharkiv: NUTSZ of Ukraine, 2018. 216 p. Print.

6. Dreshpak V.M., Bondarenko E.M. Communicative culture of a civil servant in the light of the cyclical paradigm. Scientific notes of the Tavri National University named after V.I. Vernadskyi. Series: Public administration. 2019. Vol. 30 (69). No. 6. 1–6. Print.

7. Encyclopedia of public administration: in 8 vols. / Nat. Acad. state example under the President of Ukraine; scientific-ed. board: Yu.V. Kovbasiuk (chairman) and others. K.: NADU, 2011. Vol. 1: Theory of public administration / scientific editor. board: V.M. Knyazev (co-chairman), I.V. Rozputenko (co-chairman) and others. 2011. Print.

8. Lopushinsky I.P. State language policy in Ukraine: modern realities and prospects // Scientific works [Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex]. Ser. : Governance. 2012. T. 194, Issue 182. P. 20–25. Print.

9. On the approval of the Strategy for the Popularization of the Ukrainian Language until 2030 "A Strong Language - a Successful State": Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 17, 2019 No. 596-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-2019-%D1%80#Text>.

10. Pomaza-Ponomarenko A.L. Language policy of the state: functions and innovations of public administration // Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference "Actual issues of public administration and administration in the context of implementation of administrative reform". Uman: Sochinskyi M.M. Publisher, 2018. P. 222–224. Print.

11. Szeged T.M. Institutional mechanisms of public policy implementation in the context of civil society development // Manager: Bulletin of the Donetsk State University of Management. 2014. No. 1. P. 121–128. Print.

12. Dreshpak V.M., Kovalov V.G., Babachenko N.V., Pavlenko E.M. (2020) Communicative policy of public authorities in european countries: comparative analysis, International Journal of Management, Vol. 11, Iss. 06, pp. 529-543. Print.

13. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

14. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // Revista San Gregorio. 2020. Núm. 42 . URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSAN42/showToc>.

15. Taleb Nassim Nicholas. Antifragile: Things That Gain from Disorder. Random House. 2012. Print.

16. Top 20 most spoken language in the world 2024. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/most-spoken-languages-in-the-world/#top-20-most-spoken-language-in-the-world-2024>.

17. Weber G. The world's 10 most influential languages // Language Monthly. 1997. Vol. 3. Print.

Жилін С.В., аспірант НАУ, м. Київ, ORCID: 0009-0004-4717-1736

Zhylin S., Postgraduate student of the National Aviation University, Kyiv

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У
КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

**PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF STATE
REGULATION REGARDING ENSURING THE SECURITY OF
BANKING INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF THE FORMATION
OF THE INFORMATION SOCIETY**

Визначено перспективні напрямки розвитку державного регулювання щодо забезпечення безпеки банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства в Україні. Серед цих напрямків обґрунтована важливість забезпечення безпеки як для громадян-користувачів банківських послуг, так і для самих банківських установ. Аргументовано це безпеку для цих суб'єктів забезпечувати, зокрема, за допомогою виваженого використання цифрових технологій і розвитку інформаційного суспільства. При цьому акцентовано, що банківські установи відносяться до об'єктів критичної інфраструктури, що зумовлює підвищення уваги до них. Проаналізовано чинне законодавство України у сфері функціонування зазначених об'єктів, що дозволило визначити напрямки удосконалення інституційного забезпечення безпеки у такій сфері.

***Ключові слова:** державне регулювання, банківські установи, система безпеки, забезпечення безпеки банківських установ, розвиток інформаційного суспільства, цифрові технології, законодавство, Україна.*

Prospective directions for the development of state regulation regarding ensuring the security of banking institutions in the context of the formation of the information society in Ukraine have been determined. Among these directions, the importance of ensuring security for both citizens who use banking services and for the banking institutions themselves is substantiated. It is argued that security for these subjects should be ensured, in particular, with the help of a balanced use of digital technologies and the development of the information society. At the same time, it is emphasized that banking institutions are critical infrastructure objects, which causes increased attention to them. The current legislation of Ukraine in the field of operation of the specified objects was

analyzed, which allowed to determine directions for improving institutional security in this field.

Keywords: *state regulation, banking institutions, security system, security of banking institutions, development of information society, digital technologies, legislation, Ukraine.*

Постановка проблеми. Повномасштабна агресія рф проти України актуалізувала низку проблемних питань, зокрема, у сфері діяльності банківських установ, інформаційної безпеки, соціального забезпечення, функціонування критичної інфраструктури та ін. Складності ситуації додає те, що ці сфери взаємопов'язані та зумовлюють кристалізацію наявних вже проблем. Так, банківські установи відносяться до об'єктів критичної інфраструктури, які піддаються різнохарактерним зовнішнім впливам. Серед останніх можемо виокремити загрози інформаційного характеру (активізувалися кібератаки серверів банків), окрім того, через обстріли рф відбувається руйнування будівель банків, гинуть або зазнають пошкоджень їх співробітники, самі банківські установи вимушені працювати в умовах відсутності електроенергетики та зруйнованої транспортної інфраструктури тощо. У свою чергу, підкреслимо, що ці проблеми позначаються на рівні соціального забезпечення громадян, адже частина з них, перебуваючи на окупованих територіях, не мають змоги користуватися послугами банків у повній мірі через закриття останніх з позиції гарантування безпеки як для самих громадян, так і для банківських працівників. Відтак, можемо наполягати на важливості наукового дослідження вищевказаних проблем, що кристалізуються та можуть зумовлювати зниження рівня як безпеки банківської сфери, так і соціальної безпеки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організаційним, правовим, економічним, антикризовим, ресурсним та іншим аспектам формування та реалізації державного регулювання у фінансовій і банківській сфері присвячені публікації закордонних і вітчизняних науковців Л. Антонової, В. Гейця, Е. Дмитренко, Я. Жаліло, М. Зубок, Дж. Кейнса, Я. Коваль, Л. Кузнецової, А. Лелеченко, М. Литвин, Н. Надьон, А. Помаза-Пономаренко, Л. Сергієнко, Т. Смовженко, Л. Стрельбицької, Н. Стукало, М. Сугоняка, В. Тридід, Ф. Хайєка, С. Шейн та ін. [2; 3; 5; 6; 9; 10; 13; 14; 15]. У той же час, поза увагою залишається низка безпекових питань у сфері забезпечення належного функціонування банківських установ і гарантування повноцінної реалізації прав громадян України, що ускладнюється через повномасштабну агресію рф.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження стану реалізації державного регулювання щодо забезпечення безпеки банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Вирішення проблем у сфері безпеки

банківських установ (фінансової, інформаційної, соціальної та ін.) нерозривно пов'язано із визначенням особливостей державно-правового забезпечення такої безпеки. У сучасній науці висловлюється думка, що інститут безпеки необхідно закріпити в системі права України [2, с. 14; 9]. Вирішуючи таке завдання, виникає потреба у визначенні, які відносини із забезпечення безпеки банківських установ загалом належать до сфери публічного управління. Ураховуючи, що державно-правове забезпечення безпеки банків належить до сфери публічного права, необхідно виділити ті характеристики цих відносин, які відображають галузеву своєрідність зазначених правовідносин.

При здійсненні правотворчої діяльності в процесі державно-правового забезпечення безпеки банків слід ураховувати, що відносини, які складаються під час управління фінансовими потоками, спрямовані на забезпечення безпеки банків загалом і прав громадян на соцзабезпечення. При цьому процес публічного управління фінансовими потоками банків вказує на приналежність такого управління до сфери публічного права та забезпечення національної безпеки загалом та безпеки банків України зокрема. Адже як відомо, «безпека для суспільства» становить підґрунтя для безпеки, що виходить з боку соціуму [1; 9-10; 14; 18]. Саме в процесі публічного управління фінансовими потоками банків спостерігається виникнення правовідносин із забезпечення безпеки банків. Погоджуємось із ученими, що управлінські відносини як складні відносини людей, різних соціальних колективів виникають у процесі здійснення управлінських функцій на основі загальних принципів управління [там само].

Крім того, переважна більшість способів вирішення фінансових, організаційних та інших проблем банків в Україні сьогодні зосереджена у економічній площині. Однак із метою запобігання майбутнім загрозам і ризикам безпеці банків фундаментальна наука має обґрунтувати шляхи та способи вдосконалення чинного законодавства, яке регулює питання безпеки банків в умовах розвитку інформаційного суспільства та посилення зовнішнього впливу на діяльність таких установ [9, с. 100-101; 13-14].

На підставі зазначеного можемо зробити проміжний висновок, що науковці застосовують правовий та економічний підходи до характеристики безпеки банківських установ в умовах збільшення зовнішніх загроз та розвитку інформаційного суспільства. У той же час, відзначимо, що гібридна війна, розпочата РФ, проти України зумовила необхідність застосування міждисциплінарних підходів до вирішення проблемних питань, наявних в означеній сфері. На наше переконання, методологічний базис цього підходу сформований значною мірою у межах галузі науки «Публічне управління та адміністрування». Підтвердженням цього є, зокрема, вищевказані управлінські принципи, серед яких виокремлюють загальні та спеціальні. Уважаємо, що застосування даного підходу потребує

врахування також положень теорії інституціоналізму, що набуває останнім часом усе більшої актуальності. Оскільки ця теорія дозволяє чіткіше представити особливості взаємного впливу публічних інститутів на приватні, зокрема, крізь призму розробки та впровадження правових норм, а також участі в цьому процесі соціальних інститутів, на які сьогодні чинить значний вплив РФ як держава-творець інформаційних та інших загроз. Саме таким чином вона асоціюється в усьому світі, і буде асоціюватися так ще багато років, що є беззаперечним фактом.

Інформаційна безпека кожної держави безпосередньо пов'язана з соціальною безпекою, адже будь-яка інформація спрямована саме на людей. Ці види безпеки забезпечуються шляхом формування виваженої державної політики відповідно до прийнятих управлінських рішень і правових документів, що як раз втілюються в межах функціонуючої системи інституційного забезпечення.

В останні роки законодавці прийняли низку важливих правових актів, які окреслили організаційно-правове підґрунтя і для експлуатації критичної інфраструктури, і гарантування інформаційної та іншої безпеки (табл. 1). Свідченням цього є Закон України «Про критичну інфраструктуру» (2021 року), Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (2017 р.), Стратегія інформаційної безпеки України (2021 р.), Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури (2017 р.), Національний план захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури (2023 р.), постанова правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення контролю за дотриманням банками вимог законодавства з питань інформаційної безпеки, кіберзахисту та електронних довірчих послуг» (2021 р.) тощо [11].

У той же час, повномасштабне збройне вторгненням РФ на територію України спрямоване на дестабілізацію роботи інституцій публічного та приватного сектору, частина з яких входить до об'єктів критичної інфраструктури (далі – ОКІ) [7; 12]. Ми не випадково зацентрували увагу на ОКІ, адже законодавець до цих об'єктів належного життєзабезпечення населення відносить 17 секторів. Згідно з п. 10 ч. 4 ст. 9 Закону України «Про критичну інфраструктуру» серед законодавчо затвердженого переліку секторів, як об'єктів критичної інфраструктури, є й сектор, що надає фінансові послуги, тобто це банківський сектор [11]. За твердженням вітчизняного законодавця ОКІ покликані забезпечувати виконання життєво важливих функцій та/або надання послуг, порушення яких призводить до негативних наслідків для національної безпеки України [11, ч. 4 ст. 9]. Крім того, законодавець визначає рівні забезпечення безпеки ОКІ: загальнодержавний; регіональний та галузевий рівні; місцевий; об'єктовий [там само, ч. 1 ст. 7].

Відповідно до ст. 7 аналізованого закону суб'єктами, які

безпосередньо повинні вживати заходів із забезпечення безпеки ОКІ, [11; 12] є: 1) міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; 2) місцеві державні адміністрації; 3) органи місцевого самоврядування; 4) правоохоронні, розвідувальні і контррозвідувальні органи, суб'єкти оперативно-розшукової діяльності; 5) ЗСУ та інші військові формування; 6) Національний банк України; 7) підприємства, установи та організації, віднесені до ОКІ; 8) суб'єкти господарювання, громадяни України та об'єднання громадян, інші особи, які провадять діяльність та/або надають послуги, пов'язані з національними інформаційними ресурсами, інформаційними електронними послугами, здійсненням електронних правочинів, електронними комунікаціями, захистом інформації. У межах своєї компетенції суб'єкти забезпечення безпеки ОКІ здійснюють й інші заходи, передбачені положеннями закону [11].

Таблиця 1

Правовий механізм державного регулювання безпеки банківських установ як об'єктів критичної інфраструктури в умовах впливу інформаційних та інших загроз

Рівень державного регулювання	Правові акти, в яких визначені законодавчі державного регулювання безпекою банківських установ як ОКІ
Загальнодержавний	<p>1. Концепція створення державної системи захисту критичної інфраструктури (2017 р.): передбачає створення загальнодержавної системи захисту ОКІ; узгодження правового регулювання цієї сфери; створення відповідального за координацію у цій сфері державного органу управління; визначення повноважень, відповідальності, функцій центральних органів виконавчої влади, інших органів державної влади, прав та обов'язків власників КІ; встановлення критеріїв, розробку методології категоризації, паспортизації ОКІ за галузевим та функціональним підходом; розробка методології проведення оцінки загроз КІ; розвиток державно-приватного партнерства в цій сфері.</p> <p>2. Національний план захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури (2023 р.), що передбачає актуалізацію налагодження механізму міжнародного співробітництва у сфері функціонування ОКІ.</p> <p>3. Закон України «Про критичну інфраструктуру» (2021 р.), що визначає правові, організаційні основи створення й функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури, серед секторів якого виділено енергетичну, банківську, оборонну, космічну та інші сфери.</p>

	4. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (2024 р.), що закріплює правові й організаційні основи забезпечення захисту важливих інтересів громадянина, суспільства, держави, національних інтересів країни у кіберпросторі; цілі, напрями, принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їх діяльності із забезпечення кібербезпеки.
Регіональний або галузевий	1. Закон України «Про місцеве самоврядування», в якому визначені повноваження щодо організації, забезпечення цивільного захисту на ОКІ та об'єктах підвищеної небезпеки, адже частина ОКІ входить до об'єктів, що становлять потенційну небезпеку для населення та території.
Місцевий	2. Закон України «Про місцеві державні адміністрації», що окреслює повноваження місцевих органів виконавчої влади, зокрема, в військових адміністрацій, у різних секторах економіки (містобудування, житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, транспорту та зв'язку, фінансової сфери тощо), а також фактично відповідає за стан та фінансування розвиток різних секторів ОКІ, які виконують суспільно важливі функції.
Об'єктовий	1. Постанова КМУ «Деякі питання ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки» (2022 р.), у якій закріплено обов'язок на рівні юридичних осіб проводити ідентифікацію об'єктів підвищеної небезпеки, інформація про які розміщується у відповідному реєстрі та на сайтах місцевих адміністрацій та органів місцевого самоврядування. 2. Постанова правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення контролю за дотриманням банками вимог законодавства з питань інформаційної безпеки, кіберзахисту та електронних довірчих послуг» (2021 р.), що встановлює порядок організації та здійснення НБУ заходів із контролю за дотриманням банками вимог законодавства, яке регулює відносини у сферах кіберзахисту, інформаційної безпеки та електронних довірчих послуг.

Джерело: систематизовано автором за даними [11]

Варто підкреслити, що повноваження у сфері формування та забезпечення функціонування реєстру ОКІ у банківській сфері покладаються на Національний банк України. Відповідно до ч. 2 ст. 8

Закону України «Про критичну інфраструктуру» «віднесення банків, інших об'єктів, що здійснюють діяльність на ринках фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України, платіжних організацій, учасників платіжних систем, операторів послуг платіжної інфраструктури здійснюється в порядку» [11].

Слід зауважити, що ст. 7 Закону України «Про критичну інфраструктуру» і ст. 8 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» містять положення, які зумовлюють появу зайвих наукових дискусій щодо інституційного забезпечення без пеків ОКІ. Власне кажучи, суб'єкти законодавчо визначені у ст. 7 де-юре не належать до Національної системи кібербезпеки, склад якої наведено у ст. 8 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність». Це, з нашого погляду, є некоректним, адже кожна система складається з керівної (центральної) та керованої (субрегіональної, місцевої, локальної) підсистеми. Їх структурні елементи взаємодіють за певними ієрархічними рівнями, що визначені законодавцем з огляду на адміністративно-територіальний устрій нашої держави.

У продовження також відзначимо, що такий підхід, застосований вітчизняним законодавцем під час визначення суб'єктів у сфері безпеки ОКІ, не дає можливості чітко визначити цілісний механізм інституційного забезпечення такої безпеки. Відтак, поза увагою законодавця залишається визначення суб'єктності реалізації тих чи інших заходів у зазначеній сфері, критеріїв їхньої реалізації, не персоніфікованою є відповідальність суб'єктів тощо. Крім того, невизначеною залишається роль Кабінету Міністрів України у забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері кібербезпеки банківського сектору. Хоча Уряд України має через відповідні міністерства (економіки, цифрової трансформації, оборони тощо), що входять у національну систему кібербезпеки, зреалізовувати заходи, які стосуються центральних органів виконавчої влади, які, власне, до такої системи не належать (табл. 2).

Крім того, те саме стосується сфери компетенції та функцій Парламенту України, що не визначений як суб'єкт національної системи захисту критичної інфраструктури [11, ст. 7]. До речі, Верховна Рада України не визначена також і серед суб'єктів Національної системи кібербезпеки. Це суперечить нормам Основного Закону України, зокрема, у частині того, що контроль за дотриманням законодавства у сфері забезпечення інформаційної та кібербезпеки здійснюється саме Парламентом України у порядку, визначеному її Конституцією.

Також цікавим є законодавче визначення «секторальних і функціональних органів», а також «уповноваженого органу», що виконують повноваження у сфері ідентифікації та забезпечення безпеки ОКІ. Згідно з ч. 2 ст. 13 Закону України «Про критичну інфраструктуру» секторальні та

функціональні органи у сфері захисту критичної інфраструктури здійснюють формування та реалізацію державної політики в окремих секторах критичної інфраструктури.

Таблиця 2

Організаційно-управлінські засади державного регулювання ОКІ та безпеки банківського сектору

Суб'єкти державного регулювання	Основні функції, повноваження суб'єктів державного регулювання
Кабінет Міністрів України (ст. 14 ЗУ «Про критичну інфраструктуру»)	Розробка державної політики захисту та забезпечення безпеки та стійкості об'єктів КІ
Рада національної безпеки України	Формує, реалізовує державну політику захисту, розвитку ОКІ в різних секторах. У складі РНБО функціонує Національний координаційний центр кібербезпеки, що також здійснює низку важливих заходів у сфері забезпечення безпеки ОКІ
Міністерство енергетики України, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України та ін.	Беруть участь у реалізації державної політики у сфері захисту ОКІ в контексті цивільного захисту; здійснює заходи із запобігання, виявлення, припинення терористичної діяльності на об'єктах ПЕК; відновлення об'єктів КІ через збройну агресію тощо. Стратегічна ціль у межах енергетичної стратегії до 2030 року визначено: оновлення, модернізація енергетичної інфраструктури.
Національний банк України та інші інституції (ст. 18 ЗУ «Про критичну інфраструктуру»)	Діяльність Національного банку України, уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, Служби безпеки України, Національної гвардії України, Національної поліції України, Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України з питань формування та/або реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури здійснюється в рамках, визначених цим Законом, та у порядку, встановленому законами України, що регламентують правові засади організації та діяльності зазна-

	чених у цій статті органів.
Державна служба України з надзвичайних ситуацій, що відносяться до секторальних органів (ст. 19 ЗУ «Про критичну інфраструктуру»)	Реалізовує державну політику у сфері цивільного захисту зокрема, захисту населення, територій від НС, запобігання їх виникненню, ліквідації їхніх наслідків. ДСНС разом із центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами здійснює прогнозування ймовірності настання НС, визначає показники потенційних ризиків, здійснює районування території України щодо їхнього виникнення. ДСНС із її територіальними підрозділами здійснюють ведення та оновлення даних щодо об'єктів підвищеної небезпеки, частина з яких входить до критичної інфраструктури.
Служба захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України	Уряд України координує діяльність цієї служби, яка відповідає за формування, реалізацію державної політики у сфері захисту ОКІ, створення, впровадження та забезпечення функціонування національної системи захисту ОКІ України

Джерело: систематизовано автором за даними [11]

Окрім формування та реалізації держполітики у цій сфері, уповноважений орган у сфері захисту критичної інфраструктури України забезпечує координацію діяльності суб'єктів національної системи захисту критичної інфраструктури забезпечує [11, ч. 3 ст. 13]. У цьому контексті сумнівним виглядає розподіл повноважень зазначених інституцій – секторальних і функціональних й уповноваженого органу, що вказує на дублювання сфер їхнього впливу. Це суперечить концептуальним положенням фундаментальної науки щодо єдності, взаємоузгодженості, централізованості – децентралізованості дій під час формування та реалізації державної політики. Кращою, проте, виглядає ситуація з визначенням функцій суб'єктів відповідальних за забезпечення безпеки у банківській і фінансовій сферах (у них відповідальним визнано Національний банк України).

Наразі Україна активно реалізує заходи, спрямовані на формування державної системи захисту ОКІ з урахуванням досвіду країн ЄС [7; 12]. У цій галузі серед пріоритетних завдань органів публічної влади в Україні є протидія іноземній економічній експансії, недопущення використання фінансових інструментів під час фінансування громадських організацій і для створення системних кризових явищ в економіці нашої держави.

У цьому контексті набувають актуальності унеможливлення кібератак

на фінансову сферу загалом і на банківську сферу зокрема. На жаль, можемо констатувати, що кількість атак на ці та інші життєво важливі сфери суспільної життєдіяльності в Україні збільшилися. Так, за даними кіберфахівців СБУ у 2022 році ними було нейтралізовано понад 4500 кібер атак, заблоковано понад 40 ботоферм, викрито понад 1200 інтернет-агітаторів і повідомлено про 600 підозр у сфері порушення кіберзаконодавства [16]. У 2023 році кіберполіція виявила понад 3600 кіберзлочинів [8]. У той же час, у 2024 році на вітчизняних теренах почастишали кібератаки банківського сектору, зокрема Monobank [17].

Згідно з п. 19 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [11] ОКІ відносяться до комунікаційної або технологічної системи, кібератаки на яку можуть вплинути на стале функціонування й експлуатацію ОКІ, у т.ч. банківських установ, що, у свою чергу, ускладнить повноцінну реалізацію прав громадян. На цій підставі можемо рекомендувати застосування цифрових технологій, які дозволять гарантувати громадянам їхню безпеку, а також захист законних прав. Серед таких технологій можна виокремити відповідні чат-боти, мобільні додатки тощо, які допомагають оперативно надавати різні консультації та послуги, забезпечувати безпеку для населення за будь-яких умов (у мирний час, у воєнний період чи період надзвичайного стану). Як відомо, у Китаї активно застосовується WeChat для оперативного надання послуг населенню, у т.ч. щодо отримання заробітної плати чи користування банківськими послугами тощо. Це вказує на два важливі завдання будь-якої держави:

1) вона має забезпечувати розвиток власного «цифрового» та інформаційного суспільства, його фінансову грамотність;

2) слід паралельно і гарантувати права громадян, і захищати їх, навіть якщо реалізація таких відбувається у віртуальній площині.

У цьому контексті відзначимо, що в березні 2024 року Європарламент прийняв закон, у якому встановив обмеження щодо використання штучного інтелекту, зокрема, і в фінансовій, освітній та іншій сферах [4]. Фахівцями слушно зазначається, що громадянам має гарантуватися захист їхніх персональних даних, власне, установлюється заборона збирати та використовувати персональну інформацію, що може наносити шкоду інтересам держави, суспільства й окремих громадян. Це необхідно для того, щоб унеможливити вчинення шахрайських дій. Крім того, відтепер заборонено збирати й опрацьовувати інформацію щодо вподобань людей, які вони висловлюють під час реагування на ту чи іншу рекламу в мережі Інтернет, соціальних мережах тощо, що (реклама) спрямована на пропонування різнохарактерних товарів і послуг. Зважаючи на інтеграційні прагнення України, вона має дотримуватись цивілізованої загальноєвропейської традиції щодо виваженого використання цифрових технологій, у т.ч. штучного інтелекту.

Висновки. Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

1. Установлено, що вітчизняне законодавство відносить банківську сферу до фінансової, яка, у свою чергу, входить до складу критичної інфраструктури. Остання загалом включає 17 секторів, об'єкти яких мають розроблятися функціонувати у відповідності до паспортів безпеки. Законодавець закріпив вимогу, що оператори ОКІ готують і подають паспорт безпеки на кожний об'єкт на погодження до відповідних секторальних органів у сфері захисту критичної інфраструктури. У цьому контексті слід наголосити, що державне регулювання у сфері ідентифікації та захисту ОКІ реалізується на таких рівнях управління, як загальнодержавний, регіональний (галузевий), місцевий та об'єктовий. Зважаючи на обраний предмет дослідження, аргументовано віднести Національний банк України до інституцій галузевого рівня, які покликані забезпечувати безпеку банківських установ.

2. З'ясовано, що формування та реалізація державної політики у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури здійснюється секторальним та функціональними органами, а також уповноваженим органом. Аналіз функцій цих органів дав змогу наполягати на тому, що має місце дублювання повноважень у сфері забезпечення безпеки ОКІ. Крім того, виявлено проблеми, пов'язані з інституційним визначенням ролі Парламенту України у забезпеченні безпеки таких об'єктів. На цій підставі рекомендовано внести зміни до чинного законодавства України в напрямку конкретизації місця та ролі ВРУ, адже цьому вищому органу державної влади надано можливість здійснювати парламентський контроль у різних сферах суспільної життєдіяльності. Акцентовано, що складності ситуації додає також розпорошеність вітчизняного законодавства, покликаною визначати заходи та шляхи із забезпечення безпеки ОКІ та фінансового сектору. Свідченням цього є наявність нормативно-правових актів, що врегульовують основні засади забезпечення кібербезпеки ОКІ, інформаційної безпеки та електронних довірчих послуг.

3. Ураховуючи важливість ОКІ у забезпеченні життєво важливих функцій та надання життєво важливих послуг, обґрунтовано, що на такі об'єкти чиниться вплив як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Визнано, що серед останніх особливу увагу слід приділяти позасистемних чинників, які складно прогнозувати, але можливо. Прикладом такого чинника є зовнішня агресія РФ проти України. Ця держава-агресор створює різнохарактерні загрози, що зумовлюють виникнення кризових ситуацій через несанкціоноване втручання у функціонування ОКІ, наслідки чого вимагають значного часу на повне відновлення штатного режиму експлуатації ОКІ. Підкреслено, що у 2024 році збільшилась кількість

інформаційних і кібератак у банківському секторі, що свідчить про важливість забезпечення безпеки його функціонування та громадян, які користуються послугами банків. Доведено необхідність повсюдного застосування цифрових технологій із метою підвищення рівня безпеки як користувачів банківських установ, так їхніх працівників. Визначено заходи, що слід зреалізувати в цій сфері, а саме: виваженого використання цифрових технологій у банківській сфері, що передбачає певні обмеження у застосуванні алгоритмів штучного інтелекту, та забезпеченні його неупередженості щодо статі людини-користувача цими технологіями. На нашу думку, дані заходи доцільно закріпити законодавчо, що має стати предметом подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Белай С.В. Розроблення комплексного державного механізму протидії кризовим ситуаціям за масовою участю населення. URL: http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2013/11.pdf.
2. Дмитренко Е. С. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2009. 592 с.
3. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності. URL : http://shron.chtyvo.org.ua/Zubok_M_I/Bezpeka_bankivskoi_diialnosti.pdf.
4. Європарламент ухвалив перший у світі закон про обмеження штучного інтелекту // Вчені записки Університету «КРОК». 2018. № 4 (52). URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/03/13/>.
5. Коваль Я.С. Державне регулювання економічною безпекою банківських установ України. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/131>.
6. Кузнецова Л.В. Вплив глобалізації на розвиток банківської діяльності: кол. монографія. Одеса, 2011. 520 с.
7. Лазор О.Ф., Юник І.Г., Чемерпільська А.М. Організаційно-правові засади забезпечення кібернетичної безпеки об'єктів критичної інформаційної інфраструктури України: формування та розвиток // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 5. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/3677>.
8. Михайлов Д. За 2023 рік кіберполіція виявила понад 3600 кіберзлочинів. URL : <https://suspilne.media>.
9. Надьон О.В. Сучасні пріоритети адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки банків України // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (9–10 грудня 2016 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 100–101.
10. Надьон О.В., Помаза-Пономаренко А.Л. Правовий механізм державного регулювання фінансової безпеки банків України : монографія. Харків: НУЦЗ України, 2018. 198 с.

11. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>.

12. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Вектори забезпечення стійкого функціонування об'єктів критичної інфраструктури й об'єктів підвищеної небезпеки в Україні та за кордоном // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 5. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/dy/issue/view/147>.

13. Смовженко Т.С., Тридід О.М. Антикризове управління стратегічним розвитком банку: монографія. Київ, 2008. 473 с.

14. Стрельбицька Л.М., Стрельбицький М.П., Гіжевський В.К. Банківське безпекознавство: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 602 с.

15. Стукало Н., Литвин М. Державне антикризове регулювання банківського сектору: досвід ЄС та України. Вісник Національного банку України: наук. вісник : зб. наук. праць. Київ : Вид-во Національний банк України. 2010. № 6. С. 20-25.

16. Щорічний звіт СБУ «2022 рік: захист держави в умовах війни». URL: <https://ssu.gov.ua/uploads/documents/2023/04/24/ssu-report-2022-web.pdf>.

17. Monobank пережив масштабну DDoS-атаку. Хакери майже два роки постійно атакують українські банки. Як це впливає на їх бізнес. URL: <https://forbes.ua/ru/innovations/tse-prosto-kosmos-monobank-perezhiv-masshtabnu-ddos-ataku-iz-navantazhennyam-580-mln-zapitiv-yak-podibni-ataki-vplivayut-na-biznes-22012024-18687>.

18. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020. Núm. 42. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSAN42/showToc>.

References:

1. Belai S.V. Development of a complex state mechanism for countering crisis situations with the mass participation of the population. URL: http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2013/11.pdf.

2. Dmytrenko E. S. Legal responsibility of subjects of financial law in the mechanism of legal support of financial security of Ukraine: monograph. K.: Yurinkom Inter, 2009. 592 p.

3. Zubok M.I. Security of banking activity. URL: http://shron.chtyvo.org.ua/Zubok_M_I/Bezpeka_bankivskoi_diialnosti.pdf.

4. The European Parliament adopted the world's first law on limiting artificial intelligence // Scientific notes of the KROC University. 2018. No. 4 (52). URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/03/13/>.

5. Koval J.S. State regulation of economic security of banking institutions of Ukraine. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/131>.

6. Kuznetsova L.V. The impact of globalization on the development of banking activity: col. monograph. Odesa, 2011. 520 p.
7. Lazor O.F., Yunyk I.G., Chemerpilska A.M. Organizational and legal principles of ensuring cyber security of objects of critical information infrastructure of Ukraine: formation and development // State management: improvement and development. 2024. No. 5. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3677>.
8. Mykhaylov D. In 2023, the cyber police detected more than 3,600 cyber crimes. URL: <https://suspilne.media>.
9. Nadion O.V. Modern priorities of administrative and legal provision of financial security of banks in Ukraine // Tendencies and priorities of reforming the legislation of Ukraine: materials Vseukr. science and practice conf. (December 9–10, 2016). Kherson: Helvetica Publishing House, 2016. P. 100–101.
10. Nadion O.V., Pomaza-Ponomarenko A.L. Legal mechanism of state regulation of financial security of Ukrainian banks: monograph. Kharkiv: NUTSZ of Ukraine, 2018. 198 p.
11. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>.
12. Pomaza-Ponomarenko A.L., Taraduda D.V. Vectors of ensuring sustainable functioning of critical infrastructure facilities and high-risk facilities in Ukraine and abroad // State administration: improvement and development. 2024. No. 5. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/issue/view/147>.
13. Smovzhenko T.S., Tridid O.M. Anti-crisis management of the bank's strategic development: monograph. Kyiv, 2008. 473 p.
14. Strelbytska L.M., Strelbytskyi M.P., Gizhevskyi V.K. Banking security: a study guide. Kyiv: Condor, 2007. 602 p.
15. Stukalo N., Lytvyn M. State anti-crisis regulation of the banking sector: the experience of the EU and Ukraine. Bulletin of the National Bank of Ukraine: science. herald: coll. of science works Kyiv: Office of the National Bank of Ukraine. 2010. No. 6. C. 20-25.
16. Annual report of the SBU "Year 2022: Defense of the State in War Conditions." URL: <https://ssu.gov.ua/uploads/documents/2023/04/24/ssu-report-2022-web.pdf>.
17. Monobank survived a large-scale DDoS attack. Hackers have been constantly attacking Ukrainian banks for almost two years. How it affects their business. URL: <https://forbes.ua/ru/innovations/tse-prosto-kosmos-monobank-perezviv-masshtabnu-ddos-ataku-iz-navantazhennyam-580-mln-zapitiv-yak-podibni-ataki-vplivayut-na-business-22012024-18687>.
18. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020. Núm. 42 . URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSAN42/showToc>.

*Кононович В.Г., к.держ.упр., НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0009-0001-8036-2399*

Kononovich V., PhD in Public Administration, Head of the Department of Physical Training, Faculty of Fire Safety, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF TRANSFORMATION AND DEVELOPMENT STATE POLICY IN THE SPHERE OF PROVIDING ELECTRONIC STATE SERVICES

У багатьох країнах світу, таких як, Данія, Англія, США, Японія, Сінгапур розроблені та реалізуються стратегії інформаційного розвитку як суспільства загалом, так і окремих сфер діяльності. Проте, на сьогодні немає уніфікованого шаблону, який би відповідав усім умовам та розв'язкам завдання формування електронного уряду. Кожна країна має унікальним поєднанням обставин, пріоритетів, готівкових ресурсів, що використовуються під час реалізації поставленого завдання. Проте в процесі організації електронного уряду переважна більшість країн світу наголошують на електронному доступі до основним загальнодоступним послуг. Проведене дослідження зарубіжного досвіду країн-лідерів за електронним урядом є вкрай актуальним для їх можливого практичного втілення при перетворенні публічного управління в Україні. На основі проведеного дослідження у статті розглянуто зарубіжний досвід країн-лідерів щодо розвитку електронних державних послуг з урахуванням актуальних тенденцій розвитку електронного уряду у світі, показаний рівень розвитку системи надання електронних державних послуг розвинених країн різних етапах розвитку суспільства.

Ключові слова: *Державна політика; електронні державні послуги; електронний уряд, інформаційно-комунікаційні технології; публічне управління.*

In many countries of the world, such as Denmark, England, the USA, Japan, Singapore, strategies for the information development of both society in general and individual spheres of activity have been developed and are being implemented. How-

ever, today there is no unified template that would meet all the conditions and solutions of the task of forming an electronic government. Each country has a unique combination of circumstances, priorities, cash resources used in the implementation of the task. However, in the process of organizing e-governments, the vast majority of countries in the world emphasize electronic access to basic public services. The conducted study of the foreign experience of the leading countries in electronic government is extremely relevant for their possible practical implementation in the transformation of public administration in Ukraine. On the basis of the conducted research, the article examines the foreign experience of the leading countries in the development of electronic public services, taking into account the current trends in the development of electronic government in the world, and shows the level of development of the system of providing electronic public services in developed countries at various stages of the development of society.

Keywords: *state policy; electronic government services; electronic government, information and communication technologies; public administration.*

Постановка проблеми. Результати Дослідження 2022 року показують, що все більше країн переходять до безшовного, невидимому уряду, в якому повністю автоматизовані та персоналізовані послуги доступні будь-якій людині будь-коли з будь-якого місця. Дедалі більше урядів запроваджують передові технології, такі як хмарні обчислення, штучний інтелект та блокчейн для оцінки та задоволення потреб населення. Деякі з них розробили нові методи використання інструментів моделювання державної політики на основі даних та створили експериментальні ініціативи та для розробки, перевірки та масштабування інноваційних рішень. Ці підходи дозволяють урядам зміцнити свої аналітичні та прогностичні можливості та заздалегідь формувати сценарії майбутнього розвитку. Завдяки підвищеній увазі до когнітивного управління, гнучкого та адаптивного управління, а також розвитку можливостей прогнозування, уряди створюють умови для кращого передбачення та реагування на потреби всіх членів суспільства. Ці захоплюючі інновації та ширші цифрові перетворення мають бути спрямовані на забезпечення справжньої інклюзивності. Успіхи у розвитку електронний уряд може призвести до збільшення цифрового розриву, якщо не буде прийнято заходи щодо забезпечення загального доступу. У цифровому уряді вкрай важливо, щоб інновації були спрямовані на розвиток людського потенціалу та несли людей уперед, а не залишали їх позаду

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних відкриттів та наукових робіт показує що система публічного управління в галузі надання електронних державних послуг було досягнуто значних успіхів. Помітний прогрес у галузі електронний уряд, як правило, приніс найбільшу користь тим групам населення, які найлегше охопити, у той

час як багато з найбільш і найуразливіших груп населення залишилися позаду.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення проблемних питань у системі публічного управління концепції впровадження електронного уряду. Проаналізувати закордонний досвід для визначення основних напрямів формування та розвитку державної політики у сфері надання електронних державних послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу. Ідеї про можливості держави вести державні справи, використовуючи концепцію електронної держави виникли давно. Примітно, що у багатьох країнах до освіти концепції електронного управління існували науково-технічні проекти. Досягнення в галузі електронної техніки закордонних фахівців сприяли досягненню українськими вченими розробниками прогресу в різних галузях виробництва, особливості у галузі електронної техніки. Керівництво України звертало велику увагу електронним системам, та намагалася не відставати від зарубіжних конкурентів у цьому напрямі. Вдосконалення електронних систем у народному господарстві визнавалося не лише технічною, а й важливою політичним завданням.

У світовій практиці виділяють три моделі в інформатизації суспільства у глобальному масштабі: західну (американський, європейський шлях), модель країн, що розвиваються (латиноамериканська модель, азіатська модель (крім японської моделі та моделі «азіатських тигрів»), азіатську (японська модель та модель азіатських тигрів).

Найбільш загальним фактором, що впливає на впровадження електронного уряду, є рівень економічного розвитку країни, що відображається у показнику рівня доходів. З ним пов'язані та інші - доступ до інфраструктури інформаційних та комунікаційних технологій, рівень освіти, включаючи комп'ютерну грамотність. Водночас самі по собі ці фактори не гарантують успішний розвиток електронного уряду. Дослідження динаміки розвитку елементів електронного уряду, проведене під егідою ООН показало, що вона залежить від цілеспрямованості політики уряду; сильною політичної волі, спрямованої на підтримку «клієнтоцентричної» (сконцентрованої на потребах широких верств споживачів) моделі обслуговування як державної політиків галузі та електронного уряду [1].

У 1980 роках, у США починають проводитися реформи щодо вдосконалення публічного управління з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (Далі-ІКТ). Відмінною рисою електронного уряду США є відкритість інформаційних ресурсів для різних користувачів. Це загалом відповідає глобальним тенденціям, які визначаються розвиненими країнами та полягають в інтенсифікації та прозорості, а також у включенні до кошику базових інтернет-послуг, пов'язаними з охороною навколишнього середовища, освітою, охороною здоров'я, фінанса-

ми, трудовими відносинами та суспільним добробутом. Проте США не є «передовиками» у цьому напрямі серед країн світу. Відповідно до індексу розвитку електронного уряду, який розраховується ООН, у 2018 році США посіли 11-е місце, поступившись Данії (1-е місце), Південній-Кореї (3-місце), Англії (4-місце), Сінгапуру (7-місце), Японії (10-те місце). Щодо модернізації інституційної структури публічного управління у США було впроваджено посаду головного керівника з інформатики (СІО) як на рівні федерального уряду і у його верхньому ешелоні – директора Управління з електронного уряду та ІКТ, а також до міністерств та відомств. Така організація державного управління відіграла важливу роль у реалізації політики електронного уряду. Завданням є створення єдиної централізованої моделі електронного уряду, уніфікація розробки та застосування певних методів та ресурсів в уряді. Слід зазначити, що у різних рівнях у співпраці з галузевими міністерствами та відомствами СІО приймають участь у прийнятті рішень, і при цьому працюють не поодиночці, а як частина механізму модернізації всього держуправління. Інфраструктура електронного уряду США не обмежується лише державним сектором. Для неї характерна участь та неурядових, громадських, і навіть наукових організацій. Широко використовується каналом США є соціальна мережа, як у місцевому і муніципальному рівнях. У найбільших містах як Вашингтон, Чикаго, Сан-Франциско соціальні мережі включають надання кількох сотень видів електронних послуг населенню [4]. Крім того, істотною ролью реалізації багатоканального обслуговування відіграють ресурси мобільного уряду, тобто програмні програми для мобільних пристроїв. Способом використання такого каналу є випуск кількох сотень інтерфейсів прикладного програмування (API), які в свою чергу для створення нових програм та послуг використовуються приватними розробниками. Також, заслуговує на увагу те, що робота ведеться на конкурентній основі: уряд часто не вибирає одну й ту саму компанію чи постачальника, а завжди підтримує різноманітність підрядників [5].

За США активне впровадження електронного уряду розпочалося у розвинених країнах Європи та Азії. Варто зазначити, що до 2018 року проекти електронного уряду існують у 193 країнах світу. Сінгапур відносять до «східноазійських тигрів» через швидкий стрибок економічного розвитку до розвинених країн, де розвинені високотехнологічні виробництва: електроніка, сектор фінансових послуг, суднобудування, в яких технологічні інновації відіграють важливу роль. Сінгапурське керівництво розуміло, що через відсутність природних ресурсів через агресії сусідніх держав та внутрішніх соціальних протиріч, єдиною можливістю на виживання став перехід до наукомісткої економіки, що означає розвиток та використання ІТ-технологій не лише у державному регулюванні, а й у всіх сферах життєдіяльності. У 1980 році в Сінгапурі починаються процеси

утворення електронного уряду, створюється національна рада з комп'ютерів, план національної комп'ютеризації, завдяки цьому Сінгапур зараз займає лідируючі місця у світових електронних рейтингах уряду. План передбачає комп'ютеризацію та електронізацію ключових функцій міністерств та відомств, удосконалення місцевої ІТ-індустрії, а також підготовку 850 ІТ-спеціалістів протягом 5 років. Національна рада з комп'ютерів була спеціально сформована виконання плану комп'ютеризації. У Сінгапурі в міністерствах та відомствах відсутні свої власні підрозділи з ІТ, ці завдання виконує єдина ІТ-служба електронного уряду Сінгапуру. За такої організаційної структури виключаються бар'єри міжвідомчої взаємодії та непорозуміння щодо використання засобів ІКТ [6]. Програмні сервіси електронного уряду Сінгапуру спрямовані на три основні групи агентів, що взаємодіють з державним сектором країни: це громадяни, вітчизняний бізнес та іноземні структури, що сприяє тиражуванню успішних практик Сінгапуру до інших країн світу .

Світовий досвід впровадження електронного уряду показує, що неможливо досягти результату без реформування публічного управління, аналізуючи розвиток та застосування ІКТ у Сінгапурі, зазначає, що, використовуючи інформаційні технології, Сінгапур прагне до мети скоротити державний апарат та що Сінгапур робить акцент на розвиток вітчизняної науково-дослідної інфраструктури інформаційних технологій, формування сприятливих умов розвитку електронної комерції. Робиться орієнтація на громадян, яка передбачає встановлення терміналів для отримання електронних державних послуг, а також довідкової інформації в часто відвідуваних громадянами в закладах. Відбувається максимальне інтегрування державних порталів послуг із мобільними пристроями з метою полегшення процедури взаємодії з державою. З 2011 року Сінгапур почав розвивати мобільний уряд, тобто m-Government. Проникнення мобільного зв'язку становить близько 98%. У зв'язку з цим уряд Сінгапура наголошує на наданні державних послуг за допомогою мобільних пристроїв та сервісів. Громадяни отримують близько 300 державних послуг за допомогою мобільних пристроїв. Також у Сінгапурі створено центри підключення громадян, які надають допомогу тим, хто потребує підключення до цифрових сервісів та отримання доступу до електронних державних послуг. Отримання документа у паперовій формі через пряме звернення до чиновника на особистому прийомі є послуга, що оплачується. Як відомо, Японія вважається одним із світових лідерів за рівнем розвитку інформаційних технологій. Японське диво, яке полягає в політичній, економічній акцентуації пріоритетності розвитку високих технологій, тісний зв'язок між електронізацією і демократизацією, що чітко виявилось після енергетичної кризи 1973 року [2].

На початку 1970 років енергетична залежність Японії від зовнішніх поставок нафти послужила основною причиною потужної всеосяжної кризи, що зруйнувала економіку країни, але послужила стимулом для чергового та тотального економічного і технологічного кидка. Програма впровадження електронного уряду у практику публічного управління в Японії починається у березні 2001 року. На початку реалізації програми одним із основних напрямів роботи органів державної влади щодо впровадження електронного управління було технологічне напрям, у межах якого стояло завдання забезпечити доступом до високошвидкісного Інтернету для всіх жителів Японії. На першому етапі впровадження електронного уряду в Японії в найкоротші терміни було збудовано надшвидкісну інтернет-мережу, і доступ до неї був відкритий повсюдно, навіть найвіддаленішою від столиці точки країни. Впровадження нових технологій відбувалося одночасно із загальною кампанією з пропаганди онлайн-послуг: з одного боку, надається вибір, у якій формі отримати державну послугу, з іншого боку перевагу користування державною послугою онлайн заохочувалося. Крім технологічної та пропагандистської спрямованості уряд Японії удосконалювало кадрову, і навіть нормативно-правову базу електронного уряду. Були прийняті важливі закони та регламенти, а саме правила електронного підприємництва, торгівлі, які значно покращили перехід взаємодії бізнесу з державою. Було розроблено та вдосконалено правову базу самого електронного уряду. Наголос на кадровий потенціал був пов'язаний із навчанням, перепідготовкою, підвищенням кваліфікації співробітників державного управління, комерційних структур, освіти, фінансового сектора з метою підготовки до професійної праці у віртуальному електронному просторі цифровий час. За допомогою багатосторонніх вжитих заходів на початковому етапі реалізації програми, до 2005 року Японія стала одним з лідерів у сфері цифрових технологій. взаємовідносинах у сфері бізнесу та державного управління. Разом з тим, вже у 2003 році розпочався другий етап програми - e-Japan 2. Його концепцією було визначено ідею перетворення свідомості громадян, зробити кожному японцеві близькою та зрозумілою думку про те, що інформаційно-комунікаційні технології можуть стати базою побудови нової ефективної моделі товариства. Комплекс заходів щодо здійснення цієї ідеології був акцентований на досягнення таких пріоритетних завдань як проведення структурних реформ, впровадження у життя простих громадян цифрових технологій, активізація технологічної конкурентоспроможності на зовнішньому ринку інформаційно-комунікаційних технологій.

Подальший розвиток електронної концепції уряду Японії стартував у 2007 році, з 2010 по 2015 роки реалізується четверта стадія реформ, в рамках якої онлайн-технології впроваджувалась у всі соціально значущі сфери, особливості у охорону здоров'я та медичне обслуговування, освіти,

перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів. Постановка таких амбітних цілей та завдань у четвертому етапі стала можливою завдяки першим трьом, які пройдені неймовірно ефективно. Так, інтернет подешевшав у 2 рази для пересічних користувачів, взаємодія між державою та громадянами здійснюється он-лайн, близько 96% абонентів використовують мобільні пристрої зв'язку 3-го покоління [7]. Як у взаєминах громадян та держави, так і у сферах комерційної взаємодії широко застосовуються процедури ідентифікації фізичних та юридичних через розпізнавання електронного підпису. Набули значного розвитку та такі галузі, як електронна торгівля, електронна сертифікація, віртуальні гроші. Данія, що посіла 1 місце у рейтингу ООН з розвитку електронного уряду у 2018 році, в даний час переходить від електронного уряду до цифрового уряду. Переведення державних послуг у цифровий формат означає, що з моменту звернення громадянина за послугою та до їх отримання відбувається переважно на основі даних, а не документів. Інакше кажучи, управлінські процеси перетворюються виходячи з принципу "цифрові за замовчуванням". Наприклад, стратегія «хороших базових даних» уряду Данії означає повторне використання даних для ефективного виконання своїх завдань органами державної влади [4]. Спільне використання відомствами раніше введених даних не тільки забезпечує якісне обслуговування фізичних та юридичних осіб під час розгляду звернень, але також звільняє державних службовців від неодноразових рутинних процедур. Данія з 2004 року активно інвестує у цифровізацію державних органів. З 2015 року взаємодія громадян та бізнесу з державними органами провадиться виключно через Інтернет. Органи державної влади на рівні держави та муніципалітетів пов'язані в єдину мережу, за допомогою єдиного особистого кабінету можна взаємодіяти з усіма відомствами [1]. Як зазначається громадянами Данії, якщо потрібно сплатити за податки, повідомити про крадіжку автомобіля або записатися на прийом до лікаря, це все можна зробити зі свого комп'ютера. Кожен державний орган чи посадова особа має бути доступний онлайн, і у кожного громадянина має бути свій цифровий підпис для «підписання» необхідні документи. 95% домогосподарств Данії мають доступ до інтернету [5].

Іншим лідером у сфері реалізації електронного уряду є Велика Британія. Британська урядова цифрова служба у 2017 році опублікувала національну Стратегію цифрових перетворень. У її рамках планується оновлення застарілих ІТ-систем для більш ефективного використання даних та створення єдиних платформ для інтерактивних державних послуг [7]. За словами експерта Державної служби цифрового розвитку Великобританії, (Government Digital Service, GDS) Денісла Лоу при проектуванні електронних державних послуг використовується 10 основних принципів проектування. Але їх дотримуються не лише розробники послуг, а й вся ко-

манда, яка займається трансформацією чи створенням нових державних послуг. Зокрема, вони застосовуються до керівника команди, менеджера, а також спеціалістам із проведення досліджень потреб користувачів.

1. Потреби насамперед – це те, чого хочуть користувачі його сервісів, а не потреби держави.

2. Створювати продукти та послуги можуть не творці «материнського» проекту, а й сторонні розробники, здатні вирішувати проблеми людей.

3. Дизайн повинен будуватися на даних - система має підлаштовуватися під потреби громадян і відповідати йому, а не змушувати користувачів змінювати звички та прогинатися під себе.

4. Спростити щось дуже складно – розробники повинні прагнути спростити використання своїх сервісів та продуктів - це прояв відповідальності та поваги до цільової аудиторії, не змушувати громадян працювати з товаром та сервісом через відсутність альтернатив.

5. Рух крок за кроком - найкращий спосіб побудови ефективних сервісів є їх покрокове вдосконалення.

6. Дизайн повинен бути доступним - продукт повинен створюватися таким чином, щоб він могло користуватися якнайбільше людей, навіть якщо заради цього доведеться пожертвувати елегантністю та красою.

7. Розуміння контексту дуже важливо – створити сервіси та послуги, які дійсно допомагають вирішити проблеми користувачів, якщо розробники мають конкретніше розуміти цільову аудиторію та можливий контекст використання сервісів.

8. Цифрові сервіси, а не сайти – дизайн не починається і не закінчується на сайті.

9. Необхідно використовувати ту саму мову та прийоми дизайну, оскільки це допомагає людям швидше освоїти різні програмні продукти та послуги системи.

10. Відкритість робить світ кращим - вкрай важливо спілкуватися з колегами, користувачами та конкурентами [3].

Головним принципом при наданні послуг у Великій Британії є вимога мінімальної кількості особистих даних. Звичайно ж, запитується деяка обов'язкова інформація для надання послуг, але наскільки можна запити зводяться до мінімуму. У багатьох країнах світу, таких як, Данія, Англія, США, Японія, Сінгапур розроблені та реалізуються стратегії інформаційного розвитку як суспільства загалом, так і окремих сфер діяльності. Проте, на сьогодні немає уніфікованого шаблону, який би відповідав усім умовам та розв'язкам завдання формування електронного уряду. Кожна країна має унікальним поєднанням обставин, пріоритетів, готівкових ресурсів, що використовуються під час реалізації поставленого завдання. Проте в процесі організації електронного уряду пригнічує біль-

шість країн світу наголошують на електронному доступі до основних загальнодоступних послуг.

Висновки. Таким чином, аналізуючи зарубіжний досвід країн-лідерів щодо впровадження електронного уряду необхідно виділити таке:

1. Досвід США щодо впровадження посади головного керівника з інформатики (СІО) у міністерства та відомства, які відповідали за розвиток ІКТ у своєму відомстві, і підпорядковувався б уповноваженому державному органу з розвитку електронного уряду, а також досвід США щодо інтегрування системи надання електронних послуг із соціальними мережами. Крім того, за досвідом США у розвиток електронного уряду Киргизстану необхідно залучити не урядові, громадські та наукові організації.

2. Досвід Сінгапуру щодо створення єдиної ІТ-служби електронного уряду, коли в міністерствах та відомствах відсутні свої власні підрозділи з ІТ, ці завдання виконує єдина ІТ-служби для того, щоб виключалися існуючі бар'єри міжвідомчої взаємодії та непорозуміння щодо використання засобів ІКТ. Крім того, з досвіду Сінгапуру необхідно розвивати проникнення мобільного зв'язку, довести його до 100% та максимально інтегрувати єдиний портал державних послуг із мобільними пристроями.

3. Досвід Японії щодо заохочення громадян та бізнесу, які звертаються за державною послугою онлайн.

4. Досвід Великобританії щодо застосування менеджерами та розробниками 10 основних принципів під час проектування надання електронних державних послуг, головними з яких є те, що послуги та продукти системи надання державних послуг повинні бути максимально простими, зручними та реально вирішальними проблемами громадян.

Для реалізації вищевказаних заходів необхідне повсюдне забезпечення доступом до швидкісного Інтернету всіх мешканців країни. Перед урядом України стоїть завдання побудувати надшвидкісну інтернет-мережу і доступ до неї має бути повсюдний, навіть для найвіддаленішої від столиці точки країни. У зв'язку з цим, насамперед необхідно використати досвід зарубіжних країн з інтегрування систем надання електронних державних послуг з мобільними пристроями та додатками, яка дозволила б населенню та бізнесу не лише вільно користуватися даними державних органів, а також виключити корупційні складові у всіх сферах державного управління, а також брати активну та відкриту участь у політичній та економічній діяльності держави. Проведене дослідження зарубіжного досвіду країн-лідерів з електронного уряду видається вкрай актуальним для їх можливого практичного втілення при реформуванні публічного управління в Україні.

Список використаних джерел:

1. Андреева О. М. Електронне урядування: теорія та практика: навч. посіб. Київ: Авега, 2015. 228 с.
2. Грабар Н.С. Шляхи підвищення якості надання адміністративних послуг в Україні. Актуальні проблеми державного управління, 2015, № 1, С. 33- 39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2015_1_6.
3. Дубов Д. В. Основи електронного урядування: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 176 с.
4. Зарубіжний досвід упровадження електронного урядування. Камінська Т., Каменський А., Пасічник М. та ін; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. С. А. Чукут. К., 2008. 200 с.
5. Люфкін Брайан. BBC Future. Перший в світі цифровий уряд URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-41741366>.
6. Denmark Efficient E-Government for Smarter Public Service Delivery. URL: <http://www.oecd.org/gov/public-innovation/Denmark-efficient-e-government-for-smarter-public-service-delivery.htm>.
7. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

References:

1. Andreeva O. M. Electronic governance: theory and practice: teaching manual Kyiv: Avega, 2015. 228 p
2. Grabar N.S. Ways to improve the quality of administrative services in Ukraine. Actual problems of public administration, 2015, No. 1, pp. 33-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2015_1_6.
3. Dubov D. V. Fundamentals of electronic government: training. manual K.: Center of Educational Literature, 2006. 176 p
4. Foreign experience of implementing electronic governance. Kaminska T., Kamenskyi A., Pasichnyk M. and others; in general ed. doctor of sciences from state manager, prof. S. A. Chukut. K., 2008. 200 p.
5. Lufkin Brian. BBC Future. The world's first digital government URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-41741366>.
6. Denmark Efficient E-Government for Smarter Public Service Delivery. URL: <http://www.oecd.org/gov/public-innovation/Denmark-efficient-e-government-for-smarter-public-service-delivery.htm>.
7. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

*Семілетов О.С., доктор філософії, ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-7903-0098*

*Semiletov O., PhD in Public Administration, researcher, National University of
Civil Defence of Ukraine, Kharkiv*

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ЯК ОДИН ІЗ НЕГАТИВНИХ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНЦІВ

THE PROBLEM OF UNEMPLOYMENT IN UKRAINE IS ONE OF THE NEGATIVE FACTORS OF INFLUENCE ON THE MENTAL HEALTH OF UKRAINIANS

У науковій статті висвітлено актуальне проблемне поле життєдіяльності кожної держави а саме: негативні фактори безробіття в Україні на стан економіки держави, у роботі розглядаються основні причини та наслідки цього явища, а також надані пропозиції та шляхи зменшення та подолання цього явища. У роботі акцентовуються головні напрями соціально-економічного розвитку держави. Наведений аналіз сучасного стану безробіття в Україні що включає огляд статистики та визначення основних факторів, що впливають на ринок праці. У роботі розглядаються соціальні наслідки безробіття, зокрема його вплив на якість життя та ментальне здоров'я населення, розглядаються фактори, що впливають на ринок праці, освіту та кваліфікацію працівників, розвиток технологій та ефективність програм зайнятості. У статті розглядається міжнародний досвід вирішення проблем безробіття та обговорюється можливість впровадження та застосування позитивних практик цього досвіду в державі. У висновках надаються загальні пропозиції щодо вирішення проблеми безробіття в Україні та формуються рекомендації щодо можливих шляхів подолання цього негативного явища.

Ключові слова: *публічне управління, демографічна політика, трудові ресурси, міграція, працевлаштування, цивільна безпека.*

The scientific article examines the problematic field of life of each state, namely: the negative factors of unemployment in Ukraine on the state of the economy of the state, the main causes and consequences of this phenomenon are considered in the work, as well as proposals and ways to reduce and overcome this phenomenon. The main directions of socio-economic development of the state are accepted in the work. An analysis of the current state of unemployment in Ukraine is presented, which includes a review of statistics and identification of the main factors affecting the labor market. The work examines the social consequences of unemployment, in particular its

impact on the quality of life and mental health of the population, considers factors affecting the labor market, education and qualifications of workers, technological development and the effectiveness of employment programs. The article examines the international experience of solving unemployment problems and discusses the possibility of implementing and applying positive practices of this experience in the state. The conclusions provide general proposals for solving the problem of unemployment in Ukraine and formulate recommendations for possible ways to overcome this negative phenomenon.

Key words: *public administration, demographic policy, labor resources, migration, employment, civil security.*

Постановка проблеми. Мета дослідження полягає в аналізі та оцінці сучасного стану зайнятості населення задля зменшення високого рівня безробіття в Україні, розробці актуальних методів щодо протидії безробіттю, розробці нових методик та наданні пропозицій органам державної влади щодо подолання безробіття серед населення та збільшення попиту щодо навчання молоді дефіцитним професіям розробки планів щодо створення нових робочих місць та відкриття нових підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою підвищення рівня зайнятості населення в Україні та подолання безробіття як негативного явища в Україні знаходиться однією із головних тем багатьох вітчизняних науковців. Зокрема проблемними питаннями в означеній сфері займалися: Болотіна Є., Головченко М., Головченко О., Мартиненко А., Машики Ю., Резнік Н., Чаленко В., Швець О., Котляревська К., Баранник Л., Пахомова Т., Помаза-Пономаренко А., Федунчик Л., Гетьман О., Воронцова О. та інші.

Особливості вирішення проблемних питань у сфері безробіття у світі вивчали: Г. Беккер, М. Вебер, Р. Мертон, Е. Мейо, Т. Парсонс, Н. Смелзер. Серед вітчизняних науковців, які присвятили свої розробки визнаєчню механізмів подолання безробіття в Україні, варто виділити А. Копитова, Г. Соколову, А. Шаповалова, І. Золотову, А. Зуєва, Л. Константинова, С. Ушакіна, Н. Федотову, В. Чупрова та багато інших

Постановка завдання. Головною метою статті є зменшення рівня безробіття у державі шляхом аналізу досвіду сусідніх країн та наданні пропозицій органам державної влади та розробці методичних рекомендацій щодо покращення із урахуванням засад публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Проблема безробіття є серйозним чинником, що гальмує розвиток економіки та суспільства в Україні. Історично ця проблема почала активно розвиватися після розвалу СРСР, коли була порушена логістика між виробництвами та створення нових ринків збуту продукції. Це призвело до призупинення діяльності багатьох підприємств та звільнення великої кількості висококваліфікованих кадрів,

що поглибило кризу з 1992 по 2000 рік. Також важливим фактором є трудова міграція, особливо під час бойових дій на території України.

Станом на 2022 рік рівень безробіття склав 9,9%, зокрема, 19% зайнятого населення працювало у неформальному секторі. У порівнянні з Євросоюзом, де рівень безробіття становив лише 7,0%, у нас ситуація була гіршою. За гендерним поділом, рівень зайнятості жінок стабільно знижувався, особливо під час кризи Covid-19, коли дистанційна робота стала основною.

З початком вторгнення РФ на територію України кількість зареєстрованих безробітних зменшилася до 150 тисяч, з яких 106 тисяч - жінки. [9]. Зростання рівня безробіття в Україні має декілька причин. Перша з них - це втрата робочих місць у сферах, пов'язаних з розташуванням виробництв або сировини на територіях, де ведуться бойові дії або на які впливають ці дії. До того ж, вимушена міграція працездатного населення з небезпечних районів України та трудова міграція також сприяють цьому. За даними ООН, станом на 15 лютого 2024 року за межами України перебуває близько 6,4 млн осіб працездатного віку. Нинішнє число українців, що перебувають на території країни-агресора, невідоме. Припускають, що їх приблизно 2.8 мільйонів. Однак ця цифра може бути недооціненою. За даними УВКБ ООН, загальна кількість переселенців за кордоном перевищує 6,4 мільйони, з яких близько 6 мільйонів знаходяться в країнах Європи, найбільше у Німеччині, Польщі та Чеській Республіці. [12].

Уряд України вживає заходи для зменшення безробіття та його негативного впливу на економіку. Що включає:

1. Виплати грошової допомоги безробітним протягом 6 місяців.
2. Надання безкоштовних курсів перепідготовки для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.
3. Фінансування проектів зі створення нових робочих місць, особливо у сфері малого та середнього бізнесу.
4. Надання субсидій для працевлаштування та стимулювання створення робочих місць у віддалених регіонах.
5. Програма "єРобота", що надає громадянам можливість отримати гранти для розвитку бізнесу з умовою створення нових робочих місць.
6. Запровадження різних програм перекваліфікації та навчання для безробітних.
7. Отримання компенсації роботодавцям за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

За прогнозами аналітиків рівень безробіття до кінця 2024 року зменшиться до 16,5% до кінця 2024 року.

Наслідки війни серйозно вплинули на ринок праці, змінивши розподіл вакансій та викликавши дефіцит кваліфікованих кадрів, особливо

у галузях, пов'язаних з військовою складовою та суспільним розвитком для покращення ментального здоров'я. Важливо звернути увагу на проблему психологічного та ментального здоров'я громадян України, яка є невидимою, але ключовою складовою особистості. Регулярний догляд за ментальним станом є важливим для збереження внутрішніх сил та ефективного функціонування у суспільстві. Ментальне здоров'я виявляється у здатності контролювати емоції, розвивати позитивне ставлення до себе, бути творчим та продуктивним, а також знаходити задоволення від життя.

Для забезпечення ментального здоров'я важливо розвивати такі навички як емоційна стійкість, самосвідомість, соціальні вміння, адаптація, самореалізація та стрес-менеджмент. Програма ментального здоров'я, координована МОЗ України разом із ВООЗ та громадськими організаціями, спрямована на розвиток цих навичок та надання підтримки громадянам. За даними досліджень, до 2025 року кожен другий громадянин України може зіткнутися з проблемами ментального здоров'я, зокрема з посттравматичним стресовим розладом. Окрема увага приділяється необхідності психологічної допомоги та психосоціальної підтримки для громадян у зоні ризику.[5; 7; 9].

Початок війни призвів до зростання рівня споживання антидепресантів у 2022-2023 роках та сягнув піку, а на ліки які реалізуються без рецепту лікаря або засоби заспокійливого характеру громадяни Українці щомісяця витрачають близько 300 млн грн. Попри важкі обставини повномасштабної війни, суб'єктивна оцінка власного психологічного благополуччя громадян є досить високою – 6,7 бали з 9 можливих. Майже половина (41%) вважають свій ментальний стан цілком задовільним. Та 31% українців не вважають свої ментальні проблеми вагомими і важливими для інших, особливо в умовах війни. Наразі це основний бар'єр до звернення за психологічною допомогою. Адже 66% респондентів не знають, куди вони могли б звернутися по допомогу в разі необхідності. Тобто 3,5 млн пацієнтів додатково мають якісь проблеми із здоров'я та потребують кваліфікованої допомоги спеціалістів наприклад: кількість психічних розладів (зокрема середніх і тяжких) та потреб в охороні психічного здоров'я зросла на 70% [5; 7].

В уряді України, за підтримки Олени Зеленської, започаткована програма «Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», щоб допомогти громадянам України знаходити внутрішні ресурси. Розробники та спеціалісти вважають, що кожен з нас має потенціал у собі, який можна розвинути та зміцнити, усвідомивши та прийнявши свій психічний стан, включаючи кризові моменти. Подбання про ментальне здоров'я повинно стати рутинною практикою для кожного українця. Також необхідно ство-

рити систему послуг та сервісів, що можуть надати підтримку в різних формах, коли людина самотійно не може впоратися з емоційним тягарем.

Ця програма унікальна, оскільки враховує воєнний контекст і травматичні обставини, через які проходить українське суспільство і державна система, і не має аналогів у світі. За даними фахівців, після завершення бойових дій до 40-50% населення України може потребувати різного рівня психологічної підтримки, зокрема військові, ветерани, люди похилого віку та діти, які пережили або перебувають у зоні конфлікту. Розвиток певних ментальних порушень значно впливає на продуктивність людей, громад та економіку загалом, і втрати можуть складати 4-5% ВВП. Тому важливо реабілітувати людей, щоб відновити економіку та країну в цілому.[1; 6].

Також слід акцентувати особливу Увагу на стан та результати негативних процесів в Україні які викликані бойовими діями в Україні тобто: зростання попиту на фахівців з із практичною медичною освітою та які мають знання із реабілітації тобто: масажистів, соціальних працівників, доглядальників, кардіологів, реабілітологів, хірургів, санітарів, асистентів, стоматологів та інших.

Як зазначає у коментарі для РБК-Україна експерт з підбору персоналу та HR великої компанії Анастасія Швець, певні "чоловічі" професії поступово займають жінки що "у зв'язку з останніми подіями в Україні, змінилася й підходи та можливості у підборі працівників. Тепер компанії почали частіше розглядати кандидатури жінок на ті вакансії, які раніше займали здебільшого чоловіки. Наприклад, такі вакансії як консультант з продажу запчастин або менеджер з видачі замовлень. Роботодавці адаптують умови роботи так, щоб з нею легко могла справитися жінка", - каже фахівець. Вона зазначає, що причина таких змін у дефіциті кадрів. Через дефіцит кадрів чоловічої статі на ринку праці, більшість компаній переглянули свої погляди на, так би мовити "стандартні" за гендером посади. В багатьох містах України побільшало водіїв громадського транспорту, працівниць ремонтних бригад, фахівчинь- консультантів у сферах техніки. Однак є професії, які жінки не можуть опанувати через статеві відмінності тобто праця в особливо тяжких умовах. «Існують дуже специфічні посади на кшталт водолазів, піротехніків але об'єктивно більшість вакансій на ринку праці, абсолютно прийнятна для жінок. [8].

Аналізуючи рівень безробіття в різних регіонах України станом на вересень 2023 року, можна визначити нерівномірність ситуації та необхідність прийняття ефективних заходів для зниження безробіття і підтримки зайнятості. У цьому контексті можна взяти на увагу досвід інших країн, таких як Швеція та Японія.

Швеція відома своєю активною політикою в сфері зайнятості, яка спрямована на зниження рівня безробіття та попередження його наслідків.

Держава розвиває заходи з професійної підготовки, перепідготовки та навчання для людей, які залишилися без роботи. Крім того, акцент робиться на створенні нових робочих місць, зокрема у державному секторі економіки. Швеція також сприяє міграції робочої сили, надаючи підтримку для переїзду сімей у райони з вакантними місцями праці.

Японія має свою унікальну модель політики зайнятості, яка базується на принципі надання можливості кожній людині працевлаштуватись, навіть у не дуже привабливих сферах. Це допомагає економити кошти на соціальних виплатах та створювати нові робочі місця. Однак ця політика може мати негативний вплив на суспільство та економіку, якщо не супроводжується розвиненими експортними галузями та розвитком інновацій.

З урахуванням досвіду інших країн та рекомендацій Міжнародної організації праці, в Україні також необхідно приділяти увагу наступним напрямкам:

1. Забезпечення кредитних ресурсів та стимулювання попиту.
2. Розширення соціального захисту та політики зайнятості для найбільш вразливих груп населення.
3. Підтримка продуктивних підприємств, зокрема малих і середніх підприємств.
4. Забезпечення дотримання основних принципів праці та соціальних прав.
5. Підтримка розвитку та інвестицій в вразливі галузі економіки.
6. Забезпечення зростання зайнятості та підвищення якості робочих місць.

Для успішної реалізації цих напрямків також важливо створити сприятливе підприємницьке середовище, стимулювати інновації та розвивати освітні програми, які відповідають потребам сучасного ринку праці.

Хоча деякі науковці зазначають та бачать в негативних наслідках безробіття і позитивну тенденцію а саме:

1. Конкурентоспроможність між вакантними посадами.
2. Вищий рівень кваліфікації претендентів на посаду.
3. Жага до створення нових робочих місць.
4. Конкуренція між закладами освіти у підготовці висококваліфікованих фахівців.
5. Підвищення якості та практичної підготовки майбутніх фахівців для підготовки іноземних громадян.

Висновки. Рівень безробіття виступає індикатором добробуту країни, а також фактором який показує наскільки успішною є реалізація заходів для покращення економічної та соціальної політики. Рівень безробітного населення демонструє не лише кількість незайнятого населення,

але й прямо впливає на рівень бідності, злочинності, розшарування суспільства.

Адже Основним шляхом щодо зменшення рівня безробіття в сучасних умовах України є створення нових робочих місць. Це можна досягти шляхом стимулювання підприємництва, розширення виробництва вітчизняними підприємствами, безкоштовному навчанню тимчасово безробітних новим професіям тощо. При цьому варто пам'ятати, що рівень безробіття прямо впливає й на загальний економічний стан в країні. Тому проблему безробіття не можна ігнорувати, її потрібно аналізувати та вирішувати.

Для того, щоб подолати негативні наслідки безробіття, потрібно застосовувати заходи щодо: удосконалення центрів зайнятості та створення нових більш сучасних служб по запобіганню безробіття; впровадженню податкових пільг роботодавцям, за приймання на роботу молоді; проводити моніторинг ринку праці, та стеження: за умовами праці на підприємствах та організаціях; своєчасністю виплат заробітної плати; підвищенням пенсійних виплат; спільною роботою приватних та державних сфер економіки; наданням субсидій за підвищення кваліфікації тощо.

Враховуючи досвід розвинених країн можна дійти висновку, що для зниження рівня безробіття необхідно, крім регулювання ринку праці, впроваджувати економічні реформи в усіх галузях господарства. Успішне розв'язання проблеми безробіття забезпечує рівновагу, та детінізацію ринку праці тоді як невирішеність спричиняє деградацію професійних навичок, та викликає та підвищує соціальну напругу у суспільстві. Загалом Спеціалісти схильні вважати, що настав слушний момент для започаткування концепції національної міграційної політики. А поки що, на думку самих мігрантів, необхідно створити профспілку нового типу, яка б опікувалася захистом соціальних та правових інтересів українських заробітчани. Особливу увагу в першу чергу необхідно звернути на роз'яснення нашим громадянам діючих конвенцій і міжнародних угод, що закріплюють права і умови, на яких допускається використання робочої сили іноземців у країні перебування.

Зайнятість населення забезпечує розвиток соціальних, духовних, моральних якостей, формує матеріальну основу буття кожного індивіда і суспільства в цілому.

Впровадження державою низки запобіжних заходів дозволить суттєво вплинути на рівень безробіття. Для розв'язання цієї проблеми, держава має активно сприяти зайнятості молоді, впроваджувати реформи, враховуючи інтереси та потреби молоді, стимулювати її до праці і гарантувати стабільність та нормативно правовий захист, оскільки молодь є тим стратегічним ресурсом, який здатний підняти економіку будь-якої держави на

досить високий рівень. На наш погляд ці заходи дозволяють повернути працездатне населення України яке у зв'язку із бойовими діями вимушено було залишити Україну, відновити економіку країни.

Список використаних джерел:

1. Аналітична та статистична інформація. Київ: *Державний центр зайнятості*. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69> (дата звернення: 14.02.2024).
2. Економічна правда. Ринок праці України, гендерна нерівність та трудова міграція: досвід карантину. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/01/15/670012/> (дата звернення: 14.03.2024).
3. Кифяк В. І., Лесько Н. В. Соціально економічний аналіз безробіття в Україні. *Журнал Економіка та держава - наукове фахове видання України з питань економіки*. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2019/19.pdf (дата звернення: 14.03.2024).
4. Офіційне інтернет-представництво президента України Володимира Зеленського. У межах ініціативи першої леді зі створення Всеукраїнської програми ментального здоров'я міністерства представили пріоритетні проекти. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-mezhah-initsiativi-pershoyi-ledi-zi-stvorennya-vseukrayinsk-82805>.
5. Павленко С. Безробітні під час війни: нові обмеження, нові можливості. *Кременчуцька газета*. 2023. 2 квіт. URL: <https://kg.ua/news/bezrobitni-pid-chas-viyuni-novi-obmezheniya-novi-mozhливosti> (дата звернення: 02.02.2024)..
6. Стартувала всеукраїнська програма ментального здоров'я “Ти як?”: інструменти для самопомоги та підтримки інших | Центр громадського здоров'я. *Державна установа «центр громадського здоров'я міністерства охорони здоров'я України»*. URL: <https://www.phc.org.ua/news/startovala-vseukrainska-programa-mentalnogo-zdorovya-ti-yak-instrumenti-dlya-samodopomogi-ta> (дата звернення: 12.01.2024).
7. Стройко Т., Єремєєва А. Рівень гендерної рівності в умовах євроінтеграційних прагнень України. *Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика*. 2018. Вип. #14. С. 740–744. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/105.pdf.
8. Ти як?. *Всеукраїнська програма ментального здоров'я за ініціативою Олени Зеленської "Ти як ? "*. URL: <https://www.howareu.com/> (дата звернення: 12.02.2024).
9. Шиканова А. В Україні з'явилися нові професії: хто зараз у по-

питі на ринку праці. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/stylar/ukrayini-z-yavilisya-novi-profesiyi-hto-zaraz-1709117793.html> (дата звернення: 29.02.2024).

10. Шелестова Л. Навчальні втрати учнів в умовах війни: сутність, діагностика та шляхи подолання. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2023. Серія «Пед. науки», № 1(30). С. 62–72. URL: [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2023-1\(30\)-62-72](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2023-1(30)-62-72) (дата звернення: 01.02.2024).

11. Digitalisation in europe – 2023 edition. *Language selection / European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-interactive-publications/w/ks-fw-23-003> (date of access: 14.03.2024).

12. Migration and asylum in Europe – 2023 edition. *Language selection / European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-interactive-publications/w/ks-fw-23-004> (date of access: 14.03.2024).

13. Regions in europe – 2023 edition. *Language selection / European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-interactive-publications/w/ks-07-23-301> (date of access: 14.03.2024).

14. Situation Ukraine Refugee Situation. *Operational Data Portal*. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (date of access: 04.03.2024).

15. The life of women and men in Europe – 2022 interactive edition. *Language selection European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-interactive-publications/w/ks-fw-22-004> (date of access: 14.03.2024).

Reference:

1. Analytical and statistical information. Kyiv: State Employment Center. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69> (access date: 02/14/2024).

2. Economic truth. Ukraine's labor market, gender inequality and labor migration: experience of quarantine. *Economic truth*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/01/15/670012/> (date of application: 14.03.2024).

3. V. I. Kyfyak, N. V. Lesko. SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF UNEMPLOYMENT IN UKRAINE. *The Economy and State magazine is a scientific publication of Ukraine on economic issues*. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2019/19.pdf (access date: 03/14/2024).

4. The official online representation of the President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyi. As part of the first lady's initiative to create an All-Ukrainian mental health program, the ministries presented priority projects. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-mezhah-iniciativi-pershoyi-ledi-zistvorennya-vseukrayinsk-82805>.

5. Pavlenko S. Unemployed during the war: new restrictions, new oppor-

tunities. Kremenchuk newspaper. 2023. April 2 URL: <https://kg.ua/news/bezrobitni-pid-chas-viyni-novi-obmezheniya-novi-mozhливosti> (date of application: 02.02.2024).

6. All-Ukrainian mental health program "How are you?" was launched: tools for self-help and support of others | Center for public health. STATE INSTITUTION "PUBLIC HEALTH CENTER OF THE MINISTRY OF HEALTH OF UKRAINE". URL: <https://www.phc.org.ua/news/startuvala-vseukrainska-programa-mentalnogo-zdorovya-ti-yak-instrumenti-dlya-samodopomogi-ta> (date of application: 12.01.2024).

7. Stroyko T., Yeremeyeva A. The level of gender equality in the context of Ukraine's European integration aspirations. DEMOGRAPHY, LABOR ECONOMICS, SOCIAL ECONOMY AND POLITICS. 2018. Issue #14. P. 740–744. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/105.pdf.

8. How are you?. All-Ukrainian mental health program on the initiative of Olena Zelenska "How are you?". URL: <https://www.howareu.com/> (access date: 12.02.2024).

9. Shikanova A. New professions have appeared in Ukraine: who is currently in demand on the labor market. RBC-Ukraine. URL: <https://www.rbc.ua/rus/styler/ukrayini-z-yavilisya-novi-profesiyi-hto-zaraz-1709117793.html> (access date: 02/29/2024).

10. Liudmyla S. Educational losses of pupils during the war: essence, diagnostics and ways of overcoming. Pedagogical innovation: ideas, realities, perspectives. 2023. P. 62–72. URL: [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2023-1\(30\)-62-72](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2023-1(30)-62-72) (date of access: 14.03.2024).

11. Digitalization in Europe – 2023 edition. Language selection European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-interactive-publications/w/ks-fw-23-003> (date of access: 14.03.2024).

12. Migration and asylum in Europe – 2023 edition. Language selection European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-interactive-publications/w/ks-fw-23-004> (date of access: 14.03.2024).

13. Regions in Europe – 2023 edition. Language selection European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-interactive-publications/w/ks-07-23-301> (date of access: 14.03.2024).

14. Situation Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (date of access: 03/04/2024).

15. The life of women and men in Europe – 2022 interactive edition. Language selection European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-interactive-publications/w/ks-fw-22-004> (date of access: 14.03.2024).

*Тюріна Д.М., к.пед.н., доц., НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-1506-5849*

*Tiurina D., PhD in Pedagogy, Associate Professor, Department of Management,
National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У ГАЛУЗІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE FIELD OF GENDER EQUAL- ITY AND THE POSSIBILITY OF ITS APPLICATION IN UKRAINE

У статті розглядається міжнародний досвід в галузі гендерної рівності та можливості його застосування в українському контексті. Перш за все, будуть визначені та проаналізовані ефективні підходи до забезпечення гендерної рівності, що були успішно впроваджені в інших країнах. Дослідження буде спрямоване на виявлення кращих практик та стратегій, що дозволяють зробити висновки про їхню можливу адаптацію до умов українського суспільства.

Також в статті визначені можливі проблеми та виклики, які можуть виникнути під час впровадження таких стратегій в Україні. Це можуть бути культурні особливості, історичні та соціальні контексти, що відрізняються від тих, що існують у країнах, де вже були успішно реалізовані подібні програми.

Крім того, стаття буде містити аналіз міжнародних документів та угод у сфері гендерної рівності, а також порівняльний аналіз стратегій та політик різних країн щодо стимулювання гендерної рівності. Це дозволить виявити ключові напрямки та рекомендації для України.

У статті були виділені напрямки удосконалення, ідентифіковані кращі практики та перспективні напрямки для подальшого дослідження та розвитку стратегій забезпечення гендерної рівності в Україні.

Ключові слова:*гендерна рівність, міжнародний досвід, гендерна політика, гендер, ефективні підходи.*

The article discusses international experience in the field of gender equality and the possibility of its application in the Ukrainian context. First, effective approaches to gender equality that have been successfully implemented in other countries will be identified and analyzed. The research will be aimed at identifying best practices and strategies, allowing us to draw conclusions about their possible adaptation to the conditions of Ukrainian society.

The article also identifies possible problems and challenges that may arise when implementing such strategies in Ukraine. These may be cultural, historical and social contexts that differ from those in countries where similar programs have already been successfully implemented.

In addition, the article will contain an analysis of international documents and agreements in the field of gender equality, as well as a comparative analysis of the strategies and policies of different countries to promote gender equality. This will allow us to identify key directions and recommendations for Ukraine.

The article highlights areas for improvement, identifies best practices and promising directions for further research and development of strategies for ensuring gender equality in Ukraine.

Key words: *gender equality, international experience, gender policy, gender, effective approaches.*

Постановка проблеми. Проблема гендерної нерівності в Україні полягає у недостатньому забезпеченні рівних можливостей та прав для жінок та чоловіків у різних сферах життя, таких як доступ до освіти, ринку праці, політичного участі та соціальних послуг. Ця нерівність призводить до обмеження розвитку індивідів та загального економічного та соціального розвитку країни.

Міжнародний досвід може бути використаний в Україні для вирішення проблеми гендерної нерівності шляхом впровадження передових практик, які вже успішно застосовуються в інших країнах. Наприклад, це може бути прийняття законодавчих актів та політичних стратегій, що гарантують рівні права та можливості для жінок та чоловіків, а також розробка програм та проектів, спрямованих на підтримку гендерної рівності в різних сферах суспільства. Важливо також враховувати конкретні особливості та потреби українського суспільства при впровадженні міжнародного досвіду, щоб забезпечити його ефективність та сталість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження гендерного питання привертали увагу зарубіжних вчених, серед яких можна відзначити Г. Рубіна, Е. Гідденса, Дж. Скотта, Дж. Анкера, Т. Верлена, К. Делфі, М. Кіммела, Х. Хартмана, а також вітчизняних дослідників, таких як О. Грішнова, Г. Герасименко, Т. Журженко, Е. Лібанова, О. Макарова, Т. Марценюка, О. Піжука, Л. Чуйко та інших. Складність і різноманітність вивченого питання, наявність невирішених аспектів, а також об'єктивна потреба у їхньому науковому аналізі визначили мету написання наукової статті.

Слід зауважити, що існує недостатня адаптація міжнародного досвіду до конкретних умов та потреб українського суспільства. Невизначені ефективні механізми та інструменти для впровадження міжнародного досвіду в український контекст. Відсутня координація та співпраця між урядовими та неурядовими організаціями у сфері впровадження стратегій гендерної рівності. Також необхідний поглиблений аналіз соціокультурних та історичних особливостей України для врахування їх у розробці та впровадженні гендерних стратегій.

Постановка завдання. Завданням рукопису є систематичний аналіз міжнародних документів, порівняльний аналіз стратегій різних країн, ідентифікація кращих практик та перспективних напрямків, а також врахування специфічних особливостей українського суспільства з метою розробки ефективних стратегій гендерної рівності.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб провести аналіз міжнародних конвенцій, директив та програм, спрямованих на підтримку гендерної рівності, спочатку необхідно скласти список основних міжнародних документів у цій сфері. Серед них можуть бути такі, як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок (CEDAW), Пекінська декларація та Платформа дій, Стамбульська конвенція про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашньому насильству, а також інші міжнародні документи, прийняті різними міжнародними організаціями та форумами [1].

Основними принципами є недискримінація за ознакою статі, рівні можливості для жінок та чоловіків у всіх сферах життя, включаючи освіту, працю та участь у прийнятті рішень.

Цілі міжнародних конвенцій та програм зазвичай полягають у створенні сприятливих умов для досягнення гендерної рівності, забезпеченні повного реалізації прав жінок та дівчат, зниженні гендерних нерівностей у суспільстві, а також у забезпеченні доступу жінок до ресурсів та можливостей для їхнього розвитку.

Рекомендації, які містяться в міжнародних документах, можуть стосуватися різних аспектів життя, таких як законодавство, політика, економіка, освіта та здоров'я. Ці рекомендації спрямовані на впровадження конкретних заходів та стратегій для підтримки гендерної рівності та зменшення гендерних нерівностей в різних країнах-учасницях.

Якщо розглядати конкретно кожен конвенцію, то можна зазначити таке:

1. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок (CEDAW). Цей документ закликає держави приймати заходи для усунення будь-якої форми дискримінації проти жінок у всіх сферах життя, включаючи політику, економіку, освіту, здоров'я та правосуддя. Основні принципи включають принцип недискримінації, принцип рівності та принцип позитивної дії. Рекомендації передбачають впровадження законодавчих, адміністративних та інших заходів для забезпечення рівних прав і можливостей для жінок [4].

2. Пекінська декларація та Платформа дій – ці документи були прийняті на Четвертій світовій конференції ООН з питань жінок у 1995 році. Вони визначають стратегічні цілі та завдання для забезпечення гендерної рівності та авансування прав жінок. Основні принципи охоплюють економічне зрівняння, політичну участь, освіту та здоров'я. Рекомендації вклю-

чають прийняття конкретних заходів для реалізації цілей Платформи дій на національному рівні.

3. Стамбульська конвенція про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашньому насильству. Цей документ ставить перед собою завдання захисту прав жінок та боротьби з насильством проти них у всіх його формах. Основні принципи включають усунення насильства, захист жертв та покарання винних. Рекомендації передбачають впровадження комплексних стратегій, що охоплюють правові, соціальні та попереджувальні заходи для боротьби з насильством щодо жінок.

Механізми моніторингу та оцінки виконання зобов'язань, визначених у цих документах, включають регулярні звіти держав-учасниць, формування спеціалізованих органів для моніторингу виконання зобов'язань, а також проведення незалежних оцінок та аналізу даних щодо гендерної рівності.

Дослідження підходів до забезпечення гендерної рівності у різних країнах, включаючи їхні законодавчі акти, політики та програми, можна узагальнити у вигляді таблиці, де будуть відображені спільні тенденції та відмінності (таблиця 1).

Таблиця 1

Підходи до забезпечення гендерної рівності у різних країнах [4]

Країна	Законодавчі акти	Політика	Програма
США	Закон про рівні можливості	Національна стратегія з рівних можливостей	Програма підтримки жінок-підприємниць
Норвегія	Закон про рівність	Цільові програми на підтримку жінок у політиці та бізнесі	Програми збалансованого представництва
Швеція	Закон про гендерну рівність	Гендерна політика на рівні уряду та муніципалітетів	Програми професійного зростання для жінок
Японія	Закон про рівність у праці та зайнятості	Спеціальні ініціативи на стимулювання кар'єрного зростання жінок	Програми забезпечення рівних можливостей на ринку праці
Ісландія	Закон про гендерну рівність	Законодавче закріплення гендерної рівності у всіх сферах суспільства	Програми боротьби зі стереотипами стосовно ролей гендерів

Ця таблиця допоможе виявити спільні та унікальні аспекти стратегій гендерної рівності в різних країнах, які можуть бути корисними для розробки відповідних політик та програм в Україні.

Деякі успішні програми, проекти та ініціативи забезпечення гендерної рівності в інших країнах включають:

1. Норвезька програма "Квоти на жінок у вищих посадах". Норвегія успішно запровадила квоти, що вимагають, щоб певний відсоток посад у великих компаніях був зайнятий жінками. Це допомогло підвищити представництво жінок у вищих керівницьких посадах і сприяло поліпшенню гендерної рівності.

2. Програма "Шведська модель батьківської відпустки". У Швеції впроваджено систему батьківської відпустки, де батьки мають рівні права і можуть ділити відпустку між собою. Ця програма допомогла зменшити гендерні стереотипи щодо ролей батьків і сприяла більшій участі батьків у вихованні дітей.

3. Програма "Жіночі економічні зони" у Пакистані. Ця програма спрямована на підтримку економічної самостійності жінок у сільських районах Пакистану шляхом створення спеціальних економічних зон для жінок. Вона надає жінкам можливість отримати навички та доступ до ресурсів для розвитку власного бізнесу [2].

Ці програми можуть бути корисними для України, адаптуючи їхні принципи до внутрішнього контексту та потреб країни. Наприклад, впровадження квот на жінок у керівних посадах може сприяти поліпшенню гендерної рівності в українських компаніях. Також, моделі батьківської відпустки можуть стимулювати більш рівний розподіл обов'язків в сім'ях.

Україна має багату культурну, історичну та соціальну спадщину, що впливає на способи сприйняття гендерних питань та ефективність стратегій гендерної рівності.

Наша країна має багатий культурний спадок, де традиційні гендерні ролі мають сильний вплив. Наприклад, українське суспільство може ставити під сумнів жіночу активність у господарстві або чоловічу участь у сімейних обов'язках через сильну відданість традиційним стереотипам.

Історичні події у минулому, такі як колективізація, війни та переходи до ринкової економіки, можуть вплинути на сприйняття ролі жінок та чоловіків у суспільстві. Наприклад, після Другої світової війни багато жінок займали активну роль у промисловості, але з розвитком капіталізму цей образ змінився.

Соціальні фактори – Україна має свої власні економічні, політичні та соціальні виклики, такі як війна в країні та економічна нестабільність. Ці фактори можуть вплинути на сприйняття гендерних питань та реалізацію стратегій гендерної рівності [3].

У зв'язку з цим, стратегії гендерної рівності в Україні повинні бути адаптовані до цих особливостей, враховуючи традиції, історію та сучасні виклики українського суспільства. Важливо враховувати місцевий контекст

при розробці та впровадженні політик та програм з метою досягнення максимальної ефективності в підтримці гендерної рівності [5].

Отож беручи за приклад міжнародний досвід, можемо запропонувати наступні шляхи удосконалення гендерної рівності в Україні:

1. Зміна законодавства – важливо вдосконалити законодавство щодо гендерної рівності та забезпечити його відповідність міжнародним стандартам. Це включає удосконалення законів про протидію дискримінації, захист прав жінок та інших вразливих груп.

2. Політики та програми – необхідно розробити та запровадити ефективні політики та програми, спрямовані на підтримку гендерної рівності. Це може включати заходи зі створення рівних можливостей на ринку праці, підтримку сімей та дітей, а також просвітницькі кампанії з метою зміни гендерних стереотипів.

3. Освіта та підвищення обізнаності – важливо проводити освітні заходи та кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності про гендерні питання та права жінок. Це може включати тренінги для державних службовців, освітні програми в школах та вищих навчальних закладах, а також медійні кампанії.

4. Залучення громадськості та громадських організацій – важливо взяти до уваги думку та підтримку громадськості та громадських організацій у впровадженні політик та програм з питань гендерної рівності. Це може сприяти більшій легітимності та ефективності заходів.

5. Моніторинг та оцінка – важливо встановити систему моніторингу та оцінки результативності політик та програм з питань гендерної рівності. Це дозволить вчасно виявляти проблеми та вносити необхідні корективи для досягнення кращих результатів.

Висновки. Таким чином, у цьому дослідженні ми розглядали питання гендерної рівності в Україні з урахуванням міжнародного досвіду та передових практик. Ми проаналізували різноманітні міжнародні документи, такі як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок (CEDAW), Пекінська декларація та Платформа дій, Стамбульська конвенція про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашньому насильству. Ми також проаналізували законодавство, політики та програми забезпечення гендерної рівності в різних країнах, виявивши спільні тенденції та відмінності, які можуть бути корисними для України.

На основі цього аналізу ми визначили культурні, історичні та соціальні особливості України, які впливають на ефективність різних стратегій гендерної рівності. Ми також виявили невирішені проблеми та виклики у цій сфері, такі як нестача рівних можливостей у сфері праці, гендерні стереотипи та насильство щодо жінок.

Аналіз показав, що успішні програми та ініціативи, що виявилися ефективними в інших країнах, можуть бути впроваджені в українському

контексті з метою досягнення позитивних результатів. Пропозиції щодо удосконалення гендерної рівності в Україні включають зміну законодавства, розробку та впровадження ефективних політик та програм, підвищення обізнаності та освіти з питань гендерної рівності, залучення громадськості та моніторингу та оцінки результатів. Ці кроки можуть сприяти покращенню стану гендерної рівності та забезпеченню більш справедливого та рівного суспільства для всіх його членів.

Список використаних джерел:

1. Вага К., Жукова В. Гендерна рівність як чинник забезпечення сталого розвитку. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : зб. матеріалів Всеукр. науково-практ. конф. Одеса, 2021. С. 236–240.
2. Гендерна рівність. IFES Ukraine. URL: <https://ifesukraine.org/what-we-do/genderna-rivnist/>
3. Наливайко Л.Р., Несторова К.Ю. Проблеми правового статусу жінок, що несуть військову службу в Україні, в аспекті гендеризації. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 123–127.
4. Пірлік А. Поліпшення становища жінок в системі Організації Об'єднаних Націй. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. № 98. С. 115–118.
5. Пищуліна О. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті Європейської стратегії України. Центр Разумкова. К.: «Заповіт», 2016. 244 с.

References:

1. Vaga K., Zhukova V. Gender equality as a factor in ensuring sustainable development. Human rights are a priority of the modern state: coll. materials of the All-Ukrainian scientific and practical conf. Odesa 2021. pp. 236–240.
2. Gender equality. IFES Ukraine. URL: <https://ifesukraine.org/what-we-do/genderna-rivnist/>
3. Nalivayko L.R., Nestorova K.Yu. Problems of the legal status of women serving in the military in Ukraine, in the aspect of genderization. Law and society. 2018. No. 1. P. 123–127.
4. Pirluk A. Improving the position of women in the United Nations system. Actual problems of international relations. 2011. No. 98. P. 115–118.
5. Pyshchulina O. Gender equality and development: a view in the context of the European strategy of Ukraine. Razumkov Center. K.: "Zapovit", 2016. 244 p.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-30

УДК 352.075

*Ажажа М.А., ІННІ ім. Ю.М. Потебні, ЗНУ,
ORCID: 0000-0001-6067-3926, м. Запоріжжя?*

Куртєв А.В., аспірант ЗНУ, м. Запоріжжя, ORCID: 0009-0000-5999-9582

*Azhazha M., Engineering educational and scientific Institute named after Y.M. Potebnya of Zaporizhzhia National University, Zaporizhia,
Kurtiev A., researcher of Zaporizhzhia National University of Zaporizhia, Zaporizhia*

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД Й ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

COMPETENCE APPROACH AND FEATURES OF ITS IMPLEMENTATION IN THE STATE ADMINISTRATION STAFF TRAINING SYSTEM AND PROVISION OF PUBLIC SERVICES

У статті детально розглядається компетентнісний підхід та особливості його реалізації у системі підготовки кадрів державного управління. Дана робота сприяє удосконаленню наукового знання по проблемам реформування системи державного управління, оптимізації підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів у контексті використання компетентнісного підходу, що забезпечує його адекватність потребам сучасного суспільства для формування професійних управлінських кадрів.

Ключові слова: державне управління, підготовка кадрів, кадрове забезпечення, місцеве самоврядування.

The article examines in detail the competency-based approach and the features of its implementation in the system of public administration personnel training. This work contributes to the improvement of scientific knowledge on the problems of reforming the public administration system, optimization of training, retraining and advanced training of managerial personnel in the context of using the competence approach, which ensures its adequacy to the needs of modern society for the formation of professional managerial personnel.

Keywords: public administration, personnel training, personnel support, local self-government.

Постановка проблеми. Особливе значення у процесі реформування системи державного управління в сучасній Україні набуває застосування компетентнісного підходу у доборі та навчанні управлінських кадрів. Тому має сенс звернути увагу на основні характеристики даного підходу у контексті підготовки співробітників адміністративних структур державного та регіонального рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз компетентнісного підходу в системі підготовки кадрів державного управління в державі безпосередньо розглядаються із проблемою доцільності та ступеню впливу держави. Також вивчається генезис системи підготовки кадрів державного управління. Більшість досліджень у цій галузі базуються на роботах відомих учених [1; 4].

Постановка завдання. Метою статті є вивчення компетентнісного підходу та особливості його реалізації у системі підготовки кадрів державного управління.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід був сформульований і розроблений зарубіжними фахівцями в галузі управління персоналом у 1970-х – 1980-х роках, і набув широкого поширення, склавши теоретичну основу кадрової політики як державних управлінських структур, і служб персоналу великих комерційних компаній. У 1973 р. Девідом Мак-Клеландом була опублікована стаття «Вимір компетентності замість вимірювання інтелекту», в якій автор доводив, що традиційне визначення компетентності того чи іншого співробітника за допомогою наявності у нього диплома про освіту або перевірки інтелектуальних можливостей аж ніяк не мають на увазі. Як альтернатива традиційному підходу до відбору та підготовки кадрів Мак-Клеланд сформулював концепцію компетенцій як індивідуальних характеристик співробітників, що дозволяє з найбільшою ефективністю виконувати службові обов'язки у конкретній сфері діяльності.[1] Для визначення компетенцій дослідником використовувався метод порівняння характеристик успішних співробітників, які досягають успіху у своїй професійній діяльності, та співробітників-аутсайдерів, чиї успіхи можна було назвати менш ніж посередніми.

Розглядається три етапи у становленні компетентнісного підходу в освітній системі. На першому етапі, що припав на 1960-ті - 1970-ті рр., було сформульовано власне поняття компетенції, проведено розмежування його з поняттям «компетентність». У 1970-ті - 1990-ті рр., на другому етапі розвитку компетентнісного підходу, відбувається активне впровадження категорії компетенцій та компетентності у навчання управлінським спеціальностям та іноземним мовам. Формулюється поняття соціальної компетенції та соціальної компетентності. Нарешті, третьому етапі, починаючи з 1990-х рр., відбувається остаточне виділення тих компетенцій, які можна як доказ ефективності й результативності освіти. Компетентнісний підхід стає основним у

ракурсі модернізації системи освіти - як вищої професійної, так і середньої, шкільної. Відповідно, акцентується увага і на поняттях компетенції та компетентності, які відіграють ключову роль у цьому підході.

Компетенція, будучи базовою якістю людини, надає колосальний вплив на поведінку останнього в конкретній ситуації, багато в чому зумовлюючи особливості цієї поведінки. Відповідно до цієї точки зору, виділяється п'ять типів базових якостей, що становлять компетенцію людини. До них відносяться такі:

1. Мотиваційні установки. Ставлячи собі певні мети, людина орієнтується з їх досягнення, причому найефективнішими шляхами, отже, мотиваційні установки надають безпосередній вплив формування загальної стратегії індивідуального поведінки.

2. Психофізіологічні властивості. Кожна людина має набір певних психологічних та фізіологічних якостей, які впливають на його схильність до певних видів професійної діяльності.

3. "Я-концепція" Це установки людини на певний вид діяльності, уявлення про себе і свої можливості, самооцінка особистості.

4. Знання. Безпосередній вплив на ефективність професійної діяльності людини має володіння ним певним набором інформації в конкретній галузі. Однак поза поєднанням з іншими необхідними базовими якостями, володіння професійним знанням навряд чи гарантуватиме успіх на конкретній посаді.

5. Навички. Фактично являють собою здатність людини застосовувати засвоєні ним теоретичні знання на практиці, без шкоди для результатів справи та з високою ефективністю для останнього. Ми можемо охарактеризувати їх як одну з найважливіших якостей, необхідних для виконання співробітником управлінських органів своїх професійних обов'язків, оскільки лише володіння теоретичними знаннями у сфері управління, права, економіки виявляється недостатньо для практичної діяльності в органах управління.

Перелічені типи базових якостей, що становлять професійну компетенцію людини, є найважливішими критеріями при доборі кандидатур на зайняття посад в органах державного управління. Однак у реальній ситуації управлінські структури часто нехтують багатьма з наведених вище якостей, воліючи комплектувати штат, ґрунтуючись лише на пріоритеті останніх двох якостей – знань та навичок, причому останні підтверджуються, найчастіше, формальними показниками – наявністю диплома про здобуту професійну освіту за необхідною спеціальністю та стажем трудової діяльності.[4] Але, як ми розуміємо, за сучасних умов ні те, ні інше не гарантують компетентності співробітника. Більше того, диплом про освіту може бути отриманий за протекцією або на комерційній основі. Стаж трудової діяльності не обов'язково означає, що співробітник здатний грамотно й ефективно виконувати покладені на нього обов'язки.

Професійна компетентність складається із кваліфікованості, тобто володіння певним набором знань, умінь та навичок, що дозволяють спеціалісту виконувати свої професійні обов'язки, когнітивної готовності, тобто здібності до навчання та вміння освоєння нових знань, умінь та навичок; креативності як здатність до генерування принципово нових підходів у сфері своєї професійної діяльності, пошуку інновацій, розуміння нерозривності прогресу у вузькопрофесійній діяльності з соціально-економічними, соціокультурними, політичними процесами, що відбуваються в суспільстві. Отже, соціально-психологічні чинники у структурі професійної компетенції перебувають у пріоритетних позиціях [3].

Мотивації, самооцінка та психофізіологічні дані грають, у багатьох випадках, не меншу, а то й більшу роль, ніж навичковий комплекс, оскільки теоретичні пізнання можна отримати самостійно або на відповідних курсах перепідготовки та підвищення кваліфікації, навички набуті в процесі безпосередньої трудової діяльності, а от у разі відсутності позитивної досяжної мотивації чи невідповідності психологічних якостей займаної посади від співробітника практично неможливо очікувати позитивних результатів його діяльності, високого ступеня її ефективності, незалежно від здобутої або отримуваної ним освіти, проведеної на державній службі кількості календарних років тощо. Таким чином, при відборі кандидатів на заміщення посад державної служби, при ротації та підвищенні співробітників органів державного управління, на наш погляд, необхідно враховувати всі п'ять базових якостей претендента та керуючись їхньою відповідністю запропонованій посаді, робити подальший вибір.

Ефективність трудової діяльності залежить не тільки від компетенцій співробітника, а й від тих вимог, які пред'являє даний вид діяльності та структура, що здійснює його. Тим самим, потрібна відповідність компетенцій, функціональних вимог конкретного виду діяльності та специфіки організації. Виділяють 19 видів компетенцій, необхідні здійснення управлінської діяльності:

- «орієнтація на ефективність (бажання зробити щось якнайкраще);
- проактивність (намір зробити дію, спрямоване виконання завдання);
- діагностичне використання концепцій (спосіб мислення, при якому використовуються певні моделі та концепції, для пояснення подій, що відбуваються);
- прагнення впливати; впевненість в собі; використання усних презентацій (ефективність комунікацій);
- логічне мислення (розумний процес, у якому одні події розглядаються в причинно-наслідкового зв'язку з інших подій);
- концептуалізація (здатність створити власну концепцію, що описує будь-яку подію);

- використання соціального впливу (використання свого впливу на створення команди, альянсу, мережі, коаліції);
- позитивне ставлення (довіра до людей);
- керування груповим процесом; точна самооцінка;
- розвиток інших; одностороннє використання влади (директивність);
- спонтанність (здатність легко і вільно виражати себе у певних умовах);
- самоконтроль (підпорядкування власних бажань потребам організації);
- об'єктивність сприйняття;
- внутрішня стійкість та адаптивність (терпіння до роботи та правильне розуміння змін у житті та організації);
- націленість на відносини (прагнення будувати відносини з оточуючими)» [5].

У той самий час, слід зазначити, що компетенції управлінців не єдині обумовлені потребами кожної конкретної управлінської посади. Тобто, відбираючи співробітників до органів державного управління необхідно визначати не тільки їх загальну компетенцію, здатність до управлінської діяльності, а й компетенції щодо тієї посади, на яку їх передбачається призначити. У зв'язку з цим, модель компетенції управлінця «має описувати інтелектуальні та ділові якості працівника конкретної посади та забезпечувати розвиток персоналу у двох напрямках. По-перше, у напрямі пристосування до сформованої у конкретній організації культури (готовність всіх працівників підприємства корпоративного типу демонструвати очікувану від них ефективну поведінку, що забезпечується єдністю поглядів на професійну етику, механізми прийняття управлінських рішень, відповідальність за якість та конкурентоспроможність продукції та послуг). По-друге, і в напрямі отримання знань, умінь та навичок, необхідних для успішної роботи у конкретній спеціалізованій галузі професійної діяльності».

Розвиток конкретних компетенцій залежить лише від особистих даних кожної людини, його психофізіологічних особливостей, а й від ступеня інвестованого у розвиток капіталу, включаючи виховання, освіту (загальне шкільне, професійне, додаткове), охорону здоров'я тощо. Без розширення обсягів інвестицій у перелічені напрями важко очікувати високого рівня розвитку професійних компетенцій і, отже, годі сподіватися на те що, що державні органи отримують високопрофесійних фахівців, з відповідним рівнем мотиваційних установок, адекватної самооцінкою [3]. Протягом тривалого часу у вітчизняній управлінській системі при доборі та ротації кадрів керувалися принципом вислуги років та поступового просування співробітника на вищі посади. Малося на увазі, що керівник, перш ніж обійняти відповідну посаду, проходить нижчестоящі, під час яких і отримує основні навички роботи, розширює свої уявлення про ту сферу діяльності, в якій він працює. Проте,

ускладнення принципів функціонування всіх сфер діяльності суспільства на сучасному світі обумовлює малозастосовність цього підходу як застарілого, у зв'язку з чим виникає потреба у зміні самих основ підготовки управлінських кадрів.

Найважливішою характерною рисою управлінських процесів у рамках сучасного суспільства є неможливість для одного співробітника послідовного проходження різних посад та ознайомлення з усіма сферами діяльності на шляху до керівної посади. У зв'язку з цим підвищується значущість тренінгової системи, яка спочатку застосовувалася в комерційних структурах, насамперед - у великих компаніях, але в даний час є значним інтересом і для органів державного управління.

Розглядаючи проблему вдосконалення професійної підготовки управлінських кадрів у межах компетентнісного підходу, можемо зробити висновок: «для «організації» компетенцій, тобто для розгортання навчально-освітнього процесу щодо її освоєння необхідний не просто опис компетенцій, а подання структури компетенцій. Це дуже важливо як для організації процесів підготовки, так і для розуміння можливого антропологічного структурування клієнтів після закінчення робіт».

Продуктивність діяльності конкретного керівника може розглядатися як з погляду безпосередньо результативності діяльності організації у певній галузі, а й з низки інших критеріїв, також мають безпосереднє відношення до компетенції управлінських кадрів. Насамперед, йдеться про рівень заробітної плати, що задовольняє всіх співробітників, тривалість робочого дня і ступінь соціальної захищеності, морально-психологічний клімат у колективі. Дійсно ефективний керівник повинен засновувати свою діяльність не тільки виходячи з тих повноважень, які йому покладено з посади, але й на неформальному авторитеті в колективі установи, який підвищує ступінь його впливу на співробітників, дозволяє контролювати не тільки функціональні процеси в даній організації, та на морально-психологічну атмосферу [2]. Тому лідерські якості також необхідно віднести до найбільш затребуваних компетенцій для кандидата на керівну посаду в органах управління.

Необхідно звернути увагу на практичну результативність запровадження компетентнісного підходу як основу для реформування системи професійної підготовки державних службовців. За допомогою реалізації компетентнісного підходу вирішується проблема невідповідності теоретичних і практичних знань, які мають українські держслужбовці. Навіть здобуття вищої професійної освіти, у тому числі і за спеціальністю «Державне управління», не гарантує, що держслужбовець службовець зможе на високому рівні виконувати свої безпосередні обов'язки. Компетентнісний підхід покликаний заповнити існуючі прогалини у сфері практики, орієнтуючись на комплексне поєднання теоретичної підготовки, виховання практичних навичок та розвитку необхідних якостей особистості до роботи у сфері дер-

жавного управління. У цьому контексті система підготовки державних службовців повинна орієнтуватися на формування цілісної системи знань, що дозволяє самостійно діяти та брати на себе відповідальність у складних ситуаціях, які неминуче супроводжують роботу державного службовця, особливо на середньому та, тим більше, вищому рівні [5]. Таким чином, завдяки впровадженню компетентнісного підходу в систему підготовки управлінських кадрів, органи управління отримують кваліфікованого спеціаліста, який має всі необхідні якості та професійні знання та навички, готовий до подальшого розвитку своїх здібностей та підвищення кваліфікації, що є важливою умовою оптимізації діяльності управлінських структур.

У той самий час, не можна не відзначити, що компетентність того чи іншого учня, який проходить професійну підготовку, ґрунтується насамперед на його особистісних якостях. Поняття компетентності включає не лише когнітивну та операційно-технологічну складові, а й мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову. Тобто компетентність завжди забарвлена якостями конкретного учня. Даних якостей може бути ціле віяло - від смислових і пов'язаних з цілепокладанням (навіщо мені необхідна дана компетенція), до рефлексивно-оцінних». Індивідуальність компетенцій істотно ускладнює роботу з професійної підготовки співробітників управлінських структур, але і без урахування індивідуальних особливостей кожного учня, неможлива повноцінна підготовка останнього як грамотного спеціаліста, готового до роботи на серйозних посадах. Тобто при професійній підготовці держслужбовців одним із найважливіших завдань стає індивідуалізація професійної освіти. Можливо, що спираючись на особисті якості учнів, що вивчаються в процесі навчання, можна буде робити висновки про подальшу придатність випускників професійних освітніх закладів для конкретних посад. Це значно полегшить роботу кадрових служб із підбору персоналу для управлінських структур.

Висновки. Керівниками держави неодноразово наголошувалося, що в рамках реформування вітчизняної управлінської системи необхідно виховання дієвих управлінців, формування кадрового резерву для державних адміністративних органів. У цьому контексті актуалізується питання про компетенції, якими повинен володіти співробітник державного адміністративного органу, який перебуває на певній посаді.

Компетентнісний підхід, прийнятий нині як основну парадигму системи освіти, що реформується, найбільшою мірою відповідає потребам і запитам сучасного суспільства. У межах компетентнісного підходу відбувається інтеграція знань та навичковий компонент освітнього процесу з його соціально-психологічною складовою, орієнтованою на формування не лише кваліфікованого спеціаліста у конкретній сфері діяльності, а й громадянина з розвиненою системою цінностей та поведінкових установок. Спрямованість на оволодіння ключовими компетенціями, серед яких – управлінська

та комунікативна, дозволяє оптимізувати процес підготовки співробітників органів державного та муніципального управління, у тому числі за допомогою засвоєння ними відповідних навичок безпосередньо в ході навчання.

Список використаних джерел:

1. Волобоєва І.О. Компетенції: ключовий елемент управління людським капіталом організації. Електронний ресурс. URL: http://stvttp_2014_2_33.pdf.
2. Луговий В.І., Слюсаренко О.М., Таланова Ж.В. Становлення системи основних понять і категорій компетентнісного підходу в умовах парадигмальних змін в освіті. Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару (3 квіт. 2014 р., м. Київ). С. 5–18.
3. Опанасюк Ю.А., Рудь А.В. Удосконалення системи оцінки персоналу на підприємстві // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2012. №1. С. 134-140.
4. Сівашенко Т.В. Сучасні підходи до оцінки персоналу // Економічний аналіз: зб. наук. пр. Тернопіль: Видавництво Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2011. Вип. 8. Ч.2. С. 315-318.
5. Ягупов В.В. Провідні методологічні характеристики основних видів компетентності майбутніх фахівців, які формуються у системі професійно-технічної освіти. Модернізація професійної освіти і навчання. 2012. Т. 2. С. 45–59.

References:

1. Voloboeva I.O. Competencies: a key element of human capital management of an organization. Electronic resource. URL: http://stvttp_2014_2_33.pdf.
2. Lugovoi V. I., Slyusarenko O. M., Talanova Zh. V. Development of the system of basic concepts and categories of the competence approach in conditions of paradigmatic changes in education. Competence approach in education: theoretical principles and implementation practice: methodology materials. seminar (April 3, 2014, Kyiv). P. 5–18.
3. Yu.A. Opanasyuk, A.V. Rud. Improvement of the personnel evaluation system at the enterprise // Bulletin of the Sumy State University. Economy series. 2012. No. 1. P. 134-140.
4. Sivashenko T.V. Modern approaches to personnel evaluation // Economic analysis: coll. of science pr. Ternopil: Publishing house of the Ternopil National University of Economics "Economic thought", 2011. Issue 8. Part 2. P. 315-318.
5. Yagupov V. V. Leading methodological characteristics of the main types of competence of future specialists who are formed in the system of professional and technical education. Modernization of professional education and training. 2012. - ol. 2, pp. 45–59.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-31
УДК 351:378

*Вавренюк С.А., д. держ. упр., НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-6396-9906*

Vavreniuk S., Doctor of Sciences (Public Administration), Professor of the department of fire and technogenic safety of facilities and technologies, National University of Civil Defense of Ukraine

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

INNOVATIVE DIRECTIONS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM DURING MARTIAL LAW

Дана стаття присвячена аналізу інноваційних напрямів публічного управління системою вищої освіти в період воєнного стану. Розглянуті методи та технології спрямовані на оптимізацію управління навчальним процесом та підвищення якості освіти в умовах кризових ситуацій. Детально проаналізовано використання сучасних технологій, включаючи дистанційне навчання, мобільні додатки, віртуальну та розширену реальність, електронні платформи та аналітичні інструменти, у контексті підтримки безпеки та неперервності навчання під час воєнного стану. Аналіз та рекомендації, наведені у статті, мають на меті сприяти впровадженню ефективних стратегій та підходів для забезпечення стійкості та якості освіти в умовах воєнного стану.

Автор приходить до висновку, що інноваційні підходи у публічному управлінні системою вищої освіти в період воєнного стану можуть виявитися дієвими та необхідними для забезпечення стійкості та неперервності освітнього процесу. Застосування новітніх технологій та методів управління допоможе вирішити ряд проблем, пов'язаних із воєнним станом, забезпечивши доступ до освіти та підвищити ефективність її надання. Такі підходи є важливими для підтримки розвитку освіти в умовах кризових ситуацій та забезпечення сталого функціонування системи вищої освіти у будь-яких умовах.

Застосування інноваційних напрямів публічного управління системою вищої освіти в період воєнного стану є запорукою конкурентоспроможності закладів вищої освіти як вітчизняних так і зарубіжних.

Ключові слова: вища освіта, воєнний стан, інновації, безпека, технології управління.

This article is devoted to the analysis of innovative directions of public administration of the higher education system during martial law. The considered methods and technologies are aimed at optimizing the management of the educational process and improving the quality of education in crisis situations. The use of modern technologies, including distance learning, mobile applications, virtual and augmented reality, electronic platforms and analytical tools, in the context of maintaining security and continuity of education during martial law is analyzed in detail. The analysis and recommendations presented in the article are intended to promote the implementation of effective strategies and approaches to ensure the sustainability and quality of education under martial law.

The author concludes that innovative approaches to public administration of the higher education system during martial law may prove to be effective and necessary to ensure the sustainability and continuity of the educational process. The use of the latest technologies and management methods will help to solve a number of problems associated with martial law, ensuring access to education and increasing the efficiency of its provision. Such approaches are important for supporting the development of education in crisis situations and ensuring the sustainable functioning of the higher education system in any environment.

The use of innovative directions of public administration of the higher education system during martial law is the key to the competitiveness of higher education institutions, both domestic and foreign.

Keywords: higher education, martial law, innovations, security, management technologies.

Постановка проблеми. У період воєнного стану система вищої освіти стикається зі значними викликами, пов'язаними із забезпеченням неперервності навчання та підтримкою якості освіти. Виникає потреба у розробці та впровадженні інноваційних підходів та технологій для забезпечення стійкості системи вищої освіти в умовах кризи. Проблема полягає в тому, як забезпечити ефективне управління навчальним процесом, зберегти безпеку та підвищити якість освіти в умовах надзвичайної ситуації.

Проблема забезпечення ефективного управління навчальним процесом у період воєнного стану виникає з-за необхідності адаптації традиційних методів та підходів до умов кризової ситуації.

Необхідно розглянути такі аспекти, як:

Комунікація і координація: у воєнний період зв'язок та координація між учасниками навчального процесу може бути ускладненим через обмежену доступність до звичайних комунікаційних засобів. Розробка ефективних систем комунікації є важливою для забезпечення плавності навчального процесу.

Доступ до ресурсів: обмеження ресурсів під час воєнного стану може вплинути на доступність необхідного обладнання, матеріалів та інфраструктури для навчання. Розробка стратегій по забезпеченню доступу до ресурсів є важливою для забезпечення ефективності навчального процесу.

Планування і управління ресурсами: ефективне планування й використання ресурсів, включаючи людські, фінансові та матеріальні ресурси, є ключовим для успішного управління навчальним процесом під час кризових ситуацій.

Флексібільність та адаптабельність: умови воєнного стану можуть змінюватися дуже швидко, тому важливо мати гнучкі системи та процеси, які можуть швидко адаптуватися до нових умов та вимог.

Розв'язання цих проблем вимагає комплексного підходу, що включає в себе розробку нових стратегій управління, використання сучасних технологій комунікації та управління ресурсами, а також навчання персоналу для ефективної реалізації цих стратегій в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. У численних працях теоретики та практики в галузі публічного управління, вивчаючи напрями публічного управління системою вищої освіти в період воєнного стану так і не винайшли єдиного комплексного підходу, котрий би включав в себе якісно нові стратегії управління, використання сучасних технологій, котрі могли оптимізувати та покращити неперервність і якість системи вищої освіти. Однак використання технологій дистанційного навчання та електронних платформ, аналіз різних стратегій та координації в управлінні навчальним процесом, вивчення впливу обмеження ресурсів на організацію та якість навчального процесу, аналіз гнучких методів і стратегій управління ресурсами для забезпечення стійкості навчального процесу, вивчення впливу стресу та нестабільності на навчальні досягнення й психологічний стан здобувачів та викладацький склад, це лише деякі напрями досліджень, котрі можуть допомогти винайти комплексний підхід до вдосконалення системи управління навчальним процесом у воєнний період.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз й висвітлення інноваційних напрямів вдосконалення системи вищої освіти в період воєнного стану. Що включає в себе розгляд технологій та методів, спрямованих на забезпечення ефективного управління навчальним процесом та підвищення якості освіти в умовах кризових ситуацій.

А також аналіз можливості використання сучасних технологій, таких як дистанційне навчання, мобільні додатки, віртуальна та розширена реальність, електронні платформи та аналітичні інструменти, у контексті забезпечення безпеки та неперервності навчання в умовах воєнного стану.

Загальною метою було надати рекомендації щодо впровадження інноваційних підходів та технологій у систему вищої освіти з метою

підтримки стійкості, безпеки та якості навчання в період кризових ситуацій.

Виклад основного матеріалу. Під час воєнного стану, інноваційні напрями у публічному управлінні системою вищої освіти можуть відігравати ключову роль у забезпеченні неперервності навчального процесу й забезпеченні високого рівня освітніх послуг для здобувачів вищої освіти та працівників закладів вищої освіти.

Ось деякі інноваційні напрями, які можуть бути корисними в таких умовах:

Дистанційне навчання та використання онлайн-ресурсів: розвиток і вдосконалення дистанційного навчання дозволяє здобувачам продовжувати отримувати освіту, навіть якщо фізичний доступ до університетських приміщень обмежений. Використання онлайн-ресурсів, відеоуроків, вебінарів та інших електронних матеріалів може стати ключовим компонентом навчального процесу.

Мобільні додатки для навчання: розробка та використання мобільних додатків для навчання може допомогти здобувачам отримувати доступ до освітніх матеріалів та завдань на своїх смартфонах або планшетах, що дозволить їм навчатися в будь-який час та в будь-якому місці.

Електронні платформи для управління навчальним процесом: розвиток електронних систем управління навчальним процесом, таких як платформи для онлайн-реєстрації на курси, ведення електронних журналів та оцінювання здобувачів, може спростити та автоматизувати багато аспектів управління вищою освітою.

Використання віртуальної та розширеної реальності: впровадження технологій віртуальної та розширеної реальності для навчання може створити іммерсивне навчальне середовище, де здобувачі можуть віртуально взаємодіяти з матеріалами та отримувати практичний досвід.

Використання аналітичних інструментів для управління даними: застосування аналітичних інструментів та методів машинного навчання для аналізу даних про навчальний процес може допомогти прогнозувати потреби здобувачів, виявляти проблемні питання та вдосконалювати якість навчання.

Ці інноваційні напрями можуть сприяти забезпеченню ефективного управління системою вищої освіти в умовах воєнного стану, зберігаючи доступність та якість освіти для всіх зацікавлених сторін.

Використання дистанційного навчання та онлайн-ресурсів в період воєнного стану може стати ключовим інноваційним напрямом для забезпечення неперервності освітнього процесу та доступу до знань у складних умовах. Ось кілька переваг цього підходу:

Гнучкість і доступність: дистанційне навчання дозволяє здобувачам отримувати освіту з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету. Це особли-

во корисно в умовах воєнного конфлікту, коли фізичний доступ до університетських приміщень може бути обмеженим.

Безпека: використання онлайн-ресурсів дозволяє уникнути ризиків, пов'язаних з фізичним перебуванням в небезпечних зонах. Здобувачі можуть продовжувати навчання, не виходячи з дому чи безпечних місць.

Широкий доступ до матеріалів: онлайн-ресурси можуть включати в себе відеоуроки, електронні книги, інтерактивні завдання та інші навчальні матеріали, які здобувачі можуть використовувати для самостійного вивчення. Можливість індивідуалізації: дистанційне навчання дозволяє здобувачам працювати у власному темпі і вибирати матеріали, які найбільше відповідають їхнім потребам і інтересам.

Ефективне використання технологій: застосування онлайн-платформ, мультимедійних матеріалів та інтерактивних інструментів дозволяє створити захопливе та ефективне навчальне середовище.

Можливість спілкування та співпраці: онлайн-платформи також можуть забезпечити можливості для взаємодії та співпраці між здобувачами та викладачами, наприклад, через форуми обговорень, вебінари та спільні проекти.

Використання дистанційного навчання та онлайн-ресурсів дозволяє забезпечити неперервність освітнього процесу та зберегти доступ до якісної освіти навіть у непередбачуваних та складних умовах воєнного стану.

Розвиток та використання мобільних додатків для навчання є важливим інноваційним напрямком у системі вищої освіти, особливо в період воєнного стану. Такі додатки можуть стати ефективним інструментом для забезпечення доступу до освіти в будь-який час і в будь-якому місці, навіть у віддалених або небезпечних зонах. Ось кілька переваг та можливостей використання мобільних додатків для навчання:

Доступність: мобільні додатки доступні на різних платформах і можуть бути встановлені на смартфони та планшети, що забезпечує широке охоплення аудиторії.

Гнучкість: здобувачі можуть вивчати матеріали в будь-який зручний для них час і місце, що дозволяє їм планувати навчання навіть у непередбачуваних обставинах воєнного стану.

Інтерактивність: мобільні додатки можуть містити різноманітні інтерактивні вправи, тести, відеоуроки та інші матеріали, що зробить процес навчання більш захоплюючим та ефективним.

Персоналізація: деякі мобільні додатки можуть надавати персоналізовані матеріали згідно з потребами та рівнем знань здобувача, що сприяє оптимізації навчального процесу.

Організація навчання: мобільні додатки можуть допомагати здобувачам організувати свій навчальний процес, включаючи планування розкла-

ду, створення списків завдань та нагадування про важливі події.

Співпраця та комунікація: деякі додатки можуть забезпечувати можливість спілкування з викладачами та іншими здобувачами, обговорення матеріалів курсів та спільні проекти.

Можливості безпеки: враховуючи особливості періоду воєнного стану, мобільні додатки можуть надавати можливості для збереження даних та доступу до навчальних матеріалів у безпечних умовах.

Загалом, мобільні додатки для навчання можуть стати важливим інструментом для забезпечення доступу до якісної освіти та збереження неперервності навчального процесу навіть у складних умовах воєнного стану. Використання електронних платформ для управління навчальним процесом є важливим інноваційним напрямком у системі вищої освіти, особливо в період воєнного стану. Ці платформи надають комплексні інструменти для організації, контролю та оптимізації навчального процесу, сприяючи забезпеченню якості освіти та зручності для всіх учасників системи. Ось кілька переваг та можливостей використання електронних платформ для управління навчальним процесом.

Реєстрація та адміністрування курсів: платформи дозволяють адміністраторам легко створювати, оновлювати та адмініструвати курси, включаючи інформацію про викладачів, розклади занять, навчальні матеріали тощо.

Доступ до навчальних матеріалів: здобувачі можуть отримувати доступ до навчальних матеріалів, таких як лекції, підручники, відеоуроки, завдання тощо, у будь-який зручний для них час та місце.

Електронна реєстрація та оцінювання: системи дозволяють здійснювати електронну реєстрацію на курси, а також проводити електронне оцінювання та виставлення оцінок.

Моніторинг успішності здобувачів: платформи надають можливість вести статистику та аналізувати успішність здобувачів, їхній академічний прогрес та присутність на заняттях.

Комунікація та співпраця: здобувачі можуть спілкуватися з викладачами та іншими здобувачами, обговорювати матеріали курсів, співпрацювати над проектами тощо, використовуючи функції обговорення та спільної роботи на платформі.

Безпека та захист даних: електронні платформи забезпечують захист персональних даних здобувачів та конфіденційність навчальної інформації.

Аналітика та звітність: платформи надають можливість аналізувати дані про навчальний процес, складати звіти та відстежувати результативність курсів та викладачів.

Загалом, використання електронних платформ для управління навчальним процесом допомагає покращити ефективність та доступність освіти в умовах воєнного стану, забезпечуючи широкий доступ до нав-

чальних матеріалів та сприяючи організації та контролю навчального процесу.

Використання віртуальної (VR) та розширеної (AR) реальності в системі вищої освіти в період воєнного стану може бути дуже корисним для здобувачів та викладачів, які знаходяться в умовах обмеженого фізичного доступу до закладів вищої освіти або небезпеки. Ось кілька можливостей використання цих технологій:

Віртуальні лекції та практичні заняття: використання VR дозволяє відтворювати реалістичне навчальне середовище, де здобувачі можуть приймати участь в віртуальних лекціях, практичних заняттях або експериментах.

Симуляція реальних ситуацій: VR дозволяє створювати симуляції реальних ситуацій, що дозволяє здобувачам отримати практичний досвід без необхідності фізично знаходитися в небезпечному середовищі.

Віртуальні екскурсії та лабораторні роботи: здобувачі можуть відвідувати віртуальні музеї, лабораторії або інші навчальні заклади, що дозволяє їм отримати досвід, який може бути недоступним у реальному житті.

Використання AR для підвищення взаємодії: AR може бути використана для підвищення взаємодії здобувачів з навчальним матеріалом, наприклад, шляхом додання доповнених реальностей до підручників або навчальних матеріалів.

Навчання та тренування з використанням ігрових елементів: VR може використовуватися для створення ігрових сценаріїв, де здобувачі можуть отримати навички та знання через інтерактивні вправи та завдання.

Віддалений доступ до навчальних ресурсів: використання VR та AR дозволяє здобувачам отримувати доступ до навчальних ресурсів навіть у віддалених або небезпечних зонах, де фізичний доступ обмежений.

Загалом, використання віртуальної та розширеної реальності може значно розширити можливості навчання та забезпечити доступ до якісної освіти навіть у складних умовах воєнного стану.

Використання аналітичних інструментів для управління даними є важливим інноваційним напрямком у системі вищої освіти в період воєнного стану. Ці інструменти дозволяють збирати, аналізувати та використовувати дані для прийняття обґрунтованих рішень, вдосконалення процесів та покращення якості освіти. Ось деякі переваги та можливості використання аналітичних інструментів:

Моніторинг успішності здобувачів: аналітичні інструменти дозволяють відстежувати успішність здобувачів, їхній академічний прогрес та результати оцінювання. Це дозволяє вчасно виявляти проблемні ситуації та реагувати на них.

Адаптація навчальних програм: аналіз даних дозволяє визначити потреби здобувачів та пристосувати навчальні програми та матеріали до їхніх індивідуальних потреб та можливостей.

Прогнозування потреб: шляхом аналізу історичних даних можна прогнозувати потреби в ресурсах, персоналі та інших аспектах управління системою вищої освіти.

Оптимізація розкладу та аудиторних занять: аналітичні інструменти дозволяють оптимізувати розклад занять, розподілити аудиторні заняття та ресурси ефективніше.

Ефективне управління ресурсами: аналіз даних дозволяє виявити ефективність використання ресурсів, таких як фінансові, кадрові та інші, й здійснювати раціональне їх розподілення.

Оцінка якості навчання: за допомогою аналітичних інструментів можна оцінити ефективність навчання, якість навчальних матеріалів та методик, а також виявити можливості для їх поліпшення.

Використання аналітичних інструментів дозволяє вдосконалити управління системою вищої освіти, забезпечити якісну освіту та підвищити ефективність навчального процесу навіть в умовах воєнного стану.

Висновки. Аналіз показує, що використання сучасних технологій, таких як дистанційне навчання, мобільні додатки, віртуальна та розширена реальність, електронні платформи та аналітичні інструменти, є ключовими у таких умовах. Ці інновації дозволяють забезпечити доступність освіти, ефективно управляти навчальним процесом, підвищувати якість навчання та забезпечувати безпеку учасників освітнього процесу.

Успішна реалізація цих інноваційних напрямків вимагає тісної співпраці між установами освіти, державними органами, військовими та правоохоронними структурами, а також залучення фахівців та вчених для постійного вдосконалення системи освіти та забезпечення безпеки нації в умовах кризових ситуацій.

Отже, інноваційні підходи та технології мають великий потенціал для підтримки системи вищої освіти в період воєнного стану, забезпечуючи стійкість, безпеку та неперервність навчального процесу у найскладніших умовах. У подальших дослідженнях можна розглядати наступні аспекти:

Розробка конкретних стратегій та методів комунікації в умовах кризи для забезпечення ефективного управління навчальним процесом.

Аналіз можливостей використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект, для оптимізації управління навчальним процесом в умовах кризових ситуацій.

Вивчення кращих практик з управління навчальними закладами в умовах кризи в інших країнах та розробка рекомендацій для впровадження їх в українських умовах.

Аналіз впливу воєнного стану на якість освіти та розробка стратегій для підтримки якості освіти навіть в умовах кризових ситуацій.

Дослідження цих аспектів дозволить розширити наше розуміння проблем управління навчальним процесом в умовах воєнного стану та зробити більш ефективні стратегії та підходи для їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року
2. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24 лютого 2022 року.
3. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2022. 358 с.
4. Ажажа М. А. Державне управління модернізацією вищої освіти в Україні: монографія. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. 427 с.
5. Вавренюк С.А. Удосконалення системи державного управління у сфері вищої освіти. *Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. X.*: Вид-во НУЦЗУ, 2019. Вип. 1 (10). С. 251-257.
6. Вавренюк С.А. Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні : монографія / С.А. Вавренюк. – Харків : НУЦЗУ, 2020. – 284 с.

References:

1. ZakonUkrainy "Proosvitu"vid 5 veresnia 2017 roku.
2. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini» # 64/2022 vid 24 liutoho 2022 roku.
3. OsvitaUkrainy v umovakh voiennoho stanu. Informatsiino-analitychnyi zbirnyk. Ministerstvo osvity i naukyUkrainy. Kyiv, 2022. 358 s.
4. Azhazha, M.A. (2019). Public administration of modernization of higher education in Ukraine. [Derzhavne upravlinnya modernizaciyeyu vyshhoyio svity v Ukrayini]. Zaporizhzhya : Klasychnyj pryvatnyj universytet. 427 p.
5. Vavreniuk S.A. (2019). Improvement of the system of public administration in the field of higher education [Udoskonalennya sistemi derzhavnogo upravlinnya u sferi vishoyi osvity].*Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine: Coll. Sciences. BC. Xarkiv: NUCZU. P. 251-257.*
6. Vavreniuk, S.A. (2020). State Administration of Higher Education Reform in Ukraine [Derzhavne upravlinnya reformuvannyam vy`shhoyi osvity` v Ukrayini]. Xarkiv : NUCZU.284 p.

*Ковтун І.Б., к.держ.упр., доц., ХУУтаП ім. Л. Юзькова, м. Хмельницький,
ORCID: 0000-0001-8530-8642*

Kovtun I., PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration and Administration, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Khmelnytskyi

ПЕРСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ МАЙБУТНЬОГО

PROSPECTIVE ANALYSIS OF THE FUTURE EDUCATION SYSTEM

Швидкий розвиток технічного прогресу, який щодня все більше впроваджується в повсякденне життя, стимулює державну політику що спрямована на сталий розвиток проводити реформи в системі освіти. Ці перетворення потребують аналізу та визначення перспектив у даному напрямі. В даній статті зробили спробу спрогнозувати потреби та вимоги для освіти майбутнього, виокреслено актуальні завдання та необхідні кроки для приведення освітньої системи під сучасні виклики та відповідність сучасним тенденціям технологічного прогресу.

***Ключові слова:** освіта майбутнього, реформування освіти, публічне управління освітою, модернізація освіти, штучний інтелект.*

The rapid development of technical progress, which is increasingly introduced into everyday life, stimulates the state policy aimed at sustainable development to carry out reforms in the education system. These transformations require analysis and determination of perspectives in this direction. In this article, an attempt was made to predict the needs and requirements for the education of the future, the current tasks and necessary steps are outlined to bring the educational system under modern challenges and should correspond to modern trends.

***Keywords:** education of the future, education reform, public management of education, modernization of education, artificial intelligence.*

Постановка проблеми. В сучасному світі, кожного дня з'являються нові досягнення технічного прогресу, які впливають на систему освіти через неефективність її в таких умовах. Освіти все менше здатна виконувати завдання, та якість підготовки з кожним днем зменшується під впливом розвитку штучного інтелекту, який здатен виконати самостійні завдання для учня. Прогноз розвитку освіти в таких умовах потребує упереджених кроків з боку держави, та проведення ефективної політики для актуалізації освітнього процесу під умови надшвидкого технологічного розвитку, та доступ-

ності таких ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і прикладним аспектам вирішення багатогранних проблем освітньої системи присвячені праці багатьох вчених управлінців, зокрема, Бикова В.Ю., Бурова О.Ю., Грень Л.М., Дзвінчука Д.І., Домбровської С.М., Карпеко Н.М., Левчука В.Г., Лопушинського І.П., Морзе Н.В., Мороз В.М., Мороз С.А., Кучеровської В.О., Пархоменко-Куцевіл О.І., Помази-Пономаренко А.Л., Сиченка В.В., Смирнової-Трибульської Є.М. та ін. Віддаючи належне теоретичній і практичній цінності попередніх наукових здобутків, відзначимо, що питання реформування, розвитку освітньої системи в умовах надшвидкого технологічного прогресу все стають все більш актуальними.

Постановка завдання. Метою статті є проведення аналізу освітньої системи яка постійно змінюється під впливом технологічного прогресу.

Виклад основного матеріалу. Єдині цифрові платформи, що включають навчальні матеріали, тренажери, тести зі зворотним зв'язком, стануть простором, в якому групи та окремі люди будуть рухатися унікальними освітніми траєкторіями, що підтримуються професійним фідбеком (у тому числі на основі аналізу великих даних). Ці індивідуальні шляхи об'єднані мережевою взаємодією та загальним змістовним ядром. При цьому відбуватиметься «розпакування» традиційних організаційних структур та жорстких маршрутів — зросте гнучка освітня екосистема, що поєднує і традиційні організації, і провайдерів окремих освітніх сервісів.

Освіта не тільки готуватиме людей до життя в невизначеному і мінливому світі, вона буде їх постійним супутником і помічником. І, звичайно, громадська система освіти буде націлена не на відбір тих, хто справляється, а на успіх кожної дитини. Система освіти — це той «місток», який має забезпечити не лише зростання української економіки, а й усьому суспільству впевнений перехід у цифрову епоху, пов'язану з новими типами праці та різким зростанням творчих можливостей людини, злетом її продуктивності [3]. Ми вже стикаємося з впливом цифровізації ринку праці, де йде вимивання рутинних елементів розумової праці та пов'язаних із нею професій. Це вимагає від системи освіти акценту на такі види діяльності, які будуть необхідні для успішної зайнятості через 20–30 років і які пов'язані з умінням працювати нерутинно, з творчістю та з розвиненими навичками комунікації. При цьому цифрові технології створюють власне революцію і в освіті.

Ми знаходимося на самому її початку, коли традиційні структури освіти ще майже не торкнулися. Однак за масштабністю як проблем, які вирішуються новими освітніми технологіями, так і майбутніх змін в освіті цифрова революція ХХІ ст. може бути порівнянна хіба що з появою друкованої книги чи масової школи минулих століть.

Зміни почнуться з того, що в освіті будуть застосовуватися ті ж цифрові ресурси (інструменти, джерела та сервіси), які використовуються сьо-

годні у професійній та повсякденній діяльності. Існуючі технології дозволяють подолати такі традиційні, звичні для всіх обмеження, як наявність у класі дітей з різною швидкістю освоєння програми, неможливість або обмеженість вибору учням вчителя у школі чи викладача у вузі, відставання професійних коледжів від промисловості з технологічного оснащення, неможливість практичного освоєння дорогих та найсучасніших технологій у системі освіти. Іншими словами, цифрові технології вперше в історії дають можливість забезпечити індивідуалізацію для кожного учня освітньої траєкторії, методів (форм) та темпу освоєння освітнього матеріалу.

Одночасно цифрова революція підриває успадковану з минулого методичну основу школи. Вже на горизонті штучний інтелект, який стає загальнодоступним і спиратиметься на майже безмежний масив хмарних освітніх ресурсів, потрапивши до рук кожного школяра, зробить безглуздим значну частину шкільних регламентів, що діють. Вчитель не зможе визначити, чи виконав учень домашнє завдання сам чи за нього це зробив електронний помічник. Примусовій школі настає кінець. Якщо ми хочемо зберегти школу як ключовий інститут соціалізації та освіти, ми маємо якісно її перебудувати [4].

У майбутньому урок має гарантуватися на справжньому інтересі школярів, їх постійної мотивації брати участь в освітньому процесі, командної роботі, практичної діяльності. А це, у свою чергу, вимагатиме широкого застосування на заняттях та позаурочній діяльності ігрових та проектних технологій — як цифрових, так і традиційних. З одного боку, цифрові технології управління навчальною діяльністю (LMS-технології) звільнять до 30% часу, який сьогодні сумлінний педагог витрачає на бюрократичні та рутинні процедури (наприклад, на перевірку зошитів).

Це радикально змінить працю вчителя, зробить його творчішим. З іншого боку, LMS-технології дозволять у кожний момент «бачити» успіхи та труднощі кожного учня, вчасно реагувати на проблеми освоєння програми. Важливий наслідок цифрової революції — вибухове зростання доступної (і потенційно корисної) інформації в різних формах — не тільки в традиційній текстовій, а й у візуальній, звуковій. Це зростання породжує когнітивний виклик - він вимагає постійного пошуку та вибору релевантного та цікавого контенту, високих швидкостей його обробки. У нас мало досліджень впливу цього цивілізаційного тренду на людину, але очевидно, що способи взаємодії з інформацією, на яких заснована сьогоднішня система освіти, зазнають серйозних змін. Ці зміни вплинуть і на когнітивні навички, і культуру загальною. Різко зросли можливості застосування в освіті широкого кола інструментів отримання, обробки та введення інформації. Когнітивна трансформація не знижує важливості знань, але руйнує роль традиційних інститутів освіти як монопольних джерел. Ці інститути потрапляють у скрутну ситуацію. Необхідно допомогти вищій школі та іншим інститутам освіти у пошуку надійного ядра змісту освіти, у якому ефективно транслюється культур-

ний код. Для цього система освіти має навчитися використовувати нові технологічні інструменти та практично необмежені інформаційні ресурси [2].

Технології віртуальної реальності створюють можливість використання цифрових тренажерів для освоєння будь-якої професії та професійної кваліфікації, у тому числі не прив'язаної до конкретного робочого місця. У перспективі це безмежно розширить коло технологій, що вивчаються, створить можливості їх освоєння ще в школі, допоможе системі вищої освіти знайти «друге дихання». Практика онлайн-курсів та змішаного навчання (коли онлайн-курси супроводжуються семінарами та консультаціями на місцях, а контроль проводиться у очному форматі) створює безмежне поле освітніх можливостей. Усе це формує передумови зростання якості освіти буквально для кожної людини незалежно від того, де вона живе та навчається, а також які її інтереси та можливості. З ключового системоутворюючого напрямку розвитку освіти – персоналізації освітнього процесу з використанням можливостей цифрових технологій – впливає низка інших цільових характеристик системи.

Нова система відповідальності за освіту націлена на оптимізацію використання ресурсів у системі освіти та усунення втрат, а також на залучення енергії та ресурсів місцевих спільнот та роботодавців, батьків та учнів. Ця система повинна мати такі характеристики:

- підвищена відповідальність учнів за вибір та результати освоєння освітніх програм. У системі вищої освіти значну частину студентів навчаються на основі договорів цільового навчання. Підвищено привабливість та гнучкість освітніх кредитів;

- основним свідченням освітніх досягнень є портфоліо результатів як добровільної, так і обов'язкової об'єктивної оцінки, що включає сертифікати, кваліфікаційні іспити (у тому числі на основі міжнародних стандартів);

- не допускається надання платних освітніх послуг у межах державного освітнього стандарту освіти. Запроваджуються механізми співфінансування загальної освіти та додаткової освіти дітей через місцеві податки та збори;

- підвищується репутаційна відповідальність у системі вищої освіти (перехід на власні дипломи, відмова від державної системи наукової атестації, широке поширення професійно-суспільної акредитації).

Мотивуюче освітнє середовище, що підтримує ініціативу (підприємливість) та самостійність школярів та студентів. Основні характеристики мотивуючого освітнього середовища, яке має підтримувати ініціативу (підприємливість) та самостійність школярів та студентів, полягають у наступному:

- освітні траєкторії школярів реалізуються в інтегрованому середовищі формальної та неформальної освіти, в рамках мережових модульних освітніх програм на основі нової інфраструктури, що включає дитячі;

- система відкрита для ініціативи студентів: вони стають конструкторами освітніх програм у всьому просторі вищої освіти, а також творцями

окремих науково-технологічних та соціальних проєктів. Важливе місце в освітніх програмах займають практики та стажування;

- на всіх рівнях реалізуються нові освітні формати (не менш як половина навчального часу), в яких поряд з предметним (професійним) знанням освоюються ключові метапредметні навички та установки XXI ст. (кооперація, комунікація, креативність, вміння самостійно вчитися).

Освіта - сфера рівних можливостей для реалізації потенціалу кожного. Освіта як сфера рівних можливостей для реалізації потенціалу кожного передбачає такі ключові характеристики:

- сім'ї з раннього віку отримують підтримку у розвитку дітей (особливо сім'ї з низьким соціальним та культурним капіталом);

- для 20% школярів та студентів (дітей та молоді з обмеженими фізичними, соціальними та культурними можливостями) діють механізми стимулювання соціальної мобільності;

- в системі немає глухих кутів – діє гнучка система «освітньої реабілітації» («другого шансу») для дітей та дорослих, що опинилися у важкій освітній чи життєвій ситуації.

Відкрита та гнучка система постійного оновлення навичок протягом усього життя передбачає такі основні характеристики:

- мережа, що об'єднує в тому числі в цифровому середовищі постачальників (будь-які освітні організації) окремих освітніх програм та курсів та їх споживачів різного віку та різного рівня освіти, а також провайдерів об'єктивної оцінки компетенцій (включаючи ключових – метапредметних) та служби з працевлаштування. Розвинений ринок навчальних програм та сервісів за рахунок грантової підтримки малого інноваційного бізнесу та некомерційних організацій;

- багатофункціональні університети — науково-освітні центри, в яких проводяться дослідження світового класу та реалізуються гнучкі освітні програми різної спрямованості, зокрема середньої та додаткової професійної освіти різної тривалості. Вони створюють центри комунікації та співробітництва інвесторів нових проєктів, бізнесу, науки, місцевої влади та інноваційних підприємств;

- багатопрофільні коледжі, в яких реалізуються гнучкі програми середньої професійної освіти, професійної підготовки, безперервної освіти. На основі може проводитися сертифікація компетенцій.

Гнучкість системи освіти буде радикально підвищена за рахунок скорочення поділу напрямів підготовки та переходу до модульного принципу формування програм (що дозволить «розпаковувати» довгі лінійні програми у різноформатні модулі, з яких можуть збиратися індивідуальні освітні програми), цифровізації освітнього процесу та проєктного навчання із залученням роботодавців [1].

Залучення роботодавців суттєво зросте завдяки гнучкій системі сти-

мулів та преференцій для тих компаній, які вибудовують свій інноваційний технологічний та кадровий розвиток на базі інвестицій у людський капітал через систему освіти. «Розпакування» системи загальної, додаткової освіти дітей, а також професійної, вищої та безперервної освіти дорослих дозволить вирішити традиційну для системи освіти проблему наступності між рівнями освіти. Індивідуальне вибудовування освітньої траєкторії як гнучкого набору модулів та курсів з опцією окремої сертифікації конкретних компетенцій уможливить для кожного учня гнучке управління траєкторією власного розвитку, з урахуванням індивідуальних інтересів та з професійною підтримкою з боку спеціальних сервісів освітньої навігації.

Освіта – це інструмент глобального лідерства України у сфері залучення талантів, науки та технологій. Як інструмент глобального лідерства України у сфері залучення талантів, науки та технологій освіта має відповідати наступним базовим характеристикам:

- технологічна підготовка стає обов'язковою та важливою частиною освітніх програм на всіх етапах навчання;
- консорціями університетів, наукових організацій та бізнесу забезпечують присутність України у всіх галузях науки і технологій, що активно розвиваються – українські університети присутні в топ усіх предметних рейтингів;
- діє ефективна система припливу молодих кадрів у науку – траєкторія магістратура – аспірантура інтегрована з науково-технологічними програмами та стає привабливою для талантів з України та з-за кордону;
- галузеві технологічні університети та коледжі управляються спільно з роботодавцями та інтегруються у програми корпоративної підготовки, досліджень та розробок у галузях наукових організацій та бізнесу [6–8].

Результативність будь-якого проекту у сфері освіти залежить насамперед від двох факторів: від мотивації (інтересів, зусиль) учня, а також від мотивації та компетенцій тих, хто навчає чи організує освітню діяльність (у тому числі самостійну діяльність школярів та студентів). Для успішності пропонувані швидких і концентрованих трансформацій потрібна опора насамперед лідерів, на їхню ініціативу. У кожному напрямку змін буде потрібна спеціальна підтримка лідерських проектів (у термінології АСІ), інновацій та ініціатив вчителів, викладачів, освітніх організацій.

Крім того, успіх залежить від того, наскільки у реалізацію цих пропозицій буде залучено чинних керівників освітніх організацій. Для цього потрібно не лише їх перепідготовка, а й заздалегідь оголошена система стимулів, орієнтованих досягнення загальних показників.

Зрештою, найважливішим ресурсом пропонувані трансформацій стануть зовнішні «дійові особи» — батьки, організації та вільні об'єднання громадян не з освітнього сектору. Активізацію батьків буде досягнуто через систему батьківської освіти та залучення батьків до освітнього процесу та

оцінки його якості. Активізація роботодавців, громадянського суспільства буде забезпечена рахунок розширення як нормативних можливостей, і матеріальних і нематеріальних стимулів.

Висновки. В умовах високої територіальної різноманітності ключову роль у реалізації запропонованих трансформацій мають відіграти регіони (включаючи не лише організації сфери освіти, а й інші державні відомства, регіональні бізнес-спільноти та громадянське суспільство). Під час розробки дорожньої карти реалізації розроблених заходів пропонується типологізувати регіони за групами зі схожими соціально-економічними показниками. Тільки після цього можна переходити до розробки та пілотування в регіонах конкретних форматів реалізації запропонованих заходів із урахуванням локальних особливостей.

Для максимальної реалізації позитивного трансформаційного потенціалу, який є в регіонах, пропонується розширити простір для регіональних ініціатив, що відповідають локальній культурній, географічній та соціально-економічній специфіці. Зокрема, передбачається створення регіональних міжвідомчих центрів, які будуть курирувати розробку та реалізацію регіональних програм розвитку людського капіталу, включаючи різні рівні освіти, та питання ринку праці, міграційної політики, а також інші аспекти, які є важливими для конкретного регіону.

Список використаних джерел:

1. Морзе Н.В., Кучеровська В.О., Смирнова-Трибульська Є.М. Самооцінювання рівня цифровізації освітнього закладу за умов трансформації середньої освіти. Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету», (8), 72-87. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.8.8>.
2. Биков В.Ю., Буров О.Ю. Цифрове навчальне середовище: нові технології та вимоги до здобувачів знань. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців, методологія, теорія, досвід, проблеми. 2020. Вип. 55. С.11-22.
3. Гриценчук О. О. Стратегічні орієнтири розвитку інформаційних освітніх мереж ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ в європейському контексті. URL: <http://194.44.242.244/e-journals/ITZN/em1/content/06goonec.html>.
4. Гаврілова Л.Г., Топольник Я.В. Цифрова культура, грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. URL: http://www.irbis_nbu.gov.ua/bin/irbis_nbu/cgiirbis_2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ITZN_2017_61_5_3.pdf.
5. Губеладзе, І. Г., Яцишин, А. В., & Сухих, А. С. (2021). Роль цифрових технологій у формуванні почуття власності молодого вченого // Інформаційні технології і засоби навчання, 85(5), 304-322. <https://doi.org/10.33407/itlt.v85i5.4533>.
6. Мороз С. А., Романовський О. Г., Мороз В. М., Домбровська С.М., Грень Л. М., Помаза-Пономаренко А.Л. Дистанційна форма здобуття вищої освіти: аналіз думки студентів щодо якості, переваг і недоліків // Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Т. 79, № 5. С. 276-295. URL:

<https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3340>.

7. Мороз С. А., Мороз В. М., Грень Л. М., Помаза-Пономаренко А.Л. Мотивація трудової діяльності: крос-культурні особливості та їхній прояв у системі соціально-економічних відносин // Фінансово-кредитна діяльність проблеми теорії та практики. 2020. № 4. С. 530-538.

8. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020. Núm. 42 . URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSA N42/showToc>.

References:

1. Morze N.V., Kucherovska V.O., Smyrnova-Trybulska Ye.M. Samoosiniuvannia rivnia tsyfrovizatsii osvithnoho zakladu za umov transformatsii serednoi osvity. Elektronne naukove fakhove vydannia «Vidkryte osvithne e-seredovyshe suchasnoho universytetu», (8), 72-87. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.8.8>.

2. Bykov V.Iu., Burov O.Iu. Tsyfrove navchalne seredovyshe: novi tekhnologii ta vymohy do zdobuvachiv znan. Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv, metodolohiia, teoriia, dosvid, problem. 2020. Vyp. 55. S.11-22.

3. Hrytsenchuk O. O. Stratehichni oriientyry rozvytku informatsiinykh osvithnykh merezh YuNESKO ta YuNISEF v yevropeiskomu konteksti. URL: <http://194.44.242.244/e-journals/ITZN/em1/content/06goonec.html>.

4. Havrilova L.H., Topolnyk Ya.V. Tsyfrova kultura, hramotnist, tsyfrova kompetentnist yak suchasni osvithni fenomeny. URL: http://www.irbis_nbu.gov.ua/bin/irbis_nbu/cgiirbis_2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ITZN_2017_61_5_3.pdf.

5. Hubeladze, I. H., Yatsyshyn, A. V., & Sukhikh, A. S. (2021). Rol tsyfrovyykh tekhnologii u formuvanni pochuttia vlasnosti molodoho vchenoho. Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia, 85(5), 304-322. <https://doi.org/10.33407/itlt.v85i5.4533>.

6. Moroz S. A., Romanovskyi O. G., Moroz V. M., Dombrovska S. M., Grenj L. M., Pomaza-Ponomarenko A. L. Distance form of obtaining higher education: analysis of students' opinions regarding quality, advantages and disadvantages // Information technologies and teaching aids. 2020. Vol. 79, No. 5. P. 276-295. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3340>.

7. Moroz S. A., Moroz V. M., Grenj L. M., Pomaza-Ponomarenko A. L. Work motivation: cross-cultural features and their manifestation in the system of socio-economic relations // Financial and credit activity problems of theory and practice. 2020. No. 4. P. 530-538.

8. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020. Núm. 42. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSA N42/showToc>.

*Мороз В.М., д.держ.упр., проф., НТУ «ХПІ», м. Харків,
ORCID:0000-0003-0796-5035,*

*Тищук О.М., аспірант, НТУ «ХПІ», м. Харків,
ORCID: 0000-0003-0796-5035*

*Мороз О.В., студент МКТ, ХУНіТ, м. Вухань, Кунтай,
ORCID: 0000-0003-4314-4939,*

*Мороз С.А., д.держ.упр., с.д., ННВЦ, НУЦЗУ, Харків,
ORCID ID 0000-0002-2696-1278*

Moroz V., D.Sc. in Public Administration, Professor, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv,

Tyshchuk O., PhD student of the Department of Sociology and Public Administration of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv,

Moroz O., Graduate student, Tongji Medical College of Huazhong University of Science and Technology Wuhan, China,

Moroz S., D.Sc. in Public Administration, Senior Research Officer, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ОБГРУНТУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ

QUALITY OF HIGHER EDUCATION AS AN OBJECT OF PUBLIC ADMINISTRATION: JUSTIFICATION AND FEATURES OF ACTUA- LIZATION

Стаття містить узагальнення щодо проблематики одночасного позиціонування феномену якості вищої освіти на рівні об'єкту безпосередньої уваги у межах відразу декількох галузей знань. Така багатогранність актуалізації відповідного феномену обумовлює необхідність конкретизації особливостей сприйняття якості вищої освіти на рівні одного з об'єктів публічного управління. Обґрунтування цього припущення було здійснено через призму аналізу змісту економічної, соціальної, культурної, політичної та правоохоронної функцій держати. За результатами цього аналізу було конкретизовано напрями кореляції відвідних функцій з феноменом якості вищої освіти.

***Ключові слова:** якість вищої освіти; публічне управління якістю вищої освіти; об'єкти публічного управління; функції держави; публічна політика у сфері забезпечення якості вищої освіти; сенс державного управління; стратегія*

розвитку вищої освіти; система підготовки фахівців з вищою освітою; забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності

The article contains generalizations on the problems of simultaneous positioning of the phenomenon of higher education quality at the level of the object of direct attention within the framework of several branches of knowledge. Such a complex actualization of the corresponding phenomenon makes it necessary to specify the features of the perception of the higher education quality at the level of one of the objects of public administration. The justification for this assumption was carried out through the prism of analysis of the content of the economic, social, cultural, political and law functions of the state. According to the results of such analysis, the directions of correlation of corresponding functions with the phenomenon of higher education quality were specified.

Keywords: *quality of higher education; public administration of the higher education quality; objects of public administration; functions of the state; public policy in the field of higher education quality assurance; the meaning of public administration; higher education development strategy; system of training specialists with higher education; ensuring high-quality educational and scientific activities.*

Постановка проблеми. Проблематика забезпечення якості вищої освіти, з огляду на умовну міждисциплінарність (міжгалузевість) свого складного та багатогранного змісту постійно перебуває у межах кола наукової уваги представників різних галузей знань. Наприклад, достатньо часто питання забезпечення якості вищої освіти ідентифікуються вченими на рівні предмету наукової уваги у межах наукових пошуків виконаних за такими галузями знань як: «Освіта / Педагогіка» (в частині ефективності використання педагогічних технологій для досягнення мети навчального процесу); «Гуманітарні науки» (в частині загальнофілософських та релігійно-культурологічних особливостей формування та прояву феномену якості в освіті); «Соціальні та поведінкові науки» (в частині вимірювання економічних та соціальних ефектів від вищої освіти як безпосередньо на рівні окремої особистості та організації, так й на рівні суспільства та держави в цілому); «Управління та адміністрування» (в частині менеджменту якості вищої освіти та управління організаціями які надають освітянські послуги); «Право» (в частині забезпечення відповідності якості вищої освіти міжнародним стандартам якості, а також нормам та правилам організації освітньої діяльності в Європейському просторі вищої освіти); «Інформаційні технології» (в частині розробки алгоритмів забезпечення якості вищої освіти на рівні програмних продуктів); «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» (в частині сприйняття якості вищої освіти на рівні однієї з детермінант забезпечення державної та національної безпеки); «Публічне управління та адміністрування» (в частині розгляду системи вищої освіти як елементу соціальної сфери суспільства) тощо. Цей перелік не є вичерпаним,

282

адже сьогодні будь яка галузь знань може «знайти» свій фокус уваги у межах проблематики забезпечення якості вищої освіти. З огляду на таке різноманіття можливих підходів до актуалізації відповідної проблематики, перед дослідниками, які обирають цей напрям на рівні фокусу своєї наукової уваги, зазвичай постає проблема конкретизації напряму досліджень через призму тієї галузі знань, у межах власне якої й пропонується її розглянути. Приймаючи до уваги той факт, що коло наших наукових інтересів пов'язано з дослідженням феномену якості вищої освіти через призму галузі знань «Публічне управління та адміністрування» вважаємо за доцільне зосередитись на проведенні аналізу її спрямованості на дослідженні проблематики забезпечення якості вищої освіти. Такий наш крок обумовлено, з одного боку, необхідністю визначення суто галузевого (публічноуправлінського) фокусу уваги у межах обраної проблематики, а з іншого – доцільністю конкретизації загального вектору нашого майбутнього дослідження, а саме – «Публічна політика у сфері забезпечення якості вищої освіти в Україні».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. У межах дискурсу галузі знань «Публічне управління та адміністрування» питання забезпечення якості вищої освіти набули свого розвитку у роботах М. Ажажи (обґрунтовано напрями модернізації вищої освіти) [1], С. Вавренюка (обґрунтовано напрями реформування системи вищої освіти відповідно до сучасних європейських практик забезпечення якості освітньої діяльності) [4], Л. Грень (розглянуто залежність якості вищої освіти від джерел її фінансування та спеціалізації ЗВО) [6], С. Домбровської (з'ясовано переваги та недоліки дистанційної форми здобуття вищої освіти) [7], Д. Карамішева (обґрунтовано теоретичні засади розвитку моніторингу освітньої діяльності закладів вищої освіти) [17], С. Мороз (узагальнено теорію і практику використання механізмів публічного управління забезпеченням якості вищої освіти в системі вищої освіти України) [11], В. Мороза (досліджено потенціали використання окремих з механізмів публічного управління в системі забезпечення якості вищої освіти) [3], А. Помази-Пономаренко (оцінено потенціали опитування студентів як одного з елементів системи збору інформації щодо забезпечення якості вищої освіти) [14], Д. Терещенко (визначено місце та роль соціологічного супроводу моніторингу якості освіти в сучасному університеті) [2], В. Філіпової (проведено аналіз ефективності формування та реалізації державної політики щодо педагогічної освіти та її якості) [19] та інших вчених. Окремі з аспектів порушеної проблематики були розглянуті нами під час попередньо проведених досліджень [18]. Проведений аналіз наукових доробків вище названих вчених свідчить про той факт, що проблематика забезпечення якості вищої освіти є достатньо популярним напрямом в організації наукових пошуків у межах галузі знань «Публічне управління та адміністрування».

Не дивлячись на достатній рівень наукової уваги до проблематики публічного управління забезпеченням якості вищої освіти, окремі її питання все ще залишаються відкритими для подальших наукових пошуків. Серед таких питань неабиякої значущості набувають ті з них, фокус дослідницької уваги яких зосереджується навколо пов'язаних з визначенням якості вищої освіти на рівні об'єкту публічного управління напрямів. Традиційно склалося, що вчені, зосереджуючись на дослідженні того чи іншого об'єкту публічного управління, залишають по за своєю увагою питання обґрунтування можливості розгляду предмету наукового пошуку через призму предметно-об'єктного спрямування галузі знань «Публічне управління та адміністрування». Виникає ситуація за якою вчений, уникаючи будь-яких пояснень та обґрунтувань, просто констатує можливість сприйняття обраного ним предмету дослідження на рівні об'єкту публічного управління. Безумовно, інколи такий крок може бути сприйнятим як цілком доречним (наприклад, коли обраний вченим предмет дослідження природно відноситься до галузі знань «Публічне управління та адміністрування»), але у переважній більшості випадків він потребує на додаткове пояснення з боку автора дослідження.

Постановка завдання. Приймаючи до уваги необхідність розвитку теоретико-методологічного забезпечення вище анонсованого нами напряму організації наукових пошуків («Публічна політика у сфері забезпечення якості вищої освіти в Україні») вважаємо за необхідне зосередитись на обґрунтуванні можливості (доцільності) ідентифікації якості вищої освіти на рівні одного з об'єктів публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Найбільш просте, а відповідно й зрозуміле за своїм змістом обґрунтування можливості ідентифікації того чи іншого феномену на рівні об'єкту публічного управління (у нашому випадку – якості вищої освіти) може бути подано через тлумачення категорії «об'єкт публічного управління» у межах так званих енциклопедичних знань або авторами засадничих теоретико-методологічних робіт науки «Державне управління». Скористаємося кожним з цих напрямів.

Енциклопедичний словник з державного управління за редакцією Ю.В. Ковбасюка тлумачить об'єкт державного управління як «суспільство в цілому, адміністративно-територіальні утворення, процеси, відносини в різних галузях, сферах діяльності, організації, колективи, окрема людина, на яких спрямована направляюча, організуюча та контролююча діяльність відповідних суб'єктів управління» [13, с. 487]. Відповідно до цього визначення, будь-які «процеси, відносини в різних галузях, сферах діяльності» на які спрямована «направляюча, організуюча та контролююча» діяльність суб'єктів державного управління – можуть визначитися на рівні об'єктів державного управління.

Отже, надавши відповідь на питання щодо перебування феномену «якості вищої освіти» у межах «направляючого, організуючого та контро-

люючого» впливу суб'єктів державного управління ми зможемо ідентифікувати позиціонування відповідного феномену серед об'єктів державного управління. Формулювання відповіді може бути подано через призму норм Закону України «Про вищу освіту», а саме тих з них які пов'язані з:

1) особливостями формування та реалізації державної політики у сфері вищої освіти (законодавець, визначаючи джерела формування і реалізація державної політики у сфері вищої освіти, апелює до «збереження і розвитку системи вищої освіти та підвищення якості вищої освіти»);

2) конкретизацією статусу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (тут ми маємо на увазі «національний» статус агентства) та процедури затвердження його персонального складу (затвердження складу Агентства Кабінетом Міністрів України).

Цілком очевидно, що за таких акцентів «якість вищої освіти» не лише може, а й повинна сприйматися на рівні одного з об'єктів державного управління. Таке наше припущення може бути підтверджено тим фактом, що автори згаданого нами вище визначення «об'єкту державного управління» наполягають на можливості охоплення відповідним визначенням всіх феноменів (процесів) які «регулюються суб'єктами державного управління» [13, с. 487]. Тут ми можемо поставити запитання «Чи регулюються питання забезпечення якості вищої освіти суб'єктами державного управління?». Відповідь, як й у межах вище сформульованого нами подібного за своїм змістом запитання, може бути знайдена у межах нормативно-правових норм які регулюють відповідну проблематику. Наприклад, норми закону України «Про освіту» розкривають зміст державної політики у сфері освіти через призму таких тез: освіта є державним пріоритетом; державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України. Такий акцент законодавця дозволяє нам підтвердити той факт, що «якість вищої освіти» є об'єктом державного управління.

На рівні опосередкованого підтвердження можливості віднесення «якості вищої освіти» до одного з об'єктів державного управління можуть бути використані нори Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, а саме ті з них які конкретизують напрями розвитку системи вищої освіти та визначають стратегічні та операційні цілі залучених до реалізації стратегії суб'єктів. Наприклад, затверджений відповідно до Стратегії Операційний план реалізації заходів у 2022-2024, ідентифікує виконавців програмних цілей та задач на рівні суб'єктів державного управління (МОН, Мінфін, Мінсоцполітики тощо). Встановлення такої суб'єктності створює підґрунтя для формулювання цілком однозначної відповіді на запитання щодо залучення суб'єктів державного управління до регулювання питань забезпечення якості вищої освіти. Тут ми апелюємо до цілі номер три згаданого вище Операційного плану, а саме – «Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною

для різних верств населення» та визначених за її досягнення відповідальних – «МОН, Мінреінтеграції, Мінфін, Інститут модернізації змісту освіти (за згодою)» [16]. Отже, факт залучення суб'єктів державного управління до вирішення питань забезпечення якості вищої освіти дозволяє нам стверджувати про можливість ідентифікації відповідного феномену на рівні безпосереднього об'єкту державного управління.

Вище ми звернули увагу на можливість обґрунтування факту включення того чи іншого феномену до переліку об'єктів державного управління через призму так званих засадничих теоретико-методологічних робіт науки «Державне управління». Абстрагуючись від того факту, що цей крок має певні вади, адже він апелює виключно до суб'єктивної думки того чи іншого вченого, вважаємо за доцільне розглянути у тому числі й його потенціали для дослідження обраного нами предмету наукового пошуку.

У межах національної наукової доповіді «Галузь науки «Державне управління» в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку» колектив авторів на чолі з Ю.В. Ковбасюком дістався висновку про те, що наука «Державне управління» охоплює пов'язану з технологією та сенсом або суспільним призначенням державно-управлінської діяльності проблематику [5, с. 3]. Іншими словами, будь-яке питання яке тяжіє за своїм змістом до «технологій» та «сенсу» державно-управлінської діяльності може бути віднесено до компетенціональної сфери державно-управлінської науки. На цьому етапі розбудови нашого наукового пошуку може виникнути цілком логічне запитання щодо «сенсу державно-управлінської діяльності». На нашу думку ця категорія може бути розкрита через такі основні концепти:

– державне управління як різновид професійної діяльності суб'єктів державного (публічного) управління та їх посадових осіб з цілеспрямованої реалізації функцій управління на суспільно-громадському та державному рівнях актуалізації суспільнозначущих проблем, як окремої особистості (групи осіб або стратифікаційної групи), так й суспільства в цілому;

– державне управління як об'єктивно обумовлений (природній) механізм запобігання активізації притаманних будь-якому різновиду саморозвитку відкритих соціальних систем та їх окремих елементів, руйнівних процесів, а також як механізм збереження домінуючих у суспільстві спільних інтересів та цінностей;

– державне управління як механізм забезпечення, з одного боку, реалізації державою покладених на неї функцій, а з іншого – суспільної злагоди (механізм нормування поведінки; механізм узгодження думок та прийняття спільних рішень; механізм гармонізації відносин тощо) та порозуміння (механізми оцінювання та контролю; механізм спонукання до дотримання правил та забезпечення виконання рішень тощо).

Сформульовані нами вище тлумачення не вичерпують змісту, а тим більше сутності, «сенсу державного управління» (відповідний напрям вихо-

де за межі нашого наукового інтересу, принаймні у межах цієї конкретної публікації, та заслуговує на окремий, самостійний вектор в організації наукового пошуку), але є цілком достатніми для подальшого розгляду обраного нами предмету наукового дослідження. Майже кожен з сформульованих нами концептів тим чи іншим чином апелює до виконання державою покладених на неї функцій. Ці функції можуть бути використані, як для конкретизації об'єктів державного управління в цілому (конкретизація загального переліку об'єктів державного управління), так й для з'ясування можливості віднесення до них «забезпечення якості вищої освіти» безпосередньо. Таке наше припущення може бути підтверджена думкою С. Мороз яка стверджує про те, що «маючи уявлення про призначення (функції) держави ..., її цілі та конкретизовані завдання, ми можемо, хоча і досить умовно, окреслити компетенцію державно-управлінської науки» [12].

З огляду на той факт що аналіз існуючих у науковому дискурсі підходів до тлумачення змісту категорії «функції держави» виходе за межі обраного нами предмету наукового пошуку, вважаємо за доцільне обмежитись усталеним у науковому дискурсі підходом щодо категоріального визначення відповідного феномену. Переважна більшість вчених схиляється до тієї думки, що функції держави можуть бути розкриті через призму напрямів її діяльності або тих задач які вона вирішує [10]. До речі, у так званому дослівному перекладі з латинського слово «функція» означає: коло діяльності; обов'язок; виконання; реалізація повноважень. Отже, під функціями держави ми будемо розуміти «основні напрями діяльності держави, які розкривають її соціальну сутність і призначення в суспільстві» [15]. Такий підхід дозволяє нам конкретизувати функції держави через їх класифікацію відповідно до специфіки актуалізації об'єктів державно-управлінського впливу, а саме визначити такі основні функції як:

- економічна,
- соціальна,
- культурна,
- політична,
- екологічна,
- інформаційна,
- правоохоронна тощо.

На нашу думку, кожна з цих функцій має свій опосередкований зв'язок з «якістю освіти». Варіанти такого зв'язку подані нами у таблиці 1.

Розглянути нами в таблиці 1 функції держави не є вичерпаними (частина функцій держави з огляду на обмеженість обсягів цієї публікації залишилась по за нашою увагою), а отже можуть бути розглянути щодо напрямів їх кореляції з проблематикою забезпечення якості вищої освіти у межах інших наукових досліджень.

Таблиця 1

Функції держави (вибірково) та їх зв'язок з феноменом якості вищої освіти

№ з/п	Функція держави	Зміст функції через призму наукових поглядів вітчизняних вчених	Кореляція з феноменом якості вищої освіти
1	2	3	4
1	економічна функція	<ul style="list-style-type: none"> – сукупність однорідних напрямків діяльності держави у сфері регулювання розвитку економіки країни (В. Сухонос) – основний, однорідний, постійний напрям і вид (сторона) діяльності держави в економічній і суміжних з нею сферах, зумовлений об'єктивними потребами розвитку в суспільстві ринкових відносин (О. Лощихін) 	<ul style="list-style-type: none"> – виконання державою функцій щодо регулювання економічних відносин передбачає наявності відповідно підготовленого кадрового потенціалу (якість підготовки фахівців у сфері економічних відносин обумовлює кінцеву якість, а відповідно й економічну ефективність, ринкових інститутів); – створення державою необхідних для ефективної економічної діяльності суспільства передумов, передбачає наявності у суб'єктів та об'єктів ринкової взаємодії професійних (фахових) компетентностей (знань, вмінь, навичок, мотивацій)
2	соціальна функція	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення на всій території країни прав і свобод кожної людини і громадянина, створення умов для відтворення й розвитку людини, стимулювання творчого зростання людини, утілення в життя принципів соціальної справедливості (П. Рабінович); – забезпечення соціальної безпеки громадян, створення умов для повного здійснення їх права на працю, життєвий достатній рівень; зняття і пом'якшення соціальних суперечностей шляхом гуманної та справедливої соціальної політики (О. Скакун) 	<ul style="list-style-type: none"> – виконання державою функцій щодо вирішення соціальних проблем суспільства передбачає наявності відповідно підготовленого кадрового потенціалу (якість підготовки фахівців у соціальній сфері, а саме: охорона здоров'я; освіта; підтримка вразливих верств населення та тих хто потребує допомоги тощо); – регулювання державою ринку праці з метою підтримання економічно обґрунтованого (ситуативно доцільного) рівня зайнятості, так само як й забезпечення матеріальної підтримки осіб які втратили роботу, передбачає наявності певного рівня розвитку людського потенціалу у власників трудового потенціалу (будь-яке регулювання можливо лише за наявності у об'єкта регулювання так званих первинних (вихідних) якостей (характеристик) (неможливо регулювати те чого немає взагалі)

1	2	3	4
3	культурна функція	<p>– консолідація нації, розвиток національної самосвідомості; сприяння розвитку самобутності усіх корінних народів і національних меншин; організація освіти; сприяння розвитку культури, науки; охорона культурної спадщини (О. Скакун);</p> <p>– організація науки та освіти, забезпечення збереження культурної спадщини і доступу громадян до неї (Н. Крестовська)</p>	<p>– забезпечення державою підтримки і розвитку культури, засобів масової інформації, науки, освіти та інших напрямів передбачає наявності відповідно підготовленого кадрового потенціалу (якість підготовки залучених до виховання, освіти та культурного розвитку громадян фахівців обумовлює якість так званого кінцевого продукту їх діяльності);</p> <p>– збереження та розвиток державою ціннісних орієнтирів, ідеалів, суспільних та духовних норм тощо передбачає підготовку членів суспільства до усвідомленого сприйняття ними: соціально-історичного різноманіття людей та соціальних груп; внутрішньої сутності людини та природи її соціальних комунікацій; об'єктивної дійсності існування в системі наявних ідеалів та норм; культурної спадщини, традицій та віри; інтересів та потреб тощо</p>
4	політична функція	<p>– забезпечення цілісності й збереженні суспільства, у створенні умов для спокійного та гармонійного його розвитку (А. Стельмащук);</p> <p>– діяльність держави та її органів зі створення умов для формування і функціонування державної влади на засадах демократії, регулювання сфери політичних відносин, забезпечення народовладдя (В. Кириченко)</p>	<p>– забезпечення державою збереження своєї незалежності, суверенності, цілісності та ідентичності передбачає наявності відповідно підготовленого кадрового потенціалу системи публічного управління (якість залучених до реалізації політичної функції держави суб'єктів публічного управління обумовлює кінцеву якість інституту влади в цілому);</p> <p>– створення державою умов для послідовного та гармонійного розвитку суспільства передбачає підготовку його членів до усвідомленого сприйняття ними: своїх прав, свобод та обов'язків як громадянина; способу ідентифікації себе як члена громадянського суспільства; суб'єкта та об'єкта суспільно-політичного розвитку держави та суспільства; об'єктивної природи інтеграційних процесів та глобалізаційних впливів; цінностей та потенціалів демократії; суспільних потреб та можливостей держави тощо</p>

1	2	3	4
5	правоохоронна функція	<p>– забезпечення охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, довкілля, встановлених і регульованих правом усіх суспільних відносин (О. Скакун);</p> <p>– забезпечення точного і повного здійснення правових розпоряджень всіма учасниками правових відносин усередині держави, залучення до юридичної відповідальності правопорушників (Н. Крестовська);</p> <p>– охорона кожного члена суспільства від несправедливого ставлення до нього інших осіб (І. Лаврінчук);</p> <p>– забезпечення відповідно до засад верховенства права та пріоритету прав людини, охорони права і правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку (О. Соколенко)</p>	<p>– забезпечення державою законності і правопорядку, а також дотримання членами суспільства інституалізованих правом суспільних відносин, передбачає наявності відповідно підготовленого кадрового потенціалу правоохоронної системи (якість підготовки фахівців правоохоронної системи у кінцевому випадку визначає ефективність її функціонування);</p> <p>– забезпечення державою охорони існуючого конституційного ладу, законності й правопорядку, так само як й створення необхідних для реалізації громадянами передбачених законами прав та свобод умов, передбачає підготовку його членів до усвідомленого сприйняття ними: об'єктивного права та невідворотності покарань за злочини; природи виникнення правопорядку та необхідності його дотримання; рівності перед законом; місця і ролі держави у житті людини та суспільства в цілому; об'єктивної природи формування правового порядку та його потенціалів для індивідуального і суспільного розвитку; природно обумовленої необхідності впорядкування суспільно-політичних та соціально-економічних відносин; діалектичної єдності правовідносин з правопорядком тощо</p>

Кожна з розглянутих вище функцій держави тим чи іншим чином апелює до системи підготовки фахівців у межах відповідної сфери людської діяльності. Така кореляція дозволяє нам вести мову про те, що феномен «якості вищої освіти» достатньо природно корелюється з функціями держави. Вище ми звернули увагу на той факт, що зміст «функції держави» може бути розкритим через основні напрями діяльності суб'єктів публічного управління (напрями діяльності держави). З огляду на цей факт цілком логічним виглядає можливість актуалізації такого конструкту – «якість вищої освіти є умовою реалізації функцій держави». Іншими словами, якість вищої освіти може бути розглянута на рівні одного з об'єктів публічного управління через призму «технологій» та «сенсу» державно-управлінської діяльності.

Висновки. Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні узагальнення.

По-перше, якість вищої освіти може бути ідентифікована на рівні одного з об'єктів публічного управління, а отже будь-яка пов'язана з нею проблематика (формування та реалізація державної політики щодо забезпечення якості вищої освіти; публічний контроль за якістю надання закладами вищої освіти освітніх послуг; механізми публічного управління забезпеченням закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти тощо). Така ідентифікація стає можливою внаслідок: аналізу змісту тлумачення категорії «об'єкт публічного управління» (конкретизація складових феномену через призму предметно-об'єктного спрямування процесів та відносин в різних галузях, сферах діяльності, у т.ч. й у сфері вищої освіти, а саме – повноваження суб'єктів публічного управління у формуванні та реалізації державної політики у сфері вищої освіти); аналізу змісту функцій держави (визначення місця та ролі якості вищої освіти у забезпеченні реалізації державою покладених на неї функцій).

По-друге, сприйняття феномену якості вищої освіти на рівні одного з об'єктів публічного управління може бути обґрунтована через призму компетенції державно-управлінської науки, а саме тієї її складової яка апелює, з одного боку, до професійної діяльності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (якість підготовки фахівців для органів публічної влади), а з іншого – до механізмів (способів, засобів, інструментів та технологій) досягнення державою суспільно значущих цілей управлінського впливу, а саме:

- 1) збереження державності та забезпечення безпеки громадян;
- 2) розвиток особистості та суспільства в цілому;
- 3) ретранслявання значущих для подальшого розвитку знань та досвіду;
- 4) збереження культури та традиційно значущих ціннісних орієнтирів тощо.

По-третє, феномен якості вищої освіти може актуалізуватися на рівні об'єкту публічного управління з огляду на його значущість для формування системи оцінювання ефективності соціально-економічних, суспільно-політичних, безпекових, екологічних, культурних тощо наслідків діяльності органів публічного управління. У цьому випадку якість вищої освіти стає умовою рівня підготовки громадянина до свідомого та неупередженого оцінювання ним ефективності функціонування органів публічної влади та визначення пріоритетів подальшого розвитку держави (очікувано, що якісно підготовлений фахівець з вищою освітою здатен виконати функції експерта державної політики (тут ми маємо на увазі участь громадян у виборчому процесі) на більш високому професійному рівні.

Вище сформульовані узагальнення не вичерпують проблематики обґрунтування необхідності (можливості) сприйняття якості вищої освіти на

рівні одного з об'єктів публічного управління, а отже відповідні до неї за своїм змістом питання не лише залишаються відкритими для організації подальших наукових пошуків, а й об'єктивно потребують на продовження досліджень. Серед питань, які можуть бути визначені на рівні таких що є перспективними для подальших розвідок у даному напрямку, на нашу думку, є ті з них, фокус дослідницької уваги яких зосереджено на з'ясуванні особливостей актуалізації вищої освіти у межах діяльності суб'єктів публічного управління щодо реалізації (виконання) державою своєї культурної та соціальної (гуманітарної) функцій. Крім того, одним із напрямів продовження розгляду порушеної у межах цієї публікації проблематики може стати дослідження особливостей актуалізації якості вищої освіти на рівні об'єкту державного управління через призму аналізу змісту Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010».

Список використаних джерел:

1. Ажажа М.А. Державне управління модернізацією вищої освіти в Україні : монографія. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2019. 426 с.
2. Бірюкова М.В., Мороз С.А., Труш О.О., Мороз В.М., Терещенко Д.А. Соціологічний супровід моніторингу якості освіти в сучасному університеті. Львів: Видавництво ПП «Новий Світ-2000», 2023. 489 с.
3. Бука С.А., Мороз В.М., Мороз С.А., Бука І.С. Оцінювання якості вищої освіти студентами як елемент системи державного контролю за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти (на прикладі опитування студентів Балтійської Міжнародної Академії, Латвія). Вісник НУЦЗУ (Серія «Державне управління») 2018. Вип. 2 (9). С. 282–295
4. Вавренюк С.А. Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні : монографія. Харків : НУЦЗУ, 2020. 284 с.
5. Галузь науки «Державне управління» в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку : нац. наук. доп. / редкол. : Ю. В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, Ю. П. Сурмін [та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, К.О. Ващенко, Ю. П. Сурміна, О. М. Руденко. – К. : НАДУ, 2012. 184 с.
6. Грень Л.М., Мороз С.А., Романовський О.Г., Мороз В.М., Помаза-Пономаренко А.Л., Попова О.В. Залежність якості вищої освіти від джерел її фінансування та спеціалізації ЗВО: аналіз думки роботодавців і напрямів вдосконалення державної політики. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. 2021. №1. С. 521–538 URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3176>.
7. Домбровська С.М., Мороз С.А., Романовський О.Г., Мороз В.М., Грень Л.М., Помаза-Пономаренко А.Л. Дистанційна форма здобуття вищої освіти: аналіз думки студентів щодо якості, переваг і недоліків. Інфор-

маційні технології та засоби навчання. 2020. Том 79, № 5. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3340>.

10. Марущак О.А. Функції держави: визначення поняття. Держава та регіони. 2019. №3. С. 17-21.

11. Мороз С.А. Державне управління розвитком трудового потенціалу ВНЗ: компетенція людини, університету та держави. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2016. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2016_4_11.

12. Мороз С.А. Забезпечення якості вищої освіти: механізми управління та практика їх використання: монографія. Харків: НУЦЗУ, Львів: Видавництво «Новий Світ-2000», 2022. 438 с.

13. Одінцова Г.С., Дзюндзюк В.Б., Мельтюхова Н.М. Об'єкт державного управління. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. С. 487.

14. Помаза-Пономаренко А.Л., Мороз В.М., Мороз С.А., Грень Л.М. Мотивація трудової діяльності: крос-культурні особливості та їх прояв в системі соціально-економічних відносин. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2020. №4. С. 530–538, URL: <http://fkd.org.ua/article/view/222541>.

15. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. / Харків: Консум, 2002. 160 с

16. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.

17. Теоретико-методичні засади забезпечення якості освіти : монографія / [Д. В. Карамішев, Н. М. Гришина, О. В. Грибко, Т. В. Ревенко та ін.] ; за заг. ред. д.держ.упр., проф. Д. В. Карамішева. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2020. 180 с.

18. Тищук О.М., Мороз О.В. Обґрунтування актуальності дослідження у межах проблематики публічного управління: теоретико-методологічний аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2024. №3. С. 202-208.

19. Філіпова В.Д. Державна політика в галузі педагогічної освіти: шляхи формування та реалізації: монографія. Херсон: Книжкове вид-во ФОП Вишемирський В.С., 2019. 380 с.

References:

1. Azhazha M.A.(2019), Derzhavne upravlinnia modernizatsiieiu vyshchoi osvity v Ukraini : monohrafiia [State management of modernization of higher education in Ukraine: monograph]. Klasych. pryvat. un-t. Zaporizhzhia.

2. Biriukova M.V., Moroz S.A., Trush O.O., Moroz V.M., Tereshchenko D.A. (2023), Sotsiologichnyi suprovid monitorynhu yakosti osvity v suchasnomu universyteti [Sociological support for monitoring the quality of education in a modern university]. Lviv: Vydavnytstvo PP «Novyi Svit-2000».

3. Buka, S.A., Moroz, S.A., Buka, I.S. and Moroz, V.M. (2018). Otsiniuvannia yakosti vyshchoi osvity studentamy yak element systemy derzhavnogo kontroliu za yakistiu nadannia osvitnikh posluh zakladamy vyshchoi osvity (na prykladi opytuvannia studentiv Baltiiskoi Mizhnarodnoi Akademii, Latviia”) [Evaluation of the quality of higher education by students as an element of the system of state control over the quality of provision of educational services to higher education institutions (on the example of a survey of students of the Baltic International Academy, Latvia)] Visnyk NUTsZU (Seriiia “Derzhavne upravlinnia” 2 (9), p 282–295.

4. Vavreniuk S.A. (2020), Derzhavne upravlinnia reformuvanniam vyshchoi osvity v Ukraini : monohrafiia [State management of higher education reform in Ukraine: monograph.]. Kharkiv : NUTsZU, 2020. 284 p.

5. Haluz nauky «Derzhavne upravlinnia» v Ukraini: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku : nats. nauk. dop. [The branch of science "Public administration" in Ukraine: state, problems and development prospects: National. of science add.] / redkol. : Yu. V. Kovbasiuk, K.O. Vashchenko, Yu. P. Surmin [ta in.] ; za zah. red. Yu. V. Kovbasiuka, K.O. Vashchenka, Yu. P. Surmina, O. M. Rudenko. – K. : NADU, 2012. 184 p.

6. Hren L.M., Moroz S.A., Romanovskyi O.H., Moroz V.M., Pomaza-Ponomarenko A.L., Popova O.V. (2021). Zalezhnist yakosti vyshchoi osvity vid dzherel yii finansuvannia ta spetsializatsii ZVO: analiz dumky robotodavtsiv i napriamy vdoskonalennia derzhavnoi polityky [Dependence of the quality of higher education on the sources of its financing and specialization of higher education institutions: analysis of the opinion of employers and directions for improvement of state policy]. Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky. 2021. №1. S. 521–538 URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3176>.

7. Dombrovska, S.M., Moroz, S.A., Romanovskyi, O.H., Moroz, V.M., Hren, L.M., Pomaza-Ponomarenko, A.L. (2020) Dystantsiina forma zdobuttia vyshchoi osvity: analiz dumky studentiv shchodo yakosti, perevah i nedolikiv [Distance form of higher education: analysis of students' opinions on quality, advantages and disadvantages]. Information technologies and teaching aids. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3340>.

10. Marushchak O.A. (2019), Funktsii derzhavy: vyznachennia poniattia [Functions of the state: definition of the concept]. Derzhava ta rehiony. №3. S. 17-21.

11. Moroz S.A. (2016), Derzhavne upravlinnia rozvytkom trudovoho potentsialu VNZ: kompetentsiia liudyny, universytetu ta derzhavy [State management of the development of the labor potential of universities: the competence of the person, the university and the state.]. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2016_4_11.

12. Moroz S.A. (2022), Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity: mekhanizmy upravlinnia ta praktyka yikh vykorystannia: monohrafiia [Ensuring the quality of higher education: management mechanisms and the practice of their use: monograph.]. Kharkiv: NUTsZU, Lviv: Vydavnytstvo «Novyi Svit-2000.

13. Odintsova H.S., Dziundziuk V.B., Meltiukhova N.M. (2010), Obiekt derzhavnoho upravlinnia [Object of state administration]. Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia / uklad.: Yu.P. Surmin, V.D. Bakumenko, A.M. Mykhnenko ta in. ; za red. Yu.V. Kovbasiuka, V.P. Troshchynskoho, Yu.P. Surmina. K. : NADU, p. 487 p.

14. Pomaza-Ponomarenko A.L., Moroz V.M., Moroz S.A., Hren L.M. Motyvatsiia trudovoi diialnosti: kros-kulturni osoblyvosti ta yikh proiav v systemi sotsialno-ekonomichnykh vidnosyn [Work motivation: cross-cultural features and their manifestation in the system of socio-economic relations]. Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky. 2020. №4. S. 530–538, URL: <http://fkd.org.ua/article/view/222541>.

15. Rabinovych P.M. Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy: navch. Posib [Basics of the general theory of law and the state: teaching. manual]. Kharkiv: Konsum, 2002. 160 p.

16. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022-2032] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.

17. Teoretyko-metodychni zasady zabezpechennia yakosti osvity : monohrafiia / [D. V. Karamyshev, N. M. Hryshyna, O. V. Hrybko, T. V. Revenko ta in.] ; za zah. red. d.derzh.upr., prof. D. V. Karamysheva. Kh. : Vyd-vo KharRI NADU “Mahistr”, 2020.

18. Tyshchuk O.M., Moroz O.V. (2024), Obgruntuvannia aktualnosti doslidzhennia u mezhakh problematyky publicznego upravlinnia: teoretyko-metodolohichniy aspekt [Justification of the relevance of the research within the framework of public administration issues: theoretical and methodological aspect]. Investytsii: praktyka ta dosvid. №3. pp. 202-208.

19. Filipova V.D. (2019), Derzhavna polityka v haluzi pedahohichnoi osvity: shliakhy formuvannia ta realizatsii: monohrafiia [State policy in the field of pedagogical education: ways of formation and implementation: monograph]. Kherson: Knyzhkove vyd-vo FOP Vyshe.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-34

УДК 331.5.024.54.001

*Помаза-Пономаренко А.Л., д.держ.упр., с.д., ННВЦ НУЦЗУ,
м. Харків, ORCID: 0000-0001-5666-9350,*

*Батур Ю.Г., к.е.н., доц., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0001-5282-3680,*

*Лопатченко І.М., к.держ.упр., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-4838-2154*

Pomaza-Ponomarenko A., Doctor in Public Administration, Senior Researcher, Head of the Scientific Department for State Security Problems of the Training Research and Production Centre of National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv,

Batur Yu., PhD of Economic Sciences, associate professor, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv,

Lopatchenko I., PhD of Public Administration, Lecturer of the Department of Public Administration in the sphere of Civil Defence of the Training Research and Production Centre of National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

ВПЛИВ ВАНІ-СВІТУ НА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ДЕРЖАВНУ МОЛОДІЖНУ ПОЛІТИКУ

INFLUENCE OF BANI WORLD ON STATE REGULATION OF THE LABOR MARKET AND STATE YOUTH POLICY

Проаналізовано проблеми реалізації державного регулювання ринку праці молоді в умовах ВАНІ-світу. Визначено шляхи вирішення цих проблем, зокрема, оновлення Стратегії людського розвитку фізичної в Україні із урахуванням закордонного досвіду забезпечення розвитку ринку праці молоді. Дана рекомендація здійснена на підставі досліджених світових трендів розвитку ринку праці та реалізації державної молодіжної політики, частина яких притаманна також й Україні. Серед них виокремлено цифровізацію й інформатизацію молодіжної роботи, важливість ведення здорового способу життя серед молоді, забезпечення її гармонійного розвитку, підтримання місцевих молодіжних ініціатив та ін.

***Ключові слова:** державне регулювання, ринок праці, зайнятість населення, молодь, державна молодіжна політика, молодіжна робота, ВАНІ-світ, інформатизація, цифровізація, сталий розвиток, стратегії, програми, здоровий спосіб життя, професії майбутнього.*

The problems of implementing state regulation of the youth labor market in the conditions of the BANI world are analyzed. Ways to solve these problems have been determined, in particular, updating the Strategy of human development of physical in Ukraine, taking into account foreign experience in ensuring the development of the youth labor market. This recommendation is made on the basis of researched global trends in the development of the labor market and the implementation of the state youth policy, some of which are specific to Ukraine as well. Among them, the digitization and informatization of youth work, the importance of leading a healthy lifestyle among young people, ensuring their harmonious development, supporting local youth initiatives, etc. are highlighted.

Key words: *state regulation, labor market, population employment, youth, state youth policy, youth work, BANI world, informatization, digitalization, harmonious development, sustainable development, strategies, programs, professions of the future.*

Постановка проблеми. Сьогодні український і світовий ринок праці переживає один із найбільших викликів, особливо для малодосвідченої молоді. Повномасштабна війна, розпочата росією, спричинила ситуацію, коли багато робочих місць в Україні вимушено позакривали або безстроково призупинили дії трудових договорів, певні професії втратили актуальність, а українські роботодавці й працівники були змушені неодноразово пристосовуватися до умов, що змінюються. Крім того, значна частина працездатних громадян була змушена виїхати за кордон, що створило додаткові труднощі як самим українцям, так й іноземних державам.

На початок 2023 року можна було побачити, що відбулася певна стабілізація та поступове збільшення кількості вакансій і навіть очікувалося зростання заробітних плат. Чого слід чекати від ринку праці найближчим часом Україні та у світі у 2024 році, – це те питання, що гостро стоїть і потребує вирішення в державно-управлінській площині, зокрема в межах державної молодіжної політики та державного регулювання ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування державної політики у сфері ринку праці досліджували зарубіжні вчені А. Сміт, К. Маркс, Дж. Кейнс, П. Самуельсон та ін. Дослідження різних аспектів функціонування та розвитку ринку праці молоді також є предметом наукових праць вітчизняних науковців: В. Антонової, С. Бандури, П. Богині, В. Бодрова, В. Василенко, Н. Дацій, С. Домбровської, Н. Єсінової, І. Кравченко, О. Кратт, В. Князева, Е. Лібанової, В. Мороз, С. Мороз, І. Парубчака, В. Сиченка, В. Троня, С. Шевченка та ін. [2; 3; 6]. У той же час, вплив різних зовнішніх факторів останніми роками дає підстави наполягати на важливості дослідження світових і вітчизняних тенденцій щодо розвитку ринку праці молоді, що відбувається за принципом «метелика».

Постановка завдання. Метою статті є дослідження світових і вітчизняних тенденцій державного регулювання ринку праці та державної

молодіжної політики з урахуванням впливу на нього ВАНІ-світу.

Виклад основного матеріалу. Якщо говорити про загальносвітові тенденції, то у 2023 році очікувалося збільшення кількості офіційно безробітних осіб у всьому світі на 3 млн. [2]. Світовий ринок досі перебуває у фазі відновлення після пандемії COVID-19. Проте тепер війна проти України викликала нову хвилю проблем. Експерти зазначають, що подолати наслідки спаду, зумовлених пандемією COVID-19, вдасться не раніше 2025 року [там же].

Крім того, прогнозують, що світовий ринок праці стане більш орієнтованим на роботодавців, підвищиться рівень неофіційного працевлаштування, від працівників вимагатимуть більше, а платитимуть менше, і збільшиться цифровізація економіки та ринку праці особливо серед молоді, яка швидше адаптується до зміни в оточуючому середовищі. Це, безумовно, позначиться на рівні добробуту людей і зумовить необхідність їхнього навчання протягом усього життя більш актуальним знанням, які мають враховувати тренди web-економіки та ринку праці. Чим довше продовжуватиметься війна РФ проти України, тим більше негативних наслідків це зумовить для вітчизняної інституційної системи публічного управління, яка змушена здійснювати не стратегічне планування, а антикризове управління [5].

У 2022 р. в Україні внаслідок повномасштабної війни проти неї відбулася переорієнтація вітчизняного ринку праці на роботодавців. Протягом цього складного року в кілька разів поменшало вакансій, у т.ч. для молоді, а третина українців залишилася без роботи [3].

Навіть незважаючи на те, що багато молоді та інших працездатних громадян виїхали за кордон, і багато приєдналися до лав ЗСУ, ситуація залишається напруженою й по теперішній час. Як відомо, за минулий рік свої резюме на сайтах із пошуку роботи розмістили понад 2 млн українців. З іншого боку, вітчизняний ринок праці адаптувався до реалій воєнного часу, пошуків способів подолати виклики на кшталт масштабних і довгих блекаутів і виїзду значної частини молоді за кордон. Поступово ситуація стабілізувалася у 2023 році, і сьогодні експерти прогнозують зростання заробітних плат на 8–30% та зменшення безробіття. У той же час, війна проти України триває, і її завданням сьогодні є визначити комплекс публічно-управлінських заходів, що дозволять забезпечити зайнятість населення, зменшення безробіття особливо серед молоді та її здорового способу життя, а, відтак, розвиток ринкових відносин й економіки в умовах цифровізації. На цій підставі можемо наполягати на важливості дослідження тенденцій у сучасному формуванні ринку праці та реалізації державної молодіжної політики в Україні й за кордоном.

Розгляд чинної нормативно-правової бази України (зокрема, Стратегії людського розвитку [4]) дає підстави стверджувати, що на вітчизня-

них теренах необхідним є оновлення такої нормативно-правової бази в напрямку врахування світових трендів у функціонуванні та розвитку ринку праці особливо серед молоді. Оскільки ця Стратегія була прийнята у 2021 році і не могла враховувати вплив позасистемного фактору – повномасштабної війни РФ проти України. Крім того, зазначена Стратегія не відзначається врахуванням й інших позасистемних факторів, які зумовлюють деструктивний розвиток України, що унеможлиблює гармонійний розвиток молоді, а також артикуляцію й агрегацію серед неї місцевих ініціатив. На цій підставі рекомендуємо доопрацювати Стратегію людського розвитку [там же], якому має перебувати дослідження позитивних практик управління ринком праці та результативної реалізації державної молодіжної політики.

Аналіз закордонних наукових розробок у сфері зайнятості та ринку праці особливо серед молоді [3] дає змогу виокремити такі основні тренди в цій сфері, що можуть чинити значний вплив на стан соціально-економічного розвитку. Так, ще у 1991 році Роберт Райх, американський економіст і міністр праці в першій адміністрації Білла Клінтона, опублікував пророчу книгу під назвою «Робота націй» [6]. У ті часи Інтернет був ще в зародковому стані, концепції спільної економіки не існувало, і Тревіс Каланік, мільярдер, засновник компанії таксі Uber, яка стала втіленням спільної економіки та самозайнятості, усе ще вивчав комп'ютерне програмування. Для України 1991 рік є визначальним по своєму, а в США вже тоді розуміли важливість забезпечення соціально-економічного розвитку крізь призму ринку праці, у т.ч. молоді.

У своїй книзі Роберт Райх досить точно передбачив, що в майбутньому країни будуть отримувати своє процвітання завдяки *інфраструктурі, освіті та здатності людей співпрацювати*. При цьому молодь та інше працездатне населення можуть розраховувати на отримання робочих місць у межах таких категорій:

- 1) звичайні робітники (працюють на виробництві), кількість яких буде продовжувати скорочуватися, оскільки їх замінює штучний інтелект;
- 2) ті, що надають послуги «особисто» і «символічні аналітики», тобто ті, хто обробляє символи (у формі літер, шаблонів або одиниць і нулів);
- 3) категорія людей, які будуть генерувати найбільшу додану вартість, оскільки вона включатиме інноваційні ідеї, що перевернуть багато випробуваних виробничих процесів «з ніг на голову» [6].

Роберт Райх не міг знати, що одного дня буде вигадано слово «уберизація», що газети будуть вести колонки під заголовком «Економіка 4.0» і що промисловий Інтернет та Інтернет речей пере насичать наше життя. Тим не менш, дослідник досить точно описав, що досить невелика група людей – символічні аналітики – одного дня опиниться в абсолютно відмінному становищі від решти людства, і капіталізм, заснований на певному

розподілі праці та навичках, приносячи користь усім сьогодні, у перспективі зазнає великих змін [6].

Прозорливі ідеї (такі, як у Роберта Райха та інших) змінюють ставлення до ринку праці, зайнятості молоді та молодіжної політики. Усе це йшло пліч-о-пліч із появою робототехніки та штучного інтелекту (далі – ШІ), що може замінити фізичних працівників. Такі далекоглядні ідеї, як електромобілі Ілона Маска, які можуть перевернути всю автомобільну промисловість, або подорожі в космос часто асоціюються з утопіями. Вони ваблять і водночас остаточно змінюють ставлення до роботи, нагадуючи більшовицьку революцію – омлету не зробиш, не розбивши яєць, а в даному випадку – роботи [там же].

Очевидно, що на розвиток ринку праці загалом і молодіжну роботу зокрема впливатиме декілька потужних сил, а саме: невидима рука ринку, м'які методи державного регулювання, цифровізація й інформація, розвиток ШІ тощо. Варто погодитися з науковцями-теоретиками й аналітиками, що ШІ у найближчій перспективі вийдуть на передній план як неспинно зростаюча сила (серед вищенаведених). У цьому контексті молоді та іншому працездатному населенню можна розраховувати на такі професії майбутнього:

1. *Тренер із майнд-фітнесу*, який допомагатиме досягти досконалості в інтелектуальному плані: розвиток феноменальної пам'яті, оволодіння скорочитанням та виявленням необхідної інформації, прийняття рішень, які потребують ретельних прорахунків.

2. *Ігромайстер*. Фахівець, який займається розробкою освітніх, ділових програм, що використовуються в освітніх закладах і засновані на симуляції.

3. *Ігропедагог (геймовикладач)*. Професія передбачає використання різноманітних ігрових методик, завдяки яким можна досягти найбільш ефективного надання інформації учням. У цьому контексті актуалізується також розвиток АІнтелектуальних студій серед науковців (див. проект О. Мандич [1]).

4. У продовження відзначимо, що попитом уже користуються *розробники освітніх траєкторій*. Фахівець, головною метою якого є створення відповідних «маршрутів» навчання, що складаються з курсів, онлайн-тренінгів, тренажерів та стимуляторів [там же].

5. *ІТ-проповідник*. Фахівець, який займається просвітленням людей у галузі ІТ-технологій, інноваційних програмних засобів та робототехніки. Він допомагає необізнаним у цих справах, пояснюючи та розкручуючи значущість технологій.

6. *Тьютор*, тобто куратор, наставник. Його основним завданням більше не буде навчання учнів, здобувачів та ін., а лише спрямування їхньої діяльності та забезпечення отримання вмінь щодо знаходження необ-

хідної інформації та складання індивідуального плану отримання недостатніх навичок.

7. *Модератор*. Його головною метою є організація колективних обговорень та групових творчих робіт, під час яких учні, здобувачі та ін. завоюють набір навичок, необхідних для соціалізації. Ці фахівці покликані усувати конфлікти та підтримувати належну атмосферу.

8. *Координатор онлайн-платформ*. Такий фахівець займається підготовкою онлайн-курсів з якоїсь дисципліни та просуває конкретні курси інших викладачів, ставить вимоги до доопрацювання.

9. *Організатор проектного навчання*. Професія передбачає створення освітніх програм індивідуального призначення, на основі яких учні, здобувачі та ін. виконуватимуть проектні роботи.

10. *Ментор стартапів*. Фахівець займається командами, які прагнуть реалізувати свій стартап, показуючи на власній практиці, шляхи впровадження новітніх бізнес-систем.

Ці професії майбутнього дозволять швидше орієнтуватися у VANI-світі. Учені в галузі економіки намагаються описати зміни, що відбуваються довкола. Як відомо, спочатку світ був SPOD – це абревіатура з англійських слів: steady (стійкий), predictable (передбачуваний), ordinary (простий), definite (визначений). Таким світ дослідники вважають був у першій половині 20-го сторіччя, і існував до стрімкого розвитку технологій та інформації. І ті, хто народився у 1960–70-ті роки, ще застали в дитинстві старий світ. Ту реальність вчені порівнюють з льодом узимку: твердим, прозорим, зі шматків якого легко щось скласти. А якщо кубик льоду падає, ви можете передбачити, куди саме потрапить і де залишиться лежати [7].

40 років тому придумали новий термін — VUCA. Він позначав, що світ змінився: став мінливим та складним, у ньому не існує гарантованої стабільності. Цей світ — уже в іншому стані: не лід, а вода. Вона змінює напрямок, форму, її течія не така передбачувана. Термін розшифровують так:

V – volatility (нестабільність) означає нестійкі ситуації та непередбачувані зміни.

U – uncertainty (невпевненість) означає відсутність інформації для прогнозування наслідків та планування необхідних дій. Те, що раніше вважалося безперечним, втратило свою силу, і люди більше не можуть ґрунтувати свої рішення на минулому досвіді.

C – complexity (складність) означає багато взаємопов'язаних елементів та величезний обсяг інформації.

A – ambiguity (двозначність) визначається відсутністю чіткого розуміння правил гри [там же].

Із початком пандемії, з 2020 року, світ став VANI. Цей термін торік запропонував провідний науковий співробітник Інституту майбутнього

(США) Джеймс Кашіо у роботі «Перед обличчям епохи хаосу» [7]. Якщо VUCA – вода, то реальність VANI схожа на пар. У тумані неможливо простежити за всім, складно розгледіти бодай щось. VANI розшифровують таким чином:

V – brittle (крихкий). У сучасному світі все взаємозалежне. Якщо один компонент виходить з ладу, результатом цілком може бути ціла низка систем, які вийдуть з ладу і впадуть, як доміно, одна за одною. Скажімо, немає країни, яка б мала змогу відгородитися від пандемії, що впливає на всі сфери життя громадян.

A – anxious (тривожний). Загрози сьогодні роблять людей вже не просто невпевненими. Вони відчувають тривогу з приводу майбутнього, страх обирати щось.

N – nonlinear (нелінійний). Те, що раніше було складним, потребувало аналізу причин та наслідків. Більше цього лінійного зв'язку не має.

I – incomprehensible (незрозумілий). Якщо раніше доводилося враховувати інше світобачення, власні помилки у сприйнятті реальності, шукати підтекст та інший сенс одного й того ж, то зараз чимала частина життя залишається просто незрозумілою для конкретної людини. Наприклад, ми користуємося гаджетами, які стають дедалі складнішими, і вже не цікавимося, як вони працюють. Достатньо запам'ятати, яку кнопку натискати. Є й інша причина [7]. У нелінійному світі причини віддалені або здаються безглуздими, тому зрозуміти наслідки важко, але можливо. Допомогти в цьому може виважене застосування технологій ШІ [5].

З огляду на умовний план дослідження слід також виокремити тенденції в розвитку ринку праці та державної молодіжної політики:

1. Поступове відновлення до довоєнних показників зайнятості. МВФ прогнозує, що рівень доходів українців знизиться протягом 2023 року, втім, не так сильно, як раніше. Крім того, очікується покращення рівня безробіття до 2%. Проте ситуація неоднакова у різних регіонах, є міста й області, які постраждали менше, тому можуть продемонструвати таку чи навіть кращу динаміку розвитку. Однак у регіонах прифронтової зони, на жаль, ситуація залишатиметься складнішою. Необхідно брати до уваги й професії: там, де не буде вистачати кваліфікованих кадрів, зарплати будуть вищими, а неактуальні спеціальності залишатимуться низькооплачуваними. Втім, українські роботодавці у 2023 році планують збільшувати зарплати своїм працівникам (йдеться про 8–30%), а також оптимізувати витрати, займатися маркетингом [3].

2. Синергія роботодавців та працівників. Ракетні обстріли та значні проблеми з електропостачанням значною мірою вплинули на ринок праці. Втім, український бізнес, який ще з початку війни активно допомагає Збройним Силам України, виявив стійкість та адаптивність, закупивши генератори, подбавши про Інтернет, навчившись працювати без світла та ко-

ригувати графік. Офіси багатьох компаній стали корпоративними пунктами незламності, де працівники мали необхідні умови для роботи. Персонал також пристосовувався до нових вимог на роботі та відповідально виконував свої обов'язки. В цей час було важливо не просто відпрацювати робочий день, а й відпрацювати на результат. Останній квартал минулого року та перші місяці цього року пройшли під знаком солідарності. Очевидно, що тренд з такої "оптимізації" співпраці залишиться і 2023 року [там же].

3. Ринок роботодавця. Слід розуміти, що 2023 має бути роком, орієнтованим на роботодавця. В Україні роботодавці повинні застосовувати різні стратегії для оптимізації витрат: наймати виключно найкращих та досвідчених кандидатів, брати на роботу нових працівників і навчати їх з нуля, утримувати співробітників шляхом внутрішньої мобільності та підвищення кваліфікації тощо. Частина чоловічого населення зараз перебуває у лавах ЗСУ, інша частина може бути мобілізована, тому в разі потреби у «чоловічих професіях» їх опанувати можуть жінки. І це, власне, передбачає врахування гендерно орієнтованих підходів [3].

4. Підвищення кваліфікації та внутрішня мобільність. Сьогодні роботодавці мають приділяти більше уваги внутрішній мобільності працівників та підвищенню їх кваліфікації. В умовах, коли перспектива кар'єрного зростання і підвищення заробітної плати незначна, стає важливим, щоб працівники все ж таки могли розвивати свої навички. Роботодавцям слід інвестувати у підвищення кваліфікації працівників, оскільки це відповідає їхнім потребам щодо виконання завдань і зменшення витрат за наймом нових кадрів. Працівники, звичайно, теж охоче вибирають компанії, які мають можливість для забезпечення їхнього розвитку. У цьому контексті важливо демонструвати активну позицію, готовність навчатися та розвиватися [там же].

6. Наймання на роботу з працівників із «м'якими» навичками. В останні роки «м'які» навички (soft skills) стали дуже важливим фактором, на який під час прийняття на роботу звертали увагу більшість роботодавців. Понад третину роботодавців очікують від майбутніх працівників розвинених міжособистісних навичок для побудови вискоелективних команд, створення інклюзивного (включеного) середовища. Крім того, дуже важливо, щоб працівники мали навички самоконтролю та самомотивації. Сьогодні велике значення надається стресостійкості кандидатів на посаду, їхньому вмінню працювати в різних умовах. Особа, яка має такі навички, є цінним кандидатом, оскільки вона готова рухатися вперед, спонукати до руху інших та покращувати результати компанії [там же].

7. Підтримка для працівників. Перед роботодавцями з'являтимуться нові виклики. Йдеться про те, щоб навчитися взаємодіяти з ветеранами та тими, хто тим чи іншим способом постраждав від війни. Людям з інвалідністю необхідно буде забезпечити зручний простір для роботи. Крім

того, більшості знадобиться психологічна підтримка для боротьби з пост-травматичним синдромом, стресом, апатією, емоційним вигорянням тощо. Розвиток емпатії, командності, взаємодопомоги – це ті аспекти, розвиток яких буде життєво необхідний для забезпечення успішного функціонування ринку праці. Заходи щодо підтримки належного психоемоційного стану співробітників займатимуть важливе місце у корпоративній політиці [там же].

8. Віддалена робота та фріланс. Важливим трендом минулого року, який збережеться й у короткостроковій перспективі, стала популярність віддаленого та гібридного формату праці, тобто пошук роботи на фрілансі. У сучасних умовах для багатьох співробітників такий формат є дуже зручним і додатковим джерелом доходу. Це популярне рішення серед тестувальників програмного забезпечення, копірайтерів/перекладачів та інших фахівців з роботи з текстами, маркетологів та SMM-фахівців, програмістів, операторів call-центрів, спеціалістів відділів підтримки клієнтів, веб-дизайнерів тощо. Тим, хто працює в такий спосіб, важливо розвивати навички управління часом, самоконтролю, самомотивації, ефективною та швидкою комунікації [3].

9. Активний пошук роботи. Незважаючи на деяке покращення загальної ситуації, знайти роботу в Україні досі нелегко. Кандидати залишають багато відгуків на вакансії, конкуренція у популярних напрямках висока. Щоб виділитися серед інших кандидатів із сильними «твердими» і «м'якими» навичками, претенденти повинні мати стратегію для пошуку роботи. Це значно підвищує шанси на успіх, адже якщо вам потрібна робота, але ви обрали шлях пасивного пошуку, ваш шлях до працевлаштування може виявитися набагато довшим [там же].

10. Найпопулярніші професії [3]. Вище в роботі обстоюється позиція щодо професій середньострокового майбутнього. Однак важливо також визначити список найпопулярніших професій у короткостроковій перспективі. Зрозуміло, що найближчим часом значних змін не відбудеться у списку найбільш актуальних професій; наразі зберігатимуться тренди 2022-2023 років. Отже, найбільший попит сьогодні є у лікарів, рятувальників, водіїв, працівників сфери торгівлі, логістики, кухарів, працівників сфери маркетингу та ін. Позитивна динаміка заробітної плати очікується у сфері будівництва, енергетики, агропромислового комплексу, оборонно-промислового комплексу. Популярність прогнозують інженерам з будівництва та машинобудування. Усі ці професії об'єднує те, що вони є важливими для забезпечення життєдіяльності України. Продовжує свій розвиток сфера ІТ. Висококваліфіковані фахівці потрібні багатьом компаніям, тому слід звернути увагу на професію адміністратора баз даних, розробника програмного забезпечення, аналітика обширних даних, аналітика з інформаційної безпеки та ін.

Висновки. На підставі проведеного аналізу теоретичних і практичних аспектів щодо особливостей реалізації державного регулювання розвитку ринку праці та державної молодіжної політики в Україні й у світі можна зробити такі висновки:

1. На розвиток цього виду ринку впливає низка зовнішніх і внутрішніх факторів, прогнозувати які складно у сучасному VANI-світі. Виявлено, що він представляє собою ніщо інше як туманність соціально-економічного розвитку в будь-якій країні світу. Вочевидь, для високорозвинених в найважливіших сферах суспільної життєдіяльності країнах подолання невизначеності власного функціонування буде проходити легше. На жаль, для України – це надскладне завдання, але його потрібно вирішувати, адже від цього залежить її цілісність, суверенітет тощо.

2. Окреслено професії майбутнього, що будуть актуальними у коротко- і середньостроковій перспективі. Починаючи з перших днів військової агресії проти України і по теперішній час, найважливішими професіями є лікарі, рятувальники, водії, працівники сфери торгівлі, логістики, кухарі та ін. З'ясовано, що в подальшому актуалізуватиметься роль професій, що передбачають використання технологій ШІ. Даний висновок зроблено з огляду на наявні сили, які впливають на розвиток ринку праці та соціально-економічний розвиток. До цих сил віднесено, окрім сферу цифровізації, також ринкові та державні механізми.

3. Наполягається на тому, що для України є важливим урахування вищевказаних тенденцій ринку праці та реалізації державної молодіжної політики. Відтак, обґрунтовується необхідність оновлення Стратегії людського розвитку (2021 р.) у напрямку визначення державно-управлінських заходів щодо забезпечення зайнятості населення особливо серед молоді, зниження рівня безробіття тощо з урахуванням парадигмального розвитку. У цьому контексті акцентуємо увагу на тому, що державно-управлінські заходи щодо забезпечення розвитку ринку праці та державної молодіжної політики в Україні мають бути комплексними (спрямовуватися як на працівників, так і на роботодавців). Зважаючи на актуальність зазначеної проблематики, вважаємо, що вона має становити предмет подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. АІнтелектуальних студій // Офіс підтримки вченого. URL: <https://sso.org.ua/mozhlyvosti/>.

2. Експерти ООН погіршили прогноз щодо рівня зайнятості в світі на 2023 рік. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/eksperti-oon-pogirshili-prognoz-shchodo-rivnya-zaynyatosti-v-sviti-na-2023-rik-12111564.html>.

3. Основні тренди на ринку праці у 2023 році. URL:

<https://borgexpert.com/ru/news/hlavnye-trendy-na-rynke-truda-v-2023-hodu>.

4. Стратегія людського розвитку // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text>.

5. Pomaza-Ponomarenko A., Hren M., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society. Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020. 2020. Núm. 42. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSAN42/showToc>.

6. The Future of Work 4.0. URL: https://www.aspeninstitutece.org/article/2017/future-work-4-0/?gclid=CjwKCAjw4P6oBhBsEiwAKYVvkq5QyDTsr_bNOsR795OYQvmSI7QOoXMBOcQbMmloI8ZGESxnGMck-2BoCjLQQAuD_BwE.

7. VUCA, BANI, RUPT OR TUNA. URL: <https://www.vuca-world.org/vuca-bani-rupt-tuna/>.

References:

1. Intellectual Studies [Intel'ektual'nykh studiy] // Scientist Support Office. URL: <https://sso.org.ua/mozhlyvosti/>.

2. UN experts worsened the forecast for the level of employment in the world for 2023 [Eksperty OON pohirshyly prohnoz shchodo rivnya zaynyatosti v sviti na 2023 rik]. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/eksperti-oon-pogirshili-prognoz-shchodo-rivnya-zaynyatosti-v-sviti-na-2023-rik-12111564.html>.

3. Main trends in the labor market in 2023 [Osnovni trendy na rynku pratsi u 2023 rotsi]. URL: <https://borgexpert.com/ru/news/hlavnye-trendy-na-rynke-truda-v-2023-hodu>.

4. Strategy of human development [Stratehiya lyuds'koho rozvytku] // Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text>.

5. Pomaza-Ponomarenko, A., Hren, M., Durman, O., Bondarchuk, N. & Vorobets, V. (2020). Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society. Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020. 2020. Núm. 42. Retrieved from <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSAN42/showToc>.

6. The Future of Work 4.0. URL: https://www.aspeninstitutece.org/article/2017/future-work-4-0/?gclid=CjwKCAjw4P6oBhBsEiwAKYVvkq5QyDTsr_bNOsR795OYQvmSI7QOoXMBOcQbMmloI8ZGESxnGMck-2BoCjLQQAuD_BwE.

7. VUCA, BANI, RUPT OR TUNA. URL: <https://www.vuca-world.org/vuca-bani-rupt-tuna/>.

*Підлісна Т.В., к.держ.упр., доц., ХУУта П ім. Л. Юзькова, м. Хмельницький,
ORCID: 0000-0002-7492-923X*

Pidlisna T., PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration and Administration, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ

ANALYSIS OF THE FORMATION OF THE STATE PERSONNEL POLICY OF THE SYSTEM OF SOCIAL SUPPORT OF THE POPULATION

У статті проведено аналіз формування кадрової політики в організації соціальної підтримки населення. Визначено пріоритетні напрямки забезпечення ефективності державної кадрової політики соціальної підтримки населення в сучасних умовах. Керуючись міжнародним досвідом, визначено можливості удосконалення кадрової політики соціальної сфери з використанням системного підходу. В ході проведеної роботи дійшли висновку, що в сучасному українському суспільстві існує великий розрив між існуючою моделлю розвитку людського потенціалу держави та потребами ринкової економіки та сучасного демократичного суспільства.

Ключові слова: *соціальний захист, соціальна підтримка, кадрова політика, формування кадрового потенціалу, соціальна сфера.*

The article analyzes the formation of personnel policy in the organization of social support of the population. The priority directions for ensuring the effectiveness of the state personnel policy of social support of the population in modern conditions have been determined. Guided by international experience, the possibilities of improving personnel policy in the social sphere using a systemic approach have been determined. In the course of the work, we came to the conclusion that in modern Ukrainian society there is a big gap between the existing model of the development of the human potential of the state and the needs of the market economy and modern democratic society.

Keywords: *social protection, social support, personnel policy, formation of personnel potential, social sphere.*

Постановка проблеми. В Україні велика кількість населення має уразливий соціальний статус, та для даної категорії населення, матеріальна допомога що вони отримують по каналам державної системи соціального забезпечення, через систему пільг та гарантій є найважливішою умовою підт-

римки їх життєдіяльності. Підтримання поточний соціальних зобов'язань політичної влади перед такими верстами населення потребує високого рівня матеріальних витрат, та потужної системи, що повинна формуватись на ефективній кадровій політиці для виконання визначених завдань. Всі ці процеси потребують детального вивчення, виявлення проблемних питань та формування ефективних рішень для удосконалення системи соціальної підтримки населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та прикладним аспектам вирішення багатогранних проблем державної кадрової політики присвячені праці багатьох вчених управлінців, зокрема, Варналій З. С., Чеберяко О. В., Медведкова Н. С., Болотіна Н. Б., Кадикало О. І.. Віддаючи належне теоретичній і практичній цінності попередніх наукових здобутків, питання дослідження механізму формування та реалізації державної кадрової політики в системі організації соціальної підтримки все ще залишаються актуальними і сьогодні.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення та проведення аналізу державної кадрової політики системи соціальної підтримки населення.

Виклад основного матеріалу. Термін «соціальний захист населення», має декілька визначень цього явища. Далі наведено кілька визначень політики соціального захисту населення:

- система заходів, що забезпечує соціальну захищеність переважно непрацездатного населення та соціально вразливих верств суспільства;
- функція держави, яка передбачає реалізацію права громадян на соціальне забезпечення органами державної влади та органами місцевого самоврядування, удосконалення механізмів та інститутів соціального захисту громадян, охорону їх життя та здоров'я;
- сукупність вжитих державою заходів щодо соціального захисту та підтримки населення;
- система засад, правил, методів, законодавчо встановлених державою соціальних гарантій; заходів та установ, що забезпечують надання оптимальних умов життя, задоволення потреб, підтримання життєзабезпечення та діяльного існування особистості, різних соціальних категорій та груп; сукупність заходів, дій, коштів держави та суспільства, спрямованих проти ситуацій ризику у нормальному житті громадян (хвороба, безробіття, старість, інвалідність, смерть годувальника та ін.);
- комплекс державних заходів соціально-економічного та правового характеру щодо забезпечення гарантованого державою мінімального рівня матеріальної підтримки соціально вразливих верств населення в період економічних перетворень та пов'язаного з цим зниження їх рівня життя.

Виходячи з наведених визначень, сформульовано таке визначення, яке буде використане надалі. Державна політика соціального захисту населення – це галузь державної соціальної політики, що є комплексом заходів та

рішень, що приймаються державою для подолання масової бідності, забезпечення мінімального рівня матеріального достатку громадян, страхування громадян від соціальних ризиків, збільшення загального рівня та якості життя населення.[4]

Державна політика соціального захисту населення має відразу кілька важливих суспільних функцій, що визначають існування цієї галузі, як в Україні, так і в світі. Дані галузі можуть бути розбиті за блоками:

Соціальні функції: збільшення загального рівня життя населення, скорочення бідності, покращення якості життя для всіх членів суспільства, реалізація людського потенціалу, гуманізація суспільних відносин;

Економічні функції: створення класу масових споживачів, стимулювання економічного зростання, підвищення кількості та якості робочої сили, створення умов для макроекономічної стабільності;

Політичні функції: дерадикалізація суспільних настроїв, включення малозабезпечених категорій громадян до інституційного політичного процесу, легітимація суспільно-політичного устрою.

Ключова термінологічна відмінність понять «соціальна політика» та «соціальний захист населення». Соціальна політика - це сфера державного управління, що включає державну політику у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, культури, комплекс державних заходів, спрямованих на забезпечення гідного рівня та якості життя широких верств населення з метою забезпечення кожному громадянину можливостей для успішної реалізації та розвитку. Таким чином, соціальний захист населення становить одну із галузей соціальної політики. [2]

Тісно пов'язаними з терміном "соціальний захист населення" є поняття "соціальне забезпечення", "соціальна допомога", "соціальне страхування", "соціальне обслуговування".

З системно-управлінської точки зору соціальний захист населення є складання функцій соціального забезпечення та соціальної допомоги. Поняття «соціальне забезпечення» це забезпечення, що надається людині суспільством, державою в тих випадках, коли він через різні життєві обставини потребує підтримки, покликане гарантувати певний соціальний комфорт, відновлювати та підтримувати статус повноцінного члена суспільства.

Відмінність у підходах до «соціального забезпечення» та «соціальної допомоги». Соціальна допомога визначається як «сприяння людям у вирішенні проблем, з якими вони стикаються у повсякденному житті», «соціальне забезпечення визначається як «один із способів перерозподілу валового внутрішнього продукту шляхом надання окремим категоріям громадян матеріальних благ з метою вирівнювання їхніх особистих доходів у разі настання соціальних ризиків».

Таким чином, соціальне забезпечення подається у вигляді інституційної системи за впорядкованим, як правило, централізованим розподілом ма-

теріальних благ та послуг на користь широких верств населення за принципом належності до категорій, що визначаються законом як мають право на підтримку суспільства. У цій системі громадяни згідно із законом наділяються правами на соціальну підтримку від держави. Підставою соціальної підтримки є включеність до соціальної категорії, що підлягає соціальному забезпеченню. Такими категоріями є соціальні групи, які потребують соціальної підтримки через непрацездатність (старі, діти, інваліди) або тимчасову нездатність утримувати себе самостійно (безробітні, які постраждали від НС), а також люди, які мають особливі заслуги перед суспільством (ветерани війни, ветерани праці) Включеність до категорії, що підлягає державному соціальному забезпеченню, передбачає рівний всім набір соціальних гарантій (пенсії, допомоги, пільги). [5]

Інша логіка міститься в понятті «соціальна допомога», яка є індивідуальним та адресним підходом до сприяння громадянам, які опинилися у важкій життєвій ситуації. Суб'єктом надання соціальної допомоги найчастіше є органи місцевого самоврядування, які надають грошові виплати, надають субсидії або видають матеріальні блага виходячи з конкретної ситуації кожного громадянина, що звернувся за допомогою, у диференційованому обсязі. Функцію соціальної допомоги також можуть брати на себе державні установи та служби на місцях у рамках єдиної системи державного соціального захисту населення. В Україні представлена саме така система, в якій поєднуються централізоване державне соціальне забезпечення та соціальна допомога державних органів та органів місцевого самоврядування.

Одним із принципів соціальної політики в Україні є поєднання бюджетного та страхового компонентів. Бюджетний компонент передбачає фінансування соціальних видатків з державного бюджету, що формується за рахунок податкових надходжень, державних доходів від господарської діяльності, допомогою при наступі страхового випадку. Обов'язкове соціальне страхування - частина державної системи соціального захисту населення, специфікою якої є здійснюване відповідно до закону страхування працюючих громадян від можливої зміни матеріального та (або) соціального становища, у тому числі за незалежними від них обставинами. [1]

Таким чином, представлені основні поняття та визначення, що використовуються у роботі державної системи соціального захисту населення, а також у даному дослідженні.

Державна система соціального захисту населення почала формуватися у країнах Західної Європи, Північної Америки, Австралії та Нової Зеландії лише з кінця ХІХ ст. Разом з тим, концептуальні передумови створення даної системи сягають корінням в епохи формування перших цивілізованих державних формувань. Важливо врахувати, що реальне втілення соціального захисту населення у вигляді державної системи стало можливим як наслі-

док теоретичного розвитку концепцій про суспільство, державу, політичний процес.

Складно однозначно визначити першоджерело концепції соціальної держави (що складає цю концепцію можна назвати функцію соціального захисту населення). Так, їм можна назвати твір давньогрецького філософа Аристотеля «Політика», в якому, зокрема, міститься таке твердження: «Держава створюється не заради того, щоб жити, але переважно для того, щоб жити щасливо... найкращим державним ладом має визнати такий, організація якого дає можливість будь-якій людині благоденствувати і жити щасливо». Саме в цій ідеї передання державі як ключова функція досягнення її громадянами щасливого, добробутного стану полягає основна суть соціальної політики. Це розширене трактування держави, як не просто силової та правоохоронної системи, яка захищає від зовнішніх ворогів і судить злочинців, а й сприяє вирішенню соціальних проблем суспільства та громадян є унікальним для свого часу. [3]

Намагаючись визначити наукові засади концепції соціальної справедливості, пов'яжемо справедливість із «базовою структурою суспільства... способами, якими основні соціальні інститути розподіляють фундаментальні правничий та обов'язки і визначають поділ переваг соціальної кооперації. Виділяє два ключові принципи справедливості для суспільного устрою:

1. Рівність у приписуванні основних прав та обов'язків;
2. Соціальна та економічна нерівність має призводити до компенсаційних переваг для кожної людини.

Політологічне осмислення тих протиріч, які мають місце у формуванні політики соціального захисту населення України, ця концептуалізація дослідження має торкнутися парадигми, які стосуються таких проблем як теорія прийняття політичних рішень і теорія влади у суспільстві. Це вкрай важлива концептуальна підстава дослідження, оскільки вивчення державної політики у тій чи іншій галузі неминуче має торкатися питання формування курсу у цій галузі, а політичний курс своєю чергою складається з конкретних рішень, прийнятих у кожному окремому питанні чи проблемі. Можна сказати, що термін «політика» ширший за те, що називається терміном «прийняття управлінських рішень», оскільки політика зачіпає сферу ідеології, світогляду, дискурсу. Однак неможливо виключити державно-управлінські рішення із сфери політики. Особливо у сфері як соціальний захист населення, де торкаються життєві інтереси масових соціальних груп. При цьому навіть одне управлінське рішення здатне кардинально змінити загальний політичний курс, девальвуюючи безліч рішень, які раніше ухвалювали. Саме собою ухвалення політичного рішення, оформленого як акт державного управління, є полем для відкритого зіткнення політичних і громадських інтересів. Як правило, саме політичні рішення відіграють ключову роль у виявленні та кристалізації таких інтересів. [2] Таким чином, як би це

категорично не звучало, політологічне дослідження не може обійтися без включення аналізу проблем прийняття політичних і державних рішень.

На прикладі політики соціального захисту населення це може виглядати таким чином, що масові соціальні об'єднання, наприклад, профспілки, під впливом настроїв своєї членської бази висувають вимогу збільшення мінімального розміру оплати праці, одна з політичних партій, що прагне отримати підтримку робітничого класу на виборах, публічно погоджується з цією вимогою та готує відповідний законопроект, законопроект проходить парламентські процедури, приймається з поправками або без таких, приймається до виконання профільними відомствами виконавчої влади, а за виконанням закону стежать судові органи.

На прикладі практики прийняття рішень у сфері соціального захисту населення можна простежити її відрив від концептуальних основ демократичного суспільства. Так, громадські об'єднання майже не мають можливостей для просування свого порядку денного (таких прикладів вкрай мало), ще більшою мірою у них немає можливостей для просування своїх політичних альтернатив, немає засобів блокування рішень, що йдуть у розріз своїх інтересів. Фактично, за інститутами громадського представництва залишається лише прерогатива обговорення та критики вже прийнятих рішень.

Крім дослідження терміну «адміністративна поведінка», концептуалізація політико-управлінського процесу, спирається вивчення груп інтересів. Даний погляд на управління поділяє державу, як інститут, покликаний до досягнення загального інтересу та громадянське суспільство, як інститут, в якому безліч приватних інтересів перетворюється на єдиний суспільний інтерес. У цьому інституті громадянського суспільства, громадські організації містять у собі функцію політичного представництва соціальних інтересів. Точніше кажучи, громадські організації створюють систему функціонального представництва і вона разом із системою електорально-партійного представництва створюють єдиний організм політичного представництва інтересів громадян. У форматі концепції груп інтересів, суспільство є єдиним соціальним простором, розділеним на безліч соціальних груп зі своїми особливими інтересами та елітами, що їх представляють [6–8]. У практичній площині ці групи інтересів або намагаються реалізувати свої вимоги, як правило, через громадські політичні державні інституції, або блокувати ті дії та рішення, які суперечать їх інтересам. Таким чином, демократичне суспільство – це завжди ситуація хиткого, нестійкого балансу.

Хоча концепція «груп інтересів» вважається що відноситься до всієї системи державного управління, вона також застосовна щодо державної політики соціального захисту населення. Відсилаючи до цієї концепції, ми можемо поглянути суспільство з позиції системи, поділеної на безліч соціальних груп, зацікавлені у різних напрямках реалізації політики соціального захисту населення. Наймасовіші групи - верстви населення, які отримують

соціальне забезпечення від держави (пенсіонери, інваліди, сім'ї з дітьми на утриманні, малозабезпечені та ін.). Існують громадські організації, які декларують представництво інтересів даних соціальних груп - ради ветеранів, товариства інвалідів, спілки пенсіонерів, асоціації багатодітних сімей та ін. [5–7] Таким чином, групи інтересів як явище в українських реаліях присутні. Проте застосування класичної західної концепції груп інтересів в українській практиці викликає питання. Справа в тому, що не апелюючи до того, що громадська організація представляє інтереси масових соціальних груп, ні формальне визнання державою права на існування таких груп не має наслідків наявності у груп інтересів політичного впливу для просування своїх цілей у суспільно-політичний порядок денний.

Щоб зрозуміти логіку поведінки груп інтересів, їх спроби впливати на державне управління, процеси прийняття рішень, особливо щодо такої галузі як соціальний захист населення, доцільно звернутися до теорії, яка описує суспільство з точки зору боротьби суперечливих соціальних інтересів, а саме – класової теорії. Відповідно до цієї концепції: «Суспільство поділяється на класи - привілейовані і знедолені, що експлуатують і експлуатуються, панують і пригнічені, а держава, до якої стихійно сформовані групи одноплемінних громад в результаті свого розвитку прийшли спочатку лише з метою задоволення своїх спільних інтересів і для захисту від зовнішніх ворогів, відтепер отримує такою самою мірою і призначення - за допомогою насильства охороняти умови існування та панування правлячого класу проти класу пригнобленого.

На етапі розвитку суспільства, двома основними класами є клас капіталістів (власників виробництва) і робочих клас (найманих працівників). При цьому клас капіталістів, він же клас підприємців, не є єдиною соціальною групою, що входить до сукупного правлячого панівного класу, оскільки в нього на різних умовах входять верстви політичної еліти, вищої державної бюрократії та силових органів, топ-менеджерів. Разом з тим, і сучасний робітничий клас доповнюється безліччю класово близьких соціальних груп - тих, хто не вписаний у виробничий процес, але так чи інакше з ним пов'язаний, пенсіонери (колишні робітники), безробітні (резервна армія праці), сім'ї робітників (непрацюючі дружини та діти), інваліди (праці та загального захворювання). Вищий правлячий клас володіє незрівнянно більшими ресурсами для реалізації своїх інтересів, тоді як нижчий підлеглий клас, більш масовим за чисельністю, має набагато менший політичний вплив.

Якщо перекладати логіку в площину політики соціального захисту населення, то нижчий підлеглий клас має свої специфічні класові інтереси. Цими інтересами є більш широка, масштабна, масова реалізація державою заходів соціального захисту населення, збільшення виплат, розширення пільг та соціальних гарантій, спрощення процедур їх отримання та інше. Такий сукупний класовий інтерес нижчої керованої частини суспільства може

бути поділений за соціально-груповою ознакою. Так, свій порядок денний вимог до державної системи соціального захисту населення є у інвалідів, інший - у багатодітних сімей, третій у ветеранів бойових дій. В даному випадку, процес формування політики соціального захисту населення може бути змодельований як процес боротьби (активної чи пасивної) нижчих підлеглих соціальних груп за реалізацію своїх інтересів.

Висновки. Переносючи теоретичний конструкт у площину політики соціального захисту населення можна сказати, що ця сфера державного управління залишається винятковою зоною впливу правлячого вищого класу, політико-адміністративної еліти, тоді як широкі маси населення, дезорганізовані і демотивовані, не є суттєвим актором у процесі прийняття рішень та вибудовування курсу державного соціального захисту.

Узагальнюючи теоретико-методологічну основу аналізу, можна відзначити, що політика соціального захисту населення є тією областю, де можливо наочно простежити протиріччя між декларованою демократичністю політичного процесу та концентрацією політичної та адміністративної влади в особі владної еліти, яка є частиною найвищого панівного класу суспільства. При цьому сам процес ініціації, формалізації та імплементації політичних рішень як частини формування державного курсу в системі соціального захисту населення може бути описаний у концептуальних рамках системно-функціоналістського підходу та логіці політико-адміністративного циклу, описаних у роботах заходах політологів відповідних шкіл.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. С., Чеберяко О. В., Медведкова Н. С. Соціальна безпека людини в умовах війни : сучасний стан та шляхи. Економіка і регіон. 2022. Т. 3(86). С. 6-14
2. Новікова О.Ф. Формування соціальної безпеки людини на засадах резильєнтності в умовах гібридної війни. Соціальна безпека людини в умовах війни : сутність, особливості та шляхи забезпечення : матеріали круглого столу, 28-30.06.2023 р. Київ-Одеса : Знання України. 2023. С. 54-62.
3. Варналій З.С. Особливості соціальної безпеки людини в умовах війни та повоєнного відновлення. Соціальна безпека людини в умовах війни : сутність, особливості та шляхи забезпечення : матеріали круглого столу, 28-30 червня 2023 р. Київ-Одеса : Знання України. 2023. 89 с.
4. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 126 с.
5. Кадикало О.І. Актуальні питання соціального захисту населення України в умовах воєнного стану. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. 2022. № 2. С. 10–14.

6. Помаза-Пономаренко А.Л. Соціальний розвиток і безпека регіонів: державно-управлінські аспекти : монографія. Харків: Видавництво «Ді-са плюс», 2017. 270 с.

7. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Закордонний досвід забезпечення соціальної безпеки шляхом стійкого функціонування об'єктів критичної інфраструктури та підвищеної небезпеки // Наука і техніка сьогодні. 2024. № 4 (32). С. 371-384. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/20050>.

8. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220.

References:

1. Varnalii Z.S., Cheberiaiko O.V., Miedviedkova N.S. Sotsialna bezpeka liudyny v umovakh viiny : suchasnyi stan ta shliakhy. Ekonomika i region. 2022. T. 3(86). S. 6-14.

2. Novikova O. F. Formuvannia sotsialnoi bezpeky liudyny na zasadakh rezilientnosti v umovakh hibrydnoi viiny. Sotsialna bezpeka liudyny v umovakh viiny : sutnist, osoblyvosti ta shliakhyzabezpechennia : materialy kruhloho stolu, 28-30 chervnia 2023 r. Kyiv-Odesa : Znannia Ukrainy. 2023. S. 54-62.

3. Varnalii Z. S. Osoblyvosti sotsialnoi bezpeky liudyny v umovakh viiny ta povoiennoho vidnovlennia. Sotsialna bezpeka liudyny v umovakh viiny : sutnist, osoblyvosti ta shliakhyzabezpechennia : materialy kruhloho stolu, 28-30 chervnia 2023 r. Kyiv-Odesa : Znannia Ukrainy. 2023. 89 s

4. Bolotina N. B. Pravo sotsialnoho zakhystu Ukrainy : navch. posib. Kyiv : Znannia, 2005. 126 s.

5. Kadykalo O. I. Aktualni pytannia sotsialnoho zakhystu naselennia Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. 2022. № 2. S. 10–14.

6. Pomaza-Ponomarenko A.L. Social development and security of regions: state and administrative aspects: monograph. Kharkiv: Di-sa Plus Publishing House, 2017. 270 p.

7. Pomaza-Ponomarenko A.L., Taraduda D.V. Foreign experience of ensuring social security through the sustainable functioning of critical infrastructure objects and increased danger // Science and technology today. 2024. No. 4 (32). P. 371-384. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/20050>.

8. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220.

*Сабій Ю.С., аспірант НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID ID: 0009-0003-2057-049X*

Sabii Yu., adjunct, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

MAIN DIRECTIONS FOR IMPROVING THE STATE YOUTH POLICY IN UKRAINE

У статті розглядаються ключові аспекти державної молодіжної політики, такі як освіта, зайнятість, соціальний захист, участь молоді в політичному житті та міжнародне співробітництво. Основна увага приділяється аналізу наявних проблем і пропозиції рекомендацій щодо їх подолання. Автор прагне виявити ключові напрями, що дадуть змогу покращити ефективність державної молодіжної політики, зробити її гнучкішою та адаптивною до сучасних викликів, а також посилити її вплив на процес становлення та розвитку молоді як активних і відповідальних громадян України. У результаті автором пропонуються конкретні рекомендації щодо поліпшення державної молодіжної політики в Україні, спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку молоді та зміцнення її ролі в суспільстві.

Ключові слова: *державна молодіжна політика, соціальний захист молоді, участь молоді в політиці, інтеграційні процеси, молодіжні програми та ініціативи, сталий розвиток суспільства.*

The article examines key aspects of state youth policy, such as education, employment, social protection, youth participation in political life and international cooperation. The main focus is on analyzing the existing problems and offering recommendations on how to overcome them. The author seeks to identify key areas that will improve the effectiveness of the state youth policy, make it more flexible and adaptive to current challenges, and strengthen its impact on the process of formation and development of young people as active and responsible citizens of Ukraine. As a result, the author offers specific recommendations for improving the State youth policy in Ukraine aimed at creating favorable conditions for youth development and strengthening its role in society.

Keywords: *state youth policy, social protection of youth, youth participation in politics, integration processes, youth programs and initiatives, sustainable development of society.*

Постановка проблеми. Сучасні виклики та можливості, що стоять перед Україною, вимагають стратегічного підходу до розвитку молодіжної політики. Молодь являє собою значний ресурс, який необхідно ефективно використовувати для сталого розвитку суспільства. В умовах глобалізації, цифрової трансформації та соціальних норм, що змінюються, державна молодіжна політика має адаптуватися до нових реалій, забезпечуючи молодим людям необхідні умови для їхньої повноцінної соціалізації, освіти та професійної реалізації.

Україна, перебуваючи на шляху до інтеграції в європейське співтовариство, стикається з необхідністю модернізації та поліпшення наявних механізмів підтримки молоді. Через це дослідження та аналіз основних напрямів удосконалення державної молодіжної політики в Україні необхідно вивести на якісно новий рівень. Адже проблеми та виклики, з якими стикається українська молодь в сучасних реаліях має довгострокові негативні наслідки викликані військової агресією, а тому потребує розробки шляхів їхнього вирішення через оптимізацію державних програм та ініціатив вже зараз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення та формування молодіжної політики базується на дослідженнях українських учених М. Перепелиці, М. Головенька, М. Головатого, Є. Бородіна. Науковці С. Толстоухова, К. Плоский, В. Барабаш, Н. Черниш, О. Кулик, Л. Кривачук, А. Мінаєв, Ю. Поліщук, М. Дідух, В. Шульга, Ю. Криворученко, Ю. Щотова, Н. Юрій, та ін. досліджують сучасні аспекти реалізації молодіжної політики в Україні та за кордоном. Молодіжну політику як складову європейської соціальної політики в умовах глобалізації досліджували А. Турен, Ю. Платинський, В. Рукавишников, Л. Халман, П. Естер, В. Мошняга, М. Каргалова, М. Минева, О. Холстова, Н. Лукша та ін. Вивченням теорії та практики молодіжної політики у країнах Європи займались західноєвропейські дослідники Р. Томсон, Д. Рош, С. Такер, Р. Флінн, А. Счізеротто, Г. Гаспероні, Д. Галлі, С. Паугам, К. Мантгейм, П. Кваккестейн, К. Лазос, П. Лаурітцен, Ф. Мюллер, М. Харрісон, К. Хартман-Фріч. Молодіжну політику в незалежній Україні було започатковано "Декларацією про загальні засади державної молодіжної політики в Україні" (1992 р.) та Законом України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" (1993 р.).

Постановка завдання. Мета цієї статті – аналіз основних напрямів удосконалення державної молодіжної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Найважливіші напрями державної молодіжної політики визначаються потребами молодого покоління, виявленими за результатами конкретних досліджень. На основі цих потреб вибудовується "дерево цілей" для державної молодіжної політики та її окремих розділів (програм). Алгоритм розробки проекту вдосконалення державної молодіжної політики можна поділити на чотири блоки: чітке обґрунтування мети

(образу цілі); розробка траєкторії руху об'єкта від базового (початкового) стану до заданого; розрахунок швидкості руху та вибір механізму (технологій) регулювання такого руху.

Дерево цілей формується на основі даних системних аналітиків (робочих груп), які узагальнюють результати соціологічних досліджень, інформаційні матеріали. Чітке формулювання цілей підвищує адресність програм державної молодіжної політики та націленість на конкретного споживача.

Молодь не гомогенна, і кожна група має свої потреби та інтереси. Так, основна частина юнаків та дівчат стурбована проблемами особистої безпеки, криміногенністю міст, екологічними загрозами, агресією, корумпованістю чиновників. Стурбованість висловлюють щодо успішності трудової кар'єри, утворення сім'ї, стабільності суспільства та війною.

У забезпеченій частині молоді чітко проявляються установки на успішну кар'єру, високі заробітки, престижні професії, повага оточуючих, турботу про здоров'я та благополуччя сім'ї. Вони цінують свободу, безпеку особистого життя, звикли розраховувати на власні цілі, свою ініціативу, запозитливість, пошук нового.

Загалом молодь має позитивні настанови на працю, освіту, благополуччя. Однак разом з тим вони потребують незалежності та самостійності суджень, можливість самому приймати рішення, віра у власні сили. Бути яскравою індивідуальністю не соромно, а природно. Подібні зміни щодо суспільства до життєвої позиції молодих людей безперечно доводять тенденцію до розуміння самотності молоді як соціального прошарку.

Узагальненими критеріями спрямованості державної молодіжної політики є самореалізація, соціальна захищеність молоді, її добробут, забезпечення сучасних умов навчання, трудової зайнятості, дозвілля. Слід зазначити, що це критерії насправді розглядаються окремо, тоді як автор стоїть на комплексному підході до молодіжної політики, тобто створення умов, за яких не буде необхідності розглядати дані показники окремо один від одного.

У нашій країні цій проблемі приділялася пильна увага. Нині становище має негативну тенденцію, загалом через військову агресію тому державній молодіжній політиці необхідно посилити підтримку тієї групи молоді, яка перебуває в умовах скрутних умовах та не може задовольнити найпростіші соціальні потреби. Як зазначав свого часу М.Вебер, треба дати людям можливість самим подолати період бідності, підтримавши їх за допомогою влади, управління [1].

Ринкові відносини різко підняли у власних очах молоді престиж праці. Праця – це шлях до поставлених цілей, умова успішної кар'єри, добробуту, престижу, це найважливіший засіб самореалізації та самоствердження особистості. Тому проблеми праці, зайнятості залишаються у центрі державної молодіжної політики. Щодо проблемної, невлаштованої частини молоді, то тут основні питання – бідність, здоров'я, злочинність, зайнятість, освіта, до-

звілля тощо. Для кожної території та групи свої пріоритети, свій замовник для державної молодіжної політики.

Як показали у своїх роботах П.Штомпка та П.Бурдьє [2, 3], поведінка молоді визначається рівнем задоволення її первинних потреб, лише після цього "включається" мотивація на ціннісні орієнтації соціального значення. Тому у державній молодіжній політиці настільки важливою є її спрямованість на вирішення проблем виживання найбільш вразливої частини молоді, як правило, із неблагополучних сімей. Автор вважає, що такі пріоритети також важливі і для соціальної безпеки.

На тлі економічної кризи та війни багато молодих людей сповнені тривоги за своє існування, вони бояться за себе та своїх близьких, бояться втратити роботу, стурбовані постійним зростанням цін та послуг, податків, комунальних платежів, тарифів. У таких умовах, як свідчать соціологічні опитування, частина молоді втрачає свої життєві орієнтири, сенс свого життя, починає "жити вдень", остерігається соціальних контактів, не довіряє влади, емігрує. Без подолання подібних соціальних негативізмів неможливо вести мову про діючу систему соціальної безпеки. Актуальність пошуків досягнення соціальної безпеки молоді підтверджується наведеними вище проблемами. Диференціація суспільства посилює це становище. Очевидним є "розкол" суспільства на успішних підприємців, фінансистів, банкірів, промисловців, торговців - і малозабезпечені верстви. Про це говорять багато вчених, політиків, журналістів. Державна молодіжна політика має розкрити молоді привабливість чесної праці, престижність професій. Це стане її "критеріями вибору життєвого шляху" [4].

Вироблення загальнодержавного підходу до здійснення молодіжної політики загалом та формулювання перспектив розвитку диктує необхідність удосконалення концептуальних підходів до здійснення державної молодіжної політики в Україні. Такий загальнодержавний підхід діє паралельно до завдань соціальної безпеки. Автор підтверджує свою позицію комплексного підходу до вирішення проблем молодіжної політики. Цілісне здійснення державної молодіжної політики повною мірою відповідає цілям соціальної безпеки.

Нове бачення державної молодіжної політики в Україні виходить із необхідності створення основи сталого економічного та духовного розвитку; забезпечення гідного життя народу; зміцнення та розвитку генофонду; ефективної системи соціальної безпеки.

Державна молодіжна політика представляє собою комплекс заходів правового, фінансово-економічного, наукового, інформаційного та кадрового характеру, спрямованих на створення необхідних умов для молоді, що дозволяють їм вибирати свій життєвий шлях, реалізовувати свої можливості та інтереси, а також брати відповідальну участь у відродженні України. Державна молодіжна політика будується на наступних принципах:

1) пріоритетності державної підтримки молоді на етапі соціального, культурного, духовного та фізичного розвитку, вибору життєвого шляху; 2) взаємної відповідальності: держави – за дотримання прав та законних інтересів молоді; молодих громадян - за реалізацію ними конституційних прав та обов'язків. З урахуванням сучасних проблем українського суспільства є необхідним розширити та актуалізувати здійснення державної молодіжної політики за такими пріоритетними напрямками та основними механізмами їх реалізації. Різноманітна система рекомендованих заходів передбачає сприяння, підтримку молодих громадян у розв'язанні тих чи інших завдань, створення відповідними структурами необхідних умов для самореалізації молоді у тій чи іншій життєвій сфері, залучення юнаків та дівчат до формування та реалізації державної молодіжної політики на всіх рівнях.

Визначення пріоритетних напрямків та основних механізмів реалізації державної молодіжної політики має враховувати: 1) актуальність та специфіку соціальних проблем молоді, включаючи різні вікові, професійні та інші групи молодих громадян; 2) реальні можливості держави та досягнуті результати у здійсненні соціально-економічної політики, зокрема у сфері державної молодіжної політики; 3) визнання молоді як стратегічного ресурсу для сталого соціально-економічного розвитку, зміцнення демократичної правової держави та громадянського суспільства; 4) забезпечення високої якості життя населення та соціальної безпеки українського суспільства.

Пріоритетами державної політики щодо молоді мають бути виховання громадянина, який піклується про збереження традицій, активно бере участь у державному та громадському житті, у функціонуванні правової держави та громадянського суспільства. Цей громадянин повинен мати освіту, що відповідає сучасним потребам матеріального та духовного виробництва, бути кваліфікованим спеціалістом, підприємцем та обізнаним споживачем. Також важливо, щоб він був морально та фізично розвиненим, вів здоровий спосіб життя та був відповідальним сім'янином, який піклується про виховання наступних поколінь.

У формуванні та реалізації державної молодіжної політики є необхідним виділити такі основні напрями та механізми:

1. Державна підтримка молоді у сфері освіти, виховання та розвитку включає: 1) формування та реалізацію заходів для створення сприятливих умов здобуття освіти молодими громадянами, які навчаються у державних та муніципальних освітніх закладах середньої, вищої та післядипломної професійної освіти, як на бюджетній основі, так і на договірній основі з оплатою навчання; 2) розробку та здійснення довгострокових заходів для забезпечення зайнятості випускників професійних освітніх закладів та підтримки їх стабільної, повноцінної трудової діяльності; 3) розробку та реалізацію заходів для підтримки та заохочення талановитої молоді у галузях освіти, науки, техніки та культури; 4) координацію та підтримку діяльності

молодіжних та дитячих громадських об'єднань у сферах патріотичного, духовно-морального, екологічного виховання, профорієнтаційної роботи та споживчої освіти; 5) підтримку та розвиток різних форм виховної роботи у спеціалізованих установах, закладах додаткової освіти тощо.

2. Сприяння забезпеченню економічної самостійності молодих громадян та реалізації їх трудових прав та обов'язків.

Для сприяння та підтримки молоді у сфері працевлаштування та зайнятості, підприємницької діяльності потрібно створювати умови, що активізують творчий та діяльнісний потенціал молоді та здійснювати комплекс заходів за такими напрямками:

– створення умов для зайнятості молоді, у тому числі розробка та вжиття заходів щодо квотування робочих місць для молоді;

– підтримка спеціалізованих організацій, що займаються сприянням зайнятості, професійною орієнтацією, підготовкою та перепідготовкою молоді, включаючи центри тимчасової та сезонної зайнятості молоді, молодіжні біржі праці та молодіжні об'єднання;

– створення інфраструктури, що забезпечує участь молоді в підприємстві, і підтримка вже функціонує інфраструктури, що надає весь спектр послуг у сфері сприяння та підтримки участі молоді в підприємстві;

– розвиток інтересу молоді до самостійної підприємницької діяльності, розробка та поетапне впровадження мотиваційних механізмів, створення навчальних підприємств та студентських виробництв.

3. Відпрацювання механізмів вирішення житлових питань молодих сімей. У сучасних економічних умовах потрібна продумана та реалістична політика надання державної допомоги молодим сім'ям у придбанні чи будівництві житла, що у свою чергу дозволить вплинути на репродуктивну поведінку молоді, закріплення молодих спеціалістів у різних секторах економіки. Механізми державної підтримки молодих сімей у вирішенні житлових питань полягають у наступному: 1) удосконалення законодавства з питань підтримки молодих сімей у будівництві та придбанні житла (щодо здійснення субсидування, цільового пільгового кредитування, іпотечного кредитування, щодо впровадження механізмів оренди державного та муніципального житла та інших), покращення житлових умов для молодих незаможних сімей; 2) розробка та реалізація заходів щодо підтримки ініціатив молодих громадян, руху молодіжних житлових комплексів, інших молодіжних об'єднань та інших організацій щодо будівництва доступного житла для молоді; 3) формування фінансових та інвестиційних ресурсів для забезпечення молодих сімей упорядкованим житлом.

4. Державна підтримка молодих сімей передбачає такі заходи:

– розробка та прийняття програм державної підтримки молодих сімей, особливо малозабезпечених, для надання їм матеріальної та іншої допомоги

у вирішенні соціально-економічних і побутових проблем, забезпеченні зайнятості молодих батьків і формуванні здорового способу життя;

- організація просвітницької роботи з молодими громадянами з питань репродуктивного здоров'я, безпечного материнства, виховання та розвитку забезпечення дітей, організації сімейного та дитячого відпочинку;

- формування системи соціальних служб з метою розширення сфери освітніх, медико-соціальних, соціально-правових, психолого-педагогічних, інформаційних, консультаційних та інших послуг молодим сім'ям для забезпечення охорони здоров'я, освіти, виховання та розвитку дітей, соціального захисту, соціальної адаптації та реабілітації молодих громадян, які перебувають у скрутній життєвій ситуації.

5. Державна підтримка молодих громадян, які опинилися у важкій життєвій ситуації, у їхньому соціальному обслуговуванні, у соціальній реабілітації та адаптації: 1) розробка та реалізація заходів щодо активізації соціально-правової, психолого-педагогічної, інформаційної та консультативної допомоги молодим громадянам, які опинилися у скрутній життєвій ситуації, з питань вибору напрямків та форм освіти, професійної орієнтації, працевлаштування, організації підприємницької діяльності та інші види допомоги; 2) вдосконалення нормативних правових підстав підтримки громадських об'єднань та інших юридичних та фізичних осіб, які здійснюють допомогу та підтримку молодим громадянам, які опинилися у скрутній життєвій ситуації.

6. Сприяння та підтримка молодих громадян у галузі охорони їх здоров'я, у профілактиці небезпечних захворювань та формуванні здорового способу життя:

- удосконалення заходів державної підтримки та допомоги молодим громадянам, включаючи тих, хто опинився у складних життєвих обставинах, пропагування здорового способу життя серед молоді, забезпечення безпечного материнства та профілактика захворювань, що передаються статевим шляхом;

- активізація заходів щодо профілактичної роботи з молодими громадянами групи соціального ризику щодо попередження негативної поведінки у молодіжному середовищі;

- стимулювання заходів щодо пропаганди здорового способу життя, щодо розвитку у молодих громадян потреби та забезпечення активних занять фізичною культурою та спортом;

- формування та розвиток системи установ соціального обслуговування для молоді, створення умов для медико-психолого-педагогічної реабілітації, соціальної адаптації неповнолітніх громадян;

- здійснення заходів підтримки діяльності дитячих та молодіжних оздоровчих, освітніх закладів, експериментальних майданчиків з метою впровадження інноваційних технологій та методик у галузі формування здо-

рового способу життя, повноцінного дитячого, молодіжного, сімейного відпочинку, дозвілля, творчого розвитку.

7. Підтримка суспільно значущих ініціатив, суспільно-політичної діяльності молоді, молодіжних та дитячих громадських об'єднань: 1) активізація заходів з підтримки громадських ініціатив молодіжних та дитячих об'єднань, сприяння суспільно корисній діяльності молодих громадян та їх об'єднань, створення умов для реалізації творчого потенціалу молоді в усіх сферах суспільного життя; 2) стимулювання заходів щодо підтримки громадських ініціатив щодо залучення молоді до консультативної діяльності органів законодавчої та виконавчої влади в галузі державної молодіжної політики, щодо поширення практики створення та діяльності консультативних органів з проблем молоді при органах влади.

Загалом слід посилити соціальну та соціально-економічну спрямованість реалізації державної молодіжної політики. У соціальному блоці слід приділити особливу увагу питанням правового захисту та соціальної адаптації молоді, в якій особливу увагу звернути на проведення пілотних досліджень у галузі правового захисту та соціальної адаптації молоді, аналіз та проектування основних методик та технологій; підтримку проектів із соціальної адаптації осіб, хворих на алкоголізм, наркоманію, які страждають на психічні розлади посттравматичної властивості; розробку та реалізацію заходів щодо захисту молоді в екстремальних ситуаціях. Ґрунтуючись на даних досліджень, слід сформулювати нові підходи до державної молодіжної політики у вигляді наступних програмних блоків:

- ініціатива молодих - потенціал розвитку України (сприяння та підтримка розвитку громадянських ініціатив молоді; стимулювання молодіжного самоврядування; активізація діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань);

- інтереси молоді – на благо суспільства (перепрофілювання діяльності молодіжних центрів з урахуванням сучасних потреб та інтересів молоді, створення сучасної інфраструктури молодіжної політики);

- інноваційність та інвестиційність (затвердження принципу довгострокового інвестування на витрати у сфері державної молодіжної політики та прогнозу можливого обсягу прибутку);

- інформативність (інтерактивна взаємодія держави та молоді в інформаційних глобальних мережах силами самої молоді, створення всеукраїнського молодіжного інформаційного порталу, громадські засоби масової комунікації щодо всебічного охоплення молоді інформацією);

- інтеграція та співробітництво (визначення пріоритетності державної молодіжної політики як міжгалузевої сфери; спільне використання матеріальної бази установ різних відомств; розробка "молодіжних розділів" у цільових та інвестиційних програмах усіх рівнів);

– доступність соціальних послуг (інтеграція джерел фінансування державної молодіжної політики, посилення ролі економічних важелів залучених ресурсів; оснащення установ молодіжної політики сучасним обладнанням);

– диверсифікація молодіжної політики (використання різноманітного підходу до молоді щодо соціальних та вікових груп; розробка нових технологій роботи з молоддю, виходячи із соціальних та вікових відмінностей);

– діалог із молоддю (організація зустрічей, "круглих столів" з молоддю; проведення щорічних фестивалів молодіжних ініціатив; стимулювання створення громадських об'єднань).

Системоутворюючими факторами нових підходів до організації роботи з молоддю виступають: активність самої молоді, пов'язана з розширенням потенційних можливостей у її соціальному становленні; реалізація потреб кожної вікової групи молоді (17-19 років, 20-24 роки, 25-30 років); формування цільових проектів та програм на регіональному та державному рівнях, підтверджених нормативною базою, забезпечених державною підтримкою та фінансуванням. Основою системи для забезпечення ефективної роботи з соціальної безпеки молоді повинні стати: держава - суспільство (представлена широким спектром молодіжних та дитячих громадських об'єднань) - сама молодь.

Висновки. Таким чином, формування нових підходів та пріоритетних напрямів реалізації державної молодіжної політики з метою ефективної соціальної безпеки, ґрунтується на дійсних проблемах української молоді, виявлених у дослідженнях та представлених у даній роботі. Водночас, очевидно, що така постановка цілей та широкомасштабних завдань потребує об'єднання зусиль усіх суб'єктів молодіжної політики: державних, громадських, некомерційних та інших організацій та об'єднань, партій та рухів, населення – з метою збереження інноваційного, культурного та соціально-економічного потенціалу молоді України.

Перспективи взаємодії органів державної влади з громадськими об'єднаннями полягають у підтримці програм молодіжних та дитячих громадських об'єднань в освітніх закладах; сприяння матеріально-технічному та методичному забезпеченню молодіжних та дитячих громадських об'єднань. Інтереси держави та молоді у вельми певному спектрі створення та функціонування молодіжних та дитячих громадських об'єднань збігаються. Потрібні організовані та неорганізовані форми, що дозволяють забезпечити свободу вибору та дій, реалізацію соціальних інтересів та потреб юнаків та дівчат, їх соціально значущу участь у житті держави та суспільства. Це передбачає таке:

– подальше вибудовування простору професійної діяльності у сфері молодіжної політики та відповідне кадрове забезпечення;

– розробку професіограм існуючих та нових фахівців, стандартів та моделей організації їх діяльності;

– внесення змін до переліку напрямів підготовки та спеціальностей середньої та вищої професійної освіти;

– забезпечення комплексного підходу до вирішення питань, пов'язаних із підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації фахівців у галузі державної молодіжної політики.

Системний підхід до вдосконалення державної молодіжної політики з метою соціальної безпеки з урахуванням виділення критеріїв ефективності реалізації передбачає послідовну інституційну оформленість, розвиток інфраструктури галузі, затвердження зразкових положень про служби, центри, установи державної молодіжної політики; опис існуючих та нових посад, визначення статусу працівників молодіжної сфери. Основні зусилля мають бути спрямовані на конкретне вкладення інвестицій у молодь. У зв'язку з цим необхідним є перегляд підходу до інвестування державної молодіжної політики.

Особлива увага у комплексній системі соціальної безпеки молоді має бути приділена координації діяльності всіх елементів даної системи: держави (адміністративно-управлінського апарату); законотворчості (з урахуванням міжнародного законодавства), недержавних організацій та громадських рухів та особистісної активності кожної людини як обов'язкової складової.

Список використаних джерел:

1. Макс Вебер. Господарство і суспільство / пер. з нім. М. Кушнір. К.: Всесвіт, 2013.
2. П'єр Бурдьє. Рефлексивна соціологія. Частина II: Чиказький воркшоп / Переклад з англ. Анастасії Рябчук. Київ: Медуза, 2015. 224 с.
3. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства : монографія / пер. з пол. Г. Теодорович. Нове розшир. вид. Львів : Колір ПРО, 2020. 799 с.
4. Мацюк Т. І. Молодіжна політика в Україні: сучасний стан та шляхи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2392>.

References:

1. Maks Veber. Hospodarstvo i suspilstvo / per. z nim. M. Kushnir. K.: Vsesvit, 2013.
2. Pier Burdie. Refleksyvna sotsiolohiia. Chastyna II: Chykazkyi vorkshop / Pereklad z anhl. Anastasii Riabchuk. Kyiv: Meduza, 2015. 224 s.
3. Shtompka P. Sotsiolohiia. Analiz suspiltva : monohrafiia / per. z pol. H. Teodorovych. Nove rozshyr. vyd. Lviv : Kolir PRO, 2020. 799 s.
4. Matsiuk T. I. Molodizhna polityka v Ukraini: suchasnyi stan ta shliakhy rozvytku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupy: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2392>.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-37

УДК 351/352:36:338.46

*Бульба В.Г., д.держ.упр., проф., ННІ «ІДУ» ХНУ ім. В.Н. Каразіна,
м. Харків, ORCID: 0000-0002-5352-0574,*

*Литвинов А.О., здобувач наукового ступеня доктора філософії з публічного
управління та адміністрування кафедри права, ННІ «ІДУ»
ХНУ ім. В.Н. Каразіна, м. Харків, ORCID:0009-0001-9152-0188*

*Bulba V., Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the
Department of Law, National Security and European Integration, Educational
and Scientific Institute "Institute of Public Administration" V. N. Karazin Kharkiv
National University, Kharkiv,*

*Lytvynov A., Candidate for the degree of doctor of philosophy in public
management and administration of the Department of Law, National Security and
European Integration, Educational and Scientific Institute "Institute of Public
Administration" V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv*

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІА- ЛЬНОГО КЛАСТЕРУ СОЛОНІЦІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ХАР- КІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

FEATURES OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE DEVELOPMENT OF THE SOCIAL CLUSTER OF THE SOLONYTSIVKA VILLAGE COUNCIL OF KHARKIV DISTRICT, KHARKIV REGION

У статті узагальнено досвід публічного управління розвитком соціального кластеру Солоніцівської селищної ради Харківського району Харківської області. На підставі аналізу нормативно-правових і звітних документів селищної ради, а також практичного досвіду авторів роботи, визначені переваги, виклики та ризики, що існують в розвитку соціального кластеру даної селищної ради. Зокрема, перевагами є: розгалуженість транспортної мережі (можливість розвитку автомобільного транспорту); достатня кількість природних джерел (можливість використання альтернативних джерел енергії; модернізація системи водопостачання); значний трудовий потенціал (розвиток підприємництва, системи державно-приватного партнерства); довіра до влади (використання різних джерел фінансування інвестиційних проєктів і програм). Головними викликами є: відтік трудових ресурсів з громади; проблеми з перевезенням учнів до закладів освіти та населення в цілому (незадовільний технічний стан транспорту, відсутнє транс-

портне сполучення між віддаленими селами, незадовільний стан доріг); несприятлива демографічна ситуація; висока зношеність інфраструктурних мереж ЖКХ; відсутність сучасного обладнання в закладах охорони здоров'я; низький рівень екологічної культури населення та їх ставлення до навколишнього середовища; низький рівень активності громадян щодо їх участі в житті громади. Ризики соціального розвитку громади перш за все спричинені повномасштабною війною: погіршення демографічної ситуації; зростання вартості енергоресурсів; антропогенне навантаження на довкілля та ін. Визначено, що головна стратегічна мета публічного управління розвитком соціального кластеру в територіальній громаді полягає в забезпеченні динамічного його розвитку, підвищенні якості життя та добробуту населення, вдосконаленні транспортної, енергетичної інфраструктури та системи управління громадою.

Ключові слова: публічне управління, розвиток сільських територій, територіальні громади, соціальний розвиток, стратегія розвитку, соціальний кластер, соціальний захист, демографічна ситуація, освіта, охорона здоров'я, культура, спорт, послуги, довкілля.

The article summarizes the experience of public administration in the development of the social cluster of the Solonytsivka Village Council in Kharkiv District, Kharkiv Region. Based on the analysis of normative-legal and reporting documents of the village council, as well as the practical experience of the authors, the advantages, challenges, and risks existing in the development of the social cluster of this village council are identified.

Advantages include: a well-developed transportation network (potential for automotive transport development); an adequate amount of natural resources (potential for alternative energy sources utilization, modernization of water supply systems); significant labor potential (entrepreneurship development, public-private partnership systems); trust in authorities (utilization of various funding sources for investment projects and programs).

Main challenges include: labor force outflow from the community; issues with transporting students to educational institutions and the population in general (unsatisfactory technical condition of transportation, lack of transportation links between remote villages, poor road conditions); unfavorable demographic situation; high wear and tear of housing and utilities infrastructure networks; lack of modern equipment in healthcare facilities; low level of environmental culture among the population and their attitude towards the environment; low level of citizen activity in community life.

The risks to the social development of the community are primarily caused by the full-scale war: worsening demographic situation; rising energy resource costs; anthropogenic pressure on the environment, etc.

It is determined that the main strategic goal of public administration in the development of the social cluster in the territorial community is to ensure its dynamic development, improve the quality of life and welfare of the population, enhance transportation, energy infrastructure, and community management systems.

Keywords: public administration, rural development, territorial communities, social development, development strategy, social cluster, social protection, demographic situation, education, healthcare, culture, sports, services, environment.

Постановка проблеми. Війна в Україні призвела до масштабних руйнувань виробництва, об'єктів інфраструктури, принесла людські жертви та негативно вплинула на соціальний стан населення. За роки повномасштабної війни відбулось значне скорочення робочих місць, зменшення купівельної спроможності та обсягів накопичених активів. Лише у 2022 р. економіка України втратила 29,2 % реального ВВП, 7 млн осіб опинились за межею бідності (рівень бідності сягнув 24 %), 13,5 млн осіб змушені були покинути свої домівки. Пошкодження від війни в Україні з лютого 2022 р. по грудень 2023 р. оцінюється в сумі 152 млрд доларів США. При цьому питома вага пошкоджень припадає на житловий сектор (житло громадян) – 56 млрд доларів (37 % від загальних збитків), транспорт – 22 %, торгівлю і промисловість, енергетику – по 10 % [19]. Найбільше збитків по цих секторах нанесено Донецькій, Харківській, Луганській, Запорізькій, Херсонській та Київській областям.

Безумовно, що негативний політичний і економічний стан призводить до соціальної нестабільності, напруги, зниженню рівня якості життя населення по всій країні. Уряд України намагається стабілізувати складну ситуацію, що сталась у соціальній сфері, зосереджуючи свої зусилля на залучення міжнародних партнерів, громадських та волонтерських організацій для подолання соціальної кризи та зростання рівня бідності в країні. Вагому роль в цьому процесі відіграють регіональні (місцеві) соціальні кластери, які, зазвичай, позначають такі види діяльності, як освіту, охорону здоров'я, культуру, спорт, соціальні послуги. З точки зору організації публічного управління, важливим є те, що соціальна політика, як держави, так і регіонів має базуватися на оцінці статистичних показників розвитку цих кластерів. Від ефективності функціонування і розвитку локального соціального кластеру залежить соціальний розвиток певної території (населеного пункту).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів соціального розвитку, кластерного підходу, розвитку сільських територій, посиленню ролі громад в умовах реформи децентралізації в Україні зроблено українськими авторами в монографічних виданнях. Зокрема, досліджуються такі питання, як:

- проблеми соціального спрямування [1; 3; 4; 6; 7; 9; 11; 17; 18];
- розвиток кластерних утворень [2; 13];
- розвиток сільських територій [10; 15];
- проходження децентралізації в частині аналізу цілей реформи щодо різних рівнів публічного управління та стану законодавчого забезпечення децентралізації [14; 16].

Незважаючи на достатньо вагомий внесок науковців у розвиток проблеми, визначеної в даній статті, виникає необхідність розгляду питань публічного управління розвитком соціального кластеру на досвіді конкретної територіальної громади.

Постановка завдання. Мета статті – узагальнити досвід публічного управління розвитком соціального кластеру Солоницівської селищної ради Харківського району Харківської області; визначити переваги, виклики та ризики, що існують в розвитку соціального кластеру даної селищної ради, та запропонувати орієнтовні цілі й заходи щодо вдосконалення діяльності цього кластеру.

Виклад основного матеріалу. Методичні та методологічні підходи до класифікації соціального кластеру зазвичай використовують як загальноприйняті для наукових вимірів, що допомагають аналізувати різні види діяльності в статистиці. На національному рівні в Україні встановлює основи для підготовки й поширення необхідної статистичної інформації класифікація видів економічної діяльності (далі – КВЕД), основний принцип якої полягає в об'єднанні підприємств у групи, відповідно до вироблених подібних товарів / послуг / процесів. Виходячи з цього, у соціальному кластері території можна виділити окремі групи за видами діяльності: освіта; охорона здоров'я, культура; спорт; соціальні послуги. Спробуємо проаналізувати діяльність соціального кластеру певної територіальної громади. Розглянемо статистичні дані розвитку визначених груп соціального кластеру Солоницівської селищної ради Харківського району Харківської області. Необхідні дані отримані зі звітних і статистичних документів цієї ради.

Насамперед зазначимо, що дана громада в рамках реформи децентралізації була утворена 12 червня 2020 р. шляхом об'єднання трьох селищних рад (Солоницівської, Вільшанської, Пересічанської) та двох сільських рад (Полівської, Протопопівської) Дергачівського району Харківської області. До її складу входять 18 населених пунктів: 3 смт, 11 сіл та 4 селища. Солоницівська територіальна громада (далі – Солоницівська ТГ) розташована у північно-західній частині Харківської області. Відстань між її адміністративним центром – смт Солоницівка і обласним – м. Харків складає всього 9 км, що свідчить про значну близькість громади до мегаполісу.

Основним стратегічним ресурсом громади, звичайно є людський потенціал, який безпосередньо впливає на темпи і якість економічного зростання ТГ. Головним показником, який характеризує людський потенціал, є чисельність населення. На сьогодні в Солоницівській ТГ нараховується 35249 осіб. На жаль, в громаді спостерігається стійка тенденція до зниження цього показника. Зокрема, за останні 5 років чисельність населення скоротилась на 868 осіб, причому така тенденція спостерігається в кожному населеному пункті громади. Найбільш заселені такі громади, як Солоницівська, Пересічанська і Вільшанська. В них не тільки велика площа території, але й висока концентрація підприємств, які забезпечують населення робочими місцями. Безумовно, що добробут населення громади забезпечується ще й відповідним станом інфраструктурних об'єктів – закладами соціальної сфери, транспортом, інформаційними технологіями, енергетичними об'єктами тощо.

Для соціального розвитку ТГ одним з пріоритетних напрямів є забезпечення належного рівня освіти. Мережа закладів освіти Солоницівської ТГ складають 18 комунальних закладів (10 закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО), 5 з яких мають дошкільні підрозділи, і 8 закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО), які повністю задовольняють потреби населення в освітніх послугах.

Учнівський контингент ТГ налічує 3832 дітей, однак рівень заповнюваності закладів освіти учнями складає всього 66 %, що є досить низьким показником. Найвищий рівень заповнюваності 96 % спостерігається у Вільшанській громаді (комунальний заклад (далі – КЗ) «Вільшанський ліцей»), а найнижчий – у Протопопівській: філія КЗ «Вільшанський ліцей» – «Протопопівська гімназія» – 30 %; КЗ «Полівська гімназія» у с. Польова – 17 %. При цьому є заклади освіти, у яких переповнення становить від 38 до 2 % [12].

На жаль, в громаді заклади освіти територіально розміщені нерівномірно, наприклад, найбільша кількість ЗЗСО (4) сконцентровані в адміністративному центрі громади (сmt Солоницівка), інші – на значній відстані від центру. Така ж ситуація й ЗДО. 13 суб'єктів освітньої діяльності, які надають послуги у сфері дошкільної освіти, мають забезпечити цими послугами 18 населених пунктів. Однак, не всі населені пункти охоплені послугами дошкільної освіти.

Крім освітніх послуг громада забезпечує усіх дітей ЗДО (949 вихованців), учнів 1-4 класів та пільговий контингент безкоштовним харчуванням, чим повністю виконує свої зобов'язання перед членами громади та перед керівництвом області.

Зрозуміло, що освітня сфера Солоницівської ТГ, як і в цілому по країні, має низку проблем. Так, однією з проблем є відсутність на території громади спеціалізованих закладів освіти й будинків дитини. Однак, в громаді успішно функціонує комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр», метою якої є забезпечення прав дітей з особливими освітніми потребами (порушення зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, емоційно-вольової сфери). Другою проблемою є недоукомплектованість деяких закладів освіти, що з одного боку, обумовлено загальним демографічним становищем громади, з іншого – педагоги часто обирають місцем роботи приватні заклади, у яких заробітний фонд є набагато більшим, ніж у комунальних закладах. Інші проблеми, більш пов'язані з матеріально-технічним і фінансовим станом закладів освіти й громади: забезпечення безпечного підвозу дітей до закладів освіти; оновлення автобусного парку; ремонт приміщень та будівель закладів освіти; реалізація заходів щодо енергозаощадження; оновлення матеріально-технічної бази тощо.

Важливим завданням керівництва ТГ є підтримка сфери культури та спорту. Їх розвиток сприяє формуванню цінностей особистості, підвищенню

її інтелектуальних здібностей, зміні філософії та ставлення населення до свого фізичного здоров'я, формуванню здорового образу життя. Згідно зі звітними документами ТГ, мережа культурних закладів громади налічує 11 бібліотек, 5 сільських клубів, по 2 музею і будинків культури та 1 дитячий клуб. На території громади функціонує стадіон (сmt Солоницівка) і «Спортивний оздоровчий центр» (ПрАТ «Харківська ТЕЦ – 5») [8; 12]. Безумовно, що така кількість установ і закладів є занадто малою для ТГ і не дає можливості забезпечити все населення громади відповідними послугами. Крім того, технічний стан будівель і приміщень є здебільшого незадовільний.

Щодо сфери охорони здоров'я, то в Україні у 2020 р. розпочався другий етап реформування цієї системи (стосується вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги), що передбачає впровадження державної програми медичних гарантій, вихід закладів охорони здоров'я на ринок послуг. Нова концепція передбачає орієнтацію на пацієнта, за яким на медичне підприємство від держави заходять кошти. Тобто відбувся перехід на нові умови функціонування закладів охорони здоров'я. Медичне обслуговування населення Солоницівської ТГ забезпечується двома комунальними некомерційними підприємствами («Центр первинної медико-санітарної допомоги» та «Дергачівська центральна лікарня»), засновником яких є Дергачівська міська рада. Ці підприємства представлені 2 поліклініками, 6 амбулаторіями, 5 фельдшерськими пунктами. З кінця 2021 р. в ТГ медичне обслуговування також здійснює Медичний центр «Здоров'я +», засновником якого є Солоницівська селищна рада. В цілому, послугами стаціонарного лікування забезпечені жителі сmt Солоницівка і Вільшанського старостинського округу, у 11 населених пунктах функціонують фельдшерські пункти або амбулаторії.

Незважаючи на те, що стан більшості будівель медичного сегменту є задовільним, в громаді є певні проблемні питання щодо розвитку сфери охорони здоров'я. Зокрема, медичні заклади потребують сучасного медичного обладнання та в цілому модернізації матеріально-технічної бази, створення автопарку для сімейних лікарів та швидкої допомоги, створення умов для інклюзивних пацієнтів та ін.

Нарешті, перейдемо до розгляду стану забезпечення соціального захисту населення в Солоницівській громаді. Насамперед зазначимо, що ТГ характеризується потужною соціальною спрямованістю та активною позицією щодо підтримки вразливих верств населення. У 2020 р. створена та успішно працює Служба у справах дітей Солоницівської селищної ради, профілактичну діяльність якої спрямовано на формування засад відповідального батьківства, пропагування сімейних цінностей і важливості інституту сім'ї. Лише у 2021 р. на обліку Служби перебувало 70 дітей. Всього на території громади проживає 226 дітей, які потребують підвищеної уваги з боку ТГ, серед них 11 дітей-сиріт, 52 дитини, що позбавлені батьківського піклування, 7 дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, 130 дітей з ін-

валідністю. Крім того, на території громади функціонує один дитячий будинок сімейного типу, де виховується 10 дітей [8].

На території громади функціонує центр соціального обслуговування «Берегиня» і Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Дергачівської міської ради. Ці центри майже повністю задовольняють потреби громади у таких послугах, як догляд вдома, паліативний догляд вдома невиліковно хворих, соціально-побутова адаптація, адресна, натуральна і грошова допомога, посередництво інтересів, послуги з влаштування до сімейних форм виховання, соціальна адаптація, кризове та екстрене втручання, консультування, соціальний супровід, профілактика тощо. Кошти на обслуговування населення в центрах виділяє селищна рада.

На підставі аналізу нормативно-правових і звітних документів селищної ради, а також практичного досвіду авторів роботи, визначені переваги, виклики та ризики, що існують в розвитку соціального кластеру даної селищної ради. Зокрема, визначено основні:

- переваги: розгалуженість транспортної мережі (можливість розвитку автомобільного транспорту); достатня кількість природних джерел (можливість використання альтернативних джерел енергії; модернізація системи водопостачання); значний трудовий потенціал (розвиток підприємництва, системи державно-приватного партнерства); довіра до влади (використання різних джерел фінансування інвестиційних проєктів і програм);

- виклики: відтік трудових ресурсів з громади; проблеми з перевезенням учнів до закладів освіти та населення в цілому (незадовільний технічний стан транспорту, відсутнє транспортне сполучення між віддаленими селами, незадовільний стан доріг); несприятлива демографічна ситуація; висока зношеність інфраструктурних мереж ЖКХ; відсутність сучасного обладнання в закладах охорони здоров'я; низький рівень екологічної культури населення та їх ставлення до навколишнього середовища; низький рівень активності громадян щодо їх участі в житті громади;

- ризики: погіршення демографічної ситуації; зростання вартості енергоресурсів; антропогенне навантаження на довкілля та ін.

Безсумнівно, перелічені виклики та ризики соціального розвитку громади Солоніцівської селищної ради Харківського району Харківської області останнім часом спричинені повномасштабною війною. Проте велика частка викликів є також і наслідком процесів, що відбувались за часи незалежності України: тривалої перебудови, трансформації ведення господарства, недофінансування розвитку багатьох галузей, у тому числі соціальної, тощо.

Висновки. Отримані в ході дослідження дані дозволяють окреслити цілі й завдання публічного управління розвитком соціального кластеру Солоніцівської селищної ради Харківського району Харківської області на майбутню перспективу. Зокрема, головною стратегічною метою є забезпечення динамічного розвитку соціального кластеру, підвищення якості життя та до-

бробуту населення, вдосконалення транспортної, енергетичної інфраструктури та системи управління громадою. Виходячи з цілі, завданнями та заходами є:

1) підвищення рівня якості життя населення громади: підвищення соціальних стандартів (якості медичного обслуговування, освіти, культури, спорту, системи соціальної підтримки); забезпечення якісними житлово-комунальними послугами; підвищення ефективності управління житловим фондом; реалізація заходів щодо забезпечення енергоефективності з використанням сучасних інноваційних технологій та раціонального використання енергоресурсів у ЖКХ; забезпечення благоустрою і комфортного простору в населених пунктах з урахуванням вимог інклюзії; запровадження системи роздільного збору побутових відходів та схеми санітарного очищення населених пунктів громади;

2) вдосконалення транспортної інфраструктури: проведення модернізації технічної (інженерної) інфраструктури (тверді покриття, освітлення, зупинки тощо); організація прямих громадських перевезень у віддалені населені пункти громади; забезпечення безпечного руху транспортних засобів і пішоходів на підставі партнерства органів влади, громадськості, поліції та органів ДСНС;

3) удосконалення менеджменту організації та адміністрування в громаді: модернізація структури управління (ЦНАП, цільові програми, підтримка місцевих ініціатив та залучення мешканців громади до вирішення питань місцевого самоврядування); цифрова трансформація управління; розвиток механізму громадського бюджету (бюджет участі), організація його електронного сервісу.

Безумовно, що досягнути поставлені цілі й завдання можливо лише в умовах політичної та економічної стабільності, після закінчення війни та за допомогою залучення інвестицій з різних джерел (власних, позикових, іноземних, бюджетних та ін.).

Список використаних джерел:

1. Бульба В. Г. Соціальні функції держави : монографія. Харків: Видво «ДокНаукДержУпр», 2011. 264 с.

2. Гриценко С. І., Таранич А. В. Стратегія міжнародної економічної діяльності кластерних утворень в інформаційній економіці : монографія. Донецьк: ДонНУ, 2010. 228 с.

3. Державне інвестування в соціальний розвиток (інфраструктурний аспект) / Новіков В. М., Макарова О. В., Откидач М. В. / тех. ред. Герасименко І. В.; Нац. акад. наук Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Київ, 2020. URL: <https://idss.org.ua/arhiv.pdf>.

4. Житлові умови населення: чинники, сучасний стан і політика регулювання / Л. М. Черенько, С. В. Полякова, В. С. Шишкін та ін.; Нац. акад. наук Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Київ, 2020. URL:

<https://idss.org.ua/arhiv.pdf>.

5. Кучеренко В. Р., Макуха С. М. Національна економіка: відтворення соціальної інфраструктури села. Одеса: Друкарський дім, Друк Південь, 2012. 108 с.

6. Лібанова Е., Осауленко О., Черенько Л. Оцінка якості життя в Україні на основі суб'єктивних показників добробуту : монографія. Варшава, Польща: RS Global, 2020. 361 с.

7. Поступна О.В. Публічне управління регіональними освітніми системами в Україні : монографія. Харків : ТОВ «Оберіг», 2021. 400 с.

8. Про звіт селищного голови про діяльність виконавчих органів ради за 2021 рік : рішення XXVIII сесії Солоницівської селищної ради Харківського району Харківської області VIII скликання від 20.01.2022 р. № 02. 37 с.

9. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; за ред. Л. М. Черенько. Київ: ТОВ «Вид-во «Консультант», 2006. 428 с.

10. Розвиток сільських територій : монографія / Л. М. Газуда, Н. М. Готько, М. Ю. Лалакулич. Ужгород: Вид-во ФОП Сабов А. М., 2015. 204 с.

11. Соціальна інфраструктура на шляхах реформування місцевого самоврядування : кол. моногр. / В. М. Новіков, Н. М. Деєва, А. Г. Гвелесіані та ін.; за наук. ред. д.е.н., проф. В. М. Новікова; д.е.н. (хабілітованого), проф. Здіслава Сіройча. Київ-Варшава, 2018. 431 с.

12. Стратегія розвитку Солоницівської селищної територіальної громади на період 2021 – 2027 роки : рішення XXIV сесії Солоницівської селищної ради VIII скликання від 18.11.2021 р. № 21. Снт. Солоницівка, 2021. 72 с.

13. Теорія і практика кластеризації економіки : кол. моногр. / М. П. Войнаренко та ін. ; за наук. та заг. ред. М. П. Войнаренка, В. І. Дубницького ; М-во освіти і науки України, Акад. екон. наук України та ін. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. 355 с.

14. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку : монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Ін-т регіон. дослідж. імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

15. Трансформація сільського розселення в Україні : кол. моногр. / за ред. Т. А. Заяць ; Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2017. 298 с.

16. Фінансові детермінанти економічного зростання регіонів і громад України в умовах нестабільності: погляд крізь призму поведінкової економіки : монографія / за ред. Возняк Г. В., Львів: ДУ «Ін-т регіон. дослідж. імені М. І. Долішнього НАН України, 2023. 557 с.

17. Черенько Л. М. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності : монографія. Київ: Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. 423 с.

18. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черень-

ко Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С. та ін.; Нац. акад. наук Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Київ, 2023. URL: <https://idss.org.ua/arhiv.pdf>.

19. Ukraine Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). February 2022 – December 2023. *World Bank Group / The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations*. February 2024. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf>.

References:

1. Bulba V. H. *Sotsialni funktsii derzhavy [Social functions of the state] : monohrafiia*. Kharkiv: Vyd-vo «DokNaukDerzhUpr», 2011. 264 s.

2. Hrytsenko S. I., Taranych A. V. *Stratehiia mizhnarodnoi ekonomichnoi diialnosti klasternykh utvoren v informatsiinii ekonomitsi [Strategy of International Economic Activity of Cluster Formations in the Information Economy] : monohrafiia*. Donetsk: DonNU, 2010. 228 s.

3. *Derzhavne investuvannia v sotsialnyi rozvytok (infrastrukturnyi aspekt) [Public investment in social development (infrastructural aspect)] / Novikov V. M., Makarova O. V., Otkydach M. V. / tekhn. red. Herasymenko I. V.; Nats. akad. nauk Ukr., In-t demogr. ta sots. doslidzh. im. M. V. Ptukhy*. Kyiv, 2020. URL: <https://idss.org.ua/arhiv.pdf>.

4. *Zhytlovi umovy naseleння: chynnyky, suchasnyi stan i polityka rehuliuвання [Housing Conditions of the Population: Factors, Current State and Regulatory Policy] / L. M. Cherenko, S. V. Poliakova, V. S. Shyshkin ta in.; Nats. akad. nauk Ukr., In-t demogr. ta sots. doslidzh. im. M. V. Ptukhy*. Kyiv, 2020. URL: <https://idss.org.ua/arhiv.pdf>.

5. Kucherenko V. R., Makukha S. M. *Natsionalna ekonomika: vidtvorennia sotsialnoi infrastruktury sela [National Economy: Reproduction of Social Infrastructure of the Village]*. Odesa: Drukarskyi dim, Druk Pivden, 2012. 108 s.

6. Libanova E., Osaulenko O., Cherenko L. *Otsinka yakosti zhyttia v Ukraini na osnovi subiektyvnykh pokaznykiv dobrobutu [Assessment of the quality of life in Ukraine based on subjective indicators of well-being] : monohrafiia*. Varshava, Polshcha: RS Global, 2020. 361 s.

7. Postupna O. V. *Publichne upravlinnia rehionalnymy osvritnyimi systemamy v Ukraini [Public Management of Regional Educational Systems in Ukraine] : monohrafiia*. Kharkiv : TOV «Oberih», 2021. 400 s.

8. *Pro zvit selyshchnoho holovy pro diialnist vykonavchykh orhaniv rady za 2021 rik [On the report of the village head on the activities of the council executive bodies for 2021] : rishennia KhKhVIII sesii Solonytsivskoi selyshchnoi rady Kharkivskoho raionu Kharkivskoi oblasti VIII sklykannia vid 20.01.2022 r. № 02*. 37 s.

9. *Riven zhyttia naseleння Ukrainy [Standard of living of the population of Ukraine] / NAN Ukrainy. In-t demohrafii ta sots. doslidzh., Derzh. kom. statystyky Ukrainy; za red. L. M. Cherenko*. Kyiv: TOV «Vyd-vo «Konsultant», 2006. 428 s.

10. *Rozvytok silskykh terytorii [Rural development] : monohrafiia /*

L. M. Hazuda, N. M. Hotko, M. Yu. Lalakulych. Uzhhorod: Vyd-vo FOP Sabov A. M., 2015. 204 s.

11. Sotsialna infrastruktura na shliakhakh reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia [Social Infrastructure on the Ways of Local Self-Government Reform] : kol. monohr. / V. M. Novikov, N. M. Dieieva, A. H. Hvelesiani ta in.; za nauk. red. d.e.n., prof. V. M. Novikova; d.e.n. (khabilitovanoho), prof. Zdislava Siroicha. Kyiv-Varshava, 2018. 431 s.

12. Stratehiiia rozvytku Solonytsivskoi selyshchnoi terytorialnoi hromady na period 2021 – 2027 roky [Development Strategy of the Solonytsia Settlement Territorial Community for the period 2021-2027] : rishennia KhKhIV sesii Solon-?tsivskoi selyshchnoi rady VIII sklykannia vid 18.11.2021 r. № 21. Smt. Solonyts,-vka, 2021. 72 s.

13. Teoriia i praktyka klasteryzatsii ekonomiky [Theory and Practice of Clustering of Economy] : kol. monohr. / M. P. Voinarenko ta in. ; za nauk. ta zah. red. M. P. Voinarenka, V. I. Dubnytskoho ; M-vo osvity i nauky Ukrainy, Akad. ekon. nauk Ukrainy ta in. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 2019. 355 s.

14. Terytorialni hromady v umovakh detsentralizatsii: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku [Territorial Communities in the Context of Decentralisation: Risks and Development Mechanisms] : monohrafiia / za red. Kravtsiva V. S., Storonianskoi I. Z. Lviv: DU «In-t rehion. doslidzh. imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy, 2020. 531 s. (Seriia «Problemy rehionalnoho rozvytku»).

15. Transformatsiia silskoho rozselennia v Ukraini [Transformation of rural settlement in Ukraine] : kol. monohr. / za red. T. A. Zaiats ; In-t demohr. ta sots. doslidzh. im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy. Kyiv, 2017. 298 s.

16. Finansovi determinanty ekonomichnoho zrostannia rehioniv i hromad Ukrainy v umovakh nestabilnosti: pohliad kriz pryzmu povedinkovoi ekonomiky [Financial Determinants of Economic Growth of Ukraine's Regions and Communities in Conditions of Instability: A Look Through the Prism of Behavioral Economics] : monohrafiia / za red. Vozniak H. V., Lviv: DU «In-t rehion. doslidzh. imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy, 2023. 557 s.

17. Cherenko L. M. Model rivnia zhyttia v umovakh sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti [Model of living standards in conditions of socio-economic instability] : monohrafiia. Kyiv: In-t demohr. ta sots. doslidzh. im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy, 2012. 423 s.

18. Yakist zhyttia naseleattia Ukrainy ta pershi naslidky viiny [The quality of life of the population of Ukraine and the first consequences of the war] / Cherenko L. M., Poliakova S. V., Shyshkin V. S. ta in.; Nats. akad. nauk Ukr., In-t demohr. ta sots. doslidzh. im. M. V. Ptukhy. Kyiv, 2023. URL: <https://idss.org.ua/arhiv.pdf>.

19. Ukraine Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). February 2022 – December 2023. *World Bank Group* / The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. February 2024. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf>.

*Карпеко О.В., аспірант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0009-0005-8935-0721*

*Карпеко О., PhD student of Training, Research and Production Center of the
National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv*

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ADMINISTRATIVE LEGAL ENSURING PROBLEMS OF THE STRATEGIC TERRITORIAL DEVELOPMENT OF UKRAINE

У статті розглядаються актуальні на сучасному етапі соціально-економічних перетворень питання адміністративно-правового і організаційно-управлінського забезпечення стратегічного територіального розвитку України, від рішення яких залежить рівень життя населення. Вводиться поняття «адміністративно-правового інституту забезпечення територіального розвитку» і обґрунтовуються особливості його розробки для адміністрацій територіальних громад, з урахуванням їх компетенції в області розвитку підвідомчої території.

***Ключові слова:** публічне управління, управління територіями, регіональний розвиток, стратегічне планування.*

The article examines the issues of administrative legal and organizational management support of the strategic territorial development of Ukraine, which are relevant at the current stage of socio-economic transformations, and the standard of living of the population depends on their decision. The concept of "administrative-legal institution for ensuring territorial development" is introduced and the peculiarities of its development for the administrations of territorial communities are substantiated, taking into account their competence in the field of development of the subordinate territory.

***Keywords:** public administration, territory management, regional development, strategic planning.*

Постановка проблеми. Найважливішою, але не завжди адекватно оцінюваною функцією, що регламентується, органами виконавчої влади, що є необхідною умовою розробки і виконання обґрунтованих стратегічних документів, виступає ефективна організація внутрішньо-організаційного (апаратного) управління. Іншими словами, нерідко ігнорується положення, що ефективність системи управління соціально-економічним розвитком безпосередньо пов'язана з ефективністю внутрішньо-організаційного управління. Тобто, без скоординованої роботи цих організаційно-управлінських підсис-

тем (стратегічного і внутрішньо-організаційного управління) будь-які стратегічні документи, орієнтовані на розвиток соціально-економічних систем для адміністративно-територіальних одиниць різного рівня таксономії, приречені на невиконання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням стратегічного планування територіального розвитку України займалися такі вчені, як В. Андріяш, І. Дунаєв, О. Євтушенко, В. Ємельянов, Н. Ісаєва, М. Латинін, Т. Лозинська, О. Лукашов, В. Мамонова, Є. Романенко, С. Романюк та ін.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз, актуальних на сучасному етапі соціально-економічних перетворень, питань адміністративно-правового і організаційно-управлінського забезпечення стратегічного територіального розвитку України

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку України все більшу роль починають грати стратегічні підходи до рішення завдань соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. В той же час, існуюча нині практика використання стратегічних підходів не завжди характеризується реальною віддачею, що полягає в раціональному і повному використанні наявних ресурсів і можливостей. До недоліків вживаних стратегічних підходів, на нашу думку, можна, зокрема, віднести наступні:

- значна частина прогнозів і стратегічних програм реалізується не повною мірою або істотно розходиться з фактичними траєкторіями розвитку;
- інструментарій методів і підходів до організації стратегічного планування і прогнозування обмежений рядом методів (SWOT -аналіз, сценарний метод прогнозування і так далі), використання яких далеко не завжди дає об'єктивну картину складних процесів в соціально-економічному розвитку регіонів і територіальних громад. На нашу думку, аналіз застосування вказаних методів показує, що вони носять переважно ілюстративний характер, а для вироблення практично корисних стратегій розвитку територій доцільно використати глибші методичні підходи, наприклад, метод побудови і ведення в режимі моніторингу стратегічних баз даних;
- персонал органів державної і місцевої влади, як правило, не має високого рівня професійної підготовки до рішення завдань стратегічного розвитку територій.

До числа основних тенденцій, що визначають особливості механізмів управління соціально-економічним розвитком регіонів і громад, характерних для сучасного етапу України, слід віднести:

- посилення вертикалі влади, що полягає у вибудовуванні стосунків субординації між адміністративно-територіальними одиницями і, відповідно, між стратегічними програмами і планами різних рівнів;

- недостатньо раціональне рішення задачі розмежування повноважень (а також виконання спільних завдань) між державними органами влади регіонів і органами місцевого самоврядування з питань скоординованого соціально-економічного розвитку підвідомчих територій;

- наявність значних диспропорцій (асиметрій) в соціально-економічному розвитку окремих регіонів, територіальних громад і територіальних галузевих комплексів;

- криза виконавчої влади, що викликала необхідність адміністративної реформи і переходу від управління по заходах до управління за обґрунтованими результатами діяльності;

- збільшення об'єму сервісних функцій в діяльності органів виконавчої влади [5].

У сучасних умовах ефективної діяльності регіональних і місцевих органів влади, покликаних вирішувати нові масштабні завдання (у тому числі трансформацію економіки у напрямі інноваційного розвитку), перешкоджає недосконалість цих структур, особливо у сфері внутрішньо-організаційного управління, в частині наявності недоліків регламентації діяльності, відсутності механізмів проблемно-орієнтованого управління. Це супроводжується безліччю недоліків в області механізмів управління розвитком адміністративно-територіальних утворень різного рівня. Відсутнє, як правило, розуміння системності цього завдання і необхідності її рішення на основі координації діяльності центру цих освітніх, субтериторіальних, що входять в його адміністративно-правову юрисдикцію, представників підприємницького середовища і інших соціальних інститутів території, а також в коректному використанні методів прогнозування і програмно-цільового управління, заснованих на максимальному урахуванні специфіки і потенційних можливостей підвідомчих територій.

Необхідність рішення даних задач обумовлює потребу в розробці нових форм, методів і управлінських технологій, що базуються, передусім, на встановленні стосунків конструктивного партнерства усіх зацікавлених суб'єктів регіональної або місцевої соціально-економічної політики.

Аналіз механізмів управління в системі виконавчої влади, як необхідний елемент розробки документів по стратегічному розвитку підвідомчої цієї влади соціально-економічної системи, повинен розпочинатися з визначення того - в якому ступені система управління регіоном відповідає своєму призначенню, тобто, наскільки вона взагалі ефективна і, нарешті, наскільки вона сприяє задоволенню потреб і інтересів населення території, а також створенню умов для розвитку економіки.

При цьому проблеми в організації апаратного управління відносяться до тих істотних недоліків, які породжують (є джерелами) багато інших проблем в різних сферах життєдіяльності регіону. Відповідно, можна стверджувати, що без їх попереднього рішення будь-які програми, плани, проекти і

законодавчі ініціативи влади приречені на невиконання (в цілому або по ключових моментах). На жаль, на практиці питання вдосконалення управління сприймаються як вторинні по відношенню до економіки і соціально-економічного розвитку або вирішуються поза зв'язком з цією сферою.

Систему управління територіальним розвитком України складають:

1. Цільова база розвитку регіону (що включає його місію, як найбільш загальний опис стратегічної ідеї розвитку адміністративно-територіальної громади, генеральну, головні цілі і цільові функції виконавчого органу влади).

2. Стратегічна (факторна) база даних по основних чинниках життєдіяльності і соціально-економічного розвитку території, на основі якої формуються довго- і середньострокові прогнози розвитку території.

3. Концепція і програма соціально-економічного розвитку.

4. Механізм управління розвитком регіону, що включає повноважні структури органів виконавчої і законодавчої влади; штати фахівців, функціями яких є завдання забезпечення розвитку регіону; колегіальні органи; регламенти і технології діяльності і взаємодії перерахованих суб'єктів; види і форми забезпечення виконання завдань [3, с. 84].

У основі стратегічного планування лежить розробка стратегічного плану соціально-економічного розвитку території (формованого на основі програмно-цільового методу). Розробці програмного документу розвитку території передують розробка концепції, що є систематизованим під це конкретне завдання зведенням принципів і правил, відповідно до яких формується і функціонує система розвитку території, здійснюється управління розвитком (проводиться територіальна соціально-економічна політика).

Для обґрунтування завдання формування адміністративно-правового інституту забезпечення розвитку території необхідно, по-перше, виходити з того, що : система управління в адміністраціях територій має, як правило, недоліки, причому багато хто з них взаємозв'язаний. При цьому необхідно визначати «вузлові точки» основних недоліків, проводити роботу по реорганізації окремих структур, обґрунтовано змінювати функціональний зміст діяльності багатьох служб і підрозділів адміністрацій.

Слід враховувати, що необхідність формування адміністративно-правового інституту забезпечення розвитку території обумовлена недосконалістю усієї системи адміністративно-правових актів, діючих в Україні. Зокрема, недостатньо впорядковані методологічні і правові основи нормотворчості і правотворчості : адміністративне право належить самим несистематизованих галузей правової системи України, що кодифікують. Якщо досвід розробки і застосування норм і положень для регіонів узагальнений відносно повно, то для територіальних громад це завдання, поза сумнівом, проблемне і нове. У зв'язку з цим, в подальшій частині статті буде акцентовано увагу на особливостях розробки норм і положень адміністративно-

правового інституту забезпечення розвитку території стосовно територіальних громад.

Одним з найбільш важливих і складних завдань формування правового інституту управління на рівні виконавчої влади є обґрунтування систематизації діючих норм (адміністративно-правових норм), форм управлінської діяльності, регульованих цими нормами, і правових (нормативно-правових) обмежень дії цих норм, що розробляються.

Зокрема, в роботі фахівців з адміністративного права норми, класифікуються по наступних п'яти групах:

1. Що зобов'язують, тобто, норми, приписуючі суб'єктові правовідносин обов'язкове виконання певних дій в передбачених нормою умовах.

2. Що забороняють - норми, приписуючі заборону певних дій суб'єкта в передбачених нормою умовах.

3. Що уповноважують (уповноважуючі, дозволенні або диспозитивні норми) - що передбачають можливість адресатові дії норм (посадовцю або органу, якому наказана певна норма) діяти самостійно, але у рамках певного правового режиму (правових обмежень).

4. Стимулюючі (заохочувальні) - норми, що забезпечують стимулювання дій адресата норм відповідними моральними і матеріальними діями (наприклад, податкові пільги, пільгове кредитування, привласнення рівня класності, права на VIP-обслуговування тощо).

5. Рекомендаційні, орієнтовані на надання адресатові інформації про найбільш раціональні і доцільні дії в певних умовах [1, с. 128].

На думку авторів цієї класифікації, є об'єктивні передумови зростання в сучасних умовах ролі і об'єму в нормативно-правових актах уповноважуваних, стимулюючих і рекомендаційних норм і, відповідно в потребі в розробці гнучкіших за нормативно-правовим змістом законів, регламентів, концепцій або інших документів, а також міжвідомчих актів. Відмітимо, що в основі збільшення в правовому полі долі гнучкіших типів норм лежить глобальна тенденція до демократизації стосунків в тріаді: влада, бізнес і населення.

У джерелах по адміністративному праву України визначені більше десяти ознак, по яких можуть бути класифіковані форми управлінської діяльності. Для застосування цієї категорії до сфери муніципального управління необхідно, в першу чергу, виходити з того, що форма управлінської діяльності визначена як «зовні виражена дія виконавчого органу (посадовця), що здійснювана у рамках його компетенції і викликає певні наслідки», у тому числі розробку і видання нормативних і індивідуальних (адміністративних) актів, укладення договорів і здійснення інших дій.

Таким чином, основні заходи по розробці і впровадженню правового інституту муніципального управління в тому або іншому вигляді є формами управлінської діяльності. По-друге, при розробці концепції і окремих актів

правового забезпечення муніципального управління передбачається застосувати адміністративно-правові форми і акти, якщо вони повинні мати юридичне значення і наслідки, а також неправові форми і акти, якщо вони не несуть прямих юридичних наслідків.

Правові акти управління є основною юридичною формою реалізації правового інституту муніципального управління. У джерелах по адміністративному праву України визначені також більше десяти ознак для ідентифікації юридичної природи правового акту управління. Доцільно також використати класифікації правових актів за юридичними властивостями:

- нормативні, як правоустановчі, у тому числі нормотворчі, конкретизуючі норми вищої юридичної сили і, відповідно, підзаконні;
- індивідуальні, як розпорядливі і, як правило, персоніфіковані; по найменуванню в органах місцевого самоврядування [4, с. 103].

Тут необхідно уточнити, що постанови глави органу місцевого самоврядування, як правило, мають нормативний характер і є нормативними актами, а розпорядження відносяться до індивідуальних актів.

Правові акти мають юридичну силу, якщо вони розроблені в якості адміністративно-правовій форми реалізації виконавчої влади, тобто, в цьому завдання - органу місцевого самоврядування або посадовця, що має необхідну компетенцію.

Правовий інститут територіального розвитку управління визначається нами як повна і систематизована сукупність адміністративно-правових актів і норм, що створюють правову основу регулювання діяльності місцевого виконавчого органу влади, його підрозділів і посадовців і їх правових стосунків з іншими органами державної і місцевої влади, з комунальними і іншими підприємствами і організаціями і громадянами в цілях досягнення результатів стійкого функціонування і соціально-економічного розвитку територій.

Відповідно, враховуючи різноманітний по формах і способах регулювання механізм взаємодії органів влади з різними територіальними об'єктами і населенням, правовий інститут територіального розвитку управління доцільно розглядати як найважливішу частину загального міжгалузевого (змішаного) правового інституту управління життєзабезпеченням і розвитком територій.

Це визначення не виключає участі в забезпеченні процесів стратегічного розвитку професійних саморегульованих організацій, тим паче, що у рамках договірних стосунків (і в інших встановлених законом областях) вони стають рівноправними партнерами виконавчої влади [2, с.144].

Доцільно розглядати правовий інститут територіального розвитку як частину загального правового інституту, що стосується системи управління діяльністю виконавчих органів влади. Відповідно до такого трактування, в правовому забезпеченні муніципального управління, окрім адміністративного права, є присутніми положення і норми цивільного права і інших галузей.

Оскільки в діяльності по управлінню життєзабезпеченням і соціально-економічним розвитком територій переважають управлінські дії стратегічного характеру, а головним посадовцем, що має виняткову компетенцію з цих питань, є вищий посадовець виконавчого органу, то, відповідно, необхідно в структурі правового інституту територіального розвитку окремим актом виділити виняткову компетенцію першої особи і варіант делегування і розподілу повноважень іншим посадовцям.

Основу структури в органах місцевого самоврядування повинні скласти: підрозділ відповідальний за питання соціально-економічного розвитку територій; служба внутрішньо-організаційного управління (як орган відповідальний за ефективне функціонування усього управлінського механізму) і правове управління. Необхідно встановити і регламентувати взаємозв'язки цих підрозділів між собою і з іншими службами адміністрації з питань управління розвитком підвідомчої території; визначити зміст цих взаємозв'язків і вид повноважень. Відмітимо, що кожен з цих підрозділів є міжгалузевим за характером своєї діяльності.

Структура правового інституту територіального розвитку управління формується як систематизована сукупність розділів, які охоплюють усі питання правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування по управлінню громадою, у тому числі питання правового забезпечення необхідних перетворень в управлінні, спрямованих на його вдосконалення.

Іншими словами виділяються три основні сфери застосування правового інституту територіального розвитку :

- організація і вдосконалення внутрішньо-організаційного управління;
- організація і вдосконалення управління розвитком території;
- організація партнерської взаємодії в тріаді: влада, бізнес і населення;
- організація і вдосконалення управління життєзабезпеченням і розвитком територій.

Висновки. Найважливішою, але не завжди адекватно оцінюваною функцією, що регламентується, органами виконавчої влади, що є необхідною умовою розробки і виконання обґрунтованих стратегічних документів, виступає ефективна організація внутрішньо-організаційного (апаратного) управління, що забезпечує ефективне рішення завдань соціально-економічного розвитку підвідомчого адміністративно-територіальній одиниці (регіону або територіальній громаді).

У сучасних умовах демократизації стосунків в тріаді: влада, бізнес і населення є об'єктивні передумови в зростанні ролі і об'єму в нормативно-правових актах уповноважуючих, стимулюючих і рекомендаційних норм і, відповідно в потребі в розробці гнучкіших за нормативно-правовим змістом законів, регламентів, концепцій або інших документів, а також міжвідомчих актів.

Якщо досвід розробки і застосування норм і положень адміністративно-правового інституту забезпечення розвитку території для регіонів України узагальнений відносно повно, то для територіальних громад рішення цієї задачі в методичному і практичному аспектах представляється актуальним.

Список використаних джерел:

1. Гетьман А.П. Концептуальні засади модернізації конституційної моделі територіального устрою України. Вісник Конституційної Асамблеї. 2013. № 1. С. 325.
2. Державне регулювання інноваційної інфраструктури на регіональному рівні : [монографія] / [О. Ю. Амосов, А. О. Дегтяр, Я. В. Календжян та ін.] ; за заг. ред. А. О. Дегтяра. Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2011. С. 143–145
3. Інституціоналізація публічного управління в Україні : наук.-аналіт. доп. / за заг. ред. М. М. Білинської, О. М. Петрое. Київ : НАДУ, 2019. 210 с.
4. Карпеко Н.М. Організаційно- економічний механізм державного управління якістю інноваційної діяльності підприємств / Н.М. Карпеко / Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління, 2021. № 2 (15). С.98-105.
5. Фінансова децентралізація: експерти розповіли про результати 2018 р. та перспективи 2019 р. URL: https://decentralization.gov.ua/news/10670?fbclid=IwAR0F89YRsn9N_Elc_wJAU86V9gkyGhO8Ly_YvnG9nuQytlcAQa_QLEShig.

References:

1. Hetman A.P. Kontseptualni zasady modernizatsii konstytutsiinoi modeli terytorialnoho ustroiu Ukrainy. Visnyk Konstytutsiinoi Asamblei. 2013. No.1. S. 325.
2. Derzhavne rehuliuвання innovatsiinoi infrastruktury na rehionalnomu rivni : [monohrafiia] / [O. Yu. Amosov, A. O. Diehtiar, Ya. V. Kalendzhian ta in.] ; za zah. red. A. O. Diehtiar. – Kharkiv : Vyd-vo KharRI NADU "Mahistr", 2011. – S. 143–145
3. Instytutsionalizatsiia publicnoho upravlinnia v Ukraini : nauk.-analit. dop. / za zah. red. M. M. Bilynskoi, O. M. Petroie. – Kyiv : NADU, 2019. – 210 s
4. Karpeko N.M. Orhanizatsiino- ekonomichnyi mekhanizm derzhavnoho upravlinnia yakistiu innovatsiinoi diialnosti pidpriumstv / N.M. Karpeko / Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Seriiia : Derzhavne upravlinnia, 2021. – No.2 (15). – S.98-105.
5. Finansova detsentralizatsiia: eksperty rozpovily pro rezultaty 2018 r. ta perspektyvy 2019 r. URL: https://decentralization.gov.ua/news/10670?fbclid=IwAR0F89YRsn9N_Elc_wJAU86V9gkyGhO8Ly_YvnG9nuQytlcAQa_QLEShig.

Козимір А.О., аспірант НАУ, м. Київ, ORCID: 0009-0009-7925-7506

Kosyimir A., Postgraduate student of the National Aviation University, Kyiv

КОНЦЕПТ ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

THE CONCEPT OF APPLICATION OF A CLUSTER APPROACH TO ENSURING THE COMPETITIVENESS OF THE REGION

Досліджено теоретичні засади щодо визначення поняття «кластер». Із урахуванням положень інституціоналізму та стану реформування системи державного управління надано власне визначення поняття кластеру. Систематизовано стратегії його формування та функціонування. Обґрунтовано вектори функціонування кластерів у регіонах України з метою підвищення їх конкурентоспроможності.

***Ключові слова:** державне управління, державна регіональна політика, кластер, конкурентоспроможність, регіон, оцінювання, органи державної влади.*

The theoretical basis for the definition of the concept of "cluster" has been studied. Taking into account the provisions of institutionalism and the state of reforming the public administration system, a proper definition of the concept of cluster is given. The strategies of its formation and functioning are systematized. The vectors of functioning of clusters in the regions of Ukraine are substantiated in order to increase their competitiveness.

***Keywords:** public administration, state regional policy, cluster, competitiveness, region, evaluation, state authorities.*

Постановка проблеми. Сьогодні створення нової ринкової економіки та результативної державної регіональної політики в Україні ще не завершено. Очевидно, що значною мірою успіх від реалізації реформ у соціально-економічній сфері та системі державного управління багато в чому залежить від того, як буде здійснено перехід до економічних, ринкових методів господарювання з активною підтримкою держави науково обґрунтованих стратегічних рішень щодо розвитку економіки як на центральному рівні, так і на регіональному. З огляду на це виникає необхідність у розгляді одного з пріоритетних напрямів розвитку економіки та державної регіональної політики, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності держави, компаній, продукції та регіонів у цілому, тобто щодо створення галузевих кластерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей формування та реалізації державної регіональної політики (із застосуванням інституційного, системного, організаційно-функціонального, організаційно-економічного та інших підходів) присвячені публікації закордонних і вітчизняних науковців Є. Безвужко, О. Богми, К. Кетелса, О. Коротич, Ю. Куца, А. Лелеченко, В. Мамонової, М. Маршалла, Н. Мельтюхової, Л. Орведал, М. Портер, Г. Семенової, Л. Сергієнко, С. Соколенко, Н. Спасів, В. Чужиков, К. Шумпетера, В. Хопчан, І. Хопчан та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10]. У той же час, низка питань стосовно можливостей застосування в Україні існуючого передового світового досвіду щодо формування та реалізації державної регіональної політики з урахуванням кластерного підходу залишаються недостатньо дослідженими, і ці аспекти пов'язані з підвищенням конкурентоспроможності регіонів як стратегічного ядра сталого розвитку держави та населення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення концепту застосування кластерного підходу до забезпечення конкурентоспроможності регіону України з позиції реформування її системи державного управління.

Виклад основного матеріалу. Кластерний підхід у межах державної політики у провідних країнах розглядається як ключовий фактор у підвищенні конкурентоспроможності держави та її регіонів [5]. Термін «кластерний розвиток» частіше використовується під час розробки стратегій соціально-економічного розвитку регіонів [6; 9; 13]. При цьому формування та розвиток регіональних кластерів оцінюються як важлива конкурентна перевага сучасної економіки, що забезпечує синергетичний ефект у функціонуванні суспільства та держави. Наперед забігаючи відзначимо, що особливе місце у формуванні такого ефекту займає інформація, адже вона пронизує всі сфери суспільної життєдіяльності, у т.ч. систему державного управління. Вплив інформації ззовні або зсередини зумовлює зміну траєкторії розвитку цієї системи чи сфери суспільної життєдіяльності, і не завжди у кращий бік. Тому важливо, щоб упроваджувався механізм забезпечення позитивного розвитку держави, її населення та регіонів, що можливо зреалізувати за допомогою кластерного підходу.

За свідченням учених, які застосовують положення інституціоналізму під час характеристики кластерів, такі утворення включають організації й інституції, пов'язані з випуском, реалізацією та контролем якості кінцевої продукції [2; 8]. Таку «географічну близькість» розглядають як місце накопичення «критичної маси» людського капіталу, а також наукового, інноваційного та виробничого потенціалів [10; 11].

Слід підкреслити, що першоджерелом у визначенні інституційного підходу до кластеризації можна вважати наукові роботи М. Портера [4]. Вони становили своєрідний поштовх для розвитку кластеризації економіки як фактора підвищення регіональної конкурентоспроможності. Починаючи з

1990-х років уряди розвинених країн світу звертають дедалі більше уваги на феномен кластеризації економіки саме з позиції рекомендацій, наданих цим ученим. Запропонований ним підхід стає основою сучасної економічної та регіональної політик багатьох країн. Відповідно до теорії М. Портера, кластер – це група вдало географічно розташованих сусідніх взаємопов'язаних організацій (постачальники, виробники та ін.) і пов'язаних із ними інституцій (освітні заклади, органи державного управління центрального та регіонального рівнів, інфраструктурні компанії тощо), що функціонують і взаємодіють у певній сфері [4].

На погляд М. Портера, кластер можна охарактеризувати таким чином: 1) це двигун економічного зростання національної та регіональної економіки, оскільки конкурентоспроможність кластерів прямопропорційно впливає на макропоказники; 2) це феномен, що включає фундаментальні завдання в національних і регіональних умовах ведення бізнесу, що впливає на природу конкуренції; 3) це тренд у розвитку економічних взаємовідносин, що базуються на консолідації зусиль усіх суб'єктів господарювання, включаючи органи державної влади [7].

Аналіз наукових напрацювань [1; 3] у межах обраної проблематики дав підстави стверджувати, що, розглядаючи кластерний підхід як інструмент конкурентоспроможності регіону, доцільно зацентрувати увагу на ролі інформаційних аспектів у забезпеченні останньої. Даний висновок нами зроблено, зокрема, з огляду на те, що регіон розвивається в межах інституційного середовища, яке, у свою чергу, включає внутрішню та зовнішню підсистеми. На наше переконання, загальну структуру кластера можна представити схематично саме з урахуванням ролі інформаційної складової, яка чинить вплив на вищевказані підсистеми (рис. 1).

У цьому контексті вважаємо, що кластер представляє собою об'єднання елементів як географічно, так і в рамках єдиного внутрішнього інформаційного середовища, пов'язаного із зовнішнім. Результативність функціонування кластеру як системи залежить від оперативності та системності опрацювання інформації, що надходить зсередини або ззовні. Цю вчасність і системність може забезпечити дієва система управління. Умовно кажучи, це своєрідна «рада» кластеру, що охоплює регіональне керівництво, яке взаємодіє з системою державного управління центрального рівня, бізнес структурами та іншими публічними інституціями. На нашу думку, одним із ключових завдань функціонування «ради» кластеру є організаційно-аналітичне. Крім того, у структура кластеру повинна забезпечувати поширення інновацій на весь ланцюжок створення вартості та результативне функціонування «єдиного логістичного вікна» під час взаємодії із зовнішнім середовищем. Така структура дозволяє мінімізувати транзакційні витрати в забезпеченні конкурентоспроможності регіону.

Базис функціонування кластера становить «ромб Портера» (або

модель «Даймонд»), що представлено на рис. 2. Комплекс взаємодій, передбачений у цьому «ромбі Портера», визначає емерджентність і конкурентоспроможність кластера в регіоні, що базується на ній. Умови належного функціонування кластеру та виробництва продукції в його межах створюються за рахунок зручного поєднання природних і людських ресурсів, а також фізичної, адміністративної та науково-технологічної інфраструктури. Ці умови виступають фундаментом для спеціалізації кластеру, якості продукції, що виробляється в його межах, а також визначають масштаб впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

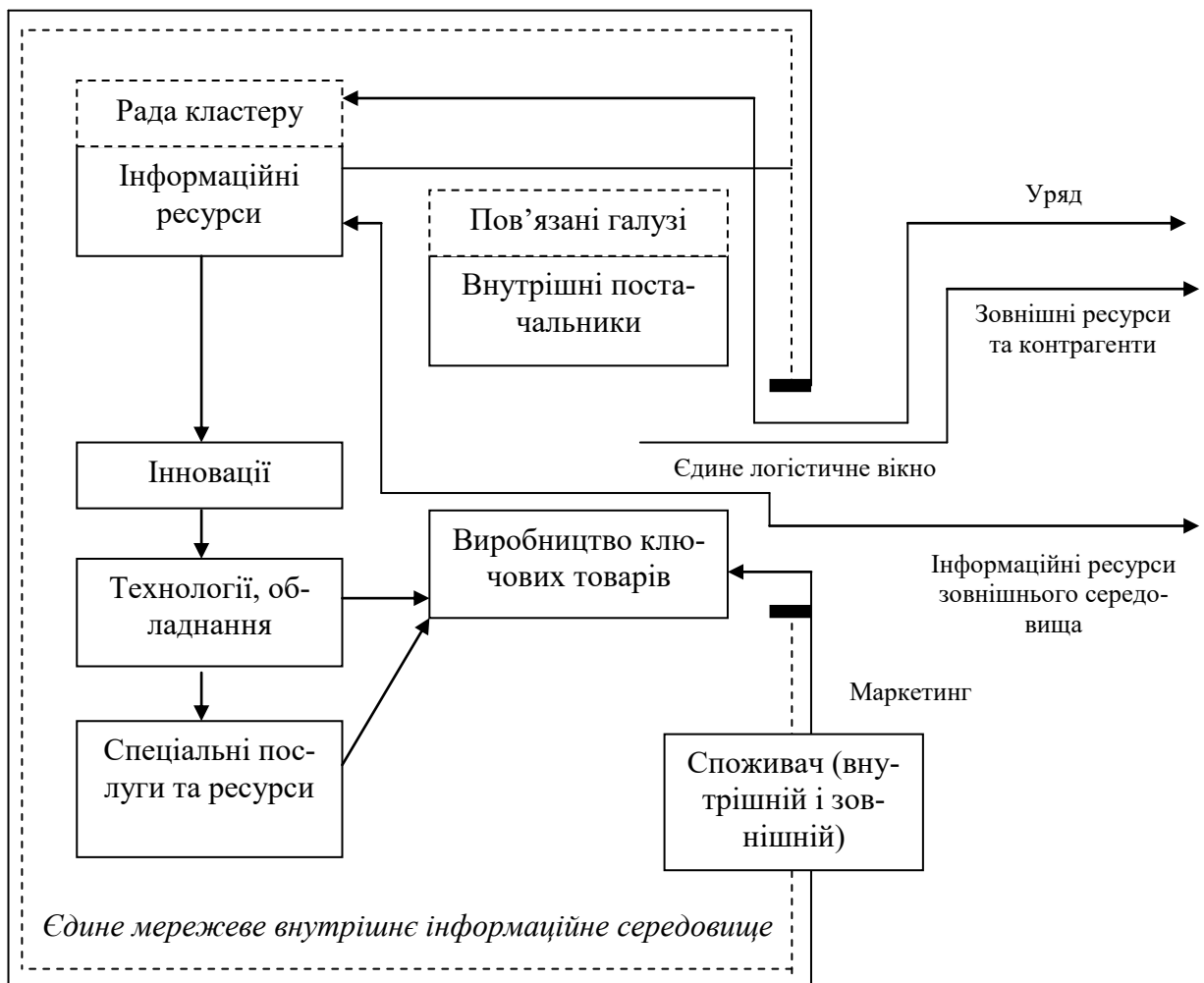

Рис. 1. Загальна структура кластеру в регіоні
Джерело: складено на підставі [3; 4; 7]

Пов'язані допоміжні галузі в межах кластеру забезпечують впровадження інновацій по лінії комплектуючих і технологічного обладнання, що робить їх найбільш конкурентоспроможними. Для зростання конкурентоспроможності кластера в регіоні важливою є наявність

досвідченого та об'єктивно вимогливого місцевого споживача, інтереси якого випереджають попит на інших ринках і є відповідним маркером для формування глобального попиту на нові товари.

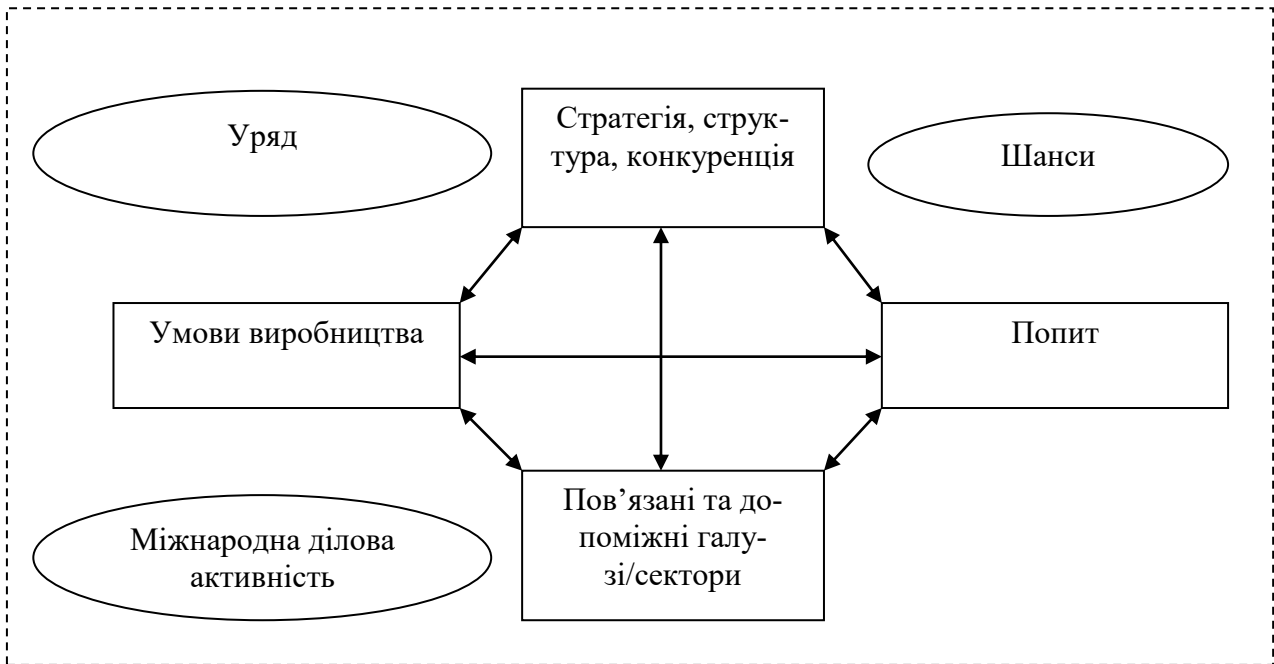

Рис. 2. Модель «Даймонд» («ромб Портера») Джерело: складено на підставі [3; 4]

Емерджентність взаємодій у кластері в регіоні зумовлює підвищення продуктивності за рахунок інновацій у технологічній та організаційній сферах, а також стимулювання для появи нових бізнес структур, що розширюють межі кластерів. Отримання таких результатів призводить до перетину діяльності різних кластерів, що функціонують в одному географічному просторі, тобто в регіоні.

«Хрест» (cross) взаємодій у середині «ромба Портера» вказує на взаємну емерджентність усіх його складників, що підтримуються місцевим адміністративним та інституційним середовищами, які безперервно вдосконалюються відповідно до розвитку стратегії та структури кластера та заохочують різноманітні норми інвестицій у його структуру.

У кластерах формується складна комбінація конкуренції та кооперації. Вони знаходяться як би в різних площинах, але чинять взаємний вплив один на одного, особливо в межах інноваційних процесів [10; 11]. Взаємодія з внутрішнім споживачем кластера «пов'язана» з конкуренцією, а із зовнішнім середовищем, як правило, – з кооперацією та використанням «єдиного логістичного вікна». На світовому ринку кластери присутні як єдині агенти мережі та конкуренції, що дозволяє їм виступати як рівноправні суб'єкти, і вчасно реагувати на тенденції глобальної конкуренції [1]. Приклади такого дуального поєднання векторів кластеризації можна знайти у багатьох

країнах, а саме: Бенгалорі (Індія), Силіконовій долині (США), Монпельє (Франція), Кембриджі (Велика Британія), Гамбурзі та Дрездені (Німеччина), які отримали почесну назву «Силіконова долина ХХІ століття» тощо. Власне, корпоративним шляхом у кластерах реалізується інноваційна політика, що дозволяє суттєво зменшити транзакційні витрати [10; 11].

Дослідуючи особливості функціонування кластерів, М. Портер проаналізував конкурентні можливості понад 100 галузей у десяти країнах світу. Виявилось, що найбільш конкурентоспроможні транснаціональні компанії здебільшого функціонують «системно», відзначаючись тенденцією до концентрації своїх ресурсів і сил в одній країні, а часом навіть в одному регіоні країни. Це пояснюється тим, що одна чи кілька фірм (організацій), досягаючи конкурентоспроможності на світовому ринку, поширюють свій позитивний вплив і реалізують власний потенціал, спрямовуючи його на найближче оточення. Воно включає постачальників, споживачів та конкурентів. Результат розвитку такого оточення, у свою чергу, чинить вплив на подальше зростання конкурентоспроможності цієї компанії та регіону зокрема [3].

Кластер представляє собою співтовариство фірм, безпосередньо пов'язаних галузей, які чинять взаємний вплив, сприяючи зростанню конкурентоспроможності одне одного. Для всієї економіки держави та регіонів кластери виконують роль відправних точок зростання внутрішнього ринку, що згодом стає конкурентоспроможним на міжнародному рівні. Створення нових кластерів і підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни загалом – це позитивні тенденції, яких повинна прагнути наша держава. Сьогодні актуальності набуває той факт, що Україна має триматися саме на сильних позиціях окремих кластерів (в оборонній промисловості, аерокосмічній галузі, енергетиці, АПК тощо). Згодом кластери, що ефективно функціонують, стають причиною значних капіталовкладень. За цих умов кластер стає чимось більшим, ніж проста сукупністю окремих його частин. У ньому є внутрішнє та зовнішнє середовище. Центром кластера найчастіше буває кілька потужних компаній, причому між ними зберігаються конкурентні відносини. Цим кластер відрізняється від тієї ж фінансової групи.

Наразі експертами визначено 7 основних характеристик кластерів, на комбінації яких базується вибір тієї чи іншої кластерної стратегії [3; 6; 10]:

– географічна, що побудова за принципом просторових кластерів, починаючи від суто місцевих (наприклад, садівництво в Польщі) і закінчуючи глобальними (аерокосмічний кластер);

– горизонтальна, що охоплює кілька галузей/секторів, які можуть входити до більш великого кластеру (наприклад, система мегакластерів економіки Нідерландів);

– вертикальна (передбачає, що в кластерах можуть бути виділені

суміжні етапи виробничого процесу, причому важливо, хто саме з учасників мережі є ініціатором і кінцевим виконавцем інновацій у межах кластеру);

– латеральна, що відзначається поєднанням різних секторів у межах кластеру, які можуть забезпечити економію за рахунок ефекту масштабування. Це призводить до нових комбінацій, наприклад, мультимедійний кластер;

– технологічна, що включає сукупність галузей, які застосовують одну й ту ж технологію (це біотехнологічний кластер);

– фокусна, що передбачає функціонування: кластеру, в якому фірми зосереджені навколо одного центрального підприємства, або науково-дослідного інституту, або закладу освіти;

– якісна, що актуалізує питання співпраці елементів кластеру, тобто яким чином відбувається вона. Ця взаємодія повинна завжди стимулювати розвиток інновацій та інвестиційного клімату. Взаємозв'язки з постачальниками можуть стимулювати інноваційні процеси, але вони можуть використовуватися для перенаправлення витрат на партнерів й обмеження їх у фінансовому відношенні. В останньому випадку зв'язки елементів кластеру виявляються нестабільними, нестимулюючими.

Зважаючи на викладене, підкреслимо, що кластеризацію економіки із урахуванням ролі системи державного управління слід розглядати діалектично: з одного боку, як провідник позитивних аспектів глобалізації, а з другого – як антитезу негативних аспектів глобальної конкуренції.

Сьогодні поки що немає єдиного підходу до визначення кластера, немає чіткості в тому, яку модель кластерної політики слід впроваджувати в Україні та наскільки буде ефективним кластерний розвиток для окремих її регіонів, оскільки формування та функціонування кластерів безпосередньо залежить від особливостей регіону та країни в цілому. З огляду на це відзначимо, що розробка методики виділення опорних кластерів у стратегії розвитку регіону є надзвичайно актуальною.

Зважаючи на стан реформування системи державного управління в Україні, вважаємо, що ініціаторами та виконавцями кластерних проєктів мають стати її регіони. Центральні органи влади можуть надавати підтримку кластерним проєктам, які реалізуються в регіонах на умовах субсидування частини витрат. При цьому необхідною умовою успішності реалізації цього підходу мають стати, з одного боку, застосування єдиного методологічного підходу при розробці та реалізації кластерних проєктів. А з другого – конкурсний відбір кластерних проєктів.

Як відомо, у світі не може існувати двох однакових кластерів. Будь-який кластерний проєкт реалізується на користь економіки конкретного регіону. Проте єдиний (уніфікований) методологічний підхід при реалізації кластерних проєктів має шанс на існування, адже він дозволить забезпечити відповідність проєктів, що розробляються, а також основним принципам

стратегічного планування.

Відповідно до міжнародної практики першим етапом для реалізації кластерного проекту є проведення попереднього (передпроектного) дослідження, основним завданням якого є виявлення потенціалу для розвитку кластерів та визначення відправних точок щодо залучення ресурсів і докладання зусиль. Таке дослідження проводиться, як правило, відповідною організацією – агентством з маркетингу території. Результати дослідження є обґрунтуванням необхідності розвитку певних продуктових напрямів, а також розроблення та реалізації які забезпечують обрані продуктові напрями кластерних проектів.

Основним прогнозованим результатом реалізації кластерного проекту є покращення конкурентоспроможного балансу регіону є стабільне підвищення рівня експорту (як зовнішнього, і внутрішнього) і заміщення імпорту. До оцінюваних показників ефективності кластерного проекту можуть також бути віднесені такі: 1) покращення основних показників виробничо-господарської діяльності (обсяг реалізації, рентабельність, фондівіддача та ін.) у підприємств – учасників кластера (у порівнянні з середніми показниками в галузі); 2) збільшення обсягу податкових надходжень; 3) збільшення обсягу залучених інвестицій, у тому числі закордонних; 4) збільшення кількості підприємств та організацій, що беруть участь у кластері; 5) збільшення частки малих та середніх підприємств, що беруть участь у кластері; 6) збільшення частки інтелектуального продукту у продукції кластера; 7) збільшення кількості кваліфікованих робочих місць; 8) багато інших залежно від параметрів кластера, що розвивається, і поставлених завдань. За виділеними показниками можна побудувати багатофакторну регресію, щоб оцінити внесок кожного з показника в підсумковий показник.

Висновки. Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

1. Відсутній єдиний підхід до визначення поняття «кластер». Проте з огляду на позицію М. Портера [4], який вважається основоположником у характеристиці кластеру, під останнім поняттям доречно розуміти сукупність елементів внутрішнього середовища, створеного шляхом об'єднання «портфелю» ресурсів декількох організацій, що взаємодіють, з одного боку, між собою для забезпечення отримання прибутків і конкурентоспроможності регіону, а з другого боку, із зовнішнім середовищем, представленим органами публічної влади різних рівнів управління. При цьому акцентується на визначальній ролі інформаційної складової, яка чинить різнохарактерний вплив як на внутрішнє, так і на зовнішнє середовище функціонування кластеру (-ів).

2. Систематизовано стратегії створення та функціонування кластерів, а саме: географічна; горизонтальна; вертикальна; латеральна; технологічна; фокусна; якісна. Аргументовано, що одним з визначальних завдань для

України на коротко- і середньострокову перспективу є забезпечення створення та функціонування кластерів у таких сферах, як оборонна промисловість, аерокосмічна галузь, енергетика, АПК тощо. Крім того, наполягається на тому, що кластерний підхід є потужним інструментом для стимулювання регіонального розвитку, яке зрештою може полягати у збільшенні зайнятості, заробітної плати, відрахувань до бюджетів різних рівнів, підвищення стійкості та конкурентоспроможності регіональної промисловості. На цій підставі представлено узагальнення оцінюваних показників ефективності кластерного проекту в регіоні. На наше переконання, за цими показниками можна визначити багатофакторну регресію. Її рівняння може дозволити адекватно визначити залежність розміру ВРП від величини інвестицій у основний капітал, середньодушових грошових доходів населення та витрат на технологічні інновації. Відтак, набувають важливості питання, пов'язані із забезпеченням розвитку кластерів у регіоні в інноваційному напрямку та залучення інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн : теорія та механізм реалізації : монографія. К. : КНЕУ, 2004. 275 с.
2. Войнаренко М. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні // Економіст. 2000. № 1. С. 29–33.
3. Захарченко В.І. Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України. Вінниця : Гіпаніс, 2004. 548 с.
4. Портер М. Стратегія конкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів // Пер. з англ. К.: Основи, 2000. 390 с.
5. Семенова Г.А, Богма О.С. Національний кластер - новий шлях для прискорення економічного та інноваційного зростання України // Вісник економічної науки України. 2006. №1(9). С. 127-133.
6. Соколенко С. Стратегія конкурентоспроможності економіки України на основі інтеграційних систем кластерів : матер. до загальноукр. конф. “Кластеризація – шлях до підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів” (Севастополь, 23-25 трав. 2006 р.). URL: <http://www.zoa.gov.ua/source/partition/1/00000039800001.doc>.
7. Спасів Н.Я., Хопчан В.М., Хопчан М.І. Кластер як імператив інвестиційної активності // Ефективна економіка. 2010. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=406>.
8. Чужиков В. Кластери як об'єкт державного регулювання // Вісник УАДУ. 2001. № 4.
9. Orvedal L. Industrial clusters, asymmetric information and policy design. Norwegian School of Economics and Business Administration. Discussion Paper 25/02.
10. Pomaza-Ponomarenko A., Kryvova S., Hordieiev A., Hanzuyuk A., Halunko O. Innovative Risk Management: Identification, Assessment and Management of Risks in the Context of Innovative Project Management // Economic Affairs (New Delhi). 2023, 68(4), pp. 2263–2275. DOI: 10.46852/0424-2513.4.2023.34.

11. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020. Núm. 42. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSA N42/showToc>.

12. The Cluster Initiative Greenbook: New Findings on the Process of Cluster-Based Economic Development. URL: <http://www.ivorytower.se/greenbook/general.html>.

References:

1. Antonyuk, L.L. (2004). International competitiveness of countries: theory and implementation mechanism: monograph. K.: KNEU.

2. Voinarenko, M. (2000). The concept of clusters - the way to the revival of production at the regional level // Economist. Vol. 1. P. 29–33.

3. Zakharchenko, V.I. (2004). Transformation processes in industrial territorial systems of Ukraine. Vinnytsia: Hypanis.

4. Porter, M. (2000). Strategy of competition. Methods of analysis of industries and activities of competitors // Trans. from English K.: Osnovy.

5. Semenova, G.A, Bogma, O.S. (2006). National cluster - a new way to accelerate the economic and innovative growth of Ukraine // Herald of economic science of Ukraine. Vol. 1(9). P. 127-133.

6. Sokolenko, S. (2006). Competitiveness strategy of the economy of Ukraine based on cluster integration systems: Mater. to all-Ukrainian conf. "Clusterization is a way to increase the competitiveness of the regional economy" (Sevastopol, May 23-25, 2006). URL: <http://www.zoa.gov.ua/source/partition/1/00000039800001.doc>.

7. Spasiv, N.Ya., Hopchan, V.M., Hopchan, M.I. (2010). Cluster as an imperative of investment activity // Effective economy. Vol. 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=406>.

8. Chuzhikov, V. C(2001). Clusters as an object of state regulation // Visnyk UADU. Vol. 4.

9. Orvedal, L. (2018). Industrial clusters, asymmetric information and policy design. Norwegian School of Economics and Business Administration. Discussion Paper 25/02.

10. Pomaza-Ponomarenko, A., Kryvova, S., Hordieiev, A., Hanzhuk, A., Halunko, O. (2023). Innovative Risk Management: Identification, Assessment and Management of Risks in the Context of Innovative Project Management // Economic Affairs (New Delhi). Vol. 68(4), pp. 2263–2275.

11. Pomaza-Ponomarenko, A., Hren, L., Durman, O., Bondarchuk, N., Vorobets, V. (2020). Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION. Núm. 42. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSA N42/showToc>.

12. The Cluster Initiative Greenbook: New Findings on the Process of Cluster-Based Economic Development. URL: <http://www.ivorytower.se/greenbook/general.html>.

*Поступна О.В., д.держ.упр., проф., доцент кафедри менеджменту ННВЦ
НУЦЗ України, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-0622-0966*

*Свічкач К.О., здобувач вищої освіти, ННВЦ НУЦЗ України, м. Харків,
ORCID: 0009-0003-4395-2466*

*Postupna O., Doctor of Science in Public Administration, Professor, Associate
Professor of the Department of Management of Educational-scientific-production
center, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv,*

*Svichkar K., Student, Training Research and Production Centre, National
university of civil defence of Ukraine, Kharkiv*

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО СТРАТЕГІЧНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

FACTORS SHAPING THE TOURIST POTENTIAL OF CHERKASY REGION AS A FACTOR OF EFFECTIVE STRATEGIC PUBLIC MANAGEMENT

У статті здійснено аналіз туристичного потенціалу Черкаської області та визначено фактори, що впливають на ефективність стратегічного публічного управління в регіоні. Досліджено такі фактори, як географічні, природно-кліматичні, культурно-історичні, рекреаційні та визначено їх вплив на формування туристичного потенціалу Черкащини.

З'ясовано, що географічне розташування області, її близькість до столиці України та центральних міст Європи є зручним для розвитку як вітчизняного, так і міжнародного туризму; наявні сприятливі природно-кліматичні фактори області позитивно впливають на формування конкурентоспроможного туристсько-рекреаційного комплексу; наявний достатній потенціал закладів культури для організації та проведення дозвілля; область є осередком визначних пам'яток історії й культури, які відображають історичний шлях не тільки цього краю, але й мають важливе значення для вивчення історії України, Європи та всього світу; значна мережа територій і об'єктів природно-заповідного фонду дає можливість для організації рекреації тощо.

Виходячи з цілей розвитку туристично-рекреаційного комплексу на Черкащині, в регіоні зростає значення впровадження стратегічного управління в діяльність органів публічної влади і пояснюється це насамперед обраним країною євроінтеграційного курсу, прискоренням змін у навколишньому середовищі, появою запитів й змін позиції населення, досягненнями науки й техніки, розвитком інфор-

матизації суспільства та ін.

Ключові слова: органи публічної влади, стратегічне публічне управління, туристичний потенціал Черкаської області, туристичні ресурси, фактори впливу.

The article analyzes the tourist potential of the Cherkasy region and identifies the factors influencing the effectiveness of strategic public management in the region. Factors such as geographical, natural-climatic, cultural-historical, recreational are examined, and their impact on the formation of Cherkasy's tourism potential is determined.

It is established that the geographical location of the region, its proximity to the capital of Ukraine and major cities of Europe, is convenient for the development of both domestic and international tourism. Favorable natural-climatic factors of the region positively affect the formation of a competitive tourist-recreational complex. There is sufficient potential in cultural institutions for organizing and conducting leisure activities. The region is a center of significant historical and cultural landmarks that reflect not only the history of this region but also have important significance for studying the history of Ukraine, Europe, and the world. A significant network of territories and objects of the natural reserve fund provides opportunities for recreation, and so on.

Given the goals of developing the tourist-recreational complex in Cherkasy, the importance of implementing strategic management in the activities of public authorities in the region is increasing. This is primarily explained by the country's chosen course of Eurointegration, the acceleration of changes in the environment, the emergence of demands and changes in the population's position, achievements in science and technology, the development of society's informatization, etc.

Keywords: public authorities, strategic public management, tourist potential of Cherkasy region, tourist resources, influencing factors.

Постановка проблеми. Черкаська область, як одна з адміністративно-територіальна одиниць України, має свої «плюси» для розвитку міжнародного туризму – географічна близькість до столиці та значний потенціал для розвитку туристичної діяльності: сприятливі природно-кліматичні умови; мальовничі ландшафти; доволі велику мережу об'єктів і територій природно-заповідного фонду; історичну спадщину та велику кількість історико-культурних об'єктів і архітектурних пам'яток, привабливі туристичні маршрути тощо. Однак при цьому, в області є і недоліки: відносно слабо розвинена мережа транспортних коридорів та можливість залучення всіх видів транспорту для перевезення подорожуючих; залишаються невирішеними питання відповідності рівня розвитку туристичної індустрії наявному потенціалу (кількість туристичних об'єктів області з повним комплексом забезпечення потреб туриста є невеликою; туристичні об'єкти не орієнтовані на інклюзивне середовище); низький рівень комфортності закладів готельної індустрії та ін. Перелічені позитивні й негативні аспекти в розвитку Черкащини мають враховуватись у діяльності органів публічної влади під час здійснення стратегічного управління в даному регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні питання розвитку туризму в Україні, наукові засади формування та реалізації державної політики в туристичній галузі висвітлюються в публікаціях О. Бейдика, В. Гетьмана, Г. Гребенник, С. Домбровської, О. Короля, Н. Леоненко, А. Помази-Пономаренко, О. Поступної, В. Руденка, А. Третяка, Д. Тюріної, В. Шведун та ін. Особливості розвитку туристичних ресурсів Черкаської області є предметом дослідження таких авторів, як А. Антонишин, С. Беляєва, Я. Вірменич, Р. Власенко, І. Герман, І. Гладка, В. Залозний, Ю. Ілляшенко, В. Красномоовець, К. Литвиненко, А. Манько, І. Махо, А. Плужник, М. Румянцева, Л. Слатвінська, С. Сонько, О. Старинець, Л. Фрей, О. Шестель та ін. Позитивно оцінюючи наукові здобутки вчених, слід зазначити, що більш детального аналізу потребують фактори, що є визначальними для формування туристичного потенціалу Черкащини, які, в тому числі, визначають ефективність здійснення стратегічного регіонального управління.

Постановка завдання. Мета статті – здійснити аналіз туристичного потенціалу Черкаської області та визначити фактори, що вплив на ефективність стратегічного публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розпочати аналіз туристичного потенціалу Черкаської області, хотілось би зазначити, що факторів, що впливають на формування цього потенціалу, є велика кількість і всі вони багатогранні; одні з них є динамічними (постійно змінюються в часі значення), інші – статичними (залишаються незмінними). Так, до динамічних факторів розвитку туризму частіше відносять демографічні, соціальні, економічні, культурні, науково-технічний прогрес (зумовлює швидкий розвиток туристичної індустрії, створює необхідні умови для розвитку масового туризму – готельні ланцюги, транспортні засоби для пасажирських перевезень, технічне забезпечення здійснення туристичної діяльності та ін.), пом'якшення міжнародного клімату (міжнародне співробітництво, процеси глобалізації, вирішення спірних питань шляхом міжнародних переговорів тощо) [18]. До статичних факторів частіше відносять географічні, природно-кліматичні, культурно-історичні, рекреаційні. Отже, розглянемо їх більш детально.

Черкаська область у складі України була утворена 7 січня 1954 р. Географічно вона розташована в центральній лісостеповій частині країни та знаходиться в середній течії річок Дніпро (басейн річки складає 12,0 тис. км²) і Південний Буг (басейн річки складає 8,9 тис. км²). Значні площі області затоплені водами Канівського і Кременчуцького водосховищ. Більша частина області розміщена на Придніпровській височині (до 270 м), а менша – лівобережна – у Придніпровській низовині [6]. Сьогодні Черкащина посідає 18 місце в державі за площею території, яка складає 20,9 тис. км² (3,5 % всієї території країни), з чисельністю наявного населення станом на січень 2022 р. 1159,2 тис. осіб, що складає всього 2,8 % від усього населення країни [17].

З півночі область межує з Київською, на півдні – з Кіровоградською, на сході – з Полтавською та на заході – з Вінницькою областями. Відповідно до математичних розрахунків, географічним центром України в Черкаській області є с. Мар'янівка Шполянського району; відстані від центрального міста області – Черкас до найбільших економічних європейських центрів – до: Варшави – 954 км, Віденя – 1534 км, Берліна – 1523 км, Будапешта – 1234 км, Праги – 1599 км [12]. Таке географічне розташування та близькість до центральних міст Європи є зручним для розвитку міжнародного туризму.

Слід зазначити, що Черкащина має достатньо сприятливі природно-кліматичні передумови для формування туристично-рекреаційного потенціалу: клімат є помірно континентальним, порівняно теплим із нестійким вологозабезпеченням; зима малосніжна, м'яка, з частими відлигами; літо тепле, в окремі роки спекотне, помірно вологе, західні вітри приносять опади. Середня температура взимку складає $-5,9\text{ }^{\circ}\text{C}$, а влітку $+19\text{ }^{\circ}\text{C}$. В цілому, клімат області сприятливий для зростання деревних і чагарникових порід, насамперед високопродуктивних дубових і соснових насаджень. Саме ліси складають основу природних ресурсів Черкаської області, які відносяться переважно до рівнини і входять до лісостепової зони. В цілому, лісистість становить 15,2 % від всієї площі області. Проте, на Черкащині існують певні проблеми щодо збереження природних ландшафтів і рослин. Зокрема, 334 види судинних рослин, що складає 17 % флори області, знаходяться під загрозою зникнення, серед них 69 видів занесено до Червоної книги України, 14 включені в додаток I Бернської Конвенції, 7 охороняються в Європі (Європейський Червоний список), 3 – у всесвітньому масштабі. Також є різноманітний і тваринний світ, хоча кількість їх особин є незначною. Тож, з метою збереження біологічного різноманіття області охороняється 81 вид тварин, з них 67 занесено до Червоної книги України [16].

Щодо водних ресурсів, то густина річкової мережі області добре розвинена та складає $0,2 - 0,54\text{ км/км}^2$. У межах області протікає головна водна артерія країни – р. Дніпро (протяжність – 150 км), 7 середніх протяжністю понад 0,7 тис. км та 1029 малих річок. Загальна протяжність всіх річок складає понад 7,7 тис. км. До того ж на малих і середніх річках Черкаської області побудовано 38 водосховищ і 2497 ставків [3]. Незважаючи на достатньо значну кількість водних ресурсів, із-за нерівномірного формування поверхневого стоку по місяцях в області відчувається дефіцит у водозабезпеченні (від стандартів, установлених Європейською Економічною Комісією ООН забезпеченістю водою на одного жителя, до водонезабезпеченого регіону відділяє лише $0,14\text{ тис. м}^3$).

Загалом сприятливі кліматичні умови та природні ресурси сприяють значному біорізноманіттю, що і дозволило сформувати достатньо цікавий та різноманітний природно-заповідний фонд (далі – ПЗФ) регіону. Загальні відомості про кількість і загальну площу різних типів територій та об'єктів

ПЗФ області наведено в табл. 1.

В цілому, ПЗФ Черкащини нараховує 590 територій і об'єктів ПЗФ, з яких 23 загальнодержавного і 567 місцевого значення. Загальний показник заповідності складає 3,1 % від всієї площі області.

Отже, в Черкаській області наявні сприятливі природно-кліматичні фактори, що позитивно впливають на формування конкурентоспроможного туристсько-рекреаційного комплексу.

Таблиця 1

Кількість територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення на території Черкаської області станом на 01.01.2024

№ з/п	Тип території та об'єкта ПЗФ	Кількість об'єктів	Площа, га
<i>Території та об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення</i>			
1	Природні заповідники	1	8657,2
2	Національні природні парки	3	18060,7
3	Заказники	5	14324,7
4	Пам'ятки природи	6	1166
5	Дендрологічні парки	1	179,18
6	Зоологічні парки	1	4,37
7	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	6	688,89
<i>Всього загальнодержавного значення</i>		<i>23</i>	<i>43081,1</i>
<i>Території та об'єкти ПЗФ місцевого значення</i>			
1	Регіональні ландшафтні парки	1	5562,5
2	Заказники	242	29157,1
3	Пам'ятки природи	209	773,1
4	Заповідні урочища	52	3725,9
5	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	63	751,6
<i>Всього місцевого значення</i>		<i>567</i>	<i>39970,3</i>
<i>Всього загальнодержавного значення</i>		<i>590</i>	<i>83051,4</i>

Джерело: складено авторами за джерелом [11]

Щодо історико-культурного потенціалу Черкаської області. Оскільки територія сучасної Черкащини була заселена з часів пізнього палеоліту та у різні часи входила до складу різних державних утворень: Київської Русі, Золотої Орди, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Гетьманщини, Російської імперії (частина області була у складі Київської, інша – у складі Малоросійської (Полтавської з 1802 р.) губернії), тож земля області багата на об'єкти історико-культурної спадщини, які й відображають різні етапи розвитку історії, культури, життя та діяльності її мешканців.

Що стосується розвитку культури, то на кінець 2019 р. в області функціонувало: 720 бібліотек; 724 будинки культури, клубів, центрів культури і дозвілля; 42 початкові спеціалізовані мистецькі заклади освіти; 2 академічних театри (Черкаський академічний обласний український музично-драматичний театр імені Т. Г. Шевченка, Черкаський академічний театр ляльок); 2 концертні заклади (Черкаська обласна філармонія, комунальний заклад «Об'єднання художніх колективів»); 10 об'єктів кінопоказу [15]. Виходячи з наведених даних, можна стверджувати, що як для мешканців області, так і для її гостей наявний достатній потенціал для організації та проведення дозвілля.

Як зазначено на сайті Черкаської обласної ради, на державному обліку перебувають 9078 пам'яток, з них статус національного мають 93, решта – пам'ятки місцевого значення [8]. Розподіл пам'яток за їх видами наведено на рис. 1.

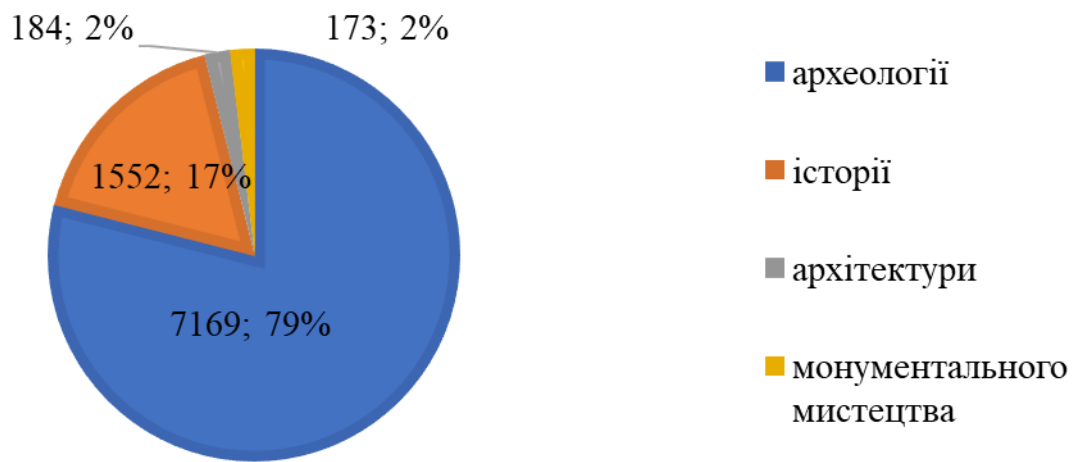

Рис. 1. Історико-культурні пам'ятки Черкаської області за їх видами станом на 2019 р.

З представлених даних видно, що найбільше в області пам'яток археології (79 %) і практично у 5 раз менше пам'яток архітектури (17 %), зовсім мала кількість пам'яток архітектури і монументального мистецтва. Найбільш цінними серед археологічних пам'яток області вважаються: пізньопалеолітична стоянка Межиріч (збереглися залишки поселення XVII-XV ст. до н. е.), городища чорнопільської культури (культури перехідного періоду від бронзового до раннього залізного віку (Суботівське, Жаботинське поселення)), скіфські (Мотронинське, Пастирське (VII-III ст. до н. е.)), райковецької культури (Монастирок, кінець VII – початок X ст.), зарубинецької культури (Пилипенкова Гора, кінець III ст. до н. е. – II ст. н. е.), давньоруські (Княжа Гора поблизу м. Канева, городища X-XIII ст.) [7]. Як справедливо зазначає С. Беляєва, саме на Черкащині набули поширення всесвітньо відомі архео-

логічні культури, у тому числі й трипільська – одна з найбільш яскравих явищ стародавньої історії Європи [2]. Вважається, що саме у трипільському поселенні (розмір 450 га) у 4 тис. до н. е. проживало 15 тис. трипільців. На місце їх розселення на Черкащині створено заповідник з відтвореними житлами цього народу, музеєм з великою кількістю артефактів (с. Легедзине), знайдених археологами під час розкопок, які тривають і досі [1].

Слід зауважити, що найвизначніші пам'ятки області об'єднані у 8 заповідників.

Загальні дані про них представлені в табл. 2.

Наведені дані свідчать про те, що перший заповідник був створений у 1925 р., а за часи незалежності України з 8 заповідників було створено 5. Заповідник, який займає найбільшу площу – Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура».

Крім заповідників, на Черкащині є унікальні архітектурні об'єкти різних часів, зокрема, Палац Даховських (ансамбль розташований на 89 га, куди входить замок, парк, гребля зі ставом, «Острів кохання» та сад. Комплекс створювали 4 польських покоління поміщиків Даховських), Садиба князів Лопухіних-Демидових (садово-парковий комплекс у стилі романтизму, що розташований на 3 гранітних островах посеред р. Рось; зберіглося лише 10 з 13 будівель комплексу), Резиденція Богдана Хмельницького (історико-культурний комплекс середини XVII ст., гетьманська столиця), Замчище Богдана Хмельницького (місце маєтку родини Хмельницького), маєток Симиренків (місце, де проживала родина Симиренків, де було виведено сорт яблуні Ренет Симиренка) та ін. Також у Черкаській області діє 50 музеїв, серед яких найвідомішими є: Історико-етнографічний музей-скансен «Козацькі землі України», музеї Б. Хмельницького та Т. Шевченка, Скансен «Козацький хутір», Літературно-меморіальний музей О. Пушкіна і П. Чайковського, Черкаський обласний краєзнавчий музей, музей «Кобзаря» Т. Шевченка, Черкаський обласний художній музей, Перший народний музей «Тарасова світлиця», Уманський краєзнавчий музей, Галерея народного мистецтва України тощо.

Таким чином, Черкаська область є осередком визначних пам'яток історії й культури, які відображають історичний шлях не тільки цього краю, але й мають важливе значення для вивчення історії України, Європи та всього світу.

Варто відмітити, що наявність рекреаційних ресурсів території визначає рекреаційні можливості. Під поняттям «рекреаційні ресурси» частіше розуміють природні системи та їх елементи, наявні культурно-історичні та санаторно-курортні об'єкти (установи, заклади, підприємства), а також ті людські ресурси, які забезпечують функціонування цих об'єктів [14]. Рекреаційний об'єкт – це фактично «місце з обмеженою площею, що використовується для відпочинку: озеро, лісова поляна, пам'ятка природи і т.д.» [4].

Тож, рекреаційні ресурси зазвичай використовують для організації відпочинку та оздоровлення як громадян країни, у якій розташовані ці ресурси, так і іноземних туристів.

Таблиця 2

Загальні дані про історико-культурні заповідники Черкаської області

Назва заповідника	Рік заснування	Місце знаходження	Площа, га
Шевченківський національний заповідник	1925	м. Канів	45
Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка»	1992	Звенигородський р-н	27,3
Національний історико-культурний заповідник «Чигирин»	1989	Чигиринський р-н	1249,65
Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура»	2002	с. Легедзине, Тальнівський р-н	2045
Державний історико-культурний заповідник «Трахтемирів»	1994	м. Канів	590
Кам'янський державний історико-культурний заповідник	1955	м. Кам'янка	10,1
Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник	1994	м. Корсунь-Шевченківський	понад 100
Державний історико-архітектурний заповідник «Стара Умань»	2005	м. Умань	82

Джерело: складено авторами за джерелом [8]

Рекреаційні ресурси формуються, виходячи із рекреаційних потреб населення та наявними туристичними ресурсами. В залежності від рекреаційних функцій (фізіологічних, психологічних, лікувально-оздоровчих, спортивних та ін.) в Черкаській області розвиваються різні види туризму: спортивний, релігійний, екологічний, сільський зелений, водний, культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, подієвий, військовий тощо. Розглянемо деякі з них.

Черкащина має достатньо потужний рекреаційний потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. На її території функціонують відомі санаторно-оздоровчі та курортні заклади – «Аквадар» (тип – бальнеологічний; загальнотерапевтичний, працює цілорічно), «Мошногір'я» (бальнеологічний, кліматичний; загальнотерапевтичний з реабілітаційним відділенням), «Світанок» (кліматичний, питний), «Україна» (бальнеологічний, кліматичний; спеціалізований з реабілітаційним відділенням) [13] та ін.

Для розвитку спортивного туризму в області існує також багато мож-

ливостей. Зокрема, щодо кінного спорту, то, наприклад, у Жашківському кінно-спортивному комплексі пропозиції для туристів поєднують елегантний кінний спорт і комфортабельний відпочинок (на території комплексу, крім стайні, пасовища і манежу, є також готель, ресторан і боулінг; кінний завод налічує 300 спортивних коней; тут проводяться змагання європейського і світового рівня); у Кінно-спортивному клубі «Сван» можна навчитися кататися верхи на конях під наглядом досвідчених інструкторів [5].

У с. Водяники працює Гірськолижний спортивно-оздоровчий комплекс «Водяники», який має три траси – для новачків, досвідчених і професіоналів. Також тут є сноуборд-парк із трамплінами, сноутюбінг, канатна дорога, бугельний підйомник, пункт прокату лижного спорядження та сноубордів, а на території комплексу розташовані комфортабельні готелі, мережа ресторанів, бані з джакузі та чани. Влітку комплекс пропонує відвідувачам покататися на велосипедах і квадроциклах. В цілому зауважимо, що пропозиції щодо видів спортивного туризму в Черкаській області є різноманітними, а саме: теніс (Міжнародний спортивний комплекс з великого тенісу «Селена»), яхтінг (яхт-клуб «Парус»), баскетбол, греко-римська боротьба (КП «Будівельник»), тріатлон (в Долині троянд), стрільба з луку (КП «Будівельник») [9], картінг (Центр екстремально-спортивних розваг «Karting Club»), флаєрізм (Fly_in_cherkassy) тощо.

Розвиток екотуризму є одним із засобів вирішення багатьох сільських проблем та складовою частиною комплексного соціально-економічного розвитку села [20]. К. Литвиненко і А. Манько зазначають, що на Черкащині формується розуміння екологічного та сільського зеленого туризму як специфічної форми відпочинку з широкою можливістю використання природного, культурного і матеріального потенціалу території. Науковці вважають доцільним створювати в області тематичні села та зелені агросадиби [10]. І сьогодні на регіональному туристичному ринку вже є пропозиції щодо цього виду туризму та діють такі туристичні об'єкти, як: Ферма для друзів (невеличка сімейна ферма поруч з гірськолижним комплексом), Кобзарєва коліска (садиба з побутом і традиціями часів Т. Шевченка, у якій пропонуються екскурсії, харчування, катання верхи на конях, майстер-класи з випікання хліба, петриківського розпису, гончарства та ін.), Холодноярський зорепад (садиба – маленький замок, де пропонуються страви української кухні, є лазня, басейн, дитяче містечко), Коло друзів (садиба зі ставом, пропонується харчування, дегустація, рибалка, екскурсії, майстер-класи), Хата Отамана (садиба у стилі української хати), Ясний день (садиба в еко-стилі), Три меди (садиба з власною лазнею і пасікою), Хата Берєгині (садиба із українською діючою піччю), Гостинний двір «Дикий хутір» (садиба в традиційному українському стилі) тощо [19].

Осередком розвитку військового туризму є військово-відпочинковий комплекс «Шампань», де увіковічено пам'ять воїнів, які боролись у Другій

світовій війні, на території Афганістану та в інших країнах, а також висвітлені героїчні вчинки ліквідаторів аварії на Чорнобильській АЕС.

Щодо релігійного туризму, то на Черкащині є безліч цінних релігійних об'єктів (Свято-Миколаївський жіночий, Мотронинський, Свято-Онуфрієвський чоловічий, Красногірський жіночий монастирі; Долина Святого Миколая, Іллінська церква, Буддійський храм «Білий лотос», Могила Раббі Нахмана та ін.).

Крім того, в області відбувається багато різних заходів в рамках подієвого туризму, зокрема такі фестивалі, як «Світого Миколая», нескореної нації «Холодний Яр», Черкаський книжковий фестиваль «Маестро», Всеукраїнський фестиваль Тараса Шевченка «Ше.fest», мотофестивалі «Дорога на Січ» та «Тарасова гора», Міжнародний фестиваль повітряних куль «Могольф'єрія. Квітуха країна», Міжнародний фестиваль «Jazz Діліжанс», Молодіжний арт-фестиваль «Гайда Fest», фестиваль тимбілдингу «Summer challenge», мистецький фестиваль народних ремесел та українських забав «Крутий заміс», етнофестиваль «Трипільська толока» та ін.

Висновки. Підсумовуючи можна стверджувати, що Черкащина є надзвичайно потужним осередком розвитку туризму в Україні. Вдале географічне розташування, сприятливі природно-кліматичні умови, багата історія, наявні архітектурні пам'ятки, значна мережа територій і об'єктів ПЗФ та привабливі туристичні маршрути сприяють широкому різноманіттю пропозицій щодо популярних видів туризму та формує значні перспективи для розвитку регіонального туристично-рекреаційного комплексу як для внутрішнього, так і міжнародного туристичного ринку.

Сьогодні в регіоні зростає значення впровадження стратегічного управління в діяльність органів публічної влади й пояснюється це насамперед обранням країною євроінтеграційного курсу, прискоренням змін у навколишньому середовищі, появою запитів й змін позиції населення, досягненнями науки й техніки, розвитком інформатизації суспільства та ін.

Список використаних джерел:

1. Антонишин А. П. Природньо-туристичні ресурси Черкаської області. *Економіко-правові дослідження: міждисциплінарна взаємодія* : зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф. (26 вересня 2016 р.). Харків, 2016. С. 11-13.
2. Беляєва С. С. Історичні аспекти розвитку туризму на Черкащині. Матеріали VI Міжнар. ювілейної до 55-річчя ЧТДУ наук.-практ. конф. «*Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання*» : 26-27 березня 2015 р., м. Черкаси: у 2-х томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Т. 2. Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю.А., 2015. С. 10-13.
3. Беляєва С. С. Природні туристичні об'єкти Черкаської області. Матеріали VI Міжнар. ювілейної до 55-річчя ЧТДУ наук.-практ. конф. «*Тури-*

стичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання» : 26-27 березня 2015 р., м. Черкаси: у 2-х томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Т. 2. Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю.А., 2015. С. 123-126.

4. Беляєва С. С. Рекреаційні об'єкти Черкащини. Матеріали VI Міжнар. ювілейної до 55-річчя ЧТДУ наук.-практ. конф. «*Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання»* : 26-27 березня 2015 р., м. Черкаси: у 2-х томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Т. 2. Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю.А., 2015. С. 13-16.

5. Буклет «Черкащина. Місце сили». Черкаська обласна державна адміністрація. Офіційний портал. 60 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/14VUc5K6HFwGGgONHyLDEYSkrYPWPJsUn3/view>.

6. Верменич Я. В. Черкаська область. *Енциклопедія історії України* : Т. 10: Т-Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Ін-т історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2013. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Cherkaska_oblast.

7. Ілляшенко Ю. Ю. Маєтки XVIII – XIX ст. як туристичний ресурс Черкащини. Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. «*Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання»* : 23-24 березня 2017 р., м. Черкаси: у 2-х томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Т. 1. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2017. С. 290-294.

8. Історичні та культурні об'єкти : офіційний сайт Черкаської обласної ради. URL: <https://www.oblradack.gov.ua/istorychni-ta-kulturni-obekty>.

9. Корнілова Н. В. Існуючі маршрути для активного та спортивного відпочинку на Черкащині. Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. «*Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання»* : 24-25 березня 2016 р., м. Черкаси: у 2-х томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Т. 2. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2012. С. 503-505.

10. Литвиненко К., Манько А. Видова структура туризму на території Черкаської області. *Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід* / Матеріали ювілейної X міжнар. наук. конфер. Львів, 2016. С. 215.

11. Перелік територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення на території Черкаської області станом на 01.01.2024. *Екологія. 7. Інформація щодо розвитку природно-заповідного фонду* : офіційний портал Черкаської обласної державної адміністрації. URL: <https://ck-oda.gov.ua/ekologiya/>.

12. Про Стратегію розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки : рішення Черкаської обласної ради від 11 вересня 2020 р. № 38-9/VII. URL: <https://ck-oda.gov.ua>.

13. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади. *Туризм*. Головне управ-

ління статистики у Черкаській області. URL: https://www.ck.ukrstat.gov.ua/source/arch/2018/sanatorii_17.pdf.

14. Туристські ресурси України: конспект лекцій. Для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 242 «Туризм» за усіма формами навчання / Укладач О. В. Поступна. Харків: НУЦЗУ, 2020. 209 с. URL: http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/11484/1_2020.pdf.

15. Фрей Л. В., Румянцева М. С. Туристсько-ресурсний потенціал Черкаської області. Матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання» : 19-20 березня 2020 р., м. Черкаси: у 2-х томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Т. 2. Черкаси: ЧТДУ, 2020. С. 98-100.

16. Черкащина. Загальна інформація : офіційний портал Черкаської обласної державної адміністрації. URL: <https://ck-oda.gov.ua/heohrafichne-polozhennya>.

17. Чисельність населення по регіонах (за оцінкою) на 1 лютого 2022 року та середня чисельність у січні 2022 року. *Статистична інформація. Населення* : офіційний веб-портал Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

18. Шведун В. О., Білотіл О. М. Державне управління туристичною індустрією як базис розвитку туристичного ринку. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2018. № 1(18). С. 152–155.

19. Шестель О. Г., Старинець О. А. Сучасні тенденції сталої екологізації туристичної індустрії на Черкащині. Матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання» : 23-24 березня 2023 р., м. Черкаси: у 2-х томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Т. 1. Черкаси: ЧТДУ, 2023. С. 53-56.

20. Borysova O.V., Shvedun V.O., Sysoieva S.I., Butenko T.A., Tkachenko T.G., Protsenko N.M., Moiseeva O.G., Ponomarenko R.V., Stankevych S.V. Ecological tourism: pandemic lessons for Ukraine. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. № 11(1). P. 191-195.

References:

1. Antonyshyn A. P. Pryrodno-turystychni resursy Cherkaskoi oblasti [Natural and Tourist Resources of Cherkasy Region]. *Ekonomiko-pravovi doslidzhennia: mizhdystsyplinarna vzaiemodiiia* : zb. materialiv I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (26 veresnia 2016 r.). Kharkiv, 2016. S. 11-13.

2. Beliaieva S. S. Istorychni aspekty rozvytku turyzmu na Cherkashchyni [Historical aspects of tourism development in Cherkasy region]. Materialy VI Mizhnar. yuvileinoi do 55-richchia ChTDU nauk.-prakt. konf. «Turystychnyi ta hotelno-restorannyi biznes v Ukraini: problemy rozvytku ta rehuliuвання» : 26-27 beresnia 2015 r., m. Cherkasy: u 2-kh tomakh / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. derzh. tekhnol. un-t. T. 2. Cherkasy: Vyd-vo Chabanenko Yu.A., 2015. S. 10-13.

3. Beliaieva S. S. Pryrodni turystychni obiekty Cherkaskoi oblasti [Natural

tourist sites of Cherkasy region]. Materialy VI Mizhnar. yuvileinoi do 55-richchia ChTDU nauk.-prakt. konf. «*Turystychnyi ta hotelno-restoranni biznes v Ukraini: problemy rozvytku ta rehuliuвання*» : 26-27 bereznia 2015 r., m. Cherkasy: u 2-kh tomakh / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. derzh. tekhnol. un-t. T. 2. Cherkasy: Vyd-vo Chabanenko Yu.A., 2015. S. 123-126.

4. Beliaieva S. S. Rekreatsiini obiekty Cherkashchyny [Recreational objects of Cherkasy region]. Materialy VI Mizhnar. yuvileinoi do 55-richchia ChTDU nauk.-prakt. konf. «*Turystychnyi ta hotelno-restoranni biznes v Ukraini: problemy rozvytku ta rehuliuвання*» : 26-27 bereznia 2015 r., m. Cherkasy: u 2-kh tomakh / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. derzh. tekhnol. un-t. T. 2. Cherkasy: Vyd-vo Chabanenko Yu.A., 2015. S. 13-16.

5. Buklet «Cherkashchyna. Mistse syly» [Буклет «Черкащина. Місце сили» Booklet "Cherkasy Region. A Place of Power"]. *Cherkaska oblasna derzhavna administratsiia*. Ofitsiinyi portal. 60 s. URL: <https://drive.google.com/file/d/14VUc5K6HFwGGgOHyLDEYSkpYPWPJsUn3/view>.

6. Vermenych Ya. V. Cherkaska oblast [Cherkasy oblast]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy* : T. 10: T-Ya / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy. Kyiv: V-vo «Naukova dumka», 2013. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Cherkaska_oblast.

7. Illiashenko Yu. Yu. Maietky KhVIII – KhIKh st. yak turystychnyi resurs Cherkashchyny [Estates of the eighteenth – nineteenth centuries. as a tourist resource of Cherkasy region]. Materialy VIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «*Turystychnyi ta hotelno-restoranni biznes v Ukraini: problemy rozvytku ta rehuliuвання*» : 23-24 bereznia 2017 r., m. Cherkasy: u 2-kh tomakh / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. derzh. tekhnol. un-t. T. 1. Cherkasy: Vydavets Chabanenko Yu.A., 2017. S. 290-294.

8. Istorychni ta kulturni obiekty [Historical and cultural sites]: ofitsiinyi sait Cherkaskoi oblasnoi rady. URL: <https://www.oblrada.gov.ua/istorychni-ta-kulturni-obekty>.

9. Kornilova N. V. Isnuiuchi marshruty dlia aktyvnogo ta sportyvnoho vidpochynku na Cherkashchyni [Existing routes for active and sports recreation in Cherkasy region]. Materialy VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «*Turystychnyi ta hotelno-restoranni biznes v Ukraini: problemy rozvytku ta rehuliuвання*» : 24-25 bereznia 2016 r., m. Cherkasy: u 2-kh tomakh / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. derzh. tekhnol. un-t. T. 2. Cherkasy: Vydavets Chabanenko Yu.A., 2012. S. 503-505.

10. Lytvynenko K., Manko A. Vyдова struktura turyzmu na terytorii Cherkaskoi oblasti [Specific structure of tourism on the territory of Cherkasy region]. *Heohrafiia, ekonomika i turymz: natsionalnyi ta mizhnarodnyi dosvid* / Materialy yuvileinoi Kh mizhnar. nauk. konfer. Lviv, 2016. S. 215.

11. Perelik terytorii ta obektiv pryrodno-zapovidnoho fondu zahalnodержavnogo ta mistsevoho znachennia na terytorii Cherkaskoi oblasti stanom na 01.01.2024 [List of territories and objects of the nature reserve fund of national and local importance on the territory of Cherkasy region as of 01.01.2024]. *Ekolohiia*. 7. *Informatsiia shchodo rozvytku pryrodno-zapovidnoho fondu* : ofitsiinyi portal Cherkaskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii. URL: <https://ck-oda.gov.ua/ekologiya/>.

12. Pro Stratehiiu rozvytku Cherkaskoi oblasti na period 2021-2027 roky [On the Development Strategy of Cherkasy Region for the period 2021-2027] : rishennia Cherkaskoi oblasnoi rady vid 11 veresnia 2020 r. № 38-9/VII. URL: <https://ck-oda.gov.ua>.
13. Sanatarno-kurortni ta ozdorovchi zaklady [Sanatoriums and health resorts]. *Turyzm*. Holovne upravlinnia statystryky u Cherkaskii oblasti. URL: https://www.ck.ukrstat.gov.ua/source/arch/2018/sanatorii_17.pdf.
14. Turystski resursy Ukrainy [Tourist Resources of Ukraine]: konspekt leksii. Dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity, yaki navchaiutsia za spetsialnistiu 242 «Turyzm» za usima formamy navchannia / Ukladach O. V. Postupna. Kharkiv: NUTsZU, 2020. 209 s. ULR: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/11484/1_2020.pdf.
15. Frei L. V., Rumiantseva M. S. Turystsko-resursnyi potentsial Cherkaskoi oblasti [Tourist and resource potential of Cherkasy region]. Materialy KhI Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Turystychnyi ta hotelno-restoranni biznes v Ukraini: problemy rozvytku ta rehuliuвання» : 19-20 bereznia 2020 r., m. Cherkasy: u 2-kh tomakh / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. derzh. tekhnol. un-t. T. 2. Cherkasy: ChTDU, 2020. S. 98-100.
16. Cherkashchyna. Zahalna informatsiia [Cherkasy region. General Information] : ofitsiinyi portal Cherkaskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii. URL: <https://ck-oda.gov.ua/heohrafichne-polozhennya>.
17. Chyselnist naseleння po rehionakh (za otsinkoiu) na 1 liutoho 2022 roku ta serednia chyselnist u sichni 2022 roku [Population by region (estimated) as of 1 February 2022 and average population in January 2022]. *Statystychna informatsiia. Naseleння* : ofitsiinyi veb-portal Derzhavnoi sluzhby statystryky Ukrainy. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
18. Shvedun V. O., Bilotil O. M. Derzhavne upravlinnia turystychnoiu industriieiu yak bazys rozvytku turystychnoho rynku [State management of the tourism industry as a basis for the development of the tourism market]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*. 2018. № 1(18). S. 152–155.
19. Shestel O. H., Starynets O. A. Suchasni tendentsii staloi ekolohizatsii turystychnoi industrii na Cherkashchyni [Current trends in sustainable greening of the tourism industry in Cherkasy region]. Materialy KhIV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Turystychnyi ta hotelno-restoranni biznes v Ukraini: problemy rozvytku ta rehuliuвання» : 23-24 bereznia 2023 r., m. Cherkasy: u 2-kh tomakh / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. derzh. tekhnol. un-t. T. 1. Cherkasy: ChTDU, 2023. S. 53-56.
20. Borysova O.V., Shvedun V.O., Sysoieva S.I., Butenko T.A., Tkachenko T.G., Protsenko N.M., Moiseeva O.G., Ponomarenko R.V., Stankevych S.V. Ecological tourism: pandemic lessons for Ukraine. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. № 11(1). P. 191-195.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-41

УДК 351.861

*Клочко А.М., д.ю.н., проф., ХНУВС, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-6898-964X,*

*Борисова Л.В., к.ю.н., доц., НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0001-6554-1949,*

*Нікітіна Л.О., к.т.н., доц., НТУ «ХПІ», м. Харків,
ORCID: 0000-0001-9175-6716,*

*Габрусєва Н.В., PhD, ТНТУ ім. І. Пулюя,
ORCID: 0000-0003-1229-4766*

*Klochko A., Doctor in Law Sciences, Professor,
Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv,
Borysova L., Ph.D in Law Sciences, Associate Professor,
National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,
Nikitina L., Ph. in Technical Sciences, Associate Professor,*

*National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv
Habrusieva N., PhD, Senior Lecturer of the Department of Information Activities
and Social Sciences Ternopil Ivan Puluuj National Technical University, Ternopil*

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗАПОБІГАННЯ ТА РЕАГУВАННЯ НА ЗАГРОЗИ ТА ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ЯК СКЛАДОВА БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

A COMPLEX APPROACH TO PREVENTING AND RESPONDING TO THREATS AND OVERCOMING THE CONSEQUENCES OF EMERGENCY SITUATIONS AS A COMPONENT OF SOCIETY SECURITY

Стаття досліджує питання державного управління цивільним захистом з метою забезпечення державної безпеки України. В ній акцентується на актуальності цих питань у контексті національної безпеки та цивільного захисту, розглядаються результати практичної діяльності органів державного управління у відповідних сферах. відповідність вимогам сучасності щодо забезпечення належного рівня безпеки населення, що впливає з необхідності оперативного переходу системи у різні режими функціонування залежно від ситуації, що склалася. Зазначається, що в рамках планів реагування на кризові явища та можливі сценарії їх розвитку система повинна мати здатність швидко та ефективно адаптуватися до змін.

Відзначається значення надійності окремих ключових елементів структури системи цивільного захисту: важливі компоненти цієї системи повинні мати високий рівень надійності та ефективності, оскільки вони відповідають за реагування на кризові ситуації та забезпечення безпеки населення. Запропоновано спосіб застосування принципу стратегічної мобільності для функціонування системи цивільного захисту, який передбачає не лише поетапне нарощування структур, ресурсів та заходів, але й їх одночасне активування в умовах раптового настання кризових явищ або різких змін обставин у районах їх виникнення та розвитку, що дозволяє ефективно реагувати на загрози з урахуванням їх масштабів та характеру. Приділяється увага організації взаємодії між органами управління структур сектору безпеки та оборони в умовах кризових ситуацій, де існує потреба у чіткій координації та спільних діях для забезпечення національної безпеки.

Ключові слова: державне управління, державна безпека, надзвичайна ситуація, цивільний захист, органи державного управління.

The article examines the issue of state management of civil protection in order to ensure the state security of Ukraine. It emphasizes the relevance of these issues in the context of national security and civil defense, examines the results of the practical activities of state administration bodies in the relevant areas. compliance with modern requirements for ensuring the appropriate level of safety of the population, which results from the need for prompt transition of the system into different modes of operation depending on the situation. It is noted that within the framework of response plans to crisis phenomena and possible scenarios of their development, the system must have the ability to quickly and effectively adapt to changes.

The importance of the reliability of certain key elements of the structure of the civil defense system is noted: important components of this system must have a high level of reliability and efficiency, as they are responsible for responding to crisis situations and ensuring the safety of the population. A method of applying the principle of strategic mobility for the functioning of the civil defense system is proposed, which involves not only the gradual building up of structures, resources and measures, but also their simultaneous activation in the conditions of the sudden onset of crisis phenomena or sudden changes in circumstances in the areas of their occurrence and development, which allows effective response to threats, taking into account their scale and nature. Attention is paid to the organization of interaction between the management bodies of security and defense sector structures in crisis situations, where there is a need for clear coordination and joint actions to ensure national security.

Keywords: state administration, state security, emergency situation, civil protection, state administration bodies.

Постановка проблеми. Відповідно до Кодексу цивільного захисту України, державна система цивільного захисту створена з метою реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, орієнтована на узгоджене планування та скоординоване здійснення заходів щодо захисту населення, територій та навколишнього середовища від надзвичайних ситуацій, які можуть виникнути як у мирний час, так і в особливий період. Цей законодав-

чий акт встановлює відповідальність за здійснення заходів щодо цивільного захисту на різних рівнях влади та регулює співпрацю між різними органами та структурами в цій сфері. Реалізація цивільного захисту відповідно до цього законодавства є однією з важливих складових національної безпеки України. Україна стикається з різноманітними загрозами, серед яких природні катастрофи, техногенні аварії, терористичні акти, а також агресія з боку інших країн. Враховуючи це, розвиток та підвищення ефективності системи цивільного захисту є невідкладним завданням. Сучасний стан розвитку державного управління в сфері цивільного захисту населення розглядається як важлива складова системи забезпечення національної безпеки, є одним із ключових елементів цієї системи, яка охоплює широкий спектр заходів та інструментів для запобігання та реагування на загрози і надзвичайні ситуації.

Для ефективного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій важливим є розвиток інформаційно-аналітичних методів наукового прогнозування. Для досягнення успіху у цьому напрямку необхідно враховувати кілька ключових аспектів: збір та аналіз даних, розвиток прогностичних моделей, інтеграція технологій штучного інтелекту (ШІ), створення інформаційно-аналітичних центрів, навчання персоналу.

Управління системою цивільного захисту населення в Україні як надзвичайно важливе для забезпечення національної безпеки та стабільності країни, особливо в умовах великої геополітичної напруги та ризику конфліктів є актуальним. Вагомою є координації дій між різними галузями державного управління, а також співпрацю з громадськістю для ефективного вирішення викликів цивільного захисту, а саме потреба в постійному вдосконаленні стратегій та методів реагування на загрози, що виникають у сучасному світі, такі як природні катастрофи, терористичні атаки, кіберзагрози та інші надзвичайні події.

Роль держави у сфері цивільного захисту (ЦЗ) є надзвичайно важливою через складність та мережевий характер цієї сфери. Забезпечення ефективного стану цивільної безпеки та системи цивільного захисту населення вимагає взаємодії та координації різних державних органів, місцевого самоврядування, громадських організацій та інших зацікавлених сторін. Отже, актуальність дослідження управління системою цивільного захисту населення в Україні є надзвичайно важливим для забезпечення національної безпеки та стабільності країни, особливо в умовах великої геополітичної напруги та ризику конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні проводяться дослідження, які відіграють важливу роль у формуванні стратегій розвитку системи цивільного захисту та підвищенні її ефективності в Україні, надають фахове обґрунтування для прийняття рішень на різних рівнях управління та допомагають вдосконалювати практику управління в цій важливій сфері.

Слушним є зауваження Г. П. Ситника, який звертає увагу на позицію античних філософів стосовно того, що «гарантування безпеки населення є одним зі способів забезпечення суспільного добробуту» [1, с. 62]. С. Засунько визначив систему державного управління ЦЗ як сукупність взаємозалежних, взаємодіючих органів державного управління та вищих посадових осіб держави, яка в межах чинного законодавства та із залученням наявного у її розпорядженні потенціалу держави здійснює розробку й реалізацію владних, регуляційних, координаційних, перевірчих та нормативних державно-управлінських впливів (рішень) на об'єкти безпеки з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз сталому розвитку вищезазначених об'єктів, передусім життєво важливим національним інтересам [2, с. 105].

Оскільки цивільний захист населення стає все більш важливим елементом національної безпеки, то розвиток цієї системи потребує належного уваги з боку держави. Таким чином, розвиток системи цивільного захисту населення тісно пов'язаний з еволюцією держави, її законодавчими та політичними процесами. Стабільність та ефективність цієї системи в значній мірі залежать від належного рівня управління та державного керівництва. Наприклад, законодавча база у сфері цивільного захисту визначає правові норми та положення, які регулюють діяльність у цій області, а стратегії розвитку визначають основні напрямки та пріоритети дій у цивільному захисті.

Узагальнення думок дослідників з питань побудови й удосконалення механізмів державного управління, регіонального і місцевого самоврядування дозволяє зробити висновки щодо подальшого дослідження розширення спроможності вітчизняної системи цивільного захисту населення виконувати завдання в сегменті національної безпеки.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування пріоритетних завдань цивільного захисту.

Виклад основного матеріалу. Визначення цивільного захисту не обмежується лише реагуванням на надзвичайні ситуації, а також передбачає проактивні заходи щодо їх запобігання та попередження.

На підставі Концепції розвитку сектора безпеки і оборони України визначено конкретні напрямки розвитку Єдиного державного центру цивільного захисту (ЄДС ЦЗ) та Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС). На підставі Указу Президента «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» сектора безпеки й оборони визначено «надання допомоги органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у запобіганні та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, а також воєнного характеру, розвиток міжнародного співробітництва у цій сфері».

Реагування на визначені загрози і надзвичайні ситуації, а також запобігання їм, забезпечення готовності держави і суспільства, відновлення після надзвичайних ситуацій відбувається в рамках базового законодавства у сферах національної безпеки та цивільного захисту, а також відповідних профільних нормативно-правових актів [3, с.336].

Це організовано через систему управління цивільним захистом, яка включає в себе державні органи, місцеве самоврядування, військові структури, рятувальні служби. Законодавство визначає процедури, обов'язки і відповідальність у разі надзвичайних ситуацій, а також механізми координації та співробітництва між різними органами та структурами у вирішенні таких ситуацій.

Ключовими щодо забезпечення національної стійкості є принципи взаємодії та субсидіарності. Принцип субсидіарності передбачає, що реагування на надзвичайні ситуації та кризи має відбуватися на найнижчому серед можливих рівнів за умови належної координації на найвищому доцільному рівні. Він передбачає, що реагування на надзвичайні ситуації та кризи повинно відбуватися на найнижчому рівні можливостей, тоді як у випадку більших або складних криз ресурси, допомога та координація здійснюються на рівні держави або навіть на міжнародному рівні. Важливою умовою є належна координація та співпраця між всіма рівнями влади та зацікавленими сторонами для ефективного управління кризовими ситуаціями та забезпечення національної стійкості.

Відповідно до пункту 47 Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392, Україна має сформувати й запровадити національну систему стійкості, яка охоплює запобігання, реагування та подолання наслідків надзвичайних ситуацій. Ця система передбачає налагодження ефективних комунікаційних каналів та створення необхідних організаційних механізмів не лише на загальнодержавному рівні, але й на регіональному та місцевому рівнях.

Комплексне реагування на певні види загроз та мінімізації їх наслідків відбувається в межах функціонування окремих загальнодержавних систем, таких як єдина державна система цивільного захисту України. Ця система організована для ефективного вирішення відповідних завдань і мають свою структуру, процедури та механізми дії, що спрямовані на запобігання, реагування та мінімізацію наслідків різноманітних надзвичайних ситуацій та загроз, що можуть виникнути в країні, включаючи природні катастрофи, терористичні акти, техногенні аварії та інші події.

Завданнями, що визначають обсяг та напрямок діяльності органів цивільного захисту, є:

– захист населення від різних видів загроз і надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи (наприклад, повені, землетруси), техногенні

аварії (наприклад, вибухи, пожежі), екологічні аварії (наприклад, забруднення навколишнього середовища), біологічні, хімічні, радіологічні загрози, а також загрози воєнного характеру;

– захист систем життєзабезпечення територіальних громад, включаючи забезпечення енергоресурсами, продовольством, питною водою, охороною здоров'я, медичною допомогою, збереженням громадського порядку, телекомунікаційним і радіозв'язком, кібербезпекою, транспортною інфраструктурою, житлово-комунальною сферою тощо;

– захист об'єктів підвищеної небезпеки, які можуть бути особливо вразливими у випадку надзвичайних ситуацій, таких як атомні станції, хімічні заводи, важливі транспортні об'єкти тощо.

Повноваження місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування визначені законами України, які передбачають їх роль у підготовці до реагування на надзвичайні ситуації, координації діяльності рятувальних служб та організацій, а також у забезпеченні необхідних ресурсів для вирішення виникаючих завдань у сфері цивільного захисту.

Статтею 19 Кодексу цивільного захисту України визначено повноваження місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту:

– забезпечення виконання завдань створеними ними територіальними підсистемами єдиної державної системи цивільного захисту України та їх ланками, організацію роботи з підготовки до реагування на надзвичайні ситуації, управління в режимі надзвичайної ситуації та відновлення після них на місцевому рівні;

– керівництво аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, які здійснюють рятувальні та інші заходи у разі надзвичайних ситуацій, а також забезпечення їх необхідними ресурсами і засобами.

Ці положення законодавства передбачають активну роль місцевих органів у забезпеченні цивільного захисту на територіальному рівні та забезпечують координацію та ефективність дій у разі надзвичайних ситуацій.

Регіональні та місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій є важливими координаційними органами у системі цивільного захисту України [1, с. 353]. Вони є постійно діючими структурами та входять до складу територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту.

Регіональні комісії функціонують на рівні областей або інших адміністративних одиниць, а місцеві – на рівні районів, міст, сіл та інших місцевих територіальних громад. Їх завдання включають координацію діяльності органів та установ у сфері техногенно-екологічної безпеки, підготовку до реагування на надзвичайні ситуації, а також управління в режимі надзвичайної ситуації та відновлення після них на відповідних територіях.

Основні завдання комісії на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, які впливають зі статті 19 Кодексу цивільного захисту України, охарактеризовані нижче.

1. Координація діяльності різних органів та установ включає у себе:

– забезпечення взаємодії між райдержадміністраціями, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, які мають відношення до функціонування територіальної підсистеми єдиної системи цивільного захисту;

– підготовку до реагування на надзвичайні ситуації, спільні роботи під час аварійно-рятувальних операцій та інші суспільно важливі дії.

2. Підготовка та ефективне впровадження системи оповіщення та забезпечення своєчасного та точного інформування органів управління, сил цивільного захисту та населення про виникнення надзвичайної ситуації, а також інформування про дії в умовах такої ситуації.

3. Забезпечення життєзабезпечення населення, що постраждало внаслідок надзвичайної ситуації, включаючи евакуацію, захист від радіації, хімічних, біологічних та інших загроз, а також забезпечення готовності територіальної підсистеми до дій у надзвичайних ситуаціях.

4. Постійне прогнозування зон можливого поширення надзвичайних ситуацій та контроль за розвитком ситуації, що дозволяє реагувати на зміни та вживати необхідних заходів.

5. Інформування органів управління та населення про розвиток надзвичайної ситуації та організація необхідних заходів для забезпечення безпеки та функціонування населення та об'єктів національної економіки.

Основними завдання комісії на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці є визначення способів вирішення проблемних питань, що виникають під час:

– функціонування територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту та її ланок, що включає в себе розроблення та впровадження ефективних механізмів координації дій різних органів та установ, що мають відношення до цивільного захисту, з метою забезпечення високої готовності та ефективного реагування на надзвичайні ситуації;

– здійснення заходів щодо медичного, біологічного та соціального захисту населення, яке постраждало внаслідок виникнення надзвичайної ситуації (організація медичної допомоги, психологічної підтримки, забезпечення необхідних ресурсів для відновлення здоров'я та соціальної інтеграції постраждалих);

– належне функціонування об'єктів інфраструктури та безпеки життєдіяльності населення, що включає в себе аналіз ситуації, вжиття невідкладних заходів для відновлення роботи об'єктів інфраструктури (електромереж, водопостачання, газопостачання тощо), забезпечення безпеки населення та мінімізації наслідків події.

Ці завдання вимагають комплексного підходу, співпраці різних служб та організацій, а також швидких та ефективних рішень для забезпечення безпеки та захисту громадян та інфраструктури в умовах надзвичайних ситуацій. Головною метою Державного центру управління в надзвичайних ситуаціях є координація та управління діяльністю у сфері цивільного захисту на національному рівні. Він забезпечує співпрацю між різними органами влади та силами цивільного захисту, розробляє стратегії та плани реагування на надзвичайні ситуації, а також надає необхідну допомогу регіональним центрам управління в надзвичайних ситуаціях.

Регіональні центри управління в надзвичайних ситуаціях зазвичай діють на рівні областей, країн, чи інших адміністративно-територіальних одиниць. Вони відповідають за координацію діяльності на своєму територіальному рівні, включаючи підготовку до надзвичайних ситуацій, реагування під час них та відновлення після їх завершення. Регіональні центри також співпрацюють з місцевими органами влади та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення ефективної реакції на надзвичайні ситуації.

Новітні технології відіграють ключову роль у підвищенні ефективності діяльності у сфері забезпечення національної безпеки та стійкості, включаючи територіальний рівень.

Використання штучного інтелекту дозволяє аналізувати великі обсяги даних для виявлення зразків, передбачення можливих загроз і розробки стратегій відповіді на них. Штучний інтелект може автоматизувати процеси моніторингу та реагування на надзвичайні ситуації, збирати інформацію з датчиків, які встановлені на об'єктах і в навколишньому середовищі, що дозволяє ефективно відстежувати та контролювати різні параметри, такі як рівень забруднення, температура, вологість, рух тощо.

1. За допомогою аналітики даних можна швидше і точніше виявляти та аналізувати потенційні загрози, а також прогнозувати можливі сценарії розвитку подій.

2. Безпілотні апарати (дрони) можуть використовуватися для моніторингу та нагляду за об'єктами та територіями, пошуку та рятування, а також для збору інформації в недоступних або небезпечних областях.

3. Захист від кіберзагроз стає все більш важливим, оскільки сучасні технології дозволяють зловмисникам атакувати інформаційні системи та мережі. Ефективна кібербезпека включає в себе використання передових технологій для виявлення, запобігання та реагування на кіберзагрози.

Ці технології можуть значно поліпшити здатність країни та її територіальних громад реагувати на різноманітні загрози та забезпечити національну безпеку та стійкість у сучасному світі.

У грудні 2020 р. Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту до 2030 року у різних сферах, що є важливим

кроком вдосконалення системи управління та підвищення ефективності рішень у багатьох сферах, включаючи і розвиток національної стійкості.

Впровадження штучного інтелекту дозволить здійснювати більш точний аналіз ризиків, сприятиме підвищенню ефективності прогнозування та моделювання процесів розвитку на загальнодержавному і територіальному рівнях, а також запровадженню процесів автоматичного моніторингу та аналізу ключових показників (індикаторів) безпеки та стійкості [4 с. 174] Технології штучного інтелекту, такі як машинне навчання та аналіз великих даних, можуть допомогти в автоматизації процесів аналізу та прогнозування. Вони можуть розпізнавати патерни у даних та надавати рекомендації для дій. Це дійсно важлива проблема, оскільки нечітко визначений механізм узгодження функціонування та взаємодії різних національних систем реагування на загрози та небезпеки може породжувати недоречності та невпевненість у вирішенні кризових ситуацій. Для ефективного функціонування цих систем необхідно встановлення чітких процедур та механізмів співпраці та координації.

Для забезпечення чіткості та ефективного у взаємодії різних національних систем реагування на небезпеки та загрози потрібно враховувати наступні аспекти:

1. Необхідно чітко визначити, які органи та установи мають компетенцію та відповідальність за вирішення певних видів кризових ситуацій.

2. Слід розробити механізми для ефективної співпраці та координації між різними органами та установами у вирішенні кризових ситуацій.

3. Важливо забезпечити швидкий та ефективний обмін інформацією між відповідними службами та організаціями для оперативного реагування на загрози та небезпеки.

4. Важливо проводити регулярні тренування та навчання для персоналу, щоб забезпечити їх готовність та компетентність у вирішенні кризових ситуацій.

5. Потрібно розробити плани та процедури реагування на різні типи кризових ситуацій, які будуть використовуватися в разі виникнення небезпек.

Список використаних джерел:

1. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол. : В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін. / за заг. ред. Г.П.Ситника. Київ : НАДУ, 2016. Глава 10. Державне управління в умовах надзвичайних ситуацій. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Navchalniy-posibnik-GPNB.pdf>.

2. Засуцько С.С. Місце та роль державного управління у системі забезпечення цивільного захисту в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична: зб. наук. пр. Львів: ЛьвДУВС. 2011. № 3. С. 101–111.

3. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. – Київ : НІСД, 2022. – 532 с.

4. Організація системи забезпечення національної стійкості на регіональному і місцевому рівнях: аналіт. доповідь / [Резнікова О.О., Войтовський К.Є. Лепіхов А.В.] ; за заг. ред. О.О. Резнікової. – К. : НІСД, 2021. – 112 с.

5. Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2015 № 18. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2015- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2015-%D0%BF#Text) (дата звернення: 15.07.2021).

6. IT та технології штучного інтелекту у підготовці інженерів з телекомунікацій / L. Nikitina, N. Dzheniuk, L. Borysova // Системи управління, навігації та зв'язку. Збірник наукових праць. – Полтава: ПНТУ, 2023. – Т. 3 (73). – С. 189-195.

7. Глобальна та національна безпека: підручник / В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін. за заг. ред. Г.П. Ситника. НАДУ. Київ, 2016. 784 с.

8. Клименко Н.Г. Роль цивільного захисту у забезпеченні національної безпеки України в сучасних умовах. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України: наук. фах. вид. 2015. Вип. 2. С. 165–177.

9. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Забезпечення стійкості системи державного регулювання об'єктів підвищеної небезпеки // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 4. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/3461>.

10. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Механізми забезпечення цивільної безпеки України: аспекти попередження НС на об'єктах військово-промислового комплексу // Публічне адміністрування та національна безпека. 2024. № 3 (44). URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2024/3/9732>.

11. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В., Порока С.Г. Організаційно-правові засади імплементації Механізму цивільного захисту ЄС в Україні в контексті гарантування національної безпеки // Державне будівництво: електронний журнал. 2023. № 2 (34). С. 67-79.

12. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14. Issue 1. Pp. 216–220.

13. Popov O., Taraduda D., Sobyna V., Dement M., Pomaza-Ponomarenko A. (2020). Emergencies at Potentially Dangerous Objects Causing Atmosphere Pollution: Peculiarities of Chemically Hazardous Substances Migration. Systems, Decisions and Control in Energy I. Studies in Systems, Decision and Control. Switzerland: Springer International Publishing AG. Vol. 298. P. 151–163.

References:

1. Global and national security: textbook / author. number : V.I. Abramov, H.P. Sytnyk, V.F. Smolyanyuk et al. / for general ed. G. P. Sytnyka. Kyiv: NASU, 2016. Chapter 10. State management in emergency situations. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Navchalniy-posibnik-GPNB.pdf>.

2. Zasunko S.S. The place and role of state administration in the system of providing civil protection in Ukraine. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. Series: Legal: coll. of science pr.* Lviv: LvDUVS. 2011. No. 3. P. 101–111.
3. Reznikova O. O. National stability in the conditions of a changing security environment: monograph. – Kyiv: NISD, 2022. – 532 p.
4. Organization of the national stability system at the regional and local levels: analyst. report / [Reznikova O.O., Voitovskyi K.E. A.V. Lepikhov] ; in general ed. O.O. Resnikova. - K.: NISD, 2021. - 112 p.
5. About the State Commission on Technological and Environmental Safety and Emergency Situations: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 26, 2015 No. 18. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2015- %D0 %BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2015-%D0%BF#Text) (access date: 07/15/2021).
6. IT and artificial intelligence technologies in the training of telecommunications engineers / L. Nikitina, N. Dzheniuk, L. Borysova // Management, navigation and communication systems. Collection of scientific works. – Poltava: PNTU, 2023. – Vol. 3 (73). - P. 189-195.
7. Global and national security: a textbook / V.I. Abramov, H.P. Sytnyk, V.F. Smolyanyuk et al. in general ed. H.P. Sitnik NADU Kyiv, 2016. 784 p.
8. Klymenko N.G. The role of civil defense in ensuring the national security of Ukraine in modern conditions. Collection of scientific works of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine: Science. profession. kind. 2015. Issue 2. P. 165–177.
9. Pomaza-Ponomarenko, A.L. and Taraduda, D.V. (2024), “Ensuring the stability of the system of state regulation of increased danger facilities and critical infrastructure facilities”, *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, vol. 4. available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3461>.
10. Pomaza-Ponomarenko, A.L. and Taraduda, D.V. (2024), “Mechanisms for ensuring civil security of Ukraine: aspects of emergency prevention at the facilities of the military-industrial complex”, *Publichne administruvannya ta natsional’na bezpeka*, vol. 3 (44). available at: <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2024/3/9732>.
11. Pomaza-Ponomarenko, A.L., Taraduda, D.V. and Poroka, S.G. (2023), “Organizational and legal principles of the implementation of the EU Civil Protection Mechanism in Ukraine in the context of guaranteeing national security”, *Derzhavne ?-udivnytstvo: elektronnyy zhurnal*, vol. 2 (34), pp. 67–79.
12. Pomaza-Ponomarenko, A., Taraduda, D., Leonenko, N., Poroka, S. and Sukhachov, M. (2024), “Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense”, *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, vol. 14, issue 1, pp. 216–220.
13. Popov, O., Taraduda, D., Sobyna, V., Dement, M. and Pomaza-Ponomarenko, A. (2020), “Emergencies at Potentially Dangerous Objects Causing Atmosphere Pollution: Peculiarities of Chemically Hazardous Substances Migration”, *S-Systems, Decisions and Control in Energy I. Studies in Systems, Decision and Control*, Switzerland: Springer International Publishing AG, vol. 298, pp. 151–163.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-42

УДК 351.74 (477)

Kravchuk O., Doctor of State Administration, Prof., Professor of the Department of Criminal Law and Process of the Khmelnytsky University of Management and Law. L. Yuzkova, Khmelnytsky, ORCID: 0000-0002-1559-2403

*Кравчук О.В., д.держ.упр., проф., ХУУтаП ім. Л. Юзькова,
м. Хмельницький*

PUBLIC ADMINISTRATIVE MECHANISM FOR ENSURING CIVIL PROTECTION, PUBLIC SECURITY AND LAW ORDER IN MODERN CONDITIONS

ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПО- РЯДКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті охарактеризовано підходи до побудови публічноуправлінського механізму забезпечення цивільного захисту та правопорядку в сучасних умовах. Серед цих підходів виокремлено інституційний, що передбачає забезпечення трансформації системи публічного управління у сфері цивільного захисту та публічної безпеки. Останнє вимагає результативної реалізації антикорупційної, інформаційної та іншої державної політики з урахуванням принципу децентралізації влади. У той же час, обґрунтовано застосовувати комплексний управлінський підхід до характеристики публічноуправлінського механізму забезпечення цивільного захисту, публічної безпеки та правопорядку в Україні.

Ключові слова: механізм публічного управління, цивільний захист, публічна безпека, правопорядок, антикорупційна політика, децентралізація державної влади, трансформація, публічні послуги.

The article describes approaches to building a public management mechanism for ensuring civil protection and law and order in modern conditions. Among these approaches, the institutional approach is singled out, which provides for the transformation of the public administration system in the field of civil protection and public

safety. The latter requires effective implementation of anti-corruption, information and other state policies, taking into account the principle of decentralization of power. At the same time, it is justified to apply a complex management approach to the characteristics of the public management mechanism for ensuring civil protection, public safety and law and order in Ukraine.

Keywords: mechanism of public administration, civil protection, public safety, law and order, anti-corruption policy, decentralization of state power, transformation, public services.

Problem setting. Systematic analysis of the directions of transformation of public administration at the level of the national state in the modern democratic context of development of state, changes in the role of the national state in international relations allows us to define modern public administration as the influence of the state on the state and development of significant public security relations, human behavior and activities to achieve goals and implementation of the functions of the state through the activities of authorities, taking into account the influence of supranational factors. An important task of reforming the organizational and legal framework of public administration is to bring the system of power in Ukraine in accordance with world (European) standards and public administration standards, taking into account national interests and ensuring public safety. The process of reforming the mechanisms of public administration is currently determined by the state of the constitutional regulation of the process of decentralization of power. It has been implemented in Ukraine since 2014, and has affected not only local governments, but also the State Service of Ukraine for Emergency Situations, the law enforcement system, etc. Modern processes of constitutional reform in Ukraine are based on European principles and standards legal rights are determined as one of the the main tasks of the constitutional and legal modernization of society, which requires quality services - ensuring the decentralization of public power with the maximum approximation of management and legal systems children and opportunities for every citizen and social group. At the same time, in such conditions, the task of combining processes of decentralization of the public administration system arises.

Recent research and publications analysis. The nutritional formation of management mechanisms in the sphere of public security was followed by numerous practices, V. Bashtannik, P. Botvinov, S. Dombrovska, O. Kopanchuk, O. Kryukov, A. Pomaza-Ponomarenko, L. Sergienko, G. Sitnik, V. Torychnyyi and others [1–7]. However, the public management mechanism for ensuring security in the designated area in current realities is still insufficiently fragmented.

Paper objective. The relevance of the investigation is shown to be important, and the statistics indicate the importance of the public administration mechanism for ensuring civil protection, public safety and law and order in cur-

rent realities.

Paper main body. An important direction of modern research is the establishment of theoretical and methodological foundations for defining the category of “decentralization” as a key tool of transformation public relations and reform of regional government. It should be noted that the decentralization of public power in the modern understanding is recognized as one of the main principles of national law and the organization of public-government relations in general in society. In the context of accelerating the modernization of society, decentralization of power can first of all be understood as the transfer of the maximum amount of powers and budgetary funds that are in orders of state authorities, local government bodies, and this process is designed to empower those bodies that work closest to people and can solve local problems as effectively and efficiently as possible, that is, taking into account the full implementation of the principle of subsidy ratified by the European Charter of Local Self-Government, oh Ukraine in 1997. Under such conditions, during the period of reform of the political system of Ukraine, two sides of the relationship emerged “politics – power” as a manifestation of the dichotomy of political power. Firstly, excessive politicization of power relations, the elevation of politics above power, the dominance of political factors in all spheres of management. Secondly, the scientific problem of denying the political in power, reducing power to economic functions. This state of affairs is explained by a non-systematic awareness of the role of public administration in the development of social relations in the sphere of public security (since security for the population is security that comes from society). Thus, management as a special type of activity plays the role of organizing and coordinating social relationships, loses the opportunity for rationalization, takes on the character of “conservative sustainability.” Personal management as a social phenomenon, its forms, methods, principles, character are always and everywhere determined by the needs of social development, and are of interest to local social layers and groups. This phenomenon is connected with the system of social relations not only directly through real management processes arising in connection with social production childhood, but also indirectly, through the prevention of corruption, certain forms of knowledge, various management doctrines, theories and concepts. In addition, the question of formalizing complex administrative systems as a format for state management activities arises. The nature, direction and degree of impact on social relations of these or other management approaches are determined by the socio-political nature of social forces , standing behind them [1; 2; 4].

The modern process of reforming public administration is characterized by the structural and functional stability of the system, which corresponds in content to the principles of global political process, general models of relationships between political subjects. At the same time, such a system has significant features of internal development. At the same time, the administration of the political

needs of government requires consideration of the current state of the dichotomy “political management - administrative management.” The problem with studying dichotomy lies in the direct perception of politics as a factor influencing the activities of the state apparatus. The common features of administrative and political activity is the fact that these two types of human action are socially useful and interrelated in terms of the importance of ensuring public safety. The latter, according to scholars [2; 3; 5; 6], includes social and public safety, as well as civil protection. The question of the degree of control of public life and ensuring public safety largely depends on the interaction of social and state interests, since the existence and development of society – nothing more than the activity of a person, social groups associated with the implementation (achievement) of their goals within the boundaries of state policy . At the same time, the purposeful activity of people is connected with the realization of their interest as a conscious need, conditioned by their material existence, objective social and economic structure of society. A social goal is a phenomenon of a more general order - social consciousness and expression of general interests of social groups, which are consistent with the interests of the state [6; 7]. In the context of the management and administrative activities of public authorities, it should be noted that decentralization cannot be limited only in relation to the territorial organization of decision-making, excluding from it the structures of executive power (ensuring public security), because it is inherent in the entire system of democratically organized public power.

Decentralization characterizes the process of transformation of the mechanism for implementing government powers in the system of government, consisting of a control subsystem (subject control) and the controlled subsystem (control object), as well as the constant interaction of subjects and control objects [4].

The existing interpretation of the concepts of categorical content - democracy, humanism, pluralism - determines the priorities of the strategic development of the country, and most importantly in the ideological foundation of the long-term further reform of the political system of Ukraine in the sphere of ensuring public security. In fact, in this regard, there is no scientific support for state processes, in the absence of thoroughly developed program documents for the implementation of state policy tactics and mechanisms of social-political dialogue on reforms remained a problem in 2005–2014 [4]. There was also an ambiguous interpretation of the procedure for building a monolithic foundation of public administration and the implementation of power powers both in the central and regional flax and local levels. We believe that public administration as a system of public relations in the context of the formation of the European administrative space and ensuring public security provides the following:

– application of a new methodology for analyzing the organization of state management activities for the implementation of Ukraine’s integration policy and

determining criteria and indicators the effectiveness of the actions of government structures at the central and regional levels of government in the provision of public services;

- establishing the legal framework for institutionalizing the mechanisms of state management of public security, taking into account their importance from the point of view of ensuring the rights and freedoms of national citizens new states;

- identification of the essence, legal nature and principles of regulation of management processes, inherent classification criteria, is determined by the principles of European administration and at the level of supranational structures.

Modern studies of public administration institutions in scientific works are almost always associated with the simultaneous consideration of issues related to administrative and legal forms personal management activities. This is explained by the fact that public management has a universal character and finds its manifestation in public life through the inherent processes only in the public legal context. In this regard, one should agree with the conclusion that an appropriate practical solution to problems associated with forms of management can have a positive impact on the effectiveness of management, since it (efficiency) is determined not only by the adequacy of control methods based on the object, but also to a significant extent depends on the forms management activities [1–2]. At the same time, in the science of public administration, the phenomenon of public administration has emerged as a manifestation of the administrative and legal component of the regulation of society military processes, including in the field of public security. The European Administrative Space (EAS) strengthens the public legal component in the system of public relations. In this sense, law in public administration is not only a very voluminous branch of national law, but also a very mobile and variable component of public governance influences [7; 8].

The EAP will determine that the management principles must meet special requirements, namely:

- display only the most significant, main, objective patterns, relationships and interconnections of management (primarily territorial);

- characterize only constant patterns, relationships and interconnections; cover primarily such patterns, relationships and interconnections inherent in government management activities, that is, they have a general, not partial nature;

- reflect the specifics of modern management, its difference from other types of management [ibid.].

Even the internal content of the concept of “principle” and the requirements for them require an understanding that the activities of government bodies are de-

terminated by the system of organizational-functional systems incipov. In addition, it is advisable to note that such principles require normative consolidation, universality, autonomy and focus on ensuring institutionalization, research and development of an integrated public administration system. At the same time, the key principle in public administration should be the principle of a system of management aimed at unification (with appropriate differentiation) separate interdependent types of management activities based on a common goal. Therefore, the principle of a control system presupposes closely related actions of various control bodies, which are carried out within the framework of one goal paradigm. This does not mean ordinary coordination through the coordination of interests, but the integration of actions within the framework of a target program, where control bodies and their task are interconnected new elements with a place and role in the management process.

Conclusions of the research. Thus, from the standpoint of the implementation in Ukraine of the general principles of public administration, administrative rules and procedures characteristic of the European administrative space, it follows develop general and special principles of administration aimed at ensuring public security in conditions of decentralization of power. Among the general principles of management, it is necessary to highlight the principle of specificity, the meaning of which is that it is necessary to study specific management processes and compare them with the relevant laws and patterns of social development, see how the latter operate in specific circumstances, and draw the right conclusions for practice. Among the special principles are proposed organizational and technological principles, divided into two more subgroups: principles of building a management system and principles of effective implementation of the process control or operational functioning of the control system under existing conditions.

The first subgroup includes the principles: hierarchy, functional, territorial-sectoral, standards of control, decentralization, effectiveness, etc. The principle of hierarchical construction of management systems is contained in almost all existing compositions of public management principles. We believe that the principle of hierarchy reflects a multi-level component of the distribution of powers between the links (levels) of the structure, according to which each higher link leads those below, and at the same time it itself is an object of control for a higher-level organ. The functional principle means that the organizational structure of any system is built primarily on the basis of those basic functions, the implementation of which is entrusted to it. He wants to create a structure that would exclude the emergence of divisions in it without duplicating functions. The territorial-sectoral principle enshrined in the Constitution of Ukraine is used in the formation of organizational management structures through a combination of sectoral management organization the state structure of the country, administrative-territorial divi-

sion and economic zoning. In our opinion, taking these principles into account will ensure the development of public administration in order to guarantee public security, law and order and civil defence.

References:

1. Bashtannik V. The political aspect of the sub'activation of the national world integration process in the context of the modernization of state government. Collection of scientific works of the National Academy of State Administration under the President of Ukraine. 2012. VIP. 2. pp. 3–10.

2. Bashtannik V. The essence and replacement of law enforcement activity in the public administration system. State governance and local self-government: a collection of scientific works. 2012. No. 2. P. 46–54.

3. Botvinov R. Law enforcement function of the state: essence and form of implementation. Public management: theory and practice: electronic collection of scientific works. 2016. No. 1 (15). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-01\(15\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-01(15)/4.pdf).

4. Pomaza-Ponomarenko A.L. Public management concept of development of advocacy in the minds of decentralization and security of the development of Ukraine // State management: improvement and development. 2024. No. 1. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/2829>.

5. Pomaza-Ponomarenko A.L., Taraduda. Public (public and civil) security in Ukraine: importance for guaranteeing the security system in Europe // International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Volume II. Oslo (Kingdom of Norway). Norwegian University of Life Sciences, Research and Education. 2024. 605 p. pp. 297-322.

6. Khomich Yu.G. Law enforcement function of a modern democratic state: public-administrative aspect. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/132>.

7. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

8. Pomaza-Ponomarenko A., Krukov O., Kravchuk O., Hubenko I., Taraduda D. Managing emergencies: utilising historical insights for strategic enhancement // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Pp. 135-139. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140142/papers/A_26.pdf.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-43

УДК 351.863 + 338.246.87

*Кічата Н.М., асистент, НАУ, м. Київ,
ORCID:0000-0002-6991-3970,
Третьяков О.В., д.т.н., професор, НАУ, м. Київ
ORCID:0000-0002-0457-9553*

*Kichata N., assistant of the Department of Civil and Industrial Safety, National Aviation University, Kyiv,
Tretyakov O., Doctor of Technical Sciences, Professor, Professor of the Department of Civil and Industrial Safety, National Aviation University, Kyiv*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE POLICY IMPLEMENTATION IN THE SPHERE OF CRITICAL INFRASTRUCTURE PROTECTION

У статті наведено обґрунтування теоретичних принципів державного управління в сфері захисту критичної інфраструктури в Україні. Проаналізовано функції та завдання, спрямовані на забезпечення безпеки та підвищення стійкості об'єктів критичної інфраструктури. Проведено аналіз потенційних загроз та небезпек, які можуть вплинути на критичну інфраструктуру, визначено відмінності між ними. Наведено способи вдосконалення державних механізмів забезпечення безпеки та підвищення ефективності захисту критичної інфраструктури. Розроблено рекомендації щодо захисту та підвищення стійкості об'єктів критичної інфраструктури. Розроблені пропозиції можуть бути успішно використані для подальшої розробки концептуальних засад удосконалення захисту критичної інфраструктури в Україні.

Ключові слова: *критична інфраструктура, об'єкти, держава, загроза, небезпека, стійкість, захист.*

The article provides substantiation of theoretical principles of public administration in the sphere of critical infrastructure protection in Ukraine. The functions and tasks aimed at ensuring the safety and increasing the stability of critical infrastructure objects were analyzed. The analysis of potential threats and dangers that can affect the

critical infrastructure was carried out, and the differences between them were determined. Methods of improving the state mechanisms for ensuring safety and increasing the efficiency of protecting critical infrastructure are provided. Recommendations for the protection and resiliency of critical infrastructure objects have been developed. The developed proposals can be successfully used for further development of conceptual foundations for improving the protection of critical infrastructure in Ukraine.

Key words: *critical infrastructure, state, threat, danger, resilience, protection.*

Постановка проблеми. Побудова сучасної системи захисту критичної інфраструктури (КІ) – це складний та багатоаспектний процес, який вимагає поєднання правових, технічних, організаційних підходів, з урахуванням міжнародного досвіду, для забезпечення безпеки та стійкості цих важливих об'єктів.

Підвищення ефективності реалізації державної політики в сфері захисту критичної інфраструктури є край важливим завданням для забезпечення безпеки, стабільності та розвитку суспільства.

Пріоритетність у актуалізації непорушності основних принципів і фундаментальних засад забезпечення національної безпеки має надзвичайно важливе значення для будь-якої суверенної держави світу. Нині, в умовах військової агресії, для України це питання номер один у сфері державного управління.

Критична інфраструктура України – це системи та ресурси, фізичні чи віртуальні, що забезпечують функції та послуги, порушення яких може призвести до значних негативних наслідків для життєдіяльності суспільства, соціально-економічного розвитку країни та забезпечення національної безпеки [1].

Прикладами критичної інфраструктури можуть бути: енергетична інфраструктура (електростанції, газопроводи, нафтопроводи, електричні мережі), транспортна інфраструктура (аеропорти, мости, тунелі, залізничні системи, морські та річкові порти), інформаційно-комунікаційна інфраструктура (мережі зв'язку, інтернет-інфраструктури, дата-центри), водопостачання і каналізація, системи охорони здоров'я (лікарні, аптечні склади, системи телемедицини), фінансова і банківська інфраструктура, харчова інфраструктура (сховища продуктів, продуктові мережі) та інші сектори, що можуть бути важливими для національної безпеки та економіки, такі як оборона, вугільна промисловість тощо.

Один з основних аспектів конкретизації та визначення необхідних заходів для захисту об'єктів критичної інфраструктури – це постійна співпраця між державою і інфраструктурними організаціями. У такій ситуації держава виступає гарантом внутрішньої безпеки та виконує роль посередника в інформаційно-комунікаційних процесах. З іншого боку, інфраструктурні організації, які, як правило, володіють найбільш повною інформацією щодо конкретної кризової ситуації і мають найбільшу компетентність

у вирішенні цих проблем (як технічно, так і професійно), здатні вживати ефективні заходи для їхнього захисту. З цього погляду, відповідні структури, які керують управлінням кризовими ситуаціями, повинні приймати конкретні заходи для усунення наслідків конкретної ситуації. Крім того, експерти та науковці підкреслюють необхідність створення системи контролю, такої як «система ризик-менеджменту, яка дозволить вчасно виявляти тенденції і факти, що становлять загрозу для подальшого існування суспільства» [2].

Захист критичної інфраструктури передбачає розробку та впровадження стратегій та заходів з метою забезпечення її стійкості, відновлення та захисту від можливих загроз. Це включає в себе заходи кібербезпеки, плани реагування на надзвичайні ситуації, контингентні плани, технічні засоби захисту та інші заходи, спрямовані на запобігання та реагування на ризики та небезпеки, що можуть вплинути на критичну інфраструктуру.

Головною метою розробки концепції основних заходів для захисту об'єктів критичної інфраструктури є забезпечення безпеки людей шляхом зменшення ризику вразливості критичних компонентів інфраструктури перед військовими атаками, природними катастрофами, техногенними аваріями або помилками людей, а також зниження рівня вразливості до актів тероризму. Ця концепція має включати в себе стандартизовані будівельні, організаційні, кадрові та технічні заходи безпеки, які допоможуть забезпечити захист [1, 3].

Організаційну структуру, функціонування та майбутній розвиток системи захисту критичної інфраструктури визначає держава. Тому саме предметом дослідження є нормативне та адміністративне забезпечення державного управління критичною інфраструктурою. Об'єктом дослідження є система державного управління безпекою та забезпеченням життєво важливої інфраструктури для населення і територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система захисту критичної інфраструктури в контексті національної безпеки України показує, що вона має значний обсяг теоретичних досліджень українських та закордонних вчених. Автори, які зробили вагомий внесок у цю область: М.Б. Домарацький, Я. О. Страхніцький, Д. Г. Бобро, Ю. А. Абрамов, С. С. Теленик, В. А. Андронов, Ю.М. Белоусов, Б. Е. Братка, П. Б. Волянський, А. Б. Качинський, В. В. Коврегін, В. А. Ліпкан, О. А. Мельниченко, Д. О. Полковниченко, В. О. Пономаренко, А. В. Ромін, В. П. Садковий, В. Ю. Стрельцов, Г. П. Ситник, М. В. Сунгуровський та інших.

У той же час, деяким аспектам цієї важливої проблематики, зокрема питанням розробки ефективних стратегій розвитку державного управління для критично важливих об'єктів, практично приділено не достатньо уваги. Ці проблеми залишаються недостатньо дослідженими, як з практичної, так і з теоретичної точки зору. Особливо сьогодні, в сучасних умовах війни і

загроз національній безпеці України, досягнення стабільного соціально-економічного розвитку вимагає забезпечення економічної стійкості кожного регіону та стійкості соціально-економічних систем на більш низьких рівнях, таких як галузі, підприємства та фінансові установи.

Створення системи управління національним процесом захисту критичних об'єктів тісно пов'язане з розробкою основних стратегічних напрямів регіональної політики, яку здійснюють органи місцевого самоврядування в Україні для забезпечення критично важливих об'єктів в надзвичайних ситуаціях та у випадках терористичних актів. Розробка такої регіональної політики включає в себе багаторівневий процес, який повинен враховувати різні природні явища та інші фактори, що можуть мати вплив на загальну систему управління цим процесом. Це підкреслює В. Могильниченко у своїх дослідженнях [4].

Відповідальність за захист критичної інфраструктури залишається за національними органами влади, як детально викладено у роботі О. Мельничука [5].

Сучасна критична інфраструктура держави представляє собою складний комплекс різноманітних компонентів, які мають різні характеристики. Вона включає в себе різні організаційні структури, різні моделі управління, функції та системи, які існують як у фізичному, так і у віртуальному просторі. Управління критичною інфраструктурою включає участь державних структур на всіх рівнях з різними областями відповідальності та повноваженнями, а також власників і операторів об'єктів і систем, що входять до критичної інфраструктури. У зв'язку з процесами глобалізації, національна безпека, виробництво, економіка і фінанси кожної країни стають залежними від чинників, що визначають стан безпеки в інших країнах і на глобальному рівні.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в розкритті сутності державного управління забезпеченням безпеки об'єктів критичної інфраструктури та проведенні оцінки можливих небезпек і загроз критичній інфраструктурі України, задля підвищення ефективності захисту об'єктів критичної інфраструктури.

Виклад основного матеріалу. Сучасна українська держава стикається з найскладнішим випробуванням з точки зору безпеки за всю свою історію незалежності. Гостра соціально-політична криза, військові дії, посилення екстремізму та тероризму, економічний спад, масштабна гуманітарна криза, руйнування та пошкодження численних підприємств і інфраструктурних об'єктів – це всі нові реалії, з якими сьогодні стикається Україна. В цих умовах головним пріоритетом є забезпечення безпеки громадян, суспільства і державних інституцій.

Критична інфраструктура є ключовою для функціонування суспільства та економіки, і вона сильно залежить від держави у багатьох аспектах.

Наприклад те, що держава відіграє важливу роль у регулюванні та захисті критичної інфраструктури. Вона встановлює стандарти безпеки, приймає правила та політику, яких повинні дотримуватися операторами критичної інфраструктури для запобігання кіберзагрозам, терористичним атакам та іншим загрозам.

Державні інвестиції та фінансування можуть бути вирішальними для розвитку та модернізації критичної інфраструктури. Держава може надавати фінансову підтримку для проєктів, спрямованих на покращення безпеки, надійності та стійкості систем.

Держава забезпечує систему нагляду та контролю за критичною інфраструктурою, щоб вчасно реагувати на потенційні загрози.

Держава відіграє ключову роль у кризовому управлінні та реагуванні на інциденти, що можуть вплинути на критичну інфраструктуру. Вона розробляє та впроваджує плани відновлення та роботи систем після інцидентів.

З огляду на зростання кіберзагроз, держава відіграє ключову роль у забезпеченні цифрової безпеки критичної інфраструктури. Вона повинна сприяти впровадженню передових технологій, стандартів та практик кібербезпеки.

У світі великої глобалізації держави співпрацюють для забезпечення міжнародної безпеки критичної інфраструктури. Це може включати обмін інформацією про кіберзагрози, спільні проєкти та стандарти безпеки.

Саме держава може і повинна визначати стратегії стійкості та запасів для забезпечення продовження роботи критичної інфраструктури під час кризових ситуацій або екстремальних обставин, які ми бачимо на сьогодні.

Забезпечення безпеки і захисту критичної інфраструктури є однією з ключових функцій держави, оскільки недостатність або втрата функціонування таких систем може призвести до серйозних наслідків для економіки, суспільства та національної безпеки.

В Україні захист об'єктів, які, відповідно до міжнародної практики, вважаються «критичною інфраструктурою» регулюється різними нормативно-правовими актами, які, переважно, стосуються внутрішнього використання. Така ситуація виникла логічно, оскільки кожне окреме відомство було спроможним визначити конкретні загрози для своїх підпорядкованих об'єктів і володіло власним набором інструментів та ресурсів для забезпечення їх безпеки.

Як вказано в Законі України «Про критичну інфраструктуру» [6] серед завдань, пов'язаних із формуванням та впровадженням державної політики захисту критичної інфраструктури України та створення відповідної державної системи, можна виділити такі аспекти: забезпечення безпеки, стійкості та недоторканності критичної інфраструктури України, запо-

бігання кризовим ситуаціям, які можуть призвести до порушень в роботі критичної інфраструктури, утворення та організація державної системи захисту критичної інфраструктури, розроблення нормативно-правової бази з питань безпеки об'єктів, розроблення та реалізація державних цільових програм, розроблення комплексу заходів, аналіз сучасних викликів та загроз, які можуть вплинути на стійкість критичної інфраструктури, а також оцінка рівня її захищеності.

Нормативно-правове регулювання у сфері захисту критичної інфраструктури включає в себе різноманітні закони, стандарти та положення, які мають на меті забезпечення безпеки та надійності критичних об'єктів. Зазвичай це регулювання орієнтоване на важливі сектори, такі як енергетика, транспорт, інформаційні технології, комунікації та інші, які є визначальними для економічного функціонування та безпеки країни.

Сектор критичної інфраструктури охоплює всі об'єкти, що відносяться до певної галузі економіки або мають спільну функціональну спрямованість в межах цього сектору. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 р, № 1384, уповноважені органи визначають об'єкти критичної інфраструктури в своїх секторах (підсекторах) критичної інфраструктури, використовуючи перелік секторів (підсекторів) і основних послуг цієї інфраструктури [7].

Секторальні органи вказують на різні галузеві міністерства та відомства, які відповідають за різні аспекти управління та регулювання в сфері захисту КІ.

Одні сектори можуть бути взаємозалежними, і порушення в одному секторі може мати наслідки для інших. Така взаємодія може включати обмін інформацією, розробку спільних стратегій захисту, планування екстрених ситуацій, а також координацію дій у разі кризових подій.

Забезпечення ефективної взаємодії між секторами в регіонах допомагає зменшити ризики та підвищити стійкість перед потенційними загрозами, такими як військові дії, техногенні аварії, кібератаки та інші небезпеки. У цьому контексті розвиток механізмів співпраці та обміну інформацією між різними секторами та регіональними органами стає ключовим елементом забезпечення стійкості та безпеки національної критичної інфраструктури України.

Державна політика у сфері захисту критичної інфраструктури базується на наступних принципах: гарантування надійності та стабільності критичної інфраструктури; визначення правових вимог до основних принципів, стратегічних напрямків, підходів до захисту критичної інфраструктури; визначення суб'єктів, які складають національну систему захисту критичної інфраструктури, їхніх повноважень та відповідальності; створення умов і впровадження заходів, спрямованих на ефективне управління та контроль над ризиками безпеки, зниження ризику реалізації можливих

загроз, а також на ліквідацію наслідків загроз та інших подій; розроблення системи раннього виявлення загроз критичній інфраструктурі; запровадження механізмів державно-приватного партнерства та співпраці між суб'єктами господарювання та населенням у питаннях забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури; підтримка міжнародного співробітництва в галузі захисту критичної інфраструктури; створення умов для швидкого відновлення надання життєво важливих функцій та послуг у випадку реалізації загроз і порушень функціонування критичної інфраструктури [8].

Основні повноваження державної політики включають в себе:

- розроблення стратегічних напрямків у галузі захисту критичної інфраструктури;
- законодавчу діяльність;
- міжнародне співробітництво;
- організацію системи захисту;
- створення програм і проектів,
- визначення стандартів і вимог з питань безпеки об'єктів критичної інфраструктури на всіх етапах їх життєвого циклу та аналіз ризиків і загроз для критичної інфраструктури.

Ці повноваження визначаються законами та нормативними актами України і забезпечують розвиток та функціонування системи захисту критичної інфраструктури в країні.

Державна політика України у сфері захисту критичної інфраструктури включає в себе ряд функцій та завдань, спрямованих на забезпечення безпеки та стійкості критичних об'єктів.

Законодавча функція: розробка та прийняття законів, нормативних актів та правил, що регулюють захист критичної інфраструктури. Це включає в себе створення нормативно-правової бази для ідентифікації критичних об'єктів, встановлення вимог до їх захисту, а також регулювання обов'язкових стандартів безпеки. В Україні за законодавчу функцію у сфері захисту критичної інфраструктури відповідає Верховна Рада України, яка має повноваження приймати закони та нормативно-правові акти, що регулюють цю сферу.

Координаційна функція: організація співпраці та координація діяльності між різними органами влади, агентствами та структурами, що забезпечують захист критичної інфраструктури. Мета полягає в уніфікації дій та об'єднанні зусиль для забезпечення ефективного захисту. У сфері захисту критичної інфраструктури в Україні координаційну функцію виконує Державна служба з надзвичайних ситуацій України (ДСНС України).

Аналітична функція: збір, аналіз та оцінка інформації про потенційні загрози та ризиків для критичної інфраструктури. Ця функція передбачає постійний моніторинг ситуації та розробку прогнозів для виявлення

нових загроз. Аналітичну функцію в сфері захисту критичної інфраструктури в Україні зазвичай виконує низка державних та недержавних організацій та інститутів. До найбільш важливих організацій, які можуть здійснювати аналітичну діяльність у цій сфері, належать: ДСНС України, Міністерство цифрової трансформації України, Державна служба стандартизації, метрології та сертифікації України, громадські організації та експерти.

Фінансова функція: виділення фінансових ресурсів для здійснення заходів захисту критичної інфраструктури. Це включає в себе виділення бюджетних коштів, фінансування проєктів та програм, спрямованих на зміцнення безпеки об'єктів. У сфері захисту критичної інфраструктури в Україні фінансову функцію виконують декілька ключових структур та організацій: державний бюджет України, ДСНС України, Міністерство цифрової трансформації України, донорські організації та міжнародні проєкти.

Освітньо-інформаційна функція: інформування громадськості, підприємств та інших зацікавлених сторін про загрози та заходи захисту критичної інфраструктури. Освітні кампанії та інформаційні заходи допомагають підвищити обізнаність та готовність суспільства до дій у надзвичайних ситуаціях. Освітньо-інформаційна функція у сфері захисту критичної інфраструктури в Україні виконується спільними зусиллями державних та цивільних структур: Міністерством цифрової трансформації України, ДСНС України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством оборони України, громадськими організаціями.

Технічна функція: забезпечення наявності та доступності сучасних технічних засобів та технологій для захисту критичної інфраструктури. Це включає в себе розробку та впровадження систем контролю, виявлення та реагування на загрози. Технічна функція у сфері захисту критичної інфраструктури в Україні виконується різними структурами та відомствами залежно від конкретного сектору та виду інфраструктури: Міністерство цифрової трансформації України, ДСНС України, Міністерство енергетики та захисту довкілля України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Міністерство транспорту, Міністерство охорони здоров'я та ін., які забезпечують технічний захист і безпеку відповідних об'єктів.

Кризовий менеджмент: розробка та впровадження планів кризового управління, які передбачають дії у надзвичайних ситуаціях та реагування на аварії чи катастрофи. ДСНС України грає ключову роль у координації та управлінні надзвичайними ситуаціями на об'єктах критичної інфраструктури в державі.

Міжнародна співпраця: співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері захисту критичної інфраструктури для обміну

інформацією, досвідом, навчанням, участю в міжнародних проєктах та програмах, а також спільними заходами для підвищення рівня стійкості та захищеності об'єктів критичної інфраструктури від потенційних загроз. Міжнародна співпраця в цій сфері відбувається на різних рівнях, і ДСНС є однією з ключових установ, що забезпечують координацію та реалізацію цієї співпраці в Україні.

Державна політика в сфері захисту критичної інфраструктури має на меті забезпечити стабільність та безпеку суспільства, захист важливих об'єктів і ресурсів, а також готовність до дій в надзвичайних ситуаціях техногенного, природного та військового характеру.

Визначення загроз є важливим етапом у процесі захисту критичної інфраструктури і включає в себе різні аспекти. Спочатку потрібно визначити всі можливі загрози, які можуть вплинути на критичну інфраструктуру. Ця ідентифікація включає в себе аналіз можливих джерел загроз, таких як природні явища (повені, землетруси, урагани), техногенні аварії (поломки обладнання, витіки небезпечних речовин, тощо), акти тероризму, кібератаки, людський фактор та інші. Після чого обов'язково потрібно проаналізувати вразливості критичної інфраструктури, що можуть бути використані загрозами для спричинення шкоди або перешкоди нормальному функціонуванню. Визначити можливі наслідки або збитки, які можуть виникнути внаслідок реалізації загроз.

Всі загрози потрібно згрупувати і класифікувати за різними критеріями, такими як тип загрози (природні, техногенні, терористичні), можливість реалізації загрози, потенційні наслідки тощо. Необхідно визначити та встановити пріоритет для кожної загрози залежно від її важливості та можливості виникнення. Розробити стратегії та плани заходів для запобігання, реагування та відновлення внаслідок реалізації загроз. І також здійснювати постійний моніторинг загроз, надавати оцінку їх актуальності та оновлення заходів із захисту відповідно до змін у загрозах або вразливості.

Цей процес є постійним і динамічним, оскільки загрози можуть змінюватися з часом, і заходи із захисту повинні бути адаптовані до нових умов. Визначення загроз є важливою передумовою для розробки ефективної стратегії та планування заходів із захисту критичної інфраструктури.

Небезпека відрізняється від загрози тим, що загроза має спрямований характер і призначена для цільового об'єкта, системи або території, в той час як небезпека є більш загальним імпульсом, або наслідком реалізації загрози. Багато методів аналізу стійкості регіонів орієнтовані на узагальнену небезпеку або сценарії, які є основою для проведення аналізу (наприклад, дослідження впливу втрати електроенергії на критично важливу галузь проводиться через загрозу втрати електроенергії). Однак аналіз, спрямований на наслідки, зазвичай фокусується на конкретній за-

грозі (наприклад, кібератака на системи промислового управління об'єктом або систему критичної інфраструктури) або небезпеці (наприклад, ураган, який впливає на порт).

Потенційний вплив загроз і небезпек на сферу критичної інфраструктури може бути різноманітним і включати в себе: матеріальні збитки, загрозу життю та здоров'ю людей, перешкоди в нормальному функціонуванні, економічні втрати, заворушення суспільного порядку, вплив на природне середовище, втрати інформації та даних, загрози для національної безпеки.

Щоб врахувати загрози та небезпеки при аналізі регіональної стійкості, важливо розуміти характер цих загроз та як вони можуть вплинути на відповідну інфраструктуру. Отже, аналіз загроз і небезпек нерозривно пов'язаний з аналізом вразливості. Існують різні рівні аналізу загроз і небезпек, які можна застосовувати в залежності від обсягу оцінки та бажаного рівня складності.

Перший рівень аналізу – це загальна оцінка вразливості інфраструктури щодо можливих загроз або небезпек. Основна мета полягає в тому, щоб з'ясувати, чи існує потенціал для впливу цих загроз на інфраструктурні системи. На цьому етапі не проводиться докладний аналіз конкретного впливу, але досліджується можливість такого впливу. Наприклад, цей рівень аналізу може включати визначення ступеня залежності інфраструктурних систем від підключених до Інтернету систем управління, що свідчить про загальну вразливість до кіберзагроз та можливих перебоїв.

Другий рівень аналізу фокусується на більш детальному розгляді конкретної загрози або небезпеки і вразливості інфраструктури до неї. На цьому рівні проводиться також аналіз потенційних наслідків для інфраструктури і для інших залежних об'єктів. Для цього потрібне більш глибоке технічне розуміння конкретної загрози або небезпеки, а також самої інфраструктури. Наприклад, на цьому рівні може проводитися аналіз конкретних кіберзагроз і технічної вразливості використовуваних систем або моделювання впливу паводків на об'єкти інфраструктури.

Оцінка потенційного впливу загроз і небезпек є важливим кроком у розробці стратегій та планів захисту критичної інфраструктури. Вона дозволяє визначити пріоритети та необхідність заходів для запобігання, реагування та мінімізації наслідків загроз і небезпек.

Оцінка загроз критичній інфраструктурі може бути проведена за допомогою різних методів та підходів [9, 10].

1. Експертний метод: вимагає участі експертів, які мають глибокі знання у сфері критичної інфраструктури та потенційних загроз. Експерти оцінюють ймовірність та наслідки різних загроз на основі свого досвіду та знань.

2. Аналітичний метод: використовує аналітичні інструменти, такі

як статистика, математичні моделі, імітаційне моделювання тощо, для оцінки загроз. Наприклад, можна аналізувати історичні дані щодо інцидентів у сфері критичної інфраструктури та робити прогнози на цій основі.

3. Моделювання загроз: використовується створення математичних моделей, які дозволяють аналізувати можливі наслідки різних загроз. Це може включати моделювання поведінки природних катастроф, кібератак, терористичних актів.

4. SWOT-аналіз: використовує аналіз SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), щоб визначити внутрішні і зовнішні фактори, які впливають на критичну інфраструктуру. Загрози визначаються як зовнішні негативні фактори.

5. Мультикритеріальний аналіз: використовується для визначення вагомості різних загроз та їх впливу на критичну інфраструктуру. Зазвичай використовуються числові показники для оцінки загроз.

6. Оцінка імовірності та наслідків: для кожної загрози визначається ймовірність її виникнення та можливі наслідки для критичної інфраструктури. Ці параметри потім комбінуються для визначення рівня загрози.

7. Аналіз вразливості: визначає, наскільки вразлива критична інфраструктура на різні види загроз. Це включає в себе оцінку заходів, призначених для захисту інфраструктури.

Вибір конкретного методу або комбінації методів залежить від конкретних умов і завдань оцінки загроз для критичної інфраструктури.

Серед усіх загроз різного походження для безпеки критичної інфраструктури найбільш важливими визначено такі [11]:

- природні: повені, екстремальні погодні явища, лісові пожежі, землетруси, епідемії та пандемії, епізоотії;

- техногенні: промислові аварії, ядерні/радіологічні аварії, аварії на транспорті, втрата критично важливої інфраструктури, кібератаки, терористичні атаки.

Особливої уваги потребують взаємозв'язки та взаємозалежності між загрозами природного походження, коли виникнення одних небезпечних явищ призводить до формування нових через механізм «каскадних ефектів» [3]. Наприклад, така загроза як небезпечні погодні явища пов'язана з наступними загрозами: повені, зсуви, пожежі, забруднення, втрата критичної інфраструктури, транспортні аварії; забруднення з пандеміями.

Сьогодні по всій Україні спостерігаємо зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного походження через руйнування багатьох промислових і житлових споруд внаслідок військових дій. Терористичний характер воєнних дій з боку росії, полягає у спрямованому та навмисному пошкодженні критично важливих громадських інфраструк-

турних об'єктів держави. Ця стратегія включає в себе руйнування водосховищ, гідроелектростанцій, розподільчих станцій, систем електропостачання, газопостачання, підприємств, будівель, залізничних і дорожніх мереж, засобів зв'язку, об'єктів життєдіяльності населення, а також загрози використання ядерних вибухових пристроїв, хімічних, біологічних, токсичних та інших небезпечних речовин, які становлять серйозну загрозу для населення і довкілля.

Варто відмітити зростання кібернетичних загроз для об'єктів критичної інфраструктури держави, обумовлених хакерськими атаками, що можуть призвести до відмов важливої інформаційної інфраструктури. Хакерські атаки були націлені на об'єкти критичної інформаційної інфраструктури енергогенеруючих і енергопостачальних компаній, об'єктів транспорту, ряду банківських установ, телекомунікаційних компаній. Повідомлення про ураження інформаційних систем комерційних компаній надходили, зокрема, від мережі Auchan, поштової служби DHL, комерційних банків і телеком-операторів (Київстар). Зараженими вірусом виявились численні державні ресурси включаючи системи міністерства інфраструктури, Державної фіскальної служби, електророзподільчі мережі компанії Укренерго.

Дослідження у сфері запобігання та протидії загрозам різного походження підтверджують необхідність впровадження ризик-орієнтованого підходу у державну систему захисту населення від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру. Це необхідно для ефективного передбачення та зменшення ризику виникнення різних катастроф для об'єктів критичної інфраструктури [12].

З метою аналізу загроз на об'єкті КІ, необхідно ідентифікувати і детально вивчити всі можливі ризики, враховуючи загрози, визначені у відповідних нормативних актах (зазвичай це робиться державними органами з питань безпеки та правопорядку). Крім цього, важливо враховувати індивідуальні особливості та характер небезпек, які можуть виникати на конкретному об'єкті критичної інфраструктури.

Для запобігання негативним наслідкам загроз та небезпек створюється система раннього виявлення та попередження їх. Крім того, внесені зміни до політики підприємства щодо фінансування в сфері безпеки. Для досягнення цієї мети розробляються проекти, які надають перевагу належному захисту об'єкта критичної інфраструктури в умовах конкуренції.

В Україні сьогодні різні міністерства і відомства виконують оцінку загроз у своїх відповідних галузях використовуючи власні методи та критерії. Проблемою є відсутність можливості порівняти та об'єднати отримані результати, оскільки вони часто несумісні між собою. Також існує недостатня координація та співпраця між різними відомствами у цій об-

ласті, і недостатнє врахування результатів наукових досліджень у практичній діяльності.

Наявні методи оцінювання загроз на основі історичного досвіду мають свої недоліки, оскільки вони не враховують нові виклики та ситуації, які раніше не мали аналогів. Це призводить до зниження надійності та точності прогнозів, оскільки вони обмежені попереднім досвідом.

Все важливішою стає необхідність розробки стандартних і універсальних процедур та інструкцій для ефективного реагування на типові загрози. Визначення таких загроз, створення сценаріїв кризових ситуацій та створення відповідних баз даних стають основними завданнями, які передбачає національна система оцінювання ризиків і загроз.

Окресливши специфіку державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури в Україні та здійснивши оцінку ризиків критичній інфраструктурі від потенційного впливу загроз і небезпек бачимо, що потребується вдосконалення державних механізмів забезпечення безпеки та підвищення ефективності захисту критичної інфраструктури.

Необхідно розробляти конкретні заходи захисту для кожного об'єкта критичної інфраструктури. Це включає в себе заходи щодо кіберзахисту, фізичного забезпечення, резервування та відновлення, а також плани екстреного реагування. Впроваджувати технічні заходи безпеки, наприклад, встановлювати сучасні системи захисту кожного типового об'єкту КІ, шифрувати дані, забезпечувати резервні джерела енергії або альтернативні тощо.

Одним із шляхів подальшого удосконалення механізму координації співпраці та взаємодії між суб'єктами управління безпекою КІє інтеграція передових технологій, таких як штучний інтелект, для автоматизації процесів виявлення та реагування на загрози. Використання технологічних рішень може допомогти забезпечити більш швидке та точне реагування на інциденти.

Обов'язковою складовою є розроблення алгоритму дій при появі відповідних загроз для типових об'єктів КІ. Наразі в Україні існують або формуються кілька систем, які призначені для нагляду та захисту об'єктів та інфраструктури, пов'язаної з інформацією. Для ефективного розроблення планів взаємодії та координації дій серед цих систем необхідно узгодження та прийняття спільної термінології, визначення взаємозв'язків між різними режимами, рівнями та умовами функціонування систем, а також узгодження принципів управління у складних кризових ситуаціях.

Дуже важливим кроком є співпраця з приватним сектором: багато об'єктів критичної інфраструктури перебувають у приватній власності. Ефективна політика захисту КІ вимагає партнерства і співпраці між державними органами та приватним сектором для спільного забезпечення захисту.

Цільовим заходом є забезпечення організації підготовки кадрів щодо захисту КІ. Для цього потрібно встановити співпрацю з університетами та іншими освітніми установами для впровадження спеціалізованих програм та курсів з безпеки критичної інфраструктури, розробити спеціалізовані навчальні курси та програми, які охопили б усі аспекти безпеки, кібербезпеки, управління кризами та відновлення після них, а також основи захисту інфраструктури.

Для оцінки ефективності політики захисту КІ важливо мати систему моніторингу та аналітики для постійного відстеження потенційних загроз та реагування на них. Наприклад, використовувати систему спостереження для виявлення змін у рівні безпеки, які можуть вказувати на можливі загрози або прогностичну модель для передбачення можливих загроз у геополітичному, екологічному або соціальному контексті, аналізувати вразливості інфраструктури для ідентифікації початку загроз. Також для оцінки можливих небезпек та їх потенційного впливу на критичну інфраструктуру можна застосувати методи моделювання. Моделювання включає процес створення моделі критичної інфраструктури, яка охоплює її ключові складові, системи чи комплексів. Ці моделі повинні як можна точніше відтворювати основні характеристики і складові частини інфраструктури, описувати основні процеси їх функціонування, а також уявлення загроз та їх впливу на інфраструктуру.

Важливою задачею являється введення штатного режиму роботи в сфері захисту КІ, тобто проводити аналіз потенційних загроз, планувати умови роботи інформаційних систем та визначати заходи реагування відповідно до визначених загроз та їх впливу на різних рівнях важливості. Застосовувати заходи, які спрямовані на уникнення потенційних загроз або зменшення наслідків від них.

Вміти реагувати своєчасно на подію або загрозу з метою відновлення роботи інформаційних систем до попередніх параметрів та надання життєво важливих функцій.

Важливим кроком для підвищення готовності та сприяння ефективному захисту критичної інфраструктури є включення громадськості у процес реалізації політики захисту КІ та публічна освіта щодо цих питань, інформування.

Завершальним етапом є відновлення режимів функціонування КІ з урахуванням досвіду для покращення процесу відновлення у майбутньому. Загальна ефективність політики захисту КІ залежить від інтеграції всіх цих аспектів та постійного вдосконалення стратегій та заходів захисту. Реагування на нові загрози та зміни в інфраструктурному середовищі також є важливою частиною ефективної політики захисту КІ.

Висновки. На сьогодні в Україні сучасну модель державної політики у сфері захисту КІ в умовах військового стану не вивчено достатньо

глибоко. Для ефективного створення стратегічних напрямків щодо реалізації державної політики у сфері захисту КІ необхідно ознайомитись, зрозуміти глибину та складність реальних проблем, що виникають в країні під час активних воєнних дій і терористичних актів, які впливають на об'єкти критичної інфраструктури в реальному часі. Ці знання необхідно враховувати при корегуванні в майбутньому державної політики щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури.

Серед одних з найсуттєвіших проблем можна виділити недолік механізмів реагування на кризові ситуації та нормативно-правової бази, яка б уточнювала відповідальність та повноваження відповідних державних установ у цій області. Треба врахувати, що можливості ухвалення законодавчих рішень були обмежені через відсутність чи недосконалість потрібних рішень.

Відсутність чіткого законодавчого порядку і рішень щодо введення воєнного стану призвела до відсутності чітких та однозначних правил узгодження між державою та суб'єктами підприємницької діяльності, обмеживши можливість залучення ресурсів підприємств для забезпечення стійкості роботи критичної інфраструктури. Також виникли труднощі у координації дій держави та підприємств з метою захисту та оборони важливих об'єктів критичної інфраструктури.

Уряд держави повинен проаналізувати наступні важливі аспекти сучасної ситуації країни: 1) розглянути спектр поточних і передбачуваних критичних загроз і ризиків; 2) оцінити стан та структуру економіки країни; 3) дослідити суспільно-політичну обстановку в країні; 4) проаналізувати загальну інституційну практику державного управління; 5) переглянути основи конституційного ладу країни.

Усвідомлюючи ситуацію сьогодення, дослідження українського правового поля в галузі захисту інформації на об'єктах критичної інфраструктури вказує на недостатність національних та спеціалізованих нормативних вимог стосовно гарантування безпеки інформації об'єктів критичної інфраструктури в Україні.

Оцінюючи стратегії державної політики стосовно захисту КІ під час воєнного конфлікту, можна зауважити, що головним чинником залишається регулювання позицій нормативного правового підходу до інституційних аспектів цього питання.

Список використаних джерел:

1. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні: зб. матер. міжнар. експерт. нарад / упоряд. Д. С. Бірюков, С. І. Кондратов; за заг. ред. О. М. Суходолі. К.: НІСД, 2016. 176 с.
2. Кондратов С. І. Про забезпечення координації дій, взаємодії та обміну інформацією при створенні державної системи захисту критичної інфраструктури: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2018. 30 с.

3. Мельниченко О. А. Надзвичайні ситуації техногенного характеру: сутність та засоби державного управління. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Державне управління. Київ, 2014. №2. С. 149–156.
4. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Техногенна та природна небезпека / за заг. ред. В. В. Могильниченка. Київ: КІМ, 2007. 636 с.
5. Мельничук О. Управління критичною інфраструктурою держави: базові методи та критерії ідентифікації об'єктів // Державне управління та місце всамоврядування: збірник наук. праць. Дніпро, 2019, Вип. 3 (42). С.13-27.
6. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021р. №1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>(дата звернення: 15.12.2023).
7. Деякі питання об'єктів критичної інформаційної інфраструктури: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 943. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/518-2019-%D0%BF#Text>(дата звернення: 15.12.2023).
8. Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 01.03.2014. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-14> (дата звернення: 15.12.2023).
9. Корченко А.О. Метод оцінки рівня критичності для систем управління кризовими ситуаціями / за ред.: А.О. Корченко, В.А. Козачок, А.І. Гізун // Захист інформації. 2015. Т. 17, № 1. С. 86–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zi_2015_17_1_14 (дата звернення: 15.12.2023).
10. Risk assessment methodologies for critical infrastructure protection. Part I: a state of the art / G. Giannopoulos, R. Filippini, M. Schimmer. Luxembourg: Joint Research Centre of Institute for the Protection and Security of the Citizen, 2012. 70 p.
11. Risk assessment methodologies for critical infrastructure protection. Part II: a new approach. Luxembourg: Joint Research Centre of Institute for the Protection and Security of the Citizen, 2015. 28 p.
12. Іванюта С. П., Качинський А. Б. Екологічна та природно-техногенна безпека України: регіональний вимір загроз і ризиків: монографія. Київ: НІСД, 2012. 308 с.
13. Комаров М. Ю. Методика побудови системи управління інформаційною безпекою на об'єктах критичної інфраструктури / М. Ю. Комаров, С. Ф. Гончар // Моделювання та інформаційні технології. 2017. Вип. 81. С. 12-19.
14. Цюрупа М. Зміна парадигм воєнно-політичного мислення у доктринах та стратегіях воєнної безпеки України ХХ–ХХІ ст.: українознавчий альманах. 2021. Вип. 28. С. 120–126.

Райцев А.Ю., аспірант, ЗНУ, м. Запоріжжя, ORCID: 0009-0000-4802-6128

*Raitsev A., researcher of Zaporizhzhia National University of Zaporizhia,
Zaporizhia*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ

PROBLEM ISSUES IN THE MANAGEMENT OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION

У статті розглядається проблемні питання в управлінні соціальним захистом населення. Система соціального захисту в даний період діє як державна монополія на виконання соціальних послуг, та в наслідок цього ми бачимо низька якість та неефективність розподілу бюджетних коштів, вбачається стагнація та використання застарілих форм та методів роботи. Визначено що проблемне питання невідповідності сучасним світовим практикам організації соціального захисту та низький відсоток впровадження сучасних механізмів у соціальний захист. Усі визначені проблеми можливо вирішити проаналізувавши концепції функціонування соціального захисту населення.

***Ключові слова:** соціальний захист, управління соціальним захистом, соціальна безпека, соціально-економічні методи, державна допомога.*

The article considers problematic issues in the management of social protection of the population. The social protection system currently operates as a state monopoly on the provision of social services, and as a result, we see low quality and inefficiency in the allocation of budget funds, stagnation and the use of outdated forms and methods of work. It was determined that the issue of inconsistency with modern global practices of the organization of social protection and the low percentage of implementation of modern mechanisms in social protection are problematic. All identified problems can be solved by analyzing the concepts of social protection of the population.

***Keywords:** social protection, social protection management, social security, socio-economic methods, state aid.*

Постановка проблеми. Соціальна політика – одна з головних сфер внутрішньополітичної діяльності держави, вона спрямована на захист громадянина та його суспільства від руйнівних явищ, що виникають на стадіях розвитку. Рішення соціально важливих завдань, що лежать в сфері соціального життя населення, підкріпленого економічним, освітнім та культурним потенціалом суспільства, являє ґрунтовною передумовою для соціальної політики та модернізації соціального захисту населення. Визначення проблем-

них питань в системі організації соціального захисту населення потребує зваженого вивчення та надання адекватних рекомендацій для модернізації системи управління соціальним захистом населення в умовах, що склались на даний момент в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Управлінські аспекти соціального захисту населення вивчаються дослідниками різних галузей знань. Проте маловивчені проблеми саме управління соціальним захистом населення в сучасному стані розвитку суспільства та викликів які щодня проявляються для незахищених верств населення. Більшість досліджень у цій галузі базуються на роботах учених[1; 3; 4].

Постановка завдання. Метою статті є визначення проблемних питань в управлінні соціальним захистом населення та надання рекомендацій для подолання кризи в питанні управління соціальним захистом населення.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист населення має певну систему управління, спрямовану на досягнення балансу суспільних та особистих інтересів. Можна виділити особливості соціального захисту як соціальної організації: 1) реалізація потреб людини; 2) єдність інтересів людей - особистих та суспільних; 3) динамізм та складність.

Як система управління соціальний захист є взаємозв'язок об'єкта управління (виконавців), механізму поточного управління та механізму розвитку - провідного механізму. Механізм розвитку разом із механізмом поточного управління є механізмом управління, а об'єкт управління разом із механізмом поточного управління - виконавчим механізмом. Це з поділом функцій, виконуваних соціальним захистом на управлінські і обслуговуючі. Таким чином, механізм управління спеціалізується на управлінських функціях, а виконавчий механізм - на обслуговуючих.

Система управління соціальним захистом у більшості країн і в Україні будується за схемою «внески-фонди-виплати» (накопичувальне фінансування пенсій, а не фінансування рахунків поточних внесків), тому якщо брати до уваги всю систему, включаючи початковий етап (внески), то взаємозв'язки ускладнюються і керуюча система є сукупністю елементів, що включають державні соціальні позабюджетні фонди, державне казначейство, податкові інспекції, роботодавців, працівників.[4]

Відомо, що і підхід, і стан соціального захисту населення різних країнах світу різні. У чому полягають основні особливості сучасних засад побудови та функціонування системи соціального захисту своїх громадян в окремих країнах розберемо далі. Виявляють певний інтерес деякі підходи до окремих напрямів діяльності державних та громадських структур у цій сфері. Основні з них такі:

1. Групи населення, які охоплюються системами соціального захисту. Наприклад, щодо пенсій: різні країни здійснюють гарантії пенсійного забезпечення по старості різними методами. Пенсійні системи охоплюють або все населення країни, або всіх працюючих, або найманих працівників,

або державних службовців. Мета цієї системи, окрім благодійності, спрямованої на забезпечення гідної старості, є ще й підтримкою рівня життя пенсіонерів.

У пенсійних системах, що охоплюють все населення країни, зазвичай відсутні зобов'язання громадян щодо сплати внесків у пенсійну систему або заощаджень. У таких системах особи, які прожили в країні достатню кількість років, мають право на отримання пенсій за старістю або інвалідністю. Зазвичай, ці системи служать задоволення лише мінімальних потреб. Подібні системи називають універсальними чи загальними, прикладом є Данія, Канада та Нова Зеландія [2]. Додаткові пенсійні системи компаній та приватне страхування іноді поєднані з обов'язковим державним страхуванням. Але приватні пенсійні системи часто не можуть забезпечити загальне охоплення населення. Це пояснюється відсутністю законодавчо закріпленого обов'язкового приватного пенсійного страхування, тому добровільне страхування обмежується лише окремими групами населення.

Слід зазначити, що приватні страхові системи що неспроможні замінити обов'язкові державні системи. Ці додаткові системи можуть допомогти у задоволенні багатьох додаткових індивідуальних потреб громадян, особливо духовних.

2. Потреба в державній допомозі.

На прикладі пенсійного забезпечення - державна пенсія має дозволяти певною мірою задовольняти як матеріальні, і духовні потреби особистості старості. Ця вимога має передбачати здійснення широкого кола додаткових заходів. Основні з них такі:

- гарантована виплата пенсій;
- збереження купівельної спроможності пенсій (захист від інфляції);
- захист від втрати інвестицій у приватні пенсійні фонди (захист від їх неплатоспроможності);
- покриття витрат, пов'язаних із недостатнім рівнем прибутку від інвестування приватними пенсійними структурами.

Державна система перерозподілу доходів у рамках соціально-компенсаційних допомог має враховувати скорочення народжуваності та зростання очікуваної тривалості життя, що ведуть до порушення пропорцій між поколіннями та збільшення співвідношень між пенсіонерами та працюючими. Щодо діяльності інших соціальних фондів зберігається той самий підхід.

3. Індксація пенсій та допомог.

В даний час для вирішення нових проблем, пов'язаних з відносним старінням населення, методи індексації пенсій набувають все більшого значення. Оскільки зростання чисельності пенсіонерів за розподільчими пенсійними системами веде до збільшення розмірів внесків та, відповідно, до зменшення заробітної плати, то наслідком індексації пенсій на основі індек-

су заробітної плати є неминучий перерозподіл доходів між економічно активним населенням та пенсіонерами.

4. Багатоярусні системи соціального захисту.

Існує концепція Світового банку, яка передбачає забезпечення старості за допомогою запровадження триярусної чи триукладної системи. На перший ярус покладається функція запобігання бідності у похилому віці через надання мінімальних пенсій, що фінансуються державою. Функція відшкодування доходу здійснюється у другому ярусі, який становлять обов'язкові.

Якщо говорити про соціальний захист загалом, то в розвинених країнах вона охоплює захист сім'ї, дітей, жінок та молоді, з безробіття, державну допомогу тим, хто не може забезпечити мінімальний рівень життя, благодійність та інші виплати.

5. Оподаткування пенсій та допомог.

Податкове законодавство надає такі можливості:

- оподаткування внесків;
- оподаткування прибутку, одержуваного під час формування капіталу;
- оподаткування пенсій.

Різні країни здійснюють різну податкову політику: у деяких країнах для здійснення, наприклад, пенсійного забезпечення за старістю передбачаються спеціальні податкові стимули. Внески, що сплачуються до пенсійних систем або суміжних систем соціального страхування, при визначенні оподаткованої суми не враховуються. Доходи від інвестування активів соціальних систем не оподатковуються. Податки не стягуються доти, доки гроші із системи не вилучаються.

В інших країнах податкових стимулів для забезпечення в старості (як найбільш «довгих» вкладень) немає: внески виплачуються після сплати податків, доходи від інвестицій пенсійних активів також підлягають оподаткуванню. Лише пенсійні виплати не оподатковуються. З точки зору забезпечення в старості є важливим організувати податкову систему таким чином, щоб вона не мала негативного впливу на рішення щодо такого забезпечення. Для цього, з одного боку, потрібна податкова система, яка не порушувала б довгострокову розподільчу політику щодо споживання. З іншого боку, велике значення має стабільність податкового законодавства.

6. Методи фінансування.

Соціально-політичні переваги принципу фінансування пенсійного забезпечення за рахунок поточних внесків полягають у тому, що він дає можливість розпочати виплату пенсій одразу та може бути використаний щодо осіб пенсійного віку та пенсіонерів. Використання цього принципу, наприклад, дозволило після об'єднання Німеччини охопити пенсійною системою ФРН 4 мільйони пенсіонерів.

Економічні переваги цього принципу полягають у тому, що він забез-

печує захист від інфляції: фінансування пенсій за старістю за рахунок поточних внесків є єдиною ефективною формою захисту пенсій від усіх видів інфляції.

Економічні методи соціального захисту є провідним елементом механізму соціальної підтримки, оскільки, впливаючи на систему соціального захисту, спонукають особистість до реалізації її здібностей самозабезпечення, водночас надаючи у разі потреби конкретну соціально-економічну підтримку в кризовій ситуації. На вирішення державних завдань мотивації до самозабезпечення та надання допомоги спрямовані соціально-економічні методи за допомогою правової та соціально-економічної політики, що стимулює працездатне населення забезпечувати добробут свій, своєї сім'ї та всього суспільства. [3]

Соціально-економічні методи – це способи досягнення соціальних цілей, що ґрунтуються на економічних засадах, соціальною метою яких є забезпечення єдності інтересів суспільства, груп та окремих громадян. Принципи завжди бувають об'єктивними, а методи їх реалізації рухливими та суб'єктивними, що залежать від суспільної соціальної та економічної ситуації. Ефективність застосування (тобто досягнення максимального соціального ефекту за мінімальних витрат) економічних методів оцінює правильність їх застосування.

Побудова системи мінімальних соціально-економічних гарантій, основними з яких є мінімальний розмір оплати праці та прожитковий мінімум. Завдання оптимального встановлення мінімуму оплати праці економіках цивілізованих держав надзвичайно важлива. Основним параметром соціально-економічного забезпечення соціальних гарантій населення є вартісний показник прожиткового мінімуму. Його величина впливає визначення розмірів мінімальної оплати праці, різних пенсій, допомог і стипендій, визначаються мінімальні витрати утримання у державних стаціонарах, лікарнях, колоніях тощо. [1]

Однією з найгостріших проблем соціальної захищеності населення є захист від інфляції та безробіття. Держава застосовує економічний метод соціального захисту індексації доходів з метою попередження катастрофічного зниження споживання та життєвого рівня населення внаслідок зростання цін. Індексація доходів - це спосіб державного регулювання доходів залежно від зростання вартості життя, що встановлюється законодавчо, рішенням виконавчої влади або під час укладання трудового договору. Із встановленням коефіцієнта індексації доходів відбувається збільшення мінімальної заробітної плати, пенсій, стипендій та інших видів фіксованих доходів із зростанням роздрібних цін та послуг. Не індексуються одноразові виплати, прибутки від власності, акцій, нерухомості.

Оскільки в кризових умовах ні уряд, ні підприємства не в змозі підвищувати доходи, заробітну плату у прямій залежності від зростання цін (що

може призвести до посилення інфляції), доходи підвищуються з відставанням від цього зростання та меншою мірою порівняно з індексом цін.

З метою збереження рівня забезпечення пенсіями та допомогами в окремі періоди використовується економічний метод соціального захисту компенсація витрат, що є відшкодуванням витрат представникам різних соціальних груп населення органами влади залежно від очікуваного або зростання цін, пов'язаного з:

- ◆ катастрофами природного чи антропогенного характеру;
- ◆ витратами народження дітей;
- ◆ доглядом за інвалідами.

Потрібно визнати, що забезпечення соціальної захищеності від населення від зниження рівня життя в умовах економічного спаду неможливе. Використання різних соціально-економічних методів здійснюється з метою визначення обов'язкової адресної першочергової допомоги, виявлення найбільш ефективних методів соціально-економічної підтримки соціально вразливих верств населення.

Методом соціально-економічної підтримки населення є субсидії щодо оплати житла та комунальних послуг. Надання компенсації громадянам у вигляді субсидії на житло здійснюється на основі принципів суспільної корисності та економічної ефективності. Недолік методу - надання фінансування з виведенням ринку додаткової грошової маси, здатної призвести до інфляції. Непряме фінансування іноді здійснюється методами соціально-економічної підтримки (наприклад, звільняючи певні категорії населення від деяких видів податків - від сплати податку на власність звільнені інваліди I та II групи та інваліди з дитинства, учасники воєн та бойових операцій, які зазнали радіації особи, пенсіонери та деякі інші категорії громадян). [6-8]

Крім економічних методів управління соціальним захистом населення, існують ще фінансові важелі (фінансові показники, через які керуюча система може впливати на результати діяльності), до яких належать: тарифна політика, яка залежить від оцінки ризиків, зокрема у соціальному страхуванні, заробітна плата, податки, відсотки, розмір бюджетного дефіциту, галузеві фінансові показники, інфляція, коефіцієнт заміщення заробітної плати пенсією, прожитковий мінімум та інші.

Соціально-економічні методи та форми допомоги не можуть мати лише локальний характер, вирішуватись на мікрорівні, а вимагають макроекономічного підходу. Тобто однією з найважливіших у технології захисту населення стала проблема його загальної соціально-економічної підтримки та захисту від впливу умов перехідного періоду. При макроекономічному підході як суб'єкт впливу виступає держава та суспільство в цілому, а змістом їх діяльності виступають процеси соціально-економічного планування, прогнозування та фінансування соціальної допомоги.

Право на соціальне забезпечення – одне з основних конституційних

прав громадян, як було сказано вище. Надання соціального забезпечення – це призначення виду соціального забезпечення, зміна його розміру, переведення з одного виду на інший. Існують деякі вимоги до надання соціального забезпечення: воно має надаватися нужденним; по-друге, воно має здійснюватися за заявою громадянина; по-третє, за наявності у громадянина права на кілька видів соціального забезпечення з різних підстав йому повинен надаватися кожен вид соціального забезпечення з наявних підстав, однакові види повинні надаватися з однієї з підстав.

До основних методів технології соціального забезпечення належать: метод відповідального реагування, методи державного регулювання (планування, контроль), метод конструювання та проектування розвитку різних напрямків діяльності, метод реалізації соціальних проектів, програм, запровадження соціальних інновацій, метод соціальної експертизи нормативних рішень, метод аналізу інформації, метод оцінки стану різних об'єктів.

Наступною за значимістю технологією соціального забезпечення є технологія забезпечення громадян допомогою, видів яких багато. Технологія забезпечення громадян допомоги майже однакова: наприклад, розглянемо забезпечення громадян допомогою з безробіття або щомісячною допомогою на дитину. До напрямів модернізації соціального захисту належить і вдосконалення технологій її забезпечення, оскільки реальні гарантії законодавчо закріплених прав у цій галузі мають великою мірою декларативний характер. У зв'язку з цим виникає потреба в інноваційних підходах у цій сфері послуг. Зокрема, пропонується виділити окремим рядком розвиток ІТ у соціальному забезпеченні. Далі розглянемо інноваційні підходи у соціальному страхуванні. Інновації в соціальній сфері набувають у нашому світі дедалі більшого значення, оскільки світова економічна криза негативно впливає не лише на банківський сектор, промисловий та будівельний, а й на страхові компанії. Це змушує страховиків пропонувати нові продукти (зокрема і соціально значущі), які б зацікавили насамперед великий бізнес - малі підприємства міста і приватні страхувальники за умов кризи мінімізують витрати навіть знижуючи витрати на страхування.

У зв'язку з цим цікавий досвід виходу американської компанії ІВМ з кризи: крім суворих антикризових заходів (пов'язаних з реструктуризацією компанії) для того, щоб працівники не піддавалися «злісній химері підозрливості та зневіри в завтрашній день, що роз'їдає технологічну дисципліну, наче іржа», антикризовий заснував низку соціальних гарантій, а також першим у країні запровадив групове страхування життя співробітників, що, зрештою, допомогло ІВМ вистояти під час «великої американської депресії». Компанія не скоротила вкладень в інновації: було відкрито статистичну лабораторію ІВМ у Колумбійському університеті, почав видаватися науковий журнал Think.

Прикладом інноваційних підходів у соціальному страхуванні (звісно

ж, добровільному), на наш погляд, можуть бути програми корпоративних пенсійних систем, які пропонують багато страхових компаній. Результати соціологічних опитувань співробітників різних організацій показали, що «середній» співробітник офісу хоче займатися спортом і вести здоровий спосіб життя, планує придбати квартиру або автомобіль, щорічно відпочиває за кордоном, а також щотижня планує як провести вихідні. Тому страхова компанія залучила партнерів із різних сфер бізнесу, за рахунок яких цікаво розширювати соціальний пакет співробітників (банків, турфірм, фітнес-клубів та лінгвістичних центрів, недержавних пенсійних фондів, які готові надати спеціальні умови для клієнтів «Національної страхової групи»).

Тепер при укладанні договору, співробітники компаній-клієнтів отримують інформаційні буклети, а також пластикові картки, по пред'явленню яких партнери програми надаватимуть співробітників послуги на найвигідніших умовах. У результаті, навіть єдиний співробітник організації отримає «оптові» умови.

Крім перелічених нових інноваційних продуктів страхових компаній у соціальному страхуванні нам вдалося знайти нічого схожого в інших, навіть великих страховиків. На наш погляд, ці нові продукти здатні зацікавити нових, зберегти старих великих корпоративних клієнтів та принести конкурентні переваги на ринку страхових послуг. Крім того, великий бізнес має бути соціально відповідальним перед суспільством. Важелів економічного впливу суспільства на соціальну орієнтацію бізнесу на сьогоднішній момент не існує, а розглянуті вище продукти компаній дозволяють частково вирішити завдання соціальної відповідальності бізнесу.

Висновки. Підбиваючи підсумки зазначимо, що у системі соціального захисту нині діє державна монополія надання соціальних послуг і, внаслідок цього, спостерігається їх низька якість та неефективність витрачання бюджетних коштів; відзначаються стагнація та використання застарілих форм та методів роботи; недостатній рівень якості соціальних послуг та соціального обслуговування, їх невідповідність найкращим світовим практикам; низький рівень впровадження інновацій та сучасних механізмів у соціальний захист; невідповідність наявної соціальної інфраструктури сучасним вимогам. Таким чином, існуючі вищеперелічені проблеми соціального захисту населення вимагають вирішення. Вирішити ці завдання можливо, проаналізувавши концепції функціонування соціального захисту громадян нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Гнатенко К.В. Щодо питання принципів соціального забезпечення. *Право і суспільство*. 2018. № 6. С. 44–49.
2. Гнатенко К.В. Принципи соціального забезпечення-основа галузі права соціального забезпечення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. №2(31). С. 52–55.

3. Горин В. Сутність соціальної безпеки: фінансові та організаційно-правові аспекти. –Режим доступу: http://bookneo.in.ua/book_204_page_3.
4. Зеркалов Д.В., Арламов О. Ю. Соціальні проблеми сталого розвитку Електронний ресурс : Монографія / Д. В. Зеркалов, О.Ю. Арламов – К. : Основа, 2013. 565 с.
5. Корнева П.М. Принцип справедливості у праві соціального забезпечення: дис. канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2017. 187 с.
6. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Закордонний досвід забезпечення соціальної безпеки шляхом стійкого функціонування об'єктів критичної інфраструктури та підвищеної небезпеки // Наука і техніка сьогодні. 2024. № 4 (32). С. 371-384. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/20050>.
7. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Публічна (громадська та цивільна) безпека в Україні: значення для гарантування системи безпеки в Європі // International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Volume II. Oslo (Kingdom of Norway). Norwegian University of Life Sciences, Research and Education. 2024. Pp. 297-322.
8. Сухицька Н.В. Принципи соціального забезпечення населення. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2014. Т. 1. Вип. 6-2. С. 55–57.

References:

1. Hnatenko K.V. Shchodo pytannia pryntsyviv sotsialnoho zabezpechennia. Pravo i suspilstvo. 2018. N 6. S. 44–49.
2. Hnatenko K.V. Pryntsyvy sotsialnoho zabezpechennia-osnova haluzi prava sotsialnoho zabezpechennia. Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk. 2020. N2(31). S. 52–55.
3. Horyn V. Sutnist sotsialnoi bezpeky: finansovi ta orhanizatsiino-pravovi aspekty. Rezhym dostupu: http://bookneo.in.ua/book_204_page_3.
4. Zerkalov D.V., Arlamov O. Yu. Sotsialni problemy staloho rozvytku Elektronnyi resurs : Monohrafiia / D. V. Zerkalov, O.Iu. Arlamov – K. : Osнова, 2013. 565 s.
5. Kornieva P.M. Pryntsyv spravedlyvosti u pravi sotsialnoho zabezpechennia: dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.05. Kharkiv, 2017. 187 s.
6. Pomaza-Ponomarenko A.L., Taraduda D.V. Foreign experience of ensuring social security through the sustainable functioning of critical infrastructure objects and increased danger // Science and technology today. 2024. No. 4 (32). P. 371-384. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/20050>.
7. Pomaza-Ponomarenko A.L., Taraduda D.V. Public (public and civil) security in Ukraine: significance for guaranteeing the security system in Europe // International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Volume II. Oslo (Kingdom of Norway). Norwegian University of Life Sciences, Research and Education. 2024. pp. 297-322.
8. Sukhytska N.V. Pryntsyvy sotsialnoho zabezpechennia naseleennia. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Iurydychni nauky». 2014. T. 1. Vyp. 6-2. S. 55–57.

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-45

УДК 351:858:339.926

*Шевчук С.М., ад'юнкт ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0009-0002-2742-4084*

*Shevchuk S.M., PhD student of the Educational and Production Center of the
National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПОЖЕЖНО-ТЕХНОГЕННОЮ БЕЗПЕКОЮ НАСЕЛЕННЯ

ORGANIZATIONAL MECHANISM OF PUBLIC MANAGEMENT OF FIRE AND TECHNOLOGICAL SAFETY OF THE POPULATION

У статті визначено напрями розвитку державної політики у сфері забезпечення безпеки населення. Виокремлено зміст і структуру функцій державного управління у сфері забезпечення безпеки населення у надзвичайних ситуаціях. Обґрунтовано необхідність реалізації ефективної державної політики забезпечення пожежно-техногенної безпеки в сучасних умовах.

Ключові слова: *державна політика, пожежно-техногенна безпека, механізми забезпечення національної безпеки, сталий розвиток.*

The article defines the directions of development of state policy in the sphere of ensuring public safety. The content and structure of state administration functions in the sphere of ensuring public safety in emergency situations are highlighted. The need to implement an effective state policy of ensuring fire safety in modern conditions is substantiated.

Keywords: *state policy, fire safety, mechanisms for ensuring national security, sustainable development.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах вибір раціональної державної політики у сфері забезпечення безпеки населення і захисту критично важливих об'єктів під час надзвичайних ситуацій потребує дослідження основних теоретичних і практичних підходів до організації системи організації пожежно-техногенної безпеки в Україні.

Проте, як видається, аналіз та оцінювання стану державного управління значно утруднені, оскільки вони є тісно та взаємно пов'язаними з державно-управлінською й економічною ситуацією в Україні, що у свою чергу обумовлено бойовими діями, що тривають в

Україні, невизначеністю низки суспільно-політичних та економіко-управлінських проблем, які безпосередньо впливають на всю систему державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичне підґрунтям цього дослідження становлять наукові праці з актуальних проблем державного управління, авторами яких є такі відомі вчені, як В. Бакуменко, М. Білинська, А. Дегтяр, Ю. Древаль, С. Домбровська, Д. Карамішев, В. Ковальчук, О. Крюков, С. Майстро, П. Махортов, В. Мороз, І. Парубчак, П. Петровський, В. Садковий, В. Степанов, В. Тертичка, В. Трощинський та ін. [3; 4; 5-6; 8].

Особливостям інституційного, правового й аналітичного забезпечення національної та цивільної безпеки держави в контексті питань пожежно-техногенної безпеки присвятили свої дослідження низка авторів, серед яких можна відмітити С. Белая, О. Бондаренко, І. Волкова, Р. Кізяна, С. Кравчука, В. Копанчука, С. Крука, Н. Леоненко, А. Помазу-Пономаренко, В. Попова, С. Пороку, О. Собину, Д. Тарадуду, В. Тютюника, В. Торічного та ін. [7; 9; 10].

Організаційно-психологічні, медико-санітарні, організаційно-інформаційні та інші управлінські аспекти цієї проблематики розглядали у своїх працях Н. Нижник, О. Островерх, С. Пирожков, С. Потеряйко, А. Ромін, Г. Ситник, О. Труш та ін. [8].

Постановка завдання. Метою статті є визначення напрямів розвитку організаційних механізмів публічного управління у сфері пожежно-техногенної безпеки населення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Національна стратегія цивільної безпеки повинна об'єднувати суспільство і державу, соціальні групи та особистість, нації та регіони, що, без сумніву, є актуальним завданням, реалізація якого закладе міцний фундамент для її зовнішньої й внутрішньої політики [1; 7].

Питання про зміст і структуру функцій державного управління у сфері забезпечення безпеки населення і захисту критично важливих об'єктів полягає у визначенні місця та ролі суб'єктів публічного управління в певній сфері життєдіяльності. Саме місце і роль регіону визначають його зміст і форму, а потім функції управління та інші особливості [2; 3; 4].

У сучасних умовах всі питання публічного управління концентруються на вирішенні проблеми забезпечення національної безпеки України [9]. Очевидно, що серед найгостріших економічних, державно-управлінських, енергетичних, соціальних, політичних та інших проблем, які Україна здатна вирішувати у XXI ст., розуміючи під ними ті виклики, що постали перед нею у сфері безпеки, особливо на етапі переходу до сталого розвитку (проблеми природної та пожежно-

техногенної безпеки) повинні бути питання щодо функцій публічного управління [9; 10].

Під час розгляду функцій державного управління [1; 2; 6; 8] у розглядуваній сфері ми виходимо з аналізу всієї сукупності факторів, здатних нині впливати на відносини держави і суспільства, а також із того, що суспільство наразі ще не готове взяти на себе функції, які виконуються державними структурами. Протистояти впливу надзвичайних ситуацій (далі – НС) на сталий розвиток держави в сучасних умовах можна тільки за допомогою відповідної соціальної й державно-управлінської організації суспільства [7; 9].

В управлінській практиці ігнорування та недооцінювання організаційних механізмів, що стосуються, зокрема, взаємодії різноманітних організаційних структур публічного управління, може призвести до значних державно-управлінським втрат [7; 9].

На наш погляд, у сучасних умовах необхідно більш ґрунтовно підходити до реалізації функції регулювання як на законодавчому (створення правил поведінки), так і на виконавчому рівні, що забезпечує практичне дотримання встановлених правил, норм та інших регуляторів і дозволило б уникнути проблем у сфері громадської й особистої безпеки.

У цьому сенсі для формування раціональних структур публічного управління надзвичайно важливо розуміти глибину і складність реальних проблем нинішньої України у складний період, пов'язаний з воєнними діями й втратою частини території, а також з модернізацією системи державного управління, що проводиться в Україні [7; 9]. При цьому надзвичайно важливо розуміти закономірності цього періоду і враховувати їх при реформуванні систем управління.

Реформування системи забезпечення цивільної безпеки населення, в тому числі й в питаннях забезпечення пожежно-техногенної безпеки, захисту критично важливих об'єктів у надзвичайних ситуаціях неможливо, на наш погляд, без реалізації специфічних функцій управління, що притаманні саме державі, серед іншого й Українській, і мають реалізовуватися за допомогою управлінських функцій спеціальних державних інститутів управління [1; 5; 6].

На наш погляд, розглядаючи функції системи органів виконавчої влади на центральному та регіональному рівнях в питаннях ефективного забезпечення пожежно-техногенної безпеки населення і критично важливих об'єктів, необхідно виходити з аналізу всієї сукупності факторів, що в сучасних умовах впливають на суб'єктно-об'єктні відносини центру і суб'єктів регіонального управління.

Аналіз перспектив реалізації повноважень органів державної влади суб'єктів регіонального управління в Україні щодо об'єктів спільного ведення, насамперед у сфері, що розглядується, перших результатів

процесу децентралізації в країні, а також основних положень Закону України «Про децентралізацію» (який у січні 2020 р. було відкликано Президентом України на доопрацювання), дозволив виявити низку істотних факторів, які мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер [7].

Перше. У процесі реформування системи органів виконавчої влади домінуюче значення має не потреба держави в тих чи інших змінах, а загальні тенденції розбудови системи органів виконавчої влади на центральному рівні.

За чинним законодавством сьогодні має відбуватися передання регіональним суб'єктам управління значної частини функцій із гасіння пожеж, попередження та ліквідації НС. Це об'єктивно призведе до необхідності створення в перехідний період паралельних управлінських структур. У разі утворення відповідної нормативно-правової бази та запровадження практики реалізації покладених на органи виконавчої влади на регіональному рівні повноважень у сфері захисту населення і територій від НС та організації гасіння пожеж власними силами і засобами, відпаде необхідність у дублюванні низки функцій з боку центральних органів влади [7; 8; 9].

Вирішення цієї проблеми в сучасних умовах можливе шляхом укладення угоди про передання вказаної вище частини повноважень від суб'єктів державного управління на регіональному рівні центральному органу, спеціально уповноваженому вирішувати завдання у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Друге. На нашу думку, дотепер в Україні не було вжито дієвих заходів щодо зміни змісту державного управління, переведення його на принципово нові засади функціонування. Реформи у сфері державного управління зводяться головним чином до організаційної перебудови відповідних управлінських структур і вдосконалення механізмів, що забезпечують їх адміністративний взаємозв'язок і підпорядкованість.

До найважливіших чинників суб'єктивного характеру слід віднести відсутність в Україні розрахованої на перспективу концепції перетворення у сфері державного управління, заснованої на детальному опрацюванні вузлових проблем управлінського процесу. Крім того, зміни характеру взаємовідносин центральних органів виконавчої влади з органами виконавчої влади суб'єктів регіонального управління наразі не відбулося.

Той факт, що сьогодні в Україні робиться спроба реформувати структури та механізми державного управління, відбивається на дослідницькому процесі в контексті низки обмежень, а саме: необхідність передбачення можливих змін у державному устрої, обережність у формулюванні висновків і оцінок, необхідність розгляду в дослідженні

конкретних питань організації цивільного захисту населення й критично важливих об'єктів під час НС на тлі загальних, фундаментальних проблем.

Через це стає необхідно розробити національну концепцію державного управління у надзвичайних ситуаціях, основні елементи якої показано на (рис. 1). Це дозволяє визначити нові підходи до розмежування повноважень між центром і суб'єктами регіонального управління з урахуванням віднесення Конституцією України цього виду діяльності в мирний час до спільного ведення, а у воєнний – до виключного відання центральних органів влади (рис. 2).

Третє. На наш погляд, на центральному рівні державного управління мають залишитися попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій центрального й транскордонного характеру; наглядові функції, серед іншого профілактика і попереджувальна робота; забезпечення захисту критично важливих для національної безпеки держави об'єктів, об'єктів державної власності, об'єктів історичної та культурної спадщини народів, що проживають в Україні; забезпечення безпеки життєдіяльності населення в місцях проведення масових заходів державного значення. Усі інші завдання у цій сфері повинні вирішуватися на регіональному рівні.

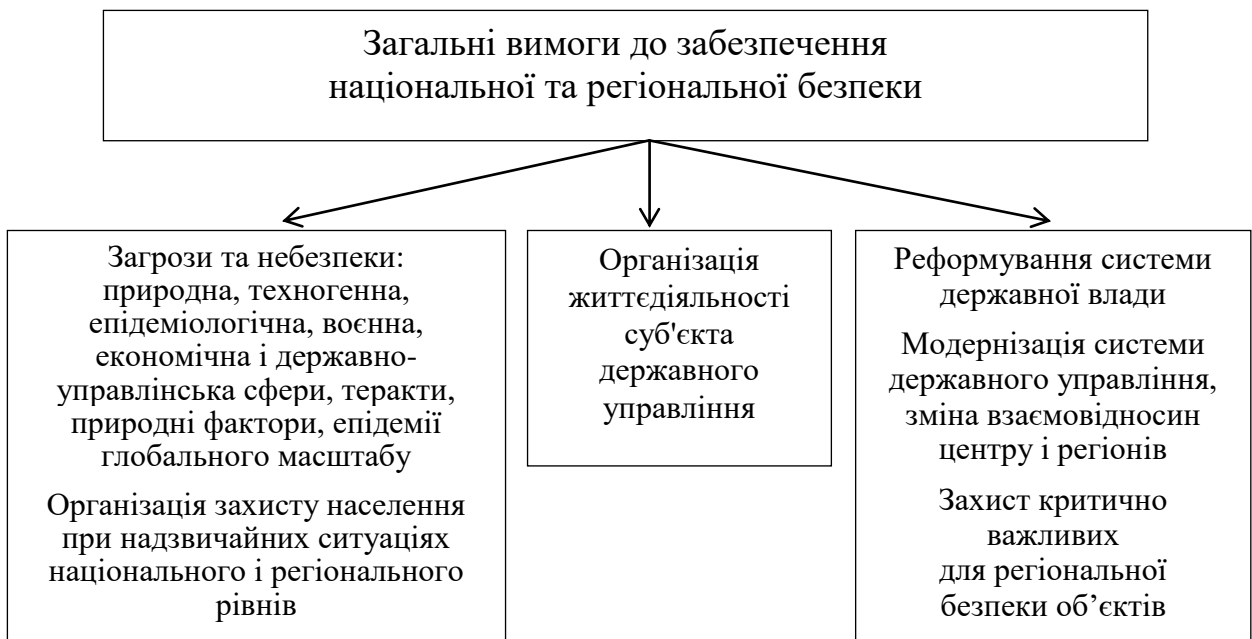

Рис. 1. Основні елементи концепції організації державного управління безпекою на центральному та регіональному рівні

Четверте. Глава держави, щоб забезпечити умови для здійснення повноважень державної влади на частині території держави – великому регіоні, що охоплює, як правило, територію декількох суб'єктів

управління, для організації ефективної взаємодії територіальних органів влади, органів виконавчої влади й інших державних органів, юрисдикція яких поширюється на частину території держави, розташовану в межах регіону, має право створювати відповідні організаційно-управлінські державні територіальні структури й призначати своїх повноважних представників на місцях.

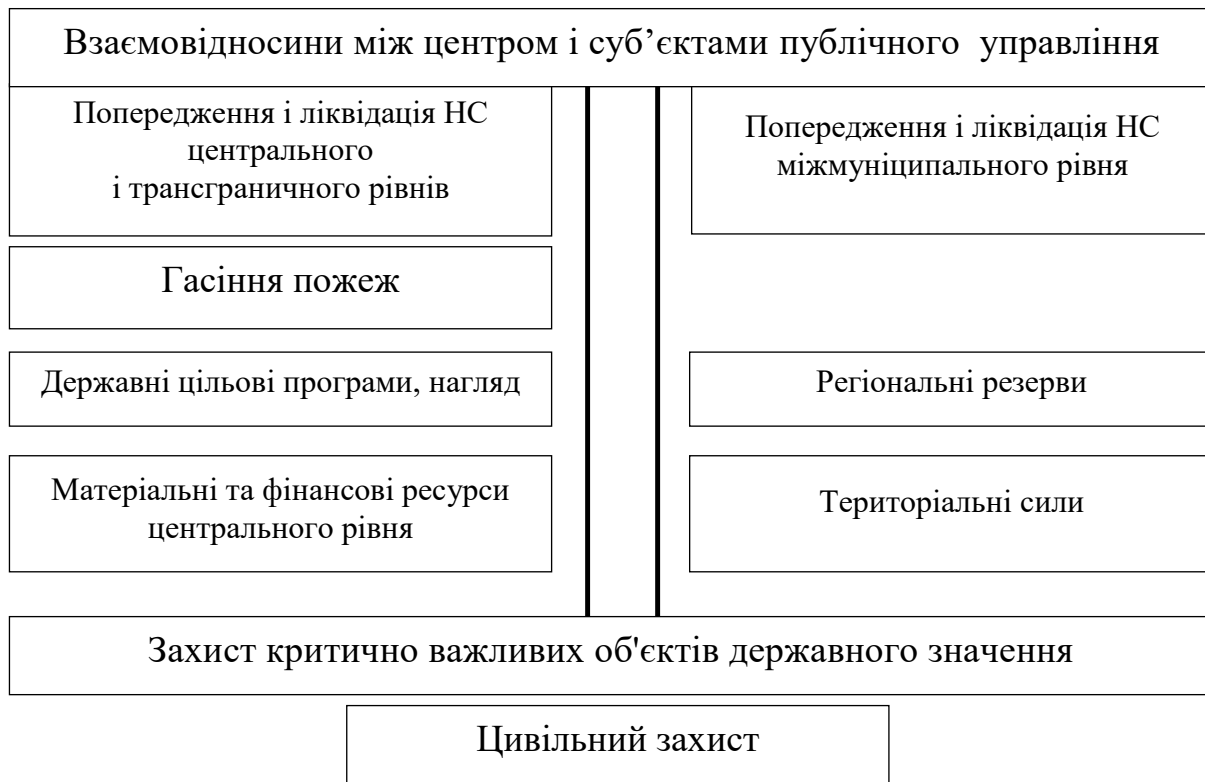

Рис. 2. Підходи до розмежування повноважень між центром і суб'єктами

Із зазначеного вище логічно випливає, що головними завданнями органів державної влади щодо попередження надзвичайних ситуацій є такі:

- реалізація в межах своєї компетенції державної політики у сфері цивільного захисту населення і територій від НС;
- забезпечення пожежно-техногенної безпеки і боротьба з епідеміями.

Регіональні органи влади повинні здійснювати такі основні функції:

- організовувати моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій у межах системи управління та прогнозування НС, виконувати роботу з попередження та ліквідації таких ситуацій державного рівня, порятунку і життєзабезпечення людей під час НС;

– забезпечувати підтримку ліквідації таких ситуацій регіонального й міжмуніципального характеру, а також своєчасне ухвалення управлінських рішень у разі переходу надзвичайних ситуацій на центральний рівень;

– організовувати в установленому порядку роботу з попередження пожеж, а також контроль за організацією їх гасіння на об'єктах, критично важливих для національної безпеки країни, на інших особливо важливих пожежонебезпечних об'єктах, особливо на цінних об'єктах культурної спадщини держави, під час проведення заходів державного рівня з масовим зосередженням людей, перелік яких затверджується органом центральної виконавчої влади;

– організовувати в установленому порядку спільно із зацікавленими органами виконавчої влади на регіональному рівні формування і доставку вантажів гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок надзвичайних ситуацій, серед іншого й населенню зарубіжних країн;

– організовувати облік атестованих аварійно-рятувальних служб, пожежних, пожежно-рятувальних, пошуково-рятувальних та аварійно-рятувальних формувань і громадських об'єднань, що мають статутні завдання з проведення аварійно-рятувальних робіт та гасіння пожеж;

– організовувати фінансове забезпечення головних управлінь ДСНС України за суб'єктами регіонального управління та підпорядкованим підрозділам, підготовку та затвердження їх кошторисів доходів і видатків за бюджетними й позабюджетними засобами, а також оперативний, бухгалтерський і статистичний облік фінансово-господарської та іншої діяльності, ревізійну роботу;

– організовувати взаємодію сил і засобів, задіяних в аварійно-рятувальних роботах під час надзвичайних ситуацій та гасіння пожеж;

– здійснювати поточне і перспективне планування мобілізаційного розгортання з'єднань і військових частин військ цивільного захисту та військових частин протипожежної служби у воєнний час;

– здійснювати контроль за створенням, збереженням і використанням страхового фонду документації на об'єкти підвищеного ризику й об'єкти систем життєзабезпечення населення;

– брати участь у межах своєї компетенції в інформуванні населення через ЗМІ та інші канали про такі, що прогножуються чи вже виникли, надзвичайні ситуації та пожежі, заходи із забезпечення безпеки населення і територій, прийоми та способи захисту, а також пропагувати у сфері цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення пожежної безпеки і безпеки людей на водних об'єктах;

– брати участь в управлінні єдиною державною системою попередження і ліквідації НС у межах своєї компетенції;

– брати участь у розробленні пропозицій з питань надання органами

центральної влади допомоги населенню і територіям, що постраждали через НС державного, регіонального і транскордонного характеру.

Висновки. Таким чином, для ефективної реалізації покладених на органи державного управління завдань центральний рівень управління має володіти такими основними повноваженнями:

– здійснювати підготовку проєктів нормативно-правових актів та інших документів щодо цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення пожежної безпеки, безпеки людей на водних об'єктах, а також реалізації державної політики під час ліквідації наслідків епідемій;

– здійснювати в установленому порядку контроль за організацією наглядової діяльності головними управліннями ДСНС України за суб'єктами державного управління з дотриманням встановлених у розглядуваній сфері вимог органами місцевого самоврядування, організаціями, а також посадовими особами, громадянами держави, іноземними громадянами та особами без громадянства;

– здійснювати керівництво підпорядкованими підрозділами, а також головними управліннями ДСНС України за суб'єктами регіонального управління з питань бойової та мобілізаційної готовності, проходження військової служби (служби), матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

– здійснювати в установленому порядку функції з управління закріпленим державним майном;

– здійснювати повноваження розподільника коштів державного бюджету щодо головних управлінь ДСНС України за суб'єктами управління на регіональному рівні та підпорядкованих підрозділів відповідно до законодавчих та інших нормативно-правових актів України;

– створювати координаційні та дорадчі органи (комісії, групи) на представницькій основі, а також інші колегіальні органи для обговорення актуальних питань діяльності регіонального центру ДСНС України та ін.

Список використаних джерел:

1. Крюков О.І., Помаза-Пономаренко А.Л., Лопатченко І.М. Публічне управління у сфері цивільної безпеки : навчальний посібник. 2024. Х.: «Діса плюс». 172 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19932>.

2. Костенко В. Модернізація державної системи цивільного захисту в контексті європейської інтеграції України. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ. 2013. № 4 (19). С. 107–115.

3. Майстро С. В. Теоретичні засади механізму державного управління системою цивільного захисту. *Теорія та практика державного*

управління : зб. наук. пр. ХарРІ НАДУ. 2014. Вип. 3 (46). С. 3–10.

4. Махортов П. П. Проблеми організації прийняття управлінських рішень цивільними захистом населення. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 170–175.

5. Махортов П. П. Механізми забезпечення публічного управління цивільним захистом населення в умовах надзвичайних ситуацій. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2020. № 2 (13). С. 190–201.

6. Потеряйко С.П. Організація державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 2. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2011_2/2_2011_23.pdf/.

7. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Механізми забезпечення цивільної безпеки України: аспекти попередження НС на об'єктах військово-промислового комплексу // Публічне адміністрування та національна безпека. 2024. № 3 (44). <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2024/3/9732>.

8. Садковий В.П., Ромін А.В., Островерх О.О., Домбровська С.М. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: нормативно-правовий аспект : монографія. Харків : Оберіг, 2013. 190 с.

9. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. (2024). Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

10. Popov O., Taraduda D., Sobyna V., Dement M., Pomaza-Ponomarenko A. (2020). Emergencies at Potentially Dangerous Objects Causing Atmosphere Pollution: Peculiarities of Chemically Hazardous Substances Migration. *Systems, Decisions and Control in Energy I. Studies in Systems, Decisions and Control*. Switzerland: Springer International Publishing AG. Vol. 298. P. 151–163. https://doi.org/10.1007/978-3-030-48583-2_10.

References:

1. Kryukov O.I., Pomaza-Ponomarenko A.L., Lopatchenko I.M. Public administration in the field of civil security: a study guide. 2024. H.: "Disa Plus". 172 p. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19932>.

2. Kostenko V. Modernization of the state system of civil protection in the context of the European integration of Ukraine [Modernizatsiia derzhavnoi systemy tsyvilnoho zakhystu v konteksti yevropeiskoi intehratsii Ukrainy]. *State administration and local self-government – Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*. 2013. No. 4 (19). P. 107–115.

3. Maistro S. V. Theoretical foundations of the mechanism of state management of the civil defense system [Teoretychni zasady mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia systemoiu tsyvilnoho zakhystu]. *Theory and practice of public administration – Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. 2014. Issue 3 (46). P. 3–10.

4. Makhortov P. P. Problems of the organization of administrative decision-making by civil protection of the population [Problemy orhanizatsii pryiniattia upravlinskykh rishen tsyvilnymy zakhystom naseleattia]. *Law and public administration – Pravo ta derzhavne upravlinnia*. 2020. No. 2. P. 170–175.

5. Makhortov P. P. Mechanisms for ensuring public management of civil protection of the population in emergency situations [Mekhanizmy zabezpechennia publicnoho upravlinnia tsyvilnym zakhystom naseleattia v umovakh nadzvychainykh sytuatsii]. *Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. Series: Public administration – Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Seriiia «Derzhavne upravlinnia»*. 2020. No. 2 (13). P. 190–201.

6. Poteryaiko S. P. Organization of state administration in emergency situations [Orhanizatsiia derzhavnoho upravlinnia u nadzvychainykh sytuatsiiakh]. *Investments: practice and experience – Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2011. No. 2. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2011_2/2_2011_23.pdf/.

7. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Механізми забезпечення цивільної безпеки України: аспекти попередження НС на об'єктах військово-промислового комплексу // Публічне адміністрування та національна безпека. 2024. № 3 (44). <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2024/3/9732>.

8. Sadkovy V. P., Romin A. V., Ostroverkh O. O., Dombrovska S. M. State management in the field of civil protection in Ukraine: regulatory and legal aspect: monograph [Derzhavne upravlinnia u sferi tsyvilnoho zakhystu v Ukraini: normatyvno-pravovyi aspekt]. Kharkiv : Oberig, 2013. 190 p.

9. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. (2024). Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

10. Popov O., Taraduda D., Sobyna V., Dement M., Pomaza-Ponomarenko A. (2020). Emergencies at Potentially Dangerous Objects Causing Atmosphere Pollution: Peculiarities of Chemically Hazardous Substances Migration. Systems, Decisions and Control in Energy I. Studies in Systems, Decisions and Control. Switzerland: Springer International Publishing AG. Vol. 298. P. 151–163. https://doi.org/10.1007/978-3-030-48583-2_10.

РЕЦЕНЗІЇ

Рецензія на монографію

Домбровської С.М., Помази-Пономаренко А.Л., Крюкова О.І., Пороки С.Г. на тему «Інформаційні загрози та комунікативна інфраструктура в державному секторі»

Сьогодні людство наполегливо шукає нові моделі економіки й управління, які б забезпечували стійкий розвиток держави в умовах зростаючої дезінформації, пропаганди та іншого негативного інформаційного впливу. Неможливість продовження зростання на базі традиційного соціально-економічного розвитку стає все більш очевидною у зв'язку з масштабною зовнішньою агресією РФ проти України. Ця війна є не тільки інформаційною, а й гібридною, що зумовила кристалізацію наявних проблем в Україні. Їх вирішення можливе в площині удосконаленого організаційно-правового забезпечення державної політики в інформаційній сфері. У цьому контексті слухними є пропозиції авторів монографічного дослідження, які обґрунтували положення концепції інформаційної безпеки України. У той же час, рецензована монографія присвячена й іншим публічно-управлінським аспектам у сфері інформаційної безпеки та розвитку комунікативної інфраструктури. Залучаючи до наукового аналізу потужний фактологічний матеріал, автори в цілому досягли поставленої мети.

У рецензованій монографії слушно вказується на те, що наразі недостатньо зосередженою є увагу наукової спільноти на дослідженні методологічного апарату реагування на інформаційні загрози та забезпеченні дієвого використання комунікативної інфраструктури в державному секторі. Крім того, автори справедливо вказують на те, що не застосовуються в науковій площині міждисциплінарний підхід під час аналізу проблем державної політики у сфері інформаційної безпеки України. На наш погляд, автори обрали найбільш оптимальну структуру роботи, і змогли науково обґрунтувати шляхи вирішення цих проблем. Авторські пропозиції можна побачити в межах кожного з чотирьох розділів монографії. У ній повною мірою розкрито зміст основних проблем пов'язаних з еволюцією історико-правових поглядів у сфері інформаційної безпеки, окреслено особливості інформаційно-комунікативної діяльності державного сектору (підрозділи 2.1, 2.3, 4.2).

Новаторським виглядає зміст заключного розділу монографії, у якому здійснена спроба встановити особливості підтримання інформаційної безпеки України шляхом активізації діяльності Центру протидії дезінформації як робочого органу РНБО України (підрозділ 4.4). У продовження відзначимо, що ці процеси вимагають упровадження загальної ідеї протистояння населення фейковій інформації, пропаганді тощо, які формують довкола людей «інформаційну бульбашку». Крім того, монографія відзначається оригінальністю в обґрунтуванні напрямків імплементації відповідного закордонного досвіду протистояння інформаційним

загрозам, які виникають використання стратегічної комунікації рф під час невійськових операцій у світі (підрозділ 4.1).

Слід зазначити, що монографія складається із вступу, 4 розділів, загальних висновків, додатків, а також списку використаних джерел (225 найменування, із них 62 іноземною мовою). Загальний обсяг монографії становить 244 стор.

Отже, монографію Домбровської С.М., Помази-Пономаренко А.Л., Крюкова О.І., Пороки С.Г. на тему «Інформаційні загрози та комунікативна інфраструктура в державному секторі» відрізняє ґрунтовність і переконливість викладу положень та рекомендацій дослідження, що містить важливі наукові висновки, лише частина яких була відзначена у рецензії. Рецензоване дослідження, безсумнівно, може бути корисним для наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти й практичних працівників-фахівців, які досліджують питання дієвої реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України в умовах гібридної війни. Ураховуючи зазначене вище, рецензована монографія може бути рекомендованою до друку.

*Доктор наук з державного управління, старший дослідник,
провідний науковий співробітник наукового відділу з
проблем управління у сфері цивільного захисту
навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України
Світлана МОРОЗ*

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Домбровської С.М., Помази-Пономаренко А.Л., Крюкова О.І., Пороки С.Г. на тему «Інформаційні загрози та комунікативна інфраструктура в державному секторі»

У сучасних умовах процес реалізації безпекової політики та забезпечення інформаційної безпеки України не відзначається результативністю, що зумовлено низкою факторів. Не належним урахуванням наукових принципів, зокрема публічності, при формуванні такої політики, складності ситуації додає повномасштабна агресія проти України. Вирішити цю проблему можна, зокрема, за умови вдосконалення державної політики у сфері інформаційної безпеки в умовах використання комунікативної інфраструктури.

Варто зазначити, що відсутнє комплексне визначення ризиків, викликів і загроз інформаційній безпеці в Україні. Крім того, у правовому полі формуються нові тенденції щодо напрямків функціонування цієї сфери, що вимагають наукового супроводу з метою унеможливлення їхньої трансформації в небезпеки. Недотримання цих засад зумовлює зниження рівня інформаційної безпеки України, кристалізацію соціально-економічних та інших проблем, безсистемність у визначенні та прогнозуванні зовнішніх і внутрішніх факторів, віддалення в досягненні мети щодо забезпечення системи безпеки нашої держави та суспільства. Зважаючи на це, важливим є наукове обґрунтування підходів до відновлення України з урахуванням її євроінтеграційних прагнень і масштабів зовнішньої агресії проти неї в умовах зростаючої кількості інформаційних загроз. Саме цим аспектам присвячена рецензована монографія. Отже, вибір авторами теми рецензованого монографічного дослідження є цілком об'єктивним і вдалим, а сама тема – важливою й актуальною для фундаментальної та прикладної науки.

Монографія Домбровської С.М., Помази-Пономаренко А.Л., Крюкова О.І., Пороки С.Г. містить також визначення генези формування організаційно-правового забезпечення безпекової політики України в інформаційній сфері, а також обґрунтування місця соціальної безпеки в системі безпеки загалом. Авторами слушно акцентується увага на нових інтенціях у цьому організаційно-правовому забезпеченні, на що потрібно зважати, а саме: на здійсненні довгострокового стратегічного планування у сфері інформаційної безпеки; імплементації позитивного закордонного досвіду в цій сфері на вітчизняних теренах (підрозділи 2.2, 4.1 монографії). При цьому обґрунтована необхідність упровадження в Україні напрацьованих позитивних закордонних практик щодо підтримки на належному рівні ментального здоров'я людей, які перебувають під впливом інформаційних загроз. Авторами слушно вказано, що це покликано забезпечити покращення іміджу нашої держави на міжнародній арені як надійного європейського партнера. Усе це

забезпечило досягнення поставленої мети дослідження та розв'язання окреслених його завдань.

У продовження відзначимо, що в рецензованій монографії надані рекомендації щодо вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері національної безпеки України.

Монографія складається із вступу, 4 розділів, загальних висновків, додатків, а також списку використаних джерел (225 назв). Загальний обсяг монографії становить 244 сторінки.

Отже, представлена на рецензування монографія Домбровської С.М., Помази-Пономаренко А.Л., Крюкова О.І., Пороки С.Г. побудована логічно та послідовно, а також відзначається виваженою структурою. Автори повністю досягли поставленої мети, розкривши результати проведеної наукової розвідки, що ґрунтується на системному підході. Зважаючи на зазначене, уважаємо, що рецензована монографія може бути рекомендована до видання.

*Доктор наук з державного управління, професор
професор кафедри управління та адміністрування
Запорізького національного університету,
Марина АЖАЖА*

Azhazha M., Kurtiev A.

An extended abstract of the paper on the subject:

"COMPETENCE APPROACH AND FEATURES OF ITS IMPLEMENTATION IN THE STATE ADMINISTRATION STAFF TRAINING SYSTEM AND PROVISION OF PUBLIC SERVICES"

Problem setting. In the process of reforming the public administration system in modern Ukraine, the application of the competence approach in the selection and training of managerial personnel is of particular importance. Therefore, it makes sense to pay attention to the main characteristics of this approach in the context of training employees of administrative structures at the state and regional level.

The purpose of the article is to study the competence approach and the peculiarities of its implementation in the system of public administration personnel training.

The paper main body. The competence approach was formulated and developed by foreign specialists in the field of personnel management in the 1970s and 1980s, and became widespread, forming the theoretical basis of the personnel policy of both state management structures and personnel services of large commercial companies. In 1973, David McClelland published the article "Measuring Competence Instead of Measuring Intelligence", in which the author argued that the traditional determination of the competence of a particular employee by means of his educational diploma or testing of intellectual abilities is by no means meant. As an alternative to the traditional approach to the selection and training of personnel, McClelland formulated the concept of competencies as individual characteristics of employees, which allows them to perform their duties in a specific field of activity with the greatest efficiency. To determine competencies, the researcher used the method of comparing the characteristics of successful employees who are successful in their professional activities and outsider employees whose success could be called less than mediocre. The listed types of basic qualities that make up a person's professional competence are the most important criteria for selecting candidates to occupy positions in state administration bodies. However, in the real situation, management structures often neglect many of the above qualities, preferring to fill the staff based only on the priority of the last two qualities - knowledge and skills, and the latter are confirmed, most often, by formal indicators - the presence of a diploma of professional education in the required specialty and experience labor activity. But, as we understand, under modern conditions neither this nor the other guarantees the competence of an employee. Moreover, the diploma of education can be obtained on a patronage or on a commercial basis. The length of employment does not necessarily mean that the employee is able to competently and effectively perform the duties assigned to him.

Conclusions of the research. The leaders of the state have repeatedly emphasized that within the framework of reforming the national management system, it is necessary to educate effective managers, to form a personnel reserve for state administrative bodies. In this context, the issue of competences that an employee of a state administrative body holding a certain position must possess is brought up to date.

Competency approach, adopted now as the main paradigm of the reforming education system, meets the needs and demands of modern society to the greatest extent. Within the framework of the competence approach, the recognized and skilled component of the educational process is integrated with its socio-psychological component, aimed at forming not only a qualified specialist in a specific field of activity, but also a citizen with a developed system of values and behavioral attitudes. The focus on mastering key competencies, among which are managerial and communicative, allows optimizing the process of training employees of state and municipal administration bodies, including through their assimilation of relevant skills directly during training.

Bilokon Yu., Storozh O., Shevchuk L., Grytsun V.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"INSURANCE OF STOCKS OF MATERIAL VALUES OF STATE RESERVES"

Problem setting. The absence of stocks of material values of the state material reserve in the volumes provided for by the decisions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, and, as a result, the failure to ensure the implementation of the state reserve appointments established at the legislative level, is one of the primary problems that need to be solved in the current situation, ensuring the implementation of which will be carried out through the implementation of a number of strategic goals, including the introduction of new approaches to the storage of material assets of the state reserve.

Recent research and publications analysis. The issues of functioning of the state material reserve system were considered in various works of specialists in the field of public administration, some issues of reforming the state reserve system were considered in previous works of the authors of the article, while issues of insurance of material assets placed for responsible storage and reservation are partially covered in this article.

Paper objective. Study of issues related to the introduction of new approaches to the storage of material values of the state reserve, namely the insurance of material values of state reserves placed for responsible storage and reservation.

Paper main body. In order to optimize the costs associated with the need for the state to guarantee full and timely financing of state reserves in an amount sufficient for their proper provision, when determining the nomenclature of material values of the state material reserve subject to compulsory insurance, it is proposed to take into account the degree of risk when placing their reserves for responsible storage and reservation. For the classification of risk levels of stocks of material assets of the state material reserve placed for responsible storage and reservation, the evaluation criteria are defined, which characterize the importance for ensuring the life of society and overcoming various challenges associated with this. In accordance with the criteria for assessing the degree of risk, when placing material values of the state material reserve for responsible storage and reservation, their reserves are classified as having a high, medium and insignificant degree of risk, an appropriate assessment of the stocks of the nomenclature of material values of the state material reserve in the directions is carried out. At the same time, the stocks of material values of the energy direction placed for responsible

storage and reservation are attributed to a high degree of risk, while the stocks of the food direction of the nomenclature of material values of the state material reserve can be attributed to a small degree of risk.

Conclusions of the research. Consequently, the introduction of insurance of stocks of material values of the state material reserve placed for responsible storage and reservation is an important factor in new approaches to the storage of material values of the state reserve. That is why, when determining the nomenclature of material assets subject to compulsory insurance, it is necessary to take into account the degree of risk when placing their stocks for safekeeping and reservation.

Bulba V., Lytvynov A.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"FEATURES OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE DEVELOPMENT OF
THE SOCIAL CLUSTER OF THE SOLONYTSIVKA VILLAGE COUNCIL OF
KHARKIV DISTRICT, KHARKIV REGION"**

Problem setting. The negative political and economic situation leads to social instability, tension, and a decrease in the quality of life of the population across the country. The government of Ukraine is attempting to stabilize the complex situation that has arisen in the social sphere by focusing its efforts on engaging international partners, civil society, and volunteer organizations to overcome the social crisis and reduce poverty levels in the country. Regional (local) social clusters play a significant role in this process, typically encompassing activities such as education, healthcare, culture, sports, and social services. From the perspective of public administration organization, it is important that social policy, both at the state and regional levels, is based on an assessment of statistical indicators of the development of these clusters. The effectiveness of the functioning and development of a local social cluster determines the social development of a specific territory.

Recent research and publications analysis. Ukrainian authors have made a significant contribution to the study of theoretical and practical aspects of social development, cluster approach, rural development, and the strengthening of the role of communities in the conditions of decentralization reform in Ukraine through monographic publications. Despite the considerable contribution of researchers to the development of the issue outlined in this article, there is a need to consider questions of public administration in the development of a social cluster based on the experience of a specific territorial community.

Paper objective is to summarize the experience of public administration in the development of the social cluster of the Solonytsivka Village Council in Kharkiv District, Kharkiv Region. It aims to identify the advantages, challenges, and risks existing in the development of the social cluster of this village council and to propose tentative goals and measures for improving the activities of this cluster.

Paper main body. Based on the analysis of normative-legal and reporting documents of the village council, as well as the practical experience of the authors, the ad-

vantages, challenges, and risks existing in the development of the social cluster of this village council have been identified. Advantages include a well-developed transportation network, sufficient natural resources, significant labor potential, and trust in authorities. Main challenges consist of labor force outflow from the community, issues with transporting students to educational institutions and the population in general, unfavorable demographic situation, high wear and tear of housing and utilities infrastructure networks, lack of modern equipment in healthcare facilities, low level of environmental culture among the population and their attitude towards the environment, and low level of citizen activity in community life. Risks to the social development of the community are primarily caused by full-scale war: worsening demographic situation, rising energy resource costs, anthropogenic pressure on the environment, etc. It is determined that the main strategic goal of public administration in the development of the social cluster in the territorial community is to ensure its dynamic development, improve the quality of life and welfare of the population, and support small and medium-sized businesses.

Conclusions of the research. The data obtained during the research allow outlining the goals and objectives of public administration in the development of the social cluster of the Solonytsivka Village Council in Kharkiv District, Kharkiv Region, for the future perspective. Thus, the main strategic goal is to ensure dynamic development of the social cluster, improve the quality of life and welfare of the population, and enhance transportation, energy infrastructure, and community management systems.

Dyshuk A.

An extended abstract of the paper on the subject:

"FEATURES OF STATE LANGUAGE POLICY IMPLEMENTATION IN THE CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES AND INSTITUTIONAL OPPORTUNITIES"

Problem setting. Language policy acts as a kind of "soft power" of the state, capable of settling international conflicts and ensuring mutual understanding and trust between representatives of different cultures. Taking into account such properties of language and the importance of ensuring the effectiveness of state policy in this area, we believe that the selected research issues are relevant.

Recent research and publications analysis. Publications of foreign and domestic scientists B. Baurgin, E. Bondarenko, J. Weber, L. Gren, I. Hrytsyak, V. Dreshpak, I. Lopushinsky, S. Moroz, A. Pomazy-Ponomarenko, N. Taleba and others. At the same time, a number of issues related to the institutional possibilities of the development of the state language policy of Ukraine, taking into account the institutional approach, remain insufficiently researched, and these aspects are related to the improvement of the image of our country on the international arena, the preservation of its cultural and linguistic self-identity, which is threatened by the Russian Federation.

Paper objective. The purpose of the article is to analyze and generalize the main directions of the language policy of Ukraine, as well as to determine promising directions for its development with the involvement of institutional potential at all levels of

public administration.

Paper main body. The conducted research made it possible to determine several promising directions for the development of the state language policy of Ukraine, taking into account the current geopolitical situation in the world:

1. External orientation (to Europe and Asian countries). A logical conclusion in the conditions of limited opportunities for cooperation in the field of language, education and culture with Western countries due to the full-scale aggression of the Russian Federation is to focus this activity on foreign partners. Ukraine has constitutionally enshrined its integration aspirations, compliance with which is impossible without the interest of European countries, which they actually show (by accepting Ukraine's application for EU membership). In recent years, foreign partners have been actively supporting our state. At the same time, one should take into account the mentality of our country and its Eastern type of thinking (the presence of a "pattern"). China is a vivid example of how to preserve one's own culture and at the same time ensure the development of the economy and "human investment". It was emphasized that initially Chinese citizens studied all over the world, adopting the best practices of business, ICT production, etc., and now the Chinese government finances the education of foreign citizens (including Ukrainians) in the PRC in order to increase the number of people who adopted Chinese culture and language. The author's position assumes that in domestic higher education institutions there should be a gradual transition to the study of both European languages and Eastern languages: Chinese, Arabic, Hindi, etc. This complex orientation in a situation of global instability can be a universal solution for Ukraine, which, following the example of France, should ensure the sustainable functioning of the Ukrainian environment.

2. Development of domestic policy. In connection with the above, the internal orientation vector of the language policy seems logical. At the same time, it is important to understand that the domestic political direction does not mean the "isolation" of Ukraine and its unique language from the world community, on the contrary, it is important to strengthen Ukrainian self-identity through language, the formation of the global competitiveness of the Ukrainian language due to the increase of its significance in the space of multinational Europe, the presence of Ukrainian-speaking users on the Internet, as well as support of Ukrainian compatriots abroad. Solving these problems can improve the place of our state and the Ukrainian language in the world ranking, which in the future will become a stable basis for expanding its position in the world. It is worth emphasizing that Ukraine is associated throughout the world as a disaster state, a target state, a war state, etc. Thus, within the framework of language policy in Ukraine, there is only one way in the next five and ten years - to reorient "towards oneself". After all, an Italian, a Frenchman and another resident of Europe proudly say that he is from some small region, province, and a Ukrainian should not be ashamed of his language or his origin from the cities of Merefya, Lubotyn, etc. We believe that this will ensure the anti-fragility of the state language policy, which contributes to the strengthening and development of the position and influence of the Ukrainian language in the world. Geopolitical and socio-cultural challenges, including the aggravation of the geopolitical situation in the world, the closing of borders due to the global pandemic and war, the intensification of the development of information and communication technologies should become the opportunity for the language policy of Ukraine, which will al-

low redirecting its vectors to strengthen its own position on the international arena, starting from intra-Ukrainian integration to the EU and later moving to the transmission of the values of Ukrainian culture to countries far abroad.

Conclusions of the research. With the use of an institutional approach, the place of language policy in ensuring sustainable development is defined. The peculiarities of the functioning of the institutional environment are substantiated from the point of view of specifying its role in the Ukrainian-speaking environment. Data on the state of the index of global competitiveness of languages for 2021-2022 were systematized. It was found that the Ukrainian language is not among the top 20 most popular languages in the world in the reporting period. In addition, in recent years there has been a trend towards an increase in the number of people speaking Eastern languages (Arabic, Hindi, etc.). The analysis of the current Strategy for the Popularization of the Ukrainian Language (2019) made it possible to determine its advantages and disadvantages, which are recommended to be eliminated within the specified vectors of the language policy of Ukraine (external and internal).

Dombrovskiy L.

An extended abstract of the paper on the subject of:

"INFORMATION SECURITY OF THE STATE IN THE NATIONAL SECURITY SYSTEM OF UKRAINE"

Problem setting. The intensity of globalization processes in the world, the establishment of the positions of transnational corporations, their political, economic, and information systems are forcing every country in the world, including Ukraine, to create its own information space that would be able to integrate and interact with the information systems of other countries and international organizations. have a reliable protection system. That's why every country in the world now sets as one of its priority tasks the guarantee and provision of information security of the individual, society and the state.

Recent research and publications analysis. Numerous works of both domestic and foreign scientists are devoted to solving the problem of information security of the state. Among foreign scientists, P. Drucker, G. Kissindger, C. Flavin made a significant contribution to the research of information security. Among modern domestic researchers, I would like to note the works of: O.V. Adamchuk, G.A. Atamanova, O.I. Baranovskyi, A.Yu. Berko, O.V. Glazova, V.M. Hrubova, V.V. Domaryova, V.B. Dudykevicha, V.V. Karasyuka, O.O. Levina, O.S. Oleksyuka, M.A. Sudeyko, I.O. Pipe, etc. However, despite the significant contribution of these scientists, taking into account the constant influence of external and internal factors, a more detailed consideration of the development of information security as a priority component of Ukraine's national security is appropriate.

Paper objective. The purpose of the article is to study the information security of the state by clarifying the essence of information protection of a person, society, and the state as an important component of the national security of Ukraine.

Paper main body. The information policy of Ukraine is a regulator of public and private legal relations, with the help of which the strategic tasks of the state are implemented. Information security, as a type of national security, with its regulatory action permeates all the diversity of public relations that arise in the course of human and state life. From this it follows that the legislator should improve not only the norms of a public-law nature, which contain prescriptions and prohibitions, but also private-law norms, the construction of which is based on the permitted (dispositive) regulation.

The global digitization of all spheres of life and progressive construction of the information society, despite all the advantages and conveniences, pose the problem of ensuring information security of all participants in information relations. Effective information security measures are able to ensure law and order in society. For this reason, the study of information security issues as a component of national security is very relevant.

Conclusions of the research. The article examines information risks in the national security system. Today's challenges and risks in the information field force us to look for new interrelationships between industries to improve the quality of life and reduce information threats. The presented information threats require identification and leveling in the future when similar external restrictions arise. The article reveals the role and place of information security in the country's national security system. This work examines the main concepts of information security in the system of ensuring national security of Ukraine, as well as types of threats to information security, methods and means of combating these threats. This article analyzes the problem of legal provision of information security. It was determined that the information policy of Ukraine is a regulator of public and private legal relations, with the help of which the strategic tasks of the state are implemented. Information security, as a type of national security, with its regulatory action permeates all the diversity of public relations that arise in the course of the life of a person and the state. From this it follows that the legislator should improve not only the norms of a public-law nature, which contain prescriptions and prohibitions, but also private-law norms, the construction of which is based on permitted (dispositive) regulation.

Dzvinchuk D., Lopushynskiy I., Hrechanyk B.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"CHAMBER OF COMMERCE AS A FORCER OF DEVELOPED AND
COMPETITIVE ON WORLD MARKETS OF UKRAINIAN BUSINESS"**

Problem setting. The development of foreign economic relations of Ukraine with foreign countries is facilitated by various organizations, at the same time, the place and participation of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine and its regional offices is difficult to overestimate, since the development of entrepreneurship and the support of entrepreneurs who carry out foreign economic activities on the ground are one of the priority tasks of trade and industrial chambers.

Recent research and publications analysis. Recently, many scientists have addressed the problem of the activity of chambers of commerce and industry in Ukraine. At the same time, these and other publications were published during 2011-2015, so they do not reveal the issues of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine and its regional offices in recent years.

Paper objective. That is why the purpose of our article was to highlight the activities of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine and its regional offices in recent years, especially during the full-scale invasion of the Russian army on the sovereign territory of the Ukrainian state.

Paper main body. Chambers of Commerce and Industry are created with the aim of promoting the development of the national economy and the national economy, its integration into the world economic system, the formation of modern industrial, financial and trade infrastructure, the creation of favorable conditions for entrepreneurial activity, the comprehensive development of all types of entrepreneurship, not prohibited by the legislation of Ukraine, scientific - technical and trade relations between Ukrainian entrepreneurs and entrepreneurs of foreign countries. In this regard, chambers of commerce and industry should be considered as one of the most important links in the system of stimulating the development of entrepreneurship in Ukraine, and therefore it is fair to say that the rate of growth of the country's economy and the state's image on the world market depend on their activity. The Chamber of Commerce and Industry of Ukraine, taking into account the extremely difficult situation faced by our country due to the invasion of the Russian army on the sovereign Ukrainian territory, decided to simplify the procedure for certifying force majeure circumstances (circumstances of force majeure).

Conclusions of the research. Therefore, the main tasks of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine are the organization of work in the office itself and the system of regional chambers of commerce and industry to promote the growth of the national economy, the investment attractiveness of Ukraine and its regions, including work directed at the development of an appropriate investment climate at the national and regional levels, increasing the volume of investments involved in the economy of the country and its regions. The growth of the role of the Chamber of Commerce and Industry and its regional offices is an urgent issue, the solution of which is of great importance in the conditions of the difficult economic situation that has developed as a result of the aggression of the Russian Federation and the reduction of trade and economic relations.

Galushko S.

An extended abstract of the paper on the subject:
**"THEORETICAL PRINCIPLES OF PUBLIC ADMINISTRATION IN
THE SPHERE OF NATIONAL SECURITY UNDER THE CONDITIONS OF
DIGITALIZATION"**

Problem setting. Domestic and foreign researchers rightly emphasize, trying to

prevent certain crisis phenomena, that technologies related to artificial intelligence change the usual order of life, including in domestic and international security. In addition, these technologies ensure the transformation of the public administration system in the field of ensuring national security. They involve the application of other approaches to the overall assurance of the global security system. However, how exactly is the state security system changing under the influence of the spread of "artificial intelligence" (hereinafter - AI). In view of this, we can note the importance of a scientific and theoretical study of the features of such an impact of AI on the specified sphere of social life.

Recent research and publications analysis. Publications of such scientists as Ya. Bazylyuk, A. Hrytsenko, M. Denysenko, A. Karsrud, R. Klyut, P. Kolisnichenko, S. Lekar, V. Orlyk are devoted to consideration of the peculiarities of the formation and implementation of state policy in the sphere of ensuring national security. Pocheptsov G, Thayer A., Chub S. and others.

Paper objective. The purpose of the article is to analyze the current state of implementation of public management mechanisms in the field of national security in conditions of digitalization.

Paper main body. It was determined that observing the rise in status and a kind of separation of the field of social sciences (including political), which focuses on digital topics, it can be stated that there is a lack of unity of assessments and approaches to understanding the socio-political effects of digitalization.

There remain many problems related to the following: 1) data processing, storage and circulation; 2) with the consequences of the implementation of various technological solutions, under which it is potentially possible to reduce national control not only over data, but also over what this data describes (as an example, you can take cloud computing in a foreign jurisdiction and the associated risks of "digital vulnerability"); 3) using personal data, especially medical data; 4) formation and administration of state registers, etc.

Digital technologies are causing changes in the field of security. One of the main functions of the modern state, regardless of the type of political regime, remains ensuring the safety of citizens (certain groups of citizens) and itself as a whole. The quality of the implementation of this function affects citizens' perception of the legitimacy of the government, political institutions and actors.

Conclusions of the research. Thus, ensuring security affects the effectiveness of the state both within its borders and beyond. In recent years, scientists have been paying more and more attention to the study of the formation, regulation and direct provision of national security from the standpoint of strengthening digitalization processes. In this context, issues related to the support of information security and cyber security gain importance. The result is a field of national security that is expanding and filled with new elements such as cyber security, computer network security, information security, etc. Accordingly, due to the use of digital technologies, the arsenal of means of ensuring national security increases (technologies, as well as technical, software, linguistic, legal, organizational means, including telecommunication channels used in the system of ensuring national security to collect, form, process, transmit or receive information about the state of such security and measures to strengthen it).

An extended abstract of the paper on the subject:

"PROBLEMS OF IMPLEMENTATION AND DIRECTIONS OF TRANSFORMATION OF STATE POLICY OF SOCIAL PROTECTION IN UKRAINE"

Problem setting. In the conditions of Russian military aggression against Ukraine, the realization of constitutional human rights to life, to work, inviolability of housing, appropriate social security, as well as comprehensive social protection of vulnerable population groups of our country has significantly deteriorated.

That is, in the conditions of martial law, there are many problems and contradictions in the issues of providing social protection to vulnerable groups of the population, and therefore the justification of the directions of transformation of the state policy of social protection in Ukraine acquire special relevance.

Recent research and publications analysis. Such scientists as Braslavskiyi D., Levchenko D., Paliy O., Skurativskiyi V. and others devoted their scientific publications to the study of issues of formation and implementation of the state policy of social protection in Ukraine, including under martial law.

However, many issues regarding the definition of problems and justification of the directions of transformation of the state policy of social protection in Ukraine in modern conditions remain insufficiently researched.

Paper objective. The purpose of the article is to identify the existing problems and justify the directions of transformation of the state policy of social protection in Ukraine.

Paper main body. The war and the introduction of martial law in the country significantly worsened the level of social protection of the population of Ukraine due to the following reasons: destruction of social infrastructure objects, loss of access to personal affairs of beneficiaries of social support; growing load on the system of social support and social insurance of the population due to a constant increase in the number of citizens who need to receive social, rehabilitation services and social benefits while simultaneously reducing revenues to the state, local budgets and mandatory pension and social insurance funds; specialists in the field of social support of the population also become forced migrants, which affects the quality of service to the population; complication of information verification regarding the actual number of both adults and children who need social protection and social support; insufficient coverage of communities by the network of institutions that provide social and rehabilitation services during the war, especially in the areas of mass stay of displaced persons.

The state authorities of Ukraine in the direction of "Social policy and labor relations" do not yet fully ensure the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU, which requires further transformation of the state European integration policy in order to ensure the necessary level of social protection of the population in the conditions of existing challenges and threats. For this, at all levels of public management and administration, it is necessary to thoroughly analyze the conclusions of the Report on the implementation of the Association Agreement with the European Union and take into account the recommendations in order to further implement the agenda of the declared reforms in the social sphere. After all, the implementation of the Associ-

ation Agreement with the EU is not only the introduction of changes to the existing legislation in the social sphere, but the formation of a new state policy of social protection of Ukraine in the conditions of European integration.

Conclusions of the research. Thus, the existing challenges and threats require a corresponding transformation of the state policy of social protection in Ukraine in order to ensure the appropriate standard of living of vulnerable population groups. Only the further transformation of the state policy of social protection, the modernization of the system of providing social services, its approximation to EU standards will allow solving the existing problems and contradictions of a social nature and contribute to ensuring the necessary standard of living of the socially vulnerable population in the conditions of martial law and post-war reconstruction of the country.

Fedosova K.

An extended abstract of the paper on the subject:

"MECHANISMS FOR THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF STATE POLICY IN THE SPHERE OF ENSURING ECONOMIC SECURITY IN FOREIGN COUNTRIES"

Problem setting. Global development in modern conditions is taking place against the background of new threats to the national security of many countries of the world, including in the economic sphere. That is, in international relations, the role of the force factor is not decreasing, and, therefore, the need to ensure national security, including its economic component, is growing rapidly.

The process of ensuring the necessary level of economic security of any country in the world has its own specificity, which is associated with various historical, political, geographical, mental and other factors that have shaped the features of their development in the long term, and aims to counteract existing challenges and risks today in the economic sphere. It is clear that the specified features require each country to respond appropriately to challenges and risks of an economic nature through the formation and implementation of appropriate state policy in the area of ensuring economic security.

Recent research and publications analysis. Such scientists as Y. Bazylyuk, A. Hrytsenko, M. Denysenko, P. Kolisnichenko, S. Lekar, V. Orlyk, A. Carsrud, R. Clute and other are devoted their publications to consideration of the peculiarities of the formation and implementation of state policy in the sphere of ensuring the economic security of the state.

However, many questions regarding the possibilities of introducing in Ukraine the existing best world experience in the formation and implementation of state policy in the field of ensuring economic security remain insufficiently researched.

Paper objective. The purpose of the article is to determine the mechanisms of formation and implementation of state policy in the sphere of ensuring economic security in foreign countries of the world with the aim of improving state policy in the specified sphere in Ukraine.

Paper main body. Formation and implementation of appropriate state policy in

the field of ensuring economic security allowed the developed countries of the world to achieve significant success in protecting their national interests in the economic sphere.

Taking this into account, it is appropriate to study foreign experience regarding the main conceptual provisions of state policy in the field of ensuring the economic security of the leading countries of the world in order to form a modern economic security strategy of Ukraine, which is especially relevant in the conditions of Russian military aggression against our state.

So, as a result of the analysis of the features of the existing concepts of ensuring economic security in foreign countries, it can be noted that their characteristic feature in recent years is increased attention to internal economic problems. In addition, the leading countries of the world, against the background of Russian military aggression in Ukraine, are strengthening their military power as one of the mechanisms for ensuring national interests in the economic sphere at the global level.

Conclusions of the research. Therefore, the generalization of the existing experience of the formation and implementation of state policy in the field of economic security in foreign countries made it possible to identify effective mechanisms and tools for its provision and to propose them for implementation and use in Ukraine. In developed countries, it is the state that forms and implements policy in the field of economic security, and also contributes to ensuring the required level of security. Therefore, the use of the above-mentioned best practices for the implementation in our country of the appropriate state policy in the field of ensuring economic security should become one of the key factors in the victory in the war with the Russian aggressor, as well as an important prerequisite for further post-war reconstruction and sustainable development of Ukraine in the long term.

Karpeko N.

An extended abstract of the paper on the subject of:

"STATE SOCIAL POLICY INFLUENCE ON ECONOMIC SECURITY"

Problem setting. All the diversity of the consequences of socio-economic inequality, sharp socio-economic gaps and stratifications, makes the implementation of measures to reduce socio-economic inequality, poverty, and their consequences a strategic direction of activity of any modern state with a socially-oriented economy. In such a state, the central place is given to the person, solving his problems, ensuring a stable level of income and improving the quality of life in order to realize the most important goal of the state's activity - ensuring economic security.

Recent research and publications analysis. Such scientists as V. Andriyash, I. Dunayev, O. Yevtushenko, V. Yemelyanov, N. Isayeva, M. Latynin, T. Lozynska, O. Lukashov, V. Mamonova, E. Romanenko, S. Romaniuk and others were engaged in the study of strategic planning of the social development of Ukraine.

Paper objective. The purpose of the article is to determine the factors influencing the state's social policy on economic security.

Paper main body. On the basis of the above research, it can be concluded that social policy and economic security are closely related, therefore social policy issues,

especially those aimed at the long-term perspective, cannot be considered separately from the prospects of the country's economic development. In the case of low rates of economic growth, social policy will not be effective, that is, without a connection between social transformations and economic ones aimed at achieving dynamic development of society, social policy is doomed to failure. This is explained by the fact that in times of economic recession, in which a number of negative phenomena occur, such as inflation, economic crisis, a decrease in the real income of the population, which is a consequence of the lack of funds by state extra-budgetary funds that provide social protection for needy citizens. In turn, social policy is one of the key factors of economic growth, that is, if economic growth is not connected with the growth of the welfare of the country's population, then people become less and less motivated to engage in effective economic activity. Undoubtedly, the implementation of the above-mentioned projects in the state social policy will increase economic well-being and strengthen the economic security of the population and the state.

Conclusions of the research. This article examines the main principles of the social market economy, substantiates the inseparability of economic growth and quality of life. Social policy at the current stage in Ukraine and the main socio-economic indicators characterizing the quality of life of the population and the sustainability of the country's development are analyzed. The mutual influence of the implemented social policy and the economic security of the country, as well as their interdependence, are evaluated.

Karpeko O.

An extended abstract of the paper on the subject of:

**"ADMINISTRATIVE LEGAL ENSURING PROBLEMS OF THE
STRATEGIC TERRITORIAL DEVELOPMENT OF UKRAINE"**

Problem setting. The most important, but not always adequately evaluated, function that is regulated by executive authorities, which is a necessary condition for the development and implementation of sound strategic documents, is the effective organization of intra-organizational (hardware) management. In other words, the proposition that the effectiveness of the socio-economic development management system is directly related to the effectiveness of intra-organizational management is often ignored. That is, without the coordinated work of these organizational-management subsystems (strategic and intra-organizational management), any strategic documents focused on the development of socio-economic systems for administrative-territorial units of different levels of taxonomy are doomed to failure.

Recent research and publications analysis. Such scientists as V. Andriyash, I. Dunayev, O. Yevtushenko, V. Yemelyanov, N. Isayeva, M. Latynin, T. Lozynska, O. Lukashov, V. Mamonova, E. Romanenko, S. Romaniuk and others were engaged in the study of strategic planning of the territorial development of Ukraine.

Paper objective. The purpose of the article is to analyze the issues of administrative-legal and organizational-management support for the strategic territorial development of Ukraine that are relevant at the current stage of socio-economic transformations.

Paper main body. The most important, but not always adequately evaluated, function that is regulated by the executive authorities, which is a necessary condition for the development and implementation of substantiated strategic documents, is the effective organization of intra-organizational (hardware) management, which provides an effective solution to the tasks of socio-economic development of the sub-departmental administrative territorial unit (region or territorial community).

In the modern conditions of the democratization of relations in the triad: power, business and the population, there are objective prerequisites for the growth of the role and volume of authorizing, stimulating and recommending norms in normative legal acts and, accordingly, in the need to develop laws that are more flexible in terms of normative and legal content, regulations, concepts or other documents, as well as inter-departmental acts.

If the experience of developing and applying the norms and regulations of the administrative-legal institute for ensuring the development of the territory for the regions of Ukraine is relatively fully summarized, then for the territorial communities the solution of this problem in methodical and practical aspects appears to be relevant.

Conclusions of the research. The article examines the issues of administrative legal and organizational management support of the strategic territorial development of Ukraine, which are relevant at the current stage of socio-economic transformations, and the standard of living of the population depends on their decision. The concept of "administrative-legal institution for ensuring territorial development" is introduced and the peculiarities of its development for the administrations of territorial communities are substantiated, taking into account their competence in the field of development of the subordinate territory.

Kichata N., Tretyakov O.

An extended abstract of the paper on the subject of:

"WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE POLICY IMPLEMENTATION IN THE SPHERE OF CRITICAL INFRASTRUCTURE PROTECTION"

Problem setting. Increasing the effectiveness of state policy implementation in the field of critical infrastructure protection is an extremely important task for ensuring the safety, stability and development of society. Therefore, the subject of the research is regulatory and administrative support of state management of critical infrastructure. The object of the study is the system of state management of security and provision of vital infrastructure for the population and territories.

Recent research and publications analysis. The issue of the critical infrastructure protection system in the context of Ukraine's national security is being investigated by Ukrainian and foreign scientists. Today, in the modern conditions of war and threats to the national security of Ukraine, not enough attention is paid to the issue of developing effective strategies for the public administration development for critically important objects. The development of such a policy includes a multi-level pro-

cess that must take into account various natural phenomena and other factors that may have an impact on the general management system of this process.

Paper objective. The purpose of the work is to reveal the essence of the state management of ensuring the safety of critical infrastructure objects and carry out assessments of possible dangers and threats to the critical infrastructure of Ukraine, in order to increase the effectiveness of the protection of critical infrastructure objects.

Paper main body. The state can and should identify strategies for resilience and reserves to ensure the continued operation of critical infrastructure during crisis situations or extreme circumstances that we see today. In order to consider threats and hazards in a regional resilience analysis, it is important to understand the nature of these threats and how they may affect the relevant infrastructure. After that, it is necessary to analyze the vulnerabilities of critical infrastructure that can be used by threats to cause damage or prevent normal functioning. Determine the possible consequences or damages that may arise as a result of the implementation of threats. Develop strategies and action plans to prevent, respond to, and recover from threats. And also to constantly monitor threats, provide an assessment of their relevance and update protection measures in accordance with changes in threats or vulnerabilities.

In Ukraine today, various ministries and agencies perform threat assessment in their respective fields using their own methods and criteria. The problem is the lack of possibility to compare and combine the obtained results, as they are often incompatible with each other. There is also insufficient coordination and cooperation between various departments in this area, and insufficient consideration of the results of scientific research in practical activities.

Conclusions of the research. Evaluating the strategies of state policy regarding the protection of critical infrastructure, one can highlight the lack of mechanisms for responding to crisis situations, the lack of a legal framework that would specify the responsibility and powers of relevant state institutions in this area. There are also difficulties in coordinating the actions of the state and enterprises in order to protect and defend important critical infrastructure facilities.

The state government should analyze the following important aspects of the country's current situation: 1. consider the range of current and foreseeable critical threats and risks; 2. assess the state and structure of the country's economy; 3. to investigate the social and political situation in the country; 4. analyze the general institutional practice of public administration; 5. review the foundations of the country's constitutional system.

Kononovych V.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"INTERNATIONAL EXPERIENCE OF TRANSFORMATION AND DEVELOPMENT STATE POLICY IN THE SPHERE OF PROVIDING ELECTRONIC STATE SERVICES"

Problem setting. The results of the 2022 Study show that more countries are

moving towards a seamless, invisible government in which fully automated and personalized services are available to anyone, anytime, anywhere. More and more governments are adopting advanced technologies such as cloud computing, artificial intelligence and blockchain to assess and meet public needs. Some of them have developed new methods for using data-driven public policy modeling tools and created experimental initiatives to develop, test and scale innovative solutions. These approaches allow governments to strengthen their analytical and predictive capabilities and to shape future development scenarios in advance. With increased attention to cognitive management, flexible and adaptive management, and the development of forecasting capabilities, governments are creating the conditions to better anticipate and respond to the needs of all members of society. These exciting innovations and the wider digital transformation must be aimed at ensuring true inclusivity. Advances in the development of e-government may lead to a widening of the digital divide if measures are not taken to ensure universal access. In digital government, it is imperative that innovation is human-powered and moves people forward, not left behind.

Analysis of recent research and publications. The analysis of modern open and scientific works shows that the system of public management in the field of providing electronic public services has achieved significant success. Notable advances in e-government have generally benefited the most easily reached populations, while many of the poorest and most vulnerable populations have been left behind.

Paper objective. The purpose of the article is to study problematic issues in the system of public management of the concept of the introduction of electronic government. To analyze foreign experience to determine the main directions of formation and development of state policy in the field of providing electronic public services in Ukraine.

Paper main body. In many countries of the world, such as Denmark, England, the USA, Japan, Singapore, strategies for the information development of both society in general and individual spheres of activity have been developed and are being implemented. However, today there is no unified template that would meet all the conditions and solutions of the task of forming an electronic government. Each country has a unique combination of circumstances, priorities, cash resources used in the implementation of the task. However, in the process of organizing e-governments, the vast majority of countries in the world emphasize electronic access to basic public services. The conducted study of the foreign experience of the leading countries in electronic government is extremely relevant for their possible practical implementation in the transformation of public administration in Ukraine. On the basis of the conducted research, the article examines the foreign experience of the leading countries in the development of electronic public services, taking into account the current trends in the development of electronic government in the world, and shows the level of development of the system of providing electronic public services in developed countries at various stages of the development of society.

Conclusions of the research. Thus, analyzing the foreign experience of the leading countries regarding the implementation of electronic government, it is necessary to highlight the following:

1. The US experience of implementing the position of Chief Information Officer (CIO) in ministries and departments that were responsible for the development of ICT in their department and would report to the authorized state body for the development of e-

government, as well as the US experience of integrating the system of providing electronic services with social networks. In addition, according to the experience of the USA, it is necessary to involve non-governmental, public and scientific organizations in the development of electronic government of Kyrgyzstan.

2. Singapore's experience of creating a single IT service for e-government, when ministries and agencies do not have their own IT departments, these tasks are performed by a single IT service in order to eliminate the existing barriers of interdepartmental interaction and misunderstandings regarding the use of ICT tools. In addition, based on the experience of Singapore, it is necessary to develop the penetration of mobile communication, bring it to 100% and maximally integrate a single portal of public services with mobile devices.

3. Japan's experience in encouraging citizens and businesses that apply for government services online.

4. Great Britain's experience regarding the application by managers and developers of 10 basic principles when designing the provision of electronic public services, the main of which is that the services and products of the public service provision system should be as simple as possible, convenient and really solve the problems of citizens.

Klochko A., Borysova L., Nikitina L., Habrusieva N.

An extended abstract of the paper on the subject of:

"A COMPLEX APPROACH TO PREVENTING AND RESPONDING TO THREATS AND OVERCOMING THE CONSEQUENCES OF EMERGENCY SITUATIONS AS A COMPONENT OF SOCIETY SECURITY"

Problem setting. According to the Code of Civil Protection of Ukraine, the state system of civil protection was created for the purpose of implementing the state policy in the field of civil protection, focused on coordinated planning and coordinated implementation of measures to protect the population, territories and the environment from emergency situations that may arise both in peacetime, and in a special period. This legislative act establishes responsibility for the implementation of civil protection measures at various levels of government and regulates cooperation between various bodies and structures in this area. The implementation of civil protection in accordance with this legislation is one of the important components of the national security of Ukraine.

Analysis of recent research and publications. Research is conducted in Ukraine, which plays an important role in the formation of strategies for the development of the civil defense system and increasing its effectiveness in Ukraine, provides professional justification for decision-making at various levels of management and helps to improve management practices in this important area.

Paper objective. The purpose of the article is to substantiate the priority tasks of civil protection.

Paper main body. The article examines the issue of state management of civil protection in order to ensure the state security of Ukraine. It emphasizes the relevance of

these issues in the context of national security and civil defense, examines the results of the practical activities of state administration bodies in the relevant areas. compliance with modern requirements for ensuring the appropriate level of safety of the population, which results from the need for prompt transition of the system into different modes of operation depending on the situation. It is noted that within the framework of response plans to crisis phenomena and possible scenarios of their development, the system must have the ability to quickly and effectively adapt to changes.

The importance of the reliability of certain key elements of the structure of the civil defense system is noted: important components of this system must have a high level of reliability and efficiency, as they are responsible for responding to crisis situations and ensuring the safety of the population. A method of applying the principle of strategic mobility for the functioning of the civil defense system is proposed, which involves not only the gradual building up of structures, resources and measures, but also their simultaneous activation in the conditions of the sudden onset of crisis phenomena or sudden changes in circumstances in the areas of their occurrence and development, which allows effective response to threats, taking into account their scale and nature. Attention is paid to the organization of interaction between the management bodies of security and defense sector structures in crisis situations, where there is a need for clear coordination and joint actions to ensure national security.

Conclusions of the research. In December 2020, the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the Concept of the Development of Artificial Intelligence until 2030 in various fields, which is an important step in improving the management system and increasing the effectiveness of decisions in many fields, including the development of national stability.

The implementation of artificial intelligence will allow for more accurate risk analysis, will contribute to increasing the effectiveness of forecasting and modeling of development processes at the national and territorial levels, as well as the introduction of automatic monitoring and analysis of key indicators (indicators) of safety and stability. Artificial intelligence technologies, such as machine learning and big data analysis, can help automate analysis and forecasting processes. They can recognize patterns in data and provide recommendations for action.

This is a really important problem, because a vaguely defined mechanism for coordinating the functioning and interaction of various national systems for responding to threats and dangers can create inadequacies and uncertainty in solving crisis situations. For the effective functioning of these systems, it is necessary to establish clear procedures and mechanisms of cooperation and coordination.

The following aspects should be taken into account in order to ensure the clarity and effective interaction of different national hazard and threat response systems:

1. It is necessary to clearly define which bodies and institutions have competence and responsibility for solving certain types of crisis situations.
2. Mechanisms for effective cooperation and coordination between various bodies and institutions in solving crisis situations should be developed.
3. It is important to ensure a quick and effective exchange of information between relevant services and organizations for prompt response to threats and dangers.
4. It is important to conduct regular training and education for staff to ensure their preparedness and competence in dealing with crisis situations.

5. It is necessary to develop plans and procedures for responding to various types of crisis situations, which will be used in the event of hazards.

Kosymir A.

An extended abstract of the paper on the subject:
**"THE CONCEPT OF APPLICATION OF A CLUSTER APPROACH TO
ENSURING THE COMPETITIVENESS OF THE REGION"**

Problem setting. Today, the creation of a new market economy and effective state regional policy in Ukraine has not yet been completed. It is obvious that the success of the implementation of reforms in the socio-economic sphere and the system of public administration largely depends on how the transition to economic, market methods of management will be carried out with the active support of the state of science-based strategic decisions regarding the development of the economy at the central level, as well as at the regional level. In view of this, there is a need to consider one of the priority areas of economic development and state regional policy aimed at increasing the competitiveness of the state, companies, products and regions as a whole, i.e. regarding the creation of industry clusters.

Recent research and publications analysis. Publications of foreign and domestic scientists E. Bezvushko, O. Bogmy, K. Ketels, O. Korotych, Yu. Kutsa, A. Lelechenko, V. Mamonova, M. Marshall, N. Meltyukhova, L. Orvedal, M. Porter, G. Semenova, L. Sergienko, S. Sokolenko, N. Spasiv, K. Schumpeter, V. Hopchan, I. Hopchan and others. At the same time, a number of issues related to the possibilities of applying in Ukraine the existing best world experience in the formation and implementation of state regional policy taking into account the cluster approach remain insufficiently researched, and these aspects are related to increasing the competitiveness of regions as a strategic core of sustainable development of the state and population.

Paper objective. The purpose of the article is to define the concept of applying the cluster approach to ensuring the competitiveness of the region of Ukraine from the point of view of reforming its public administration system.

Paper main body. The conducted research made it possible to determine the following:

1. There is no single approach to defining the concept of "cluster". However, in view of the position of M. Porter, who is considered the founder of cluster characteristics, the last concept should be understood as a set of elements of the internal environment, created by combining the "portfolio" of resources of several organizations that interact, on the one hand, with each other to ensure revenue generation and competitiveness of the region, and on the other hand, with the external environment, represented by public authorities at different levels of management. At the same time, the emphasis is on the determining role of the information component, which has a diverse influence on both the internal and external environment of the functioning of the cluster(s).

2. Strategies for creating and functioning of clusters are systematized, namely: geographical; horizontal; vertical; lateral; technological; focal; quality It is argued that

one of the defining tasks for Ukraine in the short- and medium-term perspective is to ensure the creation and functioning of clusters in such areas as the defense industry, the aerospace industry, energy, agro-industrial complex, etc. In addition, it is insisted that the cluster approach is a powerful tool for stimulating regional development, which can ultimately consist in increasing employment, wages, deductions to budgets at different levels, increasing the sustainability and competitiveness of regional industry. On this basis, a generalization of the estimated performance indicators of the cluster project in the region is presented. We believe that multivariate regression can be determined based on these indicators. Its equation can allow us to adequately determine the dependence of the size of the gross regional product on the amount of investment in fixed capital, average per capita monetary income of the population and costs for technological innovations. Therefore, issues related to ensuring the development of clusters in the region in an innovative direction and attracting investments are gaining importance.

Conclusions of the research. The theoretical basis for the definition of the concept of "cluster" has been studied. Taking into account the provisions of institutionalism and the state of reforming the public administration system, a proper definition of the concept of cluster is given. The strategies of its formation and functioning are systematized. The vectors of functioning of clusters in the regions of Ukraine are substantiated in order to increase their competitiveness.

Kovtun I.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"PROSPECTIVE ANALYSIS OF THE FUTURE EDUCATION SYSTEM"

Problem setting In the modern world, new achievements of technical progress appear every day, which affect the education system due to its ineffectiveness in such conditions. Education is less and less able to perform tasks, and the quality of training decreases every day under the influence of the development of artificial intelligence, which is able to perform independent tasks for the student. The forecast of the development of education in such conditions requires biased steps on the part of the state, and the implementation of an effective policy to update the educational process under the conditions of ultra-fast technological development and the availability of such resources.

The purpose of the article is to analyze the educational system, which is constantly changing under the influence of technological progress.

The paper main body The only digital platforms, including educational materials, simulators, tests with feedback, will become a space in which groups and individuals will move along unique educational trajectories supported by professional feedback (including based on the analysis of big data). These individual paths are united by network interaction and a common meaningful core. At the same time, the "unpacking" of traditional organizational structures and rigid routes will take place - a flexible educational ecosystem will grow, combining both traditional organizations and providers of individual educational services.

Education will not only prepare people for life in an uncertain and changing world, it will be their constant companion and helper. And, of course, the public education system will be aimed not at the selection of those who cope, but at the success of each child. The education system is the "bridge" that should ensure not only the growth of the Ukrainian economy, but also the entire society's confident transition to the digital era, associated with new types of work and a sharp increase in the creative capabilities of a person, the rise of his productivity. We are already facing the impact of the digitization of the labor market, which is washing away the routine elements of mental work and related professions. This requires the education system to focus on activities that will be necessary for successful employment in 20-30 years and that are associated with the ability to work non-routinely, with creativity and with developed communication skills. At the same time, digital technologies are actually creating a revolution in education as well.

Conclusions of the research. In order to maximize the positive transformational potential that exists in the regions, it is proposed to expand the space for regional initiatives that correspond to local cultural, geographical and socio-economic specifics. In particular, it is envisaged to create regional interdepartmental centers that will supervise the development and implementation of regional programs for the development of human capital, including various levels of education, and issues of the labor market, migration policy, as well as other aspects that are important for a specific region.

Kravchuk O.

An extended abstract of the paper on the subject of:

"PUBLIC ADMINISTRATIVE MECHANISM FOR ENSURING CIVIL PROTECTION, PUBLIC SAFETY AND LAW ORDER IN MODERN CONDITIONS"

Problem setting. Systematic analysis of the directions of transformation of public administration at the level of the national state in the modern democratic context of development of state, changes in the role of the national state in international relations allows us to define modern public administration as the influence of the state on the state and development of significant public security relations, human behavior and activities to achieve goals and implementation of the functions of the state through the activities of authorities, taking into account the influence of supranational factors. An important task of reforming the organizational and legal framework of public administration is to bring the system of power in Ukraine in accordance with world (European) standards and public administration standards, taking into account national interests and ensuring public safety. The process of reforming the mechanisms of public administration is currently determined by the state of the constitutional regulation of the process of decentralization of power. It has been implemented in Ukraine since 2014, and has affected not only local governments, but also the State Service of Ukraine for Emergency Situations, the law enforcement system, etc. Modern processes of constitutional reform in Ukraine are based on European principles and standards legal rights are determined as one of the the main tasks of the constitutional and legal modernization of society, which requires quality services - ensuring the decentralization of public power with the maxi-

imum approximation of management and legal systems children and opportunities for every citizen and social group. At the same time, in such conditions, the task of combining processes of decentralization of the public administration system arises.

Recent research and publications analysis. The nutritional formation of management mechanisms in the sphere of public security was followed by numerous practices, V. Bashtannik, P. Botvinov, S. Dombrovska, O. Kopanchuk, O. Kryukov, A. Pomaza-Ponomarenko, L. Sergienko, G. Sitnik, V. Torychnyy and others. However, the public management mechanism for ensuring security in the designated area in current realities is still insufficiently fragmented.

Paper objective. The relevance of the investigation is shown to be important, and the statistics indicate the importance of the public administration mechanism for ensuring civil protection, public safety and law and order in current realities.

Paper main body. The article describes approaches to building a public management mechanism for ensuring civil protection and law and order in modern conditions. Among these approaches, the institutional approach is singled out, which provides for the transformation of the public administration system in the field of civil protection and public safety. The latter requires effective implementation of anti-corruption, information and other state policies, taking into account the principle of decentralization of power. At the same time, it is justified to apply a complex management approach to the characteristics of the public management mechanism for ensuring civil protection, public safety and law and order in Ukraine.

Conclusions of the research. Thus, from the standpoint of the implementation in Ukraine of the general principles of public administration, administrative rules and procedures characteristic of the European administrative space, it follows develop general and special principles of administration aimed at ensuring public security in conditions of decentralization of power. Among the general principles of management, it is necessary to highlight the principle of specificity, the meaning of which is that it is necessary to study specific management processes and compare them with the relevant laws and patterns of social development, see how the latter operate in specific circumstances, and draw the right conclusions for practice. Among the special principles are proposed organizational and technological principles, divided into two more subgroups: principles of building a management system and principles of effective implementation of the process control or operational functioning of the control system under existing conditions.

Kravchenko A.

An extended abstract of the paper on the subject of:

**"THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM AS A FACTOR IN FORMING
THE QUALITY OF WORK LIFE"**

Problem setting. Since the 1970s, there has been a steady increase in interest in the problem of the quality of working life. However, despite the active discussion and study of the issue by both domestic and foreign scientists over the past decades, a single concept of the quality of working life has not been formulated. There is no clear understanding of what factors influence the formation and development of the quality of

working life.

Recent research and publications analysis. Determination of the role of the state in the regulation of the social and labor sphere was devoted to many domestic and foreign studies. Among the scientists who investigated these issues are: A. Kolot, B. Genkin, V. Vasylchenko, V. Zhukov, V. Skurativskiyi, H. Osovii, D. Boginya, E. Libanova, N. Didenko, N. Yesinova, O. Brazhko, O. Grishnova, O. Dolgalova, O. Zhadan, O. Novikova, O. Poplavska, P. Vasylenko, S. Bandur, T. Zaslavska, Yu. Odegov and many others. But, due to the complexity and aspect of this problem, many tasks remain either insufficiently developed or unresolved due to the lack of a unified methodological and methodical approach to the assessment of phenomena occurring in the social and labor sphere.

Paper objective. The purpose of the article is to consider the elements of the social protection system of the population from the standpoint of the formation and development of the quality of working life, as well as to determine the directions for improving the social protection system of Ukraine from the point of view of improving the quality of working life.

Paper main body. To reorient unemployment risk management on the principles of social insurance, it is possible to return to the practice of creating a separate off-budget fund or try to form new structures for Ukraine, based on the experience of Western countries (for example, in the Scandinavian model of social protection, unemployment insurance is voluntary and managed by trade unions). However, taking into account the fact that in the system of mandatory social insurance the prevailing mechanism is the mechanism of state management with elements of self-government of insurers, in our opinion, unemployment insurance can be transferred to the management of the Social Insurance Fund of Ukraine. The Social Insurance Fund of Ukraine currently administers the means of compulsory social insurance in case of temporary incapacity for work and in connection with maternity, as well as compulsory social insurance against accidents at work and occupational diseases. Thus, the functioning of this fund is exclusively focused on the employed population. The most debatable issue when conducting unemployment insurance is the assignment of obligations to pay insurance premiums. In our opinion, the obligation to pay contributions should be formed on a parity basis, and the employee should be a full-fledged participant in the insurance relationship, that is, he should be endowed with separate powers of the insured. Funds of the Social Insurance Fund of Ukraine that are accumulated for the purpose of unemployment insurance cannot be used for the payment of other social benefits. The amount of insurance coverage for this type of social service should be influenced by the following factors: the length of the employee's insurance experience, the average salary at the last place of employment, the regional subsistence minimum.

Conclusions of the research. The article examines the peculiarities of the implementation in modern conditions of the basic element of the social protection system - social insurance. The factors affecting the quality of work life are analyzed, the directions and nature of their action are determined, the directions for improving the quality of working life are substantiated, taking into account the possibilities of implementing these factors. In particular, the problems of forming the development vector of the national social insurance system of Ukraine focused on improving the quality of work life are identified.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"INFORMATION COMPONENT OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN MODERN CONDITIONS"**

Problem setting. The role of information in the life of the state and society is very important. With the start of the war in Ukraine in February 2022, the role of information and information technologies is expanding significantly, and the requirements for state authorities to respond in a timely manner to new information threats to society and the state are increasing. With the development of new information and communication technologies in modern conditions, information began to be considered as a value that will most contribute to the development of civilization. The information society provides new opportunities for the development of the state. The existing information capabilities of Ukraine, the nation's intellectual capital, are a public good whose skillful management should serve the state's prosperity.

Recent research and publications analysis. The theoretical basis of information society research is the works of classics D. Bell, M. Castells, M. McLuhan, and E. Toffler. Such well-known foreign scientists as J. Galbraith, U. Dyzard, K. Kveton, D. Lyon and others made their contribution to the theory of the information society.

The problems of information society and information provision of public authorities in Ukraine are studied by such domestic scientists as T. Bielska, V. Voronkova, O. Kryukov, V. Lipkan, A. Marushchak, G. Pocheptsov, A. Pomaza-Ponomarenko, S. Chukut, V. Sosnin, V. Tsymbalyuk, M. Shvets, and others.

Paper objective. The purpose of the article is to analyze the state of information provision of public administration bodies, as well as the readiness of state authorities to respond in time to certain information threats to Ukrainian society in wartime conditions.

Paper main body. It was revealed that the provision of electronic information and administrative services to citizens and businesses by the state authorities on the basis of electronic information resources using the Internet is extremely important for increasing the efficiency of the state authorities and is a significant step towards the implementation of electronic government in Ukraine. This approach fully complies with European standards.

Currently, the problems in the field of public administration in our country remain:

- low efficiency of the created information and analytical systems of individual state authorities, which practically do not use the possibilities of modern analytical methods, situational analysis and forecasting;
- slow introduction of new teaching methods based on the use of information and communication technologies;
- reduction of the volume of use of unlicensed software, reduction of state budget expenditures on software legalization, development of the software industry in Ukraine.

All this indicates the need for the state authorities to strictly observe the current legislation in the field of informatization, to determine the priority directions of informatization of the relevant industries in order to ensure the complexity and integrity of

the implementation of informatization works and to prevent the creation of prerequisites for receiving low-quality services. The main task facing the state today is the creation of a national innovation system based on developed infrastructure, a civilized technology market and legal protection of the results of intellectual work. Based on an effective state policy, Ukraine has real opportunities to make a technological breakthrough. To improve the efficiency of state administration, it remains important to improve the mechanism of information provision.

Conclusions of the research. The article analyzes research in the field of information society formation in Ukraine and the world. The need to take into account informational factors in the formation of state policy is emphasized. The role of communications in the public administration system is substantiated. Information provision of public administration bodies as an operational system of obtaining, storing and processing information in modern conditions is considered.

Kuznetsova H.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF COMMUNICATION
PROCESSES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN MODERN CONDI-
TIONS"**

Problem setting. Considering socialization as a process from which the child develops the qualities necessary for successful functioning in society, it should be noted that the analyzed phenomenon provides continuity in the development of culture, and even the consolidation of its values in the spiritual life of people. From a functional point of view, the education system is included in the institutional structures that ensure the socialization of individuals.

Recent research and publication analysis Numerous scientists and practices have investigated the formation of communications in educational institutions. However, the mechanisms of public administration in this area in modern realities still remain insufficiently developed.

Paper objective. The purpose of the article is to improve the mechanisms of public administration of communication processes in educational institutions in modern conditions.

Paper main body. The article improves the mechanisms of public administration of communication processes in educational institutions in modern conditions. In particular, the specifics of the transformation of communicative processes in modern education is determined. It is shown that education is increasingly perceived as a process of human growth into culture, personal and creative assimilation of spiritual values by it, creating a favorable environment for the development of a young person's own worldview position, its adaptation in a modern information society in order to further successful implementation. It is emphasized that, being a social institution of society, an educational

institution has always felt and feels the influence of the social climate in society. Economic, legal, demographic, cultural, spiritual-moral, socio-psychological processes in their complex influence determine value orientations, motivation of behavior of children and adolescents. It is noted that the strategic task of the beginning of the XXI century was the modernization of education, where the problem of managing the growing up process ceases to be a local task of representatives of pedagogical professions and acquires the character of a political and national task due to the fact that the interests of society and the state in the field of education do not always coincide with the sectoral interests of the education system itself. The problems of public administration of education in modern domestic realities are identified. It is noted that a significant decrease in the cultural level of modern society, the spread of mass culture, the diversity of subcultures significantly complicates the solution of its educational tasks by the educational institution, reduces the level of demand for quality education by society as a whole. The directions of improvement of mechanisms of public management of communication processes in educational institutions are allocated. It is emphasized that modern society sets a complex of tasks for the educational institution due to the fact that only an educational institution can acquaint a child with all spheres of culture as a full-fledged social institution of modern society. However, to solve this complex of problems, a new philosophy of education is also needed. It is noted that the essence of the transformations taking place is that reform, its main goal, sees the fundamental transformation of the educational system as a social institution, therefore, and consider it as both pedagogical and social ones taking into account that school and education act not only as a mechanism for translating knowledge, but also as a mechanism for the inclusion of a person in a certain cultural tradition, which gives rise to any national culture.

Conclusions of the research. Thus, the educational institution, as an organization of "culture-saving" and "culture-forming," type, tries to independently resist negative trends in society. Increasingly, the issue of changing the educational paradigm of a modern Ukrainian school to a culturocentrist one is being discussed. So, each nation creates and develops its own "domestic school" and forms it on the basis of their national culture, their positions, so each education system and educational institution, as a social institution, acquire its socio-cultural features and properties.

A specific feature of the Ukrainian eschool was that it has always acted as an educational institution, and the dominators of the Ukrainian philosophy of education were the "humanistic orientation" of the educational process, the emphasis of its activities on the personality of the child, as well as the cultural conformity of learning and education in accordance with the geopolitical and socio-cultural factors of Ukrainian civilization, as well as according to its regional features.

Kyselov I.

An extended abstract of the paper on the subject of:

**"INVESTMENT MECHANISM OF PUBLIC ADMINISTRATION OF
INCREASING OF THE LEVEL OF ADAPTABILITY OF ENERGY SYSTEMS"**

Problem setting. Investments are a necessary resource that ensures progressive development and transformation of the national energy system, which, accordingly, leads to the growth of its adaptive properties. Thanks to investments, energy systems are being modernized and restructured, which contributes to their adaptation to new operating conditions and the creation of financial and technical reserves.

Recent research and publication analysis. Numerous scientists and practices have investigated the formation of communications in educational institutions. However, the mechanisms of public administration in this area in modern realities still remain insufficiently developed.

Paper objective. The purpose of the article is the formation of an investment mechanism of public administration of increasing of the level of adaptability of energy systems.

Paper main body. The article is devoted with the formation of an investment mechanism of public administration by increasing the level of adaptability of energy systems. In particular, the principles of adding of new elements and interconnections to the national energy system are highlighted. The typical features of public administration of large-scale investment projects are highlighted. The criteria for evaluating investment projects in terms of the effectiveness of their impact on the adaptive properties of the energy system are formulated.

The typical features of public administration of large-scale investment projects are highlighted. Large-scale investment projects are proposed to include projects with the following typical features: the importance of investment volumes and the length of the implementation period; significant impact on the financial and economic condition of the implementing company and on its market capitalization; high social, political and economic significance for the industry, the region and the country as a whole; the presence of a feedback effect.

The indicated areas of positive impact of investments on the adaptive properties of energy systems were selected based on the analysis of the principles of adding of new elements and relationships to the national energy system in order to increase its adaptive properties. It is emphasized that in real conditions, different investors will have different ideas about future changes. The range of ideas about future changes will be narrower, the more information about the project will be available to stock market participants. The degree of change in the company's market capitalization as a result of the negative or positive attitude of market participants to the implementation of a large-scale project can be estimated by an expert method. Several experts who do not participate in the development of project materials must independently provide forecasts of changes in net profit from period to period as a result of the implementation of the project. The criteria for evaluating investment projects in terms of the effectiveness of their impact on the adaptive properties of the energy system are formulated. Based on the results of the selected areas, it is possible to propose criteria for evaluating investment projects from the point of view of the effectiveness of their impact on the adaptive properties of the energy system.

Conclusions of the research. Thus, investing in the fuel and energy complex is a strategic, long-term investment, in which the time interval that separates the time from the start of project implementation to the start of main production is significant. This imposes certain difficulties on the process of forecasting future macroeconomic and techno-economic indicators. There is a problem of choosing the optimal time to launch the project. The duration of project implementation terms creates great difficulties in forecasting future main technical and economic indicators, such as demand and price for energy carriers, which is explained by the complexity of the forecasting procedure itself.

Liashevska O.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"IMPROVING THE MECHANISM OF STATE CRISIS MANAGEMENT
IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW"**

Problem setting. The unpredictable situation of the introduction of martial law in Ukraine has significantly affected the planned development strategy and led to the interruption of its implementation. The difficult situation requires the development of an anti-crisis management system to address the crisis and restore the economy, social sphere and political processes. Taking into account the potential resources of the Ukrainian economy, it is necessary to modernize the mechanisms of the state anti-crisis policy in the most important areas responsible for the restoration of political, social and economic processes.

Recent research and publications analysis. Theoretical and practical aspects of the causes and consequences of crisis phenomena in the state are investigated by domestic and foreign scientists A. Babich, T. Bezverhnyuk, Z. Buryk, V. Dzyundzyuk, H. Ortina, N. Sapa, I. Sencha, T. Sivak, V. Shpachuk et al. analyze the mechanisms of overcoming them.

Paper objective. The purpose of the article is to formulate solutions to improve the mechanisms of the State crisis management in Ukraine on the basis of substantiation of the need to introduce a systemic State crisis management.

Paper main body. The military-political-economic crisis in Ukraine necessitates the development of a plan that will allow for a quick and urgent response to various economic, social, environmental and political challenges. This plan should combine the strategic approach of countercyclical policy with crisis military management. Anti-crisis management by the state under martial law should be aimed at maximizing support and motivation of the real economy, industry, agriculture, and municipal infrastructure. Crisis management mechanisms in the public sector should be implemented through plans for the nationalization and privatization of the military-industrial complex. National crisis preparedness programs should strengthen budgeting, financing, and investment in priority sectors and areas that affect the country's chances of overcoming a military, political, and economic crisis. In other words, a number of measures need to be taken to help: fulfill the state's social guarantees, support the economic potential of the state, stimulate the domestic market and develop competition, encourage innovation, create

conditions for European integration on a market basis, build financial infrastructure, and ensure economic growth.

The analysis of macroeconomic dynamics during the war showed negative trends in socio-economic processes in Ukraine and the main reasons for their aggravation, and identified appropriate ways to overcome the consequences of the systemic crisis. Today, the uncontrolled inflationary process is causing structural imbalances in the economy and politics, financial crises, the destruction of the real sector, and complete dependence on external financing. Negative macroeconomic processes and military actions have led to a business crisis in microenterprises and local markets. Large metallurgical enterprises, which provide a significant portion of the state budget revenues, were caught in the middle of the hostilities, and most of them faced numerous problems in the supply of raw materials, logistics and product purchases.

Conclusions of the research. Thus, a systematic approach to crisis management in the public administration system ensures the solution of urgent problems and tasks of state regulation under martial law by developing a regulatory framework for anti-crisis measures and forming a system of methodological support for the functioning of innovative anti-crisis instruments and mechanisms. By creating a set of high-quality and effective anti-crisis instruments and mechanisms, public authorities should stimulate key actors in the economic, political and civil society institutions. The main financial management tools should be revised. In particular, this concerns overcoming the identified shortcomings in the organization of the revenue and expenditure parts of the state, regional and local budgets, the causes of the deficit, and the directions of developing and implementing an anti-crisis program to renew revenue sources and finance the most important sectors of the economy. During the period of military invasion and the restoration of Ukraine's socio-economic system, government anti-crisis measures should focus on adjusting the tax system and supporting the real sector of the economy through access to cheap credit, financial, material and intellectual resources.

Lozova O.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"RESOURCE POTENTIAL OF THE PUBLIC ADMINISTRATION TECHNOLOGIES OF SOCIAL AND CULTURAL ACTIVITIES"

Problem setting. The development of market relations in the country had a significant impact not only on its economy, but above all on a group of administrative branches that were traditionally under the budgetary care of the state. The changes primarily affected managers of the cultural sphere, especially at the local level, where they are forced to work in conditions of a severe financial deficit. This has led to the fact that this small sector of the economy has become increasingly dependent on the efficiency of the management resources of cultural administrators and managers. Management personnel of the sphere of culture in Ukrainian regions are forced to change the rules of the game on the fly.

Recent research and publications analysis. The theoretical and practical rele-

vance of the mentioned topic determines the constant interest of foreign and domestic researchers in the issues of the resource potential of technologies for the management of socio-cultural development in the modern world. Among the works of domestic researchers who addressed this topic, the works of O. Hrytsenko, I. Dzyuba, M. Strikha, S. Drozzhina and others are of scientific and practical interest.

Paper objective. The purpose of the article is the analysis of new technological management models that provide quick economic returns and the effectiveness of solving the problems of social and cultural development of Ukraine.

Paper main body. It was revealed that the organizational and personnel resource of cultural institutions and organizations is determined by the level of compliance of the structural and personnel potential with the goals and strategy of their development. Organizational management technologies are determined by the construction of the optimal structure of institutions, the degree of stability and flexibility of their organizational configuration, as well as the ratio and subcontracting of departments and sectors. Personnel-technologies provide qualitative and quantitative characteristics of employees' work.

It was determined that modern "personnel-oriented technologies" are not just traditional work with personnel. This is, first of all, the formation and development of motivation for active activity, the systematic search for new things and improving the quality of work results.

For a successful manager of social and cultural activities, not only the "moral and psychological climate" and "conflict prevention" in the team are important, but also the creation of a team of like-minded people capable of dynamic, creative work, the search for new technologies in managing people and the team. The strategy of attracting prospective, proactive employees to work in the field of culture is successful not for the programs that they are offered to implement, but focusing on their own initiative - they themselves will find interesting projects that match their potential.

Therefore, work with personnel can and should be considered as a relatively independent management technology, as a work system for training, selection and placement of competent employees and specialists, as well as accounting, formation and development of motivation for proactive, responsible and effective work.

Conclusions of the research. The article is devoted to the new technological management models to ensure rapid economic returns and efficiency of social and cultural programmes and projects a positive public opinion, openness and accessibility of cultural products and services in the public service. Priorities management technology: moral incentives, personal example, authority, internal necessity, an informed debt. Modular units of management technology: activity resource, economic and social resource, organizational and human resources staff, technologies and institutional documentary resource.

Lopatchenko I., Pomaza-Ponomarenko A., Batyr Yu.

An extended abstract of the paper on the subject of:

"STATE REGULATION IN THE SPHERE OF INFORMATION SECURITY OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL"

Problem setting. In modern conditions of informatization of society, with the help of fake or manipulative information, the enemy does not lose the opportunity to use this to his advantage, to sow fear and panic in society, to destabilize the political and socio-economic situation in Ukraine. By invading the Ukrainian information space, the enemy is making an attempt on the civic identity of Ukrainians. The relevance of the article lies in the need to analyze the available mechanisms for countering the information operations of the aggressor country in the conditions of martial law. **Recent research and publications analysis.** Such scientists as V. Bondarenko, Y. Gorban, M. Dmytrenko, F. Medvid, A. Pyshna, Ya. Mikhalsky, O. Cherevko, D. Smotrych, L. Brailko, T. Frantzuz devoted themselves to the problems of state regulation of information security in wartime conditions. - I. Shinkarenko, I. Zalevska, L. Mazurenko, and others.

Paper objective. The purpose of the article is to investigate specific features of state regulation of information security under martial law.

Paper main body. In modern military realities, it is difficult and even inappropriate to deny the role of information as a tool of confrontation, in fact - a weapon. Information allows you to win the war without firing a single shot, creating and fueling internal contradictions. Such tactics are characteristic of new format wars - hybrid wars, where the direct military factor is only one of the components of the whole. It is worth paying attention to the fact that in conditions where a whole set of information is designed to manipulate public opinion, human consciousness and is presented with the help of physiological and psychological methods and means of its perception, the issue of a low level of information culture arises, which causes a decrease in a person's ability to critical perception, the analysis and evaluation of the received information becomes important. In this case, the ability to form one's own opinion is practically absent.

Conclusions of the research. Therefore, nowadays information as a weapon is a rather serious means of waging war, as its technological innovation and power are dangerous. Accordingly, the information security of Ukraine should be based on the synchronized actions of state structures and civil society. During the war, the role of information culture significantly increased as a factor in strengthening citizens' resistance to disinformation weapons and preserving the state sovereignty of Ukraine. The current war clearly demonstrates that information is also used as a weapon of mass destruction. In this regard, it is necessary to build an effective mechanism that would guarantee the information security of Ukraine, which, in our opinion, should be based on the following components. technical - to create an appropriate technical basis for the functioning of information security; political - state policy should be aimed at ensuring information security; legal - registration of all information security measures with high-quality regulatory and legal acts. Analysis of the problem of ensuring information security of the citizen and the state during hostilities and conflicts allows us to conclude that information security plays an extremely important role, especially during war. After all, misinformation can cause panic among the population, negatively affect the course of events, accelerate the internal migration of the population, which can negatively affect the capacity of the Armed Forces of Ukraine, as well as the physical and mental state of citizens. In our opinion, it seems possible to effectively counter information aggression by

involving international organizations, institutions and the international community in general in this process. Practice shows that there are no borders for waging an information war. It is time to protect the country's open information space from hostile influences and suggestions. Prospects for further research include an analysis of foreign experience in countering the spread of fakes in the context of information wars and coverage of military events.

Lunyak V.

An extended abstract of the paper on the subject:

"ANALYSIS OF THE FUNCTIONING OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS IN THE SPHERE OF DIGITALIZATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES ABROAD"

Problem setting. In the world economy in recent years, there have been changes in the main course of informational and technological development of economic entities, industries and regions. Universal informatization is being replaced by digitization (digitalization), which should result in the establishment of a digital economy. The digital economy (DI) as a new phenomenon attracts a lot of attention from politicians and economists. The governments of many countries have already chosen the digital path of development. National initiatives of South Korea, USA, Great Britain, Singapore, China and other countries with developed or rapidly developing economies are aimed at realizing the possibilities of digitalization and achieving new effects of CE. The need for new sources of innovation that ensure sustainable economic growth is the main impetus for national initiatives of many countries to transfer the economy to a digital development path.

Recent research and publications analysis. Organizational, legal, economic and other aspects of the formation and implementation of state policy in the conditions of digitalization were studied in the scientific works of scientists L. Antonova, S. Belai, O. Borysenko, L. Gren, O. Gromyko, A. Degtyar, A. Pomaza- Ponomarenko, Yu. Ulyanchenko, A. Khaletska, E. Shchepansky, and others.

Paper objective. The purpose of the article is to analyze the current state of implementation of public management mechanisms in the field of digitization abroad.

Paper main body. The information infrastructure created in society, consisting of telecommunication networks, computing power, and volume of content, creates the basis for the expanded use of IT. In essence, digitalization characterizes a new level of use of the totality of IT in the economy and society, which involves not only the devices of the business entity itself, but also the consumers of its products and services. Thus, digitalization makes it possible to use access to computing power and information resources to use the totality of IT society in its economic activities.

The processes of automation, informatization and digitalization do not replace each other, but reflect the consistent path of an economic entity to a digital economy and management system.

The transition from automation to informatization is characterized by comprehensive coverage of the business process by the information system. And the transition

from informatization to digitalization involves the collection and processing of digital data using the IT infrastructure of a business entity, as well as government bodies that provide electronic public services, and consumers who, using their personal computing devices, interact with IT services or digital platforms.

Fundamental changes in information technology support occur as a result of the fact that the content of information systems changes significantly. At the automation stage, the business entity carries out algorithmic processing of resources, structured data that it collects independently as a result of its production activities, or purchases data resources from suppliers. At the stage of informatization, needs expand to flows of various information, structured, semi-structured and unstructured, requiring appropriate IT and methods of management and use. The number of sources and formats used for data is growing. During the transition to digitalization, data sources increase many times over, and the volume of information resources to be processed increases sharply.

The digitalization of society has led to the creation of the following significant achievements: the integration of numerous computer and telecommunication devices into the IT infrastructure of society; accumulation of large volumes of information resources; growth of computing power; regulatory support; widespread use of the Internet and IT by citizens (76% of the population are Internet users, 53.1% use mobile Internet, 99% own a mobile phone, and 76% are users of social networks).

Conclusions of the research. The state of functioning of state policy mechanisms in the field of digitization of innovative activities abroad has been studied. The role of development vectors of public management mechanisms in the field of digitization of innovative activities is substantiated.

Maistro S.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE SPECIALTY
281 "PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION"
IN THE FIELD OF CIVIL PROTECTION IN UKRAINE"**

Problem setting. For more than twenty-five years, the scientific support of political, economic and social reforms in the process of building our state has been carried out by the branch of science "Public Administration". Thus, on March 13, 1997, the newly formed field of science "Public Administration" was included by the order of the Higher Qualification Commission of Ukraine No. 86 in the List of scientific specialties [1], and Ukraine became the first among the countries of the post-Soviet space, where the field of science "Public Administration" was introduced.

Since 2016, the branch of science "Public administration" has been transformed first into specialty 074 "Public management and administration", and later into specialty 281 "Public management and administration".

Recent research and publications analysis. Such scientists as O. Amosov, V. Bakumenko, M. Bilynska, V. Vorotin, S. Dombrovska, V. Knyazev, O. Kryukov, Y. Kuts, M. Latynin, V. Martynenko, A. Merzlyak, N. Nyzhnyk, G. Odintsova, 458

Yu. Surmin, Yu. Sharov dealt with the study of the peculiarities of the formation and development of the specialty 281 "Public management and administration", including in the field of civil protection, as well as theoretical, methodological and practical aspects of the science of public administration. However, many theoretical and methodological issues related to determining the ways of further development of specialty 281 "Public management and administration" in the field of civil protection in Ukraine remain insufficiently researched.

Paper objective. The purpose of the article is to determine the peculiarities of the formation and development of specialty 281 "Public management and administration" in the field of civil protection in Ukraine.

Paper main body. According to the standard, the subjects of study of specialty 281 "Public management and administration" are: principles and regularities of the functioning of the system of public management and administration, as a set of institutions of state management, local self-government, and civil society in accordance with the functions and powers assigned to them; relations, phenomena, processes, models and mechanisms characterizing manifestations of public management and administration at the higher, central, regional and local levels.

As for the prospects for the further development of the specialty 281 "Public management and administration" in the field of civil protection, it is absolutely necessary to comprehensively and comprehensively improve the system of ensuring the quality of educational activities and the quality of higher education, which provides for the implementation of the following procedures and measures: the implementation of monitoring and periodic review of educational - professional and educational and scientific programs; annual evaluation of higher education applicants, scientific and pedagogical and pedagogical workers of a higher education institution; ensuring professional development of pedagogical, scientific and scientific-pedagogical workers; ensuring the availability of the necessary resources for the organization of the educational process, including the independent work of students, for each educational-professional and educational-scientific program; ensuring the availability of appropriate information systems for effective management of the educational process.

Conclusions of the research. In modern conditions, educational-professional and educational-scientific programs in the specialty 281 "Public management and administration" in the field of civil defense must meet the existing challenges and threats associated with Russian military aggression and ensure high-quality training of specialists in public management and administration, capable solve existing problems and solve complex tasks in the field of civil protection, both in the conditions of the martial law introduced in the country, and in the future, in the conditions of the post-war reconstruction of Ukraine, which will be the subject of further scientific research.

Moroz V., Tyshchuk O., Moroz O., Moroz S.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"QUALITY OF HIGHER EDUCATION AS AN OBJECT OF PUBLIC ADMINISTRATION: JUSTIFICATION AND FEATURES OF ACTUALIZATION"

Problem setting. The theory and practice of organizing scientific researches in the field of knowledge “Public Administration and Governance” appeal to the need for author of the study of the subject-object identity to have a substantiation of the chosen focus of scientific attention. Such a step allows, on the one hand, to identify the subject of scientific attention of a scientist at the level of one of the objects of public administration, and on the other - to specify the features of the structural positioning of the selected subject of research in the system of the corresponding science (field of knowledge). The article draws attention to the possibility of simultaneous positioning of the quality of higher education at the level of direct object of scientific attention within the legal, economic, administration, information sciences, education sciences, etc.

Recent research and publications analysis. Within the framework of the discourse of the field of knowledge "Public management and administration", the issues of ensuring the quality of higher education have developed in the works of M. Azhazha, S. Vavreniuk, L. Gren, S. Dombrovska, D. Karamyshev, S. Moroz, V. Moroz, A. Pomazy-Ponomarenko, D. Tereshchenko, V. Filipova and other scientists. Some of the aspects of the raised issues were considered by us during the previously conducted research. The analysis of the scientific works of the above-mentioned scientists indicates the fact that the problem of ensuring the quality of higher education is a fairly popular direction in the organization of scientific research within the field of knowledge "Public management and administration".

Paper objective. Taking into account the need for the development of theoretical and methodological support for the above-announced direction of the organization of scientific research ("Public policy in the field of quality assurance of higher education in Ukraine"), we consider it necessary to focus on the justification of the possibility of identifying the quality of higher education at the level of one of the objects of public administration.

Paper main body. Such a versatility of manifestation of the content of the corresponding phenomenon creates for scientists a risk of losing the vector of their research within a particular scientific field. The existence of the danger of the so-called “exit of the researcher beyond the boundaries of the subject-object direction of the chosen field of knowledge” actualizes the danger of not only violating the methodology of organizing scientific research, but also distorting its results. Within the framework of this publication, the possibility (necessity, expediency, etc.) of perception of the phenomenon of quality of higher education at the level of one of the objects of public administration is substantiated. Such justification was carried out through the prism of updating the content of the category “object of public administration” within the framework of the so-called encyclopedic knowledge, as well as through the content of fundamental theoretical and methodological works that were performed within the framework of the “Public Administration” science. Moreover, the article considers the possibility of updating the quality of higher education at the level of the object of public administration in the context of the content of the state's main functions. An analysis of the content of the economic, social, cultural, political and law enforcement functions of the state was carried out in this direction. According to the results of this analysis, the directions of correlation of relevant functions with the phenomenon of the higher education quality were specified. As an information base for substantiating the

possibility of perceiving the higher education quality at the level of one of the objects of public administration, were used norms of the laws of Ukraine “On Higher Education” and “On Education” , “Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032”, as well as the results of scientific research by domestic scientists on the subject-object direction of the field of science “Public Administration” and the public knowledge pool “Public Administration and Government”.

Conclusions of the research. Taking into account the above, we can formulate the following basic generalizations.

First, the quality of higher education can be identified at the level of one of the objects of public administration, and therefore any problem related to it. Such identification becomes possible as a result of: analysis of the content of the interpretation of the category "object of public administration"; analysis of the content of state functions.

Secondly, the perception of the phenomenon of the quality of higher education at the level of one of the objects of public administration can be substantiated through the prism of the competence of public administration science, namely that component of it that appeals, on the one hand, to the professional activity of civil servants and officials of local self-governance, and on the other hand - to the mechanisms of the state's achievement of socially significant goals of managerial influence, namely: preservation of statehood and ensuring the safety of citizens; development of the individual and society as a whole; retransmission of knowledge and experience significant for further development; preservation of culture and traditionally significant values, etc.

Thirdly, the phenomenon of the quality of higher education can be actualized at the level of the object of public administration in view of its significance for the formation of a system for evaluating the effectiveness of socio-economic, socio-political, security, environmental, cultural, etc. consequences of the activities of public administration bodies. In this case, the quality of higher education becomes a condition of the citizen's level of preparation for his conscious and impartial evaluation of the effectiveness of the functioning of public authorities and determination of priorities for the further development of the state.

Pidlisna T.

An extended abstract of the paper on the subject of:

**"ANALYSIS OF THE FORMATION OF THE STATE PERSONNEL
POLICY OF THE SYSTEM OF SOCIAL SUPPORT OF THE POPULATION"**

Problem setting. In Ukraine, a large number of the population has a vulnerable social status, and for this category of the population, the material assistance they receive through the channels of the state social security system, through the system of benefits and guarantees, is the most important condition for supporting their livelihood. Maintaining the current social obligations of the political authorities to such

verts of the population requires a high level of material costs and a powerful system that must be formed on the basis of an effective personnel policy for the performance of specified tasks. All these processes require detailed study, identification of problematic issues and formation of effective solutions for improving the system of social support of the population.

The purpose of the article is to study and analyze the state personnel policy of the system of social support of the population

The paper main body The state policy of social protection of the population has several important social functions at once, which will determine the existence of this industry, both in Ukraine and in the world. These industries can be divided into blocks:

Social functions: increasing the general standard of living of the population, reducing poverty, improving the quality of life for all members of society, realizing human potential, humanizing social relations;

Economic functions: creating a class of mass consumers, stimulating economic growth, increasing the quantity and quality of the workforce, creating conditions for macroeconomic stability;

Political functions: deradicalization of social attitudes, inclusion of low-income categories of citizens in the institutional political process, legitimization of the socio-political system.

The key terminological difference between the concepts of "social policy" and "social protection of the population". Social policy is a sphere of state administration, which includes state policy in the spheres of education, health care, social protection of the population, culture, a set of state measures aimed at ensuring a decent level and quality of life of broad sections of the population in order to provide every citizen with opportunities for successful implementation and development. Thus, social protection of the population is one of the branches of social policy.

Conclusions of the research. Summarizing the theoretical and methodological basis of the analysis, it can be noted that the policy of social protection of the population is the area where it is possible to clearly trace the contradiction between the declared democratic nature of the political process and the concentration of political and administrative power in the person of the ruling elite, which is part of the highest ruling class of society. At the same time, the very process of initiation, formalization and implementation of political decisions as part of the formation of the state course in the system of social protection of the population can be described in the conceptual framework of the systemic-functionalist approach and the logic of the political-administrative cycle, described in the works of political scientists of the relevant schools.

Pomaza-Ponomarenko A., Batyr Yu., Lopatchenko I.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"INFLUENCE OF BANI WORLD ON STATE REGULATION OF THE
LABOR MARKET AND STATE YOUTH POLICY"**

Problem setting. Today, the Ukrainian and global labor market is experiencing one of the biggest challenges. The full-scale war started by Russia caused a situation where many jobs were closed, certain professions lost relevance, and Ukrainian employers and workers were forced to repeatedly adapt to changing conditions. In addition, a significant part of able-bodied citizens were forced to leave abroad, which created additional difficulties for both Ukrainians themselves and foreign countries.

By the beginning of 2023, it will be possible to see that a certain stabilization has taken place, the number of vacancies is gradually increasing, and even an increase in wages is expected. What should be expected from the labor market in the near future in Ukraine and in the world is a question that has become relevant recently and needs to be resolved at the state and administrative level.

Analysis of recent research and publications. The formation of state policy in the field of the labor market was studied by foreign and domestic scientists: V. Antonova, N. Daciy, S. Dombrovska, V. Moroz, S. Moroz, I. Parubchak, V. Sychenko, S. Shevchenko and others. At the same time, the impact of various external factors in recent years and months gives reason to insist on the importance of researching global and domestic trends in the development of the labor market, which takes place according to the "butterfly" principle.

Paper objective. The purpose of the article is to study global and domestic trends in state regulation of the labor market and state youth policy, taking into account the influence of the BANI world on it.

Paper main body. The professions of the future are defined:

1. A mind-fitness trainer who will help achieve intellectual excellence: developing a phenomenal memory, mastering skimming and identifying the necessary information, making decisions that require careful calculations.

2. Game master. A specialist who develops educational and business programs used in educational institutions and based on simulation.

3. Play teacher. The profession involves the use of various game methods, thanks to which it is possible to achieve the most effective provision of information to students. In this context, the development of AI intellectual studies among scientists is also updated (see the project by O. Mandych [1]).

4. In continuation, we note that developers of educational trajectories are already in demand. A specialist whose main goal is to create appropriate "routes" of learning consisting of courses, online trainings, simulators and stimulators [ibid.].

5. IT preacher. A specialist who educates people in the field of IT technologies, innovative software tools and robotics. He helps the uninitiated in these matters by explaining and promoting the importance of technology.

6. Tutor, i.e. curator, mentor. Its main task will no longer be the training of students, students, etc., but only the direction of their activities and ensuring the acquisition of skills in finding the necessary information and drawing up an individual plan for acquiring insufficient skills.

7. Moderator. Its main purpose is the organization of collective discussions and group creative works, during which students, applicants, etc. learn a set of skills necessary for socialization. These specialists are called to eliminate conflicts and maintain a proper atmosphere.

8. Coordinator of online platforms. Such a specialist is engaged in the preparation of online courses in a certain discipline and promotes specific courses of other teachers, sets requirements for revision.

9. Project training organizer. The profession involves the creation of educational programs of individual purpose, on the basis of which students, applicants, etc. will perform project work.

10. Startup mentor. The specialist works with teams that want to implement their startup, showing in their own practice ways of implementing the latest business systems.

Conclusions of the research. On the basis of the analysis of theoretical and practical aspects regarding the peculiarities of the implementation of state regulation of labor market development in Ukraine and in the world, the following conclusions can be drawn:

1. The development of this type of market is influenced by a number of external and internal factors, which are difficult to predict in the modern BANI world. It was found that it represents nothing but the nebula of socio-economic development in any country of the world. Obviously, it will be easier for countries highly developed in the most important spheres of public life to overcome the uncertainty of their own functioning. Unfortunately, this is an extremely difficult task for Ukraine, but it must be solved, because its integrity, sovereignty, etc. depend on it.

2. Professions of the future that will be relevant in the short- and medium-term perspective are outlined. Starting from the first days of military aggression against Ukraine and up to the present time, the most important professions are doctors, rescuers, drivers, workers in the field of trade, logistics, cooks, etc. It was found that the role of professions involving the use of AI technologies will be updated in the future. This conclusion is made in view of the existing forces that influence the development of the labor market and socio-economic development. These forces include, in addition to the field of digitalization, also market and state mechanisms.

3. It is insisted that it is important for Ukraine to take into account the above trends of the labor market. Therefore, the need to update the Human Development Strategy (2021) in the direction of defining state-management measures to ensure the employment of the population, reducing its unemployment rate, etc., taking into account their paradigmatic development, is substantiated. In this context, we focus on the fact that state management measures to ensure the development of the labor market in Ukraine should be comprehensive (targeting both employees and employers). Considering the relevance of the mentioned issue, we believe that it should be the subject of further scientific research.

Postupna O., Svichkar K.

An extended abstract of the paper on the subject of:
"FACTORS SHAPING THE TOURIST POTENTIAL OF CHERKASY REGION AS A FACTOR OF EFFECTIVE STRATEGIC PUBLIC MANAGEMENT"

Problem setting. Cherkasy Region, as one of the administrative units of Ukraine, has its advantages for the development of international tourism. These include its geographical proximity to the capital and significant potential for tourism development: favorable natural-climatic conditions, picturesque landscapes, a fairly extensive network of natural reserve objects and territories, historical heritage, a large number of historical and cultural sites and architectural monuments, attractive tourist routes, and more. However, the region also has its drawbacks: a relatively underdeveloped network of transportation corridors and the ability to utilize all modes of transport for passenger transportation; unresolved issues regarding the alignment of the tourism industry's development level with the existing potential; low level of comfort in hotel industry establishments, etc. Both the positive and negative aspects listed in the development of Cherkasy Region should be taken into account by public authorities when implementing strategic management in this region.

Recent research and publications analysis. While positively acknowledging the scientific achievements of researchers, it should be noted that factors crucial for shaping the tourist potential of Cherkasy Region require a more detailed analysis. These factors, including those that determine the effectiveness of implementing strategic regional management, need closer scrutiny.

Paper objective – to conduct an analysis of the tourist potential of Cherkasy Oblast and identify factors influencing the effectiveness of strategic public management.

Paper main body. During the study, it was found that the geographical location of Cherkasy Oblast, its proximity to the capital of Ukraine and major cities in Europe, is convenient for the development of both domestic and international tourism. The favorable natural-climatic factors of the region positively influence the formation of a competitive tourist-recreational complex. There is sufficient potential in cultural institutions for organizing and conducting leisure activities. The region is a center of significant historical and cultural landmarks, reflecting not only the historical path of this area but also holding important significance for the study of the history of Ukraine, Europe, and the world. The extensive network of territories and objects of the natural reserve fund provides opportunities for recreation, and so on.

Conclusions of the research. Therefore, Cherkasy Region serves as an exceptionally powerful hub for tourism development in Ukraine. Its favorable geographical location, beneficial natural-climatic conditions, rich history, architectural landmarks, extensive network of territories and objects of the natural reserve fund, and attractive tourist routes contribute to a wide variety of offerings for popular types of tourism. This forms significant prospects for the development of the regional tourist-recreational complex both for the domestic and international tourism markets.

Today, there is increasing importance placed on implementing strategic management in the activities of public authorities in the region. This is primarily explained by the country's chosen course of Eurointegration, acceleration of changes in the surrounding environment, emergence of demands and changes in the population's position, achievements in science and technology, development of society's informatization, and so on.

Raitsev A.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"PROBLEM ISSUES IN THE MANAGEMENT OF SOCIAL
PROTECTION OF THE POPULATION"**

Problem setting. Social policy is one of the main spheres of internal political activity of the state, it is aimed at protecting the citizen and his society from destructive phenomena that occur at the stages of development. The solution of socially important tasks that lie in the sphere of the social life of the population, supported by the economic, educational and cultural potential of society, is a fundamental prerequisite for social policy and the modernization of social protection of the population. Identification of problematic issues in the system of social protection of the population requires careful study and provision of adequate recommendations for the modernization of the system of management of social protection of the population in the conditions that have developed at the moment in the state.

The paper objective is to identify problematic issues in the management of social protection of the population and to provide recommendations for overcoming the crisis in the management of social protection of the population.

The paper main body. Social protection of the population has a certain management system aimed at achieving a balance of public and personal interests. We can single out the features of social protection as a social organization: 1) Implementation of human needs; 2) Unity of people's interests - personal and social; 3) Dynamism and complexity. As a management system, social protection is a relationship between the management object (executors), the current management mechanism and the development mechanism - the leading mechanism. The development mechanism together with the current management mechanism is a management mechanism, and the management object together with the current management mechanism is an executive mechanism. This is with the division of functions performed by social protection into management and service functions.

The social security management system in most countries and in Ukraine is built according to the "contributions-funds-payments" scheme (cumulative funding of pensions, not funding of current contributions), so if we take into account the entire system, including the initial stage (contributions), then the mutual ties are complicated and the governing system is a set of elements that include state social off-budget funds, the state treasury, tax inspectorates, employers, and employees.

Conclusions of the research. Summing up, we note that the state monopoly of the provision of social services currently operates in the social protection system and, as a result, their low quality and inefficiency in spending budget funds are observed; stagnation and the use of outdated forms and methods of work are noted; insufficient level of quality of social services and social services, their non-compliance with the best global practices; low level of implementation of innovations and modern mechanisms in social protection; non-compliance of the existing social infrastructure with modern requirements. Thus, the existing problems of social protection of the population listed above require a solution. It is possible to solve these problems by analyzing the concepts of functioning of social protection of citizens of our country.

Rozhko V.

An extended abstract of the paper on the subject of:
«MECHANISMS OF INFORMATION SUPPORT OF MILITARY AND POLITICAL ACTIVITY OF THE STATE»

Problem setting. Information support is a purposeful information process between a subject and an object of military policy, including the collection, transmission, storage, processing of information, creation of new information and knowledge, as well as its consumption and impact on the object. It is important to notice that this process requires certain means, forms and methods by which its implementation is possible. The above stated necessitates the formation of effective mechanisms for information support of military and political activities of the state.

Recent research and publication analysis. The essence of information support is ambiguous. Moreover, the issues of informatization of military and political activities of the state, in particular, the mechanisms of public administration in this area still remain insufficiently developed.

Paper objective. The purpose of the article is to improve the mechanisms of information support of military and political activity of the state.

Paper main body. The article improves the mechanisms of public administration of information support of military and political activity of the state. In particular, the typical features of information support of activities are identified. The specifics of information support of military and political activity of the state is revealed. The directions of improvement of mechanisms of public administration of information support of military and political activity of the state are allocated.

The specifics of information support of military and political activity of the state is revealed. It is noted that information support is a purposeful information process between the subject and the object of military policy, including collection, transmission, storage, processing of information and also creation of new information and knowledge, as well as its consumption and impact on the object. It is important to notice that this process requires certain means, forms and methods by which its implementation is possible. The directions of improvement of mechanisms of public administration of information support of military and political activity of the state are allocated. It is emphasized that the cognitive and managerial nature of information helps the subject of military policy to deeper and comprehensively know the surrounding of military and political reality, the problems of the subject itself, as well as to contribute to the creation of favorable conditions for the military and political activity of the state. The allocation of these essential features of the information provision of social military and political activity of the state allows us to state that it is actually an integral part of the military and political activity of the state and in fact is a specific information activity.

Conclusions of the research. Thus, in the most general form, information support can be defined as specific information activities carried out for the interests and purposes of subjects of the state's military policy, aimed at meeting its information needs through the search, collection, processing, analysis, storage and provision of information, as well as creating a favorable information background for military and political activities of the subjects of the state's military policy.

Sabii Yu.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"MAIN DIRECTIONS FOR IMPROVING THE STATE YOUTH POLICY
IN UKRAINE"**

Problem setting. The current challenges and opportunities facing Ukraine require a strategic approach to the development of youth policy. Young people are a significant resource that must be used effectively for the sustainable development of society. In the context of globalization, digital transformation, and changing social norms, the state youth policy must adapt to new realities, providing young people with the necessary conditions for their full socialization, education, and professional fulfillment.

Recent research and publications analysis. The formation and development of youth policy is based on the research of Ukrainian scholars M. Perepelytsia, M. Holovenko, M. Holovaty, and Y. Borodin. Researchers S. Tolstoukhova, K. Ploskyi and others study modern aspects of youth policy implementation in Ukraine and abroad. Youth policy as a component of European social policy in the context of globalization has been studied by A. Turen, Y. Platynskyi, V. Rukavysnykov, and others. Western European researchers R. Thomson, D. Roche, S. Tucker, R. Flynn studied the theory and practice of youth policy in European countries.

Paper objective. Analysis of the main directions for improving the state youth policy in Ukraine.

Paper main body. The most important directions of the state youth policy are determined by the needs of the younger generation, identified by the results of specific studies. Based on these needs, a “tree of goals” is built for the state youth policy and its individual sections (programs).

The algorithm for developing a project to improve the state youth policy can be divided into four blocks: a clear justification of the goal (image of the goal); development of the trajectory of the object from the basic (initial) state to the specified one; calculation of the speed of movement and selection of the mechanism (technologies) for regulating such movement.

The generalized criteria for the direction of the state youth policy are self-realization, social protection of young people, their well-being, provision of modern conditions for education, employment, and leisure. It should be noted that these criteria are actually considered separately, while the author advocates a comprehensive approach to youth policy, i.e., creating conditions under which there is no need to consider these indicators separately from each other.

Against the backdrop of the economic crisis and war, many young people are filled with anxiety for their existence, they are afraid for themselves and their loved ones, afraid of losing their jobs, and concerned about the constant rise in prices and services, taxes, utility bills, and tariffs. In such conditions, according to sociological surveys, some young people lose their life guidelines, the meaning of their lives, begin to “live by day”, avoid social contacts, distrust the authorities, and emigrate. Without overcoming such social negativism, it is impossible to talk about an effective social security system. The urgency of the search for achieving social security for young people is confirmed by the above problems. The differentiation of society exacerbates this situation. The “split” of society

into successful entrepreneurs, financiers, bankers, industrialists, traders, and the poor is obvious. Many scholars, politicians, and journalists talk about this. The state youth policy should reveal to young people the attractiveness of honest work and the prestige of professions. This will become their “criteria for choosing a life path”.

The development of a national approach to youth policy in general and the formulation of development prospects dictates the need to improve conceptual approaches to the implementation of state youth policy in Ukraine. Such a nationwide approach operates in parallel with the tasks of social security. The author reaffirms his position of an integrated approach to solving the problems of youth policy. The holistic implementation of the State youth policy fully meets the goals of social security.

Conclusions of the research. Thus, the formation of new approaches and priority areas for the implementation of the state youth policy for the purpose of effective social security is based on the actual problems of Ukrainian youth identified in the research and presented in this paper. At the same time, it is obvious that such goal setting and large-scale tasks require the unification of efforts of all actors of youth policy: state, public, non-profit and other organizations and associations, parties and movements, and the population - in order to preserve the innovative, cultural, socio-economic potential of Ukrainian youth.

Shvedun V., Ruban A.

An extended abstract of the paper on the subject of:

"INNOVATIVE DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION OF COMPETITIVENESS OF THE ECONOMY OF UKRAINE"

Problem setting. The key idea on the basis of which the strategy to increase the competitiveness of Ukraine should be formed – the transition to a radical and innovative model of economic development. This model involves a concentration of efforts on the development and implementation of radically new products and production technologies, analogues of which are absent in the world.

Recent research and publication analysis. The issues of public administration of the competitiveness of the economy have been investigated by numerous scientists and practitioners. However, innovative directions of improving of public administration in this area in modern realities are still underdeveloped.

Paper objective. The article is aimed at highlighting innovative directions of improving the state management of competitiveness of the Ukrainian economy.

Paper main body. The article highlights innovative directions of improvement of public administration of competitiveness of the economy of Ukraine. In particular, a general overview of the definition of "innovation" is carried out. In fact, there are two concepts of innovation – in the narrow and general meaning of the word. In particular, the first situation describes scientific, technical and technological innovations, that is, new products or technologies, in the second situation – all changes that affect the updating of organizational processes, financing or social technologies are meant. In the

latter case, technological and organizational, social and economic and financial factors are intertwined in the concept of "innovation".

The key factors of the national innovation system are identified. It is shown that the determining factor of the national innovation system is the efficiency of interaction between firms, research institutions, design bureaus and the state operating in an innovative environment in which there are sufficiently powerful incentives for innovation. The methodical principles of state support of innovation of competitiveness of economy are formulated. First, innovation, as a separate case of the overall development process, should be considered from the standpoint of a systematic approach. Secondly, innovation must be used as a product with special properties. Thirdly, innovations should be used as a catalyst for new life cycles, conjugated elements of the economic system. Finally, innovations create a series of effects in the socio-economic environment, which will be discussed further. Based on these principles, first of all, it is necessary to determine the structure, sources and relationship of the main types of innovation.

Conclusions of the research. Thus, the assessment of the competitiveness of the economy is carried out by the final results of the reaction of a particular market to a particular product or service, and the assessment of the competitive advantages – at the beginning of investment, until the moment when the business was started, with the feasibility study of innovative and investment projects.

Semiletov O.

**An extended abstract of the paper on the subject of:
"THE PROBLEM OF UNEMPLOYMENT IN UKRAINE IS ONE OF THE
NEGATIVE FACTORS OF INFLUENCE ON THE MENTAL HEALTH OF
UKRAINIANS"**

Problem setting: The problem of unemployment is a serious factor that inhibits the development of the economy and society in Ukraine. Historically, this problem began to actively develop after the collapse of the USSR, when the logistics between productions and the creation of new product sales markets were disrupted. This led to the suspension of many enterprises and the dismissal of a large number of highly qualified personnel, which deepened the crisis from 1992 to 2000. Labor migration is also an important factor, especially during hostilities on the territory of Ukraine. As of 2022, the unemployment rate was 9.9%, in particular, 19% of the employed population worked in the informal sector. Compared to the European Union, where the unemployment rate was only 7.0%, our situation was worse. By gender, the employment rate of women has steadily declined, especially during the Covid-19 crisis, when telecommuting has become mainstream. With the beginning of the invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, the number of registered unemployed decreased to 150 thousand, of which 106 thousand are women. The increase in the level of unemployment in Ukraine has several reasons. The first of them is the loss of jobs in areas related to the location of

production or raw materials in the territories where hostilities are taking place or which are affected by these activities. In addition, the forced migration of the able-bodied population from dangerous regions of Ukraine and labor migration also contribute to this. According to the UN, as of February 15, 2024, there are about 6.4 million people of working age outside of Ukraine. The current number of Ukrainians residing in the territory of the aggressor country is unknown. It is assumed that there are approximately 2.8 million of them. However, this figure may be an underestimate. According to the UNHCR, the total number of displaced people abroad exceeds 6.4 million, of which about 6 million are in European countries, most in Germany, Poland and the Czech Republic.

Analysis of recent research and publications: The problem of increasing the level of employment of the population in Ukraine and overcoming unemployment as a negative phenomenon in Ukraine is one of the main topics of many domestic scientists. In particular, the problematic field was studied by: E.V. Bolotina, M.F. Golovchenko, O.M. Golovchenko, A.K. Martynenko, Yu.V. Mashyky, N.P. Reznik, V.P. Chalenko, O. Shvets. IN. Kotlyarevska K.Yu., Barannyk L.B. , Pakhomova T.M., Fedunchyk L.H. , Hetman O.O. , Vorontsova O.V., and others. The problem of unemployment in the world was studied by: G. Becker, M. Weber, R. Merton, E. Mayo, T. Parsons, N. Smelzer. Among domestic scientists who devoted their work to the problem of overcoming unemployment in Ukraine, it is worth highlighting A. Kopytov, G. Sokolova, A. Shapovalov, I.V. Zolotov, A.S. Zuyeva, L.V. Konstantinova, S.A. Ushakina, N.N. Fedotov, V.I. Chuprova and many others

Paper objective. Investigate the theoretical and practical aspects of the implementation of public employment management mechanisms to analyze and provide recommendations on the development of current methods of countering unemployment and providing proposals to public administration bodies

Paper main body. Identified problematic field of the influence of hostilities on the state of the economy of the state, which affected the increase in unemployment in the state, which is a serious factor that inhibits the development of the economy and society in Ukraine. The main measures taken by the state to reduce unemployment and increase the employment of the population of the state are determined, the negative impact of hostilities on the mental health of the population is analysed, attention is focused on the training of highly qualified specialists and the demand for some of them, international experience in combating unemployment in various countries and implementation is analysed gender equality of women and men in choosing a job. The paper provides proposals for the implementation of a number of preventive measures by the state to solve this problem of unemployment.

Conclusions. The level of unemployment acts as an indicator of the country's well-being, as well as a factor that shows how successful the implementation of measures to improve economic and social policy is. The level of the unemployed population demonstrates not only the number of the unemployed population, but also directly affects the level of poverty, crime, and stratification of society.

After all, the main way to reduce the level of unemployment in modern conditions of Ukraine is to create new jobs. This can be achieved by stimulating entrepreneurship, expanding production by domestic enterprises, free training of the temporarily unemployed in new professions, etc. At the same time, it is worth remembering that the level of unemployment directly affects the general economic situation in the country. There-

fore, the problem of unemployment cannot be ignored, it must be analyzed and solved. In order to overcome the negative consequences of unemployment, it is necessary to apply measures related to: improvement of employment centers and creation of new, more modern unemployment prevention services; introduction of tax benefits to employers for hiring young people; monitor the labor market, and monitor: labor conditions at enterprises and organizations; timeliness of salary payments; increasing pension payments; joint work of private and public spheres of the economy; provision of subsidies for professional development, etc. Taking into account the experience of developed countries, we can conclude that in order to reduce the level of unemployment, it is necessary, in addition to regulating the labor market, to implement economic reforms in all sectors of the economy. A successful solution to the problem of unemployment ensures balance and detinization of the labor market, while the unresolved problem causes the degradation of professional skills, and causes and increases social tension in society. In general, Specialists tend to believe that the right moment has come to introduce the concept of a national migration policy. In the meantime, according to the migrants themselves, it is necessary to create a trade union of a new type, which would take care of the protection of the social and legal interests of Ukrainian workers. First of all, special attention should be paid to explaining to our citizens the current conventions and international agreements that establish the rights and conditions under which the use of foreign labor in the host country is allowed. Employment of the population ensures the development of social, spiritual, moral qualities, forms the material basis of the existence of each individual and society as a whole. The implementation of a number of preventive measures by the state will significantly affect the level of unemployment. To solve this problem, the state should actively promote youth employment, implement reforms, taking into account the interests and needs of youth, stimulate them to work and guarantee stability and regulatory legal protection, because youth is the strategic resource that can raise the economy of any state to a fairly high level. In our opinion, these measures make it possible to return the able-bodied population of Ukraine, which was forced to leave Ukraine due to hostilities, to restore the country's economy.

Shevchuk S.

An extended abstract of the paper on the subject:

**"ORGANIZATIONAL MECHANISM OF PUBLIC MANAGEMENT OF FIRE
AND TECHNOLOGICAL SAFETY OF THE POPULATION"**

Problem setting. In modern conditions, the choice of a rational state policy in the sphere of ensuring the safety of the population and protection of critically important objects during emergency situations requires the study of the main theoretical and practical approaches to the organization of the system of organization of fire and man-made safety in Ukraine.

Analysis of recent research and publications. A number of authors have devoted their research to the issues of ensuring the national security of the state in the

context of fire and man-made safety issues, among which O. Bondarenko, I. Volkov, R. Kizyan, S. Kravchuk, V. Kopanchuk, S. Kruk, A. Pomazu can be noted. Ponomarenko and others.

The purpose of the article is to determine the directions for the development of organizational mechanisms of public administration in the field of fire safety of the population in Ukraine.

Presenting main material. The national civil security strategy should unite society and the state, social groups and individuals, nations and regions, which, without a doubt, is an urgent task, the implementation of which will lay a solid foundation for its foreign and domestic policy. In modern conditions, all issues of public administration are focused on solving the problem of ensuring Ukraine's national security. It is obvious that among the most acute economic, state-management, energy, social, political and other problems that Ukraine is able to solve in the third decade of the 21st century, we understand by them the challenges that faced it in the field of security, especially at the stage of transition to sustainable development (problems of natural and man-made fire safety) should be questions about the functions of public administration.

Reforming the system of ensuring civil safety of the population, including in matters of ensuring fire and man-made safety, protection of critically important objects in emergency situations, is impossible, in our opinion, without the implementation of specific management functions that are specific to the state, including the Ukrainian state, and should be implemented with the help of management functions of special state management institutes.

Conclusions. Thus, for the effective implementation of the tasks assigned to the state administration bodies, the central level of management must have the following basic powers: 1) prepare drafts of normative legal acts and other documents on civil protection, protection of the population and territories from emergency situations, ensuring fire safety, safety of people on water bodies, as well as implementation of state policy during elimination of the consequences of epidemics; 2) to carry out in the prescribed manner control over the organization of supervisory activities by the main departments of the State Emergency Service of Ukraine for subjects of state administration in compliance with the requirements established in the considered sphere by local self-government bodies, organizations, as well as officials, citizens of the state, foreign citizens and stateless persons.

Sokol O.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"THEORETICAL APPROACHES AND PREREQUISITES FOR THE
FORMATION OF ECONOMIC COMPETITIVENESS"**

Problem setting. In the context of globalization and growing competition in global markets, the issue of forming and maintaining the competitiveness of the national economy is becoming a key aspect for ensuring sustainable economic development and improving the welfare of the population. In recent decades, economic science and prac-

tice have paid considerable attention to the study of theoretical approaches and factors affecting competitiveness, but there is still no common understanding and universal methodology that would allow for effective assessment and improvement of the competitiveness of different economies.

The main problem is the need for a comprehensive analysis and integration of various theoretical approaches, as well as the identification and systematization of key preconditions that contribute to the formation of competitive advantages. This includes the study of macro- and microeconomic factors, innovation processes, institutional conditions, public policy, and the impact of global economic trends.

Recent research and publications analysis. The analysis of the essence of the competitiveness of the country's economy was the subject of research by the classics of economic thought T. Maine, A. Moncretien, D. Hume, A. Smith, D. Ricardo, J. Mill, and A. Marshall. A significant contribution to the formation of the paradigmatic foundations of national competitiveness was made by E. Chamberlin, E. Heckscher, B. Olin, V. Leontief, J. Schumpeter, M. Porter, C. Dong-Sang, G. Moon, A. Rugman, A. Verbeek, A. Tillman, H. Wolfgang, J. Meyer-Steyer, S. Garelli, D. Ajemoglu, J. Robinson, J. Sachs, A. Warner, J. Stiglitz, J. Lin, A. Kruger, D. Rodrik, P. Krugman and many others. Among domestic researchers, attention should be drawn to the names of B. Kvasniuk, V. Heits, L. Antoniuk, A. Filipenko, A. Halchynskyi, J. Zhalil, J. Basyluk, O. Dlugopolskyi, V. Macedon, O. Bitter, I. Yegorov, Y. Kindzerskyi, S. Korablin, and M. Skrypnychenko. Despite a considerable number of scientific works, the essence of the country's competitiveness remains controversial, the methodological principles of its formation and analysis need to be clarified and systematized, etc.

Paper objective. The purpose of this article is to systematize and summarize the theoretical and methodological foundations of the competitiveness of the country's economy and the factors of its formation.

Paper main body. The concept of “competition” in its most general form is a cornerstone of modern economic theory, as well as in Darwin's evolutionary theory, according to which competition is the driving force of evolution and ensures the survival of the most adapted species, leading to the emergence of more highly organized organisms. It is believed that market competition also leads to overall economic and social benefits. Competition, as a continuously renewed process characteristic of commodity production, can be defined as a competition between producers of goods and services for the most favorable conditions for capital investment, markets, and sources of raw materials.

Economists have developed two approaches to interpreting the concept of competition.” The first one defines competition as the invisible hand of the market, which, without any restrictions, promotes a stable, fair and efficient distribution of economic resources among all members of society. The second, more recent one, sees competition as an evolutionary process characteristic of Schumpeterian progressive capitalism. Smith's idea of a perfect competitive market implied that when firms offer identical goods in the same market, an increase in the number of producers leads to increased competition and a corresponding decrease in the price at which the goods are sold. Price competition arises.

Until now, the economic literature has not clearly defined the concept of competitiveness of a country or national economy. To be more precise, it is considered and evaluated by a whole set of factors, which sometimes differ in the grouping and weighting of

their indicators. By analogy with competitiveness in general, the competitiveness of the national economy can be defined as the ability of a country to meet the requirements of the modern world economy or the ability of a country to supply goods and services to the world market at the prices of their possible realization. However, in our opinion, the latter somewhat narrows the definition of the competitiveness of the national economy, because within a particular country its competitiveness in the world market should not be limited to commodity producers and export operations. It can and should also include an assessment of the effects of production efficiency on the development of the entire social sphere of the country and the institutional structure of the state.

Thus, the country's competitiveness is now viewed not only as a theoretical concept, but also as a strategic benchmark for sustainable development of the state and society, transformation of the institutional environment, and integration of the national economy into closed international economic relations.

Conclusions of the research. A country's competitiveness is an important factor in its success in the international arena. At the same time, it is a multifaceted concept that systematically extends from the internal structure of the economy to the external environment. A comprehensive understanding of various theories and approaches to this concept is the basis for developing effective strategies for the development of national economies aimed at increasing the country's competitiveness in the globalized world.

The study found that the economic content of a country's competitiveness has changed dramatically from simple enrichment with valuable metals in the context of severe protectionism in international relations to the paradigm of forming inclusive institutions, economic growth and perfect competition, gaining competitive advantages through innovation, digitalization and focus on consumer demand, implementation of global sustainable development goals and strategies of business entities. In the future, robotic production technologies, artificial intelligence, bioeconomy, and new energy sources are likely to become strategic benchmarks for the competitiveness of countries, which will require balanced and strategic state regulation of these areas. Prospects for further research include the study of the theoretical foundations of the formation of competitiveness of countries in the post-industrial world, and the development of effective strategies for the competitive development of Ukraine's economy in the postwar period.

Stepanov V.

An extended abstract of the paper on the subject of:

"DIGITALIZATION AND DIGITAL SECURITY RISKS"

Problem setting. The digital transformation of our society and economy can be expressed through the general term "Digitalization". It describes the transition from the industrial era to the era of creative knowledge, characterized by digital technologies and digital business innovation. That is, digitalization, as the development of digital innovations, is one of the most important business trends for the future of the economy. However, due to the high level of uncertainty associated with digitalization, we will have to

face the risks associated with the use, development and management of the digital environment in any business.

Recent research and publications analysis. Many scholars have studied aspects of digitalization in Ukraine. In their diverse works, they examined the key features of digitalization, the use of information, the digitalization of the economic sector, digital business models, digital identification, the digitalization of social life and governance, digital communication channels, artificial intelligence, etc. It has been proven that instead of a static action plan, digitalization projects are regularly evaluated. At the same time, due to the high level of uncertainty, some projects may fail, which becomes an important prerequisite for determining digital security risks that have not yet been studied in academia.

Paper objective. To conceptually consider the essence of digital security risk in the context of digitalization of society.

Paper main body. In the context of digitalization, businesses have to digitize their internal processes and procedures. In addition, it is necessary to develop digital strategies and focus on key factors of digital transformation. At the same time, you will have to deal with the risks associated with the use, development and management of the digital environment in any activity.

Due to the high level of uncertainty associated with digitalization, projects need to be reviewed regularly. Realizing that some projects may fail becomes an important prerequisite for determining digital security risk. In this case, the term "digital security risk" is used to describe the category of risk associated with the use, development and management of the digital environment in any activity. This risk can arise from a combination of threats and vulnerabilities in the digital environment. They can undermine the achievement of economic and social goals by compromising the confidentiality, integrity, and availability of operations or the environment.

Conclusions of the research. Digital security risk management is the process by which decision makers consider factors that may affect the achievement of their goals in planning and executing their activities. As their economic and social activities are directly or indirectly dependent on the digital environment, digital security risk management should be an integral part of their decision-making process and considered alongside their strategies to maximize opportunities.

Sychenko V., Rybkina S., Sokolova E.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE DEVELOPMENT OF
SPORTS INFRASTRUCTURE IN UKRAINE"**

Problem setting. The development of the model of public management in the field of physical culture and sports in Ukraine is a fundamentally important aspect of post-war recovery, reintegration of territories, development of communities, improvement of the foundations of civil society. Modernization and renewal of the territorial de-

velopment of the community should take place taking into account the role and importance of physical culture and sports, strengthening the positions of health care, improving the well-being of the population, as well as promoting economic growth and social development of the country. In modern conditions, when the state budget is extremely limited, public-private partnership is becoming an increasingly important tool for financing and implementing sports infrastructure development projects. Taking into account the social significance of sports, this type of activity should become one of the priority areas of state policy. Public-private partnership is currently supported by the governments of many countries around the world to attract the private sector in the field of development, financing, and construction of sports infrastructure. Despite the presence of a wide range of research in the field of physical culture and sports management, we observe a lack of thorough scientific research on the implementation of the principles of public-private partnership in practical activities.

Recent research and publications analysis. The latest scientific explorations in the field of physical culture and sports were carried out by such scientists as V. Bazenko, D. Bezugliy, T. Maltseva, N. Neroda, V. Cherba. The study of the legal basis of the functioning and development of the sports sphere, the peculiarities of financing are highlighted in the works of D. Gadaichuk, O. Ivanov, and S. Nikitenko. A comprehensive analysis of the physical culture and sports management system, determination of state management mechanisms inherent in the field of sports was carried out in the works of O. Borysova, L. Hasyuk, and O. Shevchuk. Peculiarities of state regulation of physical culture and sports in the context of achieving the goals of social policy, determining the role of the economic bloc in reforming the sphere were investigated by S. Dombrovska, S. Vavreniuk, and V. Palyukh. A thorough analysis of foreign management experience in the field of state sports management is covered in the work of E. Bondarets.

Paper objective. The purpose of the article is to study the theoretical foundations and practical experience of using public-private partnerships in the development of the state's sports infrastructure.

Paper main body. The article provides a theoretical overview and outlines the practical principles of public-private partnership in the development of sports infrastructure in the context of post-war reconstruction in Ukraine as an important aspect of civil society development. It is determined that public-private partnership in the field of sports infrastructure development is a purposeful systematic activity of public authorities and local self-government bodies aimed at general regulation of sports activities, development of sports infrastructure, modernization of sports facilities, and provision of their proper equipment. The author analyzes a number of factors that may be decisive in the future in shaping the state policy of sports development at the regional level, in particular, taking into account the peculiarities of modern demographic processes, the development of the public health system, and the consequences of armed aggression in Ukraine. The methodological foundations of the study are consistent with the concepts of systemic, integration and structural-functional approaches. The article analyzes the peculiarities of the state policy in the application of public-private partnership tools in the context of implementation of the Laws of Ukraine "On Physical Culture and Sports" and "On Public-Private Partnership". The article analyzes statistical information on the rapid decline in all types of sports facilities, including gyms and playgrounds, stadiums, football fields, ski and equestrian

facilities, due to the occupation of territories and the destruction or significant damage to existing facilities. Currently, there is a lack of a comprehensive system of state regulation of market relations and there is a need to create conditions for organizational, consulting, organizational, legal and financial support for the development, construction and restoration of sports infrastructure. It is determined that public-private partnership involves modeling a special institutional environment with a clearly defined and defined regulatory framework, taking into account state regulation in matters of strategic development and use of property and private sector opportunities. The paper structures the positive and negative consequences in the process of implementing public-private partnerships for the development of sports infrastructure.

Conclusions of the research. The goal of the article to study the theoretical foundations and practical experience of using public-private partnership in the development of the state's sports infrastructure has been achieved. The theoretical principles of the functioning of public-private partnership in the development of sports infrastructure in Ukraine are analyzed. An analysis of the factors affecting the management of the development of sports infrastructure in terms of the challenges of full-scale enemy aggression, changes in demographic indicators in the state, and the state of public health was carried out. The main advantages and disadvantages and principles of the application of public-private partnership in the field of sports and for the development of sports infrastructure, taking into account the functioning of the institutional environment, with a clearly defined and defined regulatory and legal basis, state regulation in matters of strategic development and use of property, attracting opportunities of private sector.

Tiurina D.

An extended abstract of the paper on the subject of:

**"INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE FIELD OF GENDER EQUALITY
AND THE POSSIBILITY OF ITS APPLICATION IN UKRAINE"**

Problem setting. Gender equality remains a significant challenge globally, including in Ukraine. Despite efforts to promote gender equality, disparities persist in various spheres of life, including education, employment, politics, and access to resources. International experience in addressing gender equality issues offers valuable insights and strategies that can potentially inform and enhance efforts in Ukraine. However, adapting and implementing international best practices in the Ukrainian context requires careful consideration of cultural, social, and historical factors unique to the country. Thus, understanding the applicability and effectiveness of international experiences in promoting gender equality in Ukraine is crucial for advancing gender equality initiatives and fostering inclusive development in the country.

Recent research and publications analysis. Recent research and publications have contributed significantly to understanding the international experience in the field of gender equality and its potential implications for Ukraine, informing policymakers,

practitioners, and advocates in their efforts to promote gender equality and women's empowerment in the country..

Paper objective. The objective of this paper is to explore the international experience in the field of gender equality and assess its potential applicability in Ukraine.

Paper main body. The paper explores international experiences in gender equality and their applicability in Ukraine. Reviewing agreements like CEDAW and the Beijing Declaration offers insights into global gender equality standards. Comparing strategies from different countries identifies trends, challenges, and best practices. Ukraine's cultural, historical, and social factors shape its gender dynamics and require tailored interventions. Highlighting successful international programs provides practical lessons for Ukrainian stakeholders. Based on global experiences, recommendations for legislative reforms and partnerships in Ukraine are proposed. Leveraging international experiences can accelerate gender equality efforts in Ukraine, fostering inclusive development.

Conclusions of the research. In conclusion, this research underscores the importance of leveraging international experiences in the field of gender equality to inform strategies in Ukraine. Through an analysis of international agreements, comparative approaches, and successful initiatives, key insights have emerged. Ukraine's unique cultural, historical, and social context necessitates tailored interventions for effective gender equality measures.

Treskov A.

An extended abstract of the paper on the subject of:

"FEATURES OF THE STATE CONTROL MECHANISM OVER COMPLIANCE WITH THE LEGISLATION ON THE PROTECTION OF ECONOMIC COMPETITION IN THE ENERGY SPHERE OF UKRAINE"

Problem setting. Modern Ukraine has gone through a difficult path of development from a command planning and administrative system, which practically excluded full-fledged competitive relations in the economic sphere, to an independent country with an internationally recognized market economy, which implies an active regulatory role of the state in the protection and development of economic competition, including in the energy sector sphere.

Recent research and publications analysis. Scientists such as O. Amosov, Z. Borysenko, Z. Zaloga V. Kryvutskyi, M. Latynin, S. Maistro, I. Mykhasyuk, S. Moskalyuk and others devoted their scientific publications to the consideration of theoretical and methodological issues of state regulation of competitive economic development, as well as the peculiarities of the formation and implementation of competitive (anti-monopoly) policy in Ukraine, including in the energy sector.

However, many issues related to the determination of directions for the implementation of the mechanism of state control over compliance with the legislation on the protection of economic competition in the energy sector of Ukraine in modern conditions remain insufficiently researched.

Paper objective. The purpose of the article is the mechanism of state control

over compliance with legislation on the protection of economic competition in the energy sector of Ukraine.

Paper main body. The Constitution of Ukraine guarantees the state's protection of competition in business activities, namely: abuse of a monopoly position in the market, unlawful restriction of competition and unfair competition are not allowed (Article 42).

The energy sector is a strategically important component of the national economy, especially in the context of the Russian invasion of Ukraine. So it is no coincidence that the Antimonopoly Committee pays a lot of attention to energy markets that are strategically important for the country, in particular electricity, natural gas, fuel, etc.

In our opinion, the further transformation of the Ukrainian state management practice of antimonopoly control in the energy sector should take place in the direction of the European model (which is logical under the conditions of the European integration processes that are ongoing in our country). This should be reflected in the Ukrainian antimonopoly legislation, as well as in the powers and content of the practical activities of the AMCU, which in its activities mainly uses administrative and organizational methods of control in the field of formation and implementation of state competitive (antimonopoly) policy, including in the energy sector of Ukraine.

Conclusions of the research. Thus, monopolistic manifestations inhibit economic progress and restrain the growth of Ukrainian society's well-being. In addition, Russian military aggression against Ukraine and the related energy crisis and its socio-economic consequences remain key for our country in today's conditions. This requires, among other things, the formation and implementation of an appropriate state competitive (anti-monopoly) policy, including in the energy sector. Moreover, only a consistent, predictable, transparent, clearly formulated and diligently implemented strategy for the protection of economic competition and limitation of monopoly power should become a mandatory and integral component of the state energy policy, which should be effectively implemented by the relevant state administration bodies in order to ensure a holistic system of distribution and redistribution of resources in the energy sector, to promote economic growth and increase the welfare of the population even in the conditions of martial law in Ukraine.

Vasyuk A.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"HUMANITARIAN SECURITY OF THE STATE: HUMANITARIAN
POLICY IMPLEMENTATION"**

Problem setting. Humanitarian security of Ukraine is an integral component of the state's national security. In the modern scientific discourse, the humanitarian aspects of security are defined as the problem of preserving the human personality in the face of traditional cultural norms and values that are being destroyed, and at the same time preserving the identity of the people. It is a certain set of worldview and value orientations

that is the socio-cultural basis of the sphere of ensuring society's security and underlies the formation of national identity as one of the main factors consolidating and integrating society.

In this context, humanitarian security should be aimed at protecting the factors that ensure the preservation and development of the nation's cultural identity. This task is one of the main directions of the humanitarian policy of the state.

Recent research and publications analysis. Analyzing the source base of the outlined problems, we note that a significant contribution to the study of the essence and problems of the development of humanitarian policy was made by such scholars as M. Bayuk, V. Bulba, V. Derega, V. Dzož, S. Zdioruk, M. Ivanitska, V. Kovalchuk .

From the standpoint of ensuring national security, humanitarian policy was studied by: S. Hnatyuk, M. Stepiko, V. Horbulin, O. Lytvynenko, A. Kachynskyi, G. Novytskyi, S. Kiselyov, M. Rozumnyi, B. Parakhonskyi, G. Sytnyk, M. Ozhevan, Yu. Opalko, L. Chupriy and others. Problems and ways of forming humanitarian security were studied by: N. Bozhko, R. Valikhnovsky, D. Vedeneev, S. Zubchenko, O. Koval, V. Pyrozhenko, etc.

Paper objective. The purpose of the article is to analyze the theoretical aspects of security and determine the ways of implementing the humanitarian policy of the state in the context of implementing humanitarian security.

Paper main body. It was revealed that the priority of state administration in the humanitarian sphere should be the activation of innovative processes in the educational, scientific-technological and information-communication spheres, which together form the infrastructure of the knowledge economy - the basis of the country's future competitiveness in the globalizing world.

To increase the quality of education, it is important to use more and more interactive teaching methods and improve the technical support of the educational process; spread of the lifelong learning model. It is fundamentally important to create conditions for the development of the trinity of education, science and production. This will make it possible to realize the sustainable development of society in the long term.

Family, education, mass media, religion, religious organizations, and culture are social institutions that form a spiritual and moral person. They are an important component of the country's national security.

Humanitarian security appears as an integral set of genetic, demographic, social, psychological, spiritual and moral, legal components. State policy in the field of humanitarian security can be effectively implemented only under the condition of structural institutional changes characterized by long-term positive trends of sustainable development.

Conclusions of the research. The article analyzes the theoretical aspects of security and identifies possible ways of the state humanitarian policy implementation in the context of humanitarian security execution. The presence of security allows society to preserve and multiply its basic values. The identification of humanitarian aspects of the country's security is carried out with the aim of preserving and strengthening the basic values of Ukrainian culture. It is on the basis of these aspects that the meaningful space of education and institutional provision of humanitarian security should be formed should be formed.

An extended abstract of the paper on the subject of:
**"INNOVATIVE DIRECTIONS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE
HIGHER EDUCATION SYSTEM DURING MARTIAL LAW"**

Problem setting. During the period of martial law, the higher education system faces significant challenges related to ensuring the continuity of education and maintaining the quality of education. There is a need to develop and implement innovative approaches and technologies to ensure the sustainability of the higher education system in times of crisis. The problem is how to ensure effective management of the educational process, maintain safety and improve the quality of education in an emergency.

The problem of ensuring effective management of the educational process during martial law arises from the need to adapt traditional methods and approaches to the conditions of a crisis situation.

Recent research and publications analysis. In numerous works, theorists and practitioners in the field of public administration, studying the areas of public administration of the higher education system during martial law, have not come up with a single comprehensive approach that would include qualitatively new management strategies, the use of modern technologies that could optimize and improve the continuity and quality of the higher education system.

The paper objective. The purpose of this article is to analyze and highlight innovative ways to improve the higher education system during martial law. This includes the consideration of technologies and methods aimed at ensuring effective management of the educational process and improving the quality of education in crisis situations.

The paper main body. During martial law, innovative directions in the public management of the higher education system can play a key role in ensuring the continuity of the educational process and ensuring a high level of educational services for students of higher education and employees of higher education institutions.

Here are some innovative directions that can be useful in such conditions:

Distance learning and use of online resources.

Mobile applications for learning.

Electronic platforms for managing the educational process.

Use of virtual and augmented reality.

Use of analytical tools for data management.

These innovative directions can contribute to the effective management of the higher education system under martial law conditions, while maintaining the availability and quality of education for all stakeholders.

Conclusions of the research. The analysis shows that the use of modern technologies such as distance learning, mobile applications, virtual and augmented reality, electronic platforms and analytical tools are key in such conditions. These innovations make it possible to ensure the availability of education, effectively manage the educational process, increase the quality of education, and ensure the safety of participants in the educational process.

The successful implementation of these innovative directions requires close cooperation between educational institutions, state bodies, military and law enforcement

structures, as well as the involvement of specialists and scientists for the continuous improvement of the education system and ensuring the security of the nation in crisis situations.

Therefore, innovative approaches and technologies have great potential to support the system of higher education in the period of martial law, ensuring stability, security and continuity of the educational process in the most difficult conditions.

Zharov D.

An extended abstract of the paper on the subject of:

"APPROACHES TO THE CONSTRUCTION OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS IN THE SPHERE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF URBAN AGGREGATIONS"

Problem setting. In the territorial organization of the population of modern Ukraine, a trend has clearly formed regarding the transition from relatively autonomously developing urban and rural settlements to new forms of settlement of people. These forms are characterized by a high concentration of territorial, industrial, labor and other ties. In our opinion, urban agglomeration is the most promising and new form for Ukraine. The fact that a city, as an addition, needs to have a certain territory has long been recognized in Ukraine among theoreticians and practitioners of public administration. At the same time, there is no unified scientific opinion on the definition of the concept of "urban agglomeration", as well as on the construction of public management mechanisms for such agglomerations. All this determined the choice of the research problem, which is undeniably relevant.

Recent research and publication analysis. The question of the formation of management mechanisms in the field of sustainable development of agglomerations was studied by numerous scientists and practitioners, in particular, Yu. Batyr, I. Bodrova, O. Dronova, O. Yizhak, O. Izarov, I. Izarova, A. Lelechenko, Ya. Lys, A. Nazarko, H. Patytska, A. Plekhaty, A. Pomaza-Ponomarenko, L. Sergienko, N. Chuvikina, and others. However, the mechanisms of public management in this area in modern realities still remain insufficiently developed.

Paper objective. Given the above-mentioned relevance of the research topic, the purpose of the article is to determine the structure of public management mechanisms in the field of sustainable development of urban agglomerations.

Paper main body. Thus, summarizing the definitions of the term "agglomeration" given in scientific sources, we can conclude that the main parameters for the existing definitions are: 1) location of a compact type or grouping of settlements; 2) intensive and developed connections within education; 3) determination of the common border by end points. It has been found that the boundaries of agglomeration formations are determined by pendulum migration, dynamic and dense economic, cultural and recreational connections, general transport infrastructure, as well as a general system of interaction and management bodies operating on a specific territory of settlements.

Considering the significant number of different approaches to the concept of "agglomeration", it is proposed to consider the urban agglomeration as a dynamic system that changes and consists of the following subsystems: socio-economic, transport-logistics, environmental, administrative-management and financial.

It was revealed that the urban agglomeration is considered in the scientific work as a multi-component object of public management, which is formed mostly by a natural evolutionary path. However, situations of spontaneous emergence of urban agglomerations during the territorial organization of the population are possible. This territorial formation must be considered as a complex socio-economic system, the elements of which are municipal formations (communities), which retain their own independence, while they have stable agglomeration ties. At the same time, residents of the urban agglomeration can use unified services.

Thus, urban agglomerations are a mutually beneficial interaction of all elements of the agglomeration of municipal entities with the aim of increasing the efficiency of public administration at the regional and local levels, as well as improving the quality of life of the population.

From the point of view of applying a complex management approach to the meaningful characterization of such a territorial object and phenomenon as an agglomeration, it is recommended to use the term "urban agglomeration", since the term "agglomeration" and "agglomerations of municipal entities" better reflect the essence of the geographical approach and the definition of boundaries.

We believe that the urban agglomeration is a multi-component, single, complex and dynamic socio-economic territorial system, the elements of which are municipal entities that have developed internal connections and a common common goal of effective and mutually beneficial use of resources to solve issues of local importance, and as well as the only bodies for the coordination of socio-economic development.

Conclusions of the research. The article describes approaches to the construction of public management mechanisms in the field of sustainable development of urban agglomerations. Geographical, economic, urban planning, etc. are distinguished among these approaches. At the same time, it is justified to apply a complex management approach to the characterization of public management mechanisms in the field of sustainable development of urban agglomerations.

Zhylin S.

An extended abstract of the paper on the subject:

"PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF STATE REGULATION REGARDING ENSURING THE SECURITY OF BANKING INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF THE INFORMATION SOCIETY"

Problem setting. The Russian Federation's full-scale aggression against Ukraine actualized a number of problematic issues, in particular, in the sphere of banking institutions, information security, social security, functioning of critical infrastructure, etc. The complexity of the situation is compounded by the fact that these spheres are interconnected and lead to the crystallization of already existing problems. Thus, banking insti-

tutions are critical infrastructure objects that are subject to various external influences. Among the latter, we can single out threats of an informational nature (cyberattacks on bank servers have become more active), in addition, because of Russian shelling, bank buildings are destroyed, their employees are killed or injured, banking institutions themselves are forced to work in conditions of lack of electricity and destroyed transport infrastructure, etc. In turn, let us emphasize that these problems affect the level of social security of citizens, because some of them, being in the occupied territories, are not able to use the services of banks to the full extent due to the closure of the latter from the position of guaranteeing security both for the citizens themselves and for bank employees. Therefore, we can insist on the importance of a scientific study of the above-mentioned problems, which crystallize and can lead to a decrease in the level of both the security of the banking sector and social security in Ukraine.

Recent research and publications analysis. The publications of foreign and domestic scientists L. Antonova, V. Geitsa, E. Dmytrenko, Ya. Zhalilo, M. Zubok, J. Keynes, Y. Koval, L. Kuznetsova, A. Lelechenko, M. Lytvyn, N. Nadion, A. Pomaza-Ponomarenko, L. Sergienko, T. Smovzhenko, L. Strelbytska, N. Stukalo, M. Sugonyaka, V. Tridid, F. Hayek, S. Shane and others. At the same time, a number of security issues in the field of ensuring the proper functioning of banking institutions and guaranteeing the full realization of the rights of Ukrainian citizens remain neglected, which is complicated by the full-scale aggression of the Russian Federation.

Paper objective. The purpose of the article is to research the state of implementation of state regulation on ensuring the security of banking institutions in the context of the formation of an information society.

Paper main body. The conducted research made it possible to determine the following:

1. It has been established that domestic legislation refers to the banking sphere as a financial sphere, which, in turn, is part of critical infrastructure. The latter includes a total of 17 sectors, the objects of which must be developed to function in accordance with safety passports. The legislator established the requirement that the operators of OKI prepare and submit a safety passport for each object for approval to the relevant sectoral bodies in the field of critical infrastructure protection. In this context, it should be emphasized that state regulation in the field of identification and protection of OKI is implemented at such levels of management as national, regional (industry), local and facility. Taking into account the chosen subject of research, it is reasonable to include the National Bank of Ukraine among the institutions of the industry level, which are designed to ensure the security of banking institutions.

2. It was found that the formation and implementation of state policy in the field of protection of critical infrastructure objects is carried out by sectoral and functional bodies, as well as by an authorized body. The analysis of the functions of these bodies made it possible to insist that there is a duplication of powers in the field of ensuring the security of the OKI. In addition, problems related to the institutional definition of the role of the Parliament of Ukraine in ensuring the security of such facilities were identified. On this basis, it is recommended to make changes to the current legislation of Ukraine in the direction of specifying the place and role of the VRU, because this highest body of state power is given the opportunity to exercise parliamentary control in various spheres of public life. It was emphasized that the complexity of the situation is also

compounded by the dispersion of domestic legislation, designed to determine measures and ways to ensure the security of OKI and the financial sector. Evidence of this is the presence of legal acts that regulate the basic principles of ensuring cyber security of OKI, information security and electronic trust services.

3. Considering the importance of OKI in providing vital functions and providing vital services, it is justified that such objects are affected by both internal and external factors. It is recognized that among the latter, special attention should be paid to non-systemic factors, which are difficult to predict, but possible. An example of such a factor is the external aggression of the Russian Federation against Ukraine. This aggressor state creates various threats that lead to the emergence of crisis situations due to unauthorized interference in the operation of the OKI, the consequences of which require a significant amount of time to fully restore the regular operation regime of the OKI. It is emphasized that in 2024, the number of information and cyber attacks in the banking sector increased, which indicates the importance of ensuring the security of its functioning and citizens who use the services of banks. The need for widespread use of digital technologies in order to increase the level of security of both users of banking institutions and their employees has been proven. The measures that should be implemented in this area are determined, namely: balanced use of digital technologies in the banking sector, which involves certain limitations in the use of artificial intelligence algorithms, and ensuring its impartiality with regard to the gender of the person using these technologies. In our opinion, these measures should be legislated, which should become the subject of further scientific investigations.

Conclusions of the research. Prospective directions for the development of state regulation regarding ensuring the security of banking institutions in the context of the formation of the information society in Ukraine have been determined. Among these directions, the importance of ensuring security for both citizens who use banking services and for the banking institutions themselves is substantiated. It is argued that security for these subjects should be ensured, in particular, with the help of a balanced use of digital technologies and the development of the information society. At the same time, it is emphasized that banking institutions are critical infrastructure objects, which causes increased attention to them. The current legislation of Ukraine in the field of operation of the specified objects was analyzed, which allowed to determine directions for improving institutional security in this field.

СПИСОК АВТОРІВ

Ажажа М.А., Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Батир Ю.Г., к.е.н., доц., кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Білоконь Ю.М., старший науковий співробітник, УкрНДІ «Ресурс», м. Київ

Борисова Л.В., к.ю.н., доц., доцент кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Бульба В.Г., д.держ.упр., проф., професор кафедри права, національної безпеки і європейської інтеграції, Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Вавренюк С.А., д.держ.упр., професор кафедри пожежної і техногенної безпеки об'єктів та технологій, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Васюк А.Г., аспірант ННВЦ Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Галушко С.П., здобувач вищої освіти Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Габрусєва Н.В., PhD, Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, м. Тернопіль

Головко В.В., ад'юнкт навчально-науково-виробничого центру, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Гречаник Б.В., к.е.н., доц., доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

Грицун В.М., в.о. старшого наукового співробітника відділу дослідження якості та умов зберігання матеріального резерву продовольчої групи товарів, Українського державного науково-дослідного інституту «Ресурс» Державного агентства резерву України, м. Київ

Дзвінчук Д.І., д.філос.н., проф., директор Інституту гуманітарної підготовки та державного управління, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, заслужений працівник освіти України, м. Івано-Франківськ

Дишук А.О., аспірант Національного авіаційного університету, м. Київ

Домбровський Л.В., головний судовий експерт у науково-експертному центрі Міністерства внутрішніх справ, м. Харків

Жаров Д.О., аспірант, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, м. Київ

Жилін С.В., аспірант Національного авіаційного університету, м. Київ

Карпеко Н.М., к.держ.упр., старший викладач кафедри управління та організації діяльності в сфері цивільного захисту, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Карпеко О.В., аспірант ННВЦ Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Кисельов Є.В., аспірант, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, м. Київ

Кічата Н.М., асистент кафедри цивільної та промислової безпеки, Національний авіаційний університет, м. Київ

Клочко А.М., д.ю.н., проф., Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків

Ковтун І.Б., к.держ.упр., доц., доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Хмельницький університет управління та права імені Л. Юзькова, м. Хмельницький

Козимір А.О., аспірант Національного авіаційного університету, м. Київ

Кононович В. Г., к.держ.упр., начальник кафедри фізичної підготовки факультету пожежної безпеки, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Кравчук О.В., д.держ.упр., проф., професор кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права ім. Л. Юзькова, м. Хмельницький

Кравченко А. О., аспірант ННВЦ Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Крюков О.І., д.держ.упр., проф., професор кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Кузнецова Г.І., аспірант, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, м. Дніпро

Куртєв А.В., аспірант Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

Литвинов А.О., здобувач наукового ступеня доктора філософії з публічного управління та адміністрування кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, м. Харків

Лозова О.Ю., аспірантка ННВЦ Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Лопатченко І.М., к.держ.упр., доцент кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Лопушинський І.П., д.держ.упр., проф., завідувач кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, заслужений працівник освіти України, м. Івано-Франківськ

Луняк В.Е., аспірант, Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

Луценко С.М., к.держ.упр., доц., декан факультету підвищення кваліфікації та перепідготовки Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми

Ляшевська О.І., к.держ.упр., доц., старший викладач кафедри управління та організації діяльності в сфері цивільного захисту Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Майстро С.В., доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Мороз В.М., д.держ.упр., проф., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків

Мороз О.В., студент Медичного коледжу Тунцзі, Хуачжонский університет науки і технології, м. Вухань, Китай

Мороз С.А., д.держ.упр., с.д., Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Нікітіна Л.О., к.т.н., доц., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків

Підлісна Т.В., к.держ.упр., доц., доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Помаза-Пономаренко А. Л., д.держ.упр., с.д., начальник наукового відділу проблем державної безпеки ННВЦ Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Поступна О.В., д.держ.упр., проф., доцент кафедри менеджменту ННВЦ Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Райцев А.Ю., аспірант, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Рибкіна С.О., доктор філософії зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування», доцент кафедри публічного управління та права Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро

Рожко В.М., здобувач ННВЦ Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Рубан А.В., к.держ.упр., доц., начальник кафедри ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, м. Львів

Сабій Ю.С., аспірант Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Свічкач К.О., здобувач вищої освіти, ННВЦ Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Семілетов О.С., доктор філософії, науковий співробітник ННВЦ Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Сиченко В.В., д.держ.упр., професор, ректор Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро

Сокол О.А., аспірант Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Соколова Е.Т., доктор філософії зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування», доцент кафедри публічного управління та права Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро

Степанов В.Ю., д.держ.упр., проф., Харківська державна академія культури, м. Харків

Сторож О.В., к.с.-г.н., начальник відділу дослідження якості та умов зберігання матеріального резерву продовольчої групи товарів, УкрНДІ «Ресурс» Державного агентства резерву України, м. Київ

Тищук О.М., аспірант кафедри соціології і публічного управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» м. Харків

Тресков А.В., к.держ.упр., докторант ННВЦ Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Третьяков О.В., д.т.н., професор кафедри цивільної та промислової безпеки, Національний авіаційний університет, м. Київ

Тюріна Д.М., канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту ННВЦ, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Федосова К.В., здобувач навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Шведун В.О., д.держ.упр., проф., начальник наукового відділу з проблем управління у сфері цивільного захисту ННВЦ Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Шевчук Л.М., заступник начальника відділу дослідження якості та умов зберігання матеріального резерву продовольчої групи товарів, УкрНДІ «Ресурс» Державного агентства резерву України, м. Київ

Шевчук С.М., ад'юнкт ННВЦ Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

CONTRIBUTORS

Azhazha M., Engineering educational and scientific Institute named after Y.M. Potebnya of Zaporizhzhia National University, Zaporizhia

Batyr Yu., PhD of Economic Sciences, associate professor, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

Bilokon Yu., Senior Researcher of the Department for the Study of Quality and Storage Conditions of Grain, Grain Products and Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine, "Honored Worker of Industry of Ukraine.", Kyiv

Borisova L., Ph.D in Law Sciences, Associate Professor, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Bulba V., Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Law, National Security and European Integration, Educational and Scientific Institute "Institute of Public Administration" V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv

Dombrovskiy L., chief forensic expert at the Scientific and Expert Center of the Ministry of Internal Affairs, Kharkiv

Dzvinchuk D., Director of the Institute of Humanitarian Training and Public Administration Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, doctor of philosophy, professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Ivano-Frankivsk

Dyshuk A., Postgraduate student of the National Aviation University, Kyiv

Galushko S., Postgraduate student of the Educational, Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Grytsun V., Senior Researcher, Department of Quality Research and Storage Conditions of Material Values of Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine, Kyiv

Golovko V., Adjunct of the Educational, Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Habrusieva N., PhD, Senior Lecturer of the Department of Information Activities and Social Sciences Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil

Hrechanyk B., Associate Professor of the Department of Public Management and Administration Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, candidate of economic sciences, associate professor, Ivano-Frankivsk

Fedosova K., Postgraduate student of the Educational, Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Karpeko N., PhD, Senior Lecturer, Department of Management and organization in the field of civil protection, National University of Civil Defence of

Ukraine, Kharkiv

Karpeko O., PhD student of Training, Research and Production Center of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Kichata N., assistant of the Department of Civil and Industrial Safety, National Aviation University, Kyiv

Klochko A., Doctor in Law Sciences, Professor, Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv

Kononovych V. PhD in Public Administration National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Kosymir A., Postgraduate student of the National Aviation University, Kyiv

Kovtun I., PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration and Administration, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Khmelnytskyi

Kravchuk O., Doctor of State Administration, Prof., Professor of the Department of Criminal Law and Process of the Khmelnytsky University of Management and Law. L. Yuzkova, Khmelnytsky

Kravchenko A., PhD student of Training, Research and Production Center of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Kryukov O., doctor of science in public administration, professor, educational and production center of the National university of civil protection of Ukraine, Kharkiv

Kurtiev A., researcher of Zaporizhzhia National University of Zaporizhia, Zaporizhia

Kuznetsova H., graduate student, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of the Dnipropetrovsk Regional Council», Dnipro

Kyselov I., graduate student, V.I. Vernadsky Taurida National University, Kyiv

Liashevska O., PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and organization in the field of civil protection, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Lytvynov A., Candidate for the degree of doctor of philosophy in public management and administration of the Department of Law, National Security and European Integration, Educational and Scientific Institute "Institute of Public Administration" V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv

Lopatchenko I., PhD of Public Administration, Lecturer of the Department of Public Administration in the sphere of Civil Defense of the Training Research and Production Centre of National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Lopushynskiy I., Head of the Department of Public Management and Administration Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, doctor of science in public administration, professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Ivano-Frankivsk

Lozova O., PhD student of Training, Research and Production Center of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Lunyak V., Postgraduate student of the Classical Private University, Zaporizhzhia

Lutsenko S., PhD of Public Administration, Associative Professor, Dean of Faculty of Advanced Training and Retraining of Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Sumy

Maistro S., Doctor of Sciences (Public Administration), Professor, Head of the department of public administration for civil defence of the National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

Moroz O., Graduate student, Tongji Medical College of Huazhong University of Science and Technology Wuhan, China

Moroz S., D.Sc. in Public Administration, Senior Research Officer, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Moroz V., D.Sc. in Public Administration, Professor, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv

Nikitina L., Ph. in Technical Sciences, Associate Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv

Pidlisna T., PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration and Administration, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Khmelnytskyi

Pomaza-Ponomarenko A., Doctor in Public Administration, Head of the Scientific Department for State Security Problems of the Training Research and Production Centre of National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Postupna O., Doctor of Science in Public Administration, Professor, Associate Professor of the Department of Management of Educational-scientific-production center, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

Raitsev A., researcher of Zaporizhzhia National University of Zaporizhia, Zaporizhia

Rozhko V., Ph.D. student at the National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

Ruban A., PhD (Public Administration), Associate Professor, Head of the department of liquidation of the consequences of emergency situations, Lviv State University of Life Safety, Lviv

Rybkina S., PhD in public administration, Associate Professor of the department of public management and law, Communal Institution of Higher Education "Dnipro Academy of Continuing Education" of Dnipropetrovsk Regional Council, Dnipro

Sabii Yu., adjunct, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Shevchuk L., Deputy Head of the Department, Department of Quality Research and Storage Conditions of Material Values of Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of

Ukraine, Kyiv

Semiletov O., PhD in Public Administration, researcher, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Shevchuk S., PhD student of the Educational and Production Center of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Shvedun V., Doctor of Science in Public Administration, Full Professor, Head of the Scientific Department on Problems of Management in the Civil Defence Sphere of the Educational, Scientific and Production center, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Sokol O., adjunct, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Sokolova E., PhD in public administration, Associate Professor of the department of public management and law, Communal Institution of Higher Education "Dnipro Academy of Continuing Education" of Dnipropetrovsk Regional Council, Dnipro

Stepanov V., Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

Storozh O., Ph.D. Senior Researcher of the Department for the Study of Quality and Storage Conditions of Grain, Grain Products and Food Group of Goods, Ukrainian State Research Institute "Resource" of the State Reserve Agency of Ukraine, Kyiv

Svichkar K., Student, Training Research and Production Centre, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

Sychenko V., Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Communal Institution of Higher Education "Dnipro Academy of Continuing Education" of Dnipropetrovsk Regional Council, Dnipro

Tiurina D., PhD in Pedagogy, Associate Professor, Department of Management, National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

Tyshchuk O., PhD student of the Department of Sociology and Public Administration of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv

Treskov A., PhD of Public Administration, doctoral student of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Tretyakov O., Doctor of Technical Sciences, Professor, Professor of the Department of Civil and Industrial Safety, National Aviation University, Kyiv

Vasyuk A., PhD student of Training, Research and Production Center of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Vavreniuk S., Doctor of Sciences (Public Administration), Professor of the department of fire and technogenic safety of facilities and technologies, National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

Zharov D., graduate student, V.I. Vernadsky Taurida National University, Kyiv

Zhylin S., Postgraduate student of the National Aviation University, Kyiv

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	3
<i>Крюков О. І., Луценко С. М.</i>	
Інформаційна складова публічного управління в сучасних умовах..	3
<i>Лопатченко І. М., Помаза-Пономаренко А. Л., Батур Ю. Г.</i>	
Державне регулювання у сфері інформаційної безпеки України в умовах воєнного стану.....	14
<i>Майстро С. В.</i>	
Становлення та розвиток спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у сфері цивільного захисту в Україні.....	25
<i>Сиченко В. В., Рибкіна С. О., Соколова Е. Т.</i>	
Публічно-приватне партнерство в розвитку спортивної інфраструктури України.....	34
<i>Сокол О. А.</i>	
Теоретичні підходи і передумови формування конкурентоздатності економіки.....	46
<i>Степанов В. Ю.</i>	
Цифровізація та ризики цифрової безпеки.....	55
ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	62
<i>Лушак V.</i>	
Analysis of the functioning of public administration mechanisms in the sphere of digitalization of innovative activities abroad.....	62
<i>Білоконь Ю. М., Сторож О. В., Шевчук Л. М., Грищун В. М.</i>	
Страшування запасів матеріальних цінностей державних резервів...	71
<i>Галушко С. П.</i>	
Теоретичні засади публічного управління у сфері національної безпеки в умовах цифровізації.....	80
<i>Головко В. В.</i>	
Проблеми реалізації та напрями трансформації державної політики соціального захисту в Україні.....	88
<i>Дзвінчук Д. І., Лопушинський І. П., Гречаник Б. В.</i>	
Торгово-промислова палата як форсер розвиненого і конкурентоспроможного на світових ринках українського бізнесу.....	98
<i>Домбровський Л. В.</i>	
Інформаційна безпека держави у системі національної безпеки України.....	109

<i>Жаров Д. О.</i>	Підходи до побудови механізмів публічного управління у сфері сталого розвитку міських агломерацій.....	117
<i>Карпеко Н. М.</i>	Вплив соціальної політики держави на економічну безпеку.....	126
<i>Кравченко А. О.</i>	Система соціального захисту як чинник формування якості трудового життя.....	133
<i>Кисельов Є. В.</i>	Інвестиційний механізм публічного управління підвищенням рівня адаптивності енергетичних систем.....	140
<i>Кузнецова Г. І.</i>	Механізми публічного управління процесами комунікації в закладах освіти в сучасних умовах.....	145
<i>Лозова О. Ю.</i>	Ресурсний потенціал технологій публічного управління соціально-культурної діяльності.....	151
<i>Ляшевська О. І.</i>	Удосконалення механізму державного антикризового управління в Україні в умовах воєнного стану.....	159
<i>Рожко В. М.</i>	Механізми інформаційного забезпечення воєнно-політичної діяльності держави.....	166
<i>Тресков А. В.</i>	Особливості механізму державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в енергетичній сфері України.....	171
<i>Федосова К. В.</i>	Механізми формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки в зарубіжних країнах.....	179
<i>Шведун В. О., Рубан А. В.</i>	Інноваційні напрями вдосконалення державного управління конкурентоспроможністю економіки України.....	189
	ІНСТИТУТИ ТА СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	195
<i>Васюк А. Г.</i>	Гуманітарна безпека держави: реалізація гуманітарної політики...	195
<i>Дишук А. О.</i>	Особливості реалізації державної мовної політики в умовах сучасних викликів й інституційних можливостей.....	203

<i>Жилін С. В.</i>	Перспективи розвитку державного регулювання щодо забезпечення безпеки банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства.....	215
<i>Кононович В. Г.</i>	Міжнародний досвід трансформації та розвитку державної політики у сфері надання електронних державних послуг.....	229
<i>Семілетов О. С.</i>	Проблема безробіття в Україні як один із негативних факторів впливу на ментальне здоров'я українців.....	239
<i>Тюріна Д. М.</i>	Міжнародний досвід у галузі гендерної рівності та можливість його застосування в Україні.....	249
	КАДРОВА ПОЛІТИКА ТА ДЕРЖАВНА СЛУЖБА.....	256
<i>Ажажа М. А., Куртєв А. В.</i>	Компетентнісний підхід й особливості його реалізації в системі підготовки кадрів державного управління та надання публічних послуг.....	256
<i>Вавренюк С. А.</i>	Інноваційні напрями публічного управління системою вищої освіти в період воєнного стану.....	264
<i>Ковтун І. Б.</i>	Перспективний аналіз освітньої системи майбутнього.....	273
<i>Мороз В. М., Тищук О. М., Мороз О. В., Мороз С. А.,</i>	Якість вищої освіти як об'єкт публічного управління: обґрунтування та особливості актуалізації.....	281
<i>Помаза-Пономаренко А. Л., Батир Ю. Г., Лопатченко І. М.</i>	Вплив ВАНІ-світу на державне регулювання ринку праці та державну молодіжну політику.....	296
<i>Підлісна Т. В.</i>	Аналіз формування державної кадрової політики системи соціальної підтримки населення.....	307
<i>Сабій Ю. С.</i>	Основні напрями вдосконалення державної молодіжної політики в Україні.....	316
	МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК.....	326

<i>Бульба В. Г., Литвинов А. О.</i>	
Особливості публічного управління розвитком соціального кластеру Солоницівської селищної ради Харківського району Харківської області.....	326
<i>Карпеко О. В.</i>	
Проблеми адміністративно-правового забезпечення стратегічного територіального розвитку України.....	337
<i>Козимір А. О.</i>	
Концепт застосування кластерного підходу до забезпечення конкурентоспроможності регіону.....	345
<i>Поступна О. В., Свічкарь К. О.</i>	
Фактори формування туристичного потенціалу Черкаської області як чинник ефективного стратегічного публічного управління.....	355
РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ.....	369
<i>Клочко А. М., Борисова Л. В., Нікітіна Л. О., Габрусєва Н. В.</i>	
Комплексний підхід до запобігання та реагування на загрози та подолання наслідків надзвичайних ситуацій як складова безпеки суспільства.....	369
РОЛЬ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ.....	380
<i>Kravchuk O.</i>	
Public administrative mechanism for ensuring civil protection, public security and law order in modern conditions.....	380
<i>Кічата Н. М., Третьяков О. В.</i>	
Шляхи підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури.....	387
<i>Райцев А. Ю.</i>	
Проблемні питання в управлінні соціальним захистом населення..	403
<i>Шевчук С. М.</i>	
Організаційний механізм державного управління пожежно-техногенною безпекою населення.....	412
РЕЦЕНЗІЇ.....	422
ABSTRACTS.....	426
Список авторів.....	487
Contributors.....	491

Національний університет цивільного захисту України – провідний вищий навчальний заклад у системі підготовки кадрів для Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

В університеті здійснюється підготовка за такими напрямками:

- Цивільний захист;
- Охорона праці;
- Пожежна безпека;
- Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування;
- Хімічна технологія;
- Психологія;
- Управління у сфері цивільного захисту;
- Охорона праці у сфері цивільного захисту;
- Екологічна безпека;
- Управління пожежною безпекою;
- Туризм.

В університеті працюють ад'юнктура і докторантура, функціонують спеціалізовані вчені ради:

- Д 64.707.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук за спеціальністю 21.06.02 "Пожежна безпека";
- К64.707.02 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 "Психологія діяльності в особливих умовах";
- Д 64.707.03 із захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук з державного управління за спеціальностями 25.00.02 "Механізми державного управління" і 25.00.05 "Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку";
- Д 64.707.04 із захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора технічних наук за спеціальностями 21.02.03 "Цивільний захист" і 21.06.01 "Екологічна безпека".

Пріоритетні напрямки наукової діяльності:

- Управління у сфері цивільного захисту;
- Підвищення ефективності забезпечення пожежної безпеки об'єктів, процесів та ін.;
- Запобігання та локалізація надзвичайним ситуаціям, а також ліквідації їх наслідків;
- Психологічне забезпечення діяльності співробітників ДСНС та населення в умовах НС;
- Державне управління у сфері цивільного захисту.

Університет – організатор науково-практичних конференцій, а саме:

- Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика;
- Проблеми цивільного захисту: управління, запобігання, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи;
- Забезпечення пожежної та техногенної безпеки;
- Проблеми техногенної та природної безпеки: міжнародне партнерство у НС;
- Сучасний стан розвитку екстремальної та кризової психології тощо.

В університеті видаються такі збірки наукових праць:

- "Проблеми пожежної безпеки";
- "Проблеми надзвичайних ситуацій";
- "Проблеми екстремальної та кризової психології";
- "Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія "Державне управління")" (категорії Б).
- EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES.

З вимогами, що висуваються до статей, можна ознайомитися на сайті – <http://vdu-nuczu.net/ua/>.

61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94, тел./факс: (057) 700-31-71, факс: (057) 715-63-91, E-mail: post@nuczu.edu.ua, dergupr@nuczu.edu.ua

**ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
Серія "Державне управління"**

Збірник наукових праць

2024

Випуск 1 (20)

Вісник заснований у 2014 р.
Включений до Переліку наукових фахових видань України групи Б у 2018 р.

*Включений до міжнародної наукометричної бази даних
Index Copernicus (Польща) у 2016 р.*

Включений до міжнародної бібліографічної бази даних RePEc (США) у 2016 р.

*Включений до міжнародної бібліографічної бази даних
Ulrich's Periodicals Directory у 2017 р.*

*Включений до міжнародних індексаційних баз даних
Eurasian Scientific Journal Index (Казахстан) і ResearchBib (Японія) у 2018 р.*

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1

Підписано до друку 22.11.2023. Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Друк ризограф. Ум. друк. арк. 23,0
Тираж 300 прим. Вид. № 112/15. Обл.вид арк. 12,1.

Навчально-науково-виробничий центр
Національного університету цивільного захисту України
61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28
www.nuczu.edu.ua

Надруковано в друкарні ФО-П Дуюнова Т.В.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 2475418720 від 19.11.2014 р.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80

Надруковано в друкарні ФО-П Дуюнова Т.В.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 2475418720 від 19.11.2014 р.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80